

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 08188142 1

* OKE

KIAIE

121

A
HIGHER SANSKRIT GRAMMAR.

A
HIGHER SANSKRIT GRAMMAR

FOR THE USE OF SCHOOLS AND COLLEGES.

BY

MORESHWAR RA'MACHANDRA KA'LE. B. A.

Author of the 'Sāhityasārasaṅgraha' &c. &c.

SECOND EDITION

Revised and Enlarged.

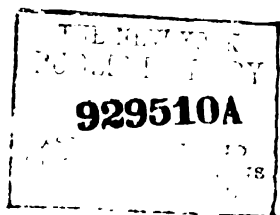
BOMBAY

GOPA'L NA'RA'YEN & Co.;
BOOKSELLERS & PUBLISHERS, KA'LKA'DEVI ROAD.

1898. ✓

Price Rupees Three.

Rs 3

REGISTERED UNDER ACT XXV OF 1867.
ALL RIGHTS RESERVED BY THE PUBLISHERS,
GOPAL NARAYEN & Co.

Printed at The S'ARADA'KRĪDANA Printing Press,
Girgaon, Bombay.

DEDICATED
TO
THE REV. D. MACKICHAN, M. A. D. D.
PRINCIPAL, WILSON COLLEGE,
SOMETIME VICE-CHANCELLOR OF THE
UNIVERSITY OF BOMBAY,

AS A MARK OF GREAT RESPECT AND ADMIRATION

BY THE AUTHOR.

7

IN THE PRESS.

A SMALLER SANSKRIT GRAMMAR

ADAPTED TO MEET THE WANTS OF JUNIOR STUDENTS.

BY

M. R. KA'LE B. A.

Works by the same Author.

	Rs.	as.	ps
Hitopades'a with a brief Sanskr̥t commentary.....	0	12	0
The same with introduction and copious notes	1	0	0
Vicramorvas'ya with a copious commentary	1	0	0
The same with a literal translation	1	8	0
„ introduction and notes	2	0	0
Bana's Kādambari (Part I.) with a commentary, abstract of the whole story and introduction in Sanskr̥t	3	12	0
„ (Part II.) with introduction and notes	2	8	0
The two parts handsomely bound together	6	0	0
Bhartṛhari's Nīti and Vairāgya S'atakas by M. R. Kāle, B. A. and M. B. Gurjar, B. A. with an English translation and notes	1	8	0
Kalidāsa's Raghuvamś'a, Part I., Cantos I.-VII. with prose construction, copious notes in Sanskr̥t illustrating and amplifying Mallinātha's commentary, an English trans- lation and copious notes, handsomely bound	2	8	0

Kālidāsa's S'akuntalā with the commentary of Rāghava-			
bhatta.....	1	0	0
„ with literal English translation, notes,			
and introduction	2	8	0
Bhāttikāvya, Part I., Cantos I. - V. with Jayamangala's com-			
mentary, extracts from the commentary of Bharata-			
Mallika, a literal English translation and notes	2	0	0

Apply to MESSRS GOPAL NARAYEN & Co.

Booksellers and Publishers.

Kālbādevi Road, Bombay.

Or to the Manager,

VAZE & CO

S'A'RA'DA'NIDAN PRESS, GIRGAON POST, BOMBAY.

Girgaon Back Road Bombay.

CONTENTS.

CHAP.	PAGE.
I. The Alphabet	1
II. Rules of Sandhi (I. Svarasandhi; II. Halsandhi; III. Visargasandhi)	12
III. Subanta or Declension of Nouns, substantive and adjective	34
IV. Pronouns and their Declension	94
V Numerals and their Declension	110
VI. Degrees of Comparison	120
VII. Compounds	123
VIII. Formation of Feminine Bases	193
IX. Secondary Nominal Bases derived by the Addition of the Taddhita or Secondary Affixes	208
X. Gender	231
XI. Avyayas or Indeclinables (1 Prepositions, 2 Adverbs, 3 Conjunctions, 4 Particles and 5 Interjections)	238
XII. Conjugation of Verbs	253
XIII. Parasmaipada and Atmanepada	421
XIV. Verbal Derivatives or Primary Nominal Bases.	440
XV. Syntax (Concord, Government, Pronouns, Adjectives, Cases, Tenses, Participles, Moods, Indeclinables)	499
XVI. Prosody	573
APPENDIX—Dhātukosha1-143

ABBREVIATIONS USED IN THE WORK.

OF THE NAMES OF WORKS

Amara—Amarakosha.
 Bhatt. or Bhatti—Bhattikāvya.
 Bg.—Bhagavadgītā.
 Bh.—Bhartṛhari Nī. S'a.—Nīti-
 s'ataka. Vai. S'a.—Vairāgya
 s'ataka.
 H.—Hitopades'a.
 Kā.—Kādambarī.
 Kātyā.—Kātyāyana.
 D. Kāv.—Dandi's Kāvyaḍars'a.
 Kir.—Kīrātārjunīya.
 Māl.—Mālavikāgnimitra.
 Mb. or Mah. Bhās.—Mahā-
 bhāṣya of Patanjali.
 Mah. Bhār.—Mahābhārata.
 Pān.—Pāṇini's sūtras.
 Rag.—Raghuvams'a of Kālidāsa.
 S'a.—Abhijñānas'ākuntala of
 Kālidāsa.
 Sid. Kau.—Siddhāntakaumudi-
 Bhattoji Dīkshita's com-
 mentary on Pāṇini's sūtras.
 Sis.—S'is'upālavadha.
 Uttar.—Uttararāmacharita.
 Vop. or Bop.—Vopadeva.

GRAMMATICAL &c.

A. or Atm.—Atmanepada.
 Abl.—Ablative.
 Acc.—Accusative.
 Adj.—Adjective.
 Adv.—Adverb.
 Avy.—Avyayībhāva.
 Bah.—Bahuvrīhi.
 Cau.—Causal.
 Cf.—Compare.
 Comp.—Compound.
 Dat.—Dative.
 Den.—Denominative.
 Des.—Desiderative.
 Freq.—Frequentative.
 Indecl.—Indeclinable.
 Inst.—Instrumental.
 Loc.—Locative.
 Nom.—Nominative.
 P. or Par.—Parasmaipada.
 Pass.—Passive.
 Pot. p.—potential participle.
 P. p.—Past Passive participle.
 Pres. p.—Present participle.
 Pron.—Pronouns.
 &c. &c. &c.

PREFACE.

The present grammar has been prepared with a view to meet the growing wants of the Indian University students. The University examiners have been, of late, betraying a desire to exact a more thorough knowledge of the obscurer and therefore harder parts of Sanskr̥t grammar, than was required formerly. In fact a student of the present day, having Sanskr̥t for his second language, must, if he wishes to pass his University examinations with credit, acquire more than a general knowledge of the various departments of Sanskr̥t grammar. While none of the grammars now accessible to the poor Indian student, with a single exception or two, supply him with the necessary information on the various topics discussed in the original Sanskr̥t works. Dr. Bhândārkar's books though ingeniously sketched and admirably executed, are admittedly meant to introduce a student to the vast field of Sanskr̥t Grammar. Dr. Kielhorn's grammar aims more at brevity and perspicuity than at fullness with conciseness. Prof. Whitney's grammar is too elaborate and therefore too high for the ordinary student. Prof. Monier Williams' and other grammars, though excellent in themselves, are expressly written for European students and are more suited to them than to the Indian student, I have therefore done my best to bring the present grammar up to the level of modern requirements.

Now a few words on the scope and arrangement of the work and I will conclude. As remarked by Dr. Bhândārkar* "Grammar was not an empyric study with Pāṇini and the other ancient grammarians of India." In fact in the banda

* Introduction to the 3rd Ed. of his 2nd Book of Sanskr̥t.

of the ancient grammarians of India, Sanskr̥t grammar rose to the dignity of a science and must be studied as such. To quote the words of the learned Doctor again "its study possesses an educational value of the same kind as that of Euclid and not much inferior to it in degree. For to make up a particular form the mind of the student has to go through a certain process of synthesis." To split up therefore a general rule of the ancient Indian grammarians into a number of the particular cases it comprehends, as is done by some modern writers on Sanskr̥t grammar, is not therefore to build up but to destroy, not to simplify the difficulties of the student but to embarrass him. For a grammar then to be practical and correct, in my humble opinion, it must be based on indigenous works understood and studied in their genuine spirit. In writing the various chapters of this book (except the one on the 'Conjugation of Verbs') I have closely followed Pāṇini as explained by Bhattoji Dikshīt (the Kāshikā of Vāman being also occasionally referred to). Many of the rules given are a translation of the sūtras of Pāṇini, much matter being thus compressed into a small space. The original sūtras, where necessary, are given in footnotes as helps to memory. Sandhis and declensions are very fully treated. Compounds which play such an important part in Sanskr̥t literature, and which, yet, are very summarily despatched in many grammars, have received special attention, almost everything in the Siddhānta Kaumudī being included. The formation of feminine bases which is not considered separately in other grammars has been considered here in a separate chapter. (VI). The seventh chapter deals with the Taddhita affixes (*i.e.* affixes forming secondary nominal bases) which for the convenience of the student and the occasional referer have been arranged here in

an alphabetical order, each followed by a number of the derivatives formed by it. The question of gender which so much perplexes the foreigner has been dealt with in the eighth chapter, while the ninth treats of "indeclinables. The first nine chapters, thus form what may be called the first part of the book, in as much as they deal with all that relates to the noun (declinable and indeclinable). But a special feature of the present grammar is the chapter on the 'Conjugation of Verbs.' No part of Sanskr̥t grammar is more difficult and perplexing and therefore more calculated to tire out the patience of the young student, than the 'Conjugation of Verbs.' It is therefore written with particular attention to the student's difficulties. The general rules given are amply illustrated with examples. Almost all the roots which are likely to puzzle the student in being conjugated in a particular tense or mood have been fully conjugated. In the eleventh chapter all the verbs which change their Pada when preceded by particular prepositions are given in an alphabetical order with illustrations where necessary. Two more chapters one on syntax and the other on prosody, have also been added. The chapter on syntax contains almost everything given in the first 20 chapters of Prof. Apte's 'Guide to Sanskr̥t Composition,' the same original having been followed by both. The chapter on prosody is based on the Cḥhandomanjarī and the Vṛttaratnākara. The book closes with a long list of verbs (added at the suggestion of my publishers) containing almost all the roots in Sanskr̥t and giving the 3rd per. sing. in the important tenses and moods.

Thus it will be seen that I have spared no pains to make the book as useful and as complete as possible. Also such of the technical terms used in original Sanskr̥t grammar^s

as the student always meets with in Sanskr̥t commentaries are given in their proper places with their explanation.

In writing my grammar I have occasionally used Monier Williams's, Benefy's, Dr. Kielhorn's and Whitney's grammars to all of whom I make ample acknowledgements. My special thanks are due to Dr. Bhāndārkar whose two books of Sankr̥t were my chief guide in writing out the chapter on the 'Conjugation of Verbs,' and to the late Prof. Apte to whose excellent 'Guide to Sankr̥t Composition' I am indebted for some of the illustrations given in the Thirteenth chapter. I have also to thank my friend Mr. Uddhavāchārya Aināpure for his occasional help and for the pains he took in preparing for this grammar and carrying through the press the list of Verbs added at the end.

This being the first attempt of the author to bring into one volume the various departments of Sanskr̥t grammar as fully and as concisely as possible the author hopes the public will take an indulgent view of the work, and pardon him for any of the inaccuracies, mistakes of typography, &c. that might have crept in notwithstanding his best care. It is a sufficient excuse for these to say that the whole volume was written and carried through the press in less than a year. Before concluding I have also to thank Mr. Vināyaka Nārāyana Proprietor of the firm of Messrs. Gopāl Nārāyan & Co., my publishers of this Grammar, for the care with which he passed the sheets through the press.

Lastly I beg to say that I shall be very grateful for any corrections and suggestions that may be sent me by my indulgent readers and critics and will try to profit by them if the book reaches a second edition.

M. R. KA'LE.

Bombay 30th April 1894.

PREFACE TO THE SECOND EDITION.

It is a matter of great pleasure to me that I have had an occasion, earlier than I anticipated, to offer to the public a second edition of my 'Higher Sanskrit Grammar'. The rapid sale of the first edition, as well as its recommendation as an optional text for its Higher Examinations by the Alahábád University, show that the work has met with the general approval of the public inspite of its many defects. I had a mind to subject the whole work to a thorough revision and to give it a final shape as it is being used as a book of reference by some authors and editors. But as the work of revision was undertaken in the midst of the horrors of the Bubonic Plague, I could not fully carry out my object. The improvements made in this edition, however, are not a few. The first three chapters have been remodelled and Declension considerably simplified. A new chapter has been assigned to Numerals and Pronouns. Some of the more difficult rules under the chapter on Compounds have been split up into two or more easier ones and many important new articles added. In treating of the Non-conjugational tenses the two futures and the conditional have been placed before the Perfect at the suggestion of some teachers. Some slight alterations and corrections where necessary have been made in the other chapters. As I had neither the time nor the means of consulting higher works on Grammar such as the Manoramá,

the S'ekhara &c, I am obliged to reserve for a future edition the work of making such additions and omissions as are necessary to give the book a permanent form. A chapter on the ordinary figures of speech and one on Vedic Grammar as also an index would have been useful additions, but even these I have to reserve for a future edition. Before concluding I have to thank the late Mr. N. B. Godbole B. A. and Mr. Jekisandás G. Bhakta of Sûrat who made some useful suggestions. In conclusion I hope the intelligent public will receive the work with the same favour and indulgence as it did the first edition.

Bombay.

1st February 1898.

A HIGHER SANSKRIT GRAMMAR.

CHAPTER I.

THE ALPHABET.

§ I. Sanskr̥t or the refined language, is the language of Devas or gods,* and the alphabet in which it is written is called Devanāgarī, or that employed in the cities of gods.

(a) The correct name for the Sanskr̥t alphabet is Daivanāgarī, sometimes abbreviated into Nāgarī. Perhaps, in the word Devanāgarī we have a history of the times when the Aryans entered and settled in Northern India. The Aryans who were much fairer in colour than the aborigines of India are the Devas referred to in the name *Devanāgarī* (from दिव् to shine, those of a brilliant complexion); and *Nagari* means the Aryan settlements within the precincts of which the sacred language was spoken.

(b) The Sanskr̥t language is generally written in different parts of the country, in that alphabet which is used for the Vernacular (e. g. Bengālī, Marāṭhī &c.). That character, however, in which the earliest monuments are written (such as the inscriptions containing the edicts of As'oka) and which is employed throughout Upper India is generally considered to be the real Devanāgarī.

* संस्कृतं नाम देवी वागन्वाक्याता महर्षीभिः । Dandin.

§ 2. The Devanāgarī alphabet consists of *forty-two* letters or *varṇas*, *nine* vowels or *swaras*, and *thirty-three* consonants or *vyanjanas*.*

(a) These express nearly every gradation of sound, and every letter stands for a particular and invariable sound.

Note:—This explains why there are no names, as in Greek, for the different letters of the alphabet.

* Thus given by Pāṇini:—

Vowels:—अ इ उ | ऋ ॠ | ए ओ | ऐ औ |

Consonants:—ह्यवरट् | लण् | जमङगनम् | झभञ् | घठथप् | जवगदक्ष् | क्ष-
कठठथचटतत् | कपय् | शषसर् | हल् |

The alphabet, it will be seen, is divided into 14 sections by Pāṇini, which are called *S'ivasūtrāṇi*, or the *sūtras* revealed by *S'iva*. Each section ends with an indicatory letter called 'इत्' which is not to be counted among the letters of the alphabet. These "Its" serve an important purpose in Sanskrit grammar as they enable the grammarians to express several letters, or groups of letters, in a very convenient and condensed form. For any letter, with the following इत् added to it, is not only expressive of itself but of all letters that intervene between it and this इत्: *e. g.* अण् means अ, इ, उ; इक means इ, उ, ऋ, ॠ, &c. Similarly अल् means technically the whole alphabets, अच् any vowel, and हल् any consonant; यण् a semivowel, यञ् a soft consonant, खर् a hard consonant, जञ् a soft unaspirate, झप् a soft aspirate, &c. Each of these significant terms is technically called a 'प्रत्याहार.'

Since short vowels include the long and the protracted vowels (See § 3. a.) another इत्, 'द्व' is generally employed to mark a

§ 3 The nine primary vowels consist of five simple vowels, viz. अ, इ, उ, ऋ, and ए, and four diphthongs, viz. ऐ, औ, ओ and औ.

(a) A vowel may be **ऋक्ष** or short, **दीर्घ** or long, and **प्लुत** or protracted, (also called **prolated** by some) according to the time required to pronounce it.* The vowels are thus divided into—

(1) Short vowels अ a, इ i, उ u, ऋ r, ए e;

(2) Long vowels आ â, ई î, ऊ û, ऋ r', ऐ ai, औ o, औ au; and

(3) Protracted vowels आ ३ â ३, ई ३ î ३, ऊ ३ û ३, ऋ ३ r' ३, ए ३ e ३, ऐ ३ ai ३, औ ३ o ३, and औ ३ au ३.

N. B. As the Pluta or protracted vowels are not commonly to be met with in classical Sanskrit, the vowels are usually given as thirteen, represented by the thirteen signs given above under (1) and (2).

(b) Each of these vowels may be again of two kinds, **अनुनासिक** or nasalised, and **अनुनासिक** or without a nasal sound.†

(c) Vowels are also further discriminated into **उदात्त** or acute, **अनुदात्त** or grave, and **स्वरित** or circumflex. उदात्त is

particular vowel: e. g. अ means अ, आ and आ ३, but अ३ means अ only; so ई३ means ई and nothing else.

* उक्तालोज्ज्वलदीर्घप्लुतः । Pān. I. 2. 27. The crowing of the cock in the morning represents in its three stages these three kinds of vowels. The time required to pronounce a short vowel is called a **mātrā**. A long vowel has two **mātrās** and a pluta vowel three.

† अनुनासिकावचनानुनासिकः । Pān. 1. 1. 8.

that which proceeds from the upper part of the vocal organs, अनुदात्त that which proceeds from their lower part, while स्वरित arises out of a mixture of these two.* But these are ignored in classical Sanskrit. They are marked only in Vedic works; the *Uda'tta* is left unmarked; the *Anuda'tta* is marked with a horizontal line underneath; and the *Svarita* has a perpendicular stroke above it. *E. g.* क्व॑ वो॒ऽऽवाः, &c. Rg. V. 61. 2. र॒यानां॑ न वे॒ऽऽराः । &c. Rg. X. 78. 4. अ॒त॒च॒क्रं॑ वो॒॑ ई॒ह्यः &c. Rg. X. 145. 4.

Thus there are eighteen different modifications of each of the vowels अ, इ, उ, ऋ, and twelve of ए, ए, ऐ, ओ and औ; for there is no long ऌ and the last four have not their corresponding short vowels.

§ 4. The consonants are divided into *spars'a* or mutes (those involving a complete closure or contact and not an approximate one of the organs of pronunciation), *Antastha* or intermediate (*i. e.* the Semivowels,) and *ushman* or sibilants.

These are represented by thirty-three syllabic signs arranged as below:—

(a) mutes	{	(1) कवर्ग or the group कु—क k, ख kh, ग g, घ gh, ङ ñ,
		(2) चवर्ग or the group चु—च c, छ ch, ज j, झ jh, ञ ñ,
		(3) टवर्ग or the group टु—ट t, ठ th, ड d, ढ dh, ण n,
		(4) तवर्ग or the group तु—त t, थ th, द d, ध dh, न n.
		(5) पवर्ग or the group पु—प p, फ ph, ब b, भ bh, म m.

* उच्चेददात्तः । नीचैरनुदात्तः । समाहारः स्वरितः । Pan. I. 2. 29. 31.

These are also called the five classes designated as *Kavarga*, *Chavarga*, *Tavarga*, *Tavarga* and *Pavarga* respectively.

(b) Semivowels—य, र, ल, व,

(c) Sibilants—श, स, ष, ह,

(d) Sonant Aspirate—ह.

Besides these we have two more characters occurring in the Vela, viz. क and क्ह (often substituted for क and क्ह; as ईके for ईके, मोरुवे for मोरुवे, &c.) In Marāthi क is generally substituted for the final ल of Sanskrit words.

§ 5. The first two letters of the five classes and the sibilants are called *surds* or *hard consonants*. The rest are called *sonants* or *soft consonants*.

§ 6. In addition to the characters given above there are in Sanskrit two nasal sounds:—the one called *Anuswira* is denoted by ँ i. e. a dot placed above the letter after which it is to be pronounced, e. g. कं; the other, called *Anuna'sika*, is denoted by ञ i. e. a dot within a semicircle placed above the letter after which it is to be pronounced e. g. सँ.

(a) And a sort of hard breathing known as *Visarga* (generally called *Visarjaniya* by Sanskrit grammarians). It is denoted by the sign : i. e. two vertical dots placed after the letter after which it is to be pronounced. In pronunciation it is a harder aspirate than ह. The *Visarga* is not an original character but only a substitute for a final स or र.

(b) *Jihvāmūliya* (जिह्वामूलीय) and *Upadhmanīya* (उपध्मानीय) are terms given to a sort of half *Visarga*, when pronounced before क, ख, and प, फ respectively. It is written symbolically as

These may be regarded as the sibilants of the *Kavarga* and *Paravarga* respectively.

(c) Some consonants are pronounced with a slight aspiration and are designated as *Alpa-prāṇa*, while others which are pronounced with a stronger aspiration are called *Mahā-prāṇa*. The first and third letters of each class, the nasals and the semi-vowels belong to the first class; the rest belong to the second class. For the sake of convenience the first and third letters of each class are sometimes called “unaspirates.”

§ 7. In the following table is given a complete classification of all these letters according to the organs with which they are pronounced.

The organs of pronunciation are the five parts situated in the mouth, viz. the throat, the palate, the roof or upper part of the palate, the teeth and the lips.

Note—In the following table the nether stroke is omitted. It should be supposed to be present.

	The Five Classes.					Semivowels	Sibilants.	Simple vowels. St.Lg.	Diphthongs.
	Unaspirate.	Aspirate.	Unaspirate.	Aspirate.	Nasals.				
Gutturals.	क	ख	ग	घ	ङ	क्	८ jiv	अ, आ	ए, ओ
Palatals.	च	छ	ज	झ	ञ	च्	य	इ, ई	ऐ, औ
Linguals.	ट	ठ	ड	ढ	ण	ट्	व	ऊ, ॠ	
Dentals.	त	थ	द	ध	न	ड्	स	ऌ	
Labials	प	फ	ब	भ	म	प्	ह	ऒ, ॡ	

* ह though not a semivowel is put here as it is a guttural.

This can be more easily remembered from its Sanskrit form which is as follows:—

अकुहविसर्जनीयानां कण्ठः ।
 ईचुर्यशानां तालु ।
 ऋदुरषाणां मूर्धा ।
 लृतुलसानां दन्ताः ।
 उपपध्मानीयानाम् ओष्ठौ ।
 ममह्णनानां नासिका च ।

एदैतोः कण्ठतालु ।
 ओदोतोः कण्ठोष्ठम् ।
 वकारस्य दन्तौष्ठम् ।
 जिह्वामूलीयस्य जिह्वामूलम् ।
 नासिकाऽनुस्वारस्य ।

The linguals are called cerebrals in some European grammars. ए and ऐ are both guttural and lingual; ओ and औ are guttural and labial; व is dental and labial. The nose is the organ of pronunciation of the Anusvāra, while the root of the tongue is that of the Jihvāmūliya.

§ 8. Those letters are called सवर्ण or homogeneous whose place of pronunciation in the mouth and the effort required to pronounce them are the same or equal.* Letters which are not सवर्ण or similar are called असवर्ण or heterogeneous.

§ 9. A *swara* or vowel is that which can be pronounced without the help of any other letter; a *vyānjana* or consonant is that which is pronounced with the help of a vowel. The consonants therefore, are written with a slanting nether stroke to denote their imperfect character.

(a) Hence the consonants are given, in the system of Pāṇini, with an अ added to them for the sake of pronunciation.

(b) As already remarked there are no separate names

* तुल्यास्पृश्यत्वं सवर्णम् । Pān. I. 1. 9.

(c) In the conjuncts क्ष (क + ख) ksh, and ज्ञ (ज + ञ) jña, the component elements are scarcely discernible.

(d) A few consonants are written in two ways; e. g. त्र, त्र tra; क, क kra; स्थ, स्थ stha; क्त, क्त kta; स्त्र, स्त्र stra.

The following are the principal conjunct consonants:—

क k-ka, कण k-kṇa, कय k-kya, कख k-kha, क्त k-ka, कथ k-tha, कत k-ta, कत्र or क्त k-t-ra, कव k-t-va, कथ k-th-na, कन k-na, कन्ध k-n-ya, कम k-ma, कय k-ya, क or क k-ra, कल k-la, कव k-va, क्ष k-sha, क्षण k-sh-ṇa, क्षम k-sh-ma, क्षय k-sh-ya, क्षव k-sh-va.

ख kh-ya, खल kh-ra.

ग g-dha, ग g-na, गय g-ya, गर g-ra, गर g-r-ya, गल g-la, गव g-va.

ग gh-na, गन्ध gh-n-ya, गम gh-ma, गय gh-ya, गघ gh-ra, गव gh-va.

ङ ṅ-ka, ङ ṅ-k-ta, ङ ṅ-k-sha, ङ ṅ-k-sh-va, ङ ṅ-kha, ङ ṅ-kh-ya, ङ ṅ-ga, ङ ṅ-gha, ङ ṅ-gh-ya, ङ ṅ-gh-ra, ङ ṅ-ṇa, ङ ṅ-ma, ङ ṅ-ya.

च ṣa, च ṣha, च ṣ-ch-ra, च ṣ-ch-va, च ṣ-ṇa, च ṣ-ma, च ṣ-ya.

छ ṣh-ya, छ ṣh-ra.

ज j-ja, जज j-jha, ज j-ṇa, जय j-ṇ-ya, जम j-ma, जव j-ya, ज j-ra, जव j-va.

झ ṛ-ṣa, झ, ṛ-ṣha, उज ṛ-jā.

ट ṭ-ka, ट ṭ-ta; टय ṭ-ya, टय ṭh-ya, ट ṭh-ra; ड ḍ-ga, ड ḍ-gha, ड ḍ-ma, डय ḍ-ya, डय ḍh-ya; ड ḍh-ra.

ण ṇ-ta, ण ṇ-ta, ण ṇ-da, ण ṇ-dha, ण ṇ-ṇa, ण ṇ-ma, ण ṇ-ya, ण ṇ-va.

त ṭ-ka, त ṭ-k-ra, त ṭ-ta, तय ṭ-t-ya, त ṭ-t-ra, तय ṭ-t-va,

त्थ t-tha, त्ना t-na, त्न्वा t-n-ya, त्पा t-pa, त्मा t-ma, त्म्या t-m-ya,
त्वा t-ya, त् or त्ना t-ra, त्त्र or त्न्वा t-r-ya, त्वा t-va, त्सा t-sa, त्स्ना t-s-na,
त्स्न्या t-s-n-ya, त्स्वा t-s-ya.

थ th-na, थ थ-ya, थ थ-va.

द् d-ga, द्घ d-gha, द्द d-da, द्या d-ya, द्ध d-dha, द्ध्या d-dh-ya,
द्घ d-dh-va, द्द d-na, द्द d-ba, द्द d-b-ra, द्द d-b-ha, द्ध्या d-dh-ya,
द्द d-ma, द्या d-ya, द्द d-ra, द्या d-r-ya, द्द d-va, द्ध्या d-v-ya, द्द d-v-ra,
ध dh-na, ध्वा dh-n-ya, ध्मा dh-ma, ध्वा dh-ya, ध्वा dh-ra, ध्वा
dh-r-ya, ध्वा dh-va.

न्त n-ta, न्त्वा n-t-ya, न्त्वा n-t-ra, न्द n-da, न्द्र n-d-ra, न्ध n-dha,
न्ध n-dh-ya, न्द्र n-dh-ra, न्न n-na, न्न n-p-ra, न्न n-ma, न्वा n-ya,
न्न n-ra, न्स n-sa.

प् p-ta, त्वा t-p-ya, प p-na, प्वा p-pa, प्मा p-ma, प्वा p-ya, प्रं p-ra,
प p-la, प्वा p-va, प्स p-sa, प्स्य p-s-va.

ब्ज b-ja, ब्द b-da, ब्ध b-dha, ब्न b-na, ब्वा b-ba, ब्वा b-bha,
ब्वा b-ya, ब्न b-ra, ब्वा b-va, भ्न bh-na, भ्वा bh-ya, भ्न bh-ra,
भ्वा bh-va.

म्न m-na, म्प m-pa, म्प्र m-p-ra, म्ब m-ba, म्भ m-bha, म्वा m-ya,
म m-ra, म्ल m-la, म्वा m-va.

य्य y-ya, य्य y-ra, य्य y-va.

• कं r-ka, क्ख r-kha, र्ग r-ga, &c; क्खं r-k-sha, र्गं r-g-ya, क्खं
r-gh-ya, र्खं r-t-ya, &c.; क्खं r-k-sh-ya, र्खं r-tt-ya, र्खं r-t-s-ya,
र्खं r-d-dh-ra.

ल्क l-ka, ल्प l-pa, ल्म l-ma, ल्वा l-ya, ल्ल l-la, ल्वा l-va.

व्न v-na, व्य v-ya, व्न v-ra, व्न v-va.

श्च s'-ca, च्च s'-c-ya, स s'-na, च्च s'-ya, श्च s'-ra, च्च s'-r-ya, स s'-la,
श्च s'-va, च्च s'-v-ya, च्च s'-s'a.

ह sh-ta, ह्य sh-t-ya, ह्र sh-t-ra, ह्र्य sh-t-r-ya, हृ sh-t-va, हृ sh-th-ra,
हृथ sh-th-ya, ण sh-na, ण्य sh-n-ya, प sh-pa, प्य sh-p-ra, म
sh-ma, म्य sh-ya.

क sh-ka, क्य sh-k-ya, त sh-ta, त्र्य sh-t-ya, र sh-r, र sh-t-ra, र्व sh-t-va
थ sh-th-ya, थ्य sh-th-ya, न sh-na, न्य sh-n-ya, प sh-pa, प्य sh-p-ra, म
sh-ma, म्य sh-ya, स sh-sa, स्य sh-s-ya, स sh-sa.

ह h-na, ह्य h-na, ह्य h-ma, र h-r, ह h-ra, ह्य h-l-ha, ह्य h-va,

Sometimes five consonants are found in conjunction: *e. g.* रत्न-
र-t-s-n-ya, as in कारत्न्य.

12. As *sandhi* is of primary importance in Sanskrit, *vira'ma* or pause can be indicated only at the end of a sentence. The signs of punctuation, therefore, are only two, | and ¶. The former is used to mark the close of a sentence or the first half of a sloka or poetical stanza; the latter is employed to denote the close of a sloka.

(a) The sign called *Avyagraha* (and which represents half अ Ardhikira) is generally employed to mark the elision of short अ after ए or ओ; *e. g.* तेऽपि (ते+अपि), कालोऽस्ति (कालो+अस्ति). The double mark :: is sometimes used to indicate the elision of अ after initial long आ; तथा+आस्ते=तथाऽऽस्ते.

(c) The mark • is sometimes used to show that something is omitted, and which is to be understood from the context; *e. g.* अ• may stand for अर्जुन, • प्रार्थी for कविदशःप्रार्थी, &c.

§ 13. Short vowels when followed by conjunct consonants are said to be *prossidially long*.

§ 14. The vowels अ, ए, ओ, and the syllables अर् and अल् are called *Guna*; the vowels आ, ऐ, औ and the syllables आर् and आल् are called *Vṛddhi*.* The *Guna* and *Vṛddhi* vowels and syllables that are substituted for the simple vowels will appear from the following table:—

Simple V.	अ	इ & ई	उ & ऊ	ऋ & ॠ	ऌ
<i>Guna</i> .	अ	ए	ओ	अर्	अल्
<i>Vṛddhi</i> .	आ	ऐ	औ	आर्	आल्

§ 15. The three semivowels ऋ, ॠ and ॡ are sometimes nasalised and then they are written with the *anunāsika* sign over them, as ँ, ॡ, ॢ.

§ 16 The numerical figures in Sanskrit are:—

१, २, ३, ४, ५, ६, ७, ८, ९, ०.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 0.

These are combined to express larger figures precisely in the same way as in English; १२५ 125, ५४० 540, &c.

CHAPTER II.

RULES OF SANDHI.

§ 17. By *Sandhi* (from सम् together, and धा to join)

* इतिरादिभ् । इदेहुण् । उरण् रपरः । Pān. 1. 1. 2, 1, 51.

is meant the coalescence of two letters coming in immediate contact with each other.*

(a) Samhitā† or sandhi is necessary in the case of the internal structure of a *pāṭha*, prepositions and roots, and a compound word (समास), while in that of a sentence i. e. in the case of the finals and initials of the different words in a sentence, it depends on the will of the writer.

I SVARASANDHI, OR THE COMBINATION OF FINAL AND

INITIAL VOWELS.

§ 18. If a simple vowel, short or long, be followed by a similar vowel short or long, the substitute for them both is a long vowel; § e. g. दैत्य + अरिः = दैत्यारिः; अग्न + आसीत् = अग्नसीत्; वद + अववत् = वदभवत्; विद्या + भातुरः = विद्यातुरः eager to gain knowledge; इति + इव = इतीव; अपि + ईक्षते = अपीक्षते; श्री + ईशः = श्रीशः; भानु + उदयः = भानुदयः; साधु + ऊचुः = साधूचुः; समू + ऊर्जः = समूर्जः the strength of the army; कर्तृ + कृशु = कर्तृशु; कृ + कृकार = कृकारः; होतृ + तृकारः = होतृकारः the *ĥkāra* pronounced by the sacrificer (since there is no long तृ long कृ is substituted for both).

(a) If कृ or तृ be followed by a short कृ or तृ, short कृ

* परः संनिकर्षः संहिता | Pān. 1. 4. 109. Samhitā is the extreme contiguity of letters.

† संहितैकपदे नित्या नित्या धातूपसर्गयोः । नित्या समासे वाक्ये तु वा विवक्षाम-
नेच्छते ॥ Sid. Kāu.

This couplet gives the rule for the observance of Sandhi.

§ अकः सर्वे दीर्घः । Pān. VI. 1. 101.

are **त्** is optionally substituted for both;* **होत् + ककारः = होत्कारः**; and also **होत्ककारः** (vide § 22, sec. b.), so three forms altogether **होत्कारः** **होत्कारः**; and **होत्ककारः** **होत् + लकारः = होत्लकारः** and also **होत्लकारः**.

§ 19. When **अ** or **आ** is followed by **इ**, **उ**, **ऋ** or **ऌ** short or long, the **गुण** letter corresponding to the latter takes the place of both † ; e. g. **उप + इन्द्रः = उपेन्द्रः** Vishṇu **परम + ईश्वरः = परमेश्वरः** the great lord; **रमा + इच्छा = रमेच्छा**, the wish of Rāmā; **वया + ईप्सितं = वयेप्सितम्** according as what is desired, **हित + उपदेशः = हितोपदेशः** friendly instruction; **कृष्ण + ऊरुः = कृष्णोरुः** Kṛṣṇa's thigh; **गङ्गा + उर्वर्क = गङ्गोर्वक**, **महा + ऊरुः = महोरुः**, **कृष्ण + कृद्धिः = कृष्णद्धिः** Kṛṣṇa's prosperity; **महा + ऋषि = महर्षिः** a great sage; **तव + लकारः = तवल्कारः** The *l̥kāra* pronounced by you.

(a) If a consonant be followed by homogeneous consonants except the nasals, the semivowels, and **ह**, the first of them is optionally dropped‡; **कृष्ण + कृद्धिः = कृष्णद्धिः** by the general rule; then **कृष्णर + र् + ध + इ = कृष्णर्धः** by this rule the **र** being dropped; and also a third form **कृष्णद्धिः**; (vide § 21, sec. d.)

(b) A consonant of the first five classes except **प्र** coming after a semivowel is optionally doubled; so **तवल्कार** also becomes **तवल्लकारः**, **तवल्लकारः** and **तवल्लकारः**, 4 forms altogether.

* कति सवर्णे क वा । तति सवर्णे ल वा । Vartikas on the above.

† आहुणः । Paṇ. VI. 1. 86.

‡ सरो सरि सवर्णे । Paṇ. VIII. 4. 65.

Exceptions:—Vaidhi substitute takes place in the following cases.*

(a) When a word ending in अ is followed by ऊह, and प्र by ऊह, ऊह and ऊहि; e. g. प्रह+ऊह=प्रहौह; chief guess; or this may be the acc. pl. of प्रहवाह a young bull trained to the yoke. प्र+ऊह; प्रौह; principal reasoning, so प्रौह: full grown; प्रौहि; but प्रौहवान्.

(b) अत+ऊहिनी=अतौहिनी, a complete army.† (The change of न् to ण् will be explained further on).

(c) When स्व is followed by ईर and ईरिन् both derived from ईर to go; e. g. स्व+ईर=स्वैर; one acting wilfully; selfwilled; स्व+ईरिणी=स्वैरिणी; so स्वैर, स्वैरी, (स्वेन ईरितुं क्षीलमस्व इति).

(d) When अ is followed by कृत and there is an Inst Tat; अ+कृत=अकृतः blessed with happiness (अकृतः कृतः); but अरवर्तः very adorable (परमभासौ कृतश्च).

(e) When the word कृत comes after प्र, वत्सतर, कम्बल, वसन, and कृत; प्र+कृत=प्रकर्ष, principal debt, so वत्सतरार्ण्ये debt for a

* एत्येधत्युत्सु | Pāṇ. VI. 1. 89. The first part of the sūtra (viz एत्येधति.) forms a counter exception to § 20. a. (which see.); अश्वाद्देह्यामुसंख्यानम् 'स्वादीरिणोः' 'कृते च तृतीया समासे' 'प्रवत्सतरकम्बलवसनार्ण्येदशाण्युत्सु' Vārtikas on the above Sūtra.

† Properly an army consisting of 21870 chariots, as many elephants, 65610 horse and 109350 foot. अतौहिण्याः प्रसंख्याता रथानां द्विसप्ततमाः । संख्या गणिततत्त्वज्ञैः सहस्राण्येकविंशतिः ॥ ज्ञानान्युपरि चैवाष्टौ तथा भूयश्च सप्ततिः । गजानां तु परीमाणमेतदेव विनिर्दिशेत् ॥ ज्ञेयं ज्ञातसहस्रं तु सहस्राणि न वेव त । नरागामपि पञ्चाशच्छतानि त्रीणि चानघाः ॥ पञ्चषष्टि सहस्राणि तथाभानं ज्ञातानि च । दशोत्तराणि षट् प्राहुर्गथा गदिह संख्याया ॥ Mah Bhār. Ad. P. II. 23. 26.

calf; कृणार्जम् (a debt contracted to liquidate a previous debt);
दशार्जः (Name of a country; lit. the country with ten fortresses;) also
दशार्जो नदी lit. the river into which ten other rivers flow).

(f) When* a preposition ending in अ is followed by a root having an initial क्; as उप+कच्छति=उपाच्छति, प्रार्थति; but if the root be a denominative, the vrddhi is optional; प्र+कृषणीवति=प्रर्षणीवति, or प्रर्षणीवति acts like a bull; but उप+कृकारीवति=उपकारीवति, as the कृ is long; also प्र+त्कारीवति=प्रा-प्रत्कारो-वति very much wishes for कृ kàra; for कृ is grammatically considered to be similar to क्.

§ 20. When अ or आ is followed by ए or ऐ and ओ or औ, ऐ and औ are respectively substituted for both †; कृष्ण+एकत्वं=कृष्णैकत्वम् identity with Kṛṣṇa; देव+ऐश्वर्यं=देवैश्वर्यम् the majesty of god; सा+एव=सैव she alone; भव+औषधं=भवोषधम् medicine against birth and re-birth; विद्या+औत्सुक्यं=विद्यौत्सुक्यम् longing for Knowledge.

Exceptions :—

(a) § If a preposition ending in अ be followed by a root beginning with ए or औ, ए or औ is substituted; प्र+एजते=प्रेजते quakes very much; उप+ओषधि=उपोषधि burns something near; but if the root be a denominative, vrddhi is optional; उप+एडकीवति=उपेडकीवति, or उपैडकीवति; प्र+ओषीवति=प्रोषीवति or प्रौषीवति.

* उपसर्गादति धातौ । Pāṇ. VI. 1. 91. वा सुप्यापिङ्गलेः । Pāṇ. VI. 1. 92.

† इदित्थे Pāṇ. VI. 1. 88.

§ पाठि परक्यम् । Pāṇ. VI. 1. 94.

Counter-exception:—If a form of the root **इ** to go, or **एव्** to grow, with an initial **ए**, come after **अ**, and **एव** or **एव्य** derived from **इव्** of the 1st, 4th, or 9th conj., after **प्र**, *vrddhi* takes place. **उप + एति = उपैति**; **उर + एधते = उपैधते**; (but **उप + इतः = उपेतः**;; **अवेहि** know from **अव + एहि** which is equal to **अव + आ + इहि**, and not **अवेहि**. (**मा**) **प्र + इदिधन् = प्रैदिधन्**; **प्र + एव = प्रैवः** sending or directing; **प्र + एव्य = प्रैव्यः** a servant.

(b)* When **अ** is followed by **एव** in an indefinite sense, **ए** is substituted for both; **क + एव = केव भोक्त्रसे** where will you dine today? (the place being not definitely known); but **तवैव** (why, I shall dine at *your* house.)

(c)† **अ** followed by **ओम्** and **आ** (prep.) is dropped; *e. g.* **शिवाय + ओं नमः = शिवायों नमः**; **शिव + एहि (आ + इहि) = शिवेहि**.

(d)§ The *vrddhi* is optional when the ending **अ** of a word is followed by **ओतु** a cat, or **ओष्ठ** the lower lip, in a compound; **स्थूल + ओतुः = स्थूलोतुः** or **स्थूलोतुः**; **विम्बोष्ठः** or **विम्बोष्ठः** |

(e)‡ The final vowel or the final consonant with the preceding vowel is dropped in the case of the following words when followed by certain words in a compound¶:—**शक** the country of the S'akas + **अन्धुः** a well = **शकअन्धुः**; **कर्क** name of a country + **अन्धुः** = **कर्कअन्धुः**; **कुल + भद्र = कुलद्र** one who moves from one mansion to another, a woman

* एवे चानियोगे Vārtik. † ओमाञ्जेष Pān. VI. 1. 95.

§ 'ओन्वोष्ठयोः समासे वा । ‡ शकञ्चादिषु पररूपं वाच्यम् Vārt.

¶ And also in the case of an onomatopæic word ending in **अत्** followed by **इति** *e. g.* **पटत् + इति = पटिति**; but not in the case of a monosyllabic word **भट् + इति = भटिति**; and when the word is repeated, only the **त्** is optionally dropped, as **पटत्पटत् + इति = पटत्पटिति** or **पटपटदिति**.

2 B. G.

of bad character; **सीमन् + भन्तः = सीमन्तः** (the white line left by the parting of the hair on each side of the head); but **सीमान्तः** when the meaning of the word is 'The last line or limit of a boundary'.
मनस् + ईषा = मनीषा wish; so **लाङ्गलीषा** The pole of a plough; **हलीषा**;
पतन् + अञ्जलिः = पतञ्जलिः name of the celebrated author of the *Mahâbhâshya* (a vast commentary on the sūtras of Pāṇini); lit. fit to be adored with joined hands; or according to tradition 'who fell down from the hands of a certain sage as he was offering water to the sun at the time of the *Sandhyâ* adoration.
सार + अङ्गः = सारङ्गः an antelope with a spotted skin or a kind of bird; but **सारङ्गः** one with a beautiful skin. This is an *Ākṛtigāṇa* i. e. words of similar formation and requiring grammatical explanation but not actually found in the *gāṇa* may be classed under it;
e. g. **मार्त + अण्डः = मार्तण्डः** (derived from **वृताण्ड**) lit. born of a dead egg, the sun.

§ 21. When **इ**, **उ**, **ऋ** and **ऌ**, short or long, are followed by a dissimilar vowel, **ह**, **व**, **इ**, and **ऌ** are respectively substituted for them*; *e. g.* **इति + अह = इत्यहः**; **सुधी + उपास्वः = सुधुपास्वः** adored by the wise; **मधु + भरिः = मध्वरिः** the enemy of **मधु** i. e. *Vishnu*; **धाह + अंशः = धावंसः** a portion of the creator; **ल + भाकृतिः = लाकृतिः** a figure like that of **ल** &c.

Ob.—Several of the above words may have more than one form when combined; *e. g.* **सुधी + उपास्वः = सुधव् + उपास्वः** by the general rule:—

N. B. The following four rules and the two (a), (b) given under § 19, though they properly form the subject of the next section,

* इको यणचि | Pān. VI. 1. 77.

are given here to avoid confusion. Ordinary students may pass over these except sec. (b) of the present art.

(a) A consonant except ह्, preceded by a vowel is optionally doubled, if no vowel follows*: सुध्व् + उपास्वः = सुध्वुपास्वः and सुध्व्व् + उपास्वः—

(b) When a consonant, except a nasal or a semivowel, is followed by a soft unaspirate or aspirate (3rd or 4th letter) it is changed into the soft unaspirate (3rd letter) of its class†; सुध्व् + उपास्वः = सुध्व् + उपास्वः = सुध्वुपास्वः;

(c) Semivowels, when preceded by a letter of the first five classes except झ्, are optionally doubled‡; thus सुध्व् + उपास्वः = सुध्व् + उपास्वः and सुध्व्व् + उपास्वः, सुध्व् + उपास्वः = सुध्व्व् + उपास्वः and सुध्व्व्व् + उपास्वः। Thus there are four forms ultimately, viz. सुध्वुपास्वः, सुध्व्वुपास्वः and सुध्व्व्वुपास्वः।

Similarly मध् + अरिः = मध्वरिः, मध्वरिः, मध्व्वरिः, and मध्व्व्वरिः; धाव् + अंसः = धाव्वंसः and धाव्व्वंसः। In ल् + आकृतिः of course there is no possibility of any other form.

(d) Consonants except ह्, coming after ह् or ह् preceded by a vowel, are optionally doubled†; e. g. हरि + अनुभवः = हरव् + अनुभवः = हर्व्वनुभवः by the general rule; and optionally हरव्व् + अनुभवः = हर्व्व्वनुभवः Hari's experience; by this rule; so न् + हि + अस्ति = न ह्वस्ति, and न ह्व्वस्ति।

§ 22. (a) इ, उ, ऋ, or ल् short or long, at the end of a word followed by a dissimilar vowel except in a compound, are optionally not combined, and when so they are shortened if long¶; e. g.

* अनधि च । Pan. VIII. 4. 47.

† झलां जश् झसि । Pān. 4. 53. § यणो मयो हे वाच्ये Vār.

‡ अचो रहाभ्यां हे । Pan. VIII. 4. 46.

¶ इकोऽसवर्गे साकृत्यस्य ह्रस्वः ।

वाक्की + अन् = वाक्क्यन्, Vishṇu here, and वाक्कि अन्; but वापी + अन् = वाप्क्यन्: a horse in well; गौरी + ओ (a term.) गोन्वो.

(b) अ, इ, उ, ऋ, and ए short or long, at the end of a word, followed by a short ऋ, are also optionally not combined, and when not combined, are shortened if long*; e. g. ब्रह्मा + ऋषिः = ब्रह्मर्षिः A Bráhmaṇa saint, and ब्रह्मऋषिः; सप्तर्षीनाम् of the seven sages, and सप्तऋषीनाम् (a comp. expression).

§ 23. ए, ओ, ऐ and औ, when followed by a vowel, are changed to अच्, अङ्, आच्, and आव् respectively†; e. g. हरे + ए = हरवे for Hari; विष्णो + ए = विष्णवे for Vishṇu; नै + अकः = नावकः A leader; पौ + अकः = पावकः the purifier i. e. fire.

(a) च् or ङ् at the end of a word and preceded by अ or आ, is optionally dropped when followed by a vowel or a soft consonant‡; e. g. हरे + एहि = हरवेहि or हर एहि; विष्णो + इह = विष्णविह or विष्ण इह; भिचै + उद्यतः = भिचाद्युद्यतः or भिचा उद्यतः intent on getting money; गुरी + उत्कः = गुरादुत्कः or गुराउत्कः longing to see the preceptor.

Note—Two vowels brought together by the dropping of an intervening consonant or visarga do not coalesce.

(b) ओ and औ, when followed by a termination beginning with च्, become अच् and आव् respectively‡; e. g. गो + च् = गव्यच् produced from a cow as milk, ghee &c. नौ + च् = नाव्यच् accessible by a boat, navigable.

N. B. This rule holds good in the case of roots, only when the ओ or औ is brought in by virtue of a termination¶ e. g. लू + च् =

* कृत्यकः Pān. VI. 1. 127.

† एचोऽयवायावः | Pān. VI. 1. 78. § लोपः शाकल्यस्य | Pān. VIII. 3. 19.

‡ वान्तो यि प्रत्यये | ¶ धातोस्तन्निमित्तस्यैव | Pān. VI. 1. 79, 80.

लो + वं = लवन्; fit to be lopped off. अवद्वलु + वं = अवद्वली + वं = अवद्वलावन् which ought necessarily to be cut off.

(c) The ओ of the word गौ is also changed to अन् when followed by the word वृत्ति (in the Veda and) in ordinary language when it means a particular measure of length*; e. g. गव्वृत्तिः four miles.

(d) The ए of the roots क्षि and जि is changed to अन् when followed by the व् of the potential participle indicating capability†; e. g. क्षि + व = क्षे + व = क्षवन् what can be reduced; so जवन् what can be conquered; but क्षेर्तुं जेर्तुं योर्न क्षेव (what is fit to be removed but may not be as) पार्थ, जेव (what ought to be curbed but which it may not be always possible to curb as) मनः ।

§ 24. When ए or ओ at the end of a word is followed by अ, the latter merges into the former § and the sign § is sometimes written in its place; e. g. हरे + अव = हरेऽव protect, oh Hari; विष्णो + अव = विष्णोऽव.

(a) ‡ If the word गौ, ending in ओ, be followed by अ the अ is optionally retained, and if by a vowel, अव is optionally substituted for ओ; गो + अघन् = गोघन्, गोअघन्, and गवाघन् a multitude of cows or chief among cows; but if it be followed by इन् and अन् it necessarily changes its ओ into अव; गो + इन् = गवेन्; an excellent bull; गवाक्: a lattice-window, similarly.

§ 25. No sandhi is possible in the case of ¶—

* गोक्षेत्रौ छंदस्युपसंख्यानम् । अन्धपरिमाणे च Vārtikas.

† खव्यज्रव्यो सव्यार्ये । Pān. VI. 1. 81.

§ एङः पदान्तादधि । Pān. VI. 1. 109. ‡ सर्वत्र विभाषा गोः । अवह स्तो-
त्रावनस्य । इन्द्रस्य । Pān. VI. 1. 122-24.

¶ हुतमगृष्ठा अग्नि नित्यम् Pān. VI. 1. 125.

1 What are called the *Pragrhya* exceptions*; *vis.*—

(a) When a dual form (whether of a noun, pronoun or verb) ends in ई, ऊ, or ए; *e. g.* हरी एता; विष्णू इमां; गज्जं अम्; पचते इमां.

(b) When ई or ऊ follows the न् of the pronoun अहम् *e. g.* अमी ईशा: these lords; अम् आसते the two sit down.

Ob. The ए of the Vedic forms अस्मे and वुस्मे also does not blend with a following vowel (see Pân. 1. 1. 13.); *e. g.* अस्मे इन्द्रावृहस्पती &c. Rg. IV. 49. 4. Similarly a Vaidic word having the sense of the loc. (but not ending in the termination of the loc.) remains unaffected by a following vowel; सोमो गौरी अभिविश्वः &c. Rg. X. 12. 3. where गौरी stands for गौर्याम् the loc. term, being dropped by सुपां सुलुक् Pân. VII. 1. 30.

(c) § Particles consisting of a single vowel, except आ meaning 'a little,' or 'a limit, exclusive or conclusive' or used as a preposition, when followed by a vowel, *e. g.* इ इन्द्र oh Indra, उ उनेश; आ एवम् नु मन्वसे ah, you think so; but आ + उज्जम् = ओज्जम् (a little warm) &c.

(d) When an indeclinable ends in ओ; *e. g.* अहो ईसाः; the final ओ of a noun in the vocative case optionally combines when followed by इति; *e. g.* विष्णो + इति = विष्णुविति, and विष्णो इति, also विष्ण इति (see § 23 a.)

N. B. All the vowels which do not blend with others, and sometimes the words in which they occur are technically called प्रगृह्य.

II. and *pluta* vowels; *e. g.* एहि कृष्ण ३ अत्र गौश्चरति. Come Kṛṣṇa; here is the cow grazing.

* ईदूदेद्विवचनं प्रथमम् । अदसो मात् । Pân I. 1. 11, 12.

† निपात एकाग्रत्वात् । § ओत् । संवृद्धौ श्लाकन्यस्येतावनर्धे । Pân. 1. 14-16.

A vowel becomes *pluta* under the following circumstances:—*

(1) The last vowel of a sentence uttered in reply to a salutation from a male person other than a S'ûdra when the name or the family is actually mentioned; *e. g.* भोः आहुष्मानेधि देवदत्त इ live long, oh Devadatta, which is said in reply to “अनिवारणे देवदत्तो-हम्” I, Devadatta, bow to you; but the last इ in “भो आहुष्मन्ती नमः वार्तिग” or in आहुष्मानेधि is not *pluta*; for in the 1st we have the name of a female and in the 2nd no name at all. But if the sentence end in the word भोः or in the name of a *kshatriya* or a *raishya* the last vowel becomes optionally *pluta*; *e. g.* आहुष्मान् इधि भोः or भो इः, आहुष्मानेधीन्द्रवर्मन् or-वर्म इ न्, आहुष्मानेधीन्द्रपालित or-त इ ।

(2) The final vowel of a sentence addressed from a distance to a person; and that of the particles हे and है used in such a sentence; *e. g.* सकून पितृ देवदत्त इ; हे इ राम; राम है इ ।

§ 26 The particle इ, preceded by a letter of the first five classes except अ and followed by any vowel, is optionally changed to इा; किमु + उक्त = किमुक्ता and किमु उक्त (by § 25 c.).

II. HALSANDHI, OR THE COALESCENCE OF FINAL CONSONANTS WITH INITIAL VOWELS AND CONSONANTS.

§ 27. When स् or a consonant of the dental class, comes in contact with:—

* वाचस्पत्यु टे: पुन उदात्तः । प्रत्यभिवादेऽङ्गुह । Pān. VIII. 2.82-83
 क्रियां न । भोरात्रयविवां वेति वाच्यम् । Vārtikas the latter sū. दूराङ्गते
 च । हेपयोने हेहयोः । Pān. VIII. 2. 84-85.
 † मय उक्तो यो वा ।

(a) *ञ् or a consonant of the palatal class the corresponding letter of the latter class is substituted for the former, and झ् for ञ्; हरिस्+शेते=हरिश्शेते Hari sleeps; रामः+चिनोति=रामचिनोति Rāma collects; सत्+चिद्=सचिद् Reality and Knowledge; साङ्गिन्+जब=साङ्गिञ्जब Be you victorious, oh Kṛṣṇa.

Exception:—(1) Dentals coming after झ् are not changed into the corresponding palatals; e. g. विमः that which spreads, lustre; प्रमः.

(b) ञ् or a consonant of the lingual class, झ् is substituted for स् and the corresponding letter of the latter class for the former; रामस्+षष्ठः=रामष्षष्ठः Rāma who is sixth. रामस्+टीकते=रामटीकते Rāma goes; तन्+टीका=तटीका A commentary on that; चक्रिन्+डोकते=चक्रिण्डोकते oh Kṛṣṇa you go; पेष्+ता=पेष्टा one who pounds.

Exception—†(1) If a letter of the lingual class coming at the end of a word be followed by स् or a letter of the dental class the स् as well as the dentals except the ञ् of नान्, नवति and नगरि remain unaffected; षट्+सन्तः=षट्सन्तः six good men. (see also § 38.) षट्+ते=षट्ते these six; but ईहे (since the ट् of ईह् is not at the end of a word) he praises. So षण्यवति Ninety-six, षण्यगर्वः six towns; but सर्पिष्+तनम्=सर्पिष्टनम् abundance of as the exception excludes स्.

§ 28. If a letter of the group ण् be followed by झ् it does not substitute its corresponding lingual‡; सन्+षष्ठः=सण्षष्ठः this good man.

* स्तोत्रनाथः । सात् । दु ना दुः Pan. VIII. 44, 1 41.

† न पदान्ताद्दोरनाम् । Pan. VIII. 4. 42. अनाद्यवतिनगरीणामिति वाच्यम् । Vārt.

‡ लोः पि. Pan. VIII. 4. 48.

§ 29. If a consonant, except **र** or **ह**, coming at the end of a word, be followed by a nasal, the nasal of its class is optionally substituted for it^a; एतद्+मुरारिः=एतन्मुरारिः and एतद्पुरारिः (see. § 21 sec. b.) this Muràri; षट्+मासाः=षण्मासाः and षट्मासाः six months.

N. B. If the nasal belong to a termination, the change is necessary; तन्मात्रं that alone; विन्मात्रं mere knowledge. वाक्+मव=वाक्मव। The word ककुचत् (see. Rag. IV. 22) is irregularly formed.

§ 30. A letter of the dental class, followed by **ल्**, is changed to **ल्**, the nasalised **ल्** taking the place of **र्**†; तन्+लवः=तल्लवः the destruction of that; विद्वान्+लिखति=विद्वान्लिखति a learned man writes.

§ 31. The **स्** of **स्या** and **स्तम्** is changed into **श्** when after the preposition **उद्**‡; उद्+स्थानम्=उद्+स्थानम्=उद्स्थानम् and उद्स्थानम् (see. § 19. a), and then उन्स्थानम् and उन्स्थानम् (vide § 33 below) and finally उत्स्थानम्, उत्स्थानम् rising up; similarly उत्तम्भनम् and उत्तम्भनम् upholding.

§ 32. **ह** coming after any of the first four letters of a class, is optionally changed to the soft aspirate (4th letter) of that class†; वाक्+हरिः=वाग्हरिः (see. b. under § 21.), and by this वाग्परिः. (वाचाहरिः) the possessor of speech, Bṛhaspati.

§ 33. Any consonant except a nasal and a semi-vowel, is changed to the first of its class, when followed by a hard consonant, and to the first or third when followed by nothing; वाक्, वाग्.

* यरोऽनुनासिकेऽनुनासिको वा । Pān VIII. 4. 45.

† तोर्ल । Pān. VIII. 4. 60.

‡ उद्ः स्थास्तम्भोः पूर्वस्य । Pān. VIII. 4. 61.

† अमः होम्यतरस्यान् । Pān. VIII. 4. 62.

§ 34. **ञ** preceded by a word ending in any of the first four letters of a class and followed by a vowel, a semi-vowel, a nasal or **ह** is optionally changed into **ञ्**; *e. g.* **तद्+धिक्** = **तद्+धिक्**; and **तद्+छिक्**; and then **तद्+धिक्**; and **तद्+छिक्**; by the above, and finally **तद्धिक्**; and **तद्धिक्**: that Siva (see. *a.* § 27.) Similarly **तद्धोकेन**, **तद्धोकेन**; but **वाक्धोतति** speech falters (as **ह** is not followed by any of the letters given by the rule).

§ 35. **† न्** at the end of a word is changed into an Anuswara when followed by a consonant; *e. g.* **हरिन्+वन्दे** = **हरि वन्दे** I salute Hari. But **गन्+व+ते** = **गन्वते** as **न्** is not at the end of a word. The word **समाद्** is an exception (see Pān. VIII. 3. 25).

(*a*) **न्** and **ञ्** not at the end of a *pada*, are turned into an Anuswara when followed by a consonant except a nasal or a semivowel or **ह**; **आकन्+स्वते** = **आकस्वते** he will overcome; **वद्यान्+सि** = **वद्यांसि** (nom. pl. of **वद्यस्** fame); but **मन्वते** he thinks, as **न्** is followed here by **व** which is a semi-vowel; **मानन्+गच्छति** = **मानागच्छति** as **न्** is at the end of a *pada*.

(*b*) This change is optional in the case of **न्** when **ह** followed by **न्** comes after it; *e. g.* **किन्+हलवति** = **किहलवति** and **किहलवति** what does he shake?; but if this **ह** be followed by **न्**, **ञ्**, and if by **व**, **व**, **ल**, the nasalised **ञ्**, **ह्**, **ल**, are optionally substituted for **न्**; *e. g.* **कि+हुते** = **किन्हुते** or **किहुते** what does he conceal? **किन्+ह्यः** = **किह्यः** and **किह्यः** what! yesterday! so **किहलवति**, **किहलवति**; **किहलवति** and **किहलवति**; but **अहन् आगतः** = **अहमागतः**!

* Pān. VIII. 4. 63. 55.

† मोऽनुस्वारः । नचाप्यनुस्वारस्य सति । Pān. VIII. 3, 23, 29, and Pān. VIII. 3, 36; I, 3, 10.

§ 36. An Anuswâra, followed by any consonant except ह, ष, झ, or ञ is changed to the nasal of the class to which the following letter belongs necessarily when in the middle, and optionally when at the end of a word*; *e. g.* अन् + इत् = अं + इत् = अङ्गितः by the preceding rule and then अङ्गितः (marked) by this; so अन् + इत् = अङ्गितः honoured; कुण्डितः obstructed; शान्तः calmed; गुम्फितः woven; त्वन् + करोषि = त्वङ्करोषि or त्वं करोषि thou doest; similarly संवन्ता or सट् वन्ता a restrainer; संवत्सरः, or सर्ववत्सरः, a year; वं लोकम् or वत्सलोकम् to which people.

§ 37. If ह् and ण् be followed by a sibilant, ह् and ह् respectively are suffixed to them optionally; and hard unaspirates are optionally changed into hard aspirates when followed by a sibilant†; प्राक् + षट् = प्राक्षट्, प्राङ्क्षट्, प्राङ्क्षषट्; the sixth man gone before; सुगन् + षट् = सुगन्षट् सुगन्क्षषट्, सुगन्क्षषट्. the sixth good counter.

§ 38. If ह् or न् at the end of a word be followed by स्, ध् is optionally inserted between them‡; *e. g.* षट् + सन्तः = षट्सन्तः or षट् + ध् + सन्तः = षट्सन्तः six good men (by § 28); so सन् + सः = सन्तः or सन्तः that good man.

(a) ह्, ण्, and न् at the end of a word and preceded by a short vowel double themselves when followed by a vowel¶; *e. g.* प्रत्यङ् + आत्मा = प्रत्यङ्गात्मा the individual soul; so सुगन्धीयः the best reckoner; सज्जन्तुतः good Achyuta.

§ 39. Ob. If the ending न् of a word be followed by ह्, न् is optional-

* अनुस्वारस्य ययि परसवर्णे । वा पदान्तस्य । Pân. VIII. 4. 58-59.

† ङोः ऊक्कुङ्ग ञरि । Pân. VIII. 3. 28.

‡ डः सि षुट् । नञ् । Pân. VIII. 3. 22, 30.

¶ ङो ह्स्वादाणि ह्मुणित्यम् । Pân. VIII. 3. 32.

nally inserted between them*; *e. g.* सन् + च्छु = सन्च्छुः and सन्च्छुः S'ambhu existing for all times; and सन्च्छुः = सन्च्छुः and सन्च्छुः (by § 34); then by § 29 न् being changed to म् सन्च्छुः, सन्च्छुः and सन्च्छुः; and finally by dropping च् optionally (by § 19 a,) सन्च्छुः, सन्च्छुः, सन्च्छुः and सन्च्छुः.

§ 40. न् coming after र or ष or क short or long in the same word is changed to म् even though a vowel, a semi-vowel except लृ, a nasal, or a letter of the guttural or palatal class or ह comes between र, ष or क and न् †; *e. g.* रामेन = रामेन, पूष + ना = पूषणा by the sun, पिब-जान् &c.; but राम + नाम = राम नाम (as these are two separate words) This change does not take place when न् is at the end of a word‡; रामान्.

§ 41. स् belonging to a substitute (आदेश) or a termination (प्रत्यय) and not at the end of a grammatical form is changed to म् when preceded by any vowel except अ or आ, a semivowel, a letter of the guttural class or ह †; *e. g.* रामे + मु = रामेमु; but रामस्व as स् is preceded by अ. मुपीः, मुपितो &c, as स् belongs to the word मुपित्. This change takes place even if an *anuswâra* substituted for न्, a *visarga* or ह, ष or स intervene¶; *e. g.* धनून् + सि = धनूंषि nom. pl. or धनुस् neu. a bow. पिपडीष् + मु = पिपडीष्मु.

§ 41. The न् of सन् is changed to an *Anuswâra* and *Visarga* when followed by a form of the root कृ; the *Anuswâra* again is optionally changed to an *Anunâsika*; *e. g.* सन् + कर्ता = संस्कृता and संस्कृता;

* सि तुक् । Pân. VIII. 3. 31.

† रषाभ्यां नो णः समानादे । अट्कुप्ताङ्मुन्यवायेपि । Pân. VI. 1. 1, 2.

‡ पदान्तस्य न । Pân. VIII. 4. 37.

¶ अट्कुप्ताङ्मुन्यवायेपि । अट्कुप्ताङ्मुन्यवायेपि । Pân. VIII. 3. 55, 57, 59.

¶ नृषिषर्जनीयज्ञावायेपि । Pân. VIII. 3. 58.

स् is affixed to the ending of the words सम्, पुम्, and कान्;* so संस्कृतां and सैस्कृतां.

N. B. The word संस्कृतां is capable of having 108 different forms, as several sūtras are brought to bear upon it; but they are not given here as being tedious and of no material value.

Sections a, b, c, d may be omitted by beginners.

(a) †The न् of पुम् is optionally nasalised and has स् suffixed to it as above, when it is followed by a hard consonant, except a sibilant preceding a vowel, a semivowel, or ह्; पुम् + कोकिलः = पुम् + स् + कोकिलः = पुंस्कोकिलः, पुंस्कोकिलः a male *kokila* bird.; so पुंस्पुत्रः and पुंस्पुत्रः the son, a grown up man; but पुंसीरम् milk for a man, पुंशसः a man-servant. Exception पुंश्वानम् the account of a man.

(b) न् at the end of a word (except प्रशान्) followed by च्, छ्; द्, ढ्; न् or य् which is itself followed by a vowel, a semivowel, a nasal or ह् undergoes the same changes §; e. g. शार्ङ्गिन् + छिन्धि = शार्ङ्गिन् + स् + छिन्धि = शार्ङ्गिन् + च् + छिन्धि (by § 27, sec. a) = शार्ङ्गिच्छिन्धि and शार्ङ्गिच्छिन्धि oh Kṛṣṇa, cut off; similarly चक्रिन् + जावस्व = चक्रिञ्जावस्व and चक्रिञ्जावस्व; save, oh Kṛṣṇa; but हन्ति as the न् is not at the end of a word. सन्तस्रहः a fine handle of a sword. प्रशान्तनोति a good man spreads.

(c) The न् of नृन् when followed by प् undergoes this change optionally; नृन् + पाहि = नृन्पाहि, नृःपाहि, and नृैःपाहि.

(d) The न् of कान् followed by कान् also undergoes this change

* संप्रदानां सो वक्तव्यः । Vart.

† पुमः स्वयम्परे Pân. VIII. 3. 6 व्याभादेशेन । Vart.

§ नञ्छब्दप्रशान् । Pân. VIII. 3. 7.

optionally; कान् + कौन् = कौत्स्कान्, कौत्स्कान् to whom. स् or ष् is substituted for the visarga when the following sets are combined: कः + कः = कस्कः, similarly कौत्स्कुतः, where from, आनुष्पुनः, सद्यस्का-
तः the present time; सर्पिष्कुण्डिका a ghee-pot; धनुष्कपालम् a bow-
staff. वजुष्पावरः a sacrificial vessel; अवस्क्रान्तः; a magnet. तमस्का-
ण्डः great darkness; अवस्क्राण्डः; मास्करः; अहस्करः the sun.

§ 43. ष् is necessarily inserted between ह् and the pre-
ceding vowel, short or long; and optionally when a long vowel at
the end of a word, except that of the particle मा and the preposi-
tion आ precedes it^o; e. g. शिव + छावा = शिवच्छावा Śiva's shadow.;
so स्वच्छावा, चेच्छिद्यते; what is cut again and again. लक्ष्मी + छावा
= लक्ष्माच्छावा or लक्ष्मीच्छावा, मा + छिदन् = माच्छिदन् may be not
cut. आ + छादयति = आच्छादयति covers.

VISARGASANDHI.

§ 44. स् at the end of a word followed by any letter or not, the
स् of सञ्जुष and र् followed by a hard consonant or by nothing, are
changed to a Visarga; as रामः पठति Rāma reads. पितर = पितः
oh father. भ्रातुः कन्वका a brother's daughter.

§ 45. Visarga, followed by च, छ, द, इ, and ह, य, themselves
not followed by a sibilant, is changed to स्; e. g. विष्णुकाता
Viṣṇu, the protector; हरिश्चरति, Hari walks; रामदीकते Rāma goes;
(Vide § 27.); but कः स्वरः (as the स् is followed by ह); वनावनः
कोमलः Indra the inciter &c.; and optionally when followed by च, ष्,
or स्; रामः स्थाता or रामस्स्थाता Rāma who would stand.

* डे च । Pân. VI. 1. 73. Properly त् is inserted, but it is chang-
ed to ष् by § 27. आङ्मानोश्च । दीर्घात्पदान्ताद्वा । Pân. VI. 1. 74-76.

† विसर्जनीयस्य सः । सौरे विसर्जनीयः । Pân. VIII. 3. 34-35.

§ वा झरि । Pân. VIII. 3. 36.

(a) Visarga, not belonging to an indeclinable is changed to **श्** when preceded by **अ**, and to **ष्** when preceded by **इ** or **उ**, short or long and followed by the terminations **पाश्**, **कल्प**, **क**, and **काम्बः**;
e. g. **पक्ष्पाशम्** Bad milk; **वक्ष्कल्पम्** little short of fame; **वक्ष्कम्** with fame; **वक्ष्काम्बतिः** he desires fame; but **प्रातःकल्पम्**; almost dawn (where **प्रातः** is an indec.) **सर्पिष्पाशम्** bad ghee. **सर्पिष्कल्पम्**, **सर्पिष्कम्**, **सर्पिष्काम्बतिः**. If the Visarga, however, is a substitute for a final **श्** it is not changed to **स्** before **काम्बः**; **गोः काम्बति** desires speech.

(b) § The Visarga of **नमः** and **पुरः** when prefixed as indeclinables to verbs beginning with **क्** or **ख्** and **प्** or **फ्** is optionally changed to **स्** in the case of the former and necessarily in that of the latter;
e. g. **नमस्करोति** or **नमःकरोति**, **पुरस्करोति** puts in the front; but **पुरः प्रवेष्टव्याः** towns fit to be entered (as **पुरः** is a noun).;

(c) † Visarga, preceded by **इ** or **उ** and not belonging to a termination, is changed to **ष्** except in the case of **मुहुः**; often, if followed by a hard consonant of the guttural or the labial class: **निः + प्रच्छुङ्** = **निष्प्रच्छुङ्** without obstacle. **आविष्कृतम्** disclosed; **दुष्कृतम्** a bad action; but **मुहुः कृतम्**; **अभिः करोति**, as the Visarga is substituted for **स्** a term; so **मानुःकृपा** and not **मानुस्कृपा**. **आनुष्पुवः** is an exception.

(d) | **तिरस्** optionally retains its **स्** when followed by **क्**, **ख्**, **प्** or **फ्**; **तिरःकरोति** or **तिरस्करोति** hides or scorns.

दिः, **त्रिः** and **चतुः**, all of them adverbs showing frequency, change

* **सोऽपदादौ** | Pân. VIII. 3. 38. **पाञ्चरूयककाम्येऽपि वाच्यम्** | अनव्यय-
 स्येति वाच्यम् | Vârtikas. इणः षः | Pân. VIII. 3. 39.

† **काम्ये रोरेवेति वाच्यम्** | Vârt.

§ **नमस्पुरसोर्गत्योः** | Pân. VIII. 3. 40.

‡ **इदुषस्य चाप्रत्ययस्य** VIII. 3. 41.

| **तिरसोऽन्यतरस्याम्** | Pân. VIII. 3. 42.

their Visarga to ए optionally under the same circumstances*; द्वि-
ष्करोति or द्विःकरोति does twice; but चतुष्कपालं having four parts
(where चतुः is not an adverb).

(e) † The ending इः or उः of a word changes its visarga to ए
optionally under the same circumstances when the presence of
the following word is necessary for the completion of the sense;
सर्पिष्करोति or सर्पिःकरोति turns into ghee; धनुष्करोति or धनुःकरोति
makes a bow; but तिष्ठतु सर्पिः पिब स्वयुक्कम्, as there is no connect-
ion here between the word सर्पिः and पिब;

And necessarily when at the end of the first member of a com-
pound; as सर्पिष्कुण्डिका a pot for clarified butter.; but परमसर्पिःकु-
ण्डिका a big ghee-pot (as the word सर्पिः is an *uttara* pada.)

(f) Visarga coming after the अ of a word other than an inde-
clinable and forming the first member of a compound is changed to ए
when followed by a derivative of the roots कृ, कम्, and by कंस, कुंभ,
पाश, कुशा and कर्षिः e.g. अवस्कारः an iron-smith; अवस्कामः one who
desires iron; अवस्कंसम् an iron pot; अवस्पात्रम्; अवस्कृशा a bridle;
अवस्कर्षी a kind of iron pot; but गीःकारः Bṛhaspati; स्वःकाम,
one desiring heaven (where स्वर is an inde.); वशः करोति (as
there is no comp.); and परमवशःकारः producing great fame (as the
word वशस् is not the first member of the comp.)

(g) ‡ The words अधः and शिरः change their visarga to ए when
followed by पद् under the same circumstances as those mentioned
above; अधःस्पदम्, शिरस्पदम्; but अधःपद् when there is no comp.;
परमशिरःपदम् (as शिरः is the latter member उत्तरपद्).

* द्विचिह्नत्रिणि कृत्वर्थे । Pân. VIII. 3. 43.

† इतुतोः सामर्थ्ये । नित्यंसमासेऽनुत्तरपदस्थस्या । Pân. VIII. 3. 44-45.

‡ अतः कृकभिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्षिध्वन्ययस्य । Pân. VIII. 3. 46.

‡ अधःशिरसी पदे । Pân. VIII. 3. 47.

§ 46. Visarga (substituted for स् and not र्) preceded by short अ and followed by short अ or a soft consonant is changed to उ; शिवः + अर्घ्यः = शिव + उ + अर्घ्यः = शिवो + अर्घ्यः = शिवोर्घ्यः S'iva is adorable; (see § 24); देवः + वन्द्यः = देवो वन्द्यः God should be saluted; but तिष्ठतु पय अ इ मिदन्त (where the अ after पयः is *pluta*); प्रातः + अत्र = प्रातरत्र (for here the visarga is substituted for र्); so प्रातर्गच्छ &c.

§ 47. Visarga preceded by आ is dropped necessarily when followed by a soft consonant, and optionally when followed by a vowel; it is also optionally dropped when preceded by अ and followed by a vowel except अ; when it is not dropped it is changed to इ in both these cases; देवाः + नम्याः = देवा नम्याः; देवाः + इह = देवा इह or देवाविह ।

§ 48. (a) Visarga, preceded by any vowel except अ or आ and followed by a vowel or a soft consonant, is changed to रः हरिः + जयति = हरिर्जयति Hari conquers; so भानुरुदेति the sun rises; गौरागच्छति a cow or bull comes.

Exception:—The Visarga of the particles भोः भगोः and अयोः obeys § 47; e. g. भोः + अच्युत = भो अच्युत or भोयच्युत oh Achyuta; भगो नमस्ते Bhago ! a bow to thee; अयो याहि oh you, go.

(b) The न् of अहन्, not followed by a declensional termination, is always changed to र्; but if followed by पति * and other words such as गिर, धुर &c. the change is optional; and if by रूप, and रात्रि, visarga is substituted for it; अहः, अहरहः day by day; अहःपतिः or अहर्पतिः the lord of the day, the sun; गीर्पतिः or गीर्षपतिः Brhaspati; धूर्पतिः or धूर्षपतिः a leader; but अहोभ्यान् Inst. dual;

* अहरादीनां पत्यादिषु वा रेफः । Vart.

अहोरूपम् the form of the day; गतमहोरात्रिषा; अहोरात्रः day and night; अहोरात्रन्तरम् a portion of Sāman to be chanted by day.

(c) * र or ऋ followed by र or ऋ respectively is dropped, and the preceding अ, इ or उ if short is made long; पुनर + रमते = पुनारमते sports again; हरिः + रम्यः = हरिर + रम्यः = हरी रम्यः Hari is graceful; but वृद्ध + ङः (from वृद्ध + त) = वृद्धः p. p. of वृद्ध to grow.

§ 49.† (a) The स् of the nom. sing. of तद् and एतद् *mas.* is dropped before a consonant when they do not end in क or are not used in a negative Tatpuruṣa; e. g. स ईशुः, एष विष्णुः; but एषको रुद्रः this Rudra. असदिश्वः that is not S'iva (a neg. Tat.); एषोव.

(b) ‡ Sometimes in poetry the स् of सः and एषः is considered as not existing when followed by a vowel other than अ, so that the two vowels may combine in order to meet the exigencies of the metre; e. g. सेमामविदुः प्रभृतिं व ईशिषे, &c. Rg. II. 24. 1.

सैष शशरथी रानः सैष राजा युधिष्ठिरः

सैष कर्णो महारथाङ्गी सैष भीमो महाबलः ॥

CHAPTER III.

SUBANTA OR DECLENSION.

§ 50. In the present chapter *Declension* or the inflection of nouns, substantive and adjective, will be considered.

§ 51. The crude form of a noun (any declinable word) not yet inflected is technically called a Prātipadika (प्रातिपदिक).

* रोति । द्रुल्लेपे पूर्वस्य दीर्घोऽङः । Pān. VIII. 3. 14, VI. 3. 111.

† एतत्तदोः पुलीयोऽकोरन्त्यमासे हलि । ‡ सोषि लेपि चेत्यादपुणम् । Pān, VI. 1. 132, 134.

§ 52. A noun has three genders: a masculine gender (mas.), a feminine gender (fem.), and a neuter gender (neu.). The question about the determination of the gender of nouns will be considered in a separate chapter.

§ 53. There are three numbers:-- Singular (sing.), dual (du.), and plural (pl.). The singular number denotes one, the dual two, and the plural three or more.*

§ 54. There are eight cases in each number: Nominative (Nom. or N.), Vocative (Voc. or V.), Accusative (Acc. or A.), Instrumental (Ins. or I.), Dative (Dat. or D.), Ablative (Ab. or A.), Genitive (Gen. or G.), and Locative (Loc. or L.). These express nearly all relations between words in a sentence.

N. B. These genders, numbers and cases will, for the sake of convenience, be denoted by their abbreviations enclosed into brackets after each.

§ 55. Sup (सुप्) is the technical term for a case termination in Sanskr̥t. Declension consists in adding the case terminations to the crude form or base.

* इषेकयोर्विवचनैकवचने । बहुषु बहु वचनम् । Pân. I. 4, 22, 21.

† The general terminations as given by Pânini are—स्वौजसमौ-
ट्छटाभ्याम्भिस्ङेभ्याम्भ्यस्ङसिभ्याम्भ्यस्ङसोसाम्ङ्योस्त्सुप् । IV. 1. 2. i. e. Nom.
सु औ जस्; Acc. अम् औट् शस्; Ins. टा भ्याम् भिस्; Dat. ङे भ्याम् भ्यस्; Ab.
ङसि भ्याम् भ्यस्; Gen. ङस् ओस् आम्; Loc. ङि ओस् सुप्. Some of these
terminations as is common with Pânini's system of nomenclature
have certain *Its* (servile letters) added or prefixed to them; e. g.
ङ in सु, ङ् in जस् &c. It will be easily seen that the term सुप् is ob-
tained by taking the first letter and the last *It* in the sùtra.

§ 56. The following are the normal case terminations:—

mas. and fem.

neu.

	Sing.	Dual.	Plural.		Sing.	Dual.	Plural.
N. V.	स्	औ	अस्	N. A.	म्	ई	इ
A.	अम्	"	"	V.	"	"	"
I.	आ	भ्याम्	भिस्	The rest like the <i>mas.</i>			
D.	व	"	भ्यस्				
Ab.	अस्	"	"				
G.	"	ओस्	आम्				
L.	इ	"	सु				

§ 57. The Vocative is considered to be a different aspect of the nom. and is identical with it in the dual and plural. It is therefore supposed to have no separate terminations of its own. In the sing. it sometimes coincides with the original stem sometimes with the nom.; at other times it differs from both.

DECLENSION OF NOUNS AND ADJECTIVES.

§ 58. Declension is for the sake of convenience divided into two classes:—

I. BASES ENDING IN VOWELS.

II. BASES ENDING IN CONSONANTS.

§ 59. The declension of adjectives does not, in general, differ from that of substantives. It will not, therefore, be given here separately; the points of difference only will be noted.

SECTION I.

I. BASES ENDING IN VOWELS.

Note:—The variations and modifications, which the general terminations given above undergo when applied to several of the vowel bases, are so numerous, that it has been thought advisable not to notice them here, as being tedious, but simply to give the forms and leave the students to find them out for themselves. Every word declined here should be considered a model and words alike in form should be declined similarly to it.

Nouns ending in अ Mas. and Neu.

§ 60. राम m. Rāma			ज्ञान. n. knowledge.		
Sing.	Dual.	Plural.	Sing.	Dual.	Plural.
N. रामः	रामौ	रामाः	N. ज्ञानम्	ज्ञाने	ज्ञानानि
V. राम	"	"	V. ज्ञान	"	"
A. रामम्	"	रामान्	A. ज्ञानम्	"	"
I. रामेण	रामाभ्याम्	रामैः	The rest like राम.		
D. रामाब	"	रामेभ्यः			
Ab. रामान्	"	"			
G. रामस्व	रामयोः	रामाणाम्			
L. रामे	रामयोः	रामेषु			

§ 61. Decline all nouns ending in अ mas. and neu. similarly.

(a) The Loc. sing. of words ending in अङ्ग (substituted for अहन् a day, at the end of a Tat. comp.) is optionally formed like that of nouns ending in न्; e. g. व्यङ्ग has व्यङ्गे or व्यङ्गि or व्यङ्गिनि. So व्यङ्गे, व्यङ्गि or व्यङ्गिनि &c.

Nouns ending in आ *Mas.* and *Fem.*

! § 62. गोपा *mas.* a cow-herd.

(a) *Mas.* nouns ending in आ take the general terminations. The final आ is dropped before a vowel termination beginning with the Acc. plu.

N. V.	गोपाः	गोपो	गोपाः
A.	गोपान्	”	गोपः
I.	गोपा	गोपाभ्याम्	गोपाभिः
D.	गोपे	”	गोपाभ्यः
Ab.	गोपः	”	”
G.	”	गोप्योः	गोपान्
L.	गोपि	”	गोपाद्

§ 63. Decline similarly विश्वपा the protector of the world, शंखभा a conch-shell-blower, सोमपा one who quaffs the soma-juice, धूमपा one who inhales smoke, बलदा strength-giver, or Indra, and other comp. nouns derived from roots ending in आ.

(a) If the latter member be not a root the final आ is not dropped; e. g. हाहा, name of a Gandharva, Acc. plu. हाहान्; D. Ab. G. and L. sing. हाहे, हाहाः. हाहाः and हाहे respectively. The rest like गोपा.

§ 64. रमा *fem.* the goddess of wealth.

N.	रमा	रमे	रमाः
V.	रमे	”	”
A.	रमान्	”	”
I.	रमया	रमाभ्याम्	रमाभिः
D.	रमायै	”	रमाभ्यः

Ab.	रमावाः	"	"
G.	"	रमयोः	रमाणाम्
L.	रमायाम्	"	रमासु

§ 65. Decline all other *fem.* nouns in आ similarly.

§ 66. Irregular bases:—The Voc. sing. of अम्बा, अल्ला and अक्का, all meaning 'a mother', is अम्ब, अल्ल and अक्क respectively.

§ 67. Several adjectives in अ follow the declension of pronouns, for which see the chap. on pronouns.

Nouns ending in इ and उ mas. fem. and neu.

§ 68. हरि &c.—

हरि *mas.* Hari.

	Sing.	Dual	Plural.
N.	हरिः	हरी	हरवः
V.	हरे	"	"
A.	हरिम्	"	हरीन्
I.	हरिणा	हरिभ्याम्	हरिभिः
D.	हरवे	"	हरिभ्यः
Ab.	हरेः	"	"
G.	"	हरीयोः	हरीणाम्
L.	हरौ	"	हरिषु

मति *fem.* intellect.

	Sing.	Dual.	Plural.
N.	मतिः	मती	मतयः
V.	मते	"	"
A.	मतिम्	"	मतीः

I.	मर्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
D.	मतये or मर्यै	"	मतिभ्यः
Ab.	मतेः or मर्याः	"	"
G.	मतेः or मर्याः	मत्योः	मतीनाम्
L.	मतौ or मर्याम्	"	मतिषु

गुरु *mas.* a preceptor.

N.	गुरुः	गुरु	गुरुवः
V.	गुरो	"	"
A.	गुरुम्	गुरु	गुरुन्
I.	गुरुणा	गुरुभ्याम्	गुरुभिः
D.	गुरवे	"	गुरुभ्यः
Ab.	गुरोः	"	"
G.	"	गुर्योः	गुरुणाम्
L.	गुरौ	"	गुरुषु

धेनु *fem.*, a cow.

N.	धेनुः	धेनू	धेनवः
V.	धेनो	"	"
A.	धेनुम्	"	धेनूः
I.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
D.	धेनवे, धेन्वै	"	धेनुभ्यः
Ab.	धेनोः, धेन्वाः	"	"
G.	"	धेन्योः	धेनुनाम्
L.	धेनौ धेन्वाम्,	"	धेनुषु

I.	मर्या	मरि	मृत्	मृत्नी	मृत्नी
D.	मतये or मर्यै				
Ab.	मतेः or मर्याः				
G.	मतेः or मर्याः	म			
L.	मतौ or मर्याभ				
	गुरु	mas. a			
N.	गुरुः				
V.	गुरो				
A.	गुरुम्				
I.	गुरुणा				
D.	गुरवे				
Ab.	गुरोः				
G.	"				
L.	गुरौ				
	धेनु	fem., a cow.			

N.	धेनुः	धेनु	धेनुवत्	गुरुपाम्
V.	धेनो	"	"	गुरु
A.	धेनुम्	"	धेनुः	ending in इ or उ
I.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः	
D.	धेनवे, धेनवै	"	धेनुभ्यः	
Ab.	धेनोः, धेन्वाः	"	"	
G.	"	धेन्वोः	धेनूनाम्	
L.	धेनौ धेन्वाम्,	"	धेनुषु	

अपत्यं पुमान्) is declined like हरि in the sing. and dual, and like राम in the plural, the original word उडुलोम being substituted;* N. औडुलोमिः, औडुलोमी, उडुलोमाः &c.

(b) Words of sinular derivation (see Pan. II. 4. 62, 63, 65, 66 and IV. 1. 105) also substitute their originals in the plural; e. g. गर्गस्य अपत्यं गार्ग्यः; N. गार्ग्यः गार्ग्यो गर्गाः &c.

Words ending in ई and ऊ mas. and fem.

§ 74. नदी f. a river; वधू f. a woman, a bride.

नदी fem.

N.	नदी	नद्यौ	नद्यः
V.	नदि	"	"
A.	नदीम्	"	नदीः
I.	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः
D.	नद्यै	"	नदीभ्यः
Ab.	नद्याः	"	"
G.	"	नद्योः	नदीनाम्
L.	नद्याम्	"	नदीषु

Decline all other fem. nouns in ई similarly.

(a) The words अवी a woman in her monthly course, लक्ष्मी wealth, तरी a boat, स्तरी smoke, and तन्त्री a lute, do not drop the स् of the nom. sing. e. g. अवीः, लक्ष्मीः &c.

वधू f.

N.	वधूः	वध्वौ	वध्वः
V.	वधु	"	"

* Fr. उडुलोमन् name of a sage, + इञ् (इ) added अपत्यार्थे by 'वाह्वाणिभ्यश्च' Pān. IV. 1. 96, the final न् being dropped (Pān. VI. 4. 14

The word वातप्रती derived with the affix क्तिप् is declined like प्रती which see.

§ 76. Root nouns in ई or ऊ *M. F. N.*

Rule of Sandhi—(a) The ending इ or उ, short or long, of nouns derived from roots with the affix क्तिप् (o) and of भू, is changed to इय् or उय् before the vowel terminations*; the fem. nouns of this description are optionally declined like नदी in the Da. Ab. Gen. and Loc. singulars and the Gen. plu.

(b) But if the ending इ or उ of a many-voweled noun having a root at the end be not preceded by a radical conjunct consonant or the root noun has a preposition termed गति (*i. e.* as added to the root) or a word governed by the root preceding it, it is changed to य् or व्, except in the case of सुधी and nouns ending in भू.

धी *fem.*

भू *fem.*

N.	धीः	धियौ	धिः
V.	"	"	"
A.	धियम्	"	"
I.	धिया	धीभ्याम्	धिभिः
D.	धिये-वै	"	धी यः
Ab.	धियः-याः	"	"
G.	"	धियोः	{ धियाम् धीनाम्
L.	धियि-वाम्	"	धीषु

N.	भूः	भुवौ	भुवः
V.	"	"	"
A.	भुवम्	"	"
I.	भुवा	भूभ्याम्	भूमिः
D.	भुवे-वै	"	भूभ्यः
Ab.	भुवः-वाः	"	"
G.	"	भुवोः	{ भुवाम् भूनाम्
L.	भुवि-वाम्	"	भूषु

Decline similarly ह्री, श्री, सुश्री,

Decline similarly सु, जू, सुजु,

सुधी, सुद्धधी, दुधी, भी, वृश्चिकभी, &c. वू, सुवू, &c.

* अवि भुधातुभुवां खेरियकुवङौ Pān VI. 4. 77.

† एरनेकाचोऽसंयोगपूर्वस्य । ओः सूविः Pān. VI. 4. 82, 83. गतिकारके-
तरपूर्वपदस्य यण् नेत्यते । Var. न भूसुधियोः । Pān. VI. 4. 85.

V. प्रधि-धे " "

V. खलपो-पु " "

I. प्रध्वा-धिना &c. optionally like the mas. before the vowel terminations,

I. खलप्वा-पुना, &c. optionally like the mas. before the vowel terminations.

प्रधी fem. mas.

(प्रकृष्टा धीः fem. प्रकृष्टा धीर्यस्याः यस्य वा fem. mas.)

Voc. sing. Da. Ab. Gen. and Loc. sing. Gen. plu. like नरी. the rest like प्रधी mas.; e. g.

N.	प्रधीः	प्रध्यौ	प्रध्वः
V.	प्रधि	"	"
A.	प्रध्यम्	"	"
I.	प्रध्या	प्रधीभ्याम्	प्रधीभिः
D.	प्रध्ये	"	प्रधीभ्यः
Ab.	प्रध्याः	"	"
G.	"	प्रध्योः	प्रधीनाम्
L.	प्रध्याम्	"	प्रधीषु

Decline similarly कुमारी (कुमारीम् इच्छतीति कुमारीव भाचरतीति वा) except in the Nom. sing. which is कुमारी.

सुधी (सुष्ठु ध्यायति). m. (and f. also according to Kaiyata).

N. V.	सुधीः	सुधियौ	सुधियः
A.	सुधियम्	"	"
I.	सुधिया	सुधीभ्याम्	सुधीभिः
D.	सुधिये	"	सुधीभ्यः
Ab.	सुधियः	"	"
G.	"	सुधियोः	सुधियाम्
L.	सुधियि	"	सुधीषु

A.	वर्षाभ्यम्	"	"
I.	वर्षाभ्या	वर्षाभ्याम्	वर्षाभिः
D.	वर्षाभ्यै	"	वर्षाभ्यः
Ab.	वर्षाभ्याः	"	"
G.	"	वर्षाभ्योः	वर्षाभ्याम्
L.	वर्षाभ्याम्	"	वर्षाभ्यु

Decline similarly प्रसू, वीरसू, पुनर्भू a widow remarried, &c.

Obs. § 77 (सखायमिच्छतीति) सखी; (सह खेन वर्तते इति सखः, तमिच्छतीति) सखी; (सुनमिच्छतीति) सुती; (सुखमिच्छतीति) सुखो, (लूनमिच्छतीति) लूनी, (क्षाममिच्छतीति) क्षामी, (प्रस्तीममिच्छतीति) प्रस्तीमी &c:—

सखी (सखायमिच्छतीति).

N.	सखा	सखायौ	सखायः
V	सखीः	"	"
A.	सखायम्	"	सख्यः
I.	सख्या	सखीभ्याम्	सखीभिः
D.	सख्ये	"	सखीभ्यः
Ab	सख्युः	"	"
G.	"	सख्योः	सख्याम्
L.	सख्य	"	सख्यु

सखी (सखमिच्छतीति).

N. V.	सखीः	सख्यौ	सख्यः
A.	सख्यम्	"	"

The rest like the other सखी. Decline similarly सुखी, सुती. लूनी. क्षामी. प्रस्तीमी. &c,

Words like शुष्की, पक्की should be declined like सुधी.

A.	हृम्	"	हृन्
I.	हृद्वा	हृद्भ्याम्	हृद्भिः
D.	हृद्वे	"	हृद्भ्यः
Ab.	हृद्वः	"	"
G.	"	हृद्वोः	हृद्वाम्
L.	हृद्वि	"	हृद्वु

Decline similarly हम्भू (हम्भति इति one who strings together):

Nouns ending in क् *mas. fem. and neu.*

§ 80. Nouns derived from roots with the affix कृ (कृच् and कृन् Pan. III. 1. 133. and 2. 135), such as कर्तृ a maker, &c. and the words स्वस्त् *f.*, नमृ, नेष्टृ, त्वष्टृ, क्षतृ, होतृ, पोतृ and प्रशास्तृ as also उद्गातृ change their क् to आ in the Nom. sing. and to आर् in the Nom. dual and pl. and Acc. sing. and dual*.

धातृ *mas.* the creator:

N.	धाता	धातारौ	धातारः
V.	धातः (२)	"	"
Δ.	धातारम्	"	धातृन्
L.	धात्रा	धातृभ्याम्	धातृभिः
D.	धात्रे	"	धातृभ्यः
Ab.	धातुः	"	"
G.	"	धात्रोः	धातृणाम्
L.	धातरि	धात्रोः	धातृषु

Decline similarly कर्तृ, नेष्टृ, नमृ, शास्तृ, उद्गातृ &c.

* अमृ-त्त्वस्वयनमृ-नेष्टृत्वष्टृक्षतृ-होतृपोतृप्रशास्तृणान् । Pan. VI. 4. 11. उद्गा-तृशानरस्य भवत्येव समर्थस्य 'उद्गातारः' इति भाष्यप्रयोगात् । Sid. Kau.

शस्त्र. सव्येष्ट and नृ. The Gen. daughter, and ननान्दृ or ननन्दा. plu. of नृ is नृणाम् or नृणाम्.*

§ 82. The word क्रोडु a jackal, is declined like a word ending in क necessarily in the first five inflections and optionally before the vowel terminations beginning with the Inst. sing. except that of the Gen. plu.†; e. g.

N.	क्रोडा	क्रोडारो	क्रोडारः
V.	क्रोडो	"	"
A.	क्रोडारम्	"	क्रोडून्
I.	क्रोडा-दुना	क्रोडु-भ्याम्	क्रोडुभिः
D.	क्रोडे-दवे	"	क्रोडु-भ्यः
Ab.	क्रोडुः-क्रोडोः	"	"
G.	"	क्रोडोः-द्वोः	क्रोडूनाम्
L.	क्रोडरि-ष्टौ	"	क्रोडुषु

(a) क्रोडु becomes क्रोडृ in the fem. also (by नियमं च Pān. VII. 1. 96) which with the fem. term. ई becomes क्रोड्री and is declined like नशी.

Obs.—The word प्रियक्रोडु neu. is declined like मधु and optionally like क्रोडु mas. before the vowel terminations from the I. sing.; D. sing. is प्रियक्रोडे-दवे-दुने.

Words ending in क् and ल्.

§ 83. There are no words ending in क् or ल्; therefore the imitative sounds of the roots कृ and लृ and गम्ह् and शक्ल् are taken to show what the forms of such words will be, if there be need to use such words.

† नृ च । Pān. VI. 4. 6. नृ इत्यस्य नृमि दीर्घः स्थात् Sid. Kau.

* नञि च नन्देः । Un. II. 97. न नन्दति ननान्दा । इह वृद्धिः अनुवर्तते इत्येके । ननान्दा तु स्वसा पत्युर्ननन्दा नन्दिनी च सा' इति शब्दार्थकः । Sid. Kau.

‡ नृज्जःक्रोडुः । विभाषा तृतीयादिष्वपि । Pān. VII. 1. 95. 91.

V. से*	"	"
A. सयम्	"	"
I. सया	सेभ्याम्	सेभिः
D. सये	"	सेभ्यः
Ab. सेः	"	"
G. ,,	सयोः	सयाम्
L. सयि	,,	सेषु

Decline similarly *रमृते* (रमृतः
इः येन) one who has thought
of *Kāma*.

A. रायम्	"	"
I. राया	राभ्याम्	राभिः
D. राये	"	राभ्यः
Ab. रायः	"	"
G. ,,	रायोः	रायाम्
L. रायि	"	रायु

The neu. प्ररै (प्रकृष्टा रा यस्य
तन्) changed to प्ररि (by एच
इगङ्गस्वादेशे Pān. I. 1. 48.
and 47) should be declined
like वारि except before the con-
sonantal terminations, when it
should be declined like रै m. f.

N. A. प्ररि प्ररिणी प्ररीणि

I. प्ररिणा प्रराभ्याम् प्रराभिः &c.

Words ending in ओ and औ.

§ 85. *Vṛddhi* (औ) is substituted for the ओ of words ending in ओ in the first five inflections except the Ac. sing.; आ is substituted for औ in Ac. sing. and plural.† Nouns ending in औ are regularly declined.

* The Kau. does not specially mention this form. Just as it stops after giving the Nom. forms in the case of words like रै, गो, रमृते &c., so does it do in the case of से also, implying thereby that the voc. forms of से are also like the Nom. ones. But the Sūtra एङ्ग-स्वात्संबुद्धेः Pān. VI. 1. 69 (एङन्तात् हरवन्ताश्च अङ्गात् इङ् लुप्यन्ते सम्बुद्धेः चैङ् (Kau). seems to apply in the present case and by dropping the final स् we get the form से.

† गोतो णिन् । औतोऽशसोः । Pān. VII. 1. 90, VI. 1. 98.

Mas. and Fem.

N. & V.	कमल्*	कमलो	कमलः
A.	कमलम्	"	"
I.	कमला	कमल्भ्याम्	कमल्भिः
D.	कमले	"	कमल्भ्यः
Ab.	कमलः	"	"
G.	"	कमलोः	कमलाम्
L.	कमलि	"	कमल्यु

Decline similarly सुगण्, सुगण् *m. f.* one who counts well, द्वार *f.* a door and other words ending in र् or ल्. The loc. plu. of सुगण् is सुगण्डु-ण्डु, -ण्डुस्. The Nom. sing. of द्वार is द्वाः.

Neu.

N. V. & A	कमल्	कमली	कमलि
-----------	------	------	------

The rest like the mas.

Decline similarly सुगण्, वार and other words ending in ञ्, र् or ल्. *e. g.*

N. A.	वाः	वारी	वारि
I.	वारा	वार्याम्	वारिभिः
L.	वारि	वारोः	वार्यु

§ 89. Bases ending in क, ख्, ग्, घ्, द्, द्, ड्, ढ्, त्, थ्, व्, भ् and प्, फ्, ब्, म्.

§ 90. (a) As a general rule the स् of the nom. singular is dropped. If there be a conjunct consonant at the end of a word the first consonant only is retained.

(b) The final letter is changed to the first or third of its class when followed by nothing, to the third when followed by a soft con-

* See § 90. a.

Ncu.

N. V. A.

N. V. A.

सर्वशक्	सर्वशक्ती	सर्वशक्कि	अभिमत्	अभिमयी	अभिमन्यि
हरित्	हरिती	हरिन्ति	तमोनुद्	तमोनुदी	तमोनुदि
सुयुत्	सुयुधी	सुयुन्धि	बेभित्	बेभिदी	बेभिदि

The rest like the mas.

§ 92. Bases ending in च्, छ्, ज्, or झ् and ण्, ष्, ह्.

§ 93. (a) च् or ज् is changed to क् when followed by a hard consonant or by nothing, and to ग् when followed by a soft consonant.*

(b) The ending ण् or छ् of root nouns and the final of व्रश्च्, भ्रश्च्, स्तृज्, मृज्, यज्, राज् and भ्राज् are changed to ष् when followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel or by nothing†; the ष् is changed to द् or ड् when at the end of a word, and to झ् when followed by a soft consonant. The ज् of परिव्राज् is similarly changed to द् or ड्.

(c) But the ण् of the root nouns दिष्, हृष्, स्पृष् and मृष् is changed to क्, as also the ष् of दधृष् 'a bold or impudent man' and the ण् of such words as विपश् &c. The ण् of नष् is optionally changed to द् or क् as also the ण् of तप् and गोरप्. The ज् of ऋषिज् is changed to क्.

(d) त् may optionally be inserted between द् and the loc. pl. term. सु.

(e) Before vowel terminations final छ् may optionally be changed to ण्.

§ 94. (a) ह् is changed to ह् when at the end of a *pada* or when followed by a consonant except a nasal or a semi-vowel. (b) In the

* चीः कुः | Pān. VIII. 2. 30. विश्वभ्रश्चमृजयजराजभ्राजडशाः | Pān. VIII. 2. 36.

Decline similarly पयोमुच्, कृत्विज्, भिषज्, रुज्, सज्, सुयुज्, विभ्राज्* विश्, कृष्, and words ending in कृष्, स्पृष्, दधृष्, उष्णिह्, विपभ्, विवभ्, विधभ्, विविभ्, and words ending in च् and ज्.

Decline similarly सुवृश्, सर्वप्राच्छ्, भृज्, विश्वसृज्, सन्नाज्, परिव्राज्, परिसृज्, देवेज्, विभ्राज् विश्, प्राश्, त्विष्, द्विष्, मुष्, प्राक्, लिह्, प्रच्छ् and root nouns in छ्, श्, ष्, and ह्.

E. g.

	N. sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu.
पयोमुच्	पयोमुक्ता	पयोमुचौ	पयोमुग्भ्याम्	पयोमुक्षु
भिषज्	भिषक्	भिषजौ	भिषग्भ्याम्	भिषक्षु
सज्	सक्	सजौ	सग्भ्याम्	सक्षु
कृष्	कृक्	कृशौ	कृग्भ्याम्	कृक्षु
दधृष्	दधृक्	दधृषौ	दधृग्भ्याम्	दधृक्षु
उष्णिह्	उष्णिक्	उष्णिहौ	उष्णिग्भ्याम्	उष्णिक्षु
विविभ्	विविक्	विविक्षौ	विविग्भ्याम्	विविक्षु
	&c.	&c.	&c.	

e. g.

सुवृश्	सुवृद-ड	सुवृशौ	सुवृड्भ्याम्	सुवृदसु or-दस्सु
सर्वप्राच्छ् श्	सर्वप्राद	सर्वप्राच्छौ or शौ	सर्वप्राड्भ्याम्	सर्वप्रादसु or दस्सु
भृज्	भृद	भृजौ	भृड्भ्याम्	भृदसु „
विश्वसृज्	विश्वसृद	विश्वसृजौ	विश्वसृड्भ्याम्	विश्वसृदसु „

* भ्राज् derived from भ्राज् mentioned along with एज् &c. यस्सु एजृभृजृभ्राजृदिनाभिति तस्य कृत्येव । Sid. Kau. The other विभ्रज् is derived from दृत्राजृ दीनौ mentioned in the फगादि group.

† Hereafter only the first letter will be given, the third letter should always be supposed to be understood.

Nen.

The nen. forms of these have no peculiarities other than those mentioned above; e. g.

N. V. A.

घृतस्पृक्	घृतस्पृशी	घृतस्पृशि	सुहृद्	सुह्री	सुहि
सत्यवाक्	सत्यवाची	सत्यवाशि	भुक्	भुधी	भुंधि
लिङ्	लिही	लिहि	दधृक्	दधृषी	दधृषि
विधत्	विधत्तो	विधत्ति	प्राट्	प्राच्छी	प्राच्छि
				or	or
				प्राची	प्राञ्चि

The remaining forms like those of the *mis.* or *fem.*

IRREGULAR BASES.

§ 97. (1) The स् of तुरासाद् 'Indra' is changed to ष् before the consonantal terminations; * e. g.

N.V.	तुरासाद्	तुरासाहौ	तुरासाहः	I.	तुरासाहा	तुरासाह्भ्याम्	तुरासाहभिः
A.	तुरासाहम्	"	"	L.	तुरासाहि	तुरासाहोः	तुरासादसु-दत्तु

§ 98. विध becomes विधा when followed by राट् (that particular form of the root noun राज्)—

N. V.	विधाराट्	विधाराजौ	विधाराजः
A.	विधाराजम्	"	"
I.	विधाराजा	विधाराह्भ्याम्	विधाराहभिः
L.	विधाराजि	विधाराजोः	विधारादसु-दत्तु

§ 99 The वा of root nouns ending in वाह् is changed to ऊ before

* Pān. VIII. 3. 56.

† विधस्य वसुराटोः | Pān. VI. 3. 128.

स्वनडुह् *n.* (शोभनः अनड्वान् यास्मिन्)

N. V. A. स्वनडुन् स्वनडुही स्वनड्वाहि.

The rest like अनडुह् *mas.*

§ 102. The words अवयाज् 'a kind of priest' and पुरोडाश् 'sacri-ficial food' change their final to स् before consonantal terminations the preceding आ becoming अः—

अवयाज्.

N. V.	अवयाः	अवयाजौ	अवयाजः
A.	अवयाजम्	"	"
I.	अवयाजा	अवयोभ्याम्	अवयोभिः
L.	अवयाजि	अवयाजोः	अवयस्त्सु

पुरोडाश्.

N. V.	पुरोडाः	पुरोडाशौ	पुरोडाशः
A.	पुरोडाशम्	"	"
I.	पुरोडाशा	पुरोडोभ्याम्	पुरोडोभिः
L.	पुरोडाशि	पुरोडाशोः	पुरोडस्त्सु

Bases derived from the root अश् to go, to worship.

[§ 103. Nouns derived from the root अश् 'to go' by means of such affixes as क्तिन्, क्तिप् &c. such as प्राश् (प्राअश्) eastern, प्रत्यश् (प्रति-अश्) western, सम्यङ् (सह-अश्) a companion, तिर्यश् (तिरस्-अश्) going away, सम्यश् (सम्-अश्) going with or well, विष्वश् (विष्वक्-अश्) following, देवद्र्यश्. (देव-अश्) adoring a deity, सर्वद्र्यश् (सर्व-अश्) going every where, उवश् northern, अन्वश् following, अद्वद्र्यश्, अवमुयश्, अमुयश् going to that (all these derived from अद्स् + अश्), गो अश् &c.:—

A.	तिर्यञ्चम्	„	तिरञ्चः
I.	तिरञ्चा	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भिः
L.	तिरञ्चि	तिरञ्चोः	तिर्यक्षु

The forms of the rest should be similarly made up; *e. g.*

ing.	N. plu.	A. plu.	Inst. dual.	Loc. plu.
सङ्यङ्	सङ्यञ्चः	सङ्गीचः	सङ्यग्भ्याम्	सङ्यक्षु
सम्यङ्	सम्यञ्चः	समीचः	सम्यग्भ्याम्	सम्यक्षु
विष्वङ्	विष्वञ्चः	विषूचः	विष्वग्भ्याम्	विष्वक्षु
देवद्राङ्	देवद्राञ्चः	देवद्रीचः	देवद्राग्भ्याम्	देवद्राक्षु
उद्ङ्	उद्ञ्चः	उदीचः	उद्ग्भ्याम्	उद्क्षु
अन्वङ्	अन्वञ्चः	अनूचः	अन्वग्भ्याम्	अन्वक्षु
अद्द्राङ्	अद्द्राञ्चः	अद्द्रीचः	अद्द्राग्भ्याम्	अद्द्राक्षु
अद्मुयङ्	अद्मुयञ्चः	अद्मुईचः	अद्मुयग्भ्याम्	अद्मुयक्षु
गवाङ्	गवाञ्चः	गोचः	गवाग्भ्याम्	गवाक्षु
गोभङ्	गोभञ्चः	„	गोभग्भ्याम्	गोभक्षु
गोङ्	गोञ्चः	„	गोग्भ्याम्	गोक्षु

Neu.

The neu. forms should be similarly made up.

N. V. A.	प्राक्	प्राची	प्राञ्चि
	प्रत्यक्	प्रतीची	प्रत्यञ्चि
	तिर्यक्	तिरञ्ची	तिर्यञ्चि
	सङ्यक्	सङ्गीची	सङ्यञ्चि
	सम्यक्	समीची	सम्यञ्चि
	विष्वक्	विषूची	विष्वञ्चि
	देवद्राक्	देवद्रीची	देवद्राञ्चि
	उद्क्	उदीची	उद्ञ्चि

Neu.

N. V. A. तिर्यङ् तिर्यश्च तिर्यश्चि

IRREGULAR BASES.

§ 104. कुक्ष् (derived from कुक्ष् कौटिल्याल्पीभावयोः), खञ् a lame man, and सुवल्. These become कुङ्, खन् and सुवल् before consonantal terminations; *e. g.*

N. sing.	N. dual.	I. dual.	Loc. plu
कुङ्	कुक्षौ	कुङ्भ्याम्	कुङ्क्षु or-षु
खन्	खञ्जौ	खन्भ्याम्	खन्सु
सुवल्	सुवल्गौ	सुवल्भ्याम्	सुवल्सु

The rest should be similarly made up.

Neu.

N. V. A.	कुङ्	कुक्षी	कुक्षि
	खन्	खञ्जौ	खञ्जि

The rest like the mas.

§ 105. ऊर्ज् *m. n.* strength is regularly declined; *e. g.* ऊर्के ऊर्जो ऊर्जः N.; ऊर्जा ऊर्ज्याम् ऊर्जिभिः I.; ऊर्जि ऊर्जोः ऊर्जु L.

neu.

N. V. A.	ऊर्क्	ऊर्जा	ऊर्जि;* the rest like the mas.
with बहु—	बहूर्के	बहूर्जा	बहूर्जि or बहूर्जिजि.†

§ 106. Nouns ending in म्. There are a few nouns derived from the roots ending in म्. They have no other peculiarity than this, that they change their म् to न् before consonantal terminations; *e. g.* प्रक्षाम् *m. f.* one who is tranquil:—

* नरजानां संयोगः । Sid. Kau. † बहूर्जि नुम् प्रतिषेधः । अन्त्यापूर्वो वा नुम् । Vart.

The rest like चन्द्रमस्.

Decline similarly पयस् milk, वयस् age, अवस् protection, fame &c., श्रेयस् good, सरस्, वचस् &c. चेतस् 'thought'

(a) Nouns in इस्, उस् or ओस् such as उश्चिस् flaring upwards, अचक्षुस् blind, दीर्घायुस् long-living, शोस् an arm &c. are similarly declined; e. g.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. plu.
उश्चिस्	उश्चिः	उश्चिषौ	उश्चिषा	उश्चिभ्याम्	उश्चिष्पुःषु
अचक्षुस्	अचक्षुः	अचक्षुषौ	अचक्षुषा	अचक्षुभ्याम्	अचक्षुष्पुःषु
दीर्घायुस्	दीर्घायुः	दीर्घायुषौ	दीर्घायुषा	दीर्घायुभ्याम्	दीर्घायुष्पुःषु
शोस्	शोः	शोषौ	शोषा	शोभ्याम्	शोष्पुःषु

Neu.

N. V. A.	उश्चिः	उश्चिषी	उश्चीषि
	अचक्षुः	अचक्षुषी	अचक्षूषि
	शोः	शोषी	शोषि

Decline similarly ज्योतिस् lustre, हविस् an oblation, चक्षुस् the eye, धनुस् a bow &c.

सुवस् (सृष्टु वस्ते) one who wears a garment well.

Mas.

Neu.

N. सुवः सुवसौ सुवसः

N. V. A. सुवः सुवसी सुवसि

The rest like चन्द्रमस्.

The rest like मनस्.

Decline similarly पिण्डमस्, पिण्डगलस् &c.

§ 108. The Nom. sing. of अनेहस् time, पुरुषसस् name of Indra, and उशानस् name of S'ukrâchârya, is अनेहा, पुरुषसा and उशाना respectively; the Voc. sing. of उशानस् is उशानन्, उशान, and उशानः; the other forms are regular.

§ 112.

पुम्स् *m.* a man.

N.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
V.	पुमन्	"	"
A.	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
I.	पुंसा	पुम्भ्याम्	पुंभिः
D.	पुंसे	पुम्भ्याम्	पुम्भ्यः
Ab.	पुंसः	"	"
G.	पुंसः	पुंसोः	पुंसाम्
L.	पुंसि	"	पुंस

Neu.

सुपुम्स् (शोभनाः पुमांसः यस्मिन्).

N. V. A. सुपुम् सुपुंसी सुपुमांसि.

The rest like the mas.

§ 113. The penultimate इ or उ of the words पिपटिष् wishing to read, सञ्जुष् *m. f.* a companion, चिकीर्षिष् wishing to do, सुपिस् one stepping well, आशिष् *f.* a blessing सुतुस् cutting well, and also of गिर, speech, धृ, a yoke. पुर a town, all *fem.* is lengthened before consonantal terminations; their final is changed to *visarga* in the Nom. Sing. *e. g.* पिपटिष्—

N. V.	पिपट्रीः	पिपटिषौ	पिपटिषः
A.	पिपटिषम्	पिपटिषौ	पिपटिषः
I.	पिपटिषा	पिपट्रीभ्याम्	पिपट्रीभिः
D.	पिपटिषे	पिपट्रीभ्याम्	पिपट्रीभ्यः
L.	पिपटिषि	पिपटिषोः	पिपट्रीषु- [*] :षु

* नृत्विसर्जनीयशब्दवायेपि | Pān. VIII. 3. 58. The स् belonging to a term. coming after इ or उ short or long and after a guttural letter is changed to ष even when either a nasal, or a visarga or ञ्, ष्, or स् intervenes.

The remaining forms should be similarly made up by adding the terminations. सञ्जुष and the following words should be similarly declined.

	N. sing.	N. dual.	I. sing.	I. dual.	Loc. Plu.
सञ्जुष f.	सञ्जुः	सञ्जुषौ	सञ्जुषा	सञ्जुभ्याम्	सञ्जुषुः-ऽषु
चिकीर्ष	चिकीः	चिकीर्षौ	चिकीर्षा	चिकीर्भ्याम्	चिकीर्षु
सुपिस्	सुपीः	सुपिसौ	सुपिसा	सुपीभ्याम्	सुपीषुः-ऽषु
आशिस् f.	आशीः	आशीषौ	आशिषा	आशीभ्याम्	आशीषुः-ऽषु
सुतुस्	सुतुः	सुतुसौ	सुतुसा	सुतुभ्याम्	सुतुषुः-ऽषु
गिर f.	गीः	गिरौ	गिरा	गीभ्याम्	गीर्षु
धुर f.	धूः	धुरौ	धुरा	धूभ्याम्	धूर्षु
पुर f.	पूः	पुरौ	पुरा	पूभ्याम्	पूर्षु

Neu.

N. V. A.	{	पिपत्रीः	पिपटिषी	पिपटिषि
		चिकीः	चिकीर्षी	चिकीर्षि
		सुपीः	सुपिसी	सुपिसि
		सुतुः	सुतुसी	सुतुसि

The remaining forms like those of the mas. or fem.

Nouns ending in अत्, मत् and वत्:—

§ 114. अ is lengthened in the Nom. sing*, and न् is inserted between अ and the final त् in the first five inflections; The final त् is dropped in Nom. sing.; the अ of महत् is lengthened before this न् except in the Voc. sing.

धीमत् mas. talented.

N.	धीमान्	धीमन्तौ	धीमन्तः
----	--------	---------	---------

* See ft. note p. 71.

V.	धीमन्	”	”
I.	धीमन्तम्	धीमन्तौ	धीमतः
D.	धीमता	धीमद्भ्याम्	धीमद्भिः
Ab.	धीमते	”	धीमद्भ्यः
G.	धीमतः	धीमतोः	धीमताम्
L.	धीमति	”	धीमत्सु

Neu.

N. V. A. धीमन् धीमती धीमन्ति.

The rest like the mas.

Decline similarly गोमन् having cows, विद्यावत्, श्रीमन्, बुद्धिमन्, भगवत्, मधवत् Indra, भवत्, pron. यावत्, तावत्, एतावत्, किवत्, इयत्, &c.

महत् *mas.* great.

N.	महान्	महान्तौ	महान्तः
V.	महन्	”	”
A.	महान्तम्	महान्तौ	महतः

The rest like धीमन्.

Neu.

N. V. A. महत् महती महन्ति The rest like the mas.

§ 115. Participial bases ending in भत्—

(a) The declension of these does not differ from that of nouns in भत् except in the Nom. sing. mas. in which the अ of भत् is not lengthened. In the case of the dual of the Nom. Voc. and the Acc. neu. न् is inserted before the final त् necessarily in the case of the present participles of the roots of the 1st, 4th, and 10th classes, and of causal, desiderative and nominal verbs, optionally

in the case of those of the 6th class, of roots ending in आ of the 2nd class, and of those of the Fut. Par. in स्यत् or व्यत्, and not at all in the case of the remaining participles of the present tense.

भवत् being.

अदत् eating.

mas.

mas.

N. V. भवन् भवन्तौ भवन्तः

N. V. अदन् अदन्तौ अदन्तः

A. भवन्तम् ,, भवतः

A. अदन्तम् ,, अदतः

The rest like धीमत्.

The rest like धीमत्.

Decline all other participles of the Present and Fut. Par. in the *mas.* similarly.

N. V. A. *Neu.*

भवत्—भवन्	भवन्ती	भवन्ति
अदत्—अदन्	अदती	अदन्ति
यात्—यान्	याती-न्ती	यान्ति
दास्यत्—दास्यन्	दास्यती-न्ती	दास्यन्ति
तुदत्—तुदन्	तुदती-न्ती	तुदन्ति.

The rest like the *mas.*

Decline पचन्, शिष्यन्, चोरयन्, विक्रीषन्, बुबोधिषन्, पुत्रीयन् &c. like भवत्; करिष्यन् &c. like तुदत्; सुन्वन्, तन्वन्, रुन्धन्, क्रीणन्, &c. like अदत्.

N. B. The *fem.* of these ends in ई and has no declensional peculiarities.

Decline बृहत् *m. n.* great, पृषत् *m.* a deer; *n.* a drop of water, and जगत् the world, like अदत् *mas. & neu.*

(b) न् is not inserted at all in the case of the participles of the Pre. of roots of the third class and of the Parasm. frequentative and the participles दासत्, जभन्, चकासत्, हरिद्रत्, and जामत्, शी-

व्यत् and वेव्यत्; in the case of the Nom. Voc. and Acc. plu. neu. however, न् is optionally inserted:—

mas.

ददत् giving

जाग्रत् working.

N. V. ददन् ददतौ ददतः जाग्रत् जाग्रतौ जाग्रतः

A. ददन्तम् " " जाग्रन्तम् " "

neu.

N. V. A. ददत् ददती ददन्ति-ति जाग्रत् जाग्रती जाग्रन्ति-ति.
The rest like भवत्.

Nouns ending in अन् and इन्—

§ 116. न् is dropped in the Nom. sing. and before all consonantal terminations. In the case of *mas.* nouns the preceding अ is lengthened in the first five inflections and इ in the Nom. sing. only. the अ and इ are lengthened in the plu. of the Nom. Voc. and Acc. of neuter nouns. The अ is dropped before the vowel terminations beginning with the अस् of the Acc. plu. except when it is preceded by a conjunct consonant having न् or व् for its latter member; it is optionally dropped in the Loc. sing. of *mas.* and neuter nouns and optionally in the Nom. Voc. and Acc. dual of the latter.

In the Voc. sing. the न् of *neu.* nouns is optionally retained.

Nouns ending in अन्.

ब्रह्मन् *mas.* the creator.

N.	ब्रह्मा	ब्रह्माणौ	ब्रह्माणः
V.	ब्रह्मन्	"	"
A.	ब्रह्माणम्	ब्रह्माणौ	ब्रह्मणः
I.	ब्रह्मणा	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभिः

D.	ब्रह्मणे	ब्रह्मभ्याम्	ब्रह्मभ्यः
Ab.	ब्रह्मणः	"	"
G.	"	ब्रह्मणोः	ब्रह्मणाम्
L.	ब्रह्मणि	"	ब्रह्मसु

Decline similarly आत्मन् the self, यज्वन् a sacrificer, सुशर्मन्, कृष्णवर्मन् &c.

राजन् *mas.* a king.

N.	राजा	राजानौ	राजानः
V.	राजन्	"	"
A.	राजाम्	"	राज्ञः
I.	राज्ञा	राजभ्याम्	राजभिः
D.	राज्ञे	"	राजभ्यः
Ab.	राज्ञः	"	"
G.	"	राज्ञोः	राज्ञाम्
L.	राज्ञि-जनि	"	राजसु

Decline similarly सीमन् *fem.* a boundary, तक्षन् a carpenter, मज्जन् *m.* marrow, गरिमन् greatness, महिमन्, लघिमन्, अणिमन् &c. सुनामन् auspicious-named, दुर्नामन्, प्रतिदिवन् a day or the sun (the दि of this word is lengthened when the अ is dropped) &c.

e. g.

	Nom. sing.	Acc. plu.	Loc. sing.
सीमन्	सीमा	सीम्नः	सीम्नि—मनि
तक्षन्	तक्षा	तक्ष्णः	तक्षिण-क्षाणि
मज्जन्	मज्जा	मज्ज्णः	मज्जिण-ज्जनि
गरिमन्	गरिमा	गरिम्णः	गरिम्णि-मणि
महिमन्	महिमा	महिम्नः	महिम्नि-मनि

लघिमन्	लघिमा	लघिम्नः	लघिम्नि-मनि
अणिमन्	अणिमा	अणिम्नः	अणिम्नि-मनि
सुनामन्	सुनामा	सुनाम्नः	सुनाम्नि-मनि
प्रतिदिवन्	प्रतिदिवा	प्रतिदीत्रः	प्रतिदीत्रि-दिवनि

neu.

N. V.	ब्रह्म	ब्रह्मणी	ब्रह्माणि
A.	ब्रह्मन्	,	,

The rest like the mas.

Decline similarly चर्मन् a hide, वर्मन् an armour, भर्मन् a house, gold &c., हर्मन् happiness, नर्मन् sport, jest, जन्मन्, पर्वन् a joint &c.

नामन् *neu.*

N.	नाम	नाम्नी-नामनी	नामानि
V.	नामन्	,	,
A.	नाम	,	,
I.	नाम्ना	नामभ्याम्	नामभिः
D.	नाम्ने	नामभ्याम्	नामभ्यः
Ab.	नाम्नः	,	,
G.	,	नाम्नोः	नाम्नाम्
L.	नाम्नि-मनि	,	नामसु

Decline similarly व्योमन् the sky, क्लोमन् the bladder, प्रेमन् love, सामन् a hymn, धामन् lustre, a house &c.

Irregular bases.

§ 117. पूषन्, अर्यमन् and nouns ending in हन् lengthen their अ in the Nom. sing. only; the न् of हन् is changed to ण् after ह; *c. g.*

पूषन् *mas.* 'the sun.'

N.	पूषा	पूषणौ	पूषणः
----	------	-------	-------

§ 118. The व of श्वन्, *mas.* 'a dog,' युवन् *mas.* 'a young] man', and मघवन् *mas.* 'name of Indra' is changed to उ before the vowel terminations beginning with that of the Acc. plu*.

श्वन्

N.	श्व	श्वानौ	श्वानः
V.	श्वन्	"	"
A.	श्वानम्	"	श्वानः
I.	श्वाना	श्वान्याम्	श्वानिः
D.	श्वाने	श्वान्याम्	श्वान्यः
Ab.	श्वानः	"	"
G.	"	श्वानोः	श्वानाम्
L.	श्वानि	"	श्वानसु

मघवन्

N.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
V.	मघवन्	"	"
A.	मघवानम्	"	मघवानः
I.	मघोना	मघवन्त्याम्	मघवनिः
&c.	&c.		
L.	मघोनि	मघोनीः	मघवसु

युवन्.

N.	युवा	युवानौ	युवानः
V.	युवन्	"	"
A.	युवानम्	"	यूनः
I.	यूना	युवन्त्याम्	युवनिः
&c.	&c.		
L.	यूने	यूनोः	युवसु

* श्वयुवमघोनामतद्धिते | Pan. VI. 4. 133.

Neu.

N: V A. दीर्घाहः दीर्घाहणी-दीर्घाह्नी दीर्घाहाणि

The rest like *mas.*

Note—The न् may be optionally retained (दीर्घाहन् &c.). by Pan. VIII. 4. 11.

§ 120. अर्वन् *m.* a horse is declined like a word ending in न् in all cases except the Nom. and Voc. singulars *i. e.* N. अर्वा, अर्वन्तौ, अर्वन्तः; V. अर्वन् अर्वन्तौ, अर्वन्तः; A. अर्वन्तम्, अर्वन्तौ, अर्वतः &c.

स्वर्वन् *neu.* is declined as स्वर्वन् स्वर्वती. स्वर्वन्ति Nom. Voc. Acc.; the rest like अर्वन् *mas.*

§ 121. Words ending in इन्—

करिन् *m.* an elephant.

N.	करी	करिणौ	करिणः
V.	करिन्	"	"
A.	करिणम्	"	"
I.	करिणा	करिभ्याम्	करिभिः
D.	करिणे	"	करिभ्यः
Ab.	करिणः	"	"
G.	"	करिणोः	करिणाम्
L.	करिणि	"	करिषु

Decline similarly शशिन् the moon, इण्डिन् one having a stick, धनिन् a wealthy man, हस्तिन् an elephant, सन्धिन् one wearing a garland, आततायिन् and all other words in इन्.

दण्डिन् *n.*

N.	A.	दण्डि	दण्डिनी	दण्डीनि
V.		दण्डिन्	"	"

before the vowel terminations beginning with those of the Acc. plu. and before the ई of the Nom. Voc. Acc. dual of the neuter nouns. The final म् of a root if changed to न् before वस् reappears before this उ; final स् is changed to ह् before the consonantal terminations and in the Nom. Voc. and Acc. sing. of the neuter.

विद्वस् *m.* a learned man.

N.	विद्वान्	विद्वांसौ	विद्वांसः
V.	विद्वन्	"	"
A.	विद्वांसम्	"	विदुषः
I.	विदुषा	विद्वङ्गाम्	विद्वङ्गिः
D.	विदुषे	"	विद्वङ्गयः
Ab.	विदुषः	"	"
G.	"	विदुषोः	विदुषाम्
L.	विदुषि	"	विद्वत्सु

Neu.

N. V. A.	विद्वन्	विदुषी	विद्वांसि
----------	---------	--------	-----------

The rest like the *mas.*

Decline similarly जग्मिवस् or जगन्वस् one who has gone, तस्थिवस् one who has stood, निनीवस् one who has carried, मीद्वस्, द्युभुवस् one who has heard, सेदिवस् one who has sat, दाध्वस् &c. *m.* and *n.*; *e. g.*

Nom. sing.	Nom. dual.	I. sing.	I. dual
जग्मिवाम्	जग्मिवांसौ	जग्मुषा	जग्मिवङ्गाम्
जगन्वाम्	जगन्वांसौ	"	जगन्वङ्गाम्
तस्थिवाम्	तस्थिवांसौ	तस्थुषा	तस्थिवङ्गाम्
निनीवाम्	निनीवांसौ	निन्युषा	निनीवङ्गाम्
मीद्वाम्	मीद्वंसौ	मीदुषा	मीद्वङ्गाम्
द्युभुवाम्	द्युभुवांसौ	द्युभुवुषा	द्युभुवङ्गाम्

सेदिवान्	सेदिवांसौ	सेदुषा	सेदिवङ्गणम्
शान्दान्	शान्दांसौ	शान्दुषा	शान्दङ्गणम्

Bases in यस्

§ 124. Comparatives in यस् are declined like bases in वस् in the first five inflections and the Voc. sing. and like nouns in अस् in other respects; *e. g.*

श्रेयस् (comparative of प्रशस्य) more praiseworthy.

N.	श्रेयान्	श्रेयांसौ	श्रेयांसः
V.	श्रेयन्	"	"
A.	श्रेयांसम्	"	श्रेयसः
I.	श्रेयसा	श्रेयोभ्याम्	श्रेयोभिः

The rest like चन्द्रमस्. Decline all comparatives in ईयस् such as गरीयस्, लघीयस्, द्राघीयस् &c. similarly.

Neu.

N. V. A.	श्रेयः	श्रेयसी	श्रेयांसि
----------	--------	---------	-----------

The rest like मनस्. Decline *n.* nouns in ईयस् similarly.

WORDS OF IRREGULAR DECLENSION.

§ 125. अस्थि *n.* a bone, दधि *n.* curds, सक्थि *n.* a thigh and अक्षि *n.* an eye, become अस्थन्, दधन्, सक्थन् and अक्षन् respectively before the vowel terminations beginning with the I. sing.* and then they follow the declension of nouns in न्; in other respects they are declined like वारि.

अस्थि.

N.	अस्थि	अस्थिनी	अस्थिनी
V.	अस्थे-स्थि	"	"

* अस्थिदधितसक्थक्षामनकुदानः । VII. 1. 75.

A.	अस्थि	"	"
I.	अस्थन्ता	अस्थिभ्याम्	अस्थिभिः
D.	अस्थन्ते	अस्थिभ्याम्	अस्थिभ्यः
Ab.	अस्थन्तः	"	"
G.	"	अस्थन्ताः	अस्थन्तान्
L.	अस्थन्-स्थनि	"	अस्थिषु

रुधि and others should be similarly declined.

§ 126. अप् *f.* water, is declined in the plural; it lengthens its अ in the N. and changes its पू to द् before consonantal terminations. आपः-अपः-अद्भिः-अद्भ्यः-अद्भ्यः-अपाम्-अप्सु.

§ 127. The words जरा *f.* old age, अजर *m.* one not getting old, and निर्जर a god, optionally assume the forms जरस्, अजरस्, and निर्जरस् before the vowel terminations:—

जरा.

N.	जरा	जरे, जरसौ	जराः, जरसः
V.	जरे	"	"
A.	जराम्, जरसम्	"	"
I.	जरया, जरसा	जराभ्याम्	जराभिः
D.	जरायै, जरसे	"	जराभ्यः
Ab.	जराबाः, जरसः	"	"
G.	"	जरयोः, जरसोः	जरानाम्, जरसान्
L.	जरायाम्, जरसि	"	जराषु

Decline निर्जर &c. like राम and चन्द्रमस्:—

N.	निर्जरः	निर्जरौ-निर्जरसौ	निर्जराः-निर्जरसः
A.	निर्जरम्-निर्जरसम्	"	निर्जरान्-निर्जरसः
	नर्जरसा-निर्जरेण	निर्जराभ्याम्	निर्जरैः

निशा *f.* night.

N. निशा	निशे	निशाः
V. निशे	"	"
A. निशाम्	"	निशाः-शः
I. निशया-शा	निशाभ्याम्, निज्भ्याम्-इभ्याम्	निशाभिः, निजिभिः-इभिः
D. निशायै-शे	"	निशाभ्यः, निज्भ्यः-इभ्यः
Ab. निशायाः-शः	"	"
G. "	निशयोः-शोः	निशानाम्-शाम्
L. निशायां-शि	"	निशासु, निश्व, निदसु-रसु

सानु *neu.* a summit, a table-land.

N. सानु	सानुनी	सानूनि
V. सानु-नो	"	"
A. सानु	"	सानूनि-सूनि
I. सानुना-सूना	सानुभ्याम्-सूभ्याम्	सानुभिः-सूभिः
D. सानुने-सूने	सानुभ्याम्-सूभ्याम्	सानुभ्यः-सूभ्यः
Ab. सानुनः-सूनः	"	"
G. "	सानूनोः-सूनोः	सानूनाम्-सूनाम्
L. सानुनि सूनि	"	सानुषु-सूषु

सानु is also *m.* declined like गुरु in the first five inflections; the acc. pl. is सानून-सून; rest like the *neu.* forms.

The remaining words should be similarly declined according to the declensions which their various endings follow:—

पाद *m.* a foot.

N. पादः	पादौ	पादाः
V. पाद	"	"
A. पादम्	"	पादान्-पदः

A.	असृज्-ग्	असृजो	असृज्जि, असानि
I.	असृजा-अस्त्रा	असृग्भ्याम्-असभ्याम्	असृग्भिः-असभिः
D.	असृजे-अस्त्रे	"	असृग्भ्यः-असभ्यः
L.	असृजि, अस्त्रि-असनि	असृजोः-अस्त्रोः	असृजु-अससु

यूष *n.* soup.

N.	यूषः	यूषौ	यूषाः
A.	यूषम्	"	यूषान्-यूष्णः
I.	यूषेण-यूष्णा	यूषाभ्याम्-यूषभ्याम्	यूषैः-यूषभिः
L.	यूषे, यूष्णि-यूषणि	यूषयोः-यूष्णोः	यूषेषु-यूषसु.

यकृत् *n.* the liver.

N.	यकृत्-श्	यकृती	यकृन्ति
A.	"	"	यकृन्ति-यकानि
I.	यकृता-यक्ता	यकृद्भ्याम्-यकभ्याम्	यकृद्भिः-यकभिः
L.	यकृति, यक्ति-यकनि	यकृतोः-यक्तोः	यकृत्सु-यकसु

शकृत् *n.* dung.

N.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति
A.	शकृत्	शकृती	शकृन्ति-शकानि
I.	शकृता, शक्ना	शकृद्भ्याम्, शकभ्याम्	शकृद्भिः, शकभिः
L.	शकृति, शक्नि-शकनि	शकृतोः, शक्नोः	शकृत्सु, शकसु

उदक *n.* water.

N.	उदकम्	उदके	उदकानि
A.	उदकम्	उदके	उदकानि, उदानि
I.	उदकेन, उद्गा	उदकाभ्याम्, उद्भ्याम्	उदकैः, उद्भिः
L.	उदके, उद्भि-उद्भिनि	उदकयो, उद्भिः	उदकेषु, उद्भसु

§ 130. A few nouns such as भुर् 'earth', स्वर 'heaven', संवत् 'a year of an era', अस्तम् setting, शम् 'ease', नमस् 'a bow', स्वस्ति 'hail, farewell', &c. are indeclinable.

CHAPTER IV.

PRONOUNS AND THEIR DECLENSION.

§ 131. The following 35 words are termed 'Pronouns' in Sanskrit:—सर्व, विश्व, उभ, उभय, उत्तर, उत्तम (*i. e.* the words formed by the addition of the terminations अतर and अतम to the pronouns किम्, यद्, and तद् which become क, य and त respectively before these; *e. g.* कतर, कतम; यतर, यतम; and ततर, ततम), अन्य, अन्वतर, इतर, त्वत्, त्व, नेम, सम, सिम; पूर्व पर, अवर, दक्षिण, उत्तर, अपर, अधर; स्व; अन्तर; त्यद्, तद्, यद्, एतद्, इदम्, अदस्, एक, द्वि, युष्मद्, अस्मद्, भवन्, and किम्.

1—Personal Pronouns.

§ 132. The pronouns अस्मद्, 'I' युष्मद् 'thou', and भवन्; 'your honour':—

N. B. The declension of the first two of these pronouns is the same in all the three genders.

अस्मद् * *m. f. n.*

N. अहम्	आवाम्	वयम्
A. माम् or मा	आवाम् or नौ	अस्मान् or नः
I. मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
D. मयाम् or मे	आवाभ्याम् or नौ	अस्मभ्यम् or नः
Ab. मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्
G. मम or मे	आवयोः or नौ	अस्माकम् or नः
A. मयि	आवयोः	अस्मासु

L. उद्गोः षष्ठोऽनुर्थीद्वितीयास्थयोर्वात्रावा । बहुवचनस्य वक्ष्यते । तेमयावेक
 युष्मदस्मद् द्वितीयायाः । Pān. VIII. 1. 20—23.

वचनस्य । त्वामौ

Obs.—(b) The shorter forms may be used in a sentence having one verb; शालीनां ते ओदनं दास्यामि; but ओदनं पच तव भविष्यति as there are two verbs*.

(c) These shorter forms are not also used immediately after the vocative case except when a qualifying adjective follows it; देवास्त्वान् (and not नः) पाहि सर्वदा (Sid. Kau.) 'oh God! do thou protect us always'; but हरे दयालो नः पाहि (Sid. Kau.) 'Oh merciful Hari protect us'.

(d) The shorter forms may or may not be used when there is no अव्यादेश (the subsequent mention of a thing already mentioned); धाता ते भक्तोस्ति. धाता तव भक्तोस्ति, इति वा । ; but must be used when there is अव्यादेश†; तस्मै ते नमः 'bow to thee (already described)' only.

2—Demonstrative Pronouns.

§ 134. The pronouns तद् 'that or he, she, it', एतद् 'this', इदम् 'this' and अदस् 'that'. The Nom. sing. of the first two is respectively सः and एषः *mas.* and सा and एषा *fem.* In other cases they become त and एत and are declined like nouns in अ except in the Nom. pl. D. A. G. and L. sing. the terminations of which are ई, स्मै, स्माम्, इषाम् and स्मिन्, *mas.*, and स्यै, स्यास्, स्यास्, साम् and स्याम् *fem.* respectively. All pronouns ending in अ are similarly declined.

तद् *mas.*

N.	सः	तौ	ते
A.	तम्	तौ	तान्
I.	तेन	ताभ्याम्	तैः

* समानवाक्ये निघातयुष्मदस्मदादेशा वक्तव्याः । Vārt.

† Pān. VIII. 1.72. 73.

‡ एते वांनावादय आदेशा अव्यादेशे वा वक्तव्याः । Vārt.

D.	तस्यै	„	तेभ्यः
Ab.	तस्मान्	„	„
G.	तस्य	तयोः	तेषाम्
L.	तस्मिन्	„	तेषु
<i>fem.</i>			
N.	सा	ते	ताः
A.	ताम्	„	„
I.	तया	ताभ्याम्	ताभिः
D.	तस्यै	„	ताभ्यः
Ab.	तस्याः	„	„
G.	„	तयोः	तासाम्
L.	तस्यान्	„	तासु

Decline रवद् which means the same thing as तद् similarly, *e. g.*
 रवः रवौ रवे Nom.; रवं रवौ रवान् Acc. &c.

तद् *neu.*

N. and A. तन् ते तानि

The following cases like the *mas.*

एतद् *mas.*

N.	एषः	एतौ	एते
A.	एतम्-एनम्*	एतौ-एनौ	एतान्-एनान्
I.	एतेन-एनेन	एताभ्याम्	एतैः
D.	एतस्यै	„	एतेभ्यः
Ab.	एतस्मान्	„	„

* द्वितीयादौस्त्रीभः । Pân. II. 4. 34. एन is optionally substituted for इदम् and एतद् in the acc. and inst. sing. and gen. and loc. duals when there is अन्वादेश (see § 186).

7 S. G.

G.	एतस्व	एतवीः-एनवीः	एतेषाम्
L.	एतस्मिन्	"	एतेषु
<i>fem.</i>			
N.	एषा	एते	एताः
A.	एताम्-एनाम्	एते-एने	एताः-एनाः
I.	एतवा-एनवा	एताम्-वान्	एतानिः
D.	एतस्यै	"	एताम्-वः
Ab.	एतस्याः	"	"
G.	एतस्याः	एतवीः-एनवीः	एतासाम्
L.	एतस्याम्	"	एतासु

Neu.

N.	एतन्	एते	एतानि
A.	एतन्-एनन्	एते-एने	एतानि-एनानि

The rest like the *mas.*

Note:—The *visarga* of सः and एषः is dropped when followed by any letter except अ in which case the usual sandhi takes place; स गच्छतु, एष आवाति; but एषोऽगच्छतु &c. Vide. § 49,

इदम् mas.

N.	अवन्	इमौ	इमे
A.	इमन्-एनन्	इमौ-एनौ	इमन्-एनाम्
I.	अनेन-एनेन	आम्-वान्	एनिः
D.	अस्मै	"	एम्-वः
Ab.	अस्मान्	"	"
G.	अत्स्व	अनवीः-एनवीः	एषाम्
L.	अस्मिन्	"	एषु

Fem.

N.	इवन्	इमे	इमाः
----	------	-----	------

A.	इनाम्-एनाम्	इमे-एने	एमाः-एनाः
I.	अनवा-एनवा	आम्-वान्	आनिः
D.	अस्वै	"	आम्-वः
Ab.	अस्वाः	"	"
G.	"	अनयोः-एनयोः	आस्ताम्
L.	अस्वान्	"	आनु

Neu.

N.	इदम्	इमे	इमानि
A.	इदम्-एनत्	इमे-एने	इमानि-एनानि

The rest like the *mas.*

अदम् mas.

N.	असौ	अम्	अनी
A.	अमुम्	"	अमून्
I.	अमुना	अम्-वान्	अनीनिः
D.	अमुन्मै	"	अनीम्-वः
Ab.	अमुन्मात्	अम्-वान्	अनीम्-वः
G.	अमुन्व	अमुयोः	अनीषान्
L.	अमुन्मिन्	"	अमोषु

fem.

N.	असौ	अम्	अम्
A.	अमूम्	"	"
I.	अमुना	अम्-वान्	अमूनिः
D.	अमुन्मै	"	अमूम्-वः
Ab.	अमुन्माः	"	"
G.	"	अमुयोः	अमूषान्
L.	अमुन्वान्	"	अमूषु

Neu.

N. & A. अदः अम् अमूनि

The rest like the *mas.*

§ 135. The following complot (Kārika) gives a rule for the correct use of these pronouns:—

इदमस्तु सन्निकृष्टं समीपतरवर्ति चैतदो रूपम् ।

अदसस्तु विप्रकृष्टं तदिति परोक्षे विजानीयान् ॥

इदम् is used with reference to a person or thing near at hand, and एतद् to one nearer still; अदस् is used of a person or thing at a distance, while तद् is used of one that is absent.

§ 136. The optional forms of इदम् and एतद् in the Acc. and Inst. Sing. and Gen. & Loc. dual are to be used when there is *anvādes'a** i. e. their proper forms have already been used in a previous clause; e. g. अनेन व्याकरणमधीतं, एनं छन्दोध्यापय 'he has studied grammar, teach him prosody', अनयोः पवित्रं कुलं, एतयोः प्रभूतं दानं 'The family of them both is pure, and their wealth ample'.

3—The Relative Pronouns.

§ 137. The pronoun यद् 'who, which';—*mas.* and *neu.*; *mas.* base य; *fem.* base या.

यद् *mas.*

N.	यः	यो	वे
A.	यम्	यो	वान्
I.	येन	यान्-यान्	वैः
D.	यस्मै	"	वेभ्यः
Ab.	यस्मात्	"	"
G.	यस्य	ययोः	वेषाम्
L.	यस्मिन्	"	वेषु

* क्रिषिन्कार्यं विधातुमुपात्तस्य कार्यान्तरं विधातुं पुनरुपादानमन्वादेशः । [Sid. Kan.

fem.

N.	या	ये	याः
A.	याम्	,,	,,
I.	यया	याभ्याम्	याभिः
D.	यस्यै	,,	याभ्यः
Ad.	यस्याः	,,	,,
G.	,,	ययोः	यासाम्
L.	यस्याम्	,,	यासु

neu.

N. & A.	यन्	ये	यानि.
---------	-----	----	-------

The rest like the *mas.*

4—The Interrogative Pronouns.

§ 138. The pronoun *किम्* *mas.* & *neu.*; *m.* base क; *fem.* base का.

mas.

N.	कः	कौ	के
A.	कम्	,,	कान्
I.	केन	काभ्यान्	कैः
D.	कस्मै	,,	केभ्यः
Ad.	कस्मान्	,,	,,
G.	कस्य	कयोः	केराम्
L.	कस्मिन्	,,	केषु

fem.

N.	का	के	काः
A.	काम्	,,	,,
I.	कया	काभ्याम्	काभिः
D.	कस्यै	,,	काभ्यः
Ad.	कस्याः	,,	,,

G,	कस्वाः	कयोः	कासान्
L.	कस्वान्	"	काउ

neu.

N. & A. किम् के कानि

The remaining cases like the *mas.*

5—Reflexive Pronouns.

§ 139. The sense of the reflexive pronoun is, in Sanskrit, expressed by the word आत्मन् 'self' which is invariably used in the masculine gender and singular number, and by the reflexive adverb स्वयम्; *e. g.* गुप्तं दृष्टुमुपात्मानं सर्वाः स्वप्नेषु वामनैः "they all (the wives of Dasharatha) saw in dreams that they were guarded by dwarfs;" so स or सा कृतापराधमिव आत्मानं अवगच्छति; राजा स्वयं समरभूमिं जगाम, &c.

6—Indefinite Pronouns.

§ 140. Indefinite pronouns are formed by the addition of चित् or चन or अपि and sometimes of स्विन् to the various cases of the pronoun किम् in all the genders; *e. g.* कश्चित्, कश्चन, a certain one कोपि, केनापि, कदाचन, कदापि; कस्वित्, &c.

§ 141. The terminations given above are also added to interrogative adverbs in the sense of indefiniteness; as कदाचित् at some time, कदाचन, कतिचित् some, कश्चित् somewhere &c.

7—Correlative Pronouns.

§ 142. Correlatives are formed by the affixes यत् added to यद्, तद् and एतद्, and चत् added to इदम् and किम् in the sense of 'as much as;' and वृश् or वृश् in the sense of 'similar to'; तद्, एतद् and यद् become ता, एता, and वा respectively before these, and इदम् and किम्, इ and कि before चत्, and ई and की before वृश् or वृश्; *e. g.* तावत् (तत्परिमाणमस्व), इयत् (इदं परिमाणमस्व), तावृश् like that, ईवृश् like this, किवत् how much &c.

§ 143. The affix **अति** is added to **तद्**, **यद्**, and **किम्** to show number or measure, *e. g.* **तति** 'so many', **यति** 'as many', and **कति** 'how many.' These are declined in the plural only, and take no termination in the Nom. and Acc. *e. g.* Nom. and Acc. **कति**; Inst. **कतिभिः**; the rest like **हरि**.

8—Reciprocal Pronouns.

§ 144. Reciprocity is expressed by the repetition of the pronominal adjectives **अन्य**, **इतर** and **पर**, *e. g.* **अन्योन्य**, **इतरेतर**, and **परस्पर**. These are generally used in the sing. and also adverbially; *e. g.* **परस्परेण स्पृहणीयशोभे**, &c. (Rag. VII. 14.); **परस्परं विवदन्ते**, &c. They are more commonly used as the first members of compounds; as **अन्योन्यसौभागजननाद्भूय** &c. (Kn. I. 42), **इतरेतरयोगाः** (Sis. X. 24.) &c.

9—Possessive pronouns.

§ 145. Possessive pronouns are formed by means of the secondary affix **ईव** added to **तद्**, **एतद्**, **अस्मत्** and **बुष्मत्**, and **अ** and **ईन** added to **अस्मत्** and **बुष्मत्** changed respectively to **मामक** and **तावक** in the sing. and **आस्माक** and **वौष्माक** in the plu. before these; *e. g.*

अस्मत्.

mas.

Sing.		Plu.	
मदीय	'my, mine'	अस्मदीय	'our, ours'
मामक	"	आस्माक	"
मामकीन	"	आस्माकीन	"

fem.

Sing.		Plural.	
मदीया	'my, mine'	अस्मदीया	'our, ours'

ममिका	„	आस्माकौ	„
मामकीण	„	आस्माकीना	„

युष्मत्

mas.

fem.

Sing.	Plural.	Sing.	Plural.
स्वरीय	युष्मरीय	स्वरीया	युष्मरीया
‘thy, thine’	‘your, yours’	‘thy, thine’	‘your, yours.’
तावक	„ बौष्माक	„ तावकी	„ बोष्माकी
तावकीन	„ बौष्माकीण	„ तावकीना	„ बोष्माकीणा
तद्		एतद्	
mas.	fem.	mas.	fem.

तरीय	तरीया	एतरीय	एतरीया
------	-------	-------	--------

N. B. These are declined like nouns ending in अ, आ or ई regularly. स्व is a possessive pronoun by itself.

10—Pronominal Adjectives.

§ 146. अन्य ‘another,’ अन्यतर ‘either of two,’ इतर ‘other,’ and एकतम ‘one of many,’ कतर ‘who or which of two,’ कतम ‘who or which of many,’ जतर ‘who or which of two,’ जतम ‘who or which of many,’ ततर ‘that one (of two),’ ततम ‘that one (of many)’ are declined in all the three genders like बन् *e. g.*

mas.

N.	कतरः	कतरौ	कतरे
----	------	------	------

fem.

N.	कतरा	कतरे	कतराः
----	------	------	-------

neu.

N. & A.	कतरम्	कतरे	कतराणि
---------	-------	------	--------

N. B. अन्वतम is not a pronoun, as it is not mentioned in the group सर्वानि (तत्तान्वतमसम्बन्धे गणि पाठाभावात् संज्ञा Sid. Kan.). It is therefore declined like nouns ending in अ.

§ 147. Decline सर्व, विश्व, सम and सिम all having the same meaning, उभ (declined in the dual only), and उभय (which has no dual according to Kaiyata and other grammarians) both meaning 'both,' इतर and एकतर 'one of two,' like यत् except in the Nom. and Acc. sing. of the neu. which is formed by adding नृ; e. g.

सर्व *mas.* 'all.'

N.	सर्वः	सर्वी	सर्वे
A.	सर्वम्	सर्वा	सर्वान्
I.	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
D.	सर्वस्मै	"	सर्वेभ्यः
Ab.	सर्वस्मान्	"	"
G.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
L.	सर्वस्मिन्	"	सर्वेषु

fem.

N.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
A.	सर्वाम्	"	"
I.	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
D.	सर्वस्वै	"	सर्वाभ्यः
Ab.	सर्वस्वाः	"	"
G.	"	सर्वयोः	सर्वासाम्
L.	सर्वस्याम्	"	सर्वाल्ल

neu.

N. & A.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
---------	--------	-------	---------

The rest like the *mas.*

(a)—सम when it means 'equal' is not a pronoun and is declined like nouns in अ; *e. g.* समः समी समाः Nom. समाम् D. sing. समानाम् G. plu. as in the Sūtra of Pān.* वदन्तस्त्वन्नुदेयः समानाम् 1. 3. 10.

§ 148. *Obs.*—स्व and त्व (the 10th and 11th सर्वार्थे) the one उदात्त (udatta), the other अनुदात्त (anudatta), both synonyms of अन्व are declined like सर्व. The former is of the form स्वन् according to some and then it is declined regularly by adding the terminations; *e. g.* स्वन् स्वतौ स्वतः Nom. &c.

§ 149. स्व when it does not mean "a class" or "wealth" is a pronoun and is declined like सर्व* *m. f. n.*; but it forms its Nom. plu. and Ab. and Loc. sing. optionally like राम when *mas.*; as स्वे or स्वाः 'one's own'. Nom. plu.; but स्वाः 'people of one's class' only (declined like राम).

§ 150. अन्तर is a pronoun (and therefore declined like सर्व *m. f. n.*) when it means "exterior, outer; or what is to be worn outside, as a garment"† except when followed by पुर; it is optionally declined like nouns ending in अ in the Nom. pl. and Ab. and Loc. sing. of the *mas.*; *e. g.* अन्तरे अन्तरा वा गृहाः; अन्तरे-अन्तरा वा चाटकाः (garments). But अन्तरावां पुरि.

§ 151. नेम meaning 'half' is a pronoun, but it is optionally declined like राम in the Nom. plu. *mas.*; in other respects it is declined like सर्व.

* स्वमज्ञातिधनस्थायाम् | Pān. I. 1. 35.

† अन्तरं बहिर्योगोपसंभ्यामयोः | Pān. I. 1. 36. अन्तरं बहिर्योगेति गगसूरेऽपुरीति वक्तव्यम् | Vārt.

§ 152. पूर्व 'prior, eastern', अपर 'posterior, western', दक्षिण 'southern,' उत्तर 'superior, northern, subsequent', अपर 'other' and अधर 'inferior, lower', when they denote relation in space, time or person with reference to a particular thing or point of time &c. and are not a name, are pronouns* and are then declined like सर्व; but they are optionally declined like राम in the Nom. plu. and Ab. and Loc. sing. when *mas. e. g.* Nom. पूर्वः पूर्वा पूर्वे or पूर्वाः Ab. पूर्वात् पूर्वस्मात्, पूर्वाभ्याम्, पूर्वैः; Loc. पूर्वै-पूर्वस्मिन्, &c.; but दक्षिणाः गावकाः (skilful musicians) only, and not दक्षिणे; for दक्षिण does not show any relation here; so उत्तराः कुरवः and not उत्तरे, as उत्तराः is a name here.

§ 153. एक when a numeral is declined in the sing; and द्वि in the dual only; द्वि is considered as द्व, and they are both declined like सर्व in all the three genders; *e. g.*

	एक		द्वि	
	<i>mas.</i>	<i>fem.</i>	<i>mas.</i>	<i>fem. &c. neu.</i>
N.	एकः	एका	द्वौ	द्वे
V.	एक	एके	"	"
Λ.	एकम्	एकाम्	"	"
I.	एकेन	एकया	द्वाभ्याम्	The rest like
Λ.	एकस्मै	एकस्यै	"	the mas.
Ab.	एकस्मात्	एकस्याः	"	
G.	एकस्य	"	द्वयोः	"
L.	एकस्मिन्	एकस्याम्	"	

एक neu. एकम् N. A. The rest like the mas.

एक when it does not mean 'one' is declined in the dual and plural also.

* पूर्वोत्तरदक्षिणोत्तरापराधराणि अयवस्थायामसंज्ञायाम् | Pân. I. 1134.

§ 154. The various meanings of एक are:—

एकोत्पार्ये प्रधाने च प्रथमे केवले तथा ।

साधारणे समानेपि संख्यायां च प्रयुज्यते ॥

अल्प or little, प्रधान or chief, pre-eminent, प्रथम or foremost, केवल or sole, only, साधारण or common (as अविमृश्यकारित्वं हि आपदां एको हेतुः), समान or the same (as अयं एकान्वयो मम), and संख्या or number (one).

§ 155. प्रथम, चरम, अल्प, अर्थ, कतिपय, and words ending in the termination त्व optionally form their Nom. plu. like that of pronouns; e. g. प्रथमे-प्रथमाः, कतिपये-कतिपयाः, द्वितये-द्वितयाः &c.

11—Pronominal adverbs.

§ 156. The pronominal adverbs that are most commonly met with are derived from the pronouns तद्, एतद्, यद्, इदम्, किम्, and सर्व and the pronominal adjectives पूर्व, पर &c. by means of such affixes as तस्, च, ह, क &c. added in the sense of the ab. or the loc., दा, दानीम्, हि &c. showing time, तान्† showing point of time, place or direction, आ आत्, आहि &c. expressing direction, या, यी &c. expressing way or manner &c.; e. g.

तत्.....तदा, then; तदानीम्, at that time; तर्हि, then, therefore; तथा, so, तत्र, there; ततः, thence, thereupon, therefore; &c.

* पञ्चम्यास्तसिल् । सप्तम्यास्तल् । Pān. V. 3, 7, 10.

† सर्वैकान्यक्रियचदः काले दा । इदमोर्हिल् । अधुना । दानीं च । तदो दा च । अनयतनेर्हिलम्यतरस्याम् । Pān. V. 3, 15—19, 21.

‡ दिक्शब्देभ्यः सप्तमीषष्ठीप्रथमाभ्यो दिग्देशकालेष्वस्तातिः । Pān. V. 3, 27.

§ उतरावरदक्षिणादातिः । दक्षिणादाच् । आहि च दूरे । Pān. V. 3, 34, 36, 37.

प्रकारवचने थल् । इदमस्थमुः । क्रिमश्च । Pān. V. 3, 23—25.

इदम्.....	इदानीम्, now; इत्थम्, thus; अत्र, here; अतः therefore; इतः, from this, hence; अधुना, now; इह, here.
एतद्.....	एतर्हि, now; इत्थम्, thus; अतः, hence, therefore; अत्र here.
यद्.....	वर्हि, when; यदा, when; यथा, as; यत्र, where; यतः, whence, since, because.
किम्.....	कर्हि, when; कदा, when; कथम्, how; कुत्र, where; क, where; कुतः, where, whence; कुह, whence; how.
सर्वं.....	सर्वदा, always; सदा, always; सर्वतः, everywhere, on all sides; सर्वत्र, every where, in all places.
पर.....	परतः further on, beyond &c.
पूर्व.....	पुरः, पुरस्तात् before, in front &c.
अधर.....	अधः, अधस्तात् or अधरस्तात्, अधरतः, अधरात् down, below.
अवर.....	अवः, अवस्तात् or अवरस्तात्, अवरतः, behind, below, downwards.
अपर.....	पश्चात् from behind, afterwards, west- ward, &c.
दक्षिण.....	दक्षिणा, दक्षिणात्, दक्षिणाहि to or in the south, on the right side.
उत्तर.....	उत्तरा, उत्तरात्, उत्तराहि to or in the north, &c.

§ 157. When a pronominal word is used as the subordinate member of a compound, or is at the end of an Inst. Tat.; or of a sentence having the sense of the Inst. Tat., or at the end of a Dwan

dwa, it is not declined like a pronoun*; e. g. अतिक्रान्तः सर्वे अतिसर्वः, तस्मै अतिसर्वाच्च and not *सर्वस्वै; so अतिकर्तृ कुलम्; मासपूर्वाच्च or मासेन पूर्वाच्च and not मासपूर्वस्वै; वर्णाश्रमेतराणाम् &c.; but in the case of a Dwandwa comp. however, it is optionally declined like a pronoun in the Nom. plu.†; as वर्णाश्रमेतरे or वर्णाश्रमेतराः ।

CHAPTER V.

NUMERALS AND THEIR DECLENSION.

§ 158. *Cardinals and Ordinals,*
mas. fem.

1	१ एक	प्रथम अभिन आदिन. mas. neu. प्रथमा fem.
2	२ द्वि	द्वितीय, ० वा
3	३ त्रि	तृतीय, ० वा
4	४ चतुर	चतुर्थ, ० र्थी
5	५ पञ्च	पञ्चम, ० मी
6	६ षष्ठ	षष्ठ, ० ष्ठी
7	७ सप्त	सप्तम, ० मी
8	८ अष्ट	अष्टम, ० मी
9	९ नव	नवम, ० मी
10	१० दश	दशम, ० मी
11	११ एकादश	एकादश, ० ष्ठी
12	१२ द्वादश	द्वादश, ० ष्ठी
13	१३ त्रयोदश	त्रयोदश, ० ष्ठी
14	१४ चतुर्दश	चतुर्दश, ० ष्ठी
15	१५ पञ्चदश	पञ्चदश, ० ष्ठी

* संक्षोपसर्जनीभूतास्तु न सर्वादयः । Vārt. तृतीयासमासे । इदं च । Pān. I. 1. 30, 31.

† वि गण जसि । Pān. I. 1. 32.

‡ The word पाङ्क्ति also denotes ten. Cf. Rag. IX. 74.

16	१६ षोडशन् ^०	षोडश, ० स्त्री
17	१७ सप्तदशन्	सप्तदश, ० स्त्री
18	१८ अष्टादशन्	अष्टादश, ० स्त्री
19	१९ नवदशन् or	नवदश, ० स्त्री;
	एकोनविंशति or	एकोनविंश, ० स्त्री, ० विंशतितम, ० स्त्री, or
	ऊनविंशति or	ऊनविंश, ० स्त्री, ० विंशतितम, ० स्त्री, or
	एकान्विंशति	एकान्विंश, ० स्त्री, ० विंशतितम, ० स्त्री
20	२० विंशति f.	विंश, ० स्त्री or विंशतितम, ० स्त्री
21	२१ एकविंशति	एकविंश, ० स्त्री, or ० तितम, ० स्त्री
22	२२ द्वाविंशति	द्वाविंश, ० स्त्री, or ० तितम, ० स्त्री
23	२३ त्रयोविंशति	त्रयोविंश, ० स्त्री, or ० तितम, ० स्त्री
24	२४ चतुर्विंशति	चतुर्विंश, ० स्त्री " " "
25	२५ पञ्चविंशति	पञ्चविंश, ० स्त्री " " "
26	२६ षड्विंशति	षड्विंश, ० स्त्री, " " "
27	२७ सप्तविंशति	सप्तविंश, ० स्त्री " " "
28	२८ अष्टाविंशति	अष्टाविंश, ० स्त्री " " "
29	२९ नवविंशति or	नवविंश, ० स्त्री, or नवविंशतितम, ० स्त्री
	एकोनविंशन् or	एकोनविंश, ० स्त्री, ० विंशतम, ० स्त्री,
	ऊनविंशन् or	ऊनविंश, ० स्त्री, or ऊनविंशतम, ० स्त्री
	एकान्विंशन्	एकान्विंश, ० स्त्री, ० विंशतम, ० स्त्री
30	३० विंशन् f.	विंश, ० स्त्री or विंशतम, ० स्त्री
31	३१ एकविंशन्	एकविंश ० स्त्री or एकविंशतम, ० स्त्री
32	३२ द्वाविंशन्	
33	३३ त्रयोविंशन्	

^० षष् becomes षी necessarily when followed by दन् (substituted for दन्त) and दशन्, and optionally when followed by द्वा, after which द् is changed to द् and ष to ष; *c. g.* षोडा (Vide § 168. 4.)

- 34 ३४ चतुर्विंशत्
 35 ३५ पञ्चविंशत्
 36 ३६ षट्त्रिंशत्
 37 ३७ सप्तविंशत्
 38 ३८ अष्टाविंशत्
 39 ३९ नवविंशत् or
 एकविंशत्वारिंशत् &c.
 40 ४० चत्वारिंशत् / चत्वारिंशः, ऽशी or चत्वारिंशत्तम, ऽमी
 41 ४१ एकचत्वारिंशत्
 42 ४२ द्वाचत्वारिंशत् or
 द्विचत्वारिंशत्
 43 ४३ त्रयश्चत्वारिंशत् or
 त्रिचत्वारिंशत्
 44 ४४ चतुश्चत्वारिंशत्
 45 ४५ पञ्चचत्वारिंशत्
 46 ४६ षट्चत्वारिंशत्
 47 ४७ सप्तचत्वारिंशत्
 48 ४८ अष्टचत्वारिंशत् or
 अष्टचत्वारिंशत्
 49 ४९ नवचत्वारिंशत् or
 एकविंशत्पञ्चाशत् &c
 50 ५० पञ्चाशत् / पञ्चाशः, ऽश्वत् or पञ्चाशत्तम, ऽमी
 51 ५१ एकपञ्चाशत्
 52 ५२ द्वापञ्चाशत् or
 द्विपञ्चाशत्
 53 ५३ त्रयःपञ्चाशत् or
 त्रिपञ्चाशत्

- 54 ५४ चतुःपञ्चाशत्
 55 ५५ पञ्चपञ्चाशत्
 56 ५६ षट्पञ्चाशत्
 57 ५७ सप्तपञ्चाशत्
 58 ५८ अष्टपञ्चाशत् or
 अष्टाञ्चाशत्
 59 ५९ नवपञ्चाशत् or
 एकोनषष्टि &c
 60 ६० षष्टि *fem.* षष्टितम, ०मी.
 61 ६१ एकषष्टि एकषष्ट, ०ष्टी or एकषष्टितम, ०मी
 62 ६२ द्वाषष्टि or द्विषष्टि
 63 ६३ त्रयःषष्टि or त्रिषष्टि
 64 ६४ चतुष्षष्टि
 65 ६५ पञ्चषष्टि
 66 ६६ षट्षष्टि
 67 ६७ सप्तषष्टि
 68 ६८ अष्टषष्टि or
 अष्टषष्टि
 69 ६९ नवषष्टि or
 एकोनसप्तति &c.
 70 ७० सप्तति *fem.* सप्ततितम, ०मी.
 71 ७१ एकसप्तति एकसप्तत, ०वी or एकसप्ततितम, ०मी
 72 ७२ द्वासप्तति or
 द्विसप्तति
 73 ७३ त्रयस्सप्तति or
 त्रिसप्तति
 74 ७४ चतुस्सप्तति
 8 S. G.

- 75 ७५ पञ्चसप्तति
 76 ७६ षट्सप्तति
 77 ७७ सप्तसप्तति
 78 ७८ अष्टासप्तति or
 अष्टसप्तति
 79 ७९ नवसप्तति or
 एकौनाशीति &c.
 80 ८० अशीति *fem.* अशीतितम, ०मी
 81 ८१ एकाशीति एकाशीत ८वी, or एकाशीतितम, ०मी
 82 ८२ द्व्यशीति
 83 ८३ त्र्यशीति
 84 ८४ चतुरशीति
 85 ८५ पञ्चाशीति
 86 ८६ षडशीति
 87 ८७ सप्ताशीति
 88 ८८ अष्टाशीति
 89 ८९ नवाशीति or
 एकोननवति &c.
 90 ९० नवति *fem.* नवतितम, ०मी
 91 ९१ एकनवति एकनव, or ०वी or एकनवतितम ०मी
 92 ९२ द्वानवति or
 द्विनवति
 93 ९३ त्रयोनवति or
 त्रिनवति
 94 ९४ चतुर्नवति
 95 ९५ पञ्चनवति
 96 ९६ षण्णवति

97 १७ सप्तनवति

98 १८ अष्टानवति or
अष्टनवति

99 १९ नवनवति
एकोनशतम् &c.

100 १०० शत *neu.* शततम *mas. neu.* ओमी *f.*

200 २०० द्विशत *neu.*
or द्वे शते

300 ३०० त्रिशत *neu.* or
त्रीणि शतानि

1000 १००० सहस्र *neu.* or सहस्रतम ओमी
दशशत *neu.* or दशशती

10,000 अष्टौ *neu.*, 100,000 लक्ष *neu.* or लक्षा *fem.*, प्रशुत *neu.*, कोटि *fem.*, अर्बुद *neu.*, अब्ज *neu.*, खर्व *mas. neu.*, निखर्व *mas. neu.*, महापद्म *mas.*, शंकु *mas.*, जलधि *mas.*, अन्त्य *neu.*, मध्य *neu.*, and परार्ध *neu.*
Each of these is ten times as great as the preceding.*

§ 159. The cardinal numbers between विंशति and त्रिंशत्, त्रिंशत् and चत्वारिंशत्, it will be seen, are made up by prefixing एक, द्वि, &c. up to नवन् to the lower. The ninth intermediate number may also be made up by prefixing एकोन, ऊन or एकात्र to the higher. In these compounds द्वि, त्रि and अष्टन् are changed to द्वा, त्रयः, and अष्टा necessarily before विंशति and त्रिंशत्, and optionally

*एकदशशतसहस्रायुतकोटयः क्रमशः ।

अर्बुदमब्जं खर्वनिखर्वमहापद्मशंकवस्तस्मान् ॥

जलधिश्चान्तं मध्यं परार्धमिति दशगुणेनराः संज्ञाः ।

संख्यायाः स्थानानां व्यवहारार्थं कृताः पूर्वैः ॥

before the rest except अशोति before which they remain unchanged*.

§ 160. The cardinal numbers between 100 and 200, 200 and 300, &c. are generally expressed by means of अधिक added to the number showing the excess and then optionally prefixing the whole to 100, 200, &c; *e.g.* एकाधिकं शतं or एकाधिकशतं 101, द्वादशाधिकं शतं or द्वादशाधिकशतं 112, पञ्चाशदधिकं शतं 150, &c. After 1000 this अधिक may be repeated with every multiple of ten or hundred; *e.g.* द्वि-द्वानवत्यधिकाष्टशताधिकसहस्रम् 1892, एकोनचत्वारिंशदधिकषट्-शताधिकसप्तसप्ततिसहस्राधिकं लक्षम् 177639, &c. Similarly उत्तर may also be used instead of अधिक; *e.g.* चतुःपञ्चाशदुत्तर सप्तशतम् 754. Or these may also be, at times, expressed by the copulative particle च as सप्त च शतानि विंशतिश्च 720.

§ 161. The Tad. affix अ† may be used, instead of अधिक, in the case of the cardinal numbers ending in दशन्. the numeral विंशति and those ending in शन् *i. e.* in the case of the numerals 111-159, 211-259, 311-359, &c. before which the final अन्, अति and अन् are dropped; *e.g.* एकादशं शतम् 111, विंशं शतं 120, पञ्चाशं शतं 150, सप्तदशं द्विशतं 217, त्रिंशं त्रिशतं 330, and so on.

§ 162. The ordinals from एक, द्वि, त्रि, चतुर and षट्‡ are irregularly formed. The ordinals from other numerals up to दशन् inclusive are formed by dropping the final न् and adding म and

*द्व्यष्टः संख्यायामबहुव्रीह्यशीत्योः । त्रैलोक्यः । विभाषा चत्वारिंशत्पञ्चमौ सर्वेषाम् । Pân. VI. 3. 47-49.

† तदस्मिन्नधिकमिति दशान्ताद्दुः । सप्तविंशतिश्च । Pân. V 2 45 46

‡ षट्कृतिकतिपयचतुरा धुक् । Pân. V. 2. 51; so कतिथः 'चतुरद्वयतात्रयस्रलोःश्च' Vart. तुरीय, तृथः । द्वेस्तीयः । त्रैः Pân. V. 2. 54, 55.

after दशन् up to नवदशन् by simply dropping the न्. The ordinals from विंशति* above are formed by adding तम or by dropping the ति of विंशति and the final consonant of the rest, in the case of compound numerals, if there be a final vowel that vowel is changed to अ, while the simple ones ending in a vowel i. e. षष्टि, सप्तति, अष्टीति and नवति form their ordinals in the first way only; as एकषष्टः or एकषष्टितमः; but षष्टितम only; दश has invariably दशतम.

Declension of the numerals (cardinals and ordinals).

§ 163. एक, (एका fem.), द्वि, (द्वा fem.), त्रि (तिष्ठ† fem.), and चतुर (चत्वार fem.) are all adjectives and take the gender, number and case of the nouns they qualify.

§ 164. एक is declined in the sing. (and in the dual and plural also), and द्वि in the dual alone. For further particulars see § 153. त्रि and चतुर are declined in the plu. alone. e. g.

त्रि		चतुर	
mas.	fem.	mas.	fem.
N. त्रयः	तिस्रः	N. चत्वारः	चतस्रः
A. त्रीन्	,,	A. चतुरः	,,
I. त्रिभिः	तिसृभिः	I. जतुभिः	चतसृभिः
D. Ab. त्रिभ्यः	तिसृभ्यः	D. Ab. चतुर्भ्यः	चतसृभ्यः
G. त्रयाणाम्	तिसृणाम्	G. चतुर्णाम्	चतसृणाम्
L. त्रिषु	तिसृषु	L. चतुर्षु	चतसृषु

* विंशत्यादिभ्यस्तमङ्गतरस्याम् । षष्ट्यादेश्चासंख्य्यादेः । Pān. V. 2. 56, 58.
 † त्रिचतुरो स्त्रियां तिष्ठचतष्ट । Pān. VII. 2. 99.

neu.

त्रि

चतुर्

N. V. A.

त्रीणि

N. V. A.

चत्वारि

The rest like the *mas.*The rest like the *mas.*

§ 165. पञ्चन्—नवदशन्. These are also adjectives agreeing in case with the nouns to which they are applied. They are declined in the pl. and are uniform in all the three genders.

	पञ्चन्	षड्	अष्टन्
N. V. A.	पञ्च	षट्-इ	अष्ट-अष्टौ
I.	पञ्चभिः	षड्भिः	अष्टभिः-अष्टाभिः
Dat. & Ab.	पञ्चभ्यः	षड्भ्यः	अष्टभ्यः-अष्टाभ्यः
G.	पञ्चानाम्	षण्णाम्	अष्टानाम्
L.	पञ्चसु	षट्सु	अष्टसु-अष्टासु

सप्तन्, नवन् and the following cardinals up to नवदशन् ought to be declined like पञ्चन्.

§ 166. ऊर्ध्वविंशति, विंशति and other cardinal numbers up to नवनवति are all feminine substantives, the numerals द्वा, सहस्र, &c. are all neuter,—with the exception of लक्ष which is *mas.* and *fem.*, कोटि which is *fem.* and शंक्रु and जलधि both of which are *mas.*, —and have no declensional peculiarities. They are declined in the sing. and so used with a plural noun; e. g. पञ्चविंशतिर्ब्राह्मणाः 25 Brahmanas; एकादशाधिकशतेन or एकादशोत्तरेण शतेन नरैः or स्त्रीभिः by 111 men or women; एकोनसहस्रेण रूपकेः with Rs.999, &c. They may be made to have duals and plurals by being used as fixed standards of counting; e. g. ब्राह्मणानां विंशत्यः many twenties of Brāhmanas; द्वे शते वारीणाम् two hundreds of women &c.

§ 167. The ordinals are declined regularly except:—

प्रथम (see § 155) and द्वितीय and तृतीय which are optionally declined like pronouns in the Dat. Ab. Gen. and Loc. sing.; *e. g.* द्वितीयस्ते-द्वितीयाय, &c. द्वितीयायाः-द्वितीयस्याः &c.

Numeral Adverbs.

§ 168. (a) सङ्कृत् once, द्विः twice, त्रिः thrice, चतुः four times; from पञ्च onwards adverbs of frequency are formed by adding कृत्स्वः before which final न् is dropped; *e. g.* पञ्चकृत्स्वः five times, सप्तकृत्स्वः seven times &c.

(b) एकधा* or ऐक्यधम् in one way or part, द्विधा or द्वेषा or द्वैधम् in two ways or parts; त्रिधा or त्रेषा or त्रैधम् in three ways, &c., चतुर्धा in four ways, षोढा or षड्धा in six ways, सप्तधा, अष्टधा, &c.

(c) एकस्यः singly, one by one; द्विस्यः two and two, by twos; so त्रिस्यः &c.

§ 169. Other derivatives from the numerals:—

(a) By the Taddhita affix क्त which is added to numerals ending in सप्त and वि. *e. g.* पञ्चकः bought for five (Rs. &c.) चत्वारिंशत्कः† bought for forty; so वैश्वत्तिकः bought for twenty (coins, &c.).

(b) By means of the Tad. affix त्व in the sense of “consisting of parts” or “collection.” *e. g.* चतुष्टय (चतुष्टयी *fem.*) consisting of four parts or a collection of four; so पञ्चतय (*fem.*-त्री); त्व is optionally changed to अव after द्वि and त्रि; *e. g.* द्वय or द्वितय (*-त्री fem.*) twofold, consisting of two parts or a pair; त्रय or त्रितय (*-त्री fem.*) threefold or consisting of three parts, a collection of three, a triad.

* संख्यायां विधायिधा । अधिकरणविशाले च । एकाद्वयोऽयमुत्राप्यतस्त्वम् । द्वित्रिभेदश्चतुर् । एकाव । Pan. V. 3. 42-49. † See chap. IX Introd. rules.

(c) By means of अ and अत् *e. g.* षट् a collection of six, पञ्चत् a collection of five, दशत् a collection of ten, a decad, &c.

CHAPTER VI.

DEGREES OF COMPARISON.

§ 170. तर and तम are the most common terminations of the comparative and the superlative degrees respectively.* They are added to that crude form of words which they assume before the Inst. dual termination; *e. g.* अयमेतयोरतिशयेन लघुः लघुतरः, अयमेषामतिशयेन लघुः लघुतमः; similarly युवन्-युवतर, युवतम; विद्वस्-विद्वत्तर, विद्वत्तम; प्राच-प्राचतर, प्राक्तम; धनिन्-धनितर; धनितम; धर्मबुध्-धर्मभुत्तर, धर्मभुत्तम; गुरु-गुरुतर, गुरुतम, &c. अति-अतितर, अतितम; उत्-उत्तर, उत्तम, &c.

§ 171. Before these the final ई and ऊ of a *pra'tipadika* are optionally shortened; *e. g.* श्रीतरा or श्रितरा, श्रीतमा or श्रितमा; घेमूतरा (more lame) or घेमूतरा, घेमूतमा, घेमूतमा, &c.

§ 172. तर and तम when attached to verbs, and indeclinables forming adverbs, assume the forms of तराम् and तमाम्; पचतितराम्, पचतितमाम्; उच्चैस्तराम्, उच्चैस्तमाम्, नितराम्, नितमाम्, so सुतराम् &c.; but उच्चैस्तरः adj. (higher).

§ 173. ईयस् is another termination of the comparative degree and इष्ट of the superlative. These are added to adjectives of quality

* अतिशयने तमविष्टनौ । दिवचनविभज्योपपदे तरबीयसुनौ । तिष्ठन् । तरतमौ च । Pan. V. 3. 55. 57, 56; I. 1. 22. When *atis'aya* or excess of one thing over many is to be shown तम and ईष्ट are the affixes used; and when out of two things one is to be separated as possessing some quality in excess तर and ईयस् are affixed. तर and तम may also be added to verbs.

† किमेचिद्व्ययघादाम्बद्रयप्रकर्षे । Pan. V. 4. 11. आम् is added to र and तम after किम्, or a word ending in ए or a *subanta* or *tiṅanta* except when they form adjectives.

only*. Before these the last vowel of a word with the following consonant if any is dropped; *e. g.* लघु-लघीयस्, लघिष्ठ; पद, पदीयस्, प-टिष्ठ; महत्-महीयस्, महिष्ठ, &c.

§ 174. The possessive affixes at the end of words and the affix ष्ट are dropped before ईयस् and इष्ट† and then these terminations are applied subject to the above rule; *e. g.* मतिमत् talented मतीयस्, म-तिष्ठ; मेधाविन्-मेधीयस्, मेधिष्ठ; धनिन्-धनीयस्-धनिष्ठ; कर्तृ-करीयस्, क-रिष्ठ (अतिशयेन कर्ता); स्तोतृ-स्तवीयस्, स्तविष्ठ; so सजीयस्, सजिष्ठ from सग्विन् one having a garland &c.

§ 175. इर is substituted for the क् (short) of a base preceded by a consonant before ईयस्, इष्ठ and the Tad. aff. इमन्; *e. g.*

कृश 'thin'	comp.	कशीयस्	superl.	कशिष्ठ
दृढ 'strong, firm'	,,	द्रढीयस्	,,	द्रढिष्ठ
परिवृढ 'head, chief'	,,	परिव्रढीयस्	,,	परिव्रढिष्ठ
पृथु 'broad'	,,	प्रथीयस्	,,	प्रथिष्ठ
भृश 'much'	,,	भशीयन्	,,	भशिष्ठ
सुदु 'soft'	,,	सरीयस्	,,	सदिष्ठ

§ 176. The following is an alphabetical list of the irregular comparatives and superlatives that are commonly met with:—

Positive	Comparative	Superlative
अन्तिक 'near'§	नैदीयस्	नैदिष्ठ
अल्प 'little'¶	अल्पीयस्, कमीयस्	अल्पिष्ठ, कनिष्ठ

* अजादो (*i. e.* ईयस् and इष्ठ) गुणवचनदेव | Pân. V. 3, 58.

† विन्मन्तल्लिङ्ग | तुरिष्टेनेयः सु | Pân. VI. 4, 154.

‡ कर्तो र हलदेर्लघोः | Pân. VI. 4. 161.

§ अन्तिकवाढयोर्देदसाधौ | Pân. V. 3. 36.

¶ युवाल्पयोः कननन्यतरस्याम् | Pân. V. 3. 64.

उरु 'wide'*	वरीवत्	वरिष्ठ
क्षिप्र 'quick'†	क्षेपीवत्	क्षेपिष्ठ
क्षुद्र 'mean,' 'small'	क्षीवीवत्	क्षीविष्ठ
गुरु 'heavy'	गरीवत्	गरिष्ठ
तृप्त 'restless or anxious' 'satisfied'	जपीवत्	जपिष्ठ
दीर्घ 'long'	प्रापीवत्	प्रापिष्ठ
दूर 'distant'	दूवीवत्	द्विष्ठ
प्रशस्त 'praiseworthy'‡	श्रेयस् or उवाचस्	श्रेष्ठ or उव्रेष्ठ
प्रिय 'dear'	प्रेयस्	प्रेष्ठ
बहु 'much'‡	भूयस्	भूविष्ठ
बहुल „	बहीवत्	बहिष्ठ
काठ 'firm, well'§	सार्धावत्	साधिष्ठ
युवन् 'young'¶	यवीवत्, कनीवत्	यविष्ठ, कविष्ठ
विपुल 'much'	ज्वायस्	ज्वेष्ठ
वृद्ध 'old'‡	वर्षीयस्, उवाचस्	वर्षिष्ठ, उव्रेष्ठ
वृन्दारक 'great, lovely'	वृक्षीवत्	वृन्दिष्ठ
स्थिर 'steady'	स्थेयस्	स्थेष्ठ
स्थूल 'big, large'	स्थवीवत्	स्थविष्ठ
स्फिर 'much'	स्फेयस्	स्फेष्ठ
ह्रस्व 'short'	ह्रसीवत्	ह्रसिष्ठ

* प्रियस्थिरास्फिर-उरुबहुलगुरुवृद्धतृदीर्घवृन्दारकाणां प्रत्यस्फवर्गहिगर्बधित्रप्राधि-
वृन्दाः । Pān. VI. 4. 156. प्र, स्थ, स्फ, वर, &c. are substituted for प्रिय,
स्थिर, स्फिर &c. respectively.

† स्थूत्रद्वयुवहस्रक्षिप्रक्षणां यणादिपरं पूंस्य च गुणः Pān. VI. 4. 156.
The words स्थूल &c. drop their final portion beginning with यण् (य्,
र, ल or व्) and the preceding vowel takes guṇa.

‡ प्रशस्तस्य भः । ज्य च । वृद्धस्य च । Pān. V, 3. 60-62.

§ बहोर्लोपो भू च बहोः । वृष्टस्य पिद् च । Pān. VI. 4. 158-159.

§ 177. Sometimes the terminations **तर** and **तम** are added to the comp. and super. in **ईवस्** and **इष्ठ** to intensify the meaning; as **पापी-वस्तर**, **पापीवस्तम**, **श्रेष्ठतर**, **श्रेष्ठतम**.

CHAPTER VII

COMPOUNDS.

§ 178. **Vṛtti** (वृत्ति) is the general term for any complex formation in Sanskrit requiring explanation or resolution. These Vṛttis are five in number; viz. **कृद्वृत्ति** or the formation of words from roots by primary affixes; **तद्धितवृत्ति** or the formation of derivative bases from nouns by secondary affixes; **धातुवृत्ति** or the formation of derivative verbs from primitive roots; **समासवृत्ति** or the formation of a compound word by the composition of several words; and **एकशेषवृत्ति** or the composition of words in which one of several nouns generally alike in form is retained. The first three will be treated in their proper places. We will treat of the last two in this chapter.

§ 179. In Sanskrit simple words, whether substantives, adjectives, verbs or indeclinables, have the power of entering into combination with one another and forming what are called '*sama'sas**,' compound words or in short, compounds.

(a) A compound thus formed may further be compounded with another simple or compound word and this again may become the member of a new compound.

§ 180. In a compound, as a general rule, words are simply joined together, without any relation between the component parts being actually expressed; the whole compound word has the power to express the various relations that exist between the several

* From **अस्** with **सन्** to throw together.

- (1) *Dwandwa* or Copulative, (2) *Tatpuruṣa* or Determinative, (3) *Bahuvrīhi* or Attributive, and (4) *Aryayibha'va* or Adverbial.

N. B. These names themselves mean nothing *i. e.* they do not denote any of the characteristics of the different compounds. They are simply proper names distinguishing the various classes from one another (to which they vaguely refer if they do so at all).

DWANDWA OR THE COPULATIVE COMPOUNDS.

§ 185. A Dwandwa compound consists of two or more nouns which, if not compounded, would be connected by the copulative particle च (and); as रामकृष्णौ which is equal to रामः च कृष्णः च; पाणिगदौ which is the same as पाणी च पादौ च. There are three species of the Dwandwa; *viz.* इतरेतरद्वन्द्व, समाहारद्वन्द्व and एकशेष.†.

§ 186. When the several members of a Dwandwa compound are viewed separately it is called *Itaretara* Dwandwa; *e. g.* धवला-विरौ छिन्धि, cut down the Dhava and the Khadira trees.' In this species each member is of equal importance *i. e.* has its own independent meaning. It takes the dual or the plural according as the objects denoted by it are two or more in number; the gender of the final noun is the gender of the whole;† as कुक्कुदश्च मयूरी

* चार्थे द्वन्द्वः Pān. II. 2. 22.

† The *Ekashesha* is not strictly speaking a subdivision of Dwandwa. It is a separate Vṛtti by itself (Vide § 178). Sanskrit grammarians do not regard it as a Dwandwa, though it may be so regarded for the sake of convenience. 'It is not a *Dwandwa*,' remarks Bhattoji Dikshita 'as it does not contain more than one *subanta*,' (अनेकसुबन्तभावाद् द्वन्द्वो न). It should be further remembered that since it is not a *śrinīsa* its final vowel does not become *udātta*, as in the case of a Dwandwa compound.

a pea-hen च कुकुटमयूरी इने (*fem.* dual of इदम्); but मयूरी च कुकुटश्च मयूरीकुकुटौ इतः; रामश्च लक्ष्मणश्च भरतश्च शत्रुघ्नश्च रामलक्ष्मणभरतशत्रुघ्नाः ५८.

Exceptions. अश्वश्च वडवा च अश्ववडवौ (*mas.* dual) a horse and a mare; अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः (*mas.* sing.) day and night.

§ 187. Samāhāra Dvandwa is that species of Dvandwa which implies an aggregate or the things enumerated in which constitute a complex idea. It is always singular and neuter. Thus आहार-निद्राभयम् does not merely mean 'food, sleep and fear' but all that characterises animal life. In this species the meaning of the different members is subordinate to the collective sense of the whole compound.

§ 188.† A Dvandwa compound of words denoting limbs of the body of an animal, players on musical instruments, parts of an army, inanimate objects (things or द्रव्य and not qualities), names of rivers differing in gender, as also of countries (and not villages), and insects, and animals between which there is natural antipathy, is always of this class; पाणी च पादौ च पाणिपाद् hands and feet; रथिकाश्च अश्वारोहाश्च रथिकाश्वारोहम् chariot-warriors and horse-men; मार्येगिकश्च पाणविकश्च मार्येगिकपाणविकम् players on *mardanga* and *pañava* (kinds of tabors); धानाश्च fried barley or rice शक्कुल्यश्च a kind of sweetmeat धानाशक्कुलि; but रूपं च रसश्च रूप-रसौ form and flavour as these denote qualities; गंगा च शोणश्च गंगा-शोणम् the rivers Gangā and S'ona; but गंगायमुने as these do not

* परबलिङ्गं द्वंद्वतत्पुरुषयोः । Pân. II. 4. 36.

† द्वंद्वश्च प्रागित्युत्सेनाङ्गानाम् । Pân. II. 4. 2; जातिरप्रागिनाम् Pân. II. 4. 6.; विशिष्टलिङ्गो नदीदेशोऽग्रामाः । Pân. II. 4. 7.; शुद्धजन्तवः । Pân. II. 4. 8. येषां च विरोधः शाश्वतिकः Pân. II. 4. 9.

differ in gender; कुरुक्षेत्रं च कुरुक्षेत्रम् names of countries; but जाम्बवत्यालूकिन्वो (two villages of that name); मद्राश्च केकयाश्च मद्र-केकयाः (two names of the same gender); यूक्ता a louse च लिप्ता a nit च बृकालिप्तम्; अहिश्च नकुलश्च अहिनकुलम् a snake and an ichneumon, &c.

§ 189. Names of trees, deer, grass, corn, condiments, beasts, birds, the pairs of words—अव and वडव. पूर्व and अरर, उत्तर and अवतर—and words of opposite import not qualifying things (द्रव्यः) are optionally compounded into a Samāhāra-Dwandwa;* instances in order—वृक्षाश्च न्वमोधाश्च वृक्षन्वमोधम्-धाः, similarly हरपृथतम्-ताः (kinds of deer), कुशकाशम्-शाः kinds of grass, त्रीहियवम्-वाः kinds of corn, रथिवर्त-ते, गोमहिषम्-पाः, शुक्रवर्क-काः, अश्ववडव-वो, पूर्वापर-रे, अधरोत्तर-रे; but क्षीतोष्णे जले.

§ 190. The names of fruits, parts of an army, herbs, deer, birds, insects, corn and grass form a Samāhāra-Dwandwa, only when they are taken in the plural;† as, बदराणि च आमलकानि च बदरामलकम्, but बदरं च आमलकं च बदरामलकैः; रथिकश्च अश्वारोहश्च रथिकान्श्वारोहौ, &c.

§ 191. The following compounds are always what they are laid down to be (though they do not conform to the proper rules); viz.

(a) Samāhāra Dwandwas:—गावश्च अश्वश्च गवाश्वम्, पुत्राश्च पौत्राश्च पुत्रपौत्रम्; so स्त्रीकुमारम्, उष्ट्रखरम् camels and asses, उष्ट्रशशम् camels and rabbits, मांसशोणितम्, दर्भशरम्, holy grass and reeds तृणो-लपम् grass and soft grass or shrubs, दासीशसम् &c.

* विभाषा वृक्षमृगमृगधाम्यव्यञ्जनपशुशकुन्यध्ववडवपूर्वापराधरोत्तराणाम् । विप्रति-षिद्धं चानधिकरणवाचि । Pan. II. 4 12, 13.

† फलसेनावनस्पतिमृगशकुनिपुत्रजन्तुधाम्यतृणानां बहुवृत्तिरेव द्वैक एकवदिति वा-च्यम् । Vārtika.

(b) Itaretara Dwandwas:—इधिपयसी curds and milk. इध्मावर्हिषी holy sticks and grass, सविर्मुनी, मधुजर्विषी honey and ghee, शुक्रकुष्णो, अध्ययनतनसी, आद्यवसाने, उलूखलमुसले, कम्सामे (कक् + सामन्) Rk and the Sāman verses, वाङ्मनसे (वाक् + मनस्) speech and mind. (the अन् of सामन् and the अन् of मनस् dropped and अ added irregularly by Pān. V. 4. 77).

§ 192. When words ending in क् and implying relationship by blood or literary avocation are compounded together the last but one word changes its क् to आ. The same happens when the word पुत्र follows a word ending in क् under the same circumstances;* होता च पोता च होतापोतारौ, two priests so called, होता च पोता च नेटा च उद्गाता च होतृपोतृनेटोद्गातारः; (but if two words be taken at a time the क् may, at every step, be changed into आ as होता च पोता च होतापोतारौ, &c.); पिता च पुत्रश्च पितापुत्री, माता च पिता च मातापितरौ, also मातरपितरौ (Pān. VI. 3. 32) and पितरौ (Vide § 196 a).

§ 193. (a) When the names of deities well known to be in constant association with each other are compounded आ is substituted for the final vowel of the preceding word, except in the case of the word वायुः† e. g. मित्रावरुणौ, सूर्याचन्द्रनक्षत्रौ, अग्न्यामरुतौ, &c.; but अभिवायू or वायवमी.

(b) The word अग्नि followed by the word सोम or वरुण lengthens its इ; as अग्नीषोमी, अग्नीवरुणौ.

§ 194. When a Samāhāra-Dwandwa ends in a consonant of

* आनङ् क्तो द्वे | Pān. VI. 3. 25. द्वयोर्द्वयोर्द्वं कृत्वा पुनर्द्वे तु होतापोतोद्गातारः | Sid. Kau.

† देवता द्वे च | Pān. VI. 3. 26. वायुशब्दप्रयोगे प्रतिषेधः | Vārt. ईदमेः सोमवरुणयोः | Pān. VI. 3. 27.

the palatal class or इ, ए, or ह, अ is added to it*; वाक् च त्वक् च वाक्त्वचम् speech and skin, त्वक्जम् a bark and a garland, शमोदृष-
दम्, वाक्स्त्वचम्. छत्रोपानहम् an umbrella and shoes, &c. But प्राहृ-
द्यादौ (as it is not a Sam. Dw.).

195. The following compounds are instances of irregular Dwandwas:—

(a) आश्व पृथिवी च आवापृथिव्यो or दिवस्पृथिव्यो heaven and earth; so आवाभूतो, आवाशने, उरस् + सूर्य = उवासासूर्यो the goddess of dawn and the sun.

(b) जाया + पति = इम्पती, † जम्पती and जायापती husband and wife.

(c) § स्त्री च पुनांश्च स्त्रीपुंसौ, धेनुश्च अनङ्गंश्च धेन्वनङ्गहोः अक्षिणी च भ्रुवौ च अक्षिब्रुवन्, दाराश्च गावश्च दारगवन्, ऊरूश्च अङ्गीवन्तौ च ऊर्वङ्गीवन् (thighs and knees), पादौ च अङ्गीवन्तौ च पदङ्गीवन्, नक्तं च दिवा नक्तं दिवम्, रात्रौ च दिवा च रात्रिदिवम्, अहनि च दिवा च अहर्दिवम् all meaning 'day and night'.

§ 196. When several words of the same form (or dissimilar in form but of the same import†) are compounded together, only one of them is retained with the necessary number; e.g. रानश्च रानश्च

* इन्द्राच्चन्द्रहान्तात्समाहारे । Pân. V. 4. 106.

† दिवो यावः । दिवसश्च पृथिव्यान् । Pân. VI. 3. 29, 30.

‡ दम्पती is considered by some to be a word of regular formation दम् in the Vedic literature means 'a house' and पति 'a master'. Hence the full word दम्पती would mean 'the master and mistress of the house.'

§ A final अ is added in the case of these compounds according to a Sūtra of Pân. (अचतुर V. 4. 77.) quoted further on under § 283.

¶ विरूपागामि समानार्थानाम् । Vārt. वक्रदण्डश्च कुटिलदण्डश्च वक्रदण्डौ or कुटिलदण्डौ.

रामौ, रामश्च रामश्च रामश्च रामाः । This is called एकशेषद्वन्द्वः. In the case of *mas.* and *fem.* genders the one of the *mas.* gender is retained;* as हंसौ च हंसश्च हंसौ; similarly ब्राह्मणौ, गृध्रौ, भर्जौ, &c.

(a) This principle is further extended to some words dissimilar in form, as in the following examples:—भ्राता च स्वसा च भ्रातरौ, पुत्रश्च पुत्रिता च पुत्रौ,† माता च पिता च पितरौ, (see also § 192.) श्वश्रुश्च श्वशुरश्च श्वशुरौ‡ (also श्वश्रुद्विश्वशुरौ); स च सा च तौ, स च देवदत्तश्च तौ§; स च यश्च यौ or तौ¶. In the case of words of the *mas.* and *neu.* gender that of the *neu.* gender is retained; as तच्च देवदत्तश्च ते, &c.

§ 197. The following rules should be observed in arranging the various members of a Dvandwa compound:—

(a) || A word ending in इ or उ should be placed first, and when there are more than one of such words, one of these should be placed first, the rest being arranged according to the will of the speaker or writer.. हरिहरौ, हरिहरगुरुवः; हरिगुरुहराः, &c.

(b) § Words beginning with a vowel and ending in अ ought to precede others; as अन्तरयेन्द्राः or इन्द्राश्वरथाः. This rule should have preference even over the above rule in case both would be simultaneously applicable; as इन्द्रामी.

(c) ** A word that has fewer syllables should be placed first and

* पुमान् स्त्रिया । Pân. I. 2. 67.

† भ्रातृपुत्रौ स्वसृद्विभ्याम् । Pân. I. 2. 64.

‡ पिता मात्रा । श्वशुरः श्वश्व । Pân. I. 2. 70. 71.

§ त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् । Pân. I. 2. 72.

¶ पूर्वशेषोपि वृद्धयते इति भाष्यम् । Sid. Kau. on Pân. I. 2. 72.

|| द्वे घि । Pân. II. 2. 32. अनेकप्राप्तावेकत्र नियमोऽनियमः शेषे । Vârt.

§ अजायदन्तम् । Pân. II. 2. 23.

** अल्पाक्षरम् । Pân. II. 2. 34. लघ्वक्षरं पूर्वम् । ऋतुनक्षत्राणां समानाक्षराणां मानुषव्येण । अभ्यर्हितं च । Vârt.

in case there are more words than one having an equal number of syllables, the one that has more short syllables should be placed first; *e. g.* शिवकेशवौ, ग्रीष्मवसन्तौ, कुशकाशम्, &c.; the names of seasons and stars, under this latter circumstance, should be arranged according to their astronomical order; as हेमन्तशिशिरवसन्ताः, कृत्तिकारोहिण्यौ, &c. Also a word of more important significance should precede others; as तापसपर्वतौ.

(d) * Names of the four castes of men should be arranged according to their order, beginning from the highest and so should be the names of brothers beginning from the eldest; *e. g.* ब्राह्मण-भ्रात्र्यविदश्वराः; बुधष्ठिरार्जुनौ.

§ 198. In the case of words of the राजदन्तादि class that which ought to be placed first is placed last; while in the case of words of the धर्मादि group (a sub-division of राजदन्तादि) the rule is observed optionally†; शूद्रार्थम् a S'udra and an Ārya, धर्मश्च अर्थश्च धर्मार्थो or अर्थधर्मो; so अर्थशब्दौ or शब्दार्थौ, अर्थकामौ or कामार्थौ &c.

II. TATPURUSHA OR THE DETERMINATIVE COMPOUNDS.

§ 199. When a compound consists of two members and the first determines the sense of the other, that is called 'Tatpurusha.'

§ 200. According to the grammatical nature of the first or attributive member the Tatpurusha is divided into six varieties:— (1) *Tatpurusha* proper or the Inflectional, (2) *Nañ* or the Negative Tatpurusha, (3) *Karmadhāraya* or the appositional, including 'Dwigu', (4,5) *Prādi* and *Gati* or the prepositional compounds, and (6) *Upapada*. These are either nouns, adjectives or adverbs.

* वर्णानामनुष्येण । भ्रातृज्यायसः । Vartikas on the above Sūtra.

† राजदन्तादिषु परम् । Pān. II. 2. 31. धर्मादिष्वनियमः । Vart.

§ 201. The final vowel of a feminine noun ending in any of the affixes आ, ई, or ऊ and forming the second member of a compound used adjectively is shortened; the ओ of गो is changed to उ under the same circumstances*; e. g. प्राप्त + जीविका = प्राप्तजीविकः (Tat.), अतिमालः (Tat.); पञ्चगुः something bought for five cows; बहुधो नाड्यो यस्मिन् बहुनाडिः many-veined देहः (Bah.); चित्रा गावो यस्य चित्रगुः having variegated cows; &c.; but कल्याणपञ्चमीकः as the ई is not final.

(a) If the final ई or ऊ be not a fem. termination it remains unchanged; सुधु धीः यस्याः सा सुधीः बहुतन्नीर्धननी.

1 Tatpurusha.

§ 202. The first variety consists of such Tatpurusha compounds as have the attributive member in any one of the oblique cases. There are six sub-varieties of this corresponding to the six oblique cases.

§ 203. (a) A noun in the Accusative case is compounded with श्रित, अतीत, पतित, गत, अत्यस्त, प्राप्त, आपन्न, गमी, बुभुक्षु, and others†; as कृष्णं श्रितः कृष्णश्रितः one who has resorted to Kṛṣṇa (as his refuge); दुःखमतीतः दुःखातीतः one who has overcome pain; सुखं आपन्नः सुखापन्नः one who has obtained happiness. प्राप्तं गमी ग्रामगमी going to a village, a passenger; अन्नं बुभुक्षुः अन्नबुभुक्षुः, &c.

N. B. प्राप्त and आपन्न may also be placed first; as प्राप्तो जीविकां प्राप्तजीविकः or जीविकाप्राप्तः one who has obtained livelihood; similarly आपन्नजीविकः or जीविकापन्नः; प्राप्तजीविका स्त्री, &c.

(b) A word expressive of the duration of an action or state is

* गोत्रियोरुपसर्जनस्य | Pān. I. 2. 48.

† द्वितीया श्रितातीतपतितगतात्यस्तप्राप्तपन्नैः | Pān. II. 1. 24. गम्यादीनामुपसंख्यानम् | Vārtika.

compounded with another expressive of the action or state, in the Accusative case*; e. g. सुहृते सुखं सुहृतेष्वयम् 'happiness lasting for a moment'; संवत्सरं वासः संवत्सरवासः residence for a year &c.

(c) The word खट्वा forms an Accusative Tatpurusha with a p. p. participle when censure is implied or contempt is to be shown †; as खट्वाम् आरूढः खट्वारूढः 'a silly fool.' Cf. Bhatti. V. 10.

(d) Sometimes a preposition or a word denoting a period of time may take the place of the Accusative‡; as सामिकृतं 'half done,' मासप्रमितः [प्रतिपद्यन्त्रः] 'what marks the commencement of a month, as the new moon'.

§ 204. A noun in the Instrumental may be compounded

(a)§ with another expressive of an effect produced by what is denoted by the noun in the Instrumental case, and with अर्थ; as शङ्कुलया खण्डः शङ्कुलाखण्डः; severed by means of a knife; धान्येन अर्थः धान्यार्थः wealth obtained by means of grain.

(b)¶ With verbal derivatives when the Instrumental has the sense of the agent or the instrument or means of the action; as हरिणा त्रातः हरिनातः saved by Hari; नखैर्भिन्नः नखभिन्नः torn with the nails &c.

(c)‖ with the words पूर्व, सहस्र, सम, ऊन and words having the sense of ऊन, कलह, निपुण, मित्र, इलक्षण and अवर; as मासेन पूर्वः मासपूर्वः; मानासद्वयः मानसद्वयः like his mother; पितृसमः equal to his

* अत्यन्तसंयोगे च Pān. II. 1. 29.

† खट्वाक्षेपे । Pān. II. 1. 26.

‡ सामि । कालः । Pān. II. 1. 27, 28.

§ तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन Pān. II. 1. 30.

¶ कर्तृकरणे कृता बहुलम् । Pān. II. 1. 32.

‖ पूर्वसदृशसमोदार्थकलहनिपुणमित्रइलक्षणैः । Pān. II. 1. 31.

father; माषेण ऊनं माषेणं; so माषविक्रल (less by one *ma'sha*, a particular weight); वाचा कलहः वाक्कलहः a quarrel (in words); आचार-निपुणः; गुडमिश्रः; आचारश्लक्ष्णः 'thin by the discharge of religious duties;' मासेन अवरः मासावरः 'younger by a month.'

(d)* with another noun signifying an article of food or some thing eatable, the noun in the Instrumental case denoting some kind of condiment used to season it or another article of food mixed with it, as दध्ना ओदनः दध्योदनः rice mixed with curds; गुडेन धानाः गुडधानाः fried rice mixed with treacle.

(e) Sometimes स्वयं may take the place of the Instrumental; as स्वयंकृतः done by one's self.

§ 205. Instances of the *Aluk* of the Instrumental (*i. e.* in which the noun in the Inst. does not drop its case term.)—अञ्जसा कृतम् अञ्जसाकृतम् 'done honestly'; ओजसाकृतम् done with might; पुंसानुजः 'one having an elder brother;' जनुषान्धः blind from birth; मनसागुप्ता, मनसाज्ञायी when proper names, otherwise मनोगुप्ता, मनोज्ञायी, &c. आत्मन् followed by an ordinal number retains its case ending; as आत्मना पञ्चमः आत्मनापञ्चमः ।

§ 206. A noun in the Dative is compounded†

(a) with another expressive of the material of which the thing expressed by the noun in the Dative case is made; as यूपाय शरु यूपाशरु, 'wood for a sacrificial post.'

(b) and with the words अर्थ, बलि, हित, सुख and रक्षित. The compound with अर्थ is a *nityasamāsa* and takes the gender and

* अत्रेन व्यञ्जनम् । भक्ष्येण मिथीकरणम् । Pān. II. 1. 34, 35.

† ओजःसहोम्भस्तमसस्तृतीयायाः । Pān. VI. 3. 3. अञ्जस उपसंख्यानम् । Vārt. चतुर्थी तदर्थार्थबलिहितसुखरक्षितैः । Pān. II. 1. 36.

number of the noun it qualifies. द्विजाय अयं द्विजार्यः सूयः broth for a Brāhmaṇa; द्विजाय इयं द्विजार्या यवागूः (water gruel); द्विजाय इदं द्विजार्यं पयः; भूतेभ्यो बलिः भूतबलिः an offering to the *bhū'tas* (certain created beings); गवे हितं गोहितम् good for a cow; गवे सुखं गोदुखम्; गवे रक्षितं गोरक्षितम्.

§ 207. Instances of the *aluk* of the Dat. परस्मैपदम्, परस्मैभाषा; आत्मनेपदम्, आत्मनेभाषा.

§ 208. A noun in the Ablative case is compounded*

(a) with words expressive of fear or rather with the words भय, भीत, भीति and भी; as चौराद् भयं चौरभयम् fear from a thief; वृकाद् भीतः वृकभीतः afraid of a wolf; &c.

(b) and in a few cases with the words अपेक्षित, अपोद, मुक्त, पतित, and अपवर्त्ता; as सुखापेक्षितः सुखापेक्षितः deprived of happiness; कल्पनाया अपोदः कल्पनापोदः 'transcending thought', or 'a fool'; चक्रमुक्तः; स्वर्गपतितः fallen from heaven, as a sinner; तरङ्गापवर्त्तः afraid of waves.

(c) In case of the words स्तोत्र a little, अन्तिक near, दूर afar and words having the sense of these, and कृच्छ्र a difficulty, there is an *aluk* of the Ablative;† as स्तोत्राद् मुक्तः स्तोत्रान्मुक्तः, अन्त्यान्मुक्तः; अन्तिकाशगतः; अभ्याशाशगतः; दूराशगतः; विमृष्टाशगतः; कृच्छ्राशगतः।

§ 209. A noun in the Genitive may, as a general rule, be compounded with any other noun; राज्ञः पुरुषः राजपुरुषः the king's man (an officer or a servant).

* पञ्चमी भये । Pān. II. 1. 37. भयभीतभीनिभीभिरिति वाच्यम् । Vartika.

† अन्तियोदमुक्तवृत्तितापवर्त्तैरल्पशः । Pān. II. 1. 38.

‡ इति हान्तिरुदात्तार्थकृच्छ्रणि केन । Pān. II. 1. 39.

§ 210. (a)* It is not compounded with verbal derivatives ending in **तृ** and **अकृ** and denoting the agent of the action; **अपि सष्टा**, and not **अप्सष्टा**; **घटस्य कर्ता**; **ओदनस्य पाचकः** &c.; but **इक्षुर्ना भक्षणम् इक्षुभक्षिका** as the **अकृ** here does not denote the agent.

Exceptions†:—But a compound is allowed in the case of the words **याजक** one who employs as sacrificing priests; **पूजक**, **परिचारक**, **परिवेषक**, a waiter at meals, **स्नापक** a servant who bathes his master or brings bathing water for him, **अध्यापक**, **उत्सादक** one who destroys, **होद**, **भर्तृ** when it does not mean 'a holder', and others not very important; **ब्राह्मणयाजकः**; **देवपूजकः**; **राजपरिचारकः** &c.; **अग्निहोता**; **भूभर्ता**; &c.; but **वज्रस्य भर्ता** 'the thunderbolt-bearer'.

(b)§A Specific Genitive (*i. e.* from which a singling out is made) is not compounded with any other words; as **तृणां द्विजः श्रेष्ठः**.

(c)‡A noun in the Genitive is not compounded with ordinal numbers, words denoting qualities, words implying satisfaction, present participles, past participles meaning 'honoured or approved of' or showing the place of the act, verbal indeclinables and verbal nouns ending in **तव्य**; *e. g.* **सर्ता षष्ठः**; **ब्राह्मणस्य शुद्धाः (दन्ताः)**; **काकस्य**

* **वृजकाभ्यां कर्तरि** | Pān. II. 2. 15.

† **याजकादिभिश्च** | Pān. II. 2. 9.

‡ **न निर्धारणे** | Pān. II. 2. 10.

‡ **पूरणगुणसहितार्थसद्व्ययतव्यसमानाधिकरणेन** | **क्तेन च पूजयाम्** | **अधिकरण-वाचिना च** | Pān. II. 2. 11—13. The prohibition with respect to a word expressive of a quality (गुण) is not obligatory, remarks Dikshita, as Pān. himself uses such compounds as **संज्ञाप्रमाणत्वं** &c. Hence compounds like **अर्थगौरवम्**, **बुद्धिमान्यम्** &c. are justified (**अनित्योयं गुणेन निषेधः तदक्षिप्य संज्ञाप्रमाणत्वादित्यादिनिर्देशात्** | **तेनार्थगौरवं बुद्धिमान्यमित्यादि सिद्धम्**).

काण्ड्यम्; फलानां सुहितः 'satisfied with fruits' (an Inst. Tat. is, of-course, allowed in these cases); द्विजस्य कुर्वन् कुर्वणो वा किंकरः; सतां-मतः esteemed by the good; राज्ञां पूजितः; इवमेषां आसितं (place of sitting) गतं भुक्तं वा; ब्राह्मणस्य कृत्वा, नरस्य कर्तव्यम्, &c.

N. B. Compounds like राजपूजितः, राजमतः, &c. ought to be considered as Instrumental Tatpurushas.

Exceptions:—

(1) If the word denoting a quality end in तर it does combine with a noun in the Genitive, and the तर is dropped; as सर्वेषां श्वेततरः सर्वश्वेतः whiter than all others; similarly सर्वेषां महत्तरः सर्वमहान्, &c.

(2)* The words द्वितीय, तृतीय, चतुर्थ and पुन्य are compounded with a noun signifying the whole of which they are parts, and are optionally placed first; द्वितीय भिक्षायाः द्वितीयभिक्षा half of the quantity of alms; but भिक्षाद्वितीयम् begging alms a second time (as a Gen. Tat.).

Note:—Compounds like द्वितीयभिक्षा, पूर्वकायः (see further on) &c. are not strictly Gen. Tat., as the case of the first word determines the name, but mere Tat.; some call these Nom. Tat. (प्रथमातत्पुरुष).

(d)† A noun in the Genitive used as an object, in a sentence, when the agent and object of the action denoted by the nouns formed by कृत् affixes are both used, is not compounded; as आश्वर्यो गयां दौहोऽगो-पेन 'the milking of cows by one, not a cowherd, is a wonder.

§ 211.‡ पूर्वं, अपर, अधर, उत्तर and अर्ध n. are compounded with

* द्वितीयतृतीयचतुर्थपुन्यन्यतरस्याम् । Pân. II. 2. 3. .

† कर्मणि च । Pân. II. 2. 24.

‡ पूर्वपराधरोत्तरमेकदेशनैकाधिकरणे । अर्धं नपुंसकम् । Pân. II, 2, 1. 2.

nouns in the Genitive expressive of the whole and are placed first; e. g. पूर्वं कायस्य पूर्वकायः; the fore part of the body अपरकायः; अश्वरकायः; &c. अर्धं पिप्पल्याः अर्धपिप्पली; but ग्रामार्धः. (as अर्ध is mas. here).

N. B. In order that the above rule should hold the noun expressive of the whole must denote a single object; hence पूर्वः the first among pupils छात्राणाम्, अर्धं पिप्पलीनाम् half of a number of *pippalis*; &c. and not पूर्वछात्रः &c.

§ 212. A word expressive of a part is compounded with another signifying a period of time and is placed first; मध्यं अह्नः मध्याह्नः mid-day; सायंकः; मध्यरात्रः &c.

§ 213.* A word expressive of a period of time that has passed since a certain occurrence is compounded with another expressive of the occurrence; as मासो जातस्य यस्य अतो मासजातः 'one since whose birth a month has elapsed,' so द्वयहजातः, संवत्सरमुतः, &c.

§ 214.† Instances of the *aluk* of the Gen. The noun in the Genitive may retain its case ending—

(a) when reproach is to be implied; as चौरस्यकुलम् but ब्राह्मणकुलम्. Also when देवानां is folled by प्रिय and the whole means a fool; otherwise देवप्रियः.

(b) when the words वाच्, दिग् and पदयन् are followed by युक्ति, दण्ड and हर respectively; as वाचोयुक्तिः 'skilful speech,' दिशोदण्डः 'a particular appearance of stars in the shape of a staff in the sky;

* कालाः परिमाणिना । Pān. II. 2. 5.

† षष्ठ्या आक्रोशे । Pān. VI. 3. 21. देवानांप्रिय इति च मूर्खे । वाक्चिक्काश्च-
द्वयो युक्तिदण्डहरषु । शोणुच्छलाङ्गुलेषु शृङ्गाः । दिशश्च दासे । Vārtikas. 'पुत्रेभ्यतर-
ह्याम्' Pān. VI. 3. 22.

पश्यतोहरः 'one who robs another in his very presence, while he is looking on;' hence 'a goldsmith,' a rogue.'

(c) In the following cases:—**इन्द्रोदासः**; 'a king of Kāshi', **इन्द्र-स्पतिः** 'Indra'; **वाचस्पतिः**, the lord of speech, Bṛhaspati; **शुनःशेषः**, **शुनःपुच्छः**; and **शुनीलाङ्गूलः** 'sons of Ajigarta'.

(d) And optionally when followed by **पुत्र** and censure is implied; **दास्याः पुत्रः** or **दासीपुत्रः** a bastard, a knave; but **ब्राह्मणीपुत्रः**.

(e)* When a word ending in **क्** is compounded with another and there is the relation by blood or some kind of learning, the *aluk* is necessary; and optional when it is followed by **स्वसृ** and **पति**; the initial **स्** of **स्वसृ** is optionally changed to **ष** when preceded by **मातृ** or **पितृ** and when there is *aluk*, and necessarily when there is *luk* in a compound; e. g. **होतुःपुत्रः**, **होतुरन्तेवासी**, a pupil of the *hotr*; **मातुः-स्वसा** or **मातुःष्वसा**, and **मातृष्वसा**; so **पितुःस्वसा**, &c.; (but **मातुः स्वसा**, **पितुः स्वसा** when uncompounded); **स्वसृपतिः** or **स्वसुःपतिः**; but **होतृधनम्**.

§ 215. A noun in the Locative is compounded—

(a)† with **शौण्ड**, **धूर्त**, **कितव** a rogue, **प्रवीण**, **संवीत** adorned, invested with; **अन्तर**, **अधि**, **पटु**, **पण्डित**, **कुशल**, **अपल**, **निपुण**, **सिद्ध**, **शुष्क**, **पक्व**, and **बन्ध**; as **अक्षेणु शौण्डः** **अक्षशौण्डः** skilled in dice; **ईश्वरे अधि ईश्वराधीनः** 'dependent on God' (when compounded the aff. **ख** i. e. **ईन** is compulsory; so the compounded form is always with **अधीन**); **आतपशुष्कः** dried in the sun; **स्थालीपक्वः** cooked in a pot; **अक्रबन्धः** 'a kind of poetic composition;' &c.

* कृतो विद्यायेनिसम्बन्धेभ्यः । विभाषा स्वसृरन्योः । Pān. VI. 3. 23, 24.

मातुःपितृभ्यामन्यतरस्याम् । मातृपितृभ्यां स्वसा । Pān. VIII. 3. 85, 84.

† सप्तमी शौण्डैः । सिद्धशुष्कपक्वबन्धेभ्यः । Pān. II. 1. 40, 41.

(b)* with words meaning a 'crow' when contempt is implied; तीर्थे ध्वाङ्कः इव तीर्थे ध्वाङ्कः said in contempt of one who is very greedy; so तीर्थकाकः; similarly नगरकाकः—वायसः &c. &c.

There are a few Loc. Tat. compounds given in the list पात्रेसमितादि having a similar sense; e. g. कूपे मण्डूक इव कूपमण्डूकः a well-abiding frog i. e. one who knows nothing of the world outside the pale of his own village; so कुम्भ-उदपान-मण्डूकः; उदुम्बरकृमिः-मशकः lit. an insect in the fruit of the *Udumbara* tree; metaphorically it means the same as कूपमण्डूकः; कूपकच्छपः, &c. In some cases there is an *aluk* of the Loc.; as गेहेशूरः 'a boasting coward,' गेहेव्याडः 'a braggadocio,' गेहेनर्सी 'a house hero,' 'a carpet knight,' पात्रेकुशलः 'clever in eating only,' i. e. 'a good-for-nothing fellow'; पात्रेसमिताः; गोष्ठेशूरः; गोष्ठेविजयी; गेहेधृष्टः &c.

Note:—Words of this class do not enter into further combination with other words.

(c) † with another, when they both imply a name (संज्ञा); there is an *aluk* of the Loc. term. when the noun ends in a consonant or अ; as अरण्येतिलकाः lit. 'wild sesamum yielding no oil,' hence anything not answering to one's expectations; similarly वनेकसेरुकाः, त्वचिसारः 'a bamboo' (also त्वकसारः Vide Si. IV. 61). These compounds are *nitya* (obligatory) as remarked by Bhattoji (वाक्येन संज्ञानवगमान्नित्यसमासोऽयम्).

An *aluk* is also necessary in the case of the words गो and युध्,

* ध्वाङ्कं क्षेपे । पात्रेसमितादयम् । Pān. II. 1. 42, 48. चकारोऽवधारणार्थः । तेनैषा समासान्तरे घटकतया प्रवेशो न । Sid. Kan.

† संज्ञायाम् । हलदन्तान्तसन्ध्याः संज्ञायाम् । गवियुधिभ्यां स्थिरः । Pān. II. 1. 44. VI. 3. 9, VIII 3. 95.

followed by स्थिर; as गतिष्ठिरः, 'stationary in the sky,' युधिष्ठिरः firm in battle.

(d) * with p. p. participles when it expresses a part of the day or night; तत्र may take the place of the Loc.; as पूर्वाह्ने कृतम् पूर्वाह्नकृतम्; अपररात्रकृतः; तत्रभुक्तम्, &c.; but अह्नि दृष्टं; and with the p. p. participles when reproach is implied, with an *aluk* of the Loc.; as 'अवतप्तेनकुलस्थितं तवैतत्' 'this thy action is similar to that of a mungoose on the hot ground.' अवतप्तेनकुलस्थितम् is used to show the inconstancy of a person.

§ 216. Additional instances of the *aluk* of the Loc.

(a)† When a noun in the Loc. is compounded with a verbal derivative and the whole is a name, *aluk* takes place in most cases; e. g. स्तम्भेरमः (स्तम्भे a kind of grass रमते असौ) an elephant; कर्णे-जपः one who whispers into the ear, a spy. खेचर a heavenly being; पंकेरुहम् a lotus; कुशेशयः, जलेशयः; but कुरुचराः, सरसिजं or सरो-जम् &c.

(b) When the compound is not a name, *aluk* is necessary when ज comes after प्रावृद् शरद्, काल, and दिव्; and optional when it comes after वर्ष, क्षर, शर, and वर; as प्रावृषि-शरदि-काले द्विवि-जः; वर्षेजः or वर्षजः produced in the rainy season; &c.

Exception ‡:—No *aluk* takes place in the case of verbal derivatives ending in इन् and the words सिद्ध, बद्ध, and स्थ; as स्यण्डिलशायी 'an ascetic,' साङ्गान्यसिद्धः 'properly prepared,' चक्रबद्धः, समस्थः &c.

* केनाहोरात्राव्ययः । (तत्र) क्षेपे Pân. II. 2. 45. 47.

† तत्पुरुषे कृति बहुलम् । Pân. VI. 3. 14.

‡ प्रावृद् शरद् कालदिवां जे । विभाषा वर्षक्षरशरवरात् । Pân. VI. 3. 15. 16,

‡ नेप्तिद्धबन्नातिषु च । स्थे च भाषायाम् । Pân. VI. 3. 16, 20,

(c) * When a noun in the Loc. case ending in अ or a consonant and not denoting time is compounded with शय, वास and वासिन् and with बन्ध *aluk* is optional; खे-खशयः; ग्रामे-म-वासः, ग्रामे-म-वासी, हस्ते-स्त-बन्धः; but भूमिशयः, गुप्तिबन्धः &c.

2. Nañ or the Negative Tatpurusha.

§ 217. (a) The negative particle न, changed to अ before a consonant and अन् before a vowel, may be compounded with any noun to form the Negative-Tatpurusha†; as न ब्राह्मणः अब्राह्मणः, one not a Bra'hmana; न अन्धः अनन्धः, असन्, nonexistent, or not good &c.

§ 218. The न is not changed to अ or अन् in the following cases‡:—नभ्राद् 'that which does not shine,' 'a cloud;' नपात् (pre. p.) one who does not protect; नवेदाः 'one who does not know;' नासत्याः [न सत्याः असत्याः न असत्याः नासत्याः]; नमुचिः [न मुञ्चतीति] name of a demon slain by Indra; नकुलः [न कुलमस्य, for the mungoose is supposed to belong to no particular species of quadrupeds]; नखं [न खमस्य 'that which leaves no cavity' or does not go to heaven being burnt down with the dead body]; नपुंसकं [न स्त्री पुमान्]; नक्षत्रं [न क्षरतीति] that which does not move from its proper place, hence a star; नक्रः [न क्रामतीति 'that which does not go far off from water']; नाक्रः [न कं अकं न अकं अस्तिन्]; नग when it does not qualify an animal retains its न optionally; as नगः or अगः 'a mountain' or a 'tree;' but अगः वृषलः 'a S'udra that cannot move.'

N. B. It should be noted that some of these are Bahuvrīhi compounds.

* बन्धे च विभाषा । शयवासवासिष्वकालात् । Pān. VI. 3. 13, 18.

† नञ् । Pān. VI. 2. 6. न लोपोनञः । तस्मान्नुडाचि । Pān. VI. 3. 73. 74.

‡ नभ्राण्यनभ्रवेदानासत्यानमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्राकेषु प्रकृत्या । Pān. VI. 3. 75. नगोप्रागिष्वन्यतरस्याम् । Pān. VI. 3. 77.

3. Karmadhāraya or the Appositional Compounds.

§ 219. Pāṇini defines a 'Karmadhāraya' as समानाधिकरणः तत्पुरुषः* or Tatpurusha both the members of which are in the same case relation *i. e.* have the same case when dissolved.

N. B. The difference between Tatpurusha proper and Karmadhāraya is this:—In the case of the former the attributive member has one of the oblique cases when dissolved, while in the case of the latter it is in apposition to the other member. It may thus be a noun or an adjective qualifying the other member.

§ 220. (a) † A word expressive of the standard of comparison (उपमान) may be compounded in a Karmadhāraya with another denoting the common quality or ground of comparison; as घन इव इयामः घनइयामः dark like a cloud. Such compounds are called उपमानपूर्वपदकर्मधारयः.

(b) § Similarly a noun denoting the person or thing compared (उपमेय) may be compounded with words indicative of excellence such as व्याघ्र‡, सिंह, चन्द्र, कमल. &c. no mention of the common attribute (of similarity) being made; as पुरुषो व्याघ्र इव पुरुषव्याघ्रः a man like a tiger (*i. e.* as bold as a tiger); मुखं चन्द्र इव मुखचन्द्रः a moon-like face *i. e.* as delightful as the moon; मुखं कमलमिव मुखकमलम् &c.; these are called उपमानोत्तरपदकर्मधारयः.

* तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः । Pān. I. 2. 12.

† उपमानानि सामान्यवचनैः । Pān. III. 1. 55.

§ उपमितं व्याघ्रदिभिः सामान्याप्रयोगे । Pān. II. 1. 36.

‡ All these words are included under what is called the group of व्याघ्र. The more important of these words are व्याघ्र, सिंह, ऋक्ष, ऋषभ, चन्दन, वृक, वृष, वराह, हस्तिन्, रुरु, वृषन्, पुण्डरीक, &c., चन्द्र, पद्म, कमल, किसलय, &c.; cf. ह्युत्तरपदे व्याघ्रपुंगवर्षभकुञ्जराः । सिंहशार्दूलनागायाः शंसि श्रेष्ठार्थगोचराः ॥ Amara III. 1. 59.

Note 1—The difference between the two is this:—In the former the common quality of comparison is actually expressed; while in the latter it is left to be understood; in fact if it be expressed there can be no compound; as पुरुषः व्याघ्र इव शूरः ।

Note 2—The above Karma'dharayas may be dissolved as मुख्यनेव चन्द्रः मुख्यचन्द्रः, मुख्यनेव कमलं मुख्यकमलम्, &c. Dissolved either way there will be no difference in the formation of the compounds; but there will be difference both in the meaning and in the metaphor. In one case prominence will be given to चन्द्र or the moon and the figure will be 'Upama' (a simile)', while in the other to मुख्य or the face in which case the figure will be Ru'paka*. Compounds like पाद एव पद्मं पादपद्मम्, विद्या एव धनं विद्याधनं, &c. are termed अवधारणानु-र्वपदकर्मधारयः.

§ 221. An adjective may be compounded with the noun it qualifies in most cases†; as नीलं च तदुत्पलं च नीलोत्पलं; a blue lotus &c.; but कृष्णश्चासौ सर्पश्च कृष्णसर्पः where the comp. is necessary. Such compounds are called विशेषणपूर्वपदकर्मधारयः.

As a general rule in such compounds the qualifying word is placed first: but there are several exceptions which are given below.

(1) ‡ The qualified word is placed first and is always of the mas. gender, if it denotes a class or species, when compounded with cer-

* So when the common attribute is applicable in its expressed (वाच्य) sense to the उपमेय as in मुखपद्मं सहास्यं dissolve the comp. as मुखं पद्ममिव; and when to the उपमान as in मुखपद्मं विकसितं dissolve it as मेव पद्मम्.

† विशेषणं विशेष्येण बहुलम् । Pān. II. 2. 37.

‡ पोटा युवति स्तौककतिपयगृष्टिभेनुवशावेहद्वक्त्रयणीयवक्तृभोग्रियाध्यायकधूर्तर्जातिः । पुंवत्कर्मधारय जातार्थदेशयिषु । Pān. II. 1. 65. VI. 3. 42.

tain adjectives; e. g. इभयुवति: 'a young female elephant,' अग्नि-
स्तोकः 'a small fire,' उदधिरकृतिपयम् 'buttermilk mixed with a little
water,' गौगृष्टिः 'a cow that has brought forth a calf for the first
time,' गोधेनुः a milch-cow (नवप्रसूतिका); गोवशा 'a barren cow,'
गोवेहन् (गर्भघातिनी गौः), गोवष्कयणी 'a cow whose calf is one
year old,' कठभोत्रियः 'an *agnihotrin* Brāhmaṇa of the Kāṭha
branch of the Yajurveda,' कठाध्यापकः 'a teacher of the Kāṭha
branch'; गो-मतल्लिका*—मच्चर्चिका-प्रकाण्डं (also *mas.* according to
some)—उद्धः (गवोद्धः)—तल्लजः 'an excellent cow,' The last men-
tioned five words, all of which denote excellence, retain their own
gender invariably; as ब्राह्मणमतल्लिका 'an eminent Brāhmaṇa,' &c.;
but कुमारीमतल्लिका, as no class is meant here.

(b) † The words कडार, खञ्ज, खोड lame, काण, कुण्ड, blunt, dull,
खलति bald-headed, गौर, वृद्ध, मिथुक, पिग, पिगल, तनु, जडर hard,
stiff; बधिर, कुल्ल, and बर्बर may optionally precede the words in
apposition to them; as जैमिनीकडारः or कडारजैमिनिः 'Jaimini who
is turned tawny on account of his having practised penance in
the sun,' &c.

(c) § Words expressive of the persons or things contemned
or reproached are placed first; as वैचाकरणखसूचिः, 'a bad gram-
marian,' 'one who has forgotten his grammar and therefore can

* प्रसूतसावनेष | Pān. II. 1. 66. (मतल्लिकादयो नियतलिङ्गा न तु विशेष्य-
निष्ठाः | Sid. Kau.). मतल्लिकामच्चर्चिकाप्रकाण्डमुद्धतल्लजौ | प्रशस्तवाचकान्यग्रूनि |
Amara.

† कडाराः कर्मधारये | Pān. II. 2. 38.

§ कुत्सितानि कुत्सितैः | पापणके कुत्सितैः Pān. II. 1. 53, 54, किं केपे |
Pān. II. 1. 64.

10 S. G.

make no use of his knowledge'; so मीमांसकदुर्वृत्तः 'a *mimāṃsaka* who is a sceptic' or 'an unbeliever'; except in the case of the words पाप, अणक and किम्; as पापनापितः 'a bad barber', अणककुलालः 'a mean, silly potter', कुत्सितः राजा किराजा; किंसखा (कुत्सितः सखा), &c.

(d) * Words in apposition to वृन्दारक, नाग and कुञ्जर are also placed first; e. g. नृपवृन्दारकः 'an eminent king,' तापसकुञ्जरः, पुरुषनागः, &c.

(e) † कतर and कतम are compounded only when they ask a question with reference to a class (जाति family), and are placed first; e. g. कतर-कतम-कठः 'which Brāhmaṇa of the Kāṭha branch'? कतर-कतम-कलापः 'which Brāhmaṇa of the Kalāpa branch'? but कतरः पुत्रः 'which son'?

(f) ‡ The word कुमार (and also कुमारी changed to कुमार) is placed first when compounded with one of the words भ्रमणा, प्रव्रजिता, कुलटा, गर्भिणी, तापसी, शसी, अध्यापक, पण्डित, पटु, सुदु, कुशल, चपल and निपुण; as कुमारभ्रमणा 'a female mendicant', कुमारप्रव्रजिता 'a young female ascetic'; कुमारसुदुःसूही 'a delicate boy or girl,' कुमारगर्भिणी, कुमाराध्यापकः, &c.

(g) ¶ The words एक, सर्व, जरन्, पुराण, नव and केवल; and the words पूर्व, अपर, प्रथम, चरम, जघन्य 'hindmost,' समान, मध्य, मध्यम

* वृन्दारकनागकुञ्जरैः पूज्यमानम् | Pān. II. 1. 62.

† कतरकतमौ जातिपरिग्रहे | Pān. II. 1. 63.

‡ कुमारभ्रमणादिभिः | Pān. II. 1. 70.

¶ पूर्वकालैकसर्वजरत्पुराणनवकेवलाः समानाधिकरणे | Pān. II. 1. 49.
पूर्वापरप्रथमचरमजघन्यसमानमध्यमध्यमविराजः | Pān. II. 1. 58. अपरस्यार्थे पञ्चभावो वक्तव्यः | Vārt.

and वीर are always placed first in a Karmadhāraya compound; अपर when followed by अर्ध is changed into पश्च; as एकनाथः, 'sole master or lord' सर्वशैलाः, जरसैवायिकः, 'an old logician', पुराणमीमांसकाः, 'old *mīmāṃsā*-philosophers,' नवपाठकाः, केवलवैयाकरणाः, पूर्ववैयाकरणाः, 'the old grammarians,' अपराध्यापकः, अपरश्चासौ अर्धश्च पश्चार्धः 'the hinder part or side of the body'; चरमराजः 'the last king,' सनानाधिकरणम् 'being in the same category or predicament'; वीरैकः 'a sole warrior i. e. an eminent warrior,' &c. The form एकवीर (found used by great writers) is also correct*.

(h) † The words सन्, महन्, परम, उत्तम, and उत्कृष्ट are compounded with another noun when they are used as terms of praise or excellence; सद्द्वैयः, 'an excellent physician,' महावैयाकरणः, &c.; but उत्कृष्टो गौः where उत्कृष्ट means uplifted or 'drawn out of.'

§ 222. ‡ Names of quarters and numerals form a Karm. compound with any *subanta* (a declinable word) but only when the whole compound is an appellation; e. g. सप्तर्षयः 'Name of a constellation of stars'. 'Ursa Major,' पञ्चजनाः ॥ &c.; पूर्वेषुकामशमी

* कथमेकवीर इति । पूर्वकालैकेति बाधित्वा परत्वादेन समासे वीरैक इति हि स्यात् । बहुलग्रहणाद्भिष्यति । How do you justify the form एकवीर ? For the Sūtra पूर्वापर &c. being a subsequent one ought to have preference over the preceding Sūtra पूर्वकालैक &c. and we should have वीरैकः. We reply.—The form may be justified by supposing that the rule operates in most cases only (बहुलग्रहणात् and not in a few).

† सप्तमहत्परमोत्तमोत्कृष्टाः पूज्यमानैः । Pān. II. 1. 61.

‡ दिक्स्थले संज्ञायाम् । Pān. II. 1, 50.

॥ These are gods, men, gandharvas, serpents, and pitrs, according to some; and Brāhmaṇas, Kshatriyas, Vaishyas, S'udras and

'Name of a town in the east;' but उत्तरा वृक्षाः 'Northern trees'; पश्चिमाम्नाः &c. The compound is forbidden in other cases.

(a). * But words denoting a cardinal point or numerals may be compounded with any other noun when a *Taddhita* termination is to be affixed to the compound so formed (or it conveys in addition to its sense as a Karm, a derivative meaning such as is usually denoted by a Tad. aff.), or when the compound itself becomes the first member of another compound or when the compound forms a proper name; पूर्वा शाला पूर्वशाला; पूर्वस्यां शालार्थं भवः पूर्वशालः 'being in the eastern hall,' from पूर्वशाला + अ (i. e. the Tad. aff. अ added by दिक्पूर्वपदसंज्ञायां अः । Pân. IV. 2. 107); so षष् + मातृ = षण्मातृ 'six mothers' + Tad. अ = षण्मातुरः the son of six mothers; पूर्वाशाला मिया यस्य स पूर्वशालामियाः where पूर्वशाला is a पूर्वपद and is not used independently; उत्तरध्रुवः, दक्षिणध्रुवः &c. which are names.

§ 223. The particle कु forms a Kar. compound with any other word; कुपुरुषः (कुत्सितः पुरुषः) a bad man; कुपुष्पः, &c.

(a) † कु is changed to (1) कन् when followed by a noun with an initial vowel in a Tat., by क्ति and the nouns स्य and वद् and by कृष् 'denoting a species'; कुत्सितोवः कवचः 'a bad horse'; so कवचं 'coarse food'; but कूटः 'having bad camels (a Bah. comp.)' राजा; कुत्सिताः त्रयः कवचः 'three inferior things'; कवचाः a bad chariot, कवचः 'speaking ill, a bad speaker'; कस्तुर्णम् 'a kind of fragrant grass';

Nishâdhas or barbarians according to others. (Vide Shankarâchârya on Brah. Su. I. 4. 11-13.).

* तद्धितार्थोत्तरपदसमाहारे च । Pân. II. 1. 51.

† कोः कस्तुर्णस्यऽपि । 'नो च' Vârt.; रथवदयोश्च । त्वे च जातौ । कापथ्य-स्योः । ईषदर्थे । विभाषा पुरुषे । कवं चोष्णे । Pân. VI. 3. 101-107.

(2) to का when followed by पयिन् and अक्ष and when meaning 'a little'; and optionally when prefixed to पुरुष; कापयन्, काक्ष: 'a side-long look or a frown of displeasure; see Bh. V. 24. (अक्षशब्देन सत्पुरुषः अक्षशब्देन बहुव्रीहिर्वा Sid. Kau.). ईषज्जलं काजले 'a little water, ईषत्पुरुषः, कापुरुषः, but कुत्तिसः पुरुषः कुपुरुषः or कापुरुषः;

(3) and to का or क्व when followed by उष्ण; कोष्णं, क्वोष्णं, and ककुष्णं by (1), all meaning 'luke-warm.'

§ 224. Two adjectives may also be compounded into what is called the विशेषणोभयपदकर्मधारय; as शुक्लकुष्णः, कुष्णसारवः.

(a). * Two participles expressive of two consecutive actions of the same individual may be compounded together, the one expressive of the previous action being placed first; आरौ स्नातः पश्चादनुलिप्तः स्नातानुलिप्तः 'first bathed and then anointed'; similarly पीतोव्रीहिम् 'first drunk and afterwards vomited out,' पीतप्रतिबद्धः, गृहीतप्रतिमुक्तः (Rag. II. 1, IV. 43) &c.

(b). In the case of the two sets of words given above (§ 221. g) forming compounds with one another those beginning with पूर्व are placed first. In the case of एक compounded with वीर it may precede or follow it; as वीरेकः or एकवीरः; the former, however, is preferable. In the case of the first set of words, viz. एक.....केवल the one succeeding precedes the one preceding when compounded together; as पुराणजरन्, केवलपुराणम्, &c.

(c). † A past participle is compounded with another with the negative particle prefixed to it; कृताकृतम्, 'what is done and not done' i. e. 'partially done.'

* See Pān. II. 1. 49. (पूर्वकाल &c.) quoted above.

† केन नञिगृहिष्टे गानम् | Pān. II. 1. 67.

(d). * The word युवम् (*m f.*) enters into a Kar. comp. with the words खलति, पलित, वलिन having wrinkles, and जरती, and is placed first; *e. g.* युवखलति: 'a young bald-headed man;'-सी 'a young bald-headed woman; 'युवजरती 'a young woman looking old'; युव-पलित: 'a young man whose hair are grey,' &c.

§ 225. † The word ईषन् 'little' is compounded with any other word except a verbal derivative, and even with a verbal derivative when it expresses a quality; as ईषत्पिङ्गल: 'a little brown,' ईषद्रक्तम् 'reddish, &c.

§ 226. ‡ Words ending in the terminations तव्य, अनीय, थ, and तुल्य and words having a similar meaning, may be compounded with any *subanta* not importing a particular kind; *e. g.* भोज्योष्णम् 'any hot eatable,' तुल्यश्वेत: 'of a similar white colour. सवृक्षश्वेत:, &c.; but भोज्य: भोदन: as the latter word refers to a kind of food here.

§ 227. ¶ The following are the more important of the compounds given by Pân. as irregular under the class मयूरव्यंसकादि. मयूरश्चासौ व्यंसकश्च मयूरव्यंसक: 'a cunning peacock,' so छावव्यंसक:, उदक् च अवाक् च उच्चावचम्, so उच्चनीचम् 'high and low,' 'great and small,' 'निश्चितं च प्रचितं च निष्प्रचम्, नास्ति किञ्चन यस्य अकिञ्चन:, नास्ति कुतो भयं यस्य स अकुतोभय:, अन्यो राजा राजान्तरम्, अन्यो ग्रामः ग्रामान्तरम्, विदेव चिन्मात्रम् ('These are *nitya-samāsas*), अभीत पिबत इत्येवं सततं यत्राभिधीयते सा अभीतपिबता that in

* युवाखलतिपलितवलिनजरतीभिः । Pân. II. 1. 67.

† ईषदकृता । Pân. II. 2. 7.

‡ कृत्यतुल्याख्या अजात्या । Pân. II. 1. 64.

¶ मयूरव्यंसकादयश्च Pân. II. 1. 72.

which are constantly uttered the words 'eat and drink'; so पचतभृ-
ज्जता. खादतभोदता; अहं अहं इति यस्यां क्रियायामभिधीयते सा अहमह-
मिका, that in which are uttered the words 'I alone, I alone;' hence
hard competition, &c.; अहं पूर्वं अहं पूर्वमिति यस्यां क्रियायामभिधीयते
सा अहंपूर्विका; so आहोपुरुषिका 'great self-conceit or pride';
(Bhatti. V. 27); 'vaunting.' (Br. 1. 84.). &c. Also कान्दिशीक
'put to flight; वदृच्छा 'accident, &c.

§ 228. In some Karmadhāraya compounds the last member of
the first word which is itself a compound word is dropped*; e. g.
द्याकप्रियः पार्थिवः द्याकपार्थिवः 'a king who likes vegetables;' देवपू-
जको ब्राह्मणः देवब्राह्मणः &c. These compounds, though they should
be properly called "*Uttamapadalopi*" are popularly designated
"*Madhyumapadalopi*." Any comp. requiring a similar explana-
tion is classed under this group (द्याकपार्थिवारि) which is an
आकृतिगण.

DWIGU OR NUMERAL APPPOSITIONAL COMPOUNDS.

§ 229. † When the first member of a Karmadhāraya compound
is a numeral it is called 'Dwigu'.

§ 230. A Dwigu compound is possible (a) under the circum-
stances mentioned in § 222 (a) i. e.

(a) when a Taddhita affix is to be added to the compound so
formed; षण्णां मातृणामपत्यम् षण्मातुरः 'the son of six mothers, Kar-
tikeya'; Vide Ku. IX. Or (2) when the compound itself becomes

* द्याकपार्थिवारिदीर्घां सिद्धये उन्नरपदलोपस्योपसंख्यानम् । Vārt. on Pān.
II. 1. 60.

† संख्यापूर्वो द्विगुः । Pān. II. I. 52.

the first member of another compound, as पञ्च गावः धर्मं यस्व असौ पञ्चगवधनः.

(b) and when the compound denotes an aggregate; in this case it is singular; * as त्रयाणाम् भुवनानां समाहारः त्रिभुवनम्, the three worlds (taken collectively); so पञ्चपात्रम्, पञ्चगवम्, &c.

PREPOSITIONAL COMPOUNDS.

4. *Pra'di.*

§ 231. Those Tatpurusha compounds whose first member is a preposition are termed Prādi by Sanskrit grammarians†; some of these prepositions combine with a following noun in the Nom., with a noun in the Acc. &c. *e.g.* प्रगतः आचार्यः प्राचार्यः 'an eminent teacher', प्रगतः अध्वानं प्राध्वः रथः, a chariot that has passed a road'; संगतः अध्वानं समध्वः taken to a path-way (Vide Bhatti. III. 45). प्रकृष्टो वातः प्रवातः strong or excessive wind,' &c.; अतिक्रान्तो मालां अतिमालः 'excelling a garland' (in fragrance or beauty), अतिरथः अतिक्रान्तो रथं रथिनं वा 'a chariot-warrior who has no rival or equal'; so अतिमान 'exceeding measure', अतिसर्व &c. अवकृष्टः कोकिलया अवकोकिलः 'attracted by the cuckoo'; परिग्लानः अध्ययनाय पर्यध्ययनः 'tired of studying'; निष्क्रान्तः कौशाम्ब्याः निष्कौशाम्भिः, 'gone out of Kaus'ambi; so निर्लङ्कः &c. A compound with prepositions which govern cases (कर्मप्रवचनीय) is forbidden; वृक्षं प्रति.

5. *Gati.*

§ 232. Compounds of the following words with verbal indeclinables are called 'Gati'.

* द्विगुरेकवचनम् । Pān. II. 4. 1.

† कुगतिप्रादयः । Pān. II. 2. 18. प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया । अत्यादयः क्रान्ताद्यर्थे द्वितीयया । अवादयः कृष्टाद्यर्थे तृतीयया । पर्यादयो ग्लानाद्यर्थे चतुर्थ्या । निरादयः क्रान्ताद्यर्थे पञ्चम्या । कर्मप्रवचनीयानां प्रतिषेधः । Vārtikas.

(a) * The particles क॒री, क॒ररी, व॒षद्, व॒षद्, स्वाहा, स्वधा, प्रा॒यः आ॒विः and अद् and the word कारिका meaning an action; as क॒रीकृ॒त्वा, क॒ररीकृ॒त्वा 'having accepted'; व॒षदकृ॒त्वा 'having uttered the word *Vasha!*' प्रा॒दुर्भू॒य, कारिकाकृ॒त्वा 'having done the act'.

(b) † Onomatopoeic words not followed by इति; as स्वा॒दकृ॒त्वा, but स्वा॒दिति कृ॒त्वा (निर॒ष्टीवत्).

(c) ‡ The words सन् and असन् showing respect and disrespect respectively, the prepositions अलं in the sense of 'adorning', पुरः, अद्; अतः, क॒णे, मनः, अस्तं, अ॒च्छ and तिरः; as अलंकृ॒त्वा 'having adorned,' but अलंकृ॒त्वा doing sufficient (प॒र्वोत्तमि॒त्यर्थः Sid. Kau.); पुरस्कृ॒त्वा 'placing in the front;' अ॒दकृ॒त्वा (अ॒दः कृतम्); अ॒न्तर्हृ॒त्वा (म॒ध्ये हृ॒त्वा इ॒त्यर्थः Sid. Kau.), but अ॒न्तर्हृ॒त्वा गतः (ह॒तं परिगृ॒ह्य गतः इ॒त्यर्थः Sid. Kau.); क॒णेहृ॒त्वा, as क॒णेहृ॒त्वा प॒यः पि॒बति 'he drinks milk to his heart's content,' अ॒च्छो॒य 'having gone up to and spoken' (अ॒भिमु॒खं य॒त्वा उ॒क्त्वा च इ॒त्यर्थः Sid. Kau.) ति॒रोभू॒य, म॒नोहृ॒त्वा (till disgust is produced); अस्तंग॒त्वा, अ॒च्छग॒त्वा going towards.

(d) § The words ह॒स्ते, पा॒णौ and प्रा॒र्ध्व; as ह॒स्तेकृ॒त्वा, पा॒णौकृ॒त्वा, 'having married ;' प्रा॒र्ध्वकृ॒त्वा 'having forced to yield.'

(e) ¶ The particles उ॒पा॒जे, अ॒न्वा॒जे, सा॒क्षात्, मि॒थ्या, अ॒मा, प्रा॒दुः आ॒विः and नमस्, the words मनसि, उरसि, मध्ये, and the word पदे form compounds with verbal indeclinables optionally; उ॒पा॒जेकृ॒त्वा; उ॒पा॒जे कृ॒त्वा; अ॒न्वा॒जेकृ॒त्वा अ॒न्वा॒जे कृ॒त्वा 'giving strength to the weak'

* उ॒योदि॒च्छिडा॒वच॒ । Pān. I. 4. 61. कारिकाशब्दस्योत्पत्त्यनम् । Vartika,

† अनुकरणं चानितिपरम् । Pān. I. 4. 62.

‡ Pān. I. 4. 63-71.

§ Pān. I. 4. 77-78.

¶ Pān. I. 4. 73-76,

[बुर्बलस्य बलमाधाव इत्यर्थः Sid. Kau.]; सोशात्कृत्य-त्वा, लवणकृत्य-त्वा, मध्यंकृत्य-त्वा, पदेकृत्य, पदे कृत्वा, &c.

(f) These compounds are also formed with nouns derived from roots for their second members; *e. g.* अस्तमवः 'setting of the sun,' पुरस्कारः reception, showing respect, तिरस्कारः, सत्कारः, अलङ्कृतिः, &c.

§ 233. The च्चि formations (see Chap. XI.) are also classed as Prepositional Tatpuruṣa compounds; as शुक्लकृत्य having turned white what was not so before.

6. ŪPAPADA COMPOUNDS.

§ 234. When the second member of a Tat. Com. is a root-noun derived from a root which takes a particular Kṛt affix by virtue of the presence of the first member, it is called an Ūpapada Tat.; as कुम्भं करोतीति कुम्भकारः 'a potter'; so साम गायतीति सामगः one who chants a verse of the Sāma-Veda; मांसं कामयतीति मांसकामा 'desirous of meat'; similarly अश्वक्रीती 'one who buys a horse,' कच्छपी 'a tortoise,' &c. The noun prefixed to the last member such as कुम्भ is called an *upapada**.

N. B. The latter member of such compounds must neither be the conjugated form of a root or a separate verbal derivative *i. e.* formed indendently of the first member; *e. g.* पयोधर is not an Ūpapada Tat., as the word धर can be independently formed; it is a Gen. Tat. धरतीति धरः पयसां धरः पयोधरः 'a cloud' or 'the female breast.'

§ 235. Sometimes the second member of an Ūpapada Tat. may

* तत्रोपपदं सप्तमीस्थम् । Pān. III. 1. 92. सप्तम्यन्ते पदे कर्मणीत्यादौ वाच्यत्वेन स्थितं कुम्भादि तद्वाचकं पदमुपपदसंज्ञं स्यात् । Sid. Kau.

be a *namulanta* or the verbal indeclinable in अम्; as स्वादुकारं भुंक्ते 'he eats having sweetened the food'; अद्येभोजं 'having dined first'; sometimes this compound is optional; मूलकोपदंश or मूलकेन उपदंशं भुंक्ते 'he eats the condiment with a raddish,' &c.

§ 236. Some *upapadas* such as उच्चैः, नीचैः, तिर्यक्, मुख्यतः, &c. also optionally form compounds with the verbal indeclinable in स्वा; as उच्चैःकृत्य (or उच्चैः कृत्वा), तिर्यक्कृत्य, मुख्यतोभूय, नानाकृत्य, एकधाभूय &c. For further particulars, Vide the Chap. on Verbal Derivatives.

GENERAL RULES APPLICABLE TO THE TATPURUSHA COMPOUNDS.

§ 237. * The word अङ्गुलि at the end of a Tatpurusha compound changes its final to अ when preceded by a numeral or an inclinalable, as द्वे अङ्गुली प्रमाणमस्य द्व्यङ्गुलं दारु 'wood measuring two fingers,' निर्गतमङ्गुलिभ्यो निरङ्गुलम्, &c.

§ 238. The following words, when at the end of a Tatpurusha, drop the final vowel, together with the following consonant if there be any, and add अ under the circumstances mentioned :—

(a) † रात्रि when preceded by a numeral, an indeclinable, a word expressive of a part of the whole, such as पूर्व, अपर, &c., or by the words सर्व, संख्यात and पुण्य; as द्वयोः रात्र्योः समाहारः द्विरात्रम् an aggregate of two nights (Dwi.), अतिक्रान्तो रात्रिमतिरात्रः that has passed a night, the dead of night; पूर्वे रात्रेः पूर्वात्रः the first part of the night; सर्वा रात्रिः सर्वरात्रः, संख्याता रात्रिः संख्यातरात्रः, पुण्यरात्रः an auspicious night.

* तत्पुरुषस्याङ्गुलेः संख्याव्यगदेः । Pān. V. 4. 86.

† अहः सर्वैकदेशसंख्यातपुण्याच्च रात्रेः । Pān. V. 4. 87.

N. B. The same happens when रात्रि is preceded by अहन् in a Dvandva; as अहश्च रात्रिश्च अहोरात्रः ।

(b) *राजन्, अहन् and सखि; as परमः राजा परमराजः a great king, मन्त्राणां राजा मन्त्रराजः, उत्तमं अहः उत्तमाहः an excellent day, एकं च सप्तहः एकग्रहः, द्वयोरहोः समाहारः द्वयहः, so त्रयहः, सप्ताहः, &c., पुण्यं अहः पुण्याहम् a holy day, सुविनाहम्, (Vide § 244. b.), कृष्णस्य सखा कृष्णसखः. &c.

Exceptions†—अहन् when preceded by an indeclinable, or a word denoting a part of the whole, or by सर्व or by a numeral with a *Taddhita* affix added to the whole compound becomes अह् ; as अतिक्रान्तमहः exceeding a day (in duration) अरयह्, पूर्वाह् : forenoon, सर्वाह् : the whole day, संख्याताह्, द्वयोरहोः भव द्वयह्, द्वयह्प्रियः &c.; with संख्यात the change is optional; as संख्याताह्, or—हः.

N. B. The ‡न् of the substitute is changed to ण् when preceded by ह् belonging to the first member ending in अ; as सर्वाह्; but परागतं अहः पराह् : (as परा ends in आ).

(d) § तक्षन् when preceded by ग्राम or कौट and च्चन् by अति or an inanimate object with which it is compounded; *e. g.* ग्रामस्य तक्षा ग्रामतक्षः 'a village carpenter' *i. e.* one not very skilful; कुट्टपां भवः कौटः (स्वतन्त्रः) स चासौ तक्षा च कौटतक्षः 'an independent carpenter'; अतिचः [वराहः] 'fleetier than a dog'; अतिशी (worse than a dog) सेवा; आकर्षः चा इव आकर्षचः 'a dog-like *i. e.* bad or unlucky throw of dice'; but वानरश्चा 'a monkey like a dog'.

* राजाहःसखिभ्यष्टच् | Pān. V. 4. 91.

† अह्नाऽह एतेभ्यः | Pān. V. 4. 88.

‡ अहोदन्तात् | Pān. VIII. 4. 7.

§ ग्रामकौटाभ्यां च तक्षः । अंतेः झुनः । उपमानादप्राभिषु । Pān. V. 4. 95.—97.

(e) * सक्थि when preceded by उत्तर, शृङ्ग or पूर्व or by a word denoting an inanimate object with which it is compounded; उत्तर-सक्थम् 'the upper part of the thigh', शृङ्गसक्थम् 'the thigh of a deer', पूर्वसक्थम्, फलक्रमिव सक्थि फलकसक्थम् a thigh like a board.

(g) A numeral when compounded in a Tat.; निर्गतानि त्रिंशतः निर्गतानि वर्षाणि (त्रैत्रस्य) more than thirty; निर्गतः त्रिंशतोऽङ्गुलिभ्यः निर्गतः स्वङ्गः a sword more than thirty fingers in length.

§ 239. The following words have an अ added to them when at the end of a Tatpurusha compound:—

(a) गो except when a Tad. aff. is added and then dropped†; e. g. परमगवः an excellent bull, पञ्चगवः (a collection of five cows-)धनः; but द्विगु exchanged or bartered for two cows.

(b) † उरस् meaning 'chief' or 'eminent'. अश्वानां उर इव अश्वो-रस् 'the chief of horses' i. e. 'an excellent horse'.

(c) § the words अनस्, अश्मन्, अवस् and सरस् when they denote a class or form names; उपानसम् (उपगर्त अन.) 'a cart-load', महानसः 'a kitchen'; अमृताश्मः 'a kind of stone like the moon stone'; [in this case the final अन् is dropped]; कालावसम् 'black iron', मण्डूकसरसम् 'a lake full of frogs'; जलसरसम् 'a lake of that name'.

(d) ¶ नौ at the end of a Dwigu, except when the Tad. affix is dropped; as द्वाभ्यां नौभ्यामागतः द्विनावरूप्यः (where the aff. is not dropped), द्विनावम् 'a collection of two boats', so त्रिनावम् &c.;

* उत्तरशृङ्गपूर्वाच्च सक्थः । Pán. V. 4. 94.

† गोअतद्धितलुकि । Pán. V. 4. 92.

‡ अत्राख्यायासुरसः । Pán. V. 4. 93.

§ अनोदमायःसरसां जातिसंज्ञयोः । Pán. V. 4. 94.

¶ नावो द्विगोः । अर्धाच्च Pán. 5. 4. 99. 100.

but पञ्चभिः नौभिः क्रीतः पञ्चनौः; also when it is preceded by अर्धः; as नावः अर्धम् अर्धनावम् the neuter is irregular (लोकान् Sid. Kan.).

(e) * खारी (a measure of corn) under similar circumstances takes the अ optionally, the final इ being dropped before it; द्विखारम्-रि अर्धखारम्-रि.

(f) † अञ्जलि, preceded by द्वि or त्रि in a Dwigu, optionally takes अ except when the Tad. aff. is dropped, before which the final इ is dropped; द्वयञ्जलं-लि 'two handfuls'; but द्वाभ्यामञ्जलिभ्यां क्रीतः इञ्जलः ।

§ 240. ‡ The न् of ब्रह्मन् is optionally dropped when preceded by कृ and महन्; कुम्भस्त्रा-सः, a bad Brāhmaṇa, महाब्रह्मा-सः । The न् is dropped necessarily when the compound implies the country in which the Brāhmaṇa dwells; e. g. सुराष्ट्रसः 'a Brāhmaṇa dwelling in Surāshtra'.

§ 241. ¶ The words महन् is changed to महा when it forms the first member of a Karmadhāraya, or a Bahuvrīhi compound, when the termination जातीय follows; as महादेवः the great god, महाबाहुः one having a great arm; महाजातीयः; but महतः सेवा महत्सेवा (Gen. Tat.).

Exception:—When it is followed by घास कर and विशिष्ट the change takes place necessarily; महतो महत्या वा करः महाकरः; similarly महाघासः, महाविशिष्टः ।

* खार्पाः प्राञ्चाम् । Pān. V. 4. 101.

† द्वित्रिभ्यामञ्जलेः । Pān. V. 4. 102.

‡ ब्रह्मणो जानपदाख्यायान् । कुम्भहृदयामन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 104. 105.

¶ आन्महतः समानाधिकरणजातीययोः । Pān. VI. 3. 46. and the Vārtikas on it.

§ 242. * अष्टन् becomes अष्टा when followed by कपाल and गो and the compound so formed conveys the sense of 'an oblation' and 'yoked to' respectively; अष्टाकपालः prepared or offered in eight pans (पुरोडाशः); अष्टागवम् (शकटम्) 'a carriage with eight bullocks yoked to it.'

§ 243. † All the rules given above for the change of the finals of the Tat. compounds do not hold good in the case of the Neg. Tat.; e. g. न राजा अराजा one not a king; न सखा असखा, &c.

(a) But in the case of the word पथिन् the final इन् is optionally dropped and अ added; अपथं or अपथाः 'absence of a road.' पथिन् when so modified in a Tat. is neu. § (अपथः as a Bah.).

GENDERS OF TATPURUṢHA COMPOUNDS.

§ 244. ‡ As a general rule a Tatpurusha compound follows the gender of the final noun,

Exceptions ¶ :—

(a) Compounds with प्राप्त and आपन्न for their first member and the Prādi compounds follow the gender of the words they qualify; प्राप्तजीविकः नरः प्राप्तजीविका स्त्री, निष्क्रोशाम्निः पुरुषः &c.

(b) A Tatpurusha ending in राज, अह्न and अह is masculine except when राज is preceded by a numeral and अह by पुण्य and सुदिन, e. g. पूर्वराजः, मध्याह्नः, सप्ताहः, नवरात्रम्, पुण्याहम्, सुदिनाहम्;

* अष्टनः कपाले हविषि । गवि च युक्ते Vārtikas.

† नञस्तत्पुरुषात् । पथो विभाषाः । Pān. V. 71. 72.

§ अपथं नपुंसकम् । Pān. II. 4. 30.

‡ परवर्तिङ् इदं तत्पुरुषयोः । Pān. II. 4. 26.

¶ द्विगुप्राप्तपन्नालं पूर्वगतिसमासेषु । Vart. राजाद्वाहाः पुंसि । Pān. II. 4. 29. संख्यापूर्वं रात्रं क्लीबम् । Sid. Kau. पुण्यसुदिनाभ्यामहः क्लीबतेश । पथः संख्याऽव्ययदेः । Vārtikas.

also that ending in पथ (substituted for पथिन्. Vide § 279) preceded by a numeral or an indeclinable; as त्रयाणां पन्थाः त्रिपथः, विरूपः पन्थाः विपथम्, a bad or a wrong way; but स्रपन्थाः, अतिपन्थाः as they do not end in पथ.

(c)* A collective Dwigu is neu.; but that ending in अ is generally feminine, and that ending in आ is optionally so, in which case it takes the termination ई; पञ्चगवम् a collection of five cows; त्रयाणां लोकानां समाहारः त्रिलोकी; but पञ्चपात्रम्, त्रिशुवनम्, चतुर्गुणम्, &c; पञ्चखट्वी, पञ्चखट्वम्. The न् of final अन् is dropped and the Dw. is optionally feminine; पञ्चतन्त्री-क्षम् (fr. पञ्च + तन्त्रन्) .

(d) † A Tatpurusha ending in उपज्ञा and उपक्रम is of the neuter gender, when the idea of प्राथम्य 'being the first' of what is known or commenced is meant to be expressed; पाणिनेरुपज्ञा पाणिन्युपज्ञं ग्रन्थः the work (grammar) first taught or composed by Pāṇini; नन्दीपक्रमं द्रोणः the draṇa (a measure of corn) first brought into use in the reign of king Nanda.

(e) ‡ A Tatpurusha ending in छाया is neuter when the objects casting the shade are many; इक्ष्वाणां छाया इक्षुच्छायम्.

(f) ¶ A Tatpurusha having for its first member a synonym of राजन् (and not राजन् itself) or the words रक्षस् or पिशाच and सभा for its latter member is neuter as इनसन्, ईश्वरसन्, a

* स नपुंसकम् । Pān. II. 4. 17. अकारान्तोत्तरपदो द्विगुः स्त्रियामिष्टः । आबन्तो वा । अनो नलोपश्च वा द्विगुः स्त्रियाम् । पात्रायन्तस्य न । Vārtikas on *ibid.*

† उपज्ञोपक्रमं तदायाचिख्यासायाम् । Pān. II. 4. 21, उपज्ञा ज्ञानमायं स्यात् ज्ञान्वारम्भ उपक्रमः । Amara.

‡ छाया बाहुल्ये । Pān. II. 4. 22.

¶ सभाराजाऽमनुष्यपूर्वा । Pān. II. 4. 23; अज्ञाला च । Pān. II. 4. 24.

king's council; but राजसभा; रक्षःसभम्, पिशाचसभम्; also that ending सभा when it means 'a multitude'; as स्त्रीसभम् 'an assemblage of women'; but धर्मसभा in the sense of धर्मशाला.

(g) ° A Tatpuruṣa ending in सेना, सुरा, छाया, शाला, and निशा is optionally neuter; ब्राह्मणसेना-नम्, यवपुरा-रम् malt liquor, beer, कुड्मच्छाया-यम्, the shadow of a wall; गौशाला-लम्, श्वनिशा-क्षम् (the 14th day of the dark half of a month, so called because certain dogs observe a fast on this night, according to the S'ābarabhāṣya).

N. B. These rules hold good in the case of Tat. alone; so दृढसेनो राजा (Bah.), असेना (Neg. Tat.), परमसेना (Karm.).

III. BAHUVRĪHI OR THE ATTRIBUTIVE COMPOUNDS.

§ 245. † A Bahuvrīhi compound consists of two or more nouns in apposition to each other the attributive member being placed first and denotes or refers to something else than what is expressed by its members. It generally attributes that which is expressed by its second member, determined or modified by what is denoted by its first member, to something denoted by neither of the two; *e. g.* महाबाहुः 'one whose arm is great'; पीताम्बरः 'one whose garment is yellow.' When dissolved it must have the pronoun यम् in any one of the oblique cases: as महान् बाहुः यस्य स महाबाहुः [मलः]; पीतम् अभ्वरं यस्य स पीताम्बरः [हरिः]. A Bahuvrīhi compound partakes of the nature of an adjective and assumes the gender of the substantive it qualifies.

Note:—In English such compounds are by no means rare; *cf.* high-souled, good-natured, narrow-minded &c.

* विभाषा सेनासुराछायाशालानिशानाम् | Pān. II. 4. 25.

† अनेकमन्यपदार्थे | Pan. II. 2. 24.

11 S. G.

N. B. The difference between a Karm. and a Bah. comp. is this:—In the former one of the members alone is in apposition to the substantive it qualifies, while in the latter the whole compound is an adjective. In the former the sense is complete in the comp. itself; in the latter it is not so; *e. g.* घनइयामः नलः; here one of the members viz. इयामः is in apposition with नलः and therefore the comp. is a Karm.; गंभीरनादः as a Karm. simply means गंभीरश्चासौ नादः 'a deep sound, and the sense is complete; as a Bah. it is equivalent to गंभीरः नादः यस्य 'some one whose sound is deep'; here the sense is not complete unless it is known whose sound is meant.

§ 246. Bahuvrihi compounds are divided into two classes, समानाधिकरणबहुव्रीहि and व्यधिकरणबहुव्रीहि.*

(a) That is a Samānādhikaraṇa Bah. in which both the members are in apposition to each other *i. e.* have the same case relation when dissolved. There are six kinds of this according as the वच् is in any one of the six oblique cases; *e. g.* प्राप्तं उदकं यं असौ प्राप्तोदको ग्रामः, ऊढः रथः येन असौ ऊढरथः अनङ्गान्, उपहतः पद्मः यस्मै स उपहतपद्मः रुद्रः, उद्धृतः ओदनः यस्याः सा उद्धृतोदना स्थाली, पीतं अम्बरं यस्य स पीताम्बरः हरिः, वीराः पुरुषाः यस्मिन् स वीरपुरुषो ग्रामः ।

§ 247. A Vyadhikaraṇa Bah. is that whose members are not in apposition to each other *i. e.* are in different cases when dissolved. A Vyadhikaraṇa Bah. is not allowed in any case except

* Strictly speaking this is not a division of the Bah. but an exception to the general rule. We have given it as a separate division to avoid confusion.

in the Genitive and the Locative^o; as चक्रं पाणौ यस्य असौ चक्रपाणिः हरिः, चन्द्रस्व इव क्रान्तिर्यस्य असौ चन्द्रक्रान्तिः†; so पद्मगन्धिः, शस्त्रपाणिः, &c.; शशी शेषरे यस्य असौ शशिसेखरः &c.; but पञ्चभिर्भुक्तमस्य पञ्चभुक्तः is not allowed.

§ 248. *Obs.* The Bah. compounds are also further divided into two kinds; तदुपसंविज्ञानबहुव्रीहिः and अतदुपसंविज्ञानबहुव्रीहिः. That in which the sense of the attributive member is also present is called *Tatguṇasamvijnāna*, and that in which it is left out is called *Atatguṇasamvijnāna*; पीताम्बरं हरिनाह्वय is an instance of the first; here such हरि is meant as has the yellow silk garment actually on his person; चित्रां गोपं अ नय is of the other; here what is meant is the herdsman only and not his variegated cows.

§ 249. ‡ The negative particle अ or अन् and prepositions may, sometimes, form Bah. compounds with substantives; the verbal derivatives used to express their sense may be optionally retained; अविद्यमानः पुत्रः यस्य स अपुत्रः, प्रपतितानि पर्णानि यस्य सः प्रपर्णः a tree with its leaves dropped; निर्गता घृणा यस्य स निर्घृणः ruthless; उद्गता

* सप्तमीविशेषगे बहुव्रीहौ | Pān. II. 2. 35. In a Bah. the noun in the loc. and an adjectival word are placed first, अत एव आपकार् व्यधिकरणपदो बहुव्रीहिः | Sid. Kau.

† This is allowed by the Vart. 'सप्तम्युपमानपूर्वपदस्योत्तरपदलोपश्च वक्तव्यः | In a Bah. comp. the word following a noun in the loc. or an *upamānapada* (a noun denoting a standard of comparison) is dropped; so this ought to be properly analysed as चन्द्रस्य क्रान्तिः चन्द्रक्रान्तिः, चन्द्रक्रान्तिरिव क्रान्तिर्यस्य असौ चन्द्रक्रान्तिः | But later grammarians, such as Vāmana, Bhattoji &c. have rejected this Vart. altogether as of no practical value.

‡ प्रादिभ्यो धातुस्य वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः | नञोस्त्यर्थानां वाच्यो वा चोत्तरपदलोपः | Vartikas on Pān. II. 2. 24.

कन्धरा बस्य स उत्कन्धरः, with the neck uplifted ; विगतं जीवितं यस्य स विजीवितः dead &c. - Also अविद्यमानपुत्रः, प्रपतितपर्णः &c. अस्ति क्षीरं यस्याः सा अस्तिक्षीरा गौः a milch-cow (where अस्ति is an indeclinable meaning 'having').

§ 250. * The particle सह may be compounded with a noun in the Instrumental case in a Bahuvrihi when there is equal participation in some action ; in this case सह optionally becomes स ; as पुत्रेण सह सहपुत्रः or सपुत्रः.

(a) सह remains unchanged when the compound involves a blessing and is necessarily changed to स when followed by यो a cow, वत्स a calf, or हल a plough even when a blessing is pronounced ; as स्वस्ति राक्षे सहपुत्राय, सहामात्याय, &c., सगवे, सवत्साय सहलाय.

§ 251. † A compound of an indeclinable or a numeral or of आसन्न, अदूर or अधिक with a numeral is a Bahuvrihi. In the formations of such compounds the final vowel except that of बहु and गण, or the final consonant with the preceding vowel of the latter numeral and the अति of विशति‡ are dropped and अ added ; दशानां समीपे ये सन्ति ते उपदश्याः 'about ten' i. e. nine or eleven;

* तेन सहेति तुल्ययोगे । Pân. II. 2. 28. योपसर्जनस्य । प्रकृत्याशिषि । Pân. VI. 3. 82-83. अगोवत्सहलेष्विति वाच्यम् । Vart. The restriction तुल्ययोगे is not universal as there are instances in which there is no equal participation, e. g. सकर्मक, सलोमक, सपक्षक &c.; hence the Vṛttikâra remarks—'प्रायिकं तुल्ययोगे इति विशेषणमन्यत्रापि समासो दृश्यते । Dikshita also says तुल्ययोगवचनं प्रायिकम् ।

† संख्ययाव्ययासन्नादूराधिकसंख्याः संख्येये । Pân. II. 2. 25.

‡ तिर्विशतेर्द्विदि । Pân. VI. 4. 142. व्युपाभ्यां चतुरोऽजिष्यते । Vart. under Pân. V. 4. 77.

द्वो वा त्रयो वा द्वित्राः 'two or three' द्वे वा त्रीणि वा द्वित्राणि, द्विरावृत्ता दश द्विदशाः 'ten repeated twice' i. e. twenty; so त्रिदशाः &c., विंशते-रासत्राः आसन्नविंशाः 'nearly twenty', त्रिंशतः अदुराः अदुरत्रिंशाः 'not far from thirty', अधिकचत्वारिंशाः 'more than forty'; but उपबहवः, उपगणाः. चतुर् preceded by उप or त्रि does not drop any letter but simply has an अ added to it; त्रयो वा चत्वारो वा त्रिचतुराः; चतुर्णो समीपे ये सन्ति ते उपचतुराः.

§ 252. * Names of directions may form a Bahuvrīhi compound and signify the point or direction between them; दक्षिणस्याः पूर्वस्याश्च विद्योरन्तरालं दक्षिणपूर्वा, so उत्तरपूर्वा, &c. But if the words so compounded are not the names of quarters, no compound is possible; as ऐन्द्राश्च कौवेर्याश्च उत्तरालं दिक् 'the point between the East and the North'; and not ऐन्द्रीकौवेरी as these are not the names of the Eastern and Southern quarters.

§ 253. The following words drop their final vowel or the final consonant with the preceding vowel and add अ when at the end of a Bah. compound:—

(a) † अक्षि and सक्थि both meaning parts of the body; जलजवत् अक्षिणी यस्य जलजाक्षः 'one whose eyes are like lotuses'; दीर्घे सक्थिनी यस्य स दीर्घसक्थः 'one having long thighs', 'spindlegged'; कमले इव अक्षिणी यस्याः सा कमलाक्षी (स्त्री); स्थूलाक्षा वैशुयटिः 'a bamboo stick with big eyelike holes'; but दीर्घसक्थि शकटम् 'a cart with long poles'. This change is optional in the case of सक्थि when it is preceded by अ, दुस् or सु; असक्थः—क्थिः 'one who has

* दिङ्नामान्यन्तराले । Pân. II. 2. 26.

† बहुव्रीहौ सकथ्यद्वयोः स्वाङ्गत्वञ्च । Pân. V. 4. 113. Vide. Pân. V 4. 121. quoted on p. 113.

no thighs', दुःसक्यः-कियः 'one having deformed thighs'; सुसक्यः-वियः; &c.

N. B. The *fem.* of Bah. compounds ending in अक्ष is formed by adding आ when it qualifies an inanimate object.

(b) ° अङ्गुलि, when the compound is an attribute of शरु; पञ्च अङ्गुलबो यस्य तस्य चाङ्गुलं शरु (अङ्गुलिसदृशावबर्ध धान्वादिर्विशेषण-काष्ठम्; but पञ्चाङ्गुलिः हस्तः the hand having five fingers.

(c) † The words मूर्धन् preceded by द्वि or त्रि, लोमन् preceded by अन्तर and बहिः; and नेत्र used in apposition to the name of a constellation of stars; द्वौ मूर्धनौ यस्य स द्विमूर्धः two headed; त्रिमूर्धः; but द्वायामूर्धा; अन्तर्लोमः; बहिर्लोमः; मृगो नेता यासां ताः मृगनेत्रा रात्रयः; 'nights of which the *Mrga* constellation is the leader' i. e. whose position in the heavens marks their advance'; so पुष्यनेत्राः &c.

(d) § Feminine words ending in a termination showing 'a complement of', and the word प्रमाणी; e. g. कल्वाणी, पञ्चमी यासां रात्रीणां ताः कल्वाणीपञ्चना रात्रयः; 'nights whose compliment is an auspicious fifth night', स्त्री प्रमाणी यस्य असौ स्त्रीप्रमाणः 'one whose authority is a woman'.

(e) ‡ हलि and सक्य optionally become हल and सक्य when preceded by अ, दुस् or सु; अहलः-लिः having no plough; असक्यः-कियः; शक्ति is another reading for सक्य in the sūtra; so अशक्तः-न्तिः, &c.

° अङ्गुलेर्दोरुणि । Pân. V. 4. 114.

† द्वित्रिभ्यां च मूर्धनैः । Pân. V. 4. 112; अन्तर्बहिर्भ्यां च लोमः । Pân. V. 4. 117. नेत्रनेत्रेण अप् वक्तव्यः Vârt.

§ अप्पूरणीप्रमाण्योः । Pân. V. 4. 116.

‡ नञ् दुःसुभ्यो हलिसक्योरन्यतरस्याम् । Pân. V. 4. 121. शक्तयोरिति पाठान्तरम् । Sid. Kau.

(f) * प्रजा and मेधा under similar circumstances drop their आ and add अस्; as अविद्यमाना प्रजाः यस्य भसौ अप्रजाः; having no progeny, दुष्टा प्रजा यस्य स दुःप्रजाः, having bad progeny, शोभना मेधा यस्य स सुमेधाः of good intellect; similarly दुर्मेधाः, अमेधाः.

§ 254. (a) † धर्म when preceded by a single member in a Bahuvrihi becomes धर्मेन्; कल्याणे धर्मः यस्य स कल्याणधर्मा; similarly समानधर्मा (see Mal. Mad. Act. I. Intro.); but परमः स्वः धर्मः यस्य स परमस्वधर्मः; परमस्वधर्मा may also be correct if परमस्व be regarded as one word compound in a Karmadhāraya. संदिग्धसाध्यधर्मा, निवृत्तिधर्मा, अनुच्छित्तिधर्मा are to be similarly explained.

(b) धनुष् at the end of a Bah. becomes धन्वन्; as अधिज्वं धनुर्वस्य सः अधिज्वधन्वा 'one whose bow is strung'; so शार्ङ्गधन्वा (शृङ्गस्व इदं शार्ङ्गं) 'one whose bow is made of horn'; i. e. the god Vishṇu. This change is optional when the whole compound is a name; द्यतधन्वा-नुः.

(c) Similarly जम्भ 'a tooth', 'food,' &c. becomes जम्भन् when preceded by सु, हरित, दृण or सोम; as शोभनः जम्भः अस्व सुजम्भा; having beautiful teeth; similarly हरितजम्भा m. दृणं भक्ष्यं यस्य, दृणमिव दन्ता यस्वेति वा दृणजम्भा, सोमजम्भा 'one whose food is the holy soma juice': but पतितजम्भः.

(d) The word ईर्म n. a wound, preceded by दक्षिण becomes ईर्मेन् when the wound is inflicted by a hunter; दक्षिणे ईर्मं यस्य दक्षिणेर्मा मृगः a stag wounded on the right side by a hunter. See Bhatti. IV. 44.

§ 255. At the end of a Bah. compound—

• नित्यमसिष् प्रजामेधयोः । Pân. V. 4. 122.

† धर्मादिनिष् केवलाः । Pân. V. 4. 124. धनुषश्च । वा संज्ञायाम् । जम्भा सुहरितवृणसोमेभ्यः । दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे । Pân. V. 4. 132, 133, 125, 126.

(a) * जानु is changed to जु necessarily when preceded by प्र or सम् and optionally when preceded by ऊर्ध्व; प्रगते जानुनी यस्य स प्रजुः 'one having the knees wide apart' i. e. 'bandylegged'; संजुः.

(b) † जाया becomes जानिः युवती जाया यस्य स युवजानिः ‡ one whose wife is young; भूजानिः lit. one whose wife is the earth, i. e. 'a king', &c.

(c) § गन्ध becomes गन्धि when preceded by उत्, पुति or सु or when the compound involves comparison; उद्गतः गन्धः यस्य स उद्गन्धिः 'whose smell is spread above', पुतिगन्धिः 'having a repulsive smell', सुगन्धिः पद्मस्य इव गन्धः यस्य तत् पद्मगन्धि 'that which has the smell of a lotus'. This change of गन्ध is possible only when the smell referred to is inseparably connected with (looks like a part and parcel of) the object denoted by the other member; असुगन्धि पुष्पम्; सलिलं च (which receives its odour from the lotuses

* प्रसंभ्रां जानुनोर्जुः | Pân. V. 4. 129. ऊर्ध्वदिभाषा | Pân. V. 4. 130. 'one having well-turned or beautiful knees'; ऊर्ध्वजानुः-जुः 'long-shanked'.

† जायाया निङ् | Pân. V. 4. 134.

‡ लोयो ऽदोर्वलि | Pân. VI. 1. 66. जाया at the end of a Bah. substitutes नि for its final आ. The preceding य् or व् is dropped before a consonant except य्.

§ गन्धस्येदुत्पूतिस्तुसुरभिभ्यः | Pân. V. 4. 135. गन्धस्येत्वे तदेकान्तग्रहणम् । Vârt. अल्पाख्यायान् । उपमानाच्च | Pân. V. 4. 136—137. There is a difference of opinion among critics as to the meaning of the Vart. गन्धस्य &c. Some hold that the smell must be the natural property of a thing to necessitate the final इ. Cf. Bhatti. आग्रायि वान्गन्धवहः सुगन्धः &c. II. 10, and Mallinàtha on Rag. IV. 45. But the view of such eminent grammarians as Kaiyatta, Bhattoji, Nagesha &c. is as given above.

&c. grown in it); सुगन्धिर्वायुः; but शोभनाः गन्धाः अस्य सुगन्धः आपणिकः 'a perfumer dealing in sweet smells', गन्ध is also changed to गन्धि when it means 'a particle of', 'a little of'; as सूपस्य गन्धः बस्मिन् तत् सूपगन्धि भोजनं; so घृतगन्धिः in dinner in which there is a scanty supply of ghee; &c.

(d) * नासिका becomes नस् when it is preceded by a preposition or when the compound is used as a distinguishing name and it is preceded by any word except स्थूल; उन्नता नासिका यस्य स उन्नतः 'one having a prominent nose,' दुरिव नासिका यस्य दुणसः† 'one whose nose is like a tree', 'large nosed'; but स्थूलनासिकाः । नस् becomes नस् optionally when preceded by खुर or खर; as खुरणसः or खुरणाः 'having a nose like a horse's hoof' i. e. flat; खरणसः-णाः 'one having a straight nose'. But नासिका when preceded by नि becomes न्न or ख्य; as विगता नासिका यस्य स विमः. विख्यः 'one having a deformed nose'.

§ 256. The following words lose their final vowel when at the end of a Bahuvrihi:—

(a) ‡ The word पाद when it is preceded by a numeral or सु, or when the compound involves comparison and it is not preceded by a word of the हस्यादि group (हस्तिन्, अज, कुसुल, अभ्र. कपोत, जाल, गण्ड, हासी, गणिका and some others). द्वौ पादौ यस्य द्विपात् a biped सुपात् fair-footed; व्याघ्रपात्, (व्याघ्रस्य इव पादौ यस्य), &c. but हस्तिपादः, कुसुलपादः, &c.

(b) पाद becomes पद् and the comp. takes ई in the fem. in the

* अत्र नासिकायाः संज्ञायाम् नस् वारथूलत् । उपसर्गाच्च । Pân. V. 4. 118. 119. वेप्रोर्वेक्तव्यः । ख्यञ्च Vârtikas.

† पूर्वपदानसंज्ञायामगः । उपसर्गाद्बहुलम् । Pan- VIII. 4. 3. 28.

‡ पादस्य लोपोऽहस्यादिभ्यः । संख्यासुपूर्वस्य । Pân. V. 138, 140,

case of the words कुम्भपदी, and others (*i. e.* कुम्भपदी, एकपदी, जालपदी, सूत्रपदी, शतपदी, विपदि, द्विपदी, त्रिपदी, रासीपदी, विष्णुपदी, सुपदी, &c.)^{*}; but कुम्भपादः *mas.*

(c) † दन्त, necessarily when it is preceded by a numeral or सू indicating age, or when the whole compound forms a feminine name; and optionally when it is preceded by द्याव, अरोक, a word ending in अम, सुद्ध, सुभ्र, वृष or वराह; द्वौ दन्तौ यस्य स द्विदन् 'a child so small as to have two teeth only'; षट् दन्ता अस्य षोडशदन्; शोभना दन्ता अस्य सुदन्, सुदन्ती *fem.*; but द्विदन्तः करी, सुदन्तः (having beautiful teeth) पुरुषः; अयोदन्ती, फलदन्ती, (both proper names), &c. but समदन्ती having even rows of teeth; द्यावा (black) दन्ता यस्य स द्यावदन्-न्तः, अरोकदन्-दन्तः having black or thick-set teeth; कुङ्कुलामदन्-न्तः, having teeth like the points of buds; सुभ्रदन्-न्तः &c.

(d) § ककुद, when the compound denotes a particular stage of growth; अजातं ककुदं यस्य स अजातककुत् 'a bull that has not got his hump as yet' *i. e.* 'who is very young'; also when it is preceded by त्रि, and the compound is the name of a mountain; as त्रिककुत् 'name of a mountain with three peaks'; but त्रिककुदः 'having three humps'.

(e) ¶ काकुद, 'the palate' (काकुदं तालु *Kūs'*.) necessarily when preceded by उत् and वि and optionally when preceded by पूर्ण; as उत्काकुत्, विकाकुत्; पूर्णकाकुत्-कुदः.

* कुम्भपदीषु च । Pān. V. 4. 139.

† वयसि दन्तस्य दत् । त्रिणां संज्ञायाम् । विभाषा द्यावाऽरोकाभ्याम् । अत्रान्त-
शुद्धशुभ्रवृषवराहेभ्यश्च । Pān. V. 4. 141, 143-145.

‡ See Foot-note p. 111.

§ ककुदस्त्रावस्यायांलोपः । त्रिककुत्पर्वते । Pān. V. 4. 146. 147.

¶ अदिभ्यां काकुदस्य । पूर्णादिभाषा । Pān. V. 4. 148-149.

§ 257. * हृदय is changed to हृन् when preceded by सु or दुस् meaning 'a friend' or 'an enemy' respectively; योभनं हृदयं यस्य स सुहृन्, 'a friend', दुहृन् 'an enemy'; but सुहृदयः 'one who has got a good heart' *i. e.* 'one who is able to appreciate merits', &c.; दुहृदयः 'a man of wicked intentions'.

§ 258. † Two nouns alike in form in the Loc. and meaning 'something that can be seized,' or in the Instrumental meaning, 'weapons or things used as weapons,' may be compounded in a Bah. when the sense is 'the fight thus began' and the idea of an exchange of action is to be implied. In such compounds the final vowel of the first member is lengthened and that of the second takes इ before which it is dropped. The compounds so formed are of the nature of Avyayibhāvas and are indeclinable. A final उ takes गुण substitute before the final इ; *e. g.* केशेषु केशेषु ग्रहीत्वैर् युद्धं प्रवृत्तं केशाकेशि 'a battle in which the warriors fight seizing each other's hair'; वण्डैश्च वण्डैश्च प्रहरयेर् युद्धं प्रवृत्तं वण्डावण्डि; similarly मुष्टीमुष्टि, हस्ताहस्ति, बाह्वाहवि, मुसलामुसलि, &c.; but if the instruments used by both the parties be not the same, no compound is possible; हलामुसलि will therefore be wrong.

§ 259. ¶ The following Bahuvrihis are laid down as irregular-

* सुहृद्वैदो मित्रामित्रयोः । Pān. V. 4. 150.

† तत्र तेनेदामिति सरूपे । Pān. II. 2. 27. सप्तम्यन्ते ग्रहणविषये सरूपे पदे तृतीयान्ते च प्रहरणविषये इदं युद्धं प्रवृत्तमित्यर्थे समस्येते कर्मव्यतिहारं योत्ये स बहु-
श्रीः । Sid. Kau.

‡ अन्येषामपि दृश्यते । इच्च कर्मव्यतिहारं । Pān. VI. 3. 137. V. 4. 127. तिष्ठदुपभृतिष्विचप्रत्ययस्य पाठात् अव्ययीभावत्वमव्ययत्वं च । Sid. Kau. ओर्गुणः । Pān. VI. 4. 146.

¶ सुपातनुषमुदिवशांरिक्कुञ्चतुरभेगीपदाजपदमोष्ठपदाः । Pān. V. 4. 120.

शोभनं प्रातरस्य सुप्रातः *m.* 'one having an auspicious morning; or a day having an auspicious dawn'; see Bhatti. II. 49. शोभनं चः अस्य सुखः 'having an auspicious morrow'; शोभनं दिवास्व सुखिः 'one who has passed a happy day', चारोरिव कुक्षिरस्य चारिकुक्षः 'having a round belly', चतस्रोन्नवीस्य चतुरन्नः 'four cornered', quadrangular, एण्या इव पादौ अस्य एणीपदः; अजपदः, प्रीष्ठस्य इव पादौ अस्य प्रीष्ठपदः 'having the feet like those of a bull'.

§ 260. * The words उरस्, सर्पिस्, उपानह, रधि, मधु, शालि-ली, and पुंस्, अनङ्गुह, पयस्, नौ and लक्ष्मी, when used in the singular, have a क added to them, when they form the latter member of a Bah. comp.; व्यूढं (expanded, well-developed) उरः यस्य व्यूढोरस्कः, प्रियसर्पिष्कः 'one fond of ghee'; &c.; एकः पुमान् यस्य असौ एकपुंस्कः 'having one man only', &c.; when पुंस् and the word following it are used in the dual and the plural they take क optionally; द्विपुमान् or द्विपुंस्कः &c.

(a) † अर्थ takes the final क, necessarily when preceded by अन्, and optionally in any other case; अनर्थकः 'useless'; but अपार्थ-र्थक 'meaningless'.

§ 261. ‡ A fem. Bah. ending in इन् takes this क necessarily, as बहुदण्डिका नगरी 'a city having many ascetics'; बहुवाग्मिका सभा 'an assembly having many eloquent speakers in it'; but बहुदण्डी or बहुदण्डिको ग्रामः (Vide § 262. below).

* उरःपशुनिभ्यः कप् । Pān. V. 4. 151. इह पुमान्, अनङ्गान्, पयः, नौ, लक्ष्मीरिति एकवचनान्तानि पठ्यन्ते । द्विवचनबहुवचनेभ्यस्तु 'शेषादिभाषा' इति विकल्पोऽपि कप् । Sid. Kau.

† अर्थोन्नयः । Vārtika.

‡ इतः लियाम् । Pān. V. 4. 152.

§ 262. • And as a general rule, when the final word of a Bah. comp. does not undergo any additions or alterations mentioned in the foregoing rules, it optionally takes the affix क; महावद्यस्कः—द्याः; of mighty glory; but उत्तरपूर्वा, व्याघ्रपान्, सुगन्धिः, &c.

§ 263. But if the last word of a Bah. compound be a fem. noun ending in ई or ऊ not capable of being changed into इय् or उव् before the vowel-case terminations, or if it end in क्, क is necessarily affixed; ईश्वरः कर्ता यस्य तत् ईश्वरकर्तृकं जगत्, बहुनक्षीको देशः, रूपवती बधूः यस्य स रूपबधूकः; &c.; but सुधीः, स्त्री is an exception; बहुस्त्रीकः, सस्त्रीकः &c.

§ 264. † No क is affixed

(a) when the whole compound is used as a name or when it ends in ईयस्; as विश्वे देवा अस्य विश्वदेवः whose deities are the Vis'-wadevas; बहवः श्रेयांसः अस्य बहुश्रेयान्. A Bah. ending in ईयस् f. (i. e. ईयसी) does not shorten its final vowel‡; e. g. बह्व्यः श्रेयस्योऽस्य बहुश्रेयसीः one having many excellent wives. But अतिश्रेयसिः as a Tatpuruṣa.

(b) to the word भ्रातृ preceded by a term of praise; प्रशस्तो भ्राता यस्य स प्रशस्तभ्राता; but मूर्खभ्रातृकः one whose brother is a fool.

(c) to the words नाडि and तन्त्री both referring to the body of an animal; बहुनाडिः कायः 'the body having many arteries'; बहुतन्त्रीर्मा 'the many-veined neck; but बहुनाडीकः स्तम्भः a pillar with many ornamental lines; बहुतन्त्रीका (many-stringed) वीणा.

• शेषादिभाषा | Pân. V. 4. 154.

† न संज्ञायाम् । ईयसश्च । वर्धितेभ्रातुः । नाडीतन्त्र्योः स्वाङ्गे । निष्प्रवाणिभ्यश्च । Pân. V. 4. 155-57, 159-60.

‡ ईयसो बहुरीर्देनेति वाच्यम् । Vârt.

(d) to the final of the compound निष्प्रवाणिः (निर्गता प्रवाणी 'a weaver's shuttle' अस्य) पटः 'a new, unbleached garment.'

(e) to compounds formed according to rules §§ 250, 251, and 252; as सपुत्रः, उपबहवः, दक्षिणपूर्वा, &c.

§ 265. The final आ is optionally shortened before क* ; as बहु-मालः मालाकः-मालकः &c.

§ 266. In the formation of a समानाधिकरणबहुव्रीहि, if the first member be a fem. noun derived from the mas. by the affix आ or ई, the mas. is restored if followed by another fem. noun† ; चित्रा गावः यस्य स चित्रगुः; जरती गौः यस्य स जरतूः; रूपवती भार्या यस्य स रूप-वह्नार्यः; but गंगा भार्या यस्य स गंगाभार्यः, वामोरुभार्यः, कल्याणी प्रधानं यस्य स कन्याणीप्रधानः ।

Exceptions :—(a) This change in the first member does not take place, when it is followed by an ordinal (fem.), or any of the words प्रिया, मनोज्ञा, कल्याणी, सुभगा, भक्ति, सचिवा, स्वसा, कान्ता, क्षान्ता, समा, चपला, दुहिता, वामा, अबला and तनया ; as कल्याणी प्रिया यस्य स कल्याणीप्रियः one to whom a virtuous woman is dear.

(b) If the first member be a proper name, an ordinal number, name of a limb of the body of an animal ending ई, name of a class, or a word having a penultimate क in a few cases, it does not undergo this change ; दत्ता (a proper name) भार्या यस्य स दत्ताभार्यः, पञ्चमीभार्यः, सुकेशीभार्यः, शूद्राभार्यः, रसिकाभार्यः, पाचिकाभार्यः, &c.; but अकेशा भार्या यस्य स अकेशभार्यः as the first word does not end in ई ; पाका भार्या यस्य स पाकभार्यः &c.

* आपोऽन्यतरस्याम् । Pān. VII. 4. 15.

† क्षियाः पुंवद्भाषितपुंस्कादनूङ् समानाधिकरणे क्षियामपूरणीप्रियादिषु । Pān. VI. 3. 34.

AVYAYIBHĀ'VA OR THE ADVERBIAL COMPOUNDS.

§ 267. An Avyayibhāva comp. consists of two members the first of which is, in most cases, an indeclinable (a preposition or an adverb), and the second a noun the whole being treated like the nom. sing. of *neu*, nouns; the comp. so formed is indeclinable; *e. g.* अधिहरि 'in Hari'; अन्तर्गिरि 'in a mountain,' &c.

§ 268. In forming the Avyayibhāva compounds the following rules should be observed :—

(a) The final long vowel is shortened, and the ending ए or ऐ is changed to इ, and ओ or औ to उ; गोपायति वाः पातीति वा गोपाः । तस्मिन्निति अधिगोपम्, अनुविष्णु after Vishṇu; उपगु near a cow &c.

(b) * Final न् of mas. and fem. nouns in अन् is dropped; and optionally that of neuter nouns ending in अम्; उपराजम्; उपचर्मम्-ने.

(c) † अ is optionally substituted for the final of नदी, पौर्णमासी, आश्वयुजी and गिरि; उपनदम्-दि, उपपौर्णमासम्-सि, उपआश्वयुजी-णि 'near to the full-moon day of Mārgashīrṣa'; उपगिरिम्-दि.

(d) ‡ It is also optionally added to all nouns ending in any of the first four letters of a class; उपसन्निधम् मिन्.

(e) अ is attached to the final of the following nouns when compounded in an Avya.¶;—शरत्, विषाह, अनस्, मनस्, उपानह, अन-कुह, दिव्, हिमवत्, दिग्, दृग्, विग्, चेतस्, चतुर, यद्, तद्, कियत्, जरस् (substituted for जरा), &c.; शरद्: समीपम् उपशरद्, प्रतिविषाहम्, 'to-wards the Vipāśā'; दिक्षोर्न्ध्ये अपदिशम्, between two divisions of the

* अनञ् । नपुंसकादन्यतरस्याम् । Pān. V. 4. 108, 109.

† नदीपौर्णमास्याप्रहायणीभ्यः । गिरेश्च सेनकस्य । Pān. V. 4. 110, 113.

‡ झयः । Pān. V. 4. 112.

¶ अव्ययीभावे शरत्प्रभृतिभ्यः । Pān. V. 4. 107.

compass, उपजरन् towards old age, अध्यात्मम् on the soul; †c.; and to अक्षि when preceded by प्रति, पर changed to परो, सम् and अनु, the इ of अक्षि being dropped; अक्ष्णः प्रति प्रत्यक्षम् before one's eyes; अक्ष्णः परं परोक्षम् out of sight; सनक्षम्, and अन्वक्षम् afterwards, forthwith.

§ 269. The indeclinables forming Avyayibhāva compounds have various senses*; e. g. (1) the meaning of a case; as गोपि इति अधिगोपम् 'in the protector or the cowherd;' so हराविति अधिहरि, अध्यात्मम् †c.; (2) सामीप्य or 'vicinity;' as कृष्णस्य समीपं उपकृष्णम् near Kṛṣṇa; so उपगवम्, †c.; समृद्धि or 'prosperity;' as मद्राणां समृद्धिः सुमद्रम्, 'in a country wherein the Madras are in a prosperous condition;' (4) व्यृद्धि (वि + कृद्धिः) or 'bad condition;' as यवनानां व्यृद्धिः दुर्वयनम् 'where the Yavanas are in a bad condition;'. (5) अभाव or 'absence;' as मक्षिकाणां अभावः निर्मक्षिकम् 'where flies are utterly absent' i. e. 'perfect loneliness,' or 'quiet;' so निर्जनम् †c. (6) अत्यय or 'the close or the transgression of' as हिमस्य अत्ययः अतिहिमम् 'after the wintry season,' so अतिवसन्तम्, अतियौवनम्, अतिमानम् 'transgressing the proper limits,' †c.; (7) असम्प्रति or 'unfitness of time; as निद्रा सम्प्रति न युज्यते इति अतिनिद्रम् past sleeping time; as अतिनिद्रम् उत्तिष्ठति पुरुषः; (8) प्रादुर्भाव or 'manifestation' as हरिश्चब्दस्य प्रकाशः इतिहरिः in which the name Hari is manifested (loudly uttered); (9) पश्चात् or 'after;' as विष्णोः पश्चात् अनुविष्णु; (10) योग्यता† or 'fitness' as रूपस्य योग्यं अनुरूपम् in a corresponding manner; so अनुगुणम् agreeably or conformably to, favourably; &c. (11)

* अव्ययं विभक्तिसमीपसमृद्धिव्यृद्धयर्थाभावात्ययासम्प्रतिसन्दप्रादुर्भावपश्चादध्यानुपूर्व्ययोगाद्यसादृश्यसम्पत्तिसाकल्यान्तवचनेषु । Pān. II. 1. 6.

† 10-13 are the senses of यथा; योग्यतावीप्सापदार्थानतिवृत्तिसादृश्यानि यथार्थाः । Sid. Kau.

बीप्सा or 'repetition' as अर्थम् अर्थं प्रति प्रत्यर्थम् in every case; अहन्य हनीति प्रत्यहम्-ह every day; so प्रतिपर्वतम्, &c. (12) अनतिवृत्ति or the 'non-violation of' as शक्तिमनतिक्रम्य यथाशक्ति 'not going beyond' i. e. 'according to one's power', so यथाविधि* &c. (13) सादृश्य or 'similarity'; as हरेः सादृश्यं सहृि like Hari. (14) आनुपूर्व्य or 'succession in order, priority'; as ज्येष्ठस्य आनुपूर्व्येण अनुज्येष्ठम् 'according to seniority,' so अनुक्रमम् according to the proper order; &c. (15) व्योमपद्य or 'simultaneousness', as चक्रेण वृगपत् सचक्रम् 'along with the wheel'. (16) सम्पत्ति or 'power influence'; as क्षत्राणां सम्पत्तिः सक्षत्रम् 'with the Kshatriyas in a satisfactory condition,' or 'very influential', or 'powerful'. (17) माकृत्य or 'entirety, fullness' as हणमपि अपरित्यज्य स हणम् 'in a manner not leaving out even grass'; and (18) अन्त or 'end'; as अन्ते अग्निप्रन्यपर्यन्तमधीते सामि including the work on fire (which is studied last of all); so सभाष्यम्, &c.

§ 270. (a) † यावत् showing a definite measure may be compounded with any word; e. g. यावन्तः श्लोकाः तावन्तः अभ्युतप्रणामाः यावच्छ्लोकम् अभ्युतप्रणामाः 'bowing down to Aṅguta as many times as there are slokas'; so यावान् अवकाशः तावान् अभ्यासः यावदवकाशम् अभ्यासः, &c.

§ 271. ‡ प्रति meaning 'very little' is compounded with a noun and is placed last; शाकस्य लेशः शाकप्रति 'very little vegetable'. But वृक्षं वृक्षं प्रति विद्योतते विद्युत् where प्रति means 'towards'.

* यथाऽसादृश्ये | Pân. II. 1. 7. यथा is not compounded when it indicates similarity; यथा हरिः तथा हरः †c.

† यावदवधारणे | Pân. II. 1. 8.

‡ सुप्प्रतिना मात्रार्थे | Pân. II. 1. 9.

12 S. G.

§ 272. * The words अक्ष, and शलाका, and a numeral, are compounded with परि and placed first to express loss in a game; अक्षेण विपरीतं वृत्तं अक्षपरि, 'so as to be a loser by an unlucky throw of dice'; शलाकापरि an unlucky throw or movement of one of the pieces at a game played with S'alākās; एकपरि 'loss of one throw of dice', &c.

§ 273. (a) † The prepositions अप, परि and बहिः and words derived from the root अञ् (प्राञ्, प्रत्यञ्, उदञ्, अवाञ्, तिर्यञ्, &c.) are optionally compounded with a noun in the Ablative; अपविष्णु or अपविष्णोः 'away from Viṣṇu'; परिविष्णु or परिविष्णोः; बहिर्वनम् or बहिर्वनान्; प्राग्वनम् or-प्राग्वनान् 'to the east of the forest &c.

(b) ‡ आ showing limit, inclusive and exclusive, is optionally compounded with a noun in the Ablative; and so are अनु, अभि, and प्रति all meaning 'towards' with a noun in the Accusative; आमुक्ति or आमुक्तेः until final liberation संसारः; आबालं or आबालेभ्यः up to the child हरिभक्तिः; अभ्यग्नि or अग्निमभि towards the fire शलाभाः पतन्ति; प्रत्याग्नि or अग्निप्रति; अनुवनम् or वनमनु.

(c) अनु meaning 'towards' or 'alongside of', or 'equal in length with', is also similarly compounded; अनुवनम् (अशनिर्गतः 'the thunderbolt passed) towards the forest'; गङ्गाया अनु or अनुगङ्गम् वाराणसी 'Varanasi is alongside the Ganges', (गंगादैर्घ्यसदृशदैर्घ्या-पलक्षिता इत्यर्थः S. K.).

* अक्षशलाकासंख्याः परिणा । Pān. II. 1. 10. द्यूतव्यवहारे पराजये एवायं समासः । Sid. Kau.

† विभाषा । अपपरिबहिरञ्चवः पञ्चम्या । Pān. II. 1. 11-12.

‡ आङ्मर्यादाभिधिः । लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये । अनुयत्कृतमया । यस्य चायानः । Pān. II. 1. 13-16.

§ 274. * The words पार and मध्य optionally form Avya. compounds with any nominal base, and are placed first, the final अ being changed to ए when thus compounded; *e. g.* पारे-मध्ये-गंगान् from the middle of the Gangetic stream; optionally of course, the Gen. Tat.; गङ्गापारान्; गङ्गामध्यान्. In this case the Ab. termination is irregularly retained. If the final noun has the sense of the loc. the final vowel may be changed to अम्; as पारे-मध्ये-गङ्गम्; *cf.* पारेसमुद्रम् Bhatti. V. 4.

§ 275. (a) † A numeral may optionally be compounded with a noun showing relation by blood or some kind of learning to form an Avya. comp.; द्वौ मुनी वंश्यौ द्विमुनि, व्याकरणस्य त्रिमुनि; *e. g.* त्रिमुनि व्याकरणम्, 'The Grammar of which the three sages Pāṇini, Kātyāyana and Patañjali are the authorities.'

(b) ‡ and with names of rivers; सप्तर्षगम्, द्वियमुनम्. This comp. also shows an aggregate.

§ 276. § Any noun may be compounded with the name of a river, into an Avya. comp. to form a name; उल्मत्तगंगम् 'a place where the Ganges is very boisterous,' so लोहितगंगम्, &c.

§ 277. The indeclinables समया, निकषा, आरान्, अभितः, परितः पश्चान्, do not combine with any noun; समया भानं, निकषा लङ्काम्, &c.

§ 278. The following Avya. compounds are anomalous¶:—
तिष्ठन्ति गावः यस्मिन् काले स तिष्ठद्गु रोहणकालः 'the time when cows

* पारेमध्ये षष्ठ्या वा | Pān. II. 1. 18.

† संख्या वंश्येन | Pān. II. 1. 19. वंशो द्विधा विद्यया जन्मना च | Sid. Kau.

‡ नदीभिश्च | Pan. II. 1. 20. समाहारे चायमिष्यते | Vārt.

§ अन्यपदार्थे च संज्ञायाम् | Pān. II. 1. 21.

¶ तिष्ठद्गुप्रमृतीनि च | Pān. II. 1. 17.

stand for being milked ;' see Bhatti, IV. 14. So वह्नु 'the time when cows conceive or bulls bear the plough ;' आयत्यः गोकः अस्मिन् काले आयतीगवम् 'the evening time,' 'the time when the cows come home ;' खलेयवम्, 'the time when the barley is on the thrashing ground ;' similarly खलेबुसम्, लूनयवम् when barley is reaped, लूयमानयवम्, संहतयवम्, &c.; समभूमि 'when the ground is even ;' समपदाति 'when the foot soldiers are in right lines ;' सुषमम् विषमम्, अपसमम्. at the end of the year, आयतीसमम्, पापसमम्, in an evil year, पुण्यसमम्, प्राक्तम्, प्ररथम् 'when the chariots move forth ;' प्रमृगम् 'when the deer come ;' विमृगम्, प्रदक्षिणम्, संप्रति, and असंप्रति.

N. B.—According to all followers of Pân, compounds of this group are precluded from being further compounded, though poets do not seem to respect the prohibition except in so far as to place such words at the end of a comp.; cf. प्रदक्षिणक्रियार्हायाम् † Rag. I. 76; also IV. 25, VII. 24, &c.

GENERAL RULES APPLICABLE TO ALL COMPOUNDS.

§ 279. * The words ऋक्, पुर, अप, धुर, when it does not mean 'the yoke of a carriage,' and पथ†, at the end of any compound take the suffix अ; अर्धर्वः-चम् 'half a hymn ;' विष्णुपुरं 'the town of Vishnu,' विमलार्प सरः ; 'a lake with pure water ;' राज्यधुरा 'the yoke of a kingdom' i. e. 'the heavy responsibilities of governing it,' &c. रम्यपथो देशः 'a country with pleasant roads,' &c.

(a) But in the case of ऋक् preceded by अनु or बह्, the अ is added only when the compound denotes a student of the Rg-

* ऋक्पूर्वः पथामानसे | Pân. V. 4. 14.

† Substituted for पथिन् |

Vela* ; अतृचः 'one who does not study the Rg. Veda;' बहृचः 'one that has studied the Rg. Veda;' but अतृक् साम 'the Sâma-Veda that contains no ṛks.' बहृक् सूक्तम् 'a hymn consisting of many ṛks.'

(b) धुर when it refers to अक्ष 'a car' does not take this अ; अक्षधुः the yoke of a carriage वृद्धधुः अक्षः.

§ 280. † The अ of the word अप् is changed to ई when preceded by हि, अन्तर् or a preposition; and to ऊ when preceded by अनु and the compound is the name of a country; as द्विर्गता आपो यस्मिन् इति द्वीपम् a peninsula; अन्तर्गता आपो अत्रेति अन्तरीपम् 'an island,' प्रतीपम् 'in opposition to the force of waters;' समीपम्; अनूपः ‡ (अनुगताः आपोत्र) 'Name of a place or country;' the change of अ to ई is optional if the preposition end in अ §; प्रकृष्टा आपः यस्मिन् प्रेषम्-प्रापम्; परेषम्-परापम्. 'a pond or a tank, a passage for water.'

§ 281 ¶ The following words take the suffix अ before which the final vowel, with the following consonant if any, is dropped.

(a) सामन् and लोमन् when preceded by प्रति, अनु or अव; प्रति-साम, साम अनुगतः अनुसामः friendly; अवरं साम अवसामम् a bad hymn; अतिलोमम्; 'in inverse order, inversely'; अनुलोमम् 'in natural order, successively; directly'.

* अतृचबहृचावधेतयेव । Sid. Kau.

† इयन्तरूपसर्गेभ्यो ऽप ई । उदनोर्देशे । Pân. VI. 3. 97-98.

‡ नानादुमलतः व रुत्रिस्तृप्तान्तश्चित्तैः ।

वनेभ्योऽतमनूपं तत् सत्यैर्वहिप्रवादिभिः ॥

§ अवर्गीत्तादा । Vārtika.

¶ अच् प्रत्यन्त्रपूर्वसामलोचः । Pân. V. 4. 75. कृष्णोदकाण्डुसंख्यापूर्वाया मृतसिद्धिः । संख्यायां नदीगोदावरीभ्यां च । Vārtikas. अक्षोदक्षिणान् । Pân. V. 4. 76. उरसर्गोदधनः । Pân. V. 4. 85.

(b) भूमि preceded by कृष्ण, उदक्, पाण्डु or a numeral; कृष्णा भूमिः वस्व स कृष्णभूमः, similarly उदीची भूमिः यस्य स उदग्भूमः; पाण्डुः भूमिः यस्य स पाण्डुभूमः, द्वे भूमी वस्व स द्विभूमः [प्रासादः] 'having two floors'.

(c) The words मदी and गीदावरी preceded by a numeral; पञ्च-नदम्. सप्तगीदावरम्.

(d) अक्षि when used in a metaphorical sense, and not meaning 'the eye'; as गवामक्षीव गवाक्षः lit. resembling the eye of a bull hence 'a round window'.

(e) अध्वन् when preceded by a preposition; प्रगतोऽध्वानं प्रकृष्टो-
ऽध्वा वा प्राध्वः 'a carriage', 'distant'.

(f) * also नाभि in compounds like पद्मनाभः ।

§ 282. † अ is added to the finals of the following—

(a) वर्चस् preceded by ब्रह्मन् or हस्तिन्; ब्रह्मवर्चस्सम् 'the divine majesty or glory of a Brâhmaṇa,' 'preeminence or sanctity arising from sacred knowledge'; हस्तिवर्चस्सम् 'the splendour or magnificence of an elephant'.

(b) तमस् preceded by अव, सम् and अन्ध; e. g. अवततं तमः अव-
तमस्सम् 'slight darkness'; सततं तमः संतमस्सम् 'great or continuous
darkness'; अन्धं तमः अन्धतमस्सम् 'pitchy darkness'.

* अजिति योगविभागादन्यत्रादि । Sid. Kau.; this is obtained by separating the portion अच् from the sūtra 'अच् प्रत्यन्त्वव०'. But this is no sanction for forming new compounds ending in नाभि. It is only a device used by grammarians to explain such words as नालिननाभ &c.

† ब्रह्महस्तिभ्यां वर्चसः । अवसमन्धेभ्यस्तमसः । अन्धवततादृहसः । प्रतेहरसः
सतमीस्थ्यात् । अनुगवमायामे । Pân. V. 4. 78-83.

(c) रहस् preceded by अनु, अव or तप्त; अनुगतं रहः अनुरहसम् 'secret, solitary'; अवततं रहः अवरहसं 'a little secret', 'desolate'; तप्तं रहः तप्तरहसम् 'a hot secluded place'.

(d) उरस् in the Loc. and preceded by प्रति; उरसि प्रति प्रत्युरसम् 'against the breast'.

(e) गो preceded by अनु, when length is implied: अनुगवम् वानम् 'a vehicle measuring as much as a bull in length'.

§ 283. * अ is always added in the case of the following twenty-five compounds which are:—अविद्यमानानि चत्वारि अस्य अचतुरः, 'destitute of four;' so विचतुरः and सुचतुरः all three Bah. compounds; then eleven Dw. compounds for which see § 191 (b) the last two, and § 195 (c); रजोऽपि अपरित्यज्य सरजसम् Avya. (सरजः as a Bah.); निश्चितं श्रेयो निश्चेयसम्, 'sure never failing bliss'; पुरुषस्य आशुः पुरुषायुषम्, 'the period of human life'; both Tat.; द्वयोरायुषोः समाहारः द्वायुषम् 'the period of two lives'; similarly, त्रयायुषम्; both Dwigus; ऋग्यजुषम् Dw. जातश्वसौ उक्षा च जातोक्षः 'a young bull'; महोक्षः a grown up bull; वृद्धोक्षः 'an old bull'; all Karm. द्युनः समीपं उपद्युनम् 'near the dog', गोष्ठे वा गोष्ठ्यः, a dog in a cowpen that barks at others; hence figuratively 'a person who idly stays at home and slanders others'.

§ 284 † The finals of compounds having for their first member सु or अति in the sense of 'praise', and क्रि in the sense of 'censure', remain unchanged; सुराजा 'a good king'; अतिराजा 'a pre-

* अचतुरविचतुरसुचतुरस्त्रीपुंसधेन्वनदुहकसामवाङ्मनसाक्षिभ्रुवदारगवोर्वष्टीषपदष्टीव-
नकन्दिनरात्रिदिवाहर्दिवसरजसनिःश्रेयसपुरुषायुषद्वयायुषत्रयायुषर्ग्यजुषजातोक्षमहोक्षवृ-
द्धोक्षोपशुनगोष्ठभाः । Pân. V. 4. 77.

† न पूजनात् । Pân. V. 4. 69. स्मृतिभ्यमेव । Várt. क्रिमिः क्षेपे Pân. V. 4. 70.

eminent king'; अतिगौः 'an excellent bull', अतिश्वः, &c., but परम-
राजः; गामतिक्रान्तः अतिगवः; कुत्सितो राजा किराजा; 'a bad king',
क्रिसत्वा 'a bad friend'; but किराजः, क्रिसत्तः in other cases.

OTHER CHANGES IN CONNECTION WITH COMPOUNDS.

§ 285. * The word पाद् is changed to पद् when followed by
अग्नि, अति, ग, and उपहत; and into पद् necessarily when followed
by हिम्, काषिन्, and हति, and optionally when followed by घोष,
मिश्र, शब्द, and निष्क; as पादाभ्यामजसीति पदाजिः, पद्मामतसीति
पदातिः, पद्म्यां गच्छतीति पद्मः all meaning 'one walking on foot, 'a
pedestrian; a foot-soldier', &c.; पदोपहतः; 'beaten down by the
feet'; पद्मिन्, 'coldness of the feet'; पादौ कषितुं क्षीलमस्व पत्काषी
one accustomed to tax his legs; 'a footman'; पदा हतिः पद्धतिः; a
beaten track, a way, a road; पदोषः or पादयोषः, पन्मिश्रः, or पाद-
मिश्रः; पच्छब्दः or पादशब्दः, पन्निष्कः or पादनिष्कः 'quarter of a
Nishka' (a gold coin).

§ 286. † हृदय becomes हृद् necessarily when followed by लेख
(formed by the affix अण्), and लास and the Tad. affixes य (वद्)
and अ (अण्), and optionally when followed by शोक and रोम and
the Tad. affix य (व्यञ्); हृदयं लिखतीति हृदलेखः, 'heart-ache';
(यत्र तु हृदयलेखः Sid. Kau.), हृद्लासः 'disquietude,' 'hiccough';
हृदयस्य प्रियं हृदयं agreeable to the heart; हृदयस्यैर्दं हार्दं, हृच्छोकः or
हृदयशोकः the pang of the heart; हृदयरोगः हृद्रोगः.

§ 287. (a) उदक् ‡ becomes उद् necessarily (1) when it forms
a proper name whether primary or final, or (2) when followed by

* पादस्य पदज्यातिगोपहतेषु । Pân. VI. 3. 52. हिमकाषिहतिषु च । वा
घोषमिश्रशब्देषु । Pân. VI. 3. 54. 56.

† हृदयस्य हृदलेख्यदण्लासेषु । वा शौरुष्यञ्जुतेषु । Pân. VI. 3. 50, 51.

‡ उदक्स्त्रोदः संज्ञायाम् । उचरपदस्य चोते वक्तव्यम् । Várt. पेशवासवाहनधि-

the words **पेषं**, **वास**, **वाहन**, and **धि**; **उदमेघः** 'a particular cloud filled with water'; **उदधिः**, **क्षीरोदः** the sea of milk; so **लवणोदः** ḍc.; **उदपेषं** **पिनष्टि**, **उदवासः** standing in water; **उदवाहनः**, **उदधिः** 'a vessel for holding water' (**घटः**, **समुद्रे तु पूर्वेण सिद्धम्** Sid. Kau.).

(b) and optionally when followed by a word beginning with a simple consonant and denoting 'a vessel to be filled up with water', **मन्य**, **ओदन**, **सक्तु**, **बिन्दु**, **वज्र**, **भार**, **हार**, **वीवध** 'a yoke with a pan at each end for carrying loads' (**कावड** marāthi), and **गाह**; **उदककुम्भः** or **उदकुम्भः**; but **उदकस्थाली** (as **स्थाली** begins with a conjunct consonant), **उदकपर्वतः**; **उदमन्यः** or **उदकमन्यः** barley-water; **उदोदनः** or **उदकौदनः** rice boiled with water, water-meal; **उदवीवधः** or **उदक-वीवधः**, 'a yoke for carrying water'; **उदगाहः** or **उदकगाहः** 'plunging or bathing in water', &c.

§ 238. (a) * When the first member of a compound ends in **ई** or **ऊ** not capable of changing into **इय्** or **उय्** and not belonging to a fem. termination or an indeclinable, the **ई** or **ऊ** is optionally shortened; **ग्रामणीपुत्रः** or **ग्रामणिपुत्रः** the son of a leader of a village; &c.; but **गौरीपतिः**, **श्रीपतिः**, **भूभङ्गः** &c.

(b) But the word **भू** followed by **कुंस** and **कुटि** is an exception; **भू + कुंसः** = **भू-भुकुंसः** (**भुवा कुंसो भाषणं शोभा वा यस्य स स्त्रीवेषधारी नर्तकः** Sid. Kau.) an actor; **भू-भुकुटिः** the knit eyebrow; according to some **भू** optionally becomes **भ्र** when followed by **कुंस** or **कुटि**; so also **भ्रकुंसः** and **भ्रकुटिः** (see ft. note).

पु च । एकहलादेः प्राग्विन्येन्यतरस्याम् । मन्योदनसक्तुबिन्दुवज्रभारहारवीवधगाहेषु ।
Pān. VI. 3. 57-60.

* इको ऋस्वोऽङ्गौ गालव्यम् । Pān. VI. 3. 61. इयङ्गङ्गाभ्यामिदमन्यङ्गङ्गा
च नेति वाच्यम् । अभ्रकुंसासीनामिति वक्तव्यम् । Vārtikas. अकारोऽनेन विधायते
इति व्याख्यानतरम् । Sid. Kau.

§ 289. *Obs.*—* The fem. affix आ or ई at the end of a word forming the first member of a compound is shortened in most cases when the whole is a name or in the Veda; रेवतिपुत्रः, भरणिपुत्रः; कुमारिदारा, प्रवर्षिषा; अजक्षीरम् (as अजक्षीरेण जुहोति), शिलप्रस्थम्, &c.; but नान्दीकरः, नान्दीवोषः, फाल्गुनीपौर्णमासी, जगतीच्छन्दः, लोभकागृहम्, &c.

§ 290. *Obs.*—† The words इष्टका, इषीका and माला shorten their final आ when followed by चित्त, तूल and भारिन् respectively; इष्टकचित्तम् made of bricks; पक्केष्टकचित्तम्; इषीकतूलम्, 'the point of a reed', सुञ्जेषीकतूलम्, मालभारी wearing garlands; उरुपलमालभारी, &c.

§ 291. *Obs.*—‡ A nasal is inserted in the case of the following words:—सत्य, अगद and अस्तु followed by कार; धेनु by भव्या; लोक by पूणि; अनभ्याश by इत्य; भ्राट् and अभि by इन्ध; तिमि by गिल or गिलगिल; and उष्ण and भद्र by करण; as सत्यङ्कारः, 'making true', earnest money', &c. cf. Ki. XI. 50. अगदङ्कारः, 'a physician'; अस्तुङ्कारः 'efficacious', 'admittance', (अभ्युपगमः Tat. B.); धेनुभ्रव्या, (भविष्यती धेनुः Tat. B.); लोकम्पुणः 'pervading or filling the world'; अनभ्याशमित्यः 'not to be approached, to be shunned from afar', (दूरतः परिहर्तव्य इत्यर्थः Sid. Kau.); भ्राट्मिन्धः 'one who fries or roasts in a frying-pan', अभिमिन्धः 'one who kindles fire'; तिमिङ्गिलः 'a monstrous fish that swallows down Timi, a large fish said to be

* इद्यापोः संज्ञाछन्दसोर्बहुलम् । त्वे च । Pān. VI. 3. 63. 64.

† इष्टकेषीकामालानां चित्ततूलभारिषु । Pān. VI. 3. 65.

‡ करिसत्यागदस्य । Pān. VI. 3. 70. अस्तोमेति वक्तव्यम् । धेनोर्भव्यायाम् । लोकस्य पूणे । इत्येकभ्याशस्य । भ्राट्मिन्धे । गिलेऽगिलस्य । गिलगिले च । उष्णभद्रयोः करणे । Vārtikas.

100 Yojanas in length *), तिनिङ्गिलगिलः † 'a very large fish that swallows even a Timingila'; उष्णङ्कुरणम् heating; भद्रङ्कुरणम् conferring prosperity.

§ 292. रात्रि followed by a kṛt affix, inserts a nasal optionally; रात्रिचरः or रात्रिचरः, 'a night rover'; 'a demon,' रात्रिमटः or रात्रवटः ‡c.

§ 293. ‡ सह forming the first member of a compound is changed to स.

(a) when the whole compound is a name; e. g. सपलायम्; but सहबुध्वा a comrade in battle (Upapada comp.).

(b) when it means 'including a certain literary work', or, 'in addition to'; as समुहर्ते (Avya. comp) ज्योतिषमधीते 'he studies the science of astronomy, including that of finding out the auspicious times'; सद्गोपा खारी 'a khāri with a dropa in addition to it'.

(c) and when the object denoted by the latter member is not visibly seen, but is to be inferred; as सराक्षसीका (Bah. comp.) निशा 'a night in which the presence of demonesses is to be inferred'.

§ 294. ¶ समान becomes स—

(a) when followed by the words ज्योतिस्, जमपद, रात्रि, नाभि-नामन्, गोत्र, रूप, स्थान, वर्ण, वयस्, वचन and बन्धु; समानं ज्योतिः अस्य सज्योतिः 'that which lasts from the rising of particular stars

* Vide Ragh. XIII. 10. and Mallinātha on it. 'अस्ति मरुदस्ति-मिर्नाम ज्ञतयोजनमायतः' ।

† तिमिङ्गिलगिलोप्यस्ति तत्रिलोप्यस्ति राघवः ।

‡ सहस्य सः संज्ञायाम् । ग्रन्थान्ताधिके च । द्वितीये चानुपाख्ये । Pān. VI. 3. 78-80.

¶ ज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिनामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनबन्धु । चरणे ब्रह्मचारिणि । तैर्थे ये । विभाषोदरे । दृग्दशवत्तु । Pān. VI. 3. 85-89. दृष्टे चेति वक्तव्यम् । Vārt.

to their setting,' *e. g.* 'morning,' (समानं ज्योतिरस्येति बहुव्रीहिः यस्मिन् ज्योतिषि आदित्ये नक्षत्रे वा संजातं तदस्तमयपर्यन्तमनुवर्तमानमाशौचं सज्योतिरित्युच्यते । Tat. Bod); सजनपदः belonging to the same country; सराभिः, सनाभिः 'connected by the same navel, uterine,' &c.

(b) when followed by the word ब्रह्मचारिन्* 'a student of the Veda who belongs to the same Śākhā or branch as another;' समानः ब्रह्मचारी स ब्रह्मचारी.

(c) when followed by सौम्य with the Tad. affix य added to it; as समानसौम्ये वासी ससौम्यः 'a disciple of the same preceptor;' and optionally when followed by उदर under the same circumstances; समानोदरे शयितः सोदर्यः or समानोदर्यः 'born of the same womb,' a brother of whole blood.

(d) when followed by वृक्ष, वृक्ष and वृक्ष; सवृक्ष, सवृक्षः, सवृक्षः ।

(e) † and in the case of compounds like सपक्ष, साधर्म्य, सजातीय, &c.

* अरणः शाखा, ब्रह्म वेदः । तदध्ययनार्थं वामपि ब्रह्म तत्परति ब्रह्मचारी ।
SIL. Kau.

† समासस्य चन्द्रस्यमूर्द्धनभृत्यदकेषु । Pān. VI. 3. 84. The proper meaning of this sūtra is that the word समास is changed to स in the Veda when followed by any other word except मूर्धेन्, प्रभृति and उदके; अनु आत्त सगर्भः (समानो गर्भः सगर्भः तत्र भवः), अनु सखा सयुध्यः, सनुत्यः &c.; but समानमूर्धा, समानप्रभृतयः, समानोदकाः । But as compounds like सपक्ष, &c. cannot be properly explained by any of the sūtras following this, grammarians like Vāmana think that the portion समानस्य ought to be separated from this sūtra and considered a separate sūtra by itself. Bhattoji Dikṣita conforms to this opinion of Vāmana, but following Haradatta, suggests that the स in compounds like सपक्ष, may not be substituted for सजात but for सह meaning 'like or similar

§ 295. स is changed to ष when the following words are compounded* ;

(a) अङ्गुलि and सङ्गः; अङ्गुलिषङ्गः ।

(b) भीरु and स्थान n.; भीरुष्ठानम्.

(c) ज्योतिस् or आयुस्, and स्तोम; ज्योतिष्टोमः, आयुष्टोमः a sacrifice performed for the obtainment of long life.

(d) and in the case of the words वृषामा and others; शोभनं साम यस्य वृषामा; so निःषामा, वृषेधः, वृषन्धिः वृष्टु, वृष्टु &c.

§ 296. † अन्य in any other case than the Inst. and the Gen. is changed to अन्यद् when followed by आशिस्, आशा, आस्था, आस्थित, उत्सुक, ऊति and राग; अन्या आशीः अन्यदाशीः, 'another blessing'; अन्या आशा अन्यदाशा, 'another desire'; अन्यदास्थितः 'resorting to another'; अन्यदुत्सुकः 'eager for another'; अन्यदास्था 'devotion or attachment to another'; अन्या ऊतिः अन्यदूतिः, अन्यः रागः; अन्यद्रागः; but अन्यस्य अन्येन वा आशीः अन्याशीः; also when followed by कारक and the Tad. affix य in which cases the restriction is removed; अन्यस्य कारकः अन्यत्कारकः, अन्यस्यायम् अन्यदीयः; and optionally when followed by अर्थ; अन्यदर्थः or अन्यार्थः a different meaning, &c.

§ 297. ‡ A certain number of compounds and other words of

to' and that the compounds should be considered as Bahuvrhis; समानस्येति योगो विभज्यते । तेन सपक्षः, साधर्म्यं सजातीयमित्यादि सिद्धमिति काशिका । अथवा सहशब्दः सदृशवचनोप्यस्ति । सदृशः सख्या ससखीति यथा । तेनायमस्वदविग्रहो बहुव्रीहिः । समानः पक्षोऽस्येत्यादि । Sid. Kau.

* समासेऽङ्गुलेः सङ्गः । भीरोः स्थानम् । ज्योतिरायुषस्तोमः । वृषामादिषु च । Pân. VIII. 3. 80-81, 83, 98.

† अषष्ठ्यन्तृयास्यस्यान्यस्य दुर्गाशिराशास्थास्थितोत्सुकोत्तिकारकरागच्छेषु । Pân. VI. 3. 99. अर्थे विभाषा । Pân. VI. 3. 100.

‡ शोभनं सामादिषु यथोपादिष्टम् । Pân. VI. 3. 109.

irregular formation are classed under the head of **पुषोदर**. 'Any word whose formation cannot be properly explained is included into this group. These are to be taken as found in the language. The principal of these are:—**पुषतः उदरं पुषोदरम्** 'wind, air'; **हन्ति गच्छतीति, हसतीति वा हंसः*** (either from **हन्** or **हस्**); **हिनस्तीति सिंहः** (fr. **हिस्** cl. 7 to kill); **गूढात्मा आत्मा गूढोत्मा** the soul that is concealed from the external senses; **वारीणां वाहकाः बलाहकाः** 'clouds'; **जीवनस्य तः** (a bag) **जीमूतः** 'a cloud'; **इमानः** (dead bodies) **शेरते अत्र इमद्यानं** or **शवानां शयनं** (Kās.); **उर्ध्वं च तत् खं च उर्ध्वखं तत् लातीति उलूखलम्**, 'a wooden mortar'; **पिशितमाचामतीति पिशाचः**; **ब्रुवन्तोस्यां सीदन्तीति वृसी** 'the seat of ascetics or holy sages discussing on philosophical subjects'; **मयते असौ, मद्यां रौतीति वा, मयूरः** a peacock.

(a) † **तिर** becomes **तार** optionally when compounded with the names of directions; as **दक्षिणतीरम्** or **दक्षिणतारम्**; **उत्तरतीरम्-तारम्**, &c.

(b) *Obs.*—‡ **दुर्** becomes **दू** in the following cases—**दुःखेन दादयतं दूडाशः** 'difficult to be given or hurt'; **दुःखेन नादयते दूपाशः** not easy to be destroyed; **दुःखेन दधयते दूडभः**, 'difficult to be injured or impelled'; **दुःखेन ध्यायतीति दूढयः** &c.

§ 298. The vowel of the first member is lengthened in the following cases¶ :—

* भवेदर्णोगमादंसः सिंहो वर्णविपर्ययात् ।

गूढोत्मा वर्णविकृतेर्वर्णनाशात्पुषोदरम् ॥ Sid. Kau.

† दिक्शब्देभ्यस्तीरस्य तारभ वो वा । Vārtika.

‡ दुरो दाशनाशदभभ्येष्वमुत्तरपदादेः द्रुत्वं च । Vārt.

¶ नहिष्ठितिवृषिविषयधिरुचिसहितिषुको । वले । मतौ बद्ध्वाऽनाजिरादीनाम् । शरादीनां च । उपसर्गस्य घञ्यमनुष्ये बहुलम् । इकः काशे । अष्टनः संज्ञायाम् । नरे संज्ञायाम् । मित्रे चर्वी । Pān. VI. 3. 116. 118-120, 122, 123, 125, 129, 130.

(a) when the nouns derived from the roots नह्, वृत्, वृष्, व्यध्, रुच्, सह्, and तन् with the aff. क्तिप् (०) follow prepositions termed *Gati* or nouns which they govern; उपानह्, नीवृत् an inhabited country, a realm, प्रावृद् the raining season, मर्मावित् piercing the vitals; so मृगावित् a hunter (cf. Bhatti. II. 7). नीरुक्, अभीरुक्, ऋषीषद् over-powering an assailant, परीतन्.

(b) when followed by the aff. बल, and the whole is a name; कृषीबलः a husbandman.

(c) अमरावती and इरावती which are names.

(d) when a verbal derivative with the aff. अ (घञ्) follows a preposition in most cases when the comp. does not signify a human being; परिपाकः, परीपाकः, but निषादः one of a mountain tribe.

(e) when काश follows a preposition ending in इ; वीकाशः, नीकाशः, but प्रकाशः.

(f) when अष्टन् and नर are the latter members and the whole is a name; अष्टापदम् gold, अष्टापदः a spider; but अष्टपुमः; विश्वानरः an epithet of Savitr.

(g) when मित्र is the latter member and the whole is the name of a rshi; विश्वामित्रः, but विश्वमित्रो माणवकः ।

§ 299. * स् is inserted in the case of the following compounds:—

(a) अपर followed by पर when continuity of an action is implied; अपरस्पराः सार्था गच्छन्ति । सततमविच्छेदेन गच्छन्तीत्यर्थः । but अपरपरा गच्छन्ति । अपरे च परे च सकृदेव गच्छन्तीत्यर्थः । And in the case

• वर्वस्केऽवस्करः । अवस्करो रथाङ्गम् । विष्किरः शकुनिर्विकिरो वा । प्रतिष्कशश्च कशेः । मस्करमस्करिणौ वेणुगारिवाजकयोः । कारस्करो वृक्षः । पारस्करप्रभृतीनि च संज्ञायाम् । Pān. VI. 1. 148-152, 154, 156. 157. तद्रूढतोः करपत्योश्चो-
रदेवतयोः मुट् तलोऽयम् । Vārt. प्रायस्य णि ति चित्तयोः । Vārt.

of आश्चर्य when wonder is meant; आश्चर्यं यदि स भुञ्जीत । But आश्चर्यं कर्म शोभनम् ।

(b) अवकीर्यते इति अवस्करः when it means वर्धस्कम् (कुरिसतं वर्धः वर्धकमन्नलम् । Sid. Kau.), otherwise अवकरः; अपस्करः when it means रथाङ्गम् 'part of a carriage'; विष्करः (or विकिरः) 'a bird,' प्रतिष्करः (सहायः पुरोयायी वा Sid. Kan.), but प्रतिगतः कशां प्रति-कशः 'one who boldly faces the whip,' 'a disobedient servant'; &c. मस्करः 'a bamboo,' but मकरः 'a shark'; मस्करिन् 'an ascetic'; but मकरिन् 'the sea'; कारस्करः when it means 'a particular kind of tree,' otherwise कारकरः ।

(c) In the case of the words of the पारस्करादि group such as पारस्करः, किष्कुः, किष्किन्धा, &c. when they are names.

(d) And when the words तत् and बृहत् are followed by कर and पति and the meaning is 'a thief,' and 'a deity' respectively, the न् being dropped before स; तस्करः, बृहस्पतिः, प्रायश्चित्तम्, प्रायश्चित्तिः, वनस्पतिः &c.

§ 300 ° When the words पुरग, मिश्रक, सिश्रक, सारिक, and कोटर are followed by वन in a compound, they lengthen their ending vowel, and the न of वन is changed to ण; पुरगावणम्, मिश्रकावणम्, सिश्रकावणम्, सारिकावणम्, कोटरावणम्; but असिपन्नवनम्; वनस्याग्ने अग्नेवणम्.

§ 301. Obs.—† The न of वन is changed to ण necessarily when preceded by प्र, and optionally when compounded with names of herbs or plants containing two or three vowels; प्रवणम्, कार्ष्णवणम्, &c. दुर्वावणम्-वनम् शिरीषवणम्-वनम्; but देवदारुवनम् (as the word

* वनं पुरगामिश्रकासिश्रकासारिकाकोटराग्नेयः । Pân. VIII. 4. 4.

† प्रनिरन्तः शेरकुप्रक्षामकार्ष्णजदिरशीयूष्माभ्योऽसंज्ञायामपि । विभावैषधिवनरपतिभ्यः । Pân. VIII. 4. 5-6.

contains more than three vowels); exceptions:—इरिकावनम्, मिरिकावनम्, and तिमिरावनम्.

§ 302. * The न of वाहन is changed to ण when preceded by a word denoting an object that can be borne; इक्षुवाहनम्; but इन्द्रवाहनम् (इन्द्रस्वामिकं वाहनमित्यर्थः Sid. Kau.).

303. † The न of पान is changed to ण necessarily when the compound implies a country and optionally when it signifies merely the act of drinking; as सुरापानाः (प्राच्याः); क्षीरपानाः (उत्थीनराः); क्षीरपाणम् or-पानम्.

(a) न is also optionally changed to ण in the case of the following compounds:—गिरि-णदी-नदी, गिरि-णख or-नख, गिरि-णड्य or-नड्य, गिरिनितम्ब or-णितम्ब, चक्र-णदी or-नदी, चक्र-णितम्ब or-णितम्ब, &c.

CHAPTER VIII.

—:0:—

FORMATION OF FEMININE BASES.

§ 304. Feminine bases are derived from the masculine by the addition of the affixes आ (दाप्), ई (ङीप्), ङीष्, ङीत्), ऊ (ऊङ्) and ति.

§ 305. Before the affix ई

(a) nouns ending in consonants assume that form which they take before the termination of the Inst. sing.; प्रत्यञ्च्—प्रतीञ्ची, राजन्—राज्ञी, मघवन्—मघोनी, श्वन्—श्वनी, अर्वमन्—अर्वम्पी, विद्वन्—विद्वशी, &c. There are some exceptions, as अर्वन्—अर्वणी, &c.

* वाहनमाहितत् । Pân. VIII. 4. 8.

† पानं देशे । वा भावकरणयोः । Pân. VIII. 4. 9-10. गिरिनद्यादीनां वा । Vart.

(b) the preceding अ or ई is dropped; as गौर—गौरी, औत्स—औत्सी, पार्वती, &c.

(c) if a *prātipadika** end in य, part of a Taddhita affix, that य is dropped; गार्ग्य + ई = गार्ग + ई = गार्गी 'the daughter of Garga,' &c.

(d) the final य of the words सूर्य, सिध्य the constellation of stars called पुष्य, अगस्त्य and मत्स्य † is dropped; as सूरि, मत्सी, &c.

(e) in the case of the participles of the present and the future न् is inserted, as in the Nom. dual of the neu. (Vide § 115, a. b.); for instances, see § 235.

§ 306. A *Pratipadika* ending in अ, and the words included in the Ajādi group ‡ form their feminine in आ; as भुजान-भुजानाः अज-अजा, एडका, अम्हा, चटका, मूषिका; बाला, वत्सा, होडा, मन्द्या विलाता, all meaning 'a young girl'; (of these the first five form an exception to § 312, and the second to § 307. c.); आ is also added to फल when compounded with सम्, भस्मा, अजिन, षण् and पिण्ड; to पुष्य when compounded with सन्, words ending in अच्, काण्ड, प्रान्त, द्यत and एक; to शूद्र not preceded by महन्, when class is implied, and to मूल preceded by अ; संफला, भक्षफला,

* हलस्तद्धितस्य | Pān. VI, 4, 150. For the meaning of the term *prātipadika* Vide §. 51.

† सूर्यतिथ्यागस्त्यमत्सवानां य उपधायाः | Pān. VI. 4. 149.

‡ The words included in the Ajādi group are:—अज, एडक 'a ram', अम्हा, चटक 'a sparrow', मूषक, बाल, वत्स, होडा, पाक, a young child, मन्द, विलात कुञ्ज 'a heron', उष्णिह, देवविष् a deity', ज्येष्ठ, मध्यम, कनिष्ठ and कोकिल.

¶ अजायतस्टाप | Pān. IV. 1. 4. संभस्माजिनषणपिण्डेभ्यः फलात् । संदच्छाण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुष्यात् । शूद्रा चामहत्पूर्वा जातिः । मूलान्नजः | Vartikas.

वणफला, &c. 'all kinds of creepers'; सन्-प्राक्-काण्ड-प्रान्त-शत-एक-
पुष्पा- 'kinds of creepers', शूद्रा 'a woman of the शूद्र class'; अमृला.

(n) * But if the *prātipadika* end in क, the member of a termination, the preceding अ is changed to इ; सारिका, कारिका, &c.; the words मामक, नरक, and those ending in the Tad. affix स्व with क suffixed to it, change their अ to इ similarly; मामिका, नरान् कायति calls out to इति नरिका, राक्षिणादिका, इहदिका a woman of this place.

Exceptions:—† The अ is not changed to इ when the क is added to the pronouns यन् and तद्, or when it is a part of the Tad. affix त्यक्, or when there is a compound, or when there is a word included in the Kshipaka group ‡ (क्षिपकगण); as यका, सका, अधि-
त्यका, 'a table-land', उपत्यका 'the land at the foot of a mountain', बहुपरिव्राजका नगरी, क्षिपका, ध्रुवका, कन्यका, &c.

(b) ¶ अ is optionally changed to इ in the following cases:—

(1) तारका 'a star', सारिका 'able to protect'; वणका 'a cloak, a garment,' वर्णिका (in other cases), वर्तक-वर्तका, शकुनौ प्राचाम्

* प्रत्ययस्थात्कान्त्स्यत इदम्यसुपः ! Pân. VII, 3. 44. मामकनरकयो-
रूपसंज्ञानम् । त्यक्तगोच । Vārtikas,

† न प्रासयोः । Pân. VII. 3. 45. त्यक्तनञ् निषेधः । क्षिकादीनां च । Vārtikas,

‡ The following words are included in the क्षिपकगणः—क्षिपक 'an archer,' ध्रुवक, चरक 'a spy,' सेवक, करक 'a kind of bird, hail,' चटक, अवका 'a kind of plant,' लहक, अलका, कन्यका, and एडक.

¶ तारका ज्योतिषि । वर्णका तान्तवे । वर्तका शकुनौ प्राचाम् । सूतिकापुत्रिका-
वृन्दारकाणां वेति वक्तव्यम् । Vārtikas. उदीचामातःस्थाने यकपूर्वायाः Pân. VII.
3. 46. धात्वन्तयक्रीस्तु नित्यम् । Vārtika.

उसीचां तु वर्तिका; अष्टका 'a kind of Shraddha,' अष्टिका (in other cases).

(2) सूतिका-सूतका, a woman recently delivered; पुत्रिका or पुत्रका, वृन्दारका or वृन्दारिका a goddess.

(3) when the क follows upon the fem. termination अ short-ened to अ and is preceded by य or क; as आर्या + क = आर्यक + आ = आर्यिका or आर्यका; चटका-चटकिका or चटकका &c.; but सां-काश्ये भवा सांकाश्रियका.

(c) This change of अ to इ in necessary when the क follows the य or क of a root; सुनयिका, सुपाकिका, &c.

Exceptions to § 306.

§ 307. (a) * A *prātipadika* ending in कर, except यत्कर, तत्कर, किकर † and बहुकर; घ्न, सर preceded by पुरः, अमतः, अमे and पूर्व; and चर preceded by सेना, दाय and words expressive of place; the words नद, चोर, देव, माह, मर, ब्रव, and स्रष्ट, nominal bases ending in एय, nominal and verbal derivatives formed by the affix अ causing Vṛddhi or Guna, such as औपगः, औत्सः, कुम्भकारः, भारहारः, यादृशः, तादृशः, &c. and words ending in the Tad. affixes ह्यस, दघ्न, मात्र, and इक (with some exceptions) and in the कृत् affix स्वर form their feminine in ई when they are not used adjectively; e. g. भोगकरी conducting to pleasures; एककरी &c. पत्निघ्नी, पित्तघ्नी, &c. अमेसरी, &c. सेनाचरी, कुरुचरी, a woman of the Kuru country; मत्स्यचरी, &c. नदी, देवी, सखी &c. सौपर्ण्यी, वैनतेयी, &c. ऐन्द्री, औत्सी, &c. कुम्भकारी, नगरकारी, &c. उरुह्यसी-दघ्नी-मात्री, measuring or reaching as far as the knee; &c.; आक्षिकी, लावणिकी, &c. बाह्वसी,

* टिड्ढणञ्झयसञ्जदप्रञ्जमात्रञ्चनयपृष्ठकृत्ञ्जकञ्जकरपः | Pān. IV. 1. 15.

† Vide the Kāshikā on Pān. III. 2. 21.

ताईसी, इस्वरी, evanescent, an unchaste woman &c. गस्वरी, &c.; but किकरा, बहुकुरुचरा वगैरी.

(b) * Also words ending in the Tad. affixes न, ल, ईक, व (causing Vṛddhi), and the words तरुष and तलुन; लैणी, पौखी, meet for a man; वनचिकी, वरुषी, तलुनी, &c. also words ending in the Kṛt. affix अन causing a nasal to be inserted before it; आढयंकरणी.

(c) † Words indicative of the stages of life except the last take the fem. affix ई; कुमारी, किशोरी, बकरी, बधूटी, चिरण्टी, (both meaning 'a young woman'); but वृद्धा स्यविरा &c. as these imply old age. कन्या is an exception.

(d) Obs. ‡ The words केवल, मामक, भागधेय, पाप, अपर, समान, आर्यकृत, सुमङ्गल and भेषज form their fem. in ई when they are used as names (or in the Veda); केवली, मामकी, समानी, आर्यकृती, &c.; but केवला, सनाना, &c. when they are not names.

(e) § The words नर्तक, खनक, रञ्जक and रजक, those derived by adding the Kṛt. affixes अक, and व (added to certain roots) and the words included in the गौरादिगण form their fem. in ई; नर्तकी, रजकरी, &c. कुट्टाकी one who divides or cuts; लुंटाकी robbing or

* नञ्स्त्रीकङ्कुस्तङ्गितलुनान्नपुयसेत्यानम् । Vārt. यजञ्च । Pān. IV. 1. 16.

† वयसि प्रथमे । Pān. IV. 1. 20. वयस्यचरम इति वाच्यम् । Vārt.

‡ Vide Pān. IV. 1. 30.

§ विश्वैरादिभ्यश्च । Pān. IV. 1. 41. The following are the more important of the words included in the गौरादि group:—गौर, मनुष्य, ऋष्य, पुट, शीग, हरिण, कण, आमलक, बदर, बिब, पुष्कर, शिखण्ड, सुषम, आलिन्द, आढक, अधत्थ, उभय, भृङ्ग, मह, मठ, धन्, तक्षन्, अनडुह, अनडुहाह, देह, देहली, रज, आरट, नट, आस्तरण, आप्रहायण, मङ्गल, मन्थर, मण्डल, पिण्ड, छद, बृहत्, महत्, सोम, सौधर्ष, &c.

stealing, धात्री, &c.; गौरी, मनुषी, शृङ्गरी, हरिणी, मातामही, पितामही &c.; सुंदर has सुंदरा and सुंदरी.

§ 308. * Some *prātipadikas* ending in the Tad. affix द insert आवन् before ई; गार्ग्यायणी (the grand-daughter of गर्ग), लोहित्यायनी, कात्यायनी, &c.

§ 309. The following eleven *prātipadikas* form their feminine in ई under the circumstances mentioned †—जानपद when it qualifies वृत्ति or 'maintenance,' कुण्ड when it means 'a vessel,' or 'a man of a mixed class,' गोण 'a full sack,' स्थल 'a natural site,' भाज 'boiled,' नाग 'a huge elephant,' and काल 'a particular colour,' नील when it refers to a garment or means 'indigo,' कुश when it means 'something made of iron,' कामुक 'desirous of enjoyment,' and कबरी 'a knot of hair,' as जानपदी [वृत्तिः], जानपदा नगरी; कुण्डी अमंत्रं [a vessel], कुण्डान्या, गोणी आवपनं चेत् गोणा अन्या *i. e.* 'an empty sack'; स्थली अकृत्रिमा चेत्, स्थला अन्या *i. e.* 'ground artificially prepared'; भाजी आणा (rice-gruel) चेत् भाजा अन्या, नागी स्थूला चेत् नागा अन्या; काली वर्णश्चेत् काला अन्या *i. e.* if it be a proper name; नीली अनाच्छादनं चेत् नीला अन्या, नील्या रक्ता छाटी इत्यर्थः, नीली गौः, or नीला (when a name), कुशी अयं विकारश्चेत्, but कुशा 'a wooden peg'; कामुकी 'a woman desirous of enjoyment,' कामुका 'one anxious to meet her lover,' कबरी 'a braid of hair,' but कबरा 'variegated.' शोण has शोणी-णा.

§ 310. ‡ The feminine of nouns denoting a 'a male' is formed

* सर्वत्र लोहितादिकतन्त्रेभ्यः | Pān. IV. 1. 18.

† जानपदकुण्डगोणस्थलभाज रागनीलकुशकामुककबरादृन्त्यमत्रावपनकृत्रिमाभाणा-स्थौल्यावर्णानाच्छादनायेविकारमेथुनेच्छाकेसवेक्षेण Pān. IV. 1. 42. शोणात्प्राचाम् | Pān. IV. 1. 43.

‡ पुंयोगादाख्यायाम् | Pān. IV. 1. 48. पालकान्ताच्च | Vārtika. स्यादेव तायां चाप् वाच्यः | Vārtika.

by adding ई when the wife of that male is meant; गोपस्य स्त्री गोपी, छुद्री (sometimes छुद्राणी also) 'wife of a S'udra.'

(a) but not of nouns ending in पालक; as गोपालिका 'the wife of a cowherd' (but गोपाल has गोपाली), अश्वपालिका 'the wife of a horse-groom.'

(b) सूर्य has सूर्या 'the divine wife of Sūrya'; but सूरि i. e. कुन्ती 'who was a mortal.'

§ 311 * The words इन्द्र, वरुण, भव, शर्व, रुद्र, मृड, and आचार्य, हिम and अरण्य both implying 'vastness'; दध meaning 'bad or spoiled barley', ददन when the feminine denotes the alphabet of the Yavanas, मातुल and आचार्य form their fem. in ई but insert आन् before this ई; e. g. इन्द्राणी 'the wife of Indra'; वरुणानी 'the wife of Varuṇa', &c.; हिमानी 'a vast sheet of ice', अरण्यानी 'an immense expanse of forests', दुष्टो दधो दधानी, 'दधनानां लिपिर्दधनानी', but दधनी 'the wife of a Yavana or a Yavana woman; आचार्यानी† (and not नी) 'the wife of an Achārya or a holy teacher'; but आचार्या 'a woman who teaches, a spiritual preceptress'.

(a) ‡ The words मातुल and उपाध्याय insert this आन् optionally; मातुलानी, मातुली; उपाध्यायानी, उपाध्यायी; 'the wife of a preceptor', but उपाध्यायी or उपाध्याया 'a female preceptor', 'a woman who herself performs the work of an उपाध्याय'; in the case of अर्थ and कनिय, आन् is optionally inserted before the ई, when no wife is meant; अर्था—अर्थाणी, 'a mistress or a woman of the Vaishya

* इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडहिमरण्ययवयवनमातुलाचार्यणामानुक् Pān. IV. 1. 49. हिमरण्ययोर्महत्वे । यवारोषे । यवनास्त्रियाम् । Vārtikas.

† आचार्यादणत्वं च । Vārtika.

‡ मातुलोपाध्याययोरानुक् वा । या तु स्वयमेवाध्यापिका तत्र वा जीष्याच्यः । अर्थे, कनियाम् वा । स्वार्थे Vārtikas.

or trader class'; क्षत्रिया, क्षत्रियाणी 'a woman of the Kshatriya or warrior class', अर्यो 'the wife of a Vāishya', क्षत्रियो 'the wife of a Kshatriya.'

§ 312. * Nouns ending in अ and not having य् for their penultimate, except हय, गवय a wild ox, मुकय, मनुष्य and मत्स्य take ई when 'class' is implied; i. e. वृषली 'a S'ūdra female' (also the wife of a वृषल, see § 310. above); similarly ब्राह्मणी, महाशूद्री, &c.; हरिणी, मृगी, औपगवी 'a woman of the औपगव class of Brāhmanas,' कठी 'a woman of the कठ class of Brāhmanas,' &c.; हवी, गववी, मुकवी, मनुषी and मत्सी (Vide § 305. d.); but देवदत्ता 'a woman of that name; अन्धा as it is one of the words included in the Ajādi group; see. § 306. and foot-note); शूद्रा a woman of the Sūdra class' (Vide § 306 above); words ending in पाक, कर्ण, पर्ण, पुष्प, फल, मूल and बाल form their fem. in ई when kind is implied; ओदनपाकी, चाङ्गकर्णी, घालपर्णी, शंखपुष्पी, दासीफली, इर्ध-मूली and गोवाली all names of particular herbs; also words ending in इ and denoting mankind; दासी 'a woman of the दासि family.

§ 313. † *Prātipadikas* expressive of colour, having त् for their penultimate and ending in an Anudatta vowel, except असित black and पलित grey, and the word पिशङ्ग, form their feminine in ई or आ; एता or एतो 'variegated' from एत, रोहिता, रोहिती; पिशङ्गि-पिशङ्गः; but असिता, पलिता, श्वेता (as the त् here is Udatta).

(a) ‡ But if the *Prātipadika* has no त् for its penultimate, it

* जातेरस्त्रीविषयादयोपधात् Pān. IV. 1. 63. योपधप्रतिषेधे हयगवयमुकय-मनुष्यमत्स्यानामप्रतिषेधः Vārtika.

† वर्णादनुदात्ताचोपधाचो न । Pān. IV. 1. 39. निशङ्गादुपसंख्यानम् । असितपलितयोर्न । Vārtikas.

‡ अन्यतो ङीष् । Pān. IV. 1. 40.

simply takes ई; कल्पाशी variegated, सारङ्गी; but कृष्णा, कपिला (as the last vowels are not Anudatta).

§ 314. The feminine of नृ and नर is नारी and that of words included in the *Shārngaravā'di* (शार्ङ्गरवादिगण) group* is formed by adding ई; as शार्ङ्गरवी, गौतमी, आतिथेयी, आशोकेयी, वैदी, पुत्री, &c.

§ 315. The feminine of words expressive of relationship is irregular; श्वशुर-श्वभू, पित्र-मातृ, &c.

§ 316. † The feminine of पति is पत्नी meaning 'the sharer with her husband in the fruit of the sacrifices performed by him;' but‡ if it end a compound it may optionally remain unchanged except when preceded by समान, एक, वीर, पिण्ड, भ्रातृ, भद्र and पुत्र, &c. before which this change is necessary; गृहपतिः or गृहपत्नी the mistress of the house; वृद्धपतिः or वृद्धपत्नी, वृषलपतिः or वृषलपत्नी, &c. but समानः पतिर्यस्याः सा सपत्नी a co-wife, एकपत्नी, वीरपत्नी, &c.

N. B.—If there be no compound this change does not take place; as, ग्रामस्य पतिः 'the mistress of a village,' and not पत्नी; similarly गवां पतिः &c.

§ 317. ¶ The words अन्तर्वन् and पतिवत् form their feminine in ई but have a न् prefixed to this ई; अन्तर्वत्नी 'a woman big with a child.' पतिवत्नी 'a woman whose husband is living.' But if the

* This group consists of the following words:—शार्ङ्गरव, कापटव ब्राह्मण, गौतम, आतिथेय, आशोकेय, वात्स्यायन, मौज्जायन, शैब्य, आश्वमेधय चाण्डाल, पुत्र and some others not very important.

† पत्युर्नो यज्ञसंयोगे । Pān. IV. 1. 33. पतिशब्दस्य नकारादेशः स्यात्, यज्ञेन सम्बन्धे । वसिष्ठस्य पत्नी । तत्कर्तृकयज्ञस्य फलभोक्त्रीत्यर्थः । Sid. Kau,

‡ विभाषा सपूर्वस्य । नि-यं सप्तम्यादिषु । Pān. IV. 1. 34, 35,

¶ अन्तर्वत्पतिवतोर्दुक् । Pān. IV. 4. 32,

word पति means 'a lord or master of' ई woman of the पृथ्वी (the earth having a king). पा, क्षत्रियो 'the

§ 318. Adjectives ending in ई, short forms for the feminine; as सुधिः, सुधीः &c. having य for

§ 319. * Adjectives ending in उ not preceded by अ and न consonant except खरु take ई optionally; e. g. सृष्टु-सृष्टु-ही, पदु-पुदी, बहु-ही; but खरु: 'a girl who chooses her husband' (पतिविरा कन्वा Sid. Kau.); पाण्डुः and not पाण्डुी as the ई is preceded by a conjunct consonant; आखुः as it is a noun.

§ 320. † A prātipadika ending in उ not preceded by व and denoting mankind forms its feminine in ऊ; e. g. कुरुः 'a woman of the Kuru country'; but अध्वर्युः 'the wife of an Adhvaryu', also when it does not denote animal-kind‡; as अलावुः, कर्कन्धूः except in the case of रज्जु and हनु; रज्जुः, हनुः.

(a) Obs. ¶ A prātipadika ending in बाहु and used as a proper name, and the word पञ्जः, also form their feminine in ऊ; as भद्रबाहु 'a woman of that name'; but वृत्तबाहुः 'a woman having well-rounded arms'; पञ्जः ।

(b) कटु and कमण्डलु if used as proper names take ई; कटुः 'a woman of that name,' कमण्डलुः, but कमण्डलुः, कटुः in other cases.

§ 321 § If a compound has for its last member ऊरु and for its

* वीतो गुणवचनत् । Pān. IV. 1. 44. ऊरुसंयोगोपधान । Vārtika.

† ऊकृतः Pān. IV. 1. 66. उकारान्तादयोपधान्मुन्यजातिवाचिनः स्त्रिया-मूह स्यात् । Sid. Kau.

‡ अप्राणिजतिभारज्वादीनामुपसंख्यानम् । Vārtika.

¶ बाह्वन्तासंज्ञायाम् । Pān. IV. 1. 67. पङ्कोश्च । Pān. IV. 1. 68. संज्ञायाम् । Pān. IV. 1. 72.

§ ऊरुत्तरपदादीपम्ये । संहितशफलक्षणवामादेशे । Pān. IV. 1. 69, 70. संहितसहाभ्यां चेति वक्तव्यम् । Vārtika.

word **वृषकन्-शकरी**, the strong one, **पविन्-पविरी**, **शर्वन्-शर्वरी**; the **पृथ्वी**. **सुखानमतिक्रान्ता अतिवृत्तरी**, **अतिभीररी**, &c.

Exception: * But if a base end in **न्** applied to roots ending in a soft consonant, or if a compound has such a base for its latter member, the fem. is formed by adding **आ** only, before which the preceding **अन्** is dropped, *e. g.* **अवावन्+आ-अवावा** (a Brāhmaṇa woman (ब्रह्मणी) or a female thief); **राजयुधा**.

§ 326. † A Bahuvrihi ending in **अन्** forms its fem. in **आ** optionally; as **सुपर्वन्-सुपर्वन्-व्री**, **बहुयज्वन्-बहुयज्वन्-ज्वा**, &c.; but if the word ending **अन्** be such as drops its **अ** before the **आ** of the Inst. sing. it takes **ई** also optionally; *e. g.* **बहुराजन्-बहुराजन्-राजा-राज्ञी** &c.

(a) ‡ If a Bah. end in **न्** the **न्** is optionally changed to **र्**, as **बहुधीवन्-बहुधीवा** or **बहुधीवरी** a town in which there are many fishermen.

§ 327. ¶ If a Bah. comp. end in **ऊधस्** it takes the suffix **ई** in the fem. before which **न्** is substituted for the final **अस्**; **पीवं ऊधः यस्याः सा पीनोष्ठी** having a large udder; **कुण्डोष्ठी** [See Rag. I. 84]; also when it is preceded by a numeral or an indeclinable; as **द्वयोष्ठी**, **अत्युष्ठी** having an udder exceedingly large; but **ऊधः अतिक्रान्ता अत्युधाः**.

(a) Similarly a Bah. ending in **हामर्**, and **हावन** denoting age,

* वनो न हश् इति वक्तव्यम् । Vārtika.

† अतो बहुव्रीहेः । अन उदाशलोपिनोऽभ्यतरस्यात् । Pān. IV. 1. 12, 28.

‡ बहुव्रीहौ वा । Vārt. on Pān. IV. 1. 7.

¶ ऊधमोनह । Pān. V. 4. 131. बहुव्रीहेरुधमो ङीष् । संख्यात्पयादेर्ङीप् । दावहायनान्ताच्च । Pān. IV. 1. 25-27. वयोवाचकस्यैव हायनशब्दस्य ङीप्तत्वं चेत्यने । Vārtika.

lip as red as the *bimba* fruit': दीर्घं जङ्घे यस्याः सा दीर्घजङ्घा-ङ्घी 'one having long legs,' hence 'a she-camel'; स्वङ्गा-ङ्गा (शोभनं भङ्गं यस्याः सा) fair-bodied; सुपुच्छा-च्छी; &c.

(u) but if पुच्छ be preceded by कबर, मणि, and विष; or if पुच्छ and पक्ष be used in a Bah. involving comparison, the fem. is formed in ई only; कबरपुच्छी, 'one having a variegated plumage' i. e. 'a peahen'; उलूकपक्षी शाला 'a hall having its sides like the wings of an owl'; उलूकपुच्छी सेना 'an army with its rear arrayed in the shape of the tail of an owl.'

§ 330. * A Bah. ending in नख and मुख and used as a proper name forms its fem. in आ; शूर्पणखा, गोरमुखा; but ताम्रमुखी 'a girl having a ruddy face.'

§ 331. † Names of the limbs of the body, preceded by words denoting a cardinal point in a compound, form their fem. in ई; त्रस्तुली, &c.

§ 332. ‡ A Bah. ending in पाद् (substituted for पाद) optionally forms its fem. in ई before which it is changed to पद्; व्याघ्रस्व इव पादौ यस्याः सा व्याघ्रपाद-पदी, द्विपाद-पदी; and in आ when पाद means 'a foot of a Vedic verse'; द्विपदी कक्, एकपदा &c.

(a) But if पाद् be preceded by one of the words कुम्भ, शूल, दण्ड, हंस, काक, कृष्ण, सूकर, &c, the fem. is necessarily formed in ई, पाद्, changing into पद् as before; कुम्भपदी 'a woman whose feet are as big as a pitcher'.

(b) In other cases the fem. of *prātipadikas* ending in पाद् is formed by adding आ; हस्तिपादा, अजपादा, &c.

* नखमुखात्संज्ञायाम् | Pān. IV. 1. 58,

† दिक्पूर्वादान्ङीप् | Pān. IV. 1. 60,

‡ पादोन्यतरस्याम् | टाबुचि | Pān. IV. 1. 8, 9.

CHAPTER IX.

SECONDARY NOMINAL BASES DERIVED BY THE ADDITION OF
THE TADDHITA OR SECONDARY AFFIXES.

§ 336. The terminations used to form derivative bases, in Sanskrit, are distinguished into two classes: (1) *Kṛt* (कृत्) or Primary Affixes and (2) *Taddhita* (तद्धित) or Secondary affixes. *Kṛt* are those affixes that are added to verbs, and the Nominal bases formed by their means are called PRIMARY NOMINAL BASES; while TADDHITA affixes are those that are added to substantives, primary or derived from roots, and the bases formed with them are called SECONDARY NOMINAL BASES (Vide § 178).

§ 337. In this chapter we will treat of the more general secondary nominal bases formed by means of the Taddhita affixes, reserving for a future chapter the formation of the primary nominal bases derived by means of the *Kṛt* affixes from roots.

§ 338. The Taddhita affixes are added in various senses. They occasion various changes in the words to which they are added. The following general observations should be paid attention to.

(a) As a general rule the first vowel of a word takes its Vṛddhi substitute before the terminations अ, य, इक, ईन, एय, त्य, &c; as
अश्वपति + अ = आश्वपति + अ;

(b) Before terminations beginning with a vowel or य (1) the final अ, आ, इ and ई are rejected; (2) उ and ऊ take their Guṇa substitute; (3) ओ and औ obey the ordinary rules of sandhi; आश्वपति + अ = आश्वपत 'belonging to Asvapati', &c. m. n.; मनु + अ = मानवः 'a descendant of Manu'; गो + य = गव्यं 'belonging to a cow', so नाव्यं fr. नौ, &c.

(c) In the case of derivatives from compound words some-

times the initial vowel of the second word takes its Vṛddhi substitute, and sometimes the Vṛddhi is double; पूर्ववार्षिक 'belonging to the last year'; similarly सुपांचालकः &c.; सौहार्दे fr. सुहृद्, सौभाग्य from सुभग, &c. When these terminations are added to a Dw. comp. both the words of which are the names of deities, Vṛddhi is substituted for the initial vowel of both; आग्निमारुतं कर्मे 'a sacrifice offered to Agni and the Marut deities,' &c.

(d) If the initial vowel of a word be preceded by the य् and व् of a preposition the य् or व् is first changed to इय् or उव् before Vṛddhi substitute can take place; as व्याकरण + अ = विद्याकरण + अ = वैद्याकरणः; स्वन्ध + अ = सुवन्ध + अ = सौवन्धः; similarly सौवस्तिक from स्वस्ति; सौवर fr. स्वर, &c.

(e) Before consonantal Tadd. affixes, a final न् is generally rejected; the final न् with the preceding vowel is sometimes dropped before vowel terminations and such as begin with व्; युवन्-युवस्व, राजन्-राजकं, &c.; आत्मन्-आत्मन्-आत्मीय. There are various exceptions to this latter part of the rule; e. g. राजन्व fr. राजन्, &c.

N. B.—Other changes the student will easily note from the instances given.

§ 339. The following is a list of such of the Taddhita affixes as are commonly to be met with.

SECTION I.

MISCELLANEOUS AFFIXES.

अ- is added in the sense of:—(1) 'the son of'; as उपगोः अपर्यं पुमान् औपगवः 'the son of Upagu;' so वासुदेवः from वसुदेव; पर्वतस्य अपर्यं स्त्री पार्वती 'the daughter of the mountain,' &c. (2) 'the descendant of'; as उत्सस्य

गोत्रापत्यं पुमान् औत्सः 'a descendant of Utsa;' उत्सस्य
 गोत्रापत्यं स्त्री औत्सी 'a female descendant of Utsa,
 (Vide § 310. 312.); (3) 'dyed with;' हरिद्रया रक्तं
 हरिद्रं वसनं 'a garment dyed with turmeric'; (4) made
 of;' 'देवदारोर्वैकारः देवदारवः 'made of the fir tree;' (5)
 'belonging to,' &c.; देवस्य अयं देवः 'belonging to a god;'
 शर्कराया इहं शर्करं 'of sand;' ऊर्णाया इहं और्णं वस्त्रं 'a woolen
 garment,' वैष्णः; 'belonging to the sultry season,' नैशः
 nocturnal,' सांवत्सरः, 'yearly,' &c.; when added to हेमन्त
 the final त् is dropped; हैमनः 'autumnal,' (Vide *Sis.*
 VI. 55, *Ki.* XVII, 12.). हेमन्तः means 'agresable in
 the autumnal season;' (6) 'lord of;' पृथिव्याः ईश्वरः
 पार्थिवः 'the lord of the earth;' पञ्चालानां स्वामी पाञ्चालः
 'the king of the Panchalas'; ऐक्ष्वाकः* 'the king of the
 Ikshvāku country;' (7) 'a collection of;' काकानां समूहः
 काकं; बकानां समूहः बकं 'a flock of cranes;' similarly मावूरं
 from मवूर 'a peacock,' कापीतं fr. कपोत 'a pigeon;' भिक्षा-
 णां समूहो भैक्षन्; गर्भिणीणां समूहो गार्भिणम्, &c. (8) 'knowing
 or studying;' व्याकरणं अधीति वेद वा वैयाकरणः 'one who
 studies grammar, a grammarian,' &c. (9) and to form
 abstract nouns; मुनेः भावः मौनं 'silence,' युवन-बोवनं
 'youth;' सुहृद्-सौहार्दं 'friendship'; पृथोर्भावः पार्थव्यं 'great-
 ness, width.' &c.

अक—forms derivatives with various significations:—(1) उद्भूतः भवः
 औद्भूतः 'produced from or relating to a camel,' ग्रीष्मे भवः
 ग्रीष्मकः 'produced in the hot season,' (2) कुलालेन कृतं
 कौलालकं 'made by a potter,' ब्रह्मणा कृतं ब्राह्मकं 'made

* For the declension of such words Vide § 73. a., b.

by Brāhman'; (3) आरण्यकः 'a forester,' 'a wild man,' (4) राज्ञां योग्यं राजन्यकं 'a place fit for kings to live in'; मानुष्यकं 'a country fit for men to live in'; कुरुषु जातः कौरवकः (also कौरवः^०) 'an inhabitant of Kuru'; युगन्धरेषु जातः यौगन्धरकः (also यौगन्धरः^०) 'inhabiting Yugandhara'; (6) पथि जातं पथ्यकं 'grown on a way'; (7) पन्थानं गच्छतीति पथिकः 'a traveller'; (8) पूर्वाह्ने भवः पूर्वाह्निकः 'happening in the forenoon'; similarly अपराह्ने भवः अपराह्निकः 'happening in the afternoon'; (9) is added to denote 'enmity'; काकोलूकयोः वैरं काकोलूकिका † 'the antipathy between the crow and the owl'; similarly कुत्सकुशिकिका, &c.; (10) when added to words ending in the Tad, affixes signifying 'the child or the descendant', and to the words उक्षन्, उष्ट्र, उरभ्र 'a ram', राजन्, राजन्व, राजपुत्र, वत्स, मनुष्य and भज, it has the sense of 'a collection of'; उपगूनां समूहः औपगवकम् 'a number of the descendants of Upagū'; औक्षकं 'a herd of cattle'; राजकं 'a collection of kings,' राजन्यकं 'an assemblage of kshatriyas,' वात्सकं 'a number of calves'; मानुष्यकं भजकं &c.; (11) it is also added to क्रम, पद, शिक्षा and मीमांसा in the sense of 'one who has studied them;' क्रमकः a student who goes through a regular course of study, or one who has studied the *kramā* arrangement of a sacred text, मीमांसक 'a student of the *mīmāṃsā* philosophy'; &c.

* विभाषा कुरुयुगन्धराभ्याम् । Pān. IV. 2. 30.

† Vide supra § 306. a. These are generally fem. There are some exceptions, as देवासुरम् 'the enmity between the gods and the demons,' &c.

‘relating to, &c.,’ आत्मानमधिकृत्य भवः आध्यात्मिकः ‘relating to the Supreme spirit,’ ‘spiritual’; आधिदैविकः ‘relating to or coming from the governing deity,’ आधिभौतिकः ‘proceeding from the elements,’ ऐहलौकिकः ‘temporal,’ पारलौकिकः &c.—(18) to कृय, विक्रय, कृयविक्रय and वस in the sense of ‘living upon’ (in these cases no Vrddhi substitute takes place); भुविकः ‘one who lives upon selling things; a trader,’ विक्रयिकः, वसिकः, ‘one who lives upon wages.’—(19) to words denoting musical instruments in the sense of ‘playing upon,’ &c. सुदंगवादनं शिल्पमस्य मर्द्दंगिकः ‘one whose profession it is to play on a tabor,’ so वैष्णिकः fr. Viṇā; similarly वैष्णविकः; माडुकः or माडुकिकः, शार्दूलिकः, &c.—(20) to पर्प and the remaining words * of that group in the sense of ‘walking with the assistance of,’ पर्पिकः (पर्पेण चरति इति, येन पीडेन पङ्गवश्चरन्ति स पर्पः Sid. Kau.); अभ्येन चरति अभ्यिकः, रथिकः &c; पथा चरति पथिकः ‘a traveller,’ this is also added to words denoting inanimate things; वारिपथिकं शरु ‘wood carried on by the force of waters,’—(21) to words included in the भल्लादि † group in the sense of ‘bears or carries by means of’ भल्लया हरतीति भल्लिकः; and optionally, to the word वि-वीवधः वि-वीवधिकः.—(22) to कुसीद and दशैकादशन in the sense of ‘lending on interest’; कुसोदिकः ‘a usurer,’ दशैकादशिकः ‘one who lends another ten rupees in order to get back eleven i. e. ‘a usurer;’ and

* These are अभ, अभन्त्य, रथ, जाल, व्यास, म्यास, and पाद.

† भक्ता, भरट, भरण, शीर्षभार, अंसभार, &c.

(23) to आकर्ष; आकर्षेण चरति आकर्षिकः 'magnetic, attractive'.

इन्—(1) Added to पूर्व or words ending in पूर्व and to आह it has the sense of 'done and eaten by' respectively, कृतपूर्वी कटं; आहमनेन भुक्तं आही 'one who has eaten, at a S'ra-ddha;' (2) it is added to a few words, such as खल, कुटुम्ब, &c. in the sense of 'a collection of' with the fem. term. ई added to it; खलानां समूहः खलिनी 'a multitude of thrashing floors or wicked men,' कुटुम्बिनी 'a number of families,' डाकिनी 'a host of female goblins or imps,' शाकिनी, &c.

इमन् (इमनच्)—forms abstract nouns when added to the words पृथु, मृदु, महत्, तनु, पटु, लघु, बहु, साधु, आद्यु, उरु, गुरु, बडल, खण्ड, दण्ड, अकिंचन, चण्ड, बाल, वरस, होड, पाक, मन्द, स्वादु, त्रस्व, वीर्य, प्रिय, वृष, ऋजु, क्षिप्र, क्षुद्र, अणु, वृद्ध, वृद्ध, परिवृद्ध, कृश, भृश, वक्र, शीत, उष्ण, जड, बधिर, मधुर, पण्डित, मूर्ख, मूक, स्थिर, and words expressive of colour; before this term these undergo the same changes as before the ईयस् of the comparative and are always mas; as प्रथिमा 'greatness,' न्रदिमा 'softness,' तनिमा 'thinness,' पटिम 'dexterity,' 'sharpness,' &c., बालिमा वरसिमा, होडिमा, पाकिमा 'childhood'; त्रसिमा, क्षोदिमा, द्रदिमा, उष्णिमा, ऋशिमा, जडिमा, द्युहिमा, &c.

इय (घ) —this is added to (1) क्षत्र in the sense of 'born of the race of'; क्षत्रियः;—(2) राष्ट्र in the sense of 'relating to'; राष्ट्रियः; —(3) महेन्द्र in the sense of 'an oblation offered to'; महेन्द्रियं हविः; —(4) अग्र; अग्रियः 'foremost'.

इक् (ईकक्)—is added to शक्ति and यष्टि in the sense of 'striking

with'; शक्त्या प्रहरतीति शान्तिकः, 'a spearman' (also शो-
न्तिकः), वट्टिकः 'one who strikes with a stick'.

ईन (ख, खम्) — (1) Added to कुल and words ending in कुल it means 'born of', कुले जातः कुलीनः or कौलीनः 'of a good family,' आढ्यकुलीनः-कौलीनः 'sprung from a noble and rich family'; it is added to—(2) the words पार and अ-
वार separately or taken together in any order in the sense of 'going'; as पारं गानीति पारीणः 'going over to the other bank'; (when used at the end of a compound it means ver-
sed or adept in'; Vide Bhat. II. 46.), अवारीणः 'coming over to this side (of a river, &c.)'; पारावारीणः 'one who goes to both sides or one who crosses the sea'; अवारपारीणः 'crossing a river, &c.-(3) the word ग्राम in the sense of 'rustic' as ग्रामीणः;-(4) the words आत्मन्, विश्वजन and words ending in भोग in the sense of 'beneficial to'; आत्मने हितः आत्मनीनः, विश्वजनीनः; मातृभोगीणः 'fit to be en-
joyed by a mother'; पितृभोगीणः &c.;-(5) नद changed to नू; as नवीनः;—(6) अध्वन् in the sense of 'journeying' अध्वानं गच्छतीति अध्वनीनः a traveller; (7) सर्वाङ्ग and अनु-
पद् in the sense of 'eating' and 'fastened on' respectively; सर्वाङ्गीनः 'eating every kind of food'; °अनुपदं बद्धा अनु-
पदीना (उपानन्) 'a shoe or boot of the length of the foot'; —(8) तिल and माष in the sense of 'a field of'; as तैलीनं 'a sesamum field', माषीणं, &c. and to सप्तपद and द्विदशगु substituted for ह्यः+गोशेह; सप्तभिः पदैः अवाप्यते साप्तपदीनं 'formed by walking together seven steps or speaking

seven words'; **झीगोदोहस्य विकारः हैयंगवीनं** * 'fresh butter or ghee (Vide Rag. 1. 45; Bhatti V. 12).

ईय (छ, छप्)—(1) is added in the sense of 'of or belonging to,'
छालायाः अयं छालीयः fr. **छाला**; **मालीयः** fr. **माला**; **पाणि-
 नीयः** 'belonging to the school of Pāṇini'; it is added to—
 (2) **स्वस्र** and **पितृस्वस्र** and **भ्रातृ** in the sense of 'the son
 of' and 'relating to,' respectively; **स्वस्रीयः** 'a sisetr's son';
पैतृस्वस्रीयः, **भ्रात्रीयः** 'fraternal';—(3) **अन्ध** in the sense of
 'relating to or a number of,' **आन्धीय** (also **आन्ध**) 'rela-
 ting to horses, a number of horses';—(4) when added to
 the words **स्व**, **जन**, **पर**, **देव**, **राजन्**, **वैष्णु** and **वैज** a **क** is
 inserted; **स्वकीय** 'one's own,' **जनकीय** 'of the people,' **पर-
 कीय**, **राजकीय**, **वैष्णुकीय**, 'of bamboo,' **वैजकीय**.

एण्य—**प्रावृषेण्य** 'produced in or relating to the rainy season,'
 fr. **प्रावृष्**.

एय (डक्, डकम्, डम्)—is chiefly added (1) to words ending in a
 fem. affix meaning 'the child or offspring of; **वैनतेयः**
 'the son of Vinatâ i. e. Garuda'; **भागिनेयः** 'the son of a
 sister'; when added to **कुलटा** meaning 'a poor woman,' **इन**
 is inserted optionally; **कौलटेयः** or **कौलटिनेयः**, when **कु-
 लटा** means 'a harlot' or an 'adulteress,' **एर** is optionally
 substituted for **एय**; **कौलटेयः** or **कौलटेरः** 'the son of an
 adulteress;' it is optionally changed to **एर** when added
 to words denoting 'a female having some kind of defect',
कायेयः—**रः** 'son of a one-eyed woman', **दासेयः**—**रः** 'son of
 a female slave';—(2) to words of two syllables ending in **इ**
 but not formed by the affix **इ (इम्)**, to **मण्डूक** and words

* तच्च हैयंगवीनं यद् झीगोदोहस्यं घृतम् । Amara.

included in the **सुभ्रादि** group*; **आत्रेयः** 'son of Atri', **मन्दूकेयः** 'son of Mánduka', **शौभ्रेयः** 'son of Ś'ubhra' (Name of a sage), **भैत्रेयः** &c;-(३) and to **मातृस्वसृ** and **पितृस्वसृ**, the final **कृ** being dropped before it; **मातृस्वसेयः**, **पितृस्वसेयः**; (४) added to **नदी** and **कलि** it has various senses; **आग्नेयः** 'son of Agni', 'relating to fire', having Agni for the presiding deity', &c; it is affixed to—(५) **नदी** and other words in the sense of 'produced from, &c'; **नद्याः इदं नद्यां भवं वा नादेयं** 'riverborn,' 'rock-salt'; **माहेयं** fr. **मही** 'produced from the earth', **वाराणसेयः** &c.; (६) **व्रीहि** and **शालि** in the sense of 'a field of,' **वैह्वं**, **शालीयं**;—(७) **कुल**, **कुक्षि**, **ग्रीवा**, and words included in the **कक्षादि** group†, with different significations and with a **क** added to it; **कौलेयक** 'a dog', 'pertaining to a noble family'; **कौक्षेयकः** 'a sword'; **ग्रीवेयकः** 'a neck ornament', **कुक्षिताः नवः कक्षयः तत्र जातः कामेयकः ग्रामेयकः**, 'village-born, rustic', **नागरेयकः** &c; (८) **कोश** in the sense of 'made of', **कौशेयं** 'a silken garment';—(९) **पुरुष** in different senses; **पौरुषेयः** 'man-slaughter', 'human work', 'derived from or incidental to man, composed or propounded by man'; and (१०) **पयिन**, **अतिथि**, **वसति** and **स्वपति** in the sense of 'useful in, good for'; **पथि साधु पायेयं** 'what is useful on the way' i. e. 'provisions for a journey'; **अतिथिषु साधुः आतिथेयः** 'attentive to guests, hospitable'; व-

* सुभ्र, पुर, ब्रह्मकृत, रोहिणी, रुक्मिणी, धर्मिणी, विमातृ, विधवा, शुक्र, विश्व, शकुनि, शक्र, बन्धकी, अतिथि, &c.

† कक्षि, पुष्कर, पुष्कल, कुम्भी, कुण्डिन, ग्राम, &c.

सतौ साधुः वासतेवः hospitable,'-वी रात्रिः; स्वपतेः आगतं स्वापतेव (धनं) wealth, property'; Vide Kir. XIV. 8.

क (कन्)—is affixed (1) to words expressive of countries in the sense of 'born or produced in': मद्रकः 'born or produced in the Madra country';—(2) to पीत in the sense of 'dyed with' पीतकः 'dyed yellow';—(3) in the sense of 'belonging to,' मत्कः स्वत्कः &c:—(4) 'bought for' पञ्चकः 'bought for five rupees';—(5) in the sense of 'acting' शीतकः 'one who is cold' *i. e.* 'slow in action,' 'a dilatory or lazy man;' उष्णकः 'an active man';—(6. 7. 8) to express pity or diminution, or depreciation पुत्रकः 'poor son,' देवदत्तकः 'unhappy Devadatta,' ह्रस्वो वृक्षो वृक्षकः 'a small or stunted tree'; अधकः 'a bad horse, a hack,' शूद्रकः 'a wicked S'udra'; (9) and sometimes with no signification; अविकः *i. e.* आविः 'a ram', मणिकः 'a jewel,' बालिकः 'a young boy'; &c.

कट (कटच्)—is affixed (1) to words denoting names of beasts; in the senses of 'a collection'; अविकट 'a flock of sheep'; &c. (2) and in various senses to the prepositions सं, प्र, वि, नि and उन्; संकट 'narrow, impassable, crowded', &c.; प्रकट 'manifest'; विकट 'huge, fierce, large', &c.; निकट 'near, close to', &c.; उत्कट 'large, excessive,' powerful', &c.

कटथा—रथकटथा 'a number of chariots'.

कल्प, वैश्य and देशीय (कल्पप्, वैश्य, देशीयर्)—are added to express 'equality with, little inferiority' to; विदुषः ईषन्मूनः विद्वत्कल्पः—वैश्यः—देशीयः 'almost learned' कुमारकल्पः, 'nearly equal to Kumara in valour'; कविकल्पः; मृतकल्पः 'nearly dead', &c; these are also added to verbs; पचतिकल्प 'cooks tolerably well'.

चण (चणप्) } are added in the sense of 'reputed or remarkable for'; as विद्यया वित्तः—विद्याचणः 'remarkable or known for one's knowledge'; (Vide Bhatti II. 82.)
 चुञ्चु (चुञ्चुप्)

तन (ट्यु, ट्युल्)—is added to adverbs of time in the sense of 'relating or belonging to,' सार्वं भवः सार्वतनः; अद्यतनः, ह्यस्तनः, प्राह्यतनः, दिवातनः, शेषातनः, चिरंतनः, सनातनः;—to प्र; as प्रतनः old;—to the word नव changed to नू; नूतनः।

तर (टरप्)—expresses diminution गोपीतरा 'a small sack,' वत्सतरः 'a young calf,' &c.

तन—is similarly added to चिर, परन्तु 'last year,' परारि 'the year before the last,' प्र and नव; चिरत्नं, परत्नं, परारित्नं, प्रत्नं and नूत्नं.

ता (तल्)—forms abstract nouns; क्षिता, पुंस्ता, समता &c.; added to ग्राम, जन. बन्धु, सहाय, and गज it has the sense of 'a collection of;' ग्रामता, जनता, बन्धुता, &c.

तिथ—बहुतिथ 'manifold.'

त्य—(त्यक्) is added in the sense of 'living in,' belonging to,' &c. to the words दक्षिणा, पश्चात्, पुरस्, अमा, इह, क, ह्यस्, श्वस्, and indeclinables ending in तस्; दक्षिणात्यः a southerner, पाश्चात्यः; पौरस्त्यः, an inhabitant of the east; अमात्यः, one who accompanies a king, a minister, इहस्त्यः, कस्त्यः, ह्यस्त्यः, ततस्त्यः &c.; also to the preposition नि, नित्यः 'eternal.'

त्यक् (त्यक्त्)—is added to उप and अधि; उपत्यक्ता land at the foot of a mountain, अधित्यक्ता a table-land.

त्र—is affixed to गो only; गवां समूहो गोत्रा f. a herd of kine.'

त्व—forms abstract nouns; गोत्वं.

इक्ष्, इक्षत् and मान्, ° (इक्षन्, इक्षसन्, मानन्) are added in the sense of 'measuring as much as;' जानु प्रमाणं अस्व जानुदक्ष-इक्षत्—मानं उदकं 'water reaching as far as the knee,' &c.

न and स्त† (नम्, स्तम्)—are added to स्त्री and पुंस respectively in different senses; स्त्रीणः 'womanly,' feminine, suited to women, (n.) womanhood,' &c; पौंसः 'manly,' heroic, fit for a man; (n.) manhood, virility.

पाक्ष— is added as a depreciatory termination; निषक्पाक्षः, 'a bad doctor, a quack;' वैवाकरणपाक्षः, &c; added to केश it has the sense of 'a collection of,' as केशपाक्षः. (पक्ष and हस्त are also added to केश in the same sense).

मय (मवद्)—§ is added in the sense of (1) 'made of'; मृदः विकारः मृन्मय 'made of earth,' काष्ठमय made of wood,' &c.; and (2) in that of 'profusion or excess'; घृतं प्रचुरं यस्मिन् घृतमयो यज्ञः 'a sacrifice consisting for the most part of clarified butter,' भक्षमयः &c. It is not added to words denoting 'an article of food or a covering.'

व (वक् वत्, वम्, ण्व)—is added to nouns with different meanings (1) गवां समूहो गम्वा f. 'a herd of cattle,' वातानां समूहो वात्वा, so खल्वा, रथ्या (रथानां समूहः) पादवा, धूम्या, a dense mass of smoke, हण्वा, मडवा, &c. (2) सभायां साधुः सम्बः a 'courtier,' (3) सतीर्थ्याः 'disciples of the same preceptor,' सोदर्यः, समानोदर्यः 'a uterine brother;' (4) forms abstract nouns राज्यं, सैनापत्यं, पौरोहित्यं, सारथ्यं, आस्तिक्यं, &c; it is added to—(5)

* प्रमाणे इक्षज्ज्ज्मान्मात्रः । Pān. V. 2 37.

† स्त्रीपुंसाभ्यां नृपुंज्ञो भवनात् । Pān. VI. 1. 87.

§ मयद् व एतयोर्भाषा २. १. ३५ दनयोः । Pān. IV. 3. 148.

the words राजन् and मनु in the sense of 'born of the race of,' राजन्यः 'a man of the Kshatriya class,' मनो-जातः मनुष्यः (in this case ए is inserted) 'a man;'—(6) श्वशुर in the sense of 'the son of'; श्वाद्युष्यः; (7) कुलः कुल्य- 'of noble descent;'—(8) वायु, ऋतु, पितृ, and उषस् in the sense of having any of these for one's presiding or tutelary deity, ' &c; वायुः देवता अस्व वायव्यं अस्त्रं 'a missile having Vāyu for its presiding deity, ऋतव्यः worshipping the Seasons (as divinities),' पितृ 'sacred to the manes, offered to the manes;; उषस्वः 'sacred to the Dawn;'—(2) इण्ड and words included under the इण्डादि group in the sense of 'deserving or meriting;' इण्डयः deserving punishment, वध्यः 'fit to be killed.' अर्च्यः 'deserving worship;' &c. In the derivatives given hereafter य should be considered as added in the sense attached to each word;—स्तेयं 'theft' from स्तेनः; उरस्यः 'born of the breast' (also औरसः fr. उरस् + अ) fr. उरस्; इन्त्यं 'wholesome to the teeth' (in this sense it is added to words denoting the limbs of the body; as कण्ठय 'good for the neck,' &c.); द्युनं-द्युन्यं 'fit for a dog' fr. श्वन्; नभ्यं 'fit for being the central part of a wheel' fr. नाभि 'the nave of a wheel;' नस्य 'fit for the nose' from नासिका; रथ्य 'drawing a chariot, a horse,' युग्य 'harnessed to the yoke, a bull;' वयस्य 'of equal age, a friend;' तुल्य 'what is weighed in a balance and found equal,' hence 'equal,' fr. तुला; न्याय्यं (न्यायादनपेतं) 'just;' पथ्यं (पथि साधु) 'wholesome;' हृद्यं (हृदि स्पृश्यते मनोज्ञत्वात्) 'agreeable to the heart,' धन्यः (धनं लब्ध्वा) obtaining wealth, धन्यं (धनोदनपेतं लब्धं वा) 'con-

sistent with *dharma*,' or 'obtained justly;,' जन्य 'talk of the people,' वद्व 'capable of being controlled, obedient,' &c. द्रव्य (द्रोदिकारः) 'wooden or of a tree'; मूल्यं (मूलेना-
ताम्यं P. IV. 4. 49.) 'price'; &c. यशस्वः (यशसा युतः) 'glorious, leading to glory'; (नाव्यं नावा तार्यं) 'fit to be crossed over in a boat'; धुर्यः (धुरं वहतीति) 'a horse or bullock yoked to the pole of a carriage'; गव्यं (गवे हितं) 'proper or fit for a cow, got from a cow'; &c.

इ—(1) is added to कुटी, समी and छुण्ड, as a diminutive term.; ह्रस्वा कुटी कुटीर *m, n.* 'a small hut,' समीरः 'a small s'ami tree,' छुण्डरः 'the trunk of a young elephant.'

शंकट and शाल—are affixed to वि in the sense of 'largeness,' विशंकट 'great, large'; विशाल 'extensive,' 'spacious,' &c.

§ 840. The मत्वर्थीय affixes or affixes expressive of possession, have the following additional senses:—भूमन् or 'greatness, eminence,' निन्दा or 'depreciation,' प्रशंसा or 'praise,' नित्ययोग or 'constant connection,' अतिशायन or 'excess over,' सम्बन्ध or 'being in connection with,' and अस्तिविवक्षा or to express the meaning of 'possession.* The instances in order are—यवमान्, ककुदावतिनी कन्वा, रूपवान्, क्षीरिणी वृक्षाः, उदरिणी कन्या, इण्डी.

SECTION II.

AFFIXES SHOWING POSSESSION (मत्वर्थीय).

अ (अच्)—is affixed to words included in the अर्शआदि group†;

* भूमनिन्दाप्रशंसासु नित्ययोगेतिशायने ।

सम्बन्धेस्तिविवक्षायां भवन्ति मनुवादयः ॥ (Sid. Kau.).

† अर्शस्, उरस्, तुन्द, चतुर, पलित, जटा, घटा, अघ, कर्दम, अम्ल, लवण, and words expressive of the deformed limbs of the body and of colour.

अर्धसः 'suffering from piles'; जटा अस्वास्तीति जटः 'having matted hair'; उरसः 'having a prominent breast.'

आट and आल—are attached to वाच् in the sense of 'speaking much or speaking badly; वाचाटः or वाचालः a prattler, a garrulous or talkative person.

आलु—हृदयालुः 'one who possesses a heart' i. e. 'a kind-hearted man'; this is added to क्षीत, उष्ण and क्षुद्र in the sense of 'not capable of enduring'; क्षीतं न सहते क्षीतालुः 'unable to endure cold'; similarly उष्णालुः, क्षुद्रालुः (क्षुद्रं बुरोडाद्यः तं न सहते । क्षुद्रं दुःखं इति माधवः S. K.).

इत—is affixed to तारका and other words* in the sense of 'that is obtained or possessed by'; तारका अस्व संजाताः तारकितं नमः 'the sky studded with stars'; फलानि अस्व संजातानि असौ फलितः वृक्षः; similarly, पुष्पित, सुखित, दुःखित, &c.

इन and इक (इनि, इन्)—are added to words ending in अ, and to the words of the व्रीह्यादि group†; इण्डः अस्वास्तीति इण्डिन्

* तदस्य संजातं तारकादिभ्य इतच् । Pān. V 2. 36. The following are some of the words of the तारकादि group:—पुष्प, मञ्जरी, कजीव, क्षण, सूत्र, प्रचार, विचार, कुङ्कुल, मुकुल, कण्डक, मुसल, कुसुम, कुतूहल, स्तवक, किसलय, पञ्चव, खण्ड, वेग, निश, मुश, बुभुक्षा, धेनुष्या, पिपासा, भ्रष्टा, अध, पुलक, अङ्गारक, शोह, दोह, सुख, दुःख, उत्कण्ठा, भर, व्याधि, वर्मेन्, व्रण, गौरव, शास्त्र, तरङ्ग, तिलक, चन्द्रक, अधक, गर्व, मुकुर, उत्कर्ष, हर्ष, रण, कुवलय, सीमन्त, ज्वर, गर, रोमाञ्च, पण्डा, कोरक, स्थपुट, फल, शङ्कर, अकुर, बकुल, शैवल, भक्ष, कलंक, कर्दम, कन्दल, मूर्छा, हस्तक, प्रस्तक, प्रतिबिम्ब, प्रत्यय and दीक्षा.

† अत इनिठनौ । Pān. V. 2. 115. The words belonging to this group are:—व्रीहि, माया, शाला, शिखा, माला, मेखला, केका, अष्टका, पताका, चर्मन्, कर्मन्, वर्मेन्, दंष्ट्र, संज्ञा, वडवा, कुमारी, नौ, वीणा, बलाका, and words ending in शीर्ष.

or इण्डक 'one who has a staff,' धनिन्, सुखिन्, दुःखिन् &c.; व्रीहिन्, व्रीहिक; मायिन्, मायिक; शालिन्, मालिन्, &c.; when added to वात and अतिसार a क is prefixed to it; वातकिन्, 'suffering from gout, rheumatic; अतिसारकिन्, 'one suffering from diarrhoea'; it is added to पुष्कर* and other words when the place is meant; पुष्करिणी 'the place where lotuses grow;' hence 'a tank or a lake,' similarly कुमुदिनी, पद्मिनी, &c; it is also added to अर्थ and words ending in अर्थ; अर्थिन् one having some object in view, धान्यार्थिन् &c; and to वर्ण; वर्णिन् 'an ascetic.'

इन—is affixed to फल, बर्ह and मल; फलिन्: 'bearing fruit, fruitful,' बर्हिण: 'a peacock;' मलिन् 'dusky'.

इल—is added to तुन्द, उदर, पिचण्ड, यव, व्रीहि, and प्रज्ञा optionally; to पिच्छ, उरस्, ध्रुवक, वर्ण, उषक and पङ्क necessarily; to सिकता, शर्करा and केन optionally; तुन्दिल 'having a protuberant belly, corpulent,' उदरिल, पिचण्डिल, (have the same sense); प्रज्ञिल 'intelligent;' पिच्छिल 'slimy, slippery;' उरसिल 'having a broad chest;' पङ्किले muddy,' सिकतिल 'sandy,' शर्करिल; केनिल, &c.

उर—इन्दुर 'having projecting teeth,' hence also rugged,' &c.

उल—is added to बल and वात in the sense of 'not enduring'; as बलूल: 'not able to face the army of the enemy,' 'one who cannot withstand the strength of another'; वातूल 'one that

* पुष्कर, पद्म, उत्पल, तमाल, कुमुद, नड, कपित्थ, विस, मृगाल कर्दम, शालूक, विगर्ह, करीष, शिरीष, प्रवाह, हिरण्य, कैरव, कलोल, तट, तरङ्ग, पङ्कज, सरोज, राजीव, नालिक, सरोरुह, पुटक, अरविन्द, अम्भोज, अञ्ज, कमल and पयस्.

15 S. G.

cannot bear the wind'. When added to वात it has also the sense of 'a collection,' वातुलः 'a hurricane.'

ग्निम्—This is added to the word वाय् in a good sense as आट or आल is added in a bad sense; वाग्निम् 'eloquent, an orator.'

मत्(कनुप्)—is added to कुमुद, नड and वेतस; कुमुदत् 'a place abounding in lotuses,' नडुत् 'abounding in the nada grass,' वेतसवत् 'abounding in canes.'

मत् (मतुप्) is the general term. expressing possession; * it is added in the sense of 'it has that or that is in it'; e. g. गावोऽस्मास्मिन्वा सन्तीति गोमान् 'possessing cows,' &c. It is specially added to the words रस, रूप, वर्ण, गन्ध, स्पर्शः, स्नेह, शब्द and स्व; रसवान्, रूपवान्, &c; रववान्.

§ 341. (a) The म् of the termination मत् is changed to व् when affixed to words ending in म् or अ short or long, or having either for their penultimate †; किंवन् from किम्, विद्यावत्, लक्ष्मीवत्, यशस्वत्, भास्वत्, &c.; ‡ राजन्. + वत् = राजन्वत्; as राजन्वान् देशः 'a country having a good or just king;' (Cf. Rag. VI. 22.) = राजवत्; as राजवान् देशः 'a country governed by a king'; उदक् + वत् = उदक्वत् m. 'the sea', = उदक्वत्; as उदक्वान् (घटः) 'a jar containing water.'

Exceptions:—म is not changed to व् in the case of the words चव हस्मि, ऊर्नि, भूमि, कृमि, कुम्भा, वशा, द्राक्षा, भ्रजि, ब्रजि, ध्वजि, नजि, हरित्, ककुद्, गरुत्, मरुत्, इक्षु, दु and मधु; as यवमान्, ऊर्निमान्, &c.

* तदस्यास्यस्मिन्मिति मतुप् । रसादिभ्यश्च । Pân. V. 2. 94. 95.

† मातुप भायाश्च मतोर्त्रोऽयवादिभ्यः । Pân. VIII. 2. 9.

‡ राजन्वासौराज्ये । Pân. VIII. 2. 14. राजवानन्यत्र । Sid. Kau.

(b) * मन् also becomes वन् when added to words ending in any of the first four letters of a class; विद्युद्धान्, तडित्स्वान्, m. possessing lightning' i. e. 'a cloud,' &c. The न् of विद्युन् &c. is not changed to ह् as it is not at the end of a पद.

(c) and when the whole expresses a संज्ञा (a name); अहीवती, सुनीवती &c.

§ 342. When added to words denoting qualities मन् is dropped †; e. g. शुक्लो गुणोऽस्यास्तीति शुक्लः पटः a white (i. e. possessed of the white colour) garment, so कृष्णः &c.

व (वप्)—is added to रूप in the sense of 'a stamped coin, or beautiful'; हिम्य 'possessing snow, snowy,' गुण्यः 'possessing merits.'

सुख— is added to ऊर्णा, शुभं, अहं, and शं; ऊर्णावुः 'woolen' शुभंवुः 'possessing bliss, fortunate'; अहंवुः 'proud'; शंवु 'happy.'

र— is added to पाण्डु, मधु, सुषि, उष, नग, सुष्क, पांडु, ख, सुख and कुञ्ज; पाण्डुर 'possessing paleness i. e. 'pale;' मधुर 'sweet,' &c.

ल (लप्)—अंसलः 'having muscular shoulders' i. e. 'strong,' वत्सल 'compassionate,' फेनल 'foamy'; it is also added to words ending in आ and denoting a limb of the body of an animal, चूडालः 'having a crest.'

व—केशवः 'having beautiful and luxuriant hair,' also (कशिन्, केशिक, केशवन् in this sense); मणिवः 'a kind of serpent,' हिरण्यवः 'one of the nine treasures of Kubera'; अर्णव+व= अर्णवः 'the sea.'

* शयः | संज्ञायाम् | Pān. VIII. 2. 10, 11.

† गुणवचनेभ्यो मनुष्यो लुगिष्ठः | Vārt.

वल (वलच्)—इन्तावलः 'an elephant'; शिखावलः 'a peacock'; रज-
स्वला, कृषीवलः 'a husbandman,' आमुतीवलः 'a sacri-
ficial priest' 'a distiller of spirit'; परिषदलः 'a king;'
and ऊर्जस्वलः 'powerful.'

विन्—*is added to माया, मेधा, खजू and words ending in सू, मायाविन्*
'a magician' &c., मेधाविन् 'talented,' खज्विन् 'possessing
a garland,' तेजस्विन् 'lustrous,' &c.; आमय + विन् = आमय-
विन् 'diseased.'

श—लोमशः 'hairy,' 'a monkey'; रोमशः; कपिशः 'tawny.'

N. B.—† These affixes are prohibited after Karmadhāraya compounds.

SECTION III.

AFFIXES FORMING ADVERBS.

अक (अकच्)—*is inserted before the final vowel of indeclinables*
without any change of meaning; उच्चैः-उच्चकैः; नीचैः-नीचकैः

एन—*is added to nouns indicating 'a direction' in the sense of 'not*
far from'; पूर्वैण ग्रामे 'to the east of the village not far
from it'; अपरेण ग्रामे, &c.

तस् (तसि)—*has the sense of the Ablative; आदितः 'from the be-*
ginning,' मध्यतः, स्वरतः, वर्णतः &c.; sometimes this is
added in the sense of the Gen.; as देवा अर्जुनतोभवन् 'the
gods declared themselves on the side of Arjuna'; (तसित्)
—परितः 'on all sides'; अभितः 'on both sides.'

* अस्मायामेधाखजो विनिः । Pân. V. 2. 121.

† न कर्मधारयान्मत्वर्थीयः ।

ना—विना 'without,' नाना 'in various ways,' &c.

वच्—* is affixed in the sense of 'equally with' or (2) 'like to' when the equality or likeness refers to an action; ब्राह्मणेन तुल्यं ब्राह्मणवदधीते; but पुत्रेण तुल्यः स्थूलः and not पुत्रवन् स्थूलः; similarly क्षत्रियवन्; मधुरायानिव मधुरवन् सुप्ते प्राकारः चैत्रस्य इव चैत्रवन् (चैत्रस्य गावः).

अस्—अल्पश्च: 'little by little'; बहुश्च: &c.

इच्च—is added to nouns or indeclinables to express that a person or a thing, not being like what is denoted by the base to which it is added, becomes or is made like it.

† Before this the ending अ or आ is changed to इ but not that of indeclinables; इ or उ is lengthened and क् changed to री; final न् and the ending consonant of अरुस्, मनस्, चक्षुस्, चेतस्, रहस्, and रजस् are dropped and then the preceding rules are applied to the penultimate vowel. After this the termination is dropped and the verbal or other forms of कृ, भू and अस् are added to the base regarded as a preposition; अकृष्णः कृष्णः सम्पद्यते तं करोति (कृष्ण + च्वि = कृष्णी + च्वि = कृष्णी + करोति) कृष्णी-करोति; न ब्रह्मा अब्रह्मा अब्रह्म ब्रह्मा सम्पद्यते ब्रह्मीभवति; similarly सङ्गीतस्यान्; दीपाभूतमहः 'the day is changed into the night', दिवाभूता रात्रिः 'the night has become like the

* तेन तुल्यं क्रिया चेद्वतिः । तत्र तस्येव । तदहेम् । Pān. V. 1. 115-117. कृत्रस्तियोगे सम्प्रत्ययकर्तृरि च्विः । Pān. V. 4-50. अभूततद्भाव इति वक्तव्यम् । Vārt.

† अस्य च्चौ । Pān. VII. 4. 32. अवर्गस्य ईत्स्यान् च्चौ । Sid. Kau. अव्ययस्य च्चाकीर्त्वं नेति वाच्यम् । Vārt. च्चौ च । Pān. VII. 4. 26. अहर्मनश्च-कुशेतोरहोरजसां लोपश्च । Pān. V. 4. 51.

day;' द्युन्नीभवति, पटूस्यात्, मात्रीभवति, मात्रीकरोति, &c. अकूकरोति, उन्मनीस्यात्, उन्मूकरोति, विचेतीकरोति, विरजीकरोति, &c.

आ—is affixed like च्छि to (1) दुःख when the meaning is 'troubling one who ought not to be troubled'; दुःखाकरोति स्वाभिनम् ; —(2) सुख and प्रिय in the sense of 'pleasing one who ought to be pleased,' &c; सुखाकरोति, प्रियाकरोति गुर्. (अनुकूलाचरणेन आनन्दवति Sid. Kau.);—(3) शूल, शूलाकरोति मांसम् *i. e.* 'roasts it';—(4) सख्य; सखाकरोति भाण्डं वणिक् *i. e.* 'settles its price';—(5) and onomatopoeic words not followed by इति and containing more than one vowel, the words being reduplicated; पटत्—पटपटाकरोति 'utters the words पटत्, पटत्'.

सान्—is optionally affixed like च्छि but when the change meant is complete *; (कृत्स्नं शस्त्रं अभिः सम्पद्यते) अभिसान्भवति 'is completely changed to fire;' (also अभिभवति;) भस्मसान्करोति 'completely reduces to ashes;' in the case of this affix the forms of पद् with सम् are also added; अभिसान्सम्पद्यते अभिसान्भवति शस्त्रम्, जलसान्सम्पद्यते, जलीभवति लवणम्; सान् also conveys the sense of 'making over or delivering something to another' &c.; राजसान्सम्पद्यते, राजसान्करोति; सान् and वा are similarly added when something is to be given to another; विप्रनाकरोति, विप्रनासम्पद्यते.

N. B. The derivatives formed by means of the affix सान् do not share the properties of prepositions; the verbal indecl. therefore from अभिसान्करोति is अभिसान्कृत्वा and not—कृत्य.

* विभाषा सति कान्त्ये | Pān. V. 4. 52.

ADVERBS OF TIME IRREGULARLY FORMED FROM NOUNS:-

समाने अहनि सद्यः 'the same day'; पूर्वस्मिन्वत्सरे परन्त् 'last year'; पूर्वतरे वत्सरे परारि 'the year before the last'; अस्मिन्स्वत्सरे एषमः 'this year'; परस्मिन्नहनि परेद्यावि 'the other day', अस्मिन्नहनि अद्य 'to-day'; पूर्वस्मिन्नहनि पूर्वद्युः 'yesterday'; अन्वस्मिन्नहनि अन्वेद्युः 'the other or following day'; उभयोरह्नी; उभयेद्यः 'both the day.'

CHAPTER VIII.

GENDER.

§ 343. No definite rules can be laid down for the determination of the gender of words in Sanskrit. It can best be studied from the dictionary or from usage. The following hints, however, may be useful to the student in the majority of cases.

1. MASCULINE WORDS.

§ 344. Verbal derivatives formed by the affixes अ and न, and ह added to the roots क्ष and धा; *e. g.* पाकः, रबागः, करः, गरः any beverage or drink, poison, गोचरः scope, range, वक्तः, विघ्नः, आधिः mental pain or anguish, निधिः, a treasure, &c.

Exceptions:—वाय्वा fem. and भव, लिङ्ग, and भग all neu.

§ 345. Words ending in उ and those having क्, द्, ण्, थ्, न्, म्, म्, य्, र्, or स्, for their penultimate; as प्रभुः, भानुः, इक्षुः, स्तम्बकः, a bunch of flowers &c., घटः, पाषाणः, शोथः 'a swelling', केनः, शीपः, स्तम्भः, सोमः, समवः, क्षुरः, 'a razor', अक्षुरः वृषः, वायसः &c.

Exceptions: = Words ending in

- (a) उ-धेनु, रज्जु (except when it ends a compound, in which case it is both mas. and fem.) कुह-ह 'the last day of a lunar month on which the moon is invisible,' सरसु 'name

of a river,' तनु, करेणु and प्रियंशु 'a kind of creeper', which are all fem.; इमंशु, जानु, वज्र 'wealth', अशु, जलु 'lac,' जपु 'tin or lead', तालु, शरु, मधु, 'honey,' स्वादु 'relish' वस्तु and मस्तु 'sour cream,' which are all neuter.

- (b) क—चिबुक 'the chin,' प्रातिपदिक, अंशुक, a garment, उत्प्लुक 'a fire brand'.
- (c) ट and ण—किरीट, मुकुट, ललाट, शृङ्गाट 'a place where four roads meet;,' कण, लवण, पर्ण, उष्ण.
- (d) थ and न—काष्ठ, पृष्ठ, रिक्त 'property left at death,' उक्त 'a hymn of the Samaveda,' 'a kind of sacrifice,' जघन, अजिन 'the hairy skin of a black antelope,' तुहिन 'snow,' कानन, विपिन, वन, वृजिन 'sin,' वेतन, शासन, सोपान, a flight of steps, मिथुन, इमद्यान, रत्न, चिह्न.
- (e) प, भ, म—पाप 'sin,' रूप, शिल्प, पुष्प, शृष्प 'tender grass,' अन्तरीप 'an island,' कुङ्कुम 'saffron,' रुक्म gold, iron, सिध्म 'a leprous spot,' युध्म 'a battle' इध्म, गुल्म, (generally mas.) अध्यात्म, knowledge of the soul,
- (f) य and र—हृदय, इन्द्रिय, उत्तरीय 'an upper garment,' द्वार, अग्र, तक्र, वक्त्र, वप्र 'lead,' छिद्र, नीर, कृच्छ्र, रन्ध्र, श्वन्न, अन्न, तिमिर, विविन्न, केयूर, उदर, शरीर, कन्दर, 'dry ginger,' पञ्जर 'a cage,' जडर, अजिर 'a courtyard,' वैर, चत्वर, पुष्कर, गम्हर, कुहर a cave, कुटीर 'a hut' (m. also), कुलीर 'a crab,' काशमीर 'name of a country'; अम्बर, शिशिर, तन्त्र, a loom, the ritual &c., यन्न, क्षत्र, क्षेत्र, मित्र, कलत्र, चित्र, सूत्र, नेत्र, गोत्र a family, अङ्गुलित्र a finger-armour, शस्त्र, शास्त्र, वस्त्र, पत्र, पात्र, द्युक्र.
- (g) ष and स्—ऋजीष 'a frying pan,' अम्बरीष 'a frying pan,' पीयूष 'पुरीष, किल्मिष, 'sin,' guilt,' कल्मष 'sin, stain,'

(sometimes mas.), बिस, बुस 'chaff,' साहस,
which are all neuter.

§ 346. The words देव, दैत्य, मनुष्य, पर्वत, समुद्र, स्वर्ग, मेघ, किरण, दिवस, अस्ति, शर, यज्ञ, आत्मा, नख (also neu.) केश, दन्त, कण्ठ, गल, स्तन, भुज, गुल्फ, and their synonyms, and words expressive of the measures of corn &c., such as कुडव &c.

Exceptions—द्यौ fem., दिव् fem. खारी fem. मानिका fem. 'a kind of weight,' त्रिविष्टप neu., दिन neu.; अहन् neu.; and अभ्र neu.

§ 347. The words दारा: 'a wife,' अक्षता: 'uninjured rice,' लाजा: 'fried rice,' असव: 'life (the vital airs in the body);' and गृहा: 'a house,' which are always used in the plural.

§ 348. The words नाडीव्रण 'sinus, a kind of ulcer,' अपाङ्गः, the corner of the eye, जनपद, मरुद्, गरुत्, 'a wing,' ऋद्विज्, ऋषि, राशि, मन्थि, कृमि, ध्वान, वलि, मौलि, रवि, कपि, मुनि, ध्वज, गज, मुञ्ज 'a kind of grass (of which the girdle of a Brāhmana ought to be made)' पुञ्ज, हस्त, कुन्त, 'a spear,' अन्त, व्रात 'a collection,' वात, दूत, धूर्त, सूत, चूत, 'the mango tree,' मुहूर्त, षण्ड 'a eunuch,' करण्ड, मुण्ड 'name of a demon,' पाखण्ड a heretic, शिखण्ड a lock of hair, a peacock's tail, वंश, अंश, पुरोडाश 'a kind of sacrificial offering,' न्हद, कन्द, कुन्द name of Vishnu, a kind of flower (also neu. in this sense, sometimes), विशेष, बुद्ध, शब्द, अर्व, पथिन्, मथिन् 'a churning handle,' ऋभुक्षिन् name of Indra, स्तम्ब, नितम्ब, पूग 'a multitude, the betel-nut tree,' पल्लव, कफ, रेफ, कटाह 'a large frying pan,' &c, मठ, मणि, तरङ्ग, तुरङ्ग, गन्ध, स्कन्ध, सुदङ्ग, सङ्ग, पुंख, the butt-end of an arrow to which the feathers are attached, अतिथि, कुक्षि and अञ्जलि.

II. FEMININE WORDS.

§ 349. Verbal derivatives formed by the terminations अनि, नि, नि, ति, ई and ऊ; as अचनिः, भूमिः, ग्लानिः, गतिः, चमूः, लक्ष्मीः; &c.

Exceptions:—बद्धि, अभि, and घृणि all mas.

§ 350. (a) All the numerals from 20-99, monosyllabic words in ई and such as are formed by the affix ता; विद्याति श्रीः; तनुता, &c.

(b) The synonyms of भूमि, सरिन्, लता and वनिता and these words themselves.

Exceptions:—सीतस् and वादस् both meaning a 'river.'

§ 351. The words भा, सृज् 'a sacrificial ladle,' सज्, विक्, उष्णिष्, 'a Vedic metre,' उपानह्, प्रावृष्, विप्रुष् 'a drop,' रुष्, स्विष्, तृष्, नाडि, रुचि, वीचि, नालि 'a tubular vessel of the body, a hollow lotus stalk,' किकि 'a kind of bird,' केलि, छवि, रात्रि, शष्कुलि 'the orifice of the ear, a kind of cake,' राजि, कुटि 'a cottage,' वर्ति, मुकुटि, मुदि 'a moment,' बलि, पंक्ति, र्वि-र्वी, वैदि-वी, खनि-नी 'a mine (of jewels &c.)', शानि-नी 'a kind of cucumber,' अग्नि-श्री 'the edge of a sword,' कुषि-षी, ओषधि-धी, कटि-टी, अङ्गुलि-ली, प्रतिपद्, आपद्, विपद्, सम्पद्, चरन्, संसर, परिषद्, उषस्, संविद् 'knowledge, consciousness,' शुध्, समिध्, आशिष्, धुर, पुर, गिर्, द्वार्, त्वच्, वनागू 'water gruel,' नौ, स्किच् 'buttocks,' शुद्धि, खारी, तारा, धारा, ज्योत्स्ना, चलाका and काष्ठा 'a limit or boundary'.

§ 352. अर्, सुमनस् when it means 'a flower,' समा a year, सिकता, वर्षा and अप्सरस् which are always used in the plural.*

* अश्वमनस्समासिकतावर्षाणां बहुत्वं च । Cf. however Sid. Kau. बहुः च प्राधिकम् । एकानि सिकता तैलदानेऽसमर्थेति अर्थवत्सूत्रे भाष्यप्रयोगात् । समां समो विश्रायते इत्यत्र समायां समायामिति भाष्याच्च । &c.

III. NEUTER WORDS.

§ 353. Words ending in the kṛt affixes अन and त्त and the taddhita affixes स्व, य, एव, अक, and ईय; गमनं, हसनं, गीतं; पुङ्खत्वं, भावत्वं, स्तेयं (स्तेनस्य भावः), सख्यं कापेयं (कपेर्भावः) 'the monkey species,' आधिपत्यं, और्ध्वं (उर्ध्वस्य भावः), द्वैहायनं 'a period of two years,' पैतापुत्रकं; &c.

§ 354. Words ending in इस् and उस्; in मन् and अस् and having two vowels in them; in न्न and such as have ल for their penultimate; सर्पिस् 'liquid ghee', ज्योतिस्, धनुष्, चर्मन्, वर्मन्, 'an armour,' वज्रस्, मनस्, पत्रम्, छत्रम्, &c.

Exceptions:—

(a) छदिस् fem. 'the roof of a carriage or house' and सर्पिन् fem. 'a boundary'.

(b) भृञ्, अभिन्न [न मित्रमभिन्नं], छात्र 'pupil', पुञ्, मन्त्र, वृञ् 'name of a demon,' and उङ् all mas; यात्रा, मात्रा, भस्त्रा 'a smith's bellows,' वस्त्रा, वस्त्रा 'a leather strap,' all fem.

(c) and सुल, उपल, ताल, कुसूल 'a granary or store house for corn', तरल 'the middle gem of a necklace', कम्बल, देवल 'a Brāhmaṇa who attends on an idol,' and वृषल which are all mas.

§ 355. Words denoting fruits, and all numerals from द्वा up-wards, except शकु mas. and कोटि fem., आन्नं, आमलकं, &c, शतं, सहस्रं &c.

§ 356. The words मुख, नयन, लोह, धन, मांस, रुधिर, कार्मुक 'a bow,' &c., विवर, जल, हल, धन, बल, भज, कुडुम, शुल्ब 'copper,' पत्तन, रण and their synonyms.

Exceptions:—सरि 'a plough', अर्थ 'wealth', ओदन 'cooked rice', आहव 'a battle'; संग्राम 'a battle,' all mas. and आजि 'war,' and अटवि 'a forest,' both fem.

§ 357. वियत्, जगत्, पृथत् 'a drop of water' (generally used in the plural), शकुत्, बकुत् 'the liver', उदधित् 'buttermilk,' नवनीत्, अनृत, अमृत, निमित्त, चित्त, पित्त, व्रत, रजत, 'silver,' वृत्, पलित 'the grey-ness of hair brought on by old age,' आइ, पीड, कुण्ड, अङ्ग, अङ्ग-इ, इधि, सक्थि 'the thigh,' आङ्ग, आस्पद, कण्व 'sin,' बीज, धान्य, सस्व, कण्व silver, a stamped coin, कुण्य, 'a baser metal,' पण्य, धिण्य, a place', हण्य 'an offering offered to the god' (opposed to the following), कण्य 'an oblation offered to deceased ancestors,' (opposed to the preceding), कान्य, सत्य, अपत्य, मूल्य, शिल्प mechanical art, शिक्य 'a loop or sling made of strings', कुड्य 'a wall', मय, हर्म्य, मुर्य, सैन्य, ईह, दुःख, बडिष्य a fish-hook, पिच्छ, कुटुम्ब, वर saffron' शर 'water,' and अक्ष 'an organ of sense.'

IV. WORDS MASCULINE AND FEMININE.

§ 358. गो, मणि, यष्टि, मुष्टि, पाटलि 'a trumpet sounder', बस्ति 'the pelvis,' शात्मलि, मसि 'ink, a kind of black powder,' मरीचि, मृत्तु, सिन्धु, कर्कन्धु, क्रिष्णु 'a measure measuring one hand in length', कण्डु, रेणु, रज्जु (when at the end of a comp.), दुंदुभि, नाभि, इधुधि, इधु, बाहु, अशनि, अरणि, भरणि, दृति, 'a leather strap,' ओणि, योनि, and ऊर्नी.

V. WORDS MASCULINE AND NEUTER.

§ 359. घृत, भूत, मुस्त, 'a kind of grass', (also मुस्ता), श्वेलित 'play, joke, tremour', ऐरावत, पुस्त, 'a wooden or earthen doll', वुस्त 'roasted meat', लोहित 'blood' गृङ्ग, अय 'sin,' निशाय, उद्यम, शल्ब, व्रज 'the name of Gokula,' कुञ्ज, कथ, कूर्च, 'a peacock's feather, the beard', &c., कवच, दर्प, अर्न 'a kind of eye disease', दर्भ, पुच्छ, कबन्ध, औषध, आयुध, अन्त, दण्ड, मण्ड, 'the scum of boiled rice,' खण्ड, शव, सैन्धव, पार्थ, आकाश, कृश, काश, अङ्गुश, कुलिश, गृह, मेह, बर्ह, 'a peacock's feather', देह, पद्, पटह, अष्टापद्, 'gold', अम्बुद्, दैव, ककुद्,

मधु, 'name of an aquatic bird', मधु, सीधु, शीधु, सानु, कमण्डलु, सक्तु
 'the flour of barley first fried and then ground' (used in the pl.),
 शालूक 'the root of the water lily,' कण्टक, अनीक, सरक, 'spiritu-
 ous liquor,' also 'the act of drinking liquor' (Vide. Si. XV. 80),
 मोदक, चषक, 'a drinking cup,' मस्तक, पुस्तक, तटाक, निष्क, शुष्क,
 बर्चस्क 'lustre, rigour,' पिनाक 'a bow, the bow of Shiva,' भाण्डक,
 पिण्डक 'incense', &c., पुलाक 'a lump of boiled rice', वट, लोष्ठ, कुट,
 पट, कपट, कपाट, कर्पट 'a rage', नट 'a kind of plant', कीट, कट, रण,
 तोरण, कार्षापण, 'a particular coin', स्वर्ण, सुवर्ण, व्रण, चरण, वृषण,
 निषाण, तृण, तीर्थ, (n.) 'a holy place'; 'a descent into water, the
 stairs of a landing place' &c., (m.) a respectable person', (generally
 used as an affix, as भारतीतीर्थ, &c.); प्रोथ 'the nose or nostrils
 of a horse', यूथ, गूथ, मान, यान, अभिधान, नलिन, पुलिन, उद्यान, शयन,
 आसन, स्थान, चंदन, आलान 'the tie-post or the tie-chain of an
 elephant,' समान *m.* a friend; *n.* a letter having the same organ
 of utterance. भवन, वसन, संभावन, वितान, a canopy, विमान शूर्प,
 a winnowing basket, कुतप,* 'the eighth muhūrta of the day,'
 (mostly mas.) 'a musical instrument'; कुणप 'a corpse,' द्विप, विटप,
 उडुप, a small boat or the moon; तल्प, a bed, जृम्भ 'yawning,' विन,
 समान, दाडिम *m.* the pomegranate tree; *n.* its fruit; कुसुम, आश्रम,
 क्षेम, सौम, होम, उदाम (*m.*) 'Varuṇa,' गोमक, कषाय astringent flavour
 or taste, मलय, अन्वय, अत्यय, किसलय, चक्र, वय, वज्र, सीर, वार,
n. a vessel for holding liquor, a mass of water; पार, क्षीर, तोमर 'an
 iron club, a javelin,' भृङ्गार, 'a kind of vessel' (mas. क्षारी), मन्दार,
 उशीर, a kind of fragrant grass,' (mas. बाळा), तिमिर *m. n.* darkness,
 blindness, iron-rust; शिशिर, कन्दर, शुष, करषि 'dry cowdung,' निष,

* अङ्को मुहूर्ता विख्याता दश पञ्च च सर्वदा ।
 तत्राष्टमो मुहूर्तो यः स कालः कुतपः स्मृतः ॥

विश्व, वई, चमस 'a sacrificial vessel of a particular shape,' अंस, रस, निर्वास exudation of trees, उपवास, कार्पास 'any thing made of cotton,' वास, मास, कास, कंस 'a drinking cup,' मांस, शोष, *n.* a wooden vessel or cup, आदक, बाण, क्राण्ड, वक्त्र. अरण्य, गाण्डीव 'the bow of Arjuna,' शील *m* a large serpent, मूल, मङ्गल, साल, कमल *m.* the sārāsa bird, name of Brahmā, तल, मुसल, कुण्डल, पलल, *m.* 'a demon, *n.* flesh,' शृगाल, बाल, निगाल 'a horse's neck,' पलाल 'forage,' बिडाल a cat, the eye-ball, खिल a piece of waste or uncultivated land, शूल, पद्म, उत्पल *m.* a kind of plant, द्यत, अबुत, प्रद्युत, पद्म the blade of a sword, a knife, पात्र, पवित्र, सूत्र and छत्र *m.* a mushroom; *n.* a parasol, an umbrella.

VI. WORDS FEMININE AND NEUTER.

§ 360. स्तूप-पा 'the post or pillar of a house,' अर्धस् light, and लक्ष-शा one hundred thousand (according to some *m.* also).

CHAPTER XI.

AVYAYAS OR INDECLINABLES.

§ 361. That is an *Aryaya* whose form remaining the same in all the genders, numbers and cases, undergoes no change.* The *Avyayas* may be divided into simple and compound. The latter

* सदृशं त्रिषु लिङ्गेषु सर्वासु च विभक्तिषु ।
वचनेषु च सर्वेषु यत्र ऋति तदव्ययम् ॥
स्वरादिनिपातमव्ययम् । Pān. I. 1. 37.

are treated of in the chapter on compounds (*Avyayibhāvas* and a few *Bahuvrihis* and *Tatpuruṣas*).

§ 362. The indeclinables comprise (I.) Prepositions, (II.) Adverbs, (III.) Particles, (IV.) Conjunctions, and (V.) Interjections.

§ 363. Besides these there are in Sanskrit a few nouns having one inflection only which are treated as indeclinables (*nipātas*); e. g. *अन्यत्* another reason, *अस्तम्* setting 'अस्ति' that exists, *ओम्* the well-known sacred syllable *om*, *चनस्* satisfaction, food, *चाटु* coaxing *नमस्* a bow, *नास्ति* non-existence, *भूर्* the earth, *भुवर्* sky, *वदि* the dark fortnight, *हाम्* happiness, *हृदि* or *सुदि* the bright fortnight, *संवत्* a year, *स्वाहा* food offered to gods, *स्वधा* food offered to the manes, *स्वर्* heaven, *स्वस्ति* happiness &c.

I. PREPOSITIONS.

§ 364. A preposition, styled 'Upasarga or Gati,' in Sanskrit, is an indeclinable word, having an independent meaning and prefixed to verbs and also to their derivatives. These prepositions modify, intensify and sometimes totally alter the senses of roots; * e. g. *प्रह्* 'to strike,' *आह्* 'to eat, to perform as a sacrifice,' *संह्* 'to contract,' *विह्* 'to sport,' *परिह्* 'to avoid,' &c. Sometimes they are prefixed without any alteration in the sense.

* धात्वर्थं बाधते कश्चित्कश्चित्तमनुवर्तते ।

तमेव विज्ञानदृष्ट्यन्व उपसर्गगतिस्त्रिधा ॥

Cf. also *Sid. Kau.* उपसर्गेण धात्वर्थो बलादन्यत्र नीयते ।

प्रहाराहारसंहारविहारपरिहारवत् ॥

Some think that prepositions have no meaning of their own, but they simply bring to light when prefixed to roots their hidden senses. (Cf. *Sis. X. 15*).

§ 365. The following are the prepositions (*upasargas*) commonly prefixed to roots:—

अति—‘beyond, over’; **अतिक्रमः** ‘overstepping’ or ‘going beyond,’

अतिसर्जनं ‘a gift’; &c.

अधि—‘over, above,’ &c.; **अधिगमः** ‘going up, acquisition, अधिकारः’
‘high office or power,’ **अधिक्षेपः** ‘censure,’ &c.

अनु—‘after, behind, along,’ &c.; **अनुक्रमणं** ‘following,’ **अनुकृतिः**
‘imitation,’ **अनुग्रहः** ‘favour,’ &c.

अप—‘away from, away,’ **अपनयनं** ‘the act of taking away,’ **अपहृ**
‘to plunder, seize,’ &c. **अपकारः** ‘harm, wrong,’ &c.

अपि (sometimes **पि**)—‘near to,’ ‘over,’ ‘taking to,’ &c.; **अपिगम** ‘to
be resolved into or reduced to*,’ **अपिधानं** or **पिधानं** ‘a
covering,’ **अप्यय** ‘destruction,’ &c.

This pre. is more commonly used as an independent adverb
having a cumulative force in classical Sanskrit.

अभि—‘towards, near to,’ &c.; **अभिगम्** ‘to go towards,’ **अभिजनः**
‘noble descent or family,’ **अभिमानः** ‘self-respect,’ **अभिभू** ‘to
defeat,’ &c.

अव (sometimes **व**; see **अपि** and ft. note)—‘away, off, down,’ &c.
अव or—**वगाह** ‘to plunge into,’ **अवतारः** ‘descent, अवगीत
‘reproached,’ **अवमन्** ‘to disrespect,’ &c.

आ—‘up to, towards, all round, a little,’ &c.; **आच्छद्** ‘to cover
all round,’ **आकारः** ‘form or shape (within due bounds),’
आकाशः ‘that which shines all round’ i. e. the ‘ether’;
आकम्प ‘to shake a little,’ &c.

* Cf. कारणेन अपिगच्छत् कारणं, &c. Shāhira Bhāshya. According to the grammarian Bhāguri the prepositions अपि and अव may optionally lose their अ (ऽङि भागुरिरङ्गोपमवाच्योदभयोरपि । Sid. Kau.).

उत्—‘upon’, &c.; उद्गन् ‘to go up’, उद्यमः ‘industry,’ उत्सर्गः ‘pouring out, hence a gift, a general rule,’ &c.

उप—‘near to, towards, by the side of’, &c.; उपया ‘to go near to,’ उपकृति *f.* ‘an obligation, उपरति ‘death,’ उपास्थानं praise worship,’ उपमिति *f.* ‘compassion,’ &c.

दुस्—र—‘bad, hard to be done,’ &c.; दुराचारः ‘bad conduct,’ दुष्कर ‘hard to be done,’ दुःसह ‘difficult to be borne,’ &c.

नि—‘in, into, great, opposed to,’ &c.; निकु ‘to insult,’ निकेत ‘a house,’ निचय ‘a heap, a great collection,’ निपीत ‘drunk in,’ निदेश ‘command,’ &c.

निस्—र—‘out of, away from, without,’ &c. निस्त ‘to issue out,’ निर्गमः ‘a passage out,’ निर्दोष ‘out of *i. e.* free from blame,’ निःशंक ‘without doubt,’ &c.

परा—‘away, back, opposed to,’ &c. पराकु ‘to reject, to despise,’ पराक्रम ‘to act bravely,’ परागत ‘gone away,’ पराञ्च ‘turned back’ पराजय ‘what is opposed to victory, defeat,’ &c.

परि—‘all round, about,’ &c.; परिधा ‘to place all round’ *i. e.* ‘to put on or wear,’ परिधिः ‘a wall,’ &c. that surrounds, परिणामः ‘ripening, maturity,’ परिगणना ‘counting all round *i. e.* a complete enumeration,’ &c.

प्रति—‘towards, back, in return, in opposition to,’ &c.; प्रतिगम् ‘to go towards,’ प्रतिभाषण ‘a speech in return, an answer,’ प्रति (ती) कारः, an act in opposition to’ *i. e.* ‘a remedy,’ &c.

वि—‘apart, separate from, reverse to,’ &c.; विचल् ‘to move apart,’ विदुज् ‘to be separated,’ विक्री opp. of क्री ‘to sell,’ to buy,’ &c.; sometimes this has an intensive force.

सम्—‘together with, excellent, full,’ &c.; संगम्, to be united,
16 S. G.

संस्कारः 'perfection,' संस्कृति 'refinement,' संहार 'destruction,' contraction, &c.

हु—'well', 'thoroughly,' &c.; (in this sense it is opposed to कुत्), सुकृत 'done well', सुशिक्षित 'thoroughly trained, well governed', &c. It is also used in the sense of 'very, excessively'; सुमहत् very great.

§ 366. Two or more of these prepositions may also be combined and prefixed; e. g. अभिनिविष्ट 'to enter into with resolution,' समुपागम् 'to come in close contact with,' &c.

§ 367. When used in a compound the verb may be omitted after the prepositions अति, अधि, अनु, अप, अभि, उच, and प्रति; as अतिक्रान्तो मालां अतिमालः &c. Vide § 231.

§ 368. There are several other words, also styled *Gati* by Sanskrit grammarians, used prepositionally. These are prefixed to certain roots only. We give the more important of them below.

(a) अष्ट* 'towards' is prefixed to वृ and to roots implying motion; अष्टगन्ध-गन्ध 'going near', अष्टपतन् 'to fly towards,' अष्टोद्य 'having spoken to.'

(b) (1) अन्वाजे 'giving strength to the weak,' अर्ल in the sense of 'decorating,, करी, डररी, कररी all implying 'assent, acceptance or promise,' खान् and similar imitative sounds, असन् and सन् in the sense of 'dishonouring or honouring;' प्रार्थ्य denoting 'fastening', &c. are prefixed to कृ; अन्वाजेकरणम्, करीकरणम्, असस्कारः, सत्कृत्य, खात्कृत्य, प्रार्थ्यकरणम्, &c.

(2) नमः, प्रादुः, निध्या, वशे, साक्षात् and some other words may be optionally prefixed to कृ or remain separate, नमस्कारः, वशेकृ or

* अष्टगत्यर्थवद्देष्टु | Pân. I. 4. 69.

ववे कृ 'to bring under subjection', साक्षात् कृ or साक्षात्कृ 'to make manifest', &c.

(c) अन्तर् is prefixed to roots meaning 'to go,' धा, भू and similar roots; अन्तरित्व 'having disappeared,' अन्तर्धानं 'disappearance,' अन्तर्भूत, &c.

(d) अस्तम् is prefixed to roots implying motion; अस्तमवः 'setting,' अस्तीगत 'set,' अस्त्यन्ती 'to cause to set, to lead to destruction,' &c.

(e) आविः. and प्रादुः are prefixed to कृ, अस् and भू and तिरस् to भू, धा and similar roots, and optionally to कृ; आविष्करणं, आविर्भवनं 'manifestation,' प्रादुर्-आविर्भूत 'manifested,' &c.; तिरोभूत 'vanishing out of sight,' तिरोधानं 'disappearance,' &c.

(f) पुरः is prefixed to कृ, भू, यन्, &c; पुरस्कृत 'placed before, headed by,' पुरोगत 'gone in the front,' &c.

§ 369. Several nouns, substantive and adjective, may be prefixed to the roots कृ, भू, and अस् to form what are called in Sanskrit 'vi-derivatives' (Vide Chap. IX. sec. III.) कृष्ण + करणम् = कृष्णीकरणम्. धन् + भूत = धनीभूतः. Such nouns are also termed 'Gati.'

§ 370. Like prepositions may be further used the words to which the Taddhita affix सात् is affixed; अमिसात्कृ 'to consign to flames;' अस्मसात्कृतः 'reduced to ashes,' राज-सा-भूता 'made over to the king,' &c. (Vide p. p. 230.).

II. ADVERBS.

§ 371. Adverbs are either primitive or derived from nouns, pronouns or numerals. As adverbs may also be further used the Acc. sing. neu. of nouns and adjectives; and sometimes the sing.

of other cases also; सत्यम् 'truthfully,' सुदु 'softly,' सुखम् 'happily.' लघु quickly, निर्भरम्, अवश्यम्, अत्यन्तम्, बलवत् strongly, मूलः again &c. ; दुःखेन 'painfully,' सुखेन, धर्मेण virtuously, justly, दक्षिणेन, उत्तरेण, अक्षेणेन, धिरेण, क्षमा on the ground, क्षणेन &c. ; विश्राम, विश्रामाय for a long time अर्थार्थ for the sake of; बलात्, forcibly, हर्षात्, शोकात्, दूरात्, तस्मात्, कस्मात् &c., विश्राम for a long time, दूरात्, उत्तरात् &c. ; स्याने 'properly,' दूरे, प्रभाते, प्राह्णे, अग्रे एकपदे at once, सपदि, कृते समपि, अग्राते near, &c.

§ Adverbs formed from pronouns and numerals are given in their proper places; while those formed from nouns are given in Chapter IX.

§ 372. In the following list are alphabetically arranged almost all the words used adverbially in Sanskrit.—

अकस्मात् Suddenly, all at once.	अतीव Exceedingly; rising superior to; with the acc., as अतीवान्ध्यान् भविष्यावः M. B.
अग्रतस् In front of, before.	अत्र Here.
अग्रे In front of, before, ahead, at first.	अथ Then, afterwards.
अधिरम्	अथकिम् Yes.
अधिरात्	अद्वा Truly, certainly, indeed.
अधिरेण	अद्य Today, this day.
अधिराय	अद्यत्वे Now, now-a-days.
अजस्रम् Ever, constantly.	अध
अज्ञानतस् Through ignorance.	अधस्
अञ्जसा Rightly, correctly, properly.	अधस्तात्
अन्तर In, into,	अपरम् Again, moreover.
अतः From this, on this account &c.	अपेरद्युः On the following day.
	अधुना Now at this time.

अनिश्वर Incessantly, ceaselessly.
 अन्तर } Except, without, in-
 अन्तरा } side.
 अन्तरेण } Between, amidst.
 अन्तरे }
 अन्यच्च } Again, moreover, be-
 अन्यत् } sides.
 अन्यत्र Elsewhere, in another
 place.
 अन्यथा Otherwise, in a different
 manner.
 अभितः Near, close by, in the
 proximity of.
 अभीक्ष्णम् Frequently, repeatedly.
 अम् Quickly; little.
 अमा Together with, in company
 with.
 अमुत्र There, in the next world,
 above.
 अरम् Quickly.
 अर्वाक् Before.
 अलम् Enough, sufficient for. It
 is a prefix also.
 अवत् Without, on the outside.
 असकृत् Repeatedly, often and
 often.
 असंप्रति } Improperly, unfitly.
 असंप्रतम् }
 अद्वाव Instantly, speedily.

आनुषक् } Uninterruptedly, one
 आनुषह् } after another.
 आरात् Near, in the vicinity of.
 आर्यहलम् Forcibly [Pān. 1. 1. 47].
 आविस् Openly, before the eyes.
 इत्स् Hence.
 इतस्तत् Hither and thither, to
 and fro, here and there, &c.
 इति In this manner, so.
 इतरम् Again.
 इतरेद्युस् On another day, the
 other day.
 इतिह Thus indeed, quite in com-
 formity to tradition.
 इत्थम् Thus, so, in this manner.
 इदानीम् Just now, at this mo-
 ment.
 इद्वा Truly.
 इह Here.
 ईषत् Slightly, little.
 उच्चैस् Loudly.
 उत्तरम् Then.
 उत्तरेद्युस् On the day following.
 उपांशु Secretly, in secret or pri-
 vate.
 उभयतस् From both sides.
 उभयद्युस् } On both days.
 उभयेद्युस् }

उषा Early in the morning, at dawn.

कतम् } truly, truthfully.
कथक् }

कृते without, except.

एकत्र together, in one place.

एकदा once, once upon a time.

एकधा in one way, singly, at the same time.

एकपदे all at once, suddenly.

एतर्हि Now, at present.

एव Just, quite.

एवम् Thus, so.

ओम् So be it.

कश्चित् } I trust, hope, &c.
कचन }

कथम् How, in what way.

कथञ्चन } With great difficulty,
कथञ्चित् } with great efforts.

कथञ्चाम How indeed, how possibly.

कदा When, at what time.

कदाचित् One time, once upon a time.

न कदाचित् Never.

कम् used as an enclitic.

कहिं When, at what time?

कहिञ्चित् At any time.

किञ्चित् What a pity.

किञ्च Moreover, further, again.

किञ्चन } To a certain degree,
किञ्चित् } little, somewhat.

किन्तु But, yet, nevertheless, however.

किन्तु What indeed, whether.

किम् who, what, which.

किमुक् How much more.

किमुह What, how.

किवा Or.

किञ्चित् Whether, how.

किन् Verily, indeed, assuredly.

किमु What then, how much more, &c.

कुतस् Whence, from where.

Where, in which place.

कुत्रचित् Somewhere, anywhere

कुचित् Much.

कुषत् In the best manner.

कूपत् In a good manner.

कृतम् Enough, no more of.

केवलम् only, merely, simply.

क्व Whither, where.

कश्चित् In some place.

न कश्चित् Nowhere.

खलु Certainly, surely, indeed.

विरम् A long time. The singular of any of the oblique cases of this word may be used

adverbially in the sense of
 'long,' 'for a long time,' as
 चिरम्, चिरात्, &c.
 चिररात्रात् For a period of many
 nights.
 आशु Perhaps, sometimes.
 मौनम् Silently.
 शीघ्रम् Soon.
 क्षणित्ति } Quickly, at once.
 क्षणित्ति }
 तच्च Therefore.
 ततश्च Then, therefore, conse-
 quently.
 तत्र Then, in that case, &c.
 तदा Then, at that time, in that
 case.
 तदाहीनम् Then, at that time.
 तथा So, in that manner, as
 surely as.
 तथाहि As for instance, to be
 more plain, &c.
 तस्मात् From that, therefore.
 तर्हि Then, at that time.
 तावत् In the first place.
 तिरस् } Crookedly, across, in-
 तिरस् } directly, badly.
 सूचीम् } Silently, without
 सूचीकाम् } speaking or noise.
 तेन By that, on that account.

दिवा By day.
 विदुषा Fortunately, luckily.
 दुष्ट } Ill, wickedly.
 दुस्समम् }
 दूरम् To a distance, deeply, highly.
 रात्रि At night.
 शीघ्रम् } Quickly, forthwith,
 शीघ्रम् } immediately.
 भुवम् certainly.
 नक्किम् } Not so ?
 नक्किम् }
 नक्तम् By night.
 न Not.
 नवरम् But.
 नह } Not so, not at all.
 नहि }
 नाना In various ways, distinctly,
 separately.
 नाम By name; indeed, certainly,
 probably, perhaps.
 निकषा Near, close by.
 निकामम् Very much, exceedingly,
 to one's satisfaction, agree-
 ably to desire.
 नूनम् Certainly, assuredly; most
 probably.
 नो Not.
 परम् Then, over, out of.
 परश्च Day after to-morrow.

परितः Around, on all sides,
all round.

परेद्यवि }
परेद्युः } The other day, tomorrow.

पर्वाप्तम् To one's satisfaction,
sufficiently; willingly.

पद्म In a good manner.

पश्चात् Behind, backwards, at
last, afterwards.

पुनः Again.

पुनः पुनः Again and again, re-
peatedly.

पुरतस् }
पुरः } Before, in front.
पुरस्तात् }

पुरा In former times, of yore, at
first.

पूर्वतः In or to the east, before,
in front of, &c.

पूर्वेद्युः On the former day, yester-
day.

पृथक् Severally, apart from.

प्रगे } In the morning.

प्रकामम् } Exceedingly.

प्रकामतः } at will, with pleasure.

प्रतान् Extensively.

प्रतान् }
प्रशान् } Being exhausted.

प्रतिदिनम् Every day.

प्रत्युत On the contrary, on the
other hand, rather, &c.

प्रवाहिका }
प्रवाहकम् } On high, at the same
time.

प्रसक्त Forcefully, violently, exceed-
ingly, much.

प्राक् Before, at first; in or to
the east.

प्रातः In the morning.

प्राध्वम् Crookedly, in an opposite
manner, favourably.

प्रायः Mostly.

प्राह्णे In the noon.

प्रेत्य After death.

बलवत् }
बलात् } Forcefully powerfully,
excessively.

बहिः Out, beside, except.

भाजक Quickly.

भूयः Exceedingly, again and
again.

भृशम् Greatly, exceedingly, re-
peatedly.

मधु Quickly, immediately.

मनाक् A little, slightly, slowly,
tardily.

माकिम् }
माकिर } Except.

माधिरम् Without delay, imme-
diately.

नियः } To each other, secretly.
 नियो }

निध्वा Wrongly, incorrectly, to
 no purpose, in vain.

सुधा To no purpose, in vain,
 unprofitably, wrongly.

सुहृ Often, again and again.

मृषा Falsely, lyingly, in vain.

यत् Since.

यतः Since, for which reason,
 wherefore.

यत्र Where, in which place.

यथा As, namely.

यथाकथा Somehow.

यथाक्रमम् In due order.

यथातथा In the manner mention-
 ed, just as required.

यदा When.

*यावत् As much as, as long as.

युक् Badly.

युगपत् at once, simultaneously.

युत् Badly.

-यत्-Like.

यव Only.

विना Except.

विषु Exceedingly.

विहावसा High up in the sky.

वृथा In vain.

वै Verily, to be sure.

यनैः Gently.

शश्वत् Always.

द्युक्त् Quicky.

सकृत् Once.

संक्षु Hurriedly, quickly.

सञ्जुष् Along with.

सत् well.

सततम् Always.

सदा Always.

सद्यः At once.

सनत् }
 सना } Perpetually, always.
 सनात् }

सनुत्त Stealthily, under cover.

सपदि At once, the very moment.

समन्ततः All round.

समम् Equally.

समया Near.

समीपम् }
 समीपे } Near, in one's presence.

समीचीनम् Well, properly.

समुपजोषम् Joyfully, gladly.

सम्प्रति Now.

* When यत् and यावत् are prefixed to a personal form of the Present Tense, it has the sense of the Future Tense,

सम्मुखम् Face to face, in front.
 सम्बद्धम् Well, in good manner.
 सर्वतः On all sides, perfectly
 सर्वत्र Everywhere.
 सर्वदा Always.
 सह Together with, along with.
 सहसा All at once, suddenly.
 सहितम् Together with, along
 with.
 साकम् With.
 साक्षात् In the presence of, in
 person, in a bodily form.
 साधि Crookedly, in a sidelong
 manner.

सार्धम् With.
 सानि Half.
 साम्प्रतम् Now, at present, fitly,
 properly.
 सायम् In the evening.
 उक्त्वा Very much.
 उवा In vain, to no purpose.
 उह Well, in a good manner.
 स्वयम् Oneself, spontaneously.
 हि Because; indeed, surely.
 हिरुक् Without, except.
 हेतोः } On account of, because of.
 हेतो }
 ह्यस् 'Yesterday.

III. PARTICLES.

§ 373. The particles are either used as expletives or intensives; some of these are किल, खलु, च, तु, नु, वै, हि, &c.

§ 374. The following particles are used with certain words:—

अह—अहुतं 'a wonder'.

का—कापुरुषः 'a bad man', कोष्णे 'luke-warm', काजलं 'a little water'.

कु—कुकृत्यं 'a bad deed'.

चन } किञ्चित्, कश्चित्, कश्चन, किञ्चन &c.
 चित् }

न—is generally changed to अ or अन् when prefixed to words beginning with a consonant or a vowel respectively. This particle has six different senses* (1) सादृश्य 'likeness

* These are given in the following couplet:—

तत्सादृश्यमभावश्च तदन्यत्वं तदल्पता ।

अप्राज्ञस्य विरोधश्च नञर्थो षट् प्रकीर्तिताः ॥

or resemblance'; as **अत्राक्षयः** 'one not a Brāhmaṇa, but resembling a Brāhmaṇa', (wearing the sacred thread, &c.) *i. e.* 'a Kshatriya or a Vais'hya'; (2) **अभाव** 'absence or negation'; **अज्ञानं** 'the absence of knowledge'; (3) **अन्वय** 'difference from'; as **अयं अपटः** 'this is something different from a cloth' *i. e.* 'a jar' or so; (4) **अल्पता** 'liteness or smallness'; as **अनुरा कन्या** 'a girl having a slender waist'; (5) **अप्राप्त्यस्य** 'badness, unfitness', &c. **अकार्य** 'something unfit to be done', **अकालः** 'an improper time not a favourable opportunity', and lastly (6) **विरोध** or 'opposition'; **अनीतिः** 'non-morality, immorality'; **अधुरः** 'opposed to a god' *i. e.* 'a demon'.

स्म—is generally used as an expletive. Used with a form of the present tense of a verb, it gives it the sense of the past tense; as **भवति स्म** *i. e.* **अभवत्**. When used with the particle **मा** it has an intensive force; as **मा स्म शोके मनः कृपाः** &c.

चित्—is added to **किं** and other indeclinables and asks a question or implies a doubt; **किंस्वित्**, **आहोस्वित्**, &c.

स्वी—is used with **कृ** and its derivatives like a preposition in the sense of 'acceptance'; **स्वीकारः**, **स्वीकृतम्**, &c.

IV. CONJUNCTIONS.

§ 375. The following are the principal conjunctions in Sanskrit:—

- (a) Copulative **अथ**, **अथो**, **उत**, **च**, **किंच**, &c.
- (b) Disjunctive **वा**, **वा...वा** &c.
- (c) Adversative **अथवा**, **तु**, **किंतु**, **किंवा**, &c.
- (d) Conditional **चेत्**, **यदि**, **यदापि**, **नेत्**, **नोचेत्**, **वेद्**, &c.
- (e) Causal **हि**, **तत्**, **तेन**, &c.

- (f) Interrogative **आहो, आहोस्वित, उत, उताहो, किं, किञ्च, किञ्चुत, किंस्वित, ननु, नवा, नु, &c**
- (g) Affirmatives and negatives **अङ्ग, अयकि, आम्, अद्वा &c.**
- (h) Conjunctions of time—**यावत्-तावत्, यदा-तदा &c.**
- (i) **अथ** and **इति** are used to mark the beginning and the close of a work respectively.

V. INTERJECTIONS.

§ 376. "The interjection is not properly a part of speech, as does not enter into the construction of sentences. It is a sudden exclamation prompted by some strong feeling or emotion. There are various utterances suited to the different emotions of the mind."—*Prof Bain.*

- (a) These are—**आ, इ, उ, ए, ऐ, ओ, अह, अहह, अहो, वत, हा, हाहा, &c.** expressive of wonder, grief, or regret, &c.
- (b) **किम्, धिक्, &c.** expressive of contempt.
- (c) **हा, वत, &c.** expressing sorrow, dejection, &c.
- (d) **हा, हाहा, हन्त** showing grief.
- (e) **आ, हम्, हुम्, &c.** expressive of anger, contempt, &c.
- (f) **हन्त, &c.** expressing joy.
- (g) There are some interjections used to call attention. Of these
- (1) some show respect; such as **अङ्ग, अये, अहो, अहो वत, उ, ओ, प्वाद, ओः, हहो, हे, हे, हो, &c.**
- (2) and others disrespect or contempt; as **अङ्ग, अरे, अवे, रे, रेरे, विरे &c.**
- (3) The exclamations **औषद्, वौषद्** and **वषद्** are used when offering oblations to gods or manes; and
- (4) **स्वाहा** and **स्वावा** when offering oblations to gods and manes respectively.

CHAPTER XII.

CONJUGATION OF VERBS.

§ 377. There are in Sanskrit

(a) Two kinds of verbs, Primitive and Derivative.

(b) Six Tenses (कालाः) and four Moods (अर्थाः) which are as follows :—

TENSES.	TECHNICAL NAME.	MOODS.	TECHNICAL NAME.
वर्तमानः or Present	लट्*	आज्ञा or Imperative	लोट्.
भूतः or Aorist	लुङ्.	विधि or Potential	विधिलिङ्.
अनद्यतनभूतः or Imperfect	लङ्.	आशीः or Benedictive	आशीलिङ्.
परोक्षभूतः or Perfect	लिट्.	संकेत or Conditional	लृङ्.
भविष्यन् or 1st Future	लुट्.		
अनद्यतनभविष्यन् or 2nd Future	लृट्.		

* This technical names are given in the following Kārikā.

लट् वर्तमाने लोट् वेदे भूते लुङ्लृङ्लिटस्तथा ।

विध्याशिषेस्तु लिङ्लोटौ लुट् लृट् लृङ् च भविष्यति ॥

This terminology of Pānini, it will be seen, is artificial. Other grammarians use different names. The ten Lakaras of Panini are according to their nomenclature as follows.—भवंती (वृत्तीः), अद्यतनी द्यस्तनी, परोक्षा, भस्तनी, भविष्यन्ती, पञ्चमी, सप्तमी; क्रियातिपत्ति and आशी :—
'Apte's Guide.

लेट् or the Subjunctive is used only in the Veda and is therefore termed 'The Vedic Subjunctive.'

Note:—The ten tenses and moods are technically called the ten *Lakaras* in Sanskrit grammars.

(c) Three Voices (प्रयोगाः), the Active Voice (कर्तरिप्र०) as रामः सर्वं भाषते, the Passive Voice (कर्मणिप्र०), as हरिणा फलं भक्ष्यते, and the Impersonal Construction (भावेप्र०), रामेण गन्वते.

(d) Two sets of personal terminations, the one called 'Parasmaipada,' the other 'Atmanepada.' Some roots take exclusively the Par. terminations and some the Atm. ones; while there are others which take either. Several roots again, though Parasmaipadi, take the Atmanepada and *vice versa*, when preceded by certain prepositions or in particular senses. These will be considered in a separate chapter.

§ 378. Primitive verbs or roots are those which originally exist in the language, while derivative verbs are those which may be derived from a parent stock—a root or a noun.

§ 379. Every verb, in Sanskrit, whether primitive or derivative may be conjugated in the ten tenses and moods given above.

(a) Transitive verbs are conjugated in the active and passive voices and intransitive verbs in the active and the impersonal form.

§ 380. In each tense and mood there are three numbers, singular, dual and plural, with three persons in each.

§ 381. In four of the tenses and moods given above, *viz.* the Present, the Imperfect, the Imperative and the Potential, the verbs undergo peculiar modifications (विकरण) and these are therefore

called Conjugational (सर्वधातुक)* or Special tenses and moods; and the remaining Non-Conjugational (आर्धधातुक) or general. In the former the characteristic marks and terminations of each are mostly added to a special base formed from the root in various ways, while in the latter they are combined with the root itself-

(a) The base (अङ्ग) of a root is that form which it assumes before the personal terminations.

§ 382. When a root is capable of taking either pada, the Parasmaipada (lit. word for another) should be used when the fruit or result of the action of the verb accrues to any other person or thing than the agent, and the Atmanepada (lit. word for self) when it refers to the agent. Thus देवदत्तः व्रजति will mean 'Devadatta sacrifices for another (his Yajamāna);' while देवदत्तः व्रजते will mean 'Devadatta sacrifices for himself.'

* Strictly the term Sārvadhātuka (belonging to the full form of the verbal base) is given by Pāṇini to the personal terminations of all the tenses and moods, except those of the Perfect and the Benedictive, and to the affixes distinguished by an indicative s' (ङित्), i. e. the various conjugational signs of the 9 classes, (except that of the eighth) and the terminations of the Present Participle Par. and Atm. All other verbal affixes i. e. the conjugational signs of the 8th and 10th classes, the affixes added to form the causal base and a few denominatives, the affixes ह्य, ता, ष and य added to the bases of the two futures, the desiderative and the Passive, all the affixes of the Aorist and those forming the Past Participle (Act. and Pass.), the infinitive and the verbal indeclinables, and some others are called Ārdhadhātuka.

SECTION I.

ACTIVE VOICE.

I. CONJUGATIONAL

or

SPECIAL TENSES AND MOODS.

Present, Imperfect, Imperative and Potential.

§ 383. With reference to the various modifications which the root undergoes in the Special tenses and moods the verbs are divided into ten conjugational classes by Sanskrit grammarians, each class being denominated after the root which begins it; *viz.* (1) भृञादि, (2) अश्नादि, (3) जुहोत्यादि, (4) दिवादि, (5) स्वादि, (6) तु-
हादि, (7) रुधादि, (8) तनादि, (9) क्रयादि, and (10) चुरादि.

§ 384. The roots contained in the first nine classes and a few of the tenth are primitive roots, while almost all roots of the tenth class, the Causals, Desiderative, Frequentatives, Denominatives and the roots गुप्, धूप, विच्छ्, पप्, पन्, कृत्, and कम् are comprised under the head of Derivative roots.

§ 385. These ten classes may again be conveniently divided into two groups, the first comprising the 1st, 4th, 6th, and 10th classes, and the second the remaining. In the first the base ends in अ and remains unchanged throughout; while in the second it does not end in अ and is changeable.

I GROUP 1.

ROOTS WITH UNCHANGEABLE BASES.

(1st, 4th, 6th, and 10th, classes).

§ 386. Terminations:—

Present.

Par.			Atm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 नि	वस्	मस्	इ	वहे	महे
2 सि	यस्	थ	से	इथे	ध्वे
3 वि	तस्	अन्ति	ते	इते	अन्ते

Imperfect.

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 अम्	व	म	इ	वहि	महि
2 स्(ः)	तम्	त	थास्(ः)	इथाम्	ध्वम्
3 त्	ताम्	अन्	त	इताम्	अन्त

Imperative,

S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 आनि	आव	आन	ऐ	आवहे	आमहे
2 —*	तम्	त	स्व	इथाम्	ध्वम्
3 तु*	ताम्	अन्तु	ताम्	इताम्	अन्ताम्

Potential.

Par.			Atm.		
S.	D.	P.	S.	D.	P.
1 इयम्	इव	इम	ईय	ईवहि	ईमहि

* तान् is optionally added in the 2nd and 3rd person singulars when the Imperative has a benedictive sense,

2 इः	इतम्	इत	ईयाः	ईवायाम्	ईभ्यन्
3 इन्	इताम्	इयुः	ईत	ईवाताम्	ईरन्

Note:—Terminations beginning with vowels may be called Vowel terminations; those beginning with consonants, Consonantal terminations.

Formation of the base of the roots of the first group:—

§ 387. अ (ऋप्) is added on to the roots of the First or भ्वादि class * before the terminations. Before this अ the penultimate short and the final vowel of a root take Guṇa substitute: *e.g.* बुध् + ति = बुध् + अ + ति = बोध् + अ + ति = बोधति; जि + ति = जि + अ + ति = जे + अ + ति † = जयति; &c.

§ 388. व (इवन्) is added on to the final of a root of the Fourth or दिवादि class before the terminations; the radical vowel remains unchanged; *e.g.* कुप् + ति = कुप् + व + ति = कुप्बति.

§ 389. अ is added on to the roots of the sixth or तुदादि class before which the penultimate vowel remains unchanged, and the final इ, उ, short or long, ऋ and ॠ are changed to इव्, उव्, रिब and इर् respectively; *e.g.* क्षिप् + ति = क्षिप् + अ + ति = क्षिपति; ध्रु + ति = ध्रुव् + अ + ति = ध्रुवति; रि + अ + ति = रिबति; वृ + अ + ते = वृजते; गृ + अ + ति = गिर + अ + ति = गिरति, &c.

§ 390. Roots of the tenth or चुरादि class ‡ add अव before the

* कर्तरि ऋप् । दिवादिभ्यः इयन् । तुदादिभ्यः इयः । Pān. III. 1. 68, 69, 77. Of about 2200 roots belonging to the Sanskrit language nearly half (about 1079) belong to the first class.

† Vide § 23.

‡ This class contains a few primitive verbs, almost all the roots belonging to it being derivative; besides, all Causals and some Nominal verbs may be regarded as belonging to this class.

personal terminations. Before अय (1) the penultimate short vowel (except अ) takes the Guṇa substitute; and the final vowel and the penultimate अ, not prosodially long, take their Vṛddhi substitute; *e. g.* चुर + ति = चुर + अय + ति = चोर् + अब + ति = चोरयति; भू + अव + ति = भौ + अव + ति = भाव् + अय् + ति = भावयति; तद् + अब + ति = तद् + अब + ति = तडवति; but दण्ड् + अव + ति = दण्डवति, &c.

§ 391. (a) * The preceding अ is lengthened before a conjugational termination beginning with a semivowel, a nasal or य, झ or ञ.

(b) The final अ is dropped before a terminations beginning with अ; नव + अन्वि = नयन्ति, &c.

1st. class.

नी P. A. 'to carry.'

Present.

Par.	Atm.				
1 नवानि	नयावः	नयामः	नये	नयावहे	नयामहे
2 नयसि	नयथः	नयथ	नयसे	नयेथे	नयध्वे
3 नवति	नवतः	नयन्ति	नयते	नवेते	नयन्ते

Imperfect.

§ 392. The augment अ is prefixed to roots in this tense. This अ is replaced by आ in the case of roots beginning with a vowel; this आ forms Vṛddhi with an initial vowel; *e. g.* अ + इच्छ्

* अतो दीर्घो यञि । Pān. VII. 3. 101.

† आडगादीनाम् । Pān. VI. 4. 102.

+त्=अ+इत्+अ+त्=ऐखत्: similarly ईम्, ऐक्षत्; उम्, औक्षत्; ऊह्, औहत्; ऋच्छ्, आच्छत् &c.

(a) When a preposition (उपसर्ग) is prefixed to a root the augment अ or आ comes between the prep. and the root; e. g. ह् with प्र, प्राहरत्.

बुध् P. 'to know.'

ईम् A. 'to see.'

1 अबोधम्	अबोधाव	अबोधाम	ऐक्षे	ऐक्षावहि	ऐक्षानहि
2 अबोधः	अबोधतम्	अबोधत	ऐक्षथाः	ऐक्षेथाम्	ऐक्षध्वम्
3 अबोधत्	अबोधताम्	अबोधन्	ऐक्षत	ऐक्षेताम्	ऐक्षन्त

नी

1 अनयम्	अनयाव	अनयाम	अनये	अनयावहि	अनयानहि
2 अनयः	अनयतम्	अनयत	अनयथाः	अनयेथाम्	अनयध्वम्
3 अनयत्	अनयताम्	अनयन्	अनयत	अनयेताम्	अनयन्त

Imperative.

भू P. 'to be.'

लभ् A. 'to get.'

1 भवानि	भवाव	भवाम	लभे	लभावहे	लभानहे
2 भव or भवताम् }	भवतम्	भवत	लभस्व	लभेथाम्	लभध्वम्
3 भवतु or भवताम् }	भवताम्	भवन्तु	लभताम्	लभेताम्	लभन्ताम्

Potential.

स्मृ P. 'to remember.'

मुद् A. 'to rejoice.'

1 स्मरेयम्	स्मरेव	स्मरेम	मोदेय	मोदेवहि	मोदेमहि
------------	--------	--------	-------	---------	---------

2 स्मरेः	स्मरेतम्	स्मरेत्	मोक्षेयाः	मोक्षेयायाम्	मोक्षेय्वम्
3 स्मरेन्	स्मरेताम्	स्मरेयुः	मोक्षेत्	मोक्षेयाताम्	मोक्षेरन्

IVth Class.

तुष्ट् P. 'to be pleased.'

युध् A. 'to fight.'

Present.

1 तुष्ट्यामि	तुष्ट्यावः	तुष्ट्यामः	युध्वे	युध्यावहे	युध्यामहे
2 तुष्ट्यासे	तुष्ट्यथः	तुष्ट्यथ	युध्यसे	युध्येथे	युध्यध्वे
3 तुष्ट्यति	तुष्ट्यतः	तुष्ट्यन्ति	युध्यते	युध्येते	युध्यन्ते

Imperfect.

1 अतुष्ट्यम्	अतुष्ट्याव	अतुष्ट्याम	अयुध्वे	अयुध्यावहि	अयुध्यामहि
2 अतुष्ट्वः	अतुष्ट्यतम्	अतुष्ट्यत	अयुध्यथाः	अयुध्येथाम्	अयुध्यध्वम्
3 अतुष्ट्यत्	अतुष्ट्यताम्	अतुष्ट्यन्	अयुध्यत	अयुध्येताम्	अयुध्यन्त

Imperative.

1 तुष्ट्याणि	तुष्ट्याव	तुष्ट्याम	युध्वे	युध्यावहे	युध्यामहे
2 तुष्ट्य*	तुष्ट्यतम्	तुष्ट्यत	युध्यस्व	युध्येथाम्	युध्यध्वम्
3 तुष्ट्यतु*	तुष्ट्यताम्	तुष्ट्यन्तु	युध्यताम्	युध्येताम्	युध्यन्ताम्

Potential.

1 तुष्ट्येयम्	तुष्ट्येव	तुष्ट्येम	युध्येय	युध्येवहि	युध्येमहि
2 तुष्ट्येः	तुष्ट्येतम्	तुष्ट्येत	युध्येथाः	युध्येयायाम्	युध्येध्वम्
3 तुष्ट्येन्	तुष्ट्येताम्	तुष्ट्येयुः	युध्येत	युध्येयाताम्	युध्येरन्

* Hereafter the optional forms in तत् will not be given as the student can easily form them by adding तत् to the base if he has to express the sense of the Benedictive.

With Class.

क्षिप् P. A. 'to throw.'

Present.

1 क्षिपामि	क्षिपावः	क्षिपामः	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे
2 क्षिपसि	क्षिपथः	क्षिपथ	क्षिपसे	क्षिपेथे	क्षिपथ्वे
3 क्षिपति	क्षिपतः	क्षिपन्ति	क्षिपते	क्षिपेते	क्षिपन्ते

Imperfect.

1. अक्षिपम्	अक्षिपाव	अक्षिपाम	अक्षिपे	अक्षिपावहि	अक्षिपामहि
2. अक्षिपः	अक्षिपतम्	अक्षिपत	अक्षिपथाः	अक्षिपेथाम्	अक्षिपथ्वम्
3. अक्षिपत्	अक्षिपताम्	अक्षिपन्	अक्षिपत	अक्षिपेताम्	अक्षिपन्त

Imperative.

1. क्षिपाणि*क्षिपाव	क्षिपाव	क्षिपे	क्षिपावहे	क्षिपामहे	
2. क्षिप	क्षिपतम्	क्षिपत	क्षिपस्व	क्षिपेथाम्	क्षिपथ्वम्
3. क्षिपतु	क्षिपताम्	क्षिपन्तु	क्षिपताम्	क्षिपेताम्	क्षिपन्ताम्

Potential.

1. क्षिपेयम्	क्षिपेय	क्षिपेम	क्षिपेय	क्षिपेयहि	क्षिपेमहि
2. क्षिपेः	क्षिपेतम्	क्षिपेत	क्षिपेथाः	क्षिपेथायाम्	क्षिपेथ्वम्
3. क्षिपेत्	क्षिपेताम्	क्षिपेदुः	क्षिपेत	क्षिपेयाताम्	क्षिपेरन्

* For the change of न् to ण् see § 40.

Xth Class.

चुर P. A. 'to steal.'

Present.

1 चोरयामि	चोरयावः	चोरयामः	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2 चोरयसि	चोरयथः	चोरयथ	चोरयसे	चोरयेथे	चोरयध्वे
3 चोरयति	चोरयतः	चोरयन्ति	चोरयते	चोरयेथे	चोरयन्ते

*Imperfect.**Par.*

1 अचोरयम्	अचोरयाव	अचोरयाम
2 अचोरयः	अचोरयतम्	अचोरयत
3 अचोरयन्	अचोरयताम्	अचोरयन्

Atm.

1 अचोरये	अचोरयावहि	अचोरयामहि
2 अचोरयथाः	अचोरयेथाम्	अचोरयध्वम्
3 अचोरयत	अचोरयेताम्	अचोरयन्त

Imperative.

1 चोरयाणि	चोरयाव	चोरयाम	चोरये	चोरयावहे	चोरयामहे
2 चोरय	चोरयतम्	चोरयत	चोरयस्व	चोरयेथा	चोरयध्वम्
3 चोरयतु	चोरयताम्	चोरयन्तु	चोरयताम्	चोरयेताम्	चोरयन्ताम्

Potential.

1 चोरयेयम्	चोरयेव	चोरयेम	चोरयेय	चोरयेवहि	चोरयेमहि
------------	--------	--------	--------	----------	----------

- 2 चोरयेः चोरयेतम् चोरयेत चोरयेथाः चोरयेयाथाम् चोरयेध्वम्
 3 चोरयेन् चोरयेताम् चोरयेयुः चोरयेत चोरयेयाताम् चोरयेरन्

The forms of other roots should be similarly made up.

§ 393. * The ऋ of a root, penultimate or final, when it does not take Guṇa or Vṛddhi, is changed to इर्, and to उर् if a labial or व precedes; and the इ or उ is lengthened when इर् or उर् is followed by a consonant; *e. g.* जृ 4. P. 'to become old,' जीर्यति, अजीर्यन्, &c.; कृ 6. P. किराति, अकिरन्, &c.; here कि does not become long as किर is followed by अ; कृन् 10 P. A. कीर्तयति, अकीर्तयन्, &c.

§ 394. The penultimate इ, उ, ऋ or लृ of a root followed by र् or व is lengthened when a consonant follows†; *e. g.* उर् I. A. 'to measure, to play,' ऊर्हति ते; similarly कूर्ह, खूर्ह, गुर्ह all A. and meaning 'to play', हुर्ह to act dishonestly, to be crooked, मुर्च्छ to faint; स्फुर्ह, to spread, to forget; स्फुर्ज to thunder, to shine; उर्व, नुर्व, धुर्व, कुर्व all meaning to kill; गुर्व to try, सुर्व, &c., all Par. and belonging to the 1st class, lengthen their penultimate vowel; दिव् 4. P. दीव्यति; similarly सिव् has सीव्यति, षिव्, टीव्यति, &c.

* क्त इदातोः । उरण् स्परः । Pān. VII. 1. 100, I. 1. 51. हलि च । Pān. VII. 2. 77.

† 'हलि च' । रेफान्तस्य धातोरुपधाया इको दीर्घः स्यात् हलि । Sid. Kan.

ROOTS OF THE 1ST, 4TH, 6TH, AND 10TH CLASSES

WHICH FORM THEIR BASES IRREGULARLY.

1st class (भ्वाद्यः).

गुप् 'to protect,' गोपायति.*

धूप् 'to heat,' धूपायति.

विच्छ् 'to go,' विच्छायति.

पण् 'to praise,' पणायति, but पणते
when it means 'to rejoice at,
to be glad.'गुह् † U. 'to conceal, to keep se-
cret' गूहति.

कम् A. 'to wish,' कामयते.

टिक् ‡ P. 'to spit,' टोवति.

च^१ with आ 'to sip,' आचामति.

भ्राश् § and भ्लाश् A. 'to shine,'

भ्राशते. भ्राश्यते, भ्लाशते, भ्ला-
श्यते.भ्रम् P. 'to roam,' भ्रमति, भ्रम्यति,
भ्राम्यति.

क्रम् P. 'to walk,' क्रामति, क्राम्यति,

लष् P. A. 'to desire,' लषति ते
लष्यति-ते.

धिन्श् ¶ P. 'to please,' धिनांति

* गुप्धूपविच्छिपणिपनिभ्य आयः | Pān. III. 1. 28. These roots insert आय् before अ. The vowel of गुप् takes Guṇa substitute before this आय्.

† ऊदुपधाया गोहः | Pān. VI. 4. 89. The penultimate उ of गुह् is lengthened in the Special Tenses and before a strong termination beginning with a vowel.

‡ टिवृहृमुञ्जानां शिति | Pān. VII. 3. 75. आङि चम इति वक्तव्यम् Vārt. These roots lengthen their vowel in the Special Tenses.

§ वा भ्राशभ्लाशभ्रमुक्रमुक्रमुवतिवृटेलषः | Pān. III. 1. 70. These roots take the य of the 4th class optionally in the Special Tenses.

¶ धिन्विकृण्वोर च अतो लोपः | Pān. III. 1. 87. VI. 4. 48. The roots ऋन् and कृन् substitute अ for their ऋ and then add the augment उ (before which the अ is dropped). These are then conjugated like roots of the 5th class.

कृण्व् P. 'to kill, to hurt,' कृणोति.

अभ् P. 'to pervade,' अकति, अ-
कणोति.

तभ् P. 'to pare,' तकति, तकणोति.

कृण् 'to reproach,' to pity,
कृणीयते.

यम्* P. 'to go,' गच्छति.

यम् P. to restrain, यच्छति.

या † P. 'to drink,' पिबति.

ब्रा P. to smell, जिघ्रति.

ध्मा P. 'to blow' धमति.

स्था P. 'to stand' तिष्ठति.

न्ना P. to think, मनति.

दा P. 'to give,' दच्छति.

दृश् P. 'to see,' पश्यति.

गृ P. to go गच्छति.

रु P. to run, धावति.

शब् ‡ A. to perish, क्षीयते.

सब् P. to sit, to perish, †c. सीदति.

ईक्ष् P. to bite, दद्याति.

सञ्ज् P. 'to adhere,' सजति.

स्वञ्ज् A. to embrace, स्वजते.

रञ्ज् P. A. to dye, रजति, रजते.

मृज् P. 'to be clean,' मार्जति,

जम् A. 'to yawn,' जम्भते.

कृप् A. 'to be adequate,' कल्पते.

लस्ज् A. to blush लज्जते.

सस्ज् P. to be ready सज्जति.

§ 395. The following seven roots form their bases like the desiderative without a desiderative sense. These are:—किन् to administer medicine, to treat as a patient चिकित्सति; गुप् to censure जुगुप्सते; तिज् to bear, to forgive तितिक्षते; बध् to abhor, to act loathsome-ly बीभत्सते; दान् to make straight दीक्षांसति-ते; मान् to reason, to think मीमांसते; शान् to sharpen शीक्षांसति-ते.

§ 396. There are a few roots which add a penultimate nasal in

* इगुगामि यमां छः । छे च । see § 43. Pân. VII. 3. 77.

† पाष्ठाः मः स्थान्नादाश्च दृश्यन्ति सति शदसदा । पिबजिघ्रधनतिष्ठमनयच्छउदृष्टं धां शी-
यसिंदाः । Pân. VII. 3. 78.

‡ शदेः शितः । Pân. I. 3. 60. शद is Atm. in the Special Tenses.

¶ दक्षस्वस्वजां शशि । रज्जेथ P. VI. 4. 25.-26. These roots drop their nasal in the Special Tenses.

the Special Tenses and Moods necessarily; *e. g.* भिद् to cut भिन्वति. अह् to go अहते, पिङ् to roll into a ball पिङ्गते, शुद् to purify, to go शुद्धति &c.; and a few more which do so optionally; *e. g.* हृन् to be firm हर्हति-हृंहति: कृच् or म्लुच् to go कृचति-कृचति, म्लोचति-म्लुचति: लृच् to pluck लोचति लुचति all P.; गुञ् A. to hum गोजते, गुञ्जते; गृञ् P. to roar गर्जति गृञ्जति, and others less important.

IVth Class (दिवाद्यः).

क्रम् P. 'to go' क्राम्यति.
जन् A. 'to be born' जायते.
शम्* P. to be pacific शाम्यति.
तम् P. 'to desire' ताम्यति.
रम् P. 'to pacify' राम्यति.
अम् P. to be wearied आम्यति.
क्षम् P. to endure क्षाम्यति.
हृम् 'to be weary.' ह्राम्यति ह्रामति.
मद् P. to be intoxicated माद्यति.
वन् P. 'to endeavour' वस्यति.
वसति, but when followed by a preposition, except सम्, it be-

longs to the 4th class alone
संयस्यति, संयसति; but प्रयस्यति only.
शो† P. 'to sharpen' श्यति,
छो P. to cut छ्यति.
सो P. 'to put an end to' स्यति.
हो P. to cut ह्यति.
भ्रंश्-स् P. to fall भ्रश्यति, भ्रस्यति.
रुञ् P. A. to colour रुज्यति-ते.
मिद् P. to be unctuous मेद्यति.
व्यध् 'to strike,' to pierce विध्यति.

§ 397. The following roots belong to the 1st and the 4th classes:—आश, भ्लाश, आस्, काश् all meaning 'to shine', डी to fly, all A., भ्रम्, क्रम्, वस् to fear, लष्, क्षीश् to spit, हृष् to be pleased,

* सामानानां दीर्घः इयनि | Pān. VII. 3. 74. Of these भ्रम् is given under भ्रजिदि.

† ओतः इयनि | Pān. VII. 3. 71. These four roots drop their ओ before य.

अम्बु to embrace, रुष् to be angry or vexed, यस् to endeavour (this with any other prep. but सम् belongs to the 4th class alone). तिष् (1) to turn out auspiciously, (4) to succeed, सह, 1 A. 4 P. to bear, अ-भ-ञ् (स्) to fall, रज्ज् to be dyed, शप् to curse, दुष् 1 P. 4. A. to know, दुश् 1 to bewail 4 P. A. to be afflicted, क्रृ, क्षृ 1 A. 4 P. and स्विद् 1. 4. P. to perspire, 1 A. to be anointed.

Vith Class (तुदादयः).

इष् P. to wish इच्छति.

कृत् P. to cut कृन्तति.

कृ P. with उप् and प्रति, उपस्क्रियति
or प्रतिस्क्रियति.

खिद् P. to suffer pain खिन्दति.

गृ P. to swallow गिरति, गिलति.

वृट् P. to cut वृट्यति, वृटति.

प्रच्छ् P. to ask पृच्छति.

भस्ज् P. A. to fry भज्जति-ते

मस्ज् P. to bathe, मज्जति.

व्रश् P. to cut, वृश्चति.

व्यच् P. to deceive, विच्यति.

विच्छ् P. to go विच्छायति.

सस्ज् P. to go सज्जति.

मुच् U. to release मुञ्चति-ते.

लिप् to anoint लिम्पति-ते.

लुप् U. to break or cut लुम्पति-ते.

विद् U. to obtain विन्दति ते.

सिच् U. to sprinkle सिञ्चति-ते.

पिश् to form पिशति.

उभ् to fill with, to confine उभति-
उम्भति.

§ 398. (a) The following roots belong optionally to the 1st and 6th classes:—कृष् 1 P. 6. U. to plough, to draw, रुद् 1. A. to return, 6 P. to strike against, घृण् 1. A. 6. P. to roll, whirl; 1. A. to take, to receive, घूर्ण् 1. A. 6. P. to reel, whirl round, move to and fro, छुट् 1. P. to divide, 6 P. to envelope, कृर्, कृम् P. to

* This root belongs to the 2nd, 4th, 6th, and 7th classes, with different senses. All these are given in the following couplet.

सनायं विद्यते शो भन्ति विद्यो विचरणे ।

विन्दते विन्दति प्राप्ते इवात्तु न भ्रष्टो विदिं क्रमात् ।

kill, **सद्** P. to sit down, **मिष्** P. 1. to sprinkle, 6. to open the eyes, **लुद्** P. 1. to stir, to churn, 6. to cover, to adhere, **मुच्** I. A. to cheat, 6 U. to release, to leave &c.

(b) The following roots belong to the 4th as well as to the 6th classes:—**क्षिप्** 4. P. 6 U. to throw, **लुप्** 4 P. to confound, 6 U. to take away, **लुग्** P. 4 to covet, to be perplexed, 6 A. to perplex, **सृज्** 4 A. to let loose, to send forth, 4. 6. P. to create.

Xth Class (चुरादयः).

धू * P. 'to shake' धूयति.	प्री P 'to please' प्रीणयति.
अर्थ —अर्थयति, अर्थापयति †	गण् —गणयति. गणापयति. †
लज्ज् —लज्जयति, लज्जापयति†	वण्ट् —वण्टयति, वण्टापयति †

§ 399. The following roots of the 10th class preserve their vowel unchanged:—**अद्** to sin, **कथ्** to tell **क्षप्** to send, to throw, to pass, **गण्** to count, **गल्** U. to filter, A. to throw, **वृ** to choose or seek, to get, **ध्वन्** to sound, **मह्** to honour, **रच्** to compose, **रस्** to taste, **रह्** to forsake, **शद्** to speak ill of, to deceive, **रद्** to scream, **पद्** to weave, (but **पाटयति** when it means to tear &c.), **स्तन्** to thunder, **गद्** to sound, **पन्** to go, **कल्** to count, **स्वर** to sound, **पद्** A. to go, **अंस** to divide, **वद्** to separate, **लज्** to shine, **कर्ण्** to bore, **छद्** to conceal, **चप्** to cheat, **वस्** to scent, perfume, **अथ्** or **भ्यथ्**

* The following stanza from the 'Kavirahasya' gives the various classes to which this root belongs:—

धूतेति चम्पकवनानि धूनोन्यशोकं
 चूतं धुनाति धुवति स्फुटितातिमुक्तम् ।
 दाशुर्धूयति चम्पकपुष्परेणून्
 यत्कानने धवति चन्दनमञ्जरीम् ॥

† These optional forms are according to शाकटायन and others.

to be weak or lax, व्यद् to spend, स्पृह् to desire, शृग् to seek, शृष् to bear, कृप् to pity, to be weak, कुप्, गुप् to converse with, ग्रह् A. to take (also ग्राहयति when cau. of ग्रह्), कुह् A. to astonish, to deceive, पुद् to bind or string together, स्फुद् to become manifest, सुख् to make happy, and others less common.

§ 400. Some roots of the 10th class exclusively take the *Atmanepada i. e.* even when the fruit of the action expressed by them does not accrue to the agent. These are:—अर्थ् to request, to desire, कुह् to astonish, to deceive, चिन् to be conscious of, to think, ईष् to bite, ईस् (or इस according to some) to see, to bite, उप् or डिप् to accumulate, तन्न् to support a family, मन्न् to counsel secretly, शृग् to search, to hunt, to seek, स्पन् to take, to string together, तर्ज् and भर्त्स् to reprove, बस्न्, गन्ध् to injure, to hurt, विष्क् to kill, (हिष्क् according to some), निष्क् to measure, लल् to desire, कृप् to contract, पूप् to fill, भूप् to hope, to fear, शाल् to praise, बभ् to worship, स्वन् to guess, गुर् to strike, घन् to look at, to inspect, कुत्स् to reproach, कुद् (according to some कुद) to cut, गल् to drop down, भल् to see, to expound, कूद् to abstain from giving, to muddle, कुह् to heat, वष् to deceive, वृष् to have the power of generation, to be eminent, मुह् to gratify, विह् to bewail, शृ to know, विह् to know, to be conscious of, मन् to stop, सु to ensure, and कुस् to smile improperly.

§ 401. The following roots belong to the 1st and the 10th classes:—

युज्, पृच् to unite, to restrain, भर्च् to worship, ईर् to throw, ली to melt, वृज् to abandon, to avoid, वृ to cover, जृ, जि to grow old, रिच् to separate, to join, शिष् to leave a residue, तप् to burn, दप् to be pleased or satisfied, लृह् to kindle, शृप्, छृप्, इप् to kindle, हृम् to fear, अय् to release, to kill, गी to go, मन्न्, to string to-

gether, **शीकृ**, **चीकृ** to endure, **अहृ** to kill, **हिंसृ** to kill, **अहृ** to worship, **सहृ** with **आ** to go, to assail, **धुन्धृ** to purify to cleanse, **छहृ** to cover, **बुधृ** to satisfy, to guess, to kill, **प्री** to please, **अन्यृ**, **धन्यृ** to compose, arrange, **आप्** to obtain, **तन्** to confide, to stretch, **चन्** to confide, to hurt, **वहृ** to inform, **वधृ** to speak, **मानृ** to honour, worship, **भृ** A. to obtain (**भवति** also according to some), **गहृ** to censure, **मार्गृ** to seek, **क्रण्ढृ** to grieve, **सृजृ** to clean, **सुधृ** to endure, **धृषृ** to brave, to overcome, **जस्** to hurt, to injure, **दिवृ** to torment, to beg, **बुधृ** to aver, and some others.

II. GROUP II,

ROOTS WITH CHANGEABLE BASES.

(2nd, 3rd, 5th, 7th, 8th, and 9th, Classes.)

§ 402. Terminations:—

Parasmaipada.

The terminations of the Present, the Imperfect and the Imperative are the same as those of the first group. The termination of the 2nd per. sing. of the Imperative is **हि**. The terminations of the Potential are as follows:—

1	याम्	याव	याम
2	यास्	यातम्	यात
3	यात्	याताम्	युस्

Atmanepada.

Present.

1	ए	वहे	नहे
2	से	आये	ध्वे
3	ते	आते	अते

Imperfect.

इ	वहि	महि
यास्	आयाम्	ध्वम्
त	आताम्	अत्

	Imperative.	Potential.
1 ऐ	आवहे आनहे	The same as those given
2 स्व	आयाम् ध्वम्	for the first group.
3 ताम्	आताम् अताम्	

§ 403. The base of the roots of the 2nd group of Conjugational classes undergoes many modifications with regard to which the terminations are divided into two sets; one set is called 'strong' the other, 'weak'. The base taking the strong terminations may be called 'The strong base,' and that taking the weak ones 'The weak base'.

(a) The strong terminations are:—

The singulars of all persons of the Present and the Imperfect, the third person singular and all numbers of the first person of the Imperative, in the Parasmaipada, and all numbers of the first person of the Imperative, in the Atmanepada.

(b) The rest are weak.

§ 404. Before strong terminations the penultimate short and the final vowel of the base take their Guṇa substitute.

Fifth, Eighth and Ninth classes.

§ 405. *नु and उ are added on to the roots of the 5th and 8th classes respectively.

§ 406. The final उ of the base is optionally dropped before व् and म् if it be not preceded by a conjunct consonant. It is changed to उव् before a weak termination beginning with a vowel, if preceded by a conjunct consonant, and to व् in other cases. The हि of the Imperative 2nd per. sing. is dropped after उ not preceded by a conjunct consonant.

* स्वादिभ्यः भुः । तनादिकृभ्यः उः । Pân. III, 1. 74, 79.

§ 407. *In the ninth class ना is inserted between the root and the terminations. ना becomes न् before the weak terminations beginning with a vowel, and नी before the the weak terminations beginning with a consonant.

§ 408. (a) The penultimate nasal of a root is dropped before ना &c.; as मध्यानि, मध्यानिः, मध्यानिः &c. from मन्थ 'to put together.'

(b) In the case of roots ending in a consonant, the imperative second person singular termination is आन instead of हि; as मुषाण form मुष् 'to steal'.

Paradigms.

Vth Class.

सु P. A. 'to press out juice,' &c.

Present.

1 सुनोमि सुनुवः, सुन्वः सुनुमः, सुन्मः सुन्वे सुनुवहे, सुन्वहे सुनुमहे, सुन्महे
2 सुनोषि सुनुथः सुनुथ सुनुषे सुन्वाथे सुनुध्वे
3 सुनोति सुनुतः सुन्वन्ति सुनुते सुन्वाते सुन्वते

Imperfect.

1 असुनवम् असुनुव, असुनुम असुन्वि असुनुवहि, असुनुमहि
असुन्व असुन्म असुन्वहि असुन्महि
2 असुनोः असुनुतम् असुनुत असुनुथाः असुन्वाथाम् असुनुध्वम्
3 असुनोन् असुनुताम् असुन्वन् असुनुत असुन्वाताम् असुन्वत

* कषादिभ्यः इना | Pân. III. 1. 81.

18 s. G.

Imperative.

1 सुनवानि	सुनवाव	सुनवाम	सुनवे	सुनवावहे	सुनवामहे
2 सुनु	सुनुतम्	सुनुत	सुनुष्व	सुनुवायाम्	सुनुध्वम्
3 सुनोतु	सुनुताम्	सुन्वन्तु	सुनुताम्	सुन्वाताम्	सुन्वताम्

Potential.

1 सुनुयाद्	सुनुयाव	सुनुयाम	सुन्वीय	सुन्वीवहि	सुन्वीमहि
2 सुनुयाः	सुनुयातम्	सुनुयात	सुन्वीयाः	सुन्वीयाथाम्	सुन्वीध्वम्
3 सुनुयान्	सुनुयाताम्	सुनुयुः	सुन्वीत	सुन्वीयाताम्	सुन्वीरन्

साध् Par. 'to accomplish.'

अङ् A. 'to pervade.'

Present.

1 साध्नोमि	साध्नुवः	साध्नुमः	अद्भुते	अद्भुवहे	अद्भुमहे
2 साध्नांषि	साध्नुथः	साध्नुथ	अद्भुषे	अद्भुवाये	अद्भुध्वे
3 साध्नांति	साध्नुतः	साध्नुवन्ति	अद्भुते	अद्भुवाते	अद्भुवते

Imperfect,

1 असाध्नुवम्	असाध्नुव	असाध्नुम	आद्भुवि	आद्भुवहि	आद्भुमहि
2 असाध्नुः	असाध्नुतम्	असाध्नुत	आद्भुयाः	आद्भुवाथाम्	आद्भुध्वम्
3 असाध्नुत्	असाध्नुताम्	असाध्नुवन्	आद्भुत	आद्भुवाताम्	आद्भुवत

Imperative,

1 साध्नुवानि	साध्नुवाव	साध्नुवाम	अद्भुवे	अद्भुवावहे	अद्भुवामहे
2 साध्नुहि	साध्नुतम्	साध्नुत	अद्भुष्व	अद्भुवाथाम्	अद्भुध्वम्
3 साध्नुतु	साध्नुताम्	साध्नुवन्तु	अद्भुताम्	अद्भुवाताम्	अद्भुवताम्

Potential.

- 1 साधुयान् साधुयाव साधुयाम अश्नुवीव अश्नुवीवहि अश्नुवीमहि
 2 साधुयाः साधुयातम् साधुयात अश्नुवीयाः अश्नुवीयाथाम् अश्नुवीध्वम्
 3 साधुयान् साधुयाताम् साधुयुः अश्नुवीत अश्नुवीयाताम् अश्नुवीरन्

VIIIth Class.

तन् P. A. 'to stretch.'

Present.

1. तनोमि तनुषः तन्वः तनुमः, तन्मः तन्वे तनुवहे, तन्वहे तनुमहे, तन्महे
 2. तनोषि तनुयः तनुष तनुषे तन्वाये तनुध्वे
 3. तनोति तनुतः तन्वन्ति तनुते तन्वाते तन्वते

Imperfect.

1. अतनवम् अतनुव } अतनुम } अतनुवहि } अतनुमहि }
 अतन्व } अतन्म } अतन्वि } अतन्वाहि } अतन्माहि }
 2. अतनोः अतनुतम् अतनुत अतनुयाः अतन्वायाम् अतनुध्वम्
 3. अतनोत् अतनुताम् अतन्वन् अतनुत अतन्वाताम् अतन्वत

Imperative.

1. तनवानि तनवाव तनवाम तनवे तनवावहे तनवामहे
 3. तनु तनुतम् तनुत तनुष्व तन्वायाम् तनुध्वम्
 3. तनोतु तनुताम् तन्वन्तु तनुताम् तन्वाताम् तन्वन्तु

Potential.

1. तनुयाम् तनुयाव तनुयाम तन्वीव तन्वीवहि तन्वीवहि
 2. तनुयाः तनुयातम् तनुयात तन्वीयाः तन्वीयाथाम् तन्वीध्वम्
 3. तनुयान् तनुयाताम् तनुयुः तन्वीत तन्वीयाताम् तन्वीरन्

§ 409. Irregular base.:—कृ P. A. 'to do' is changed to कर् before the strong, and कृ before the weak, terminations.

Present.

1. करोमि	कुर्वः	कुर्मः	कुर्वे	कुर्वहे	कुर्महे
2. करोषि	कुरुषः	कुरुष	कुरुषे	कुर्वाथे	कुरुध्वे
3. करोति	कुरुतः	कुर्वन्ति	कुरुते	कुर्वाते	कुर्वन्ते

Imperfect.

1. अकरवम्	अकुर्व	अकुर्म	अकुर्वि	अकुर्वहे	अकुर्महि
2. अकरोः	अकुरुतम्	अकुरुत	अकुरुषाः	अकुर्वाथाम्	अकुरुध्वम्
3. अकरोन्	अकुरुताम्	अकुर्वन्	अकुरुत	अकुर्वाताम्	अकुर्वन्त

Imperative.

1. करवाणि	करवाव	करवाम	करवै	करवावहे	करवामहे
2. कुरु	कुरुतम्	कुरुत	कुरुष्व	कुर्वाथाम्	कुरुध्वम्
3. करोतु	कुरुताम्	कुर्वन्तु	कुरुताम्	कुर्वाताम्	कुर्वन्ताम्

Potential.

1. कुर्याम्	कुर्वाव	कुर्याम	कुर्याय	कुर्वावहि	कुर्यामहि
2. कुर्याः	कुर्वातम्	कुर्यात	कुर्याथाः	कुर्वायाथाम्	कुर्याध्वम्
3. कुर्यान्	कुर्याताम्	कुर्व्युः	कुर्यात	कुर्वायाताम्	कुर्यीरन्

IXth Class.

क्री. P. A. 'to buy'.

Present.

1. क्रीयामि	क्रीयीवः	क्रीयीमः	क्रीये	क्रीयीवहे	क्रीयीमहे
-------------	----------	----------	--------	-----------	-----------

2 क्रीणासि	क्रीणीथः	क्रीणीय	क्रीणीषि	क्रीणाथे	क्रीणीध्वे
3 क्रीणाति	क्रीणीतः	क्रीणीन्ति	क्रीणीसे	क्रीणाते	क्रीणीते

Imperfect.

1. अक्रीणाम् अक्रीणीव अक्रीणीम अक्रीणि अक्रीणीवहि अक्रीणीमहि
2. अक्रीणाः अक्रीणीतम् अक्रीणीत अक्रीणीथाः अक्रीणीथाम् अक्रीणीध्वम्
3. अक्रीणान् अक्रीणीताम् अक्रीणन् अक्रीणीत अक्रीणाताम् अक्रीणीत

Imperative.

1. क्रीणानि क्रीणाव क्रीणाम क्रीणै क्रीणावहै क्रीणामहै
2. क्रीणीहि क्रीणीतम् क्रीणीत क्रीणीष्व क्रीणाथाम् क्रीणीध्वम्
3. क्रीणातु क्रीणीताम् क्रीणन्तु क्रीणीताम् क्रीणाताम् क्रीणीताम्

Potential.

1. क्रीणीयाम् क्रीणीयाव क्रीणीयाम क्रीणीय क्रीणीवहि क्रीणीमहि
2. क्रीणीयाः क्रीणीयातम् क्रीणीयात क्रीणीयाः क्रीणीयाथाम् क्रीणीध्वम्
3. क्रीणीयान् क्रीणीयाताम् क्रीणीयुः क्रीणीत क्रीणीयाताम् क्रीणीरन्

स्तम्भ् 'P. to obstruct or to stop.'

*Present.**Imperfect.*

1. स्तम्भामि	स्तम्भीवः	स्तम्भीमः	अस्तम्भाम्	अस्तम्भीव	अस्तम्भीम
2. स्तम्भासि	स्तम्भीथः	स्तम्भीथ	अस्तम्भाः	अस्तम्भीतम्	अस्तम्भीत
3. स्तम्भाति	स्तम्भीतः	स्तम्भन्ति	अस्तम्भान्	अस्तम्भीताम्	अस्तम्भन्

*Imperative.**Potential.*

1. स्तम्भानि	स्तम्भाव	स्तम्भाम	स्तम्भीयाम्	स्तम्भीयाव	स्तम्भीयाम
2. स्तम्भान	स्तम्भीतम्	स्तम्भीत	स्तम्भीयाः	स्तम्भीयातम्	स्तम्भीयात
3. स्तम्भानु	स्तम्भीतान्	स्तम्भन्तु	स्तम्भीयान्	स्तम्भीयाताम्	स्तम्भीयुः

IRREGULAR SPECIAL BASES OF THE NINTH CLASS.

§ 410. In the case of the roots क्षुम् the न् of ना is not changed to न्; as क्षुम्भासि, क्षुम्भीतः, क्षुम्भन्ति, &c.

§ 411. The roots ज्ञा 'to know' and ज्या 'to become old' assume the forms जा and जि respectively; as जानाति-नीति, जिनाति, &c.

§ 412. The इ of गृह् is changed to कृ; as गृह्णाति; अगृह्णाम्, अगृह्णीव, अगृह्णीम, &c. Imperf. 1st. per.

§ 413. The roots री, ली, व्ली, ह्री, धू, पू, लृ, कृ, कृ, गृ, जृ, हृ, नृ, पू, मृ, नृ, वृ, शृ, and स्तृ, have their finals shortened necessarily, and क्षी, क्षी, and व्री optionally in the Special Tenses; as धुनाति-नीति, स्तृणाति-नीति, वृणाति-नीति, &c. क्षीणाति, क्षिणाति, &c.

§ 414. The roots स्कु 'to go by leaps, to raise,' स्वम् 'to obstruct,' स्तुम् 'to stop,' स्कम् and स्कुम् 'to obstruct' belong to the 5th and 9th classes; as स्कुनाति, स्कुनीति, स्कुनोति, स्कुनुते, &c.

SECOND, THIRD AND SEVENTH CLASSES.

§ 415. Special rules of Sandhi of the finals of roots and the initial letters of terminations:—

(1) The ending उ of a root takes its Vrddhi substitute when followed by a consonantal strong termination; as जु + नि = नौनि.

(2) The final इ or उ, short or long, of a root is changed to इक् or उक् before a vowel weak termination.

(3) The ending ह् of roots is changed to द् when followed by any consonant, except a nasal or a semivowel, or by nothing; and that of roots beginning with ह् to ध् under the same circumstances.

(4) The initial त् and य् of a termination are changed to ध् after soft aspirate (4th letter of a class.)

(5) इ or ए followed by ध् is changed to कृ.

(6) न् and म् when followed by a consonant are changed to the nasal of the class to which the following consonant belongs, and to an *anuswara* when followed by य्, ष्, स, or ह्.

(7) The ending इ of a root, short or long, not preceded by a conjunct consonant is changed to ए before vowel weak terminations, when the base consists of more than one syllable.

(8) The ending इ of a root is optionally changed to ए or Visarga in the Imperfect second pers. sing. and the ending स to त् or ह् before the termination त् and optionally before स्.

(9) When a conjunct consonant having स् or क् for its first member is at the end of a word or is followed by a consonant except a nasal or a semivowel, the स् or क् is dropped.

N. B.—The usual Sandhi rules *i. e.* those given in the 2nd and 3rd Chapters should be observed.

§ 416. (1) * The second person sing. termination of the Par. Imperative is णि when the base ends in any consonant except a nasal or a semivowel; also in the case of the root ह् 3 P. to sacrifice.

§ 417. The स् and ह् of the Imperfect 2nd and 3rd pers. sing. are dropped after a consonant.

Second or (अदादि) Class.

§ 418. In this class the terminations are directly added to the root.

§ 419. In the case of roots ending in आ, the termination of the third person plural of the Imperfect is optionally उत्सु.

* इत्सुल्यो हेर्धि | Pān. VI. 4. 101.

Paradigms.

या P. 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1	यामि	यावः	यामः	अयाम्	अयाव	अयाम
2	यासि	याथः	याथ	अयाः	अयातम्	अयात
3	याति	यातः	यान्ति	अयात्	अयाताम्	अयान् or अयुः

*Imperative.**Potential.*

1	यानि	याव	याम	यायाम्	यायाव	यायाम
2	याहि	यातम्	यात	यायाः	यायातम्	यायात
3	यातु	याताम्	यान्तु	यायात्	यायाताम्	यायुः

Conjugate similarly ख्या P. 'to tell,' हा P. 'to cut,' पा P. 'to protect,' प्रा P. 'to fill,' प्त्सा P. 'to eat,' द्रा P. 'to fly,' भा P. 'to shine,' मा 'to measure,' रा 'to give,' ला 'to give or take,' वा 'to blow,' आ 'to cook' and ज्ञा 'to bathe.'

§ 420. In order to exemplify the rules given under §§ 415-417 will give the forms of the regular verbs वी, जु, जागृ, ईर, चक्ष, आस, कश्, कुह, लिह् and निज्.

वी P 'to go.'

*Present.**Imperfect.*

1	वेमि	वीवः	वीमः	अवयम्	अवीव	अवीम
2	वेषि	वीथः	वीथ	अवेः	अवीतम्	अवीत
3	वेति	वीतः	विबन्ति	अवेत्	अवीताम्	अवियन् or अब्यन्

(according to some)

*Imperative.**Potential.*

1	वयानि	वयाव	वयाम	वीयाम्	वीयाव	वीयाम
---	-------	------	------	--------	-------	-------

2 वीहि	वीतम्	वीत	वीयाः	वीयातम्	वीयात
3 वेतु	वीताम्	वियन्तु	वीयात्	वीयाताम्	वीयुः

तु P. 'to praise,'

Present.

Imperfect.

1 नौमि	तुवः	तुमः	अनवम्	अनुव	अनुम
2 नौषि	तुथः	तुथ	अनौः	अनुतम्	अनुत
3 नौति	तुतः	तुवन्ति	अनौत्	अनुताम्	अनुवत्

Imperative.

Potential.

1 नवाति	नवाव	नवाम	नुयाम्	नुयाव	नुयाम
2 नुहि	नुतम्	नुत	नुयाः	नुयातम्	नुयात
3 नौतु	नुताम्	नुवन्तु	नुयात्	नुयाताम्	नुयुः

Conjugate similarly कु P. 'to sound,' क्षु P. 'to seize,' क्षु P. 'to sharpen,' यु P. 'to attack,' यु P. 'to join,' वृ P. 'to possess supremacy,' and स्तु 'to drop out, distil.'

जागृ P. 'to be awake.'

Present.

Imperfect.

1. जागर्मि	जागृवः	जागृमः	अजागरम्	अजागृव	अजागृम
2. जागर्षि	जागृथः	जागृथ	अजागः	अजागृत्	अजागृत्
3. जागर्ति	जागृतः	जाग्रति *	अजागः	अजागृताम्	अजागरुः

Imperative.

Potential.

1. जागराणि	जागराव	जागराम	जागृयाम्	जागृयाव	जागृयाम
2. जागृहि	जागृतम्	जागृत	जागृयाः	जागृयातम्	जागृयात
3. जागर्तु	जागृताम्	जाग्रतु	जागृयात्	जागृयाताम्	जागृयुः

* See. चक्राम् P.

ईद् A. 'to go.'

Present.

1. ईदे	ईद्वहे	ईदमहे
2. ईध्वे	ईराध्वे	ईध्वे
3. ईतै	ईराते	ईरते

Imperfect.

ऐरि	ऐर्वहि	ऐर्महि
ऐर्याः	ऐरायाम्	ऐर्ध्वम्
ऐरत	ऐराताम्	ऐरत

Imperative.

1. ईदे	ईरावहे	ईरामहे
2. ईध्वे	ईरायाम्	ईध्वम्
3. ईताम्	ईराताम्	ईरताम्

Potential.

ईरीय	ईरीवहि	ईरीमहि
ईरीयाः	ईरीयायाम्	ईरीध्वम्
ईरीत	ईरीयाताम्	ईरीरन्

चश् A. 'to speak.'

Present.

1. चक्षे	चक्ष्वहे	चक्षमहे
2. चक्षे	चक्षाध्वे	चक्ष्वे
3. चष्टे	चक्षाते	चक्षते

Imperfect.

अचक्षि	अचक्ष्वहि	अचक्षमहि
अचक्षाः	अचक्षायाम्	अचक्ष्वम्
अचष्ट	अचक्षाताम्	अचक्षत

Imperative.

1. चक्षे	चक्षावहे	चक्षामहे
2. चक्ष्व	चक्षायाम्	चक्ष्वम्
3. चष्टाम्	चक्षाताम्	चक्षताम्

Potential.

चक्षीय	चक्षीवहि	चक्षीमहि
चक्षीयाः	चक्षीयायाम्	चक्षीध्वम्
चक्षीत	चक्षीयाताम्	चक्षीरन्

कश् P. A. 'to go'

Present.

1. कक्षे	कक्ष्वहे	कक्षमहे
----------	----------	---------

Imperfect.

अकक्षि	अकक्ष्वहि	अकक्षमहि
--------	-----------	----------

2. कसे	कशाये	कइद्वे	अकष्टाः	अकशायाम्	अकड्डु ।
3. कष्टे	कशाते	कशते	अकष्ट	अकशाताम्	अकशत

*Imperative.**Potential.*

1. कशे	कशावहे	कशानहे	कशीय	कशीवहि	कशीमहि
2. कश्न	कशायाम्	कइद्वम्	कशीथाः	कशीयाथाम्	कशीध्वम्
3. कष्टाम्	कशाताम्	कशताम्	कशीत	कशीयाताम्	कशीरन्

दुह् P. A. 'to milk.'

Present.

1. दौहि	दुहः	दुह्यः	दुहे	दुह्वहे	दुह्यहे
2. धौक्षि *	दुग्धः	दुग्ध	धुक्षे	दुहाते	धुग्ध्वे
3. दौग्धि	दुग्धः	दुहन्ति	दुग्धे	दुहाते	दुहते

Imperfect.

1. अदौहम्	अदुह	अदुह्य	अदुहि	अदुह्वहि	अदुह्यहि
2. अदौक्-ग्	अदुग्धम्	अदुग्ध	अदुग्धाः	अदुहायाम्	अदुग्ध्वम्
3. अधौक्-ग्	अदुग्धाम्	अदुहन्	अदुग्ध	अदुहाताम्	अदुहत

Imperative.

1. दौहानि	दौहाव	दौहाम	दौहै	दौहावहै	दौहामहै
2. दुग्धि	दुग्धम्	दुग्ध	धुक्ष्व	दुहायाम्	धुग्ध्वम्
3. दौग्धु	दुग्धाम्	दुहन्तु	दुग्धाम्	दुहाताम्	दुहताम्

* For the change of द् to ध् Vide § 95.

Potential.

1. दुह्याम्	दुह्याव	दुह्यात	दुहोय	दुहीषहि	दुहीमहि
2. दुह्याः	दुह्यातम्	दुह्यात	दुहीथाः	दुहीयाथाम्	दुहीध्वन्
3. दुह्यान्	दुह्याताम्	दुह्युः	दुहीत	दुह्याताम्	दुहीरन्

विह् to be similarly conjugated; इ and ए being substituted for उ and ओ respectively.

लिह् P. A. 'to lick.'

Present.

1. लेहि	लिहः	लिहः	लिहे	लिह्वहे	लिह्वहे
2. लेक्षि	लीढः	लीढ	लिक्षे	लिहाथे	लीढ्वे
3. लेढि	लीढः	लिहन्ति	लीढे	लिहाते	लिहते

Imperfect.

1. अलेहम्	अलिह	अलिह	अलिहि	अलिह्वहि	अलिह्वहि
2. अलेह-इ	अलीढन्	अलीढ	अलीढाः	अलिहाथाम्	अलीढ्वन्
3. अलेह-इ	अलीढाम्	अलिहन्	अलीढ	अलिहाताम्	अलिहत

निञ्ज् * A. 'to purify'

*Present**Imperfect.*

1. निञ्जे	निञ्ज्वहे	निञ्ज्वहे	अनिञ्जि	अनिञ्ज्वहि	अनिञ्ज्वहि
2. निञ्जक्षे	निञ्जाथे	निञ्ज्वध्वे	अनिञ्ज्वथाः	अनिञ्जाथाम्	अनिञ्ज्वध्वन्
3. निञ्जन्ते	निञ्जाते	निञ्जते	अनिञ्जन्त	अनिञ्जाताम्	अनिञ्जन्त

* शि-षिञ्, विञ्, वृञ्, वृञ्, वृञ्, वृञ् should be similarly conjugated.

*Imperative.**Potential.*

1. निञ्जे निञ्जावहे निञ्जामहे निञ्जीथ निञ्जीवहि निञ्जीमहि
2. निङ्क्ष्व निङ्जायाम् निङ्गध्वम् निङ्जीथाः निङ्जीषायाम् निङ्जीध्वम्
3. निङ्क्ताम् निङ्जाताम् निङ्गताम् निङ्जीत निङ्जीयाताम् निङ्जीरन्

IRREGULAR BASES

Many of the roots of the 2nd class are of irregular conjugation. We will treat of them in alphabetical order.

§ 421. अद् P. 'to eat' forms the 2. and 3. sing. Imperf as आदः and आदन् respectively. In other respects it is regular.

*Present.**Imperfect*

1. अद्मि	अद्मः	अद्मः	1. आदम्	आद	आद्य
2. अस्मि	अस्यः	अस्य	2. आदः	आत्तम्	आत्त
3. अस्मि	अस्तः	अस्मन्ति	3. आदन्	आत्ताम्	आदन्

*Imperative.**Potential.*

1. अद्यानि	अद्याव	अद्याम	1. अद्याम्	अद्याव	अद्याम
2. अद्यि	अद्यम्	अद्य	2. अद्याः	अद्यात्तम्	अद्यात्त
3. अद्यु	अद्याम्	अद्यन्तु	3. अद्यात्	अद्याताम्	अद्युः

§ 422. अन् P. 'to breathe,' जम् 'to eat,' रुद् P. 'to weep,' श्वत् P. 'to sigh' and स्वप् P. 'to sleep,' insert the augment इ between their final and the terminations beginning with any consonant except द; in the case of 2 and 3 sing. Imperf. they insert ई or अ. *e. g.*

अन् P. 'to breathe'.

*Present.**Imperfect.*

1. अनिमि	अनिमः	अनिमः	आनम्	आनिव	आनिम
2. अनिषि	अनिथः	अनिथ	आनीः-आनः	आनितम्	आनित
3. अनिति	अनितः	अनन्ति	आनीत्-आनत्	आनिताम्	आनन्

*Imperative.**Potential.*

1. अनानि	अनाव	अनाम	अन्याम्	अन्याव	अन्याम
2. अनिहि	अनितम्	अनित	अन्याः	अन्यातम्	अन्यात
3. अनितु	अनिताम्	अनन्तु	अन्यात्	अन्याताम्	अन्तुः

Conjugate स्वप् भवस् and रुह् similarly; as स्वपिति 3 sing. Pre.; अस्व पीः-पः; 2 sing Imperf.; अस्वपीत्-पत्; 3 sing. Imperf.; स्वपानि 1 sing. Imp. स्वपिहि 2 sing. Imp.; स्वप्याम् 1 sing. Pot.; &c. भवसिति 3 sing. Pre., अभवसीः-सः 2 sing. Imperf., अभवसीत्-सत् 3 sing. Imperf. भवसानि 1 sing. Imp. भवसिहि 2 sing. Imp. भवसितु 3 sing. Imp. भवस्याम् 1 sing. Pot.; &c. रोदिनि, रुदिबः रुदिमः 1 Pre. अरोदम् 1 sing. Imperf. अरोदीः-दः 2 sing. Imperf. अरोदीत्-दत् 3 sing. Imperf. रोदानि 1 sing. Imp. रुदिहि 2 sing. Imp. रोदितु 3 sing. Imp. रुद्याम् 1 sing. Pot. &c.

§ 423. अत् P. (A)* 'to be'—drops its अ before weak terminations and स् before a termination beginning with स् and भ्. It is irregular in many respects.

Present.

1 अस्मि	स्वः	स्मः	हे	स्वहे	स्महे
2 असि	स्यः	स्य	हे	साथे	ध्वे
3 अस्ति	स्तः	सन्ति	स्ते	साते	सते

Imperfect.

1 आसम्	आस्व	आस्म	आसि	आस्वहि	आस्महि
--------	------	------	-----	--------	--------

* अस् is Atmanepadi in a few cases. Cf. Bhattikāvya 11. 35 'अभ्यो व्यतिस्ते तु ममापि धर्मः' &c. where it implies कर्मव्यतिहार or an exchange of duty.

2 आसीः	आस्तम्	आस्त	आस्याः	आसायाम्	आध्वम्
3 आसीत्	आस्ताम्	आसन्	आस्त	आसाताम्	आसत

Imperative.

1 असानि	असाव	असाम	असै	असावहे	असामहे
2 एधि	स्तम्	स्त	स्व	सायाम्	ध्वम्
3 अस्तु	स्ताम्	सन्तु	स्ताम्	साताम्	सताम्

Potential.

1 स्याम्	स्याव	स्याम	सीय	सीवहि	सीमहि
2 स्याः	स्यातम्	स्यात्	सीथाः	सीयायाम्	सीध्वम्
3 स्यात्	स्याताम्	स्युः	सीत	सीयाताम्	सीरन्

§ 424. आस् A * 'to sit'—also drops its स् before ध्व—

*Present.**Imperfect.*

1. आसे	आस्वहे	आस्महे	आसि	आस्वहि	आस्महि
2. आस्ते	आसाथे	आध्वे	आस्याः	आसायाम्	आध्वम्
3. आस्ते	आसाते	आसते	आस्त	आसाताम्	आसत

*Imperative.**Potential.*

1. आसै	आसावहे	आसामहे	आसीय	आसीवहि	आसीमहि
2. आस्व	आसायाम्	आध्वम्	आसीथाः	आसीयायाम्	आसीध्वम्
3. आस्ताम्	आसाताम्	आसताम्	आसीत	आसीयाताम्	आसीरन्

Conjugate वस् A 'to dress' similarly.

§ 425. The इ of the root इ P. * to go is changed to यू before a

* इ P. 'to go' is conjugated regularly like वी. एति ईतः इयन्ति 3rd Per. Pre. ईहि 2 sing. Imp. इयन्तु 3 sing. Imp.

weak vowel termination; एति इतः यन्ति 3 per. Pre. आयम् ऐव ऐम्
Per. Imperf.; ऐः 2 sing. Imperf. अयानि, इहि, एतु 1. 2. 3. sing.
Imp. यन्तु 3pl. Imp.

इ with अधि A * 'to study,' &c. is regularly conjugated, as

Present.

Imperfect.

1. अधीवे	अधीवहे	अधीमहे	अध्यैवे	अध्यैवहि	अध्यैमहि
2. अधीधे	अधीयाधे	अधीध्वे	अध्यैयाः	अध्यैयायाम्	अध्यैध्वम्
3. अधीते	अधीयाते	अधीयते	अध्यैत	अध्यैयाताम्	अध्यैयत

Imperative.

Potential.

1. अध्ययै	अध्ययावहे	अध्ययामहे	अधीयीय	अधीयीवहि	अधीयीमहि
2. अधीष्व	अधीयायाम्	अधीध्वम्	अधीयीयाः	अधीयीयायाम्	अधीयीध्वम्
3. अधीताम्	अधीयाताम्	अधीयताम्	अधीयीत	अधीयीयाताम्	अधीयीरन्

§ 426. ईड् A. 'to praise' and ईड् A. 'to rule' have an इ added to them before terminations beginning with स् or ध्व except that of the Imperf. 2. plu.

ईड्. A.

Present.

Imperfect.

1. ईडे	ईड्वहे	ईड्वहे	ऐडि	ऐड्वहि	ऐड्वमहि
2. ईडिधे	ईडाये	ईडिध्वे	ऐड्याः	ऐडायायाम्	ऐड्वम्
3. ईडे	ईडाते	ईडते	ऐह	ऐडाताम्	ऐडत

* इ with अधि P. 'to remember' should be conjugated like इ, अधियन्ति 3rd pl. Pre. Some think that it is to be conjugated like इ in the Noun-conjugational tenses only. According to them the third per. plu. will be अधीयन्ति. The line of Bhatti 'ससीतयो राघवयोरधीयन्, III. 18. &c. is quoted in support of this opinion. केचित्तु आर्धवातुकाधिकारोक्तस्येवातिदेशमाहुः । तन्मते यण् । Sid. Kau.

*Imperative.**Potential.*

1. ईडे	ईडावहे	ईडामहे	ईडोव	ईडोवहि	ईडीमहि
2. ईडिष्व	ईडाथाम्	ईडिध्वम्	ईडीयाः	ईडीयाथाम्	ईडीध्वम्
3. ईडाम्	ईडाताम्	ईडताम्	ईडीत	ईडीवाताम्	ईडीरन्

ईश् to be similarly conjugated, ईशिषे ईशाये ईशिध्व

2 Pre. ऐशि 1 sing. Imperf. ऐष्टाः 2 sing. Imperf. ऐष्ट 3 sing.

Imperf. ऐड्ड्वम् 2 pl. Imperf. ईशौ 1 sing. Imp. ईशिध्वम् 2 pl.

Imp. ईशीत 3 sing. Pot. &c.

§ 427. ऊर्णु P. A. 'to cover'—substitutes Vrddhi for its ऊ optionally before consonantal strong terminations except those of the 2nd and 3rd sing. Imperf.

Present.

1. ऊर्णोमि-ऊर्णोमि	ऊर्णुवः	ऊर्णुमः	ऊर्णुवे	ऊर्णुवहे	ऊर्णुमहे
2. ऊर्णोषि-ऊर्णोषि	ऊर्णुथः	ऊर्णुथ	ऊर्णुषे	ऊर्णुवाये	ऊर्णुध्वे
3. ऊर्णोति-ऊर्णोति	ऊर्णुतः	ऊर्णुवन्ति	ऊर्णुते	ऊर्णुवाते	ऊर्णुवते

Imperfect.

1. और्णवम्	और्णुव	और्णुम	और्णुवि	और्णुवहि	और्णुमहि
2. और्णाः	और्णुतम्	और्णुत	और्णुथाः	और्णुवाथाम्	और्णुध्वम्
3. और्णोन्	और्णुताम्	और्णुवन्	और्णुत	और्णुवाताम्	और्णुवत

Imperative.

1. ऊर्णवानि	ऊर्णवाव	ऊर्णवाम	ऊर्णवे	ऊर्णवावहे	ऊर्णवामहे
2. ऊर्णुहि	ऊर्णुतम्	ऊर्णुत	ऊर्णुष्व	ऊर्णुवाथाम्	ऊर्णुध्वम्
3. ऊर्णोतु-ऊर्णोतु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवन्तु	ऊर्णुताम्	ऊर्णुवाताम्	ऊर्णुवाताम्

Potential.

1. ऊर्णुयाम्	ऊर्णुवाव	ऊर्णुयाम	ऊर्णुवीव	ऊर्णुवीवहि	ऊर्णुवीमहि

2. ऊर्जुयाः ऊर्जुयातम् ऊर्जुयात ऊर्जुवीथाः ऊर्जुवीयाथाम् ऊर्जुवीध्वम्
 3. ऊर्जुयान् ऊर्जुयाताम् ऊर्जुयुः ऊर्जुवीत ऊर्जुवीयाताम् ऊर्जुवीरन्

§ 428. चकास् P. 'to shine'—चकास्, जभ्, जाम्, हरिश्चा and शास् drop the न् of the 3rd per. plu. termination when added to them. In the Imperf. they take उस् as 3. pl. termination. Imp. 2 sing. of चकास् is चकाद्धि-धि.

Paradigms.

Present.

1. चकास्मि चकास्वः चकास्मः अचकासम् अचकास्व अचकास्म
 2. चकास्मि चकास्थः चकास्थ अचकाः-कान्-इ अचकास्तम् अचकास्त
 3. चकास्मि चकास्तः चकासति अचकात्-इ अचकास्ताम् अचकातुः

Imperfect.

Imperative.

Potential.

1. चकासाभि चकासाव चकासाम चकास्याम् चकास्याव चकास्यान्
 2. चकाद्धि-धि चकास्तम् चकास्त चकास्वाः चकास्वातम् चकास्वात्
 3. चकास्तु चकास्ताम् चकास्तु चकास्वात् चकास्वाताम् चकास्तुः

[जभ्—See अन् and चकास् above:—

Paradigms.

Present.

Imperfect.

1. जक्षिभि जक्षिवः जक्षिमः अजक्षम् अजक्षिव अजक्षिम
 2. जक्षिभि जक्षिथः जक्षिथ अजक्षीः-अजक्षः अजक्षितम् अजक्षित
 3. जक्षिति जक्षितः जक्षति अजक्षीत्-अजक्षत् अजक्षिताम् अजक्षुः

Imperative.

Potential.

1. जक्षाभि जक्षाव जक्षाम जक्ष्याम् जक्ष्याव जक्ष्यान्
 2. जक्षिहि जक्षितम् जक्षित जक्ष्याः जक्ष्यातम् जक्ष्यात्
 3. जक्षितु जक्षिताम् जक्षतु जक्ष्यात् जक्ष्याताम् जक्षुः

§ 429. हरिद्रा P. 'to be poor'—drops its आ before weak terminations beginning with a vowel and changes it to ह before those with an initial consonant.

Paradigms.

Present.

Imperfect.

1. हरिद्रामि	हरिद्रिषः	हरिद्रिमः	अहरिद्राम्	अहरिद्रिष	अहरिद्रिम
2. हरिद्रासि	हरिद्रिथः	हरिद्रिथ	अहरिद्राः	अहरिद्रितम्	अहरिद्रित
3. हरिद्राति	हरिद्रितः	हरिद्रति	अहरिद्रात्	अहरिद्रिताम्	अहरिद्रुः

Imperative.

Potential.

1. हरिद्रामि	हरिद्राव	हरिद्राम	हरिद्रियाम्	हरिद्रियाव	हरिद्रियाम
2. हरिद्रिहि	हरिद्रितम्	हरिद्रित	हरिद्रियाः	हरिद्रियातम्	हरिद्रियात
3. हरिद्रानु	हरिद्रिताम्	हरिद्रनु	हरिद्रियान्	हरिद्रियाताम्	हरिद्रियुः

§ 430. द्विष् P. A. 'to hate'—takes उस् optionally in the Imperf. 3pl.

Present.

1. द्विष्मि	द्विष्वः	द्विष्मः	द्विषे	द्विष्वहे	द्विष्महे
2. द्विषि	द्विष्ठः	द्विष्ठ	द्विषे	द्विषाथे	द्विड्द्वे
3. द्विष्टि	द्विष्टः	द्विषन्ति	द्विष्टे	द्विषाते	द्विषते

Imperfect.

1. अद्विषम्	अद्विष्व	अद्विष्म	अद्विषि	अद्विष्वहि	अद्विष्महि
2. अद्वेद-इ	अद्विष्टम्	अद्विष्ट	अद्विष्ठाः	अद्विषाथाम्	अद्विड्द्वम्
3. अद्वेद-इ	अद्विष्टाम्	अद्विषन्-अद्विषुः	अद्विष्ट	अद्विषाताम्	अद्विषत

Imperative.

1. द्वेषामि	द्वेषाव	द्वेषाम	द्वेषे	द्वेषावहे	द्वेषामहे
2. द्विड्दि	द्विष्टम्	द्विष्ट	द्विष्व	द्विषाथः	द्विड्द्वम्
3. द्वेदु	द्विष्टाम्	द्विषन्तु	द्विष्टाम्	द्विषाताम्	द्विषताम्

Potential.

1 द्विष्याम्	द्विष्याक्	द्विष्याम	द्विषीय	द्विषीवहि	द्विषीमहि
2 द्विष्याः	द्विष्यातम्	द्विष्यात	द्विषीथाः	द्विषीथाथाम्	द्विषीध्वम्
3 द्विष्यान्	द्विष्यातान्	द्विष्युः	द्विषीत	द्विषीयातान्	द्विषीरन्

§ 431. मृ P. A. 'to speak'—takes the augment ई before consonantal strong terminations.

Present.

1 ब्रवीमि	ब्रूवः	ब्रूमः	ब्रूवे	ब्रूवहे	ब्रूमहे
2 ब्रवीषि-आर्य	ब्रूयः-आर्युः	ब्रूथ	ब्रूवे	ब्रूवाये	ब्रूध्वे
3 ब्रवीति-आह	ब्रूतः-आरुः	ब्रूवन्ति-आहुः	ब्रूते	ब्रूवाते	ब्रूवते

Imperfect.

1 अभ्रवम्	अभ्रूव	अभ्रूम	अभ्रूवि	अभ्रूवहि	अभ्रूमहि
2 अभ्रवीः	अभ्रूतम्	अभ्रूत	अभ्रूथाः	अभ्रूवाथाम्	अभ्रूध्वम्
3 अभ्रवीन्	अभ्रूतान्	अभ्रूवन्	अभ्रूत	अभ्रूवातान्	अभ्रूवत

Imperative.

1 ब्रूवापि	ब्रूवाथ	ब्रूवान	ब्रूवे	ब्रूवावहे	ब्रूवामहे
2 ब्रूहि	ब्रूतम्	ब्रूत	ब्रूध्व	ब्रूवाथाम्	ब्रूध्वन्
3 ब्रूवतु	ब्रूताम्	ब्रूवन्तु	ब्रूतान्	ब्रूवातान्	ब्रूवतान्

Potential.

1 ब्रूयाम्	ब्रूयाव	ब्रूयाम	ब्रूवीय	ब्रूवीवहि	ब्रूवीमहि
2 ब्रूयाः	ब्रूयातम्	ब्रूयात	ब्रूवीथाः	ब्रूवीथाथाम्	ब्रूवीध्वम्
3 ब्रूयान्	ब्रूयातान्	ब्रूयुः	ब्रूवीत	ब्रूवीयातान्	ब्रूवीरन्

§ 432. मृज् P. 'to cleanse' substitutes Vṛddhi for its vowel necessarily before strong terminations and optionally before vowel weak terminations.

*Present.**Imperfect.*

1 मार्ज्मि	मृज्जः	मृज्मः	अमार्ज्मि	अमृज्ज	अमृज्म
2 मार्ज्मि	मृष्टः	मृष्ट	अमार्ज्मि-ई	अमृष्टम्	अमृष्ट
3 मार्ज्मि	मृष्टः	मार्ज्मिन्वि- मृजन्ति	अमार्ज्मि-ई	अमृष्टान्	अमार्ज्मिन्- अमृजन्

*Imperative.**Potential.*

1 मार्जानि	मार्ज्मि	मार्ज्मि	मृज्याम्	मृज्याव	मृज्याम
2 मृज्मि	मृष्टम्	मृष्ट	मृज्याः	मृज्याताम्	मृज्यात
3 मृष्टु	मृष्टान्	मार्ज्मिन्तु-मृजन्तु	मृज्यान्	मृज्याताम्	मृज्युः

§ 433. वच् P. 'to speak'—is deficient in the 3 plu. Pre.; according to some in the whole plural, and according to others in third person plurals.

*Present.**Imperfect.*

1 वच्मि	वच्चः	वच्मः	अवच्चम्	अवच्च	अवच्म
2 वक्षि	वक्ष्यः	वक्ष्य	अवक्-ग्	अवक्तम्	अवक्त
3 वक्ति	वक्तः	...	अवक्-ग्	अवक्ताम्	अवचन्

*Imperative.**Potential.*

1 वचानि	वच्चाव	वच्चाव	वच्याम्	वच्चाव	वच्याम
2 वक्षि	वक्तम्	वक्त	वच्याः	वच्याताम्	वच्यात
3 वक्तु	वक्ताम्	वचन्तु	वच्यान्	वच्याताम्	वच्युः

§ 434. वृश् P. 'to wish'—changes its व to उ before weak terminations.

*Present.**Imperfect.*

1 वदिम	उद्वः	उद्वः	अवशम्	औद्व	औद्व
2 वक्षि	उष्टः	उष्ट	अवद-इ	औष्टम्	औष्ट
3 वष्टि	उष्टः	उद्यन्ति	अवद-इ	औष्टान्	औशन्

*Imperative.**Potential.*

1 वशानि	वशाव	वशाम	उद्याम्	उद्याव	उद्याम
2 उड्ढि	उष्टम्	उष्ट	उद्वाः	उद्यातम्	उद्वात
3 वटु	उष्टाम्	उद्यन्तु	उद्वात्	उद्याताम्	उद्भुः

§ 435. विद् P. 'to know' takes optionally the terminations of the Perfect in the Present Tense. Its Imperative forms are optionally made up by adding आम् to it and then appending the forms of the Imp. of कृ.

*Present.**Imperfect.*

1 वेधि-वेद	विद्-विद्	विद्यः-विद्य	अवेदम्	अविद्	अविद्य
2 वेत्ति-वेत्थ	विद्यः-विद्युः	विद्य-विद	अवे-अवेत्-व	अवित्तम्	अवित्त
3 वेत्ति-वेद	वित्तः-विद्युः	विदन्ति-विदुः	अवेत्-व	अविच्चात्	अविदुः

Imperative.

1 वेशानि	वेशाव	वेशाम	विदाङ्करवाणि	विदाङ्करवाव	विदाङ्करवाम
2 विद्धि	वित्तम्	वित्त	विदाङ्कुरु	विदाङ्कुरुतम्	विदाङ्कुरुत
3 वस्तु	वित्तम्	विदन्तु	विदाङ्करोतु	विदाङ्कुरुताम्	विदाङ्कुरुवन्तु

Potential.

1 विद्याम्	विद्याव	विद्याम्
2 विद्याः	विद्यातम्	विद्यात
3 विद्यात्	विद्याताम्	विद्युः

§ 436. शास् * P. 'to govern, to teach,' &c.—changes its vowel to इ before consonantal weak terminations. See चकास्.

* शास् with आ A. should be conjugated like आस्.

Present.

Imperfect.

1 शास्मि	शिष्वः	शिग्मः	अशासम्	अशिष्व	अशिष्म
2 शास्सि	शिष्ठः	शिष्ठ	अशाः अशात्-र्	अशिष्टम्	अशिष्ट
3 शास्ति	शिष्टः	शासति	अशात्-र्	अशिष्टाम्	अशातुः

Imperative.

Potential.

1 शासानि	शासाव	शासाम	शिष्वाम्	शिष्वाव	शिष्वाम
2 शाधि	शिष्टम्	शिष्ट	शिष्याः	शिष्वातम्	शिष्वात
3 शास्तु	शिष्टाम्	शास्तु	शिष्यान्	शिष्वाताम्	शिष्वुः

§ 437. स्त्री A. 'to lie down gunates its vowel before all terminations and prefixes र् to the termination of the third per. pl. except that of the Potential.

Present.

Imperfect.

1 शवे	शेवहे	शेमहे	अशधि	अशेवहि	अशेमहि
2 शेधे	शयाधे	शेध्वे	अशेयाः	अशेयाथाम्	अशेध्वम्
3 शेते	शवाते	शेरते	अशेत	अशवाताम्	अशेरत

Imperative.

Potential.

1 शवे	शयावहे	शयामहे	शयीय	शयीवहि	शयीमहि
2 शेध्व	शयाथाम्	शेध्वम्	शयीथाः	शयीयाथाम्	शयीध्वम्
3 शेताम्	शयाताम्	शेरताम्	शयीत	शयीयाताम्	शयीरन्

§ 438. सू A. 'to give birth to'—does not change its vowel to Guṇa before strong terminations.

Present.

Imperfect.

1 जुवै	सूवहे	सूमहे	अजुवि	असूवहि	असूमहि
--------	-------	-------	-------	--------	--------

2	सुषे	सुषाये	सुष्वे	असुथाः	असुवाथाम्	असुध्वम्
3	सुते	सुवाते	सुवते	असुत	असुवाताम्	असुवत

*Imperative.**Potential.*

1	सुषे	सुषावहे	सुषानहे	सुवीय	सुवीवहि	सुवीमहि
2	सुष्व	सुषाताम्	सुध्वम्	सुवीथाः	सुवीयाथाम्	सुवीध्वम्
3	सुताम्	सुवाताम्	सुवताम्	सुवीत	सुवीयाताम्	सुवीरन्

§ 439. रतु P. A. 'to praise'—तु P. 'to grow' and रु 'to sound' have ई optionally prefixed to the consonantal terminations.

स्तु P. A.*Present.*

	Par.			Atm.	
1	स्तौमि	स्तुवः	स्तुमः	स्तुवे	स्तुवहे
	स्तवीमि	स्तुवीवः	स्तुवीमः		स्तुवीवहे
2	स्तौषि	स्तुथः	स्तुथ	स्तुषे	स्तुवाथे
	स्तवीषि	स्तुवीथः	स्तुवीथ	स्तुवीषे	स्तुवीध्वे
3	स्तौति	स्तुतः		स्तुते	स्तुवाते
	स्तवीति	स्तुवीतः	स्तुवन्ति	स्तुवीते	स्तुवते

Imperfect.

1	अस्तवम्	अस्तुव	अस्तुम	अस्तुवि	अस्तुवहि	अस्तुमहि
		अस्तुवीव	अस्तुवीम		अस्तुवीवहि	अस्तुवीमहि
2	अस्तौः	अस्तुतम्	अस्तुत	अस्तुथाः	अस्तुवाथाम्	अस्तुध्वम्
	अस्तवीः	अस्तुवीतम्	अस्तुवीत	अस्तुवीथाः		अस्तुवीध्वम्
3	अस्तौत्	अस्तुताम्	अस्तुवन्	अस्तुत	अस्तुवाताम्	अस्तुवत
	अस्त णि	अस्तुवीताम्		अस्तुवीत		

Imperative.

1	स्तवानि	स्तवाव	स्तवाम	स्तवै	स्तवावहे	स्तवानहे
2	स्तुहि	स्तुतम्	स्तुत	स्तुष्व	स्तुवायाम्	स्तुध्वम्
	स्तुवीहि	स्तुवीतम्	स्तुवीत	स्तुवीष्व		स्तुवीध्वम्
3	स्तौतु	स्तुताम्	स्तुवन्तु	स्तुताम्	स्तुवाताम्	स्तुवताम्
	स्तवीतु	स्तुवीताम्		स्तुवीताम्		

Potential.

1	स्तुयाम्	स्तुयाव	स्तुयाम	स्तुवीथ	स्तुवीवाहि	स्तुवीमहि
	स्तुवीयाम्	स्तुवीयाव	स्तुवीयाम			
2	स्तुयाः	स्तुयातम्	स्तुयात	स्तुवीथाः	स्तुवीयाथाम्	स्तुवीध्वन्
	स्तुवीयाः	स्तुवीयातम्	स्तुवीयात			
3	स्तुयात्	स्तुयाताम्	स्तुयुः	स्तुवीत	स्तुवीयाताम्	स्तुवीरन्
	स्तुवीयात्	स्तुवीयाताम्	स्तुवीयुः			

conjugate similarly तु and ह्.

§ 440. हन् P. A. 'to kill'—drops its न् before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel, and its अ before a vowel termination, the ह् then changing to च्. The Imp. 2sing. is जहि.

हन् P. 'to kill; to go.

Present.

Imperfect.

1	हन्ति	हन्वः	हन्मः	अहनम्	अहन्व	अहन्म
2	हंसि	हथः	हथ	अहन्	अहतम्	अहत
3	हन्ति	हतः	घ्नन्ति	अहन्	अहताम्	अघ्नन्

Imperative.

Potential.

1	हनानि	हन्नाव	हन्नाम	हन्याम्	हन्याव	हन्याम
---	-------	--------	--------	---------	--------	--------

2 जहि	हतम्	हत	हन्याः	हन्यातम्	हन्यात
3 हन्तु	हताम्	घन्तु	हन्यान्	हन्याताम्	हन्तुः

हन् Atm.

Present.

Imperfect.

1 जे	हन्वहे	हन्महे	अग्नि	अहन्वहि	अहन्महि
2 हसे	ग्राथे	हध्वे	अहथाः	अग्राथाम्	अहध्वम्
3 हते	ग्राते	घ्रते	अहत	अग्राताम्	अघ्रत

Imperative.

Potential.

1 हने	हनावहे	हनामहे	ग्रीय	ग्रीवहि	ग्रीमहि
2 हस्व	ग्राथाम्	हध्वम्	ग्रीयाः	ग्रीयाथाम्	ग्रीध्वम्
3 हताम्	ग्राताम्	घ्रताम्	ग्रीत	ग्रीयाताम्	ग्रीरन्

§ 441. जु A. 'to take away:—

Present.

Imperfect.

1 जुवे	जुवहे	जुमहे	अजुवि	अजुवहि	अजुमहि
2 जुषे	जुवाथे	जुध्वे	अजुथाः	अजुवाथाम्	अजुध्वम्
3 जुते	जुवाते	जुवते	अजुत	अजुवाम्	अजुवत

Imperative.

Potential.

1 जुवे	जुवावहे	जुवामहे	जुवीय	जुवीवहि	जुवीमहि
2 जुष्व	जुवाथाम्	जुध्वम्	जुवीयाः	जुवीयाथाम्	जुवीध्वम्
3 जुताम्	जुवाताम्	जुवताम्	जुवीत	जुवीयाताम्	जुवीरन्

Third or Juhotyādi Class.

- § 442. (a) The base is formed by reduplication of the root.
 (b) The third person plural termination loses its न्.

(c) The Imperfect third person plural termination is उत्सु, before which the final आ of roots is dropped and the final इ, उ and क्, short or long, are gunated.

Rules of Reduplication:—

§ 443. The first vowel of a root together with the initial consonant if any is reduplicated *i. e.* doubled; as पन्=पपन् after reduplication, उत्सु—उत्सुत्सु, &c.

Note:—The first portion of a reduplicated syllable is called 'the reduplicative syllable;' *e. g.* the first प in पपन्, or first उ in उत्सुत्सु.

§ 444. If a conjunct consonant begins a root, the first consonant only with the following vowel is reduplicated; *e. g.* प्रच्छ-पप्रच्छ.

§ 445. If the first member of a conjunct consonant be a sibilant (श्, ष् or स्) and the second a hard consonant, the hard consonant is reduplicated; स्पर्ध-पस्पर्ध, भुज्-बुभुज्, &c.

§ 446. A radical aspirate (2nd or 4th letter of a class) is changed to its corresponding unaspirate in the reduplicative syllable; as छिद्-पिच्छिद्, धु-बुधु, भुज्-बुभुज्, &c.

§ 447. A guttural is changed to the corresponding palatal (subject to the above rule) and ह् to ज्; *e. g.* कम्-ककम्-चक्रम्, खन्-खखन्-कखन्=चखन्, &c.

§ 448. A radical long vowel becomes short and क् is changed to अ in the reduplicative syllable; as धा-इधा, नी-निनी, कृ—चकृ &c.

§ 449. The penultimate ए or ऐ and ओ or औ become इ and ऊ respectively in the reduplicative syllable; सेव्-सिषेव्, डौक्—डुडौक्, &c.

Paradigms.

कि P. 'to know.'

*Present.**Imperfect.*

1 चिक्रेमि	चिक्रिवः	चिक्रिमः	अचिक्रयम्	अचिक्रिव	अचिक्रिम
2 चिक्रेषि	चिक्रिथः	चिक्रिथ	अचिक्रेः	अचिक्रितम्	अचिक्रित
3 चिक्रेति	चिक्रितः	चिक्रयति	अचिक्रेत्	अचिक्रितात्	अचिक्रयुः

*Imperative.**Potential.*

1 चिक्रयानि	चिक्रयाव	चिक्रयाम	चिक्रियान्	चिक्रियाव	चिक्रियाम
2 चिक्रिहि	चिक्रितम्	चिक्रित	चिक्रियाः	चिक्रियात्	चिक्रियात
3 चिक्रेतु	चिक्रिताम्	चिक्रयतु	चिक्रियान्	चिक्रियाताम्	चिक्रियुः

हु P. 'to sacrifice.'

*Present.**Imperfect.*

1 जुहोमि	जुहवः	जुहमः	अजुहवम्	अजुहव	अजुहम
2 जुहोषि	जुहथः	जुहथ	अजुहोः	अजुहत्	अजुहत
3 जुहोति	जुहतः	जुहति	अजुहोत्	अजुहताम्	अजुहयुः

*Imperative.**Potential.*

1 जुहवानि	जुहवाव	जुहवाम	जुहयाम्	जुहयाव	जुहयाम
2 जुह्वि	जुहत्	जुहत्	जुहवाः	जुहयात्	जुहयात
3 जुहोतु	जुहताम्	जुहतु	जुहयात्	जुहयाताम्	जुहयुः

ह्री P. 'to be ashamed.'

*Present.**Imperfect.*

1 जिह्रेमि	जिह्रिवः	जिह्रिमः	अजिह्रयम्	अजिह्रिव	अजिह्रिम
2 जिह्रेषि	जिह्रिथः	जिह्रिथ	अजिह्रेः	अजिह्रितम्	अजिह्रित
3 जिह्रेति	जिह्रितः	जिह्रयति	अजिह्रेत्	अजिह्रिताम्	अजिह्रयुः

Imperative.

Potential.

1 जिह्याणि जिह्याव जिह्याम् जिहीयाम् जिहीयाव जिहीयाम
2 जिहीहि जिहीतम् जिहीत जिहीयाः जिहीयातम् जिहीयात
3 जिहेतु जिहीताम् जिहियतु जिहीयान् जिहीयाताम् जिहीयुः

Irregular bases:—

§ 450. The vowel of the roots मा, हा 'to go,' भृ, पू, or पू 'to fill' and ऋ is changed to इ in the reduplicative syllable.

§ 451. The इ of the reduplicative syllable of निज्, विज् and विष्, takes its Guna substitute before all terminations and the radical इ is not gunated before vowel strong terminations.

§ 452. दा and धा drop their आ after reduplication before weak terminations; दध् becomes धन् before स, ध्व, त, and य. The Par. Imperative 2 per. singulars are देहि and धेहि respectively.

§ 453. भी optionally shortens its vowel before consonantal weak terminations.

(a) मा and हा 'to go' assume the forms मिन् and जिह् before vowel terminations and मिमी and जिही before consonantal terminations.

§ 454. हा 'to abandon' assumes the forms जहि or जही before consonantal weak terminations except in the Pot., and जह् before vowel terminations and those of the Pot. The Imp. 2 sing. is जहाहि, जहिहि and जहीहि.

Paradigms.

ऋ Par. 'to go'.

Present.

Imperfect.

1 इयानि	इयुवः	इयुमः	ऐयरम्	ऐयूव	ऐयुम
---------	-------	-------	-------	------	------

2 इयर्षि	इयृथः	इयृथ	ऐयः	ऐयृतम्	ऐयृत
3 इयर्ति	इयृतः	इयति	ऐयः	ऐयृतान्	ऐयरुः

*Imperative**Potential.*

1 इयराणि	इयराव	इयराम	इयृतान्	इयृयाव	इयृयाम
2 इयृहि	इयृतान्	इयृत	इयृयाः	इयृयातम्	इयृयात
3 इयर्तु	इयृतान्	इयर्तु	इयृयात्	इयृयाताम्	इयृयुः

घा P. A. 'to place, hold'.

Present.

1 इधामि	इध्वः	इध्मः	इधे	इध्वहे	इध्महे
2 इधासि	धत्थः	धत्थ	धत्से	इधाते	धज्जु
3 इधाति	धत्तः	इधति	धत्ते	इधाते	इधते

Imperfect.

1 अइधाम्	अइध्व	अइध्म	अइधि	अइध्वहि	अइध्महि
2 अइधाः	अधत्तम्	अधत्त	अधत्थाः	अइधायाम्	अधज्जुम्
3 अइधान्	अधत्ताम्	अइधुः	अधत्त	अइधाताम्	अइधत

Imperative.

1 इधामि	इधाव	इधाम	इधे	इधावहे	इधामहे
2 धेहि	धत्तम्	धत्त	धत्स्व	इधायाम्	धज्जुम्
3 इधातु	धत्ताम्	इधतु	धत्ताम्	इधाताम्	इधताम्

Potential.

1 इध्याम्	इध्याव	इध्याम	इधीय	इधीवहि	इधीमहि
2 इध्याः	इध्यातम्	इध्यात	इधीयाः	इधीयायाम्	इधीभ्यम्
3 इध्यान्	इध्याताम्	इध्युः	इधीत	इधीयाताम्	इधीरन्

द्वा to be similarly conjugated. The forms of द्वा will be obtained by changing ध् to द् wherever it occurs.

निज् P. A. 'to cleanse'

Present.

1 नेनेङ्गिम्	नेनिङ्गवः	नेनिङ्गम्	नेनिजं	नेनिङ्गवहे	नेनिङ्गमहे
2 नेनेङ्गि	नेनिङ्ग्यः	नेनिङ्ग्य	नेनिङ्गे	नेनिजाथं	नेनिङ्गध्वे
3 नेनेङ्गि	नेनिङ्गत्	नेनिजति	नेनिङ्गते	नेनिजाते	नेनिजते

Imperfect.

1 अनेनिजम्	अनेनिङ्गव	अनेनिङ्गम्	अनेनिजि	अनेनिङ्गवहि	अनेनिङ्गमहि
2 अनेनेङ्ग-म्	अनेनिङ्गम्	अनेनिङ्ग	अनेनिङ्ग्याः	अनेनिजायाम्	अनेनिङ्गध्वम्
3 अनेनेङ्ग-म्	अनेनिङ्गाम्	अनेनिङ्गुः	अनेनिङ्ग	अनेनिजाताम्	अनेनिजत

Imperative.

1 नेनिजानि	नेनिजाव	नेनिजाम	नेनिजे	नेनिजावहे	नेनिजामहे
2 नेनिङ्गि	नेनिङ्गम्	नेनिङ्ग	नेनिङ्गव	नेनिजायाम्	नेनिङ्गध्वम्
3 नेनेङ्गु	नेनिङ्गाम्	नेनिजतु	नेनिङ्गाम्	नेनिजाताम्	नेनिजताम्

Potential.

1 नेनिङ्ग्याम्	नेनिङ्गवाव	नेनिङ्ग्याम्	नेनिजीय	नेनिजीवहि	नेनिजीमहि
2 नेनिङ्ग्याः	नेनिङ्ग्यातम्	नेनिङ्ग्यात	नेनिजीथाः	नेनिजीयाथाम्	नेनिजीध्वम्
3 नेनिङ्ग्यात्	नेनिङ्ग्याताम्	नेनिङ्ग्युः	नेनिजीत	नेनिजीयाताम्	नेनिजीरन्

Conjugate विज् P. A. similarly.

पृ P. 'to fill, to protect.'

Present.

Imperfect.

1 पिपिर्नि	पिपुवः	पिपुम्	अपिपरम्	अपिपुव	अपिपुम्
2 पिपिर्नि	पिपुयः	पिपुय	अपिपः	अपिपुतम्	अपिपुत
3 पिपिर्नि	पिपुतः	पिपुति	अपिपः	अपिपुताम्	अपिपुतः

Imperative.

Potential.

1	पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपृयाम्	पिपृयाव	पिपृयाम
2	पिपृहि	पिपृतम्	पिपृत	पिपृथाः	पिपृथातम्	पिपृथात
3	पिपतु	पिपृताम्	पिपृतु	पिपृथात्	पिपृथाताम्	पिपृतुः

पृ P. 'to protect, to fill'.

Present.

Imperfect.

1	पिपानि	पिपूर्वः	पिपूर्नः	अपिपरम्	अपिपूर्व	अपिपूर्न
2	पिपन्ति	पिपूर्यः	पिपूर्य	अपिपः	अपिपूर्यम्	अपिपूर्य
3	पिपति	पिपूरतः	पिपुरति	अपिपः	अपिपूर्यम्	अपिपूरुः

Imperative.

Potential.

1	पिपराणि	पिपराव	पिपराम	पिपूर्वाम्	पिपूर्वाव	पिपूर्वाम
2	पिपृहि	पिपूर्यम्	पिपूर्य	पिपूर्वाः	पिपूर्वातम्	पिपूर्वात
3	पिपतु	पिपूर्यम्	पिपुरतु	पिपूर्वात्	पिपूर्वाताम्	पिपूरुः

भी P. 'to fear'.

Present.

Imperfect.

1	बिभेमि	बिभीवः	बिभीमः	अबिभयम्	अबिभीव	अबिभीम
		बिभिवः	बिभिमः		अबिभिव	अबिभिम
2	बिभेसि	बिभीयः	बिभीथि	अबिभेः	अबिभीतम्	अबिभीत
		बिभियः	बिभिय		अबिभितम्	अबिभित
3	बिभेति	बिभीतः	बिभ्यति	अबिभेत्	अबिभीताम्	अबिभतुः
		बिभितः			अबिभिताम्	

Imperative.

Potential.

1	बिभवानि	बिभयाव	बिभवाम	बिभीयाम्	बिभीयाव	बिभीयाम
				बिभियाम्	बिभियाव	बिभियाम
2	बिभीहि	बिभीतम्	बिभीत	बिभीथाः	बिभीथातम्	बिभीथात
	बिभेहि	बिभितम्	बिभित	बिभिथाः	बिभियातम्	बिभियात

3 विभेत्तु	विभीताम्	विभ्यतु	विभीयात्	विभीयाताम्	विभीयुः
	विभिताम्		विभियात्	विभियाताम्	विभियुः

भृ P. A. 'to hold; to maintain.'

Present.

1 विभूयते	विभूयः	विभूयतः	विभूये	विभूयहे	विभूयहे
2 विभूयते	विभूयः	विभूयतः	विभूये	विभूयहे	विभूयहे
3 विभूयते	विभूयः	विभूयतः	विभूये	विभूयहे	विभूयहे

Imperfect.

1 अविभूयते	अविभूयः	अविभूयतः	अविभूये	अविभूयहे	अविभूयहे
2 अविभूयते	अविभूयः	अविभूयतः	अविभूये	अविभूयहे	अविभूयहे
3 अविभूयते	अविभूयः	अविभूयतः	अविभूये	अविभूयहे	अविभूयहे

Imperative.

1 विभूयते	विभूयः	विभूयतः	विभूये	विभूयहे	विभूयहे
2 विभूयते	विभूयः	विभूयतः	विभूये	विभूयहे	विभूयहे
3 विभूयते	विभूयः	विभूयतः	विभूये	विभूयहे	विभूयहे

Potential.

1 विभूयात्	विभूयाव	विभूयान	विभीय	विभीयहि	विभीयहि
2 विभूयाः	विभूयातम्	विभूयात	विभीयाः	विभीयायाम्	विभीयध्वम्
3 विभूयान्	विभूयाताम्	विभूयुः	विभीयत	विभीयाताम्	विभीरन्

मा A. 'to measure, 'to sound.'

Present.

Imperfect

1 मीमे	मीमिहे	मीमिहे	मीमि	मीमिहि	मीमिहि
2 मीमि	मीमाये	मीमिध्वे	मीमि	मीमिध्वम्	मीमिध्वम्

3 मिमीते मिमाते मिमते अमिमीत अमिमाताम् अमिमत

Imperative.

Potential.

1 मिमै	मिमावहै	मिमामहै	मिमीष	मिमीवहि	मिमीमहि
2 मिमीष्व	मिमाथाम्	मिमीध्वम्	मिमीथाः	मिमीयाथाम्	मिमीध्वम्
3 मिमीताम्	मिमाताम्	मिमताम्	मिमीत	मिमीयाताम्	मिमीरन्

हा A. 'to go' should be conjugated like this.

विष् P. A. 'to pervade.'

Present.

1 वेवेष्मि	वेविष्वः	वेविष्मः	वेविषे	वेविष्वहे	वेविष्महे
2 वेवेक्षि	वेविष्टः	वेविष्ट	वेविक्षे	वेविषाथे	वेविद्धुः
3 वेवेष्टि	वेविष्टः	वेविषति	वेविष्टे	वेविषाते	वेविषते

Imperfect.

1 अवेविषम्	अवेविष्व	अवेविष्म	अवेविषि	अवेविष्वहि	अवेविष्महि
2 अवेवेद-इ	अवेविष्टम्	अवेविष्ट	अवेविष्टाः	अवेविषाथाम्	अवेविद्धुम्
3 अवेवेद-इ	अवेविष्टाम्	अवेविषुः	अवेविष्ट	अवेविषाताम्	अवेविषत

Imperative.

1 वेविषाणि	वेविषाव	वेविषाम	वेविषे	वेविषावहै	वेविषामहै
2 वेविङ्क्षु	वेवि-म्	वेविष्ट	वेविक्ष्व	वेविषाथाम्	वेविद्धुम्
3 वेवेदु	वेविष्टाम्	वेविषतु	वेविष्टाम्	वेविषाताम्	वेविषताम्

Potential.

1 वेविष्याम्	वेविष्याव	वेविष्याम	वेविषीष	वेविषीवहि	वेविषीमहि
2 वेविष्याः	वेविष्यातम्	वेविष्यात	वेविषीयाः	वेविषीयाथाम्	वेविषीध्वम्
3 वेविष्यात्	वेविष्याताम्	वेविष्युः	वेविषीत	वेविषीयाताम्	वेविषीरन्

हा P. 'to abandon.'

Present.			Imperfect.		
1 जहामि	जहीवः	जहीमः	अजहाम्	अजहीव	अजहीम
	जहिवः	जहिमः		अजहिव	अजहिम
2 जहासि	जहीथः	जहीथ	अजहाः	अजहीतम्	अजहीत
	जहियः	जहिय		अजहितम्	अजहित
3 जहाति	जहीतः	जहति	अजहात्	अजहीताम्	अजहुः
	जहितः			अजहिताम्	
Imperative.			Potential.		
1 जहानि	जहाव	जहाम	जह्याम्	जह्याव	जह्याम
2 जहाहि	जहीतम्	जहीत	जह्याः	जह्यातम्	जह्यात
जहीहि	जहितम्	जहित			
जहिहि					
3 जहातु	जहीताम्	जहतु	जह्यात्	जह्याताम्	जहुः
	जहिताम्				

SEVENTH OR रुधादि CLASS.

§ 455. In this class the base is formed by inserting न between the radical vowel and the final consonant before the strong, and न् before the weak terminations.

§ 456. (a) The original nasal of a root is dropped.

(b) In the case of the root तृह्, न is changed to ने before consonantal strong terminations.

Paradigms.

अञ् P. 'to anoint, &c.'

Present.			Imperfect.		
1 अनञ्मि	अञ्जवः	अञ्जमः	आनजम्	आञ्जव	आञ्जम

१ अनक्षि	अङ्क्यः	अङ्क्य	अनक-ग्	आङ्कवत्	आङ्कवत्
२ अनक्ति	अङ्कवतः	अङ्कजति	अनक-ग्	आङ्कवत्	आङ्कजन्

Imperative.

Potential.

१ अनजानि	अनजाव	अनजाम	अङ्क्याम्	अङ्क्याव	अङ्क्याम्
२ अङ्गि	अङ्कवत्	अङ्कवत्	अङ्क्याः	अङ्क्यातम्	अङ्क्यातम्
३ अनक्तु	अङ्कताम्	अङ्कजन्तु	अङ्क्यान्	अङ्क्याताम्	अङ्क्यान्

इन्ध्. A. "to kindle."

Present.

Imperfect.

१ इन्धे	इन्ध्वहे	इन्ध्वहे	इन्धि	इन्ध्वहि	इन्ध्वहि
२ इन्धसे	इन्धाथे	इन्ध्वे	इन्धाः	इन्धाथाम्	इन्ध्वम्
३ इन्धे	इन्धाते	इन्धते	इन्ध	इन्धाताम्	इन्धन्

Imperative.

Potential.

१ इन्धे	इन्धावहे	इन्धामहे	इन्धीय	इन्धीवहि	इन्धीवहि
२ इन्धस्व	इन्धाथाम्	इन्ध्वन्	इन्धीयाः	इन्धीयाथाम्	इन्धीवन्
३ इन्धान्	इन्धाताम्	इन्धाताम्	इन्धीत	इन्धीयाताम्	इन्धीवन्

इव् P. A. "to pound."

Present.

१ अणयि	अण्वः	अण्वः	अण्वे	अण्वहे	अण्वहे
२ अण्वसि	अण्वथः	अण्वथ	अण्वसे	अण्वथे	अण्वे
३ अण्वन्ति	अण्वन्तः	अण्वन्ति	अण्वन्ते	अण्वन्ते	अण्वन्ते

Imperfect.

१ अभुण्डम्	अभुण्ड	अभुण्ड	अभुण्वि	अभुण्वहि	अभुण्वहि
------------	--------	--------	---------	----------	----------

* अङ्क्यः, अङ्क्यः, अङ्क्यः, अङ्क्यः, अङ्क्यः, &c. See § 19 (a).

२ अभुजः अभुजन्तम् अभुजन्त अभुजन्त्याः अभुजन्त्याम् अभुजन्तुम्
अभुजन्त-श्

३ अभुजन्त-श् अभुजन्ताम् अभुजन्त-श् अभुजन्त अभुजन्ताताम् अभुजन्त

Imperative.

१ क्षुपयानि क्षुपयाम् क्षुपयाम् क्षुपयै क्षुपयाम् क्षुपयाम्

२ क्षुन्दि क्षुन्तम् क्षुन्त क्षुन्तस्व क्षुन्त्याम् क्षुन्तुम्

३ क्षुपतु क्षुन्ताम् क्षुन्तु क्षुन्ताम् क्षुन्ताताम् क्षुन्ताताम्

Potential.

१ भुन्यान् भुन्याव भुन्याम् भुन्सीय भुन्सीवहि भुन्सीमहि

२ भुन्याः भुन्यातम् भुन्यात भुन्सीयाः भुन्सीयायाम् भुन्सीध्वम्

३ भुन्यान् भुन्याताम् भुन्युः भुन्सीत भुन्सीयाताम् भुन्सीरन्

भिद् P. A. to break, उन्द् P. to be wet, खिद् A. to suffer pain, छिद् P. A. to cut, छृद् P. A. to shine, to play, कृन् P. to spin, to surround; तृद् P. A. to kill; to disregard, and विद् P. A. 'to know, to consider' should be similarly conjugated. उनत्ति 3rd. sing. Pre. of उन्द्; कृणत्ति 3 sing. Pre. of कृन्, &c.

तृद् P. 'to kill.'

Present.

Imperfect.

१ तृपेक्षि तृप्तिः तृप्तिः अतृपहम् अतृपह् अतृपह्

२ तृपेक्षि तृप्टः तृप्ट अतृपेद्-इ अतृप्टम् अतृप्ट

३ तृपेदि तृप्टः तृप्टन्ति अतृपेद्-इ अतृप्टाम् अतृप्टन्

Imperative.

Potential.

१ तृपयानि तृपयाम् तृपयाम् तृपयै तृपयाम् तृपयाम्

२ तृप्टि तृप्टम् तृप्ट तृप्याः तृप्यातम् तृप्यात

३ तृपेदु तृप्टाम् तृप्टन्तु तृप्यान् तृप्याताम् तृप्याः

पिष् P. to grind.

Present.

Imperfect.

१ पिनष्मि	पिंश्वः	पिंश्वः	अपिनषम्	अपिंश्व	अपिंश्व
२ पिनक्षि	पिंष्ठः	पिंष्ठ	अपिनद-इ	अपिंष्टम्	अपिंष्ट
३ पिनष्टि	पिंष्टः	पिंषन्ति	अपिनट-इ	अपिंष्टाम्	अपिंषन्

Present.

Imperfect.

१ पिनषाणि	पिनषाव	पिनषाम	पिंष्याम्	पिंष्याव	पिंष्यान्
२ पिण्डु	पिंष्टम्	पिंष्ट	पिंष्याः	पिंष्यातम्	पिंष्यात्
३ पिण्डु	पिंष्टाम्	पिंषन्तु	पिंष्यान्	पिंष्यातान्	पिंष्युः

शिष् 'to distinguish' should be similarly conjugated.

युज् P. A. 'to join.'

Present.

१ युनज्मि	युज्ज्वः	युज्ज्वः	युज्जे	युज्ज्वहे	युज्ज्वहे
२ युनक्षि	युज्ज्वथः	युज्ज्वथ	युज्जे	युज्जाये	युज्ज्वहे
३ युनन्ति	युज्ज्वः	युज्जन्ति	युज्जे	युज्जाते	युज्ज्वहे

Imperfect.

१ अयुनजम्	अयुज्ज्व	अयुज्ज्व	अयुज्जि	अयुज्ज्वहि	अयुज्ज्वहि
२ अयुनक्-ग्	अयुज्ज्वम्	अयुज्ज्व	अयुज्ज्वथाः	अयुज्जाथाम्	अयुज्ज्वम्
३ अयुनक्-ग्	अयुज्ज्वान्	अयुज्ज्वन्	अयुज्ज्व	अयुज्जाताम्	अयुज्ज्वन्

Imperative.

१ युनजानि	युनजाव	युनजाम	युनजे	युनजादहे	युनजानहे
२ युज्मि	युज्ज्वतम्	युज्ज्वत	युज्ज्व	युज्जाथान्	युज्ज्वम्
३ युनक्तु	युज्ज्वाम्	युज्ज्वन्तु	युज्ज्व	युज्जातान्	युज्ज्वतम्

Potential.

- 1 बुञ्ज्याम् बुञ्ज्याव बुञ्ज्याम बुञ्जीव बुञ्जीवहि बुञ्जीतहि
- 2 बुञ्ज्याः बुञ्ज्यातम् बुञ्ज्यात बुञ्जीयाः बुञ्जीयाथाम् बुञ्जीभ्यम्
- 3 बुञ्ज्यान् बुञ्ज्याताम् बुञ्ज्युः बुञ्जीत बुञ्जीयाताम् बुञ्जीरन्

Conjugate similarly भञ्ज् P. 'to break,' भुञ्ज् P. 'to enjoy,' A. 'to eat,' विञ्ज् P. 'to shake,' 'to tremble', and वृञ्ज् P. 'to avoid.'

रिच् P. A. 'to evacuate.'

Present.

1 रिणक्ति	रिच्यः	रिच्यः	रिच्ये	रिच्यहे	रिच्ये
2 रिणक्ति	रिच्यः	रिच्य	रिच्ये	रिच्यथे	रिच्ये
3 रिणक्ति	रिच्यः	रिच्यति	रिच्ये	रिच्यते	रिच्यते

Imperfect.

- 1 अरिणचन् अरिच्य अरिच्य अरिच्यि अरिच्यहि अरिच्यहि
- 2 अरिणक्-ग् अरिच्यन् अरिच्य अरिच्यथाः अरिच्यथाम् अरिच्यथ
- 3 अरिणक्-ग् अरिच्यन् अरिच्यन् अरिच्य अरिच्यताम् अरिच्यत

Imperative.

- 1 रिणचानि रिणचाव रिणचाम रिणचै रिणचावहे रिणचानहे
- 2 रिणधि रिच्यतम् रिच्यत रिच्य रिच्यथाम् रिच्यथम्
- 3 रिणक्तु रिच्यताम् रिच्यन्तु रिच्यता रिच्यताम् रिच्यताम्

Potential.

- 1 रिच्याम् रिच्याव रिच्याम रिचीव रिचीवहि रिचीमहि
- 2 रिच्याः रिच्यातम् रिच्यात रिचीयाः रिचीयाथाम् रिचीभ्यम्
- 3 रिच्यान् रिच्याताम् रिच्युः रिचीत रिचीयाताम् रिचीरन्

Conjugate similarly विच् P. A. 'to separate,' तउच् P. 'to contract' and पृच् 'to touch.'

रुध् P. A. 'to obstruct.'

Present.

1 रुध्मि	रुन्ध्वः	रुन्धमः	रुन्धि	रुन्ध्वहि	रुन्धमहि
2 रुधसि	रुन्ध्वः *	रुन्ध्व	रुन्धसे	रुन्धाथे	रुन्ध्वे
3 रुध्वि	रुन्ध्वः	रुन्धन्ति	रुन्ध्वे	रुन्धाते	रुन्धते

Imperfect.

1 अरुणधम्	अरुन्ध्व	अरुन्धम	अरुन्धि	अरुन्ध्वहि	अरुन्धमहि
2 अरुणत्-द्	अरुन्ध्वम्	अरुन्ध्व	अरुन्ध्वाः	अरुन्धाथाम्	अरुन्ध्वम्
अरुणः					
3 अरुणत्-द्	अरुन्ध्वाम्	अरुन्धन्	अरुन्ध्व	अरुन्धाताम्	अरुन्धत

Imperative.

1 रुणधानि	रुणधाव	रुणधाम	रुणधै	रुणधावहै	रुणधावहै
2 रुन्धि	रुन्ध्वम्	रुन्ध्व	रुन्धस्व	रुन्धाथाम्	रुन्ध्वम्
3 रुण्वि	रुन्ध्वाम्	रुन्धन्तु	रुन्ध्वाम्	रुन्धाताम्	रुन्ध्वाम्

Potential.

1 रुन्ध्याम्	रुन्ध्याव	रुन्ध्याम	रुन्धीय	रुन्धीवहि	रुन्धीमहि
2 रुन्ध्याः	रुन्ध्यातम्	रुन्ध्यात	रुन्धीयाः	रुन्धीयाथाम्	रुन्धीभ्यम्
3 रुन्ध्यात्	रुन्ध्याताम्	रुन्ध्युः	रुन्धीत	रुन्धीयाताम्	रुन्धीरन्

हिस् P. 'to kill.'

Present.

Imperfect.

1 हिनस्मि	हिस्वः	हिस्मः	अहिनसम्	अहिस्व	अहिस्म
2 हिनस्सि	हिस्वः	हिस्व	अहिनत्-द्-अहिनः	अहिस्तम्	अहिस्त
3 हिनस्ति	हिस्तः	हिसन्ति	अहिनत्-द्	अहिस्ताम्	अहिसन्

* For रुन्ध्वः &c. see note * p. 308.

	Imperative. .			Potential.	
1	हिनसानि	हिनसाव	हिनसाम	हिंस्याम्	हिंस्याव हिंस्याम
2	हिन्धि	हिंस्तम्	हिंस्त	हिंस्याः	हिंस्यातम् हिंस्यात
3	हिनस्तु	हिंस्ताम्	हिंसन्तु	हिंस्यान्	हिंस्याताम् हिंस्युः

II. GENERAL.

OR

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

§ 457. In the General Tenses and Moods and in the formation of verbal derivatives generally, the augment इ is prefixed (necessarily or optionally) to terminations beginning with any consonant except य in the case of certain roots. Such roots as take the augment इ necessarily are called *Set* (स इद् *i. e.* with इ), such as take it optionally are called *Wet* (वा + इद्), and those that do not, are called *Anit* (अन् and इद् *i. e.* without इ)

§ 458. (a) All derived roots and roots of the 10th class are always set.

(b) Of all monosyllabic roots ending in a vowel those given in the following couplet (Kārikā) are Set and the rest Anit.

“ ऊर्द्वन्तैर्यौतिरुक्ष्णशीस्तुनुभुभ्रिडीडभ्रिभिः ।

वृड्वृज्भ्यां च विनैकाचोऽजन्तेषु निहताः स्मृताः ॥

i. e. roots ending in long ऊ and long वृ and the roots यु, रु, क्षु, शी, रनु, नु, भु, भ्रि, डी, भ्रि, वृ (IX. Cl. A.) and वृ (V. Cl. P. A.) are set.

(c) Of monosyllabic roots ending in a consonant the following 102 are *Anit*; and the remaining *Set*.

* शङ्क् पञ्च मुचि रिच् वच् विच् । सिच् प्रच्छि रयज निजिर्भजः ।

भ्रञ्ज् भुज् भ्ररज् मस्जि यज् युज् रुज् । रञ्ज् विजिर् स्वजिसञ्जस्जः ॥

* The following couplet gives the endings of these roots and their number in each:—

अद् भुव खिठ छिद् जुवि नुवः । पद्यभिद् विद्यति विनद् ।
 शर्वसर्वी स्विद्यति स्कन्दि । हरी कुध् भुधि बुध्यति ॥
 बन्धिर्धुधिरुधीराधि । व्यध् द्युधः साधि सिध्यति ।
 मन्यहन्नाप् भिप छुपि तप् । तिपस्त्वप्यति ह्वप्यति ॥
 लिप लुप् वप् षप् स्वप् क्षपि यभ् । रभ् लभ् गम् नम् यनोरभिः ।
 कुशिर्वेति दिशी दृग् मुग् । रिग् रुग् लिग् विग् स्पृग् कृधिः ॥
 त्विष् नुष् द्विष् दुष् पुष् पिष् विष् । शिष् शुष् हिलप्यतयो यतिः ।
 षसति र्ह दिहिदुहो । नह्भिह् रुह् लिह् वरिस्तथा ॥
 भनुवात्ता हलन्तेषु धातवो द्व्यधिकं शतम् ॥

(d) The following roots are Wet:—

* स्वरतिः सूयते सूते पञ्चमे नवने च धुञ् ।
 तनक्तिर्बृश्चतिश्चान्ताधनक्तिश्च तनक्तिना ॥ १ ॥
 मार्ष्टि मार्जति जान्तेषु शान्तौ ह्रियति स्यन्ते ।
 रध्यतिः सेधतिर्धान्तौ पान्ताः पञ्चैव कल्पते ॥ २ ॥

कचउजा दधनपा भमशाः षसहाः क्रमात् ।

कचकाणभ टोखंडो^{१३} गंधवाष्ट्रैखंजाः स्मृताः ॥

The first line gives the ending consonants and thus enables the student to know at once which root is Set and which is Anit; e. g. कुट् may be at once known to be a Set root as ट् does not occur in the first line. The second line gives the number of roots ending in a particular consonant. Thus roots ending in क् are क् i. e. one (क् being the first consonant) in number; roots ending in च् are च् i. e. 6. (च् being the 6th consonant); roots ending in छ् are छ् i. e. one, in number; and so on.

These couplets as well as those bearing on the 2nd variety of the Aorist are composed by Mr. Chintāmaṇa Atmārāma Kelkar, the present learned Shāstri at the Ratnagiri High-School.

गोपायतिस्तृप्यतिश्च ऋते वृप्यतिस्तथा ।

मान्ताः क्षाम्यतिक्षमतेऽभुते क्लिश्नाति नश्यति ॥ ३ ॥

शान्तास्त्रयोधाक्षतिश्च निष्कुष्णःतिश्च तक्षतिः ।

स्वक्षतिश्च अकारान्ता ह्यथ हान्ताश्च गाहते ॥ ४ ॥

पदद्वये गृहतिश्च ऋकारोपान्त्यगर्हते ।

दृहतिर्दृहतिर्बृह्यतयो बृहतिमुह्यती ॥ ५ ॥

सृहति स्निह्यति स्निह्यत्येते वेद्वा हि धातवः ।

अजन्तानां नु यन्वेव वेद् स्यादन्यत्र सर्वदा ॥ ६ ॥

§ 459. Roots ending in ए, ऐ, and औ are to be treated as roots ending in आ. Also the roots मि 5. P. A. 'to throw', मी 9 P. A. 'to kill' and ही 4. A. to 'perish', before a termination causing Guṇa or Vṛiddhi. ली 9 P. 4 A. 'to adhere or cling to' changes its vowel to आ optionally under the same circumstances.

§ 460. Roots of the tenth class preserve their अय् (*i. e.* अय with the final अ dropped) with all the changes that the root undergoes before it in the general tenses.

§ 461. The roots गुप्, धूप, विच्छ्, पण्, पन्, कम, and अन् preserve their conjugational bases optionally.

§ 462. अस् and ब्रू substitute for themselves भू and वच् respectively.

§ 463. Neither Guṇa nor Vṛiddhi is substituted for the vowel of a few roots of the 6th class even before a strong termination except the अ of the 1st and 3rd person sing. of the Perfect, the अय् of the causal and the इ of the 3rd per. sing. of the Passive Aorist. These are कुद्, पुद्, कुच्, गुञ्, छुर्, स्फुद्, रुद्, लुद्, स्फुर, गुर, नू, धू, कु, and a few more not often to be met with.

§ 464. The root भ्रश् assumes the forms भ्रञ्ज् and भर्जे in the Non-conjugational Tenses.

§ 465. The penultimate **ह** of **हृज्** and **हृक्** is changed to **र** before a consonantal strong termination in the General Tenses.

§ 466. The intermediate **ह** is weak in the case of the root **विज्** 6 A. 7 P.; and optionally so in the case of **ऊर्जु**.

§ 467. The roots **हीधी** 2 A. 'to shine' and **वेवी** 2 A. 'to go' do not take Guṇa or Vṛddhi before any termination. They also drop their final vowel before the inserted **ह** and **य्**. **हरिद्रा** also drops its **अ** before a non-conjugational termination except in the Desiderative and the Aorist where it retains it optionally.

THE TWO FUTURES AND THE CONDITIONAL.

(1) First Future (लुट्).

§ 468. Terminations:—

Parasm.			Atm.		
1 वास्मि*	तास्वः	वास्मः	1 ताहे	तास्वहे	तास्महे
2 वासि	तास्यः	तास्य	2 वासे	तास्ये	ताभ्ये
3 ता	तारौ	तारः	3 ता	तारौ	तारः

§ 469. To these terminations the augment **ह** is prefixed in the case of Set roots, optionally in the case of Wet roots, and not prefixed at all in that of Anit roots.

§ 470. All these terminations are strong. The final vowel and the penultimate short of a root therefore take their Guṇa substitute before these.

* The forms of the First Future may be derived by adding to the Nom. case of the noun of agency derived with the affix **न्** the forms of the Present Tense of the root **अम्** 'to be' in the 1st and 2nd persons. The forms of the Nom. are the forms of the 3rd per. This is also called the Periphrastic Future.

§ 471. Anit roots with a penultimate क् change it to र optionally before a strong termination beginning with any consonant except a nasal or a semi-vowel; दृष्ट-सर्वास्मि, स्रग्वास्मि &c.

दा P. A. 'to give,' &c.

1 दातास्मि	दातास्वः	दातास्वः	1 दाताहे	दातास्वहे	दानास्महे
2 दातासि	दातास्यः	दातास्य	2 दातासे	दातासाये	दाताध्वे
3 दाता	दातारौ	दातारः	3 दाता	दातारौ	दातारः

नी P. A. 'to carry'—नेतास्मि, नेतास्वः, नेतास्वः &c.; नेताहे, नेतास्वहे, नेतास्वहे, &c.

पत् P.—पतितास्मि, पतितास्वः, पतितास्वः &c.

ईञ् A.—ईक्षिताहे, ईक्षितास्वहे, ईक्षितास्महे, &c.

Irregular Bases.

§ 472. The roots इष्, सह्, लुभ्, रिष् and रुष् admit इ optionally in the First Future; e. g. 1 sing. एषितास्मि, एटास्मि; सहिताहे, सोढाहे; लोभितास्मि, लोब्धास्मि; रोषितास्मि, रोटास्मि; रोषितास्मि, रोटास्मि.

§ 473. कृप् is optionally Parasm. in the First Future and when so it rejects इ; कल्पिताहे, कल्प्ताहे, कल्प्तास्मि 1 sing. &c.

§ 474. The augment इ as added to ग्रह् is long in all Non-conjugational Tenses, except in the Perfect; ग्रहीतास्मि 1 sing.

§ 475. The intermediate इ is optionally lengthened in the case of वृ and roots ending in क्, except in the Perfect, the Benedictive Atn. and the Aorist Par.; दरितास्मि, वरीतास्मि 1 sing.; कृ-करितास्मि, करीतास्मि 1 sing.

§ 476. न् is inserted before the ending consonant of the root मस्ज् before which स् is dropped, and after the vowel of नञ्, when they are followed by any consonant except a nasal or a semi-vowel; नञ्स्का, &c., नष्टा, नक्षिता. The स् of मस्ज् is changed to ज् when not dropped.

§ 477. वी is substituted for अज् 1. P. 'to go' necessarily before any non-conjugational termination, and optionally before such as begin with any consonant except ह; वेता, अजिता; वेप्सति, अजिष्यति &c.

(2) *Second Future* (लृट्) and (3) *Conditional* (लृङ्).

§ 478. Terminations of the Second Future:—

Parasm,

Atmane,

1 स्याति*	स्यावः	स्यानः	1 स्ये	स्यावहे	स्यानहे
2 स्यसि	स्यथः	स्यथ	2 स्यसे	स्येथे	स्यथ्वे
3 स्यति	स्यतः	स्यन्ति	3 स्यते	स्यंते	स्यन्ते

§ 479. Terminations of the Conditional:—

1 स्यन्†	स्याव	स्याम	1 स्ये	स्यावहि	स्यानहि†
2 स्यः	स्यतम्	स्यत	2 स्यथाः	स्येथाम्	स्यथ्वम्
3 स्यन्	स्यताम्	स्यन्	3 स्यत	स्येतान्	स्यन्त

§ 480. त् is substituted for the ending स् of a root when followed by any Non-conjugational termination beginning with स्.

§ 481. इ is to be prefixed, or not, or optionally to the terminations given above, according as the root is Set or Anit or Wet. Before the terminations the final vowel and the penultimate short take their Guṇa substitute.

* These terminations, it will be seen, are obtained by adding those of the Present to स्य with its अ lengthened before initial म् and and dropped before a vowel.

† These are obtained similarly by adding the terminations of the Imperfect to स्य.

§ 482. In the Conditional the augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

Paradigms.

Second Future.

शक 3 P.

लभ् 1 A.

1 शक्यामि	शक्यावः	शक्यामः	1 लप्स्ये	लप्स्यावहे	लप्स्यामहे
2 शक्यसि	शक्यथः	शक्यथ	2 लप्स्यसे	लप्स्यथे	लप्स्यध्वे
3 शक्यति	शक्यतः	शक्यन्ति	3 लप्स्यते	लप्स्यन्ते	लप्स्यन्ते

Conditional.

1 अशक्यम्	अशक्याव	अशक्याम	1 अलप्स्ये	अलप्स्यावहि	अलप्स्यामहि
2 अशक्यः	अशक्यतम्	अशक्यत	2 अलप्स्यथाः	अलप्स्येथाम्	अलप्स्यध्वम्
3 अशक्यन्	अशक्यताम्	अशक्यन्	3 अलप्स्यत	अलप्स्येताम्	अलप्स्यन्त

मह—महीष्यामि-ष्ये; अमहीष्यम्-ष्ये, &c.

Irregular Bases.

§ 483. गम् P, हन् and anit roots ending in क् admit इ in the Second Future and the Conditional; गम् P. (also that substituted for इ 'to go' and with अधि 'to remember') also admits it in the Desiderative; गमिष्यामि, हनिष्यामि, करिष्यामि, &c. Sec. Fu. 1, sing. अगमिष्यम्, अकरिष्यत्, अहनिष्यम्, &c. Con. 1, sing.

484. The roots कृप्, वृत्, वृध्, वृध्, and स्यन्द् optionally take Parasmaipada terminations in the Second Future, Conditional and the Desiderative. They reject the augment इ when Parasmaipadi; कल्पिष्ये, कल्प्ये, कल्पस्यामि; वार्तिष्ये, वत्स्यामि; वर्धिष्ये, वत्स्यामि; शार्धिष्ये, शत्स्यामि; स्यन्दिष्ये, स्यन्त्वे, स्यन्त्स्यामि; 1. sing. 2nd Fu.; अकल्पिष्ये, अकल्प्ये, अकल्प्यम्; अवार्तिष्ये, अवत्स्यामि;

अवधिष्ये, अवर्त्यन्; अशधिष्ये, अशर्त्यन्; अस्यन्धिष्ये, अस्यन्त्ये.
अस्यन्त्यम् 1. sing. Cond.

§ 485. The roots कृन्, कृत्, कृह्, कृद् and नृन् take इ optionally when followed by an *ardhad'utuka* (non-conjugational) termination beginning with स् except in the Aorist; कृन्-कर्तिष्यामि, कर्स्यामि; अकर्तिष्यम्, अकर्त्यम् Cond. &c.

§ 486. In the case of इ with अधि, गा is optionally substituted for इ in the Conditional and the Aorist. ई is substituted for the final vowel of the verbs दा 3. P. A. 1. P. धा, हो, हे, धे. मा, स्था, गा (substituted for इ 2 P. and इ with अधि), पा. हा. and सो before a consonantal weak termination. All terminations added to गा substituted for इ are weak.

Paradigms.

1 अधैष्ये	अधैष्यावहि	अधैष्यामहि
2 अधैष्यथाः	अधैष्यथाम्	अधैष्यध्वम्
3 अधैष्यत	अधैष्येताम्	अधैष्यन्त
1 अध्यगीष्ये	अध्यगीष्यावहि	अध्यगीष्यामहि
2 अध्यगीष्यथाः	अध्यगीष्यथाम्	अध्यगीष्यध्वम्
3 अध्यगीष्यत	अध्यगीष्येताम्	अध्यगीष्यन्त

§ 487. We give below the first per. sing. of some of the roots of more difficult conjugation. The student should find out the various rules by which to arrive at them.

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
भू	भवितास्मि	भविष्यामि	अभविष्यम्
स्तृ	स्तरितास्मि,	स्तरिष्यति-ष्ये,	अस्तरिष्यम्-ष्ये
	स्तरीतास्मि	स्तरीष्यामि-ष्ये	अस्तरीष्यम्-ष्ये
भू 2. P.	भवितास्मि	भविष्यामि	अभविष्यम्

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
शी	शयिताहे	शविष्ये	अशविष्ये
स्तु	स्तवितास्मि	स्तविष्यामि	अस्तविष्याम्
श्वि	श्ववितास्मि	श्वविष्यामि	अश्वविष्याम्
श्रि	श्रवितास्मि-हे	श्रविष्यामि-ष्ये	अश्रविष्याम्-ष्ये
पच्	पक्तास्मि	पक्ष्यामि	अपक्ष्यम्
मुच्	मोक्तास्मि	मोक्ष्यामि	अमोक्ष्यम्
सिच्	सेक्तास्मि	सेक्ष्यामि	असेक्ष्यम्
भञ्ज्	भङ्क्तास्मि	भङ्क्ष्यामि	अभङ्क्ष्यम्
भृज्	भोक्तास्मि	भोक्ष्यामि	अभोक्ष्यम्
भस्ज्	भष्टास्मि	भक्ष्यामि	अभक्ष्यम्
	भर्तास्मि	भर्क्ष्यामि	अभर्क्ष्यम्
मस्ज्	मङ्क्तास्मि	मङ्क्ष्यामि	अमङ्क्ष्यम्
रञ्ज्	रङ्क्तास्मि	रङ्क्ष्यामि	अरङ्क्ष्यम्
खज्	खष्टास्मि	खक्ष्यामि	अखक्ष्यम्
अह्	अत्तास्मि	अत्स्यामि	आत्स्यम्
पह्	पत्ताहे	पत्स्ये	अपत्स्ये
स्कन्ध्	स्कन्तास्मि	स्कन्स्यामि	अस्कन्स्यम्
बन्ध्	बन्दास्मि	भन्स्यामि	अभन्स्यम्
व्यध्	व्यद्धास्मि	व्यत्स्यामि	अव्यत्स्यम्
मन्	मन्ताहे	मंस्ये	अमंस्ये
तृप्	तर्पितास्मि, तर्प्तास्मि	तर्पिष्यामि, तर्प्स्यामि, अतर्पिष्यम्	
	चप्तास्मि	चप्स्यामि	अतचप्स्यम्, अचप्स्यम्
गम् with सम्	संगन्ताहे	संगस्ये	समंगस्ये
वृष्	व्रष्टास्मि	व्रक्ष्यामि	अव्रक्ष्यम्
घस्	घस्तास्मि	घत्स्यामि	अघत्स्यम्

Roots. First Future. Second Future. Conditional.

वस् to dwell	वस्तास्मि	वत्स्यामि	अवस्त्यम्
वह्	वध्नामि	वक्ष्यामि	अवक्ष्यम्
नह्	नत्तास्मि	नत्स्यामि	अनत्स्यम्
वह्	वोढास्मि*	वक्ष्यामि	अवक्ष्यम्

Wet roots:—

अञ्ज्	अञ्जितास्मि	अञ्जिष्यामि	आञ्जिष्यम्
	अञ्ज्तास्मि	अञ्ज्क्ष्यामि	आञ्ज्क्ष्यम्
अश्व्	अशिताहे	अशिष्ये	आशिष्ये
	अष्टाहे	अक्ष्ये	आक्ष्ये
क्लिप्	क्लृप्तितास्मि	क्लृप्तिष्यामि	अक्लृप्तिष्यम्
	क्लृप्तास्मि	क्लृप्त्स्यामि	अक्लृप्त्स्यम्
क्लिण्	क्लृप्तितास्मि	क्लृप्तिष्यामि	अक्लृप्तिष्यम्
	क्लृप्तास्मि	क्लृप्क्ष्यामि	अक्लृप्क्ष्यम्
क्षम्	क्षनिताहे	क्षनिष्ये	अक्षमिष्यम्
	क्षन्ताहे	क्षंक्ष्ये	अक्षंक्ष्यम्
गाह्	गाहिताहे	गाहिष्ये	अगाहिष्यम्
	गाढाहे	घाक्ष्ये	अघाक्ष्यम्
गुप्	गोपितास्मि	गोपिष्यामि	अगोपिष्यम्
	गोप्तास्मि	गोप्त्स्यामि	अगोप्त्स्यम्
	गोपायितास्मि	गोपायिष्यामि	अगोपायिष्यम्
गूह्	गूहितास्मि	गूहिष्यामि	अगूहिष्यम्
	गोढास्मि	घोक्ष्यामि	अघोक्ष्यम्
तक्ष्	तक्षितास्मि	तक्षिष्यामि	अतक्षिष्यम्
	तष्टारिमि	तक्ष्यारिमि	अतक्ष्यम्

* For the change of अ to ओ in this and in सोढाहे see ft.-note p. 336.

Roots.	1st Future.	2nd Future.	Conditional.
दप् चपिताहे, चप्ताहे	चपिष्ये,	चप्स्ये	अचपिष्ये, अचप्स्ये
धू धवितास्मि, धोतास्मि	धविष्यामि, धोष्यामि	अधविष्यम्, अधोष्यम्	
दृह तर्हितास्मि, तर्ढास्मि	तर्हिष्यामि, तर्क्ष्यामि	अतर्हिष्यम्, अतर्क्ष्यम्	
मुह मोहितास्मि, मोढास्मि	मोहिष्यामि, मोक्ष्यामि	अमोहिष्यम्, अमोक्ष्यम्	
मृज मार्जितास्मि, मार्ढास्मि	मार्जिष्यामि, मार्क्ष्यामि	अमार्जिष्यम्, अमार्क्ष्यम्	
रध—रधितास्मि, रद्धास्मि	रधिष्यामि, रत्स्यामि	अरधिष्यम्, अरत्स्यम्	
व्रश् व्रश्चितास्मि, व्रष्टास्मि	व्रशिष्यामि व्रक्ष्यामि	अव्रशिष्यम् अव्रक्ष्यम्	
स्निह—स्नेहितास्मि, स्नेढास्मि	स्नेहिष्यामि, स्नेक्ष्यामि	अस्नेहिष्यम्, अस्नेक्ष्यम्	
	क्षेधास्मि*		
स्वृ—स्वरितास्मि, स्वर्तास्मि	स्वरिष्यामि	अस्वरिष्यम्	
कु—कुतास्मि	कुष्यामि	अकुष्यम्	
कुट्—कुटितास्मि	कुटिष्यामि	अकुटिष्यम्	
धूप—धूपितास्मि,	धूपिष्यामि	अधूपिष्यम्,	
धूपायितास्मि	धूपायिष्यामि	अधूपायिष्यम्.	
विच्छ्—विच्छितास्मि,	विच्छिष्यामि	अविच्छिष्यम्	
विच्छायितास्मि,	विच्छायिष्यामि	अविच्छायिष्यम्	
कृन्—अर्तिताहे, कृतीयिताहे	अर्तिष्ये, कृतीयिष्ये	आर्तिष्ये, आर्तीयिष्ये	
कम्—कमिताहे—कामयिताहे	कनिष्ये, कामयिष्ये	अकमिष्ये, अकामयिष्ये	
मि-मी--मातास्मि-हे	मास्यामि, मास्ये	अमास्यम्, अमास्ये	
दी—दाताहे	दास्ये	अदास्ये	
ली—लेतास्मि, लातास्मि	लेष्यामि, लास्यामि	अलेष्यम्, अलास्यम्	
चृन्—चर्तितास्मि	चर्तिष्यामि, चर्त्स्यामि	अचर्तिष्यम्, अचर्त्स्यम्	

* See § ft. note p. 341.

छृद्—छर्दितास्मि-हे

छर्द्विष्यामि-ष्ये,

अच्छर्द्विष्यम्-ष्ये,

छस्स्यामि-स्स्ये

अच्छस्स्यम्-स्स्ये

नृद् P. A. & नृत् P. to be similarly conjugated.

ऊर्णु—ऊर्णवितास्मि-हे,

ऊर्णविष्यामि-ष्ये,

आर्णविष्यम्-ष्ये,

ऊर्णवितास्मि-हे

ऊर्णविष्यामि-ष्ये

आर्णविष्यम्-ष्ये,

हरिद्रा—हरिद्रितास्मि

हरिद्रिष्यामि

अहरिद्रिष्यम्

हीधी हीधिताहे

हीधिष्ये

अहीधिष्ये

वेवी to be similarly conjugated.

(4) THE PERFECT (लिट्).

§ 488. There are two kinds of Perfect, Reduplicative and Periphrastic.

§ 489. The Reduplicative Perfect is formed of all monosyllabic roots beginning with consonants, as well as of those beginning with the vowels अ or आ, and इ, उ, and ऋ short.

Exception—इय्, अय्, कान्, आन्. These take the Periphrastic Perfect necessarily.

§ 490. The Periphrastic Perfect is formed of all roots beginning with any vowel except अ or आ which is naturally or prosodically long, and of roots of more than one syllable (roots of the 10th class and other derivative roots included). Exception:—ऊर्णु and कृच्छ् which take the Reduplicative Perfect.

§ 491. The roots उष्, विद्, जागृ, भी, ह्री, भृ, हृ and हरिद्रा take both the Perfects.

The Reduplicative perfect.

§ 492. The root is reduplicated according to the rules laid down in § 443-449.

§ 493.

Terminations.

Parasmaipada.

Atmanepada.

1 अ	व	म	ए	वहे	महे
2 थ	अयुस्	अ	से	भाये	ध्वे
3 अ	अयुस्	उस्	ए	आते	इरे

§ 494. The Parasmaipada singular terminations are strong; the rest weak. Before the strong terminations the penultimate short vowel takes its Guṇa substitute. The final vowel and the penultimate अ take Vṛddhi necessarily in the third and optionally in the first person singular. In the 2nd person singular the final vowel takes Guṇa and the penultimate अ remains unchanged.

§ 495. *Special rules about the admission of intermediate इ before the terminations व, म, थ, से, वहे, महे and ध्वे; see (§ 457).

(a)—All roots, whether set or anit, except कृ, ख, भृ, वृ, स्तु, दु, सु and भु, admit इ. But कृ with सम् and वृ admit it before थ; as संभृत्करिथ, ववरिथ.

(b) Anit roots ending in short क्, except क् and स्क् reject it before थ; as सस्मर्थ from स्तु; but आरिथ from क्, सस्वरिथ from स्क्.

(c) Anit roots with a final vowel or with a penultimate अ admit it optionally before थ.

§ 496. When the initial इ or उ of a root takes Guṇa or Vṛddhi substitute, the reduplicative इ or उ is changed to इय् or उव्; otherwise the two vowels combine to form long ई or ऊ; as इण् + अ = इवेण, उओण् + अ = उवोण्.

* अजन्तोकारकान्वायस्तास्यानिद थलि वेडयम् ।

क्कदन्त ईदुङ्गित्यानिद कायन्यो लिटि सेइ भवेत् ॥

§ 497. The final **उ**, short or long, is changed to **उव्** before a vowel weak termination and **इ** to **इय्** or **य** as it is preceded by a conjunct consonant or not; as **बुध् + इव = बुधुविव** 1 dual; **नीनी + इव = निन्य् + इव = निन्यिव**, **शिभि + इव = शिभिविव**, &c.

§ 498. Roots ending in **आ** take **औ** instead of **अ** in the 1st and 3rd per. sing. and drop their final **आ** before vowel weak terminations, and before such as take the augment **इ**; as **ददाँ, ददिव, ददिम** 1st Per. **ददाथ, ददिथ** 2. Per. sing. of **दा**.

§ 499. Guṇa is substituted for the final vowel of roots ending in **ऋ** preceded by a conjunct consonant, and in **ॠ** and the roots **ऋ, ॠ** and **जागृ**; as **सस्मरिव** 1 dual. from **स्मृ, ङ्**; **घृ, हृ** and **पृ** optionally take the Guṇa substitute before the weak terminations; as **शशरिव, शश्रिव**, 1 dual of **शृ**, &c.

§ 500. Monosyllabic roots having a short **अ** for their penultimate change it to **ए** and drop the reduplicative syllable before the weak termination and before **य** when it takes **इ**, provided their initial letter undergoes no change in the reduplication; e. g. **पप्** 1st dual **पपत् + इव = पेत् + इव = पेतिव**, **पेतिथ** 2 sing. **शेकिय, शशकथ** 2 sing. from **शक्**, but **ननन्दिय** 2 dual from **नन्द्** as the **अ** here is prosodially long.

Exceptions:—Roots beginning with **व** and the roots **शस्** and **दह्**

§ 501. **न्** is inserted after the reduplicative syllable in the case of roots beginning with **अ** and ending in a conjunct consonant and in that of **अगृ** 'to pervade' and **ऋच्छ्** 'to go.' The reduplicative **अ** is changed to **आ**. **अञ्ज-अञ्ज + अ = अ + न् + अञ्ज + अ = अनञ्ज + अ = आनञ्ज**; similarly **आनर्ह** 1 sing. from **अर्ह**, **आनथे** from **अगृ**, &c.

§ 502. The change of a semivowel to its corresponding vowel is called Samprasâraṇa. Samprasâraṇa generally takes place before weak terminations in the case of the following roots:—वच्, वज्, वप्, वह्, वस् 'to dwell,' वे, व्ये, द्वे, त्वि, वद्, स्वप्, उवा, वश्, ज्वश्, प्रच्छ, ब्रश्, भस्ज्, मह् and व्यध्. In the case of the Perfect the roots प्रच्छ, ब्रश्, and भस्ज् form an exception.

§ 503. Before the strong terminations of the Perfect Samprasâraṇa takes place in the reduplicative syllable only.

(a) The vowel following Samprasâraṇa is dropped,

Paradigms.

§ 504. The roots that reject इ altogether in the perfect,

कु 'to do.'

1 चकार, चकर	चकुव	चकुम	चक्रे	चकुवहे	चकुमहे
2 चकर्थ	चक्रथुः	चक्र	चकुषे	चक्राथे	चकुइ
3 चकारं	चक्रतुः	चक्रुः	चक्रे	चक्राति	चक्रिरे

Conjugate similarly च्छ, भृ, and वृ except in the 2nd per. sing* which is चवरिय.

But कृ with सम्*

* संपरिभ्रां करोतौभूषणे । समवायेच । उपात्पतियत्नवैकृतवाक्याध्याशरेषु च ।

Pan. VI. 1. 137—139. कृ is prefixed to the roots कृ after the prepositions सम् and परि when it means to ornament or collect together; and after the preposition उपा in the above sense, as well as in the senses of 'imparting an additional quality to a thing without destroying the thing itself (सतो गुणान्तराधानं प्रतियत्नः Kās. on Pan. II. 3. 53.) or preparing as food, or supplying what is implied.

- 1 सञ्चस्कार, सञ्चस्कारिव* सञ्चस्कारिम सञ्चस्कारे सञ्चस्कारिवहे सञ्चस्कारिमहे
सञ्चस्कार
2 सञ्चस्कारिय सञ्चस्कारयुः सञ्चस्कार सञ्चस्कारिये सञ्चस्कारायै सञ्चस्कारिभ्ये-ङु
3 सञ्चस्कार सञ्चस्कारतुः सञ्चस्कारुः सञ्चस्कारे सञ्चस्काराते सञ्चस्कारिरे

स्तु P. A.

1 तुष्टाव-तुष्टव	तुष्टुव	तुष्टुम	तुष्टुवे	तुष्टुवहे	तुष्टुमहे
2 तुष्टीय	तुष्टुवयुः	तुष्टुव	तुष्टुवे	तुष्टुवाये	तुष्टुवे
3 तुष्टाव	तुष्टुवतुः	तुष्टुवः	तुष्टुवे	तुष्टुवाते	तुष्टुविरे

Conjugate similarly हृ, लृ, भृ.

505 Roots that admit इ—

(1) Set roots ending in a vowel.

चु 9 P. A. 'to choose.'

1 चवार-चवर	चवरिव	चवरिम	1 चवरे	चवरिवहे	चवरिमहे
2 चवरिय	चवरयुः	चवर	2 चवरिये	चवराये	चवरिभ्ये-ङु
3 चवार	चवरतुः	चवरुः	3 चवरे	चवराते	चवरिरे

स्तृ, गृ, भृ, &c. to be similarly conjugated; तस्तार-तस्तर तस्तरिव, &c.

शु 9. P. 'to tear,' &c.

क्षु 2 P. 'to sharpen.'

1 शशार	शशारिव	शशारिम	1 शुक्ष्णाव	शुक्ष्णुविव	शुक्ष्णुविम
शशार	शशारिव	शशारिम	शुक्ष्णव		

* The ऋ is changed to Guṇa as it is preceded by a conjunct consonant now (Vide §499. Sid. Kau. on Pan. VII. 1. 10-11.)

† The ष् of the terminations षिध्वम्, ध्वम्, and ध्वे, of 2nd per. pl. of the Benedictive, the Aorist and the Perfect is changed to ह् when preceded by any vowel except अ or आ or by य् र् ल् व् or ह्. When the intermediate इ is added, this change is optional, if the इ be preceded by one of the consonants given above. This explains the form अकृद्धे given on p. 327.

2	सञ्चारिथ	सञ्चारयुः	सञ्चार	2	चुक्ष्णविथ	चुक्ष्णवयुः	चुक्ष्णव
		सञ्चारयुः	सञ्चार				
3	सञ्चार	सञ्चारतुः	सञ्चारुः	3	चुक्ष्णाव	चुक्ष्णवतुः	चुक्ष्णुः
		सञ्चारतुः	सञ्चारुः				

स्तु to be similarly conjugated.

Conjugate similarly कृ and पू.

कृ 2. P. A. 'to warble,' 'to go,' &c.

1	कराव	करुविथ	करुविम	1	करुवे	करुविवहे	करुविमहे
	करव						
2	करविथ	करुवयुः	करुव	2	करुविषे	करुवाये	करुविध्वे-व्वे
3	कराव	करुवतुः	करुवुः	3	करुवे	करुवाते	करुविरे

Conjugate similarly चु P. नु P.

शी 2. A. 'to lie down.'

1	शिद्वे	शिक्षियवहे	शिक्षियमहे
2	शिद्विषे	शिद्वयाये	शिद्विध्वे-व्वे
3	शिद्वे	शिद्वयाते	शिद्विरे

श्रि P. A. 'to resort to.'

1	श्रिआव	श्रिआयिव	श्रिआयिम	1	श्रिआये	श्रिआयिवहे	श्रिआयिमहे
	श्रिआव						
2	श्रिआयिथ	श्रिआययुः	श्रिआय	2	श्रिआयिषे	श्रिआयाये	श्रिआयिध्वे व्वे
3	श्रिआव	श्रिआयतुः	श्रिआयुः	3	श्रिआये	श्रिआयाते	श्रिआयिरे

(2) Anit roots ending in a vowel:—

दा I. P. A. 'to give.'

1	दसौ	ददिव	ददिम	1	ददे	ददिवहे	ददिमहे
2	दसाथ-ददिय	ददयुः	दद	2	ददिषे	ददाये	ददिध्वे
3	दसौ	ददतुः	ददुः	3	ददे	ददाते	ददिरे

जि P. 'to sing.'

1 जगौ	जगिषं	जगिम
2 जगाथ-जगिथ	जगथुः	जग
3 जगौ	जगथुः	जगुः

All other roots ending in आ, ए, ऐ, and औ to be similarly conjugated. ह्यै—3rd per. ह्यौ, ह्यतुः ह्युः; को 'to cut' 3rd per. कौ कतुः क्तुः &c.

इ P. 'to go.'

1 इयाय-इयथ	इयिषं	इयिम
2 इयेथ-इयथिथ	इयथुः	इय
3 इयाय	इयथुः	इयुः

For the forms of इ 2 P. 'to go' Vide § 860.

नी P. A. 'to carry.'

Par.

Atm.

1 मिनाय-निनय	निन्यिषं	निन्यिम	
2 निनयिथ निनेथ	निन्यथुः	निन्य	See णी 'to lie down' above.
3 मिनाय	निन्यतुः	निन्युः	

स्मृ P. 'to remember.'

1 सस्मार, सस्मर,	सस्मरिषं	सस्मरिम
2 सस्मर्य	सस्मरथुः	सस्मर
3 सस्मार	सस्मरतुः	सस्मरुः

नि 5 P. A. 'to throw', मी 9 P. A. 'to destroy'.

1 मनौ	मिन्मिषं	मिन्मिम	1 मिन्मे	मिन्मिषहे	मिन्मिमहे
2 मनाय	मिन्मथुः	मिन्म	2 मिन्मिषे	मिन्मथाथे	मिन्मिष्वे-हे
3 मनाय	मिन्मतुः	मिन्मुः	3 मिन्मे	मिन्माते	मिन्मिरे

ली 9 P. 4 A. 'to adhere to.' 1. P. 'to melt'.

Par.

Atm.

1 लिलाय, लिलय, ललौ	लिल्यिव	लिल्यिम	
2 लिलेय, लिलिय	लिल्यथुः	लिल्य	Like. शी.
ललाय, ललिय			
3 लिलाय, ललौ	लिल्यतुः	लिल्युः	

(3) Anit roots ending in a consonant.

शक् 5 P. 'to be able'.

1 शशाक-शशक	शेकिव	शेकिम
2 शेकिथ-शशकथ	शेकथुः	शेक
3 शशाक	शेकतुः	शेकुः

पच् P. A. 'to cook'.

1 पपाच-पपच	पेचिव	पेचिम	1 पेचे	पेचिवहे	पेचिमहे
2 पेचिथ-पपकथ	पेचथुः	पेच	2 पेचिषे	पेचाथे	पेचिध्वे
3 पपाच	पेचतुः	पेचुः	3 पेचे	पेचाते	पेचिरे

मुच् 6 P. A. 'to release.'

1 मुमोच मुमुचिव मुमुचिम	1 मुमुचे मुमुचिवहे मुमुचिमहे
2 मुमोचिथ मुमुचथुः मुमुच	2 मुमुचिषे मुमुचाथे मुमुचिध्वे
3 मुमोच मुमुचतुः मुमुचुः	3 मुमुचे मुमुचाते मुमुचिरे

रिच् A. 'to purge;,' 1 P. 'to 'separate.'

1 रिरेच रिरिचिव रिरिचिम	1 रिरिचे रिरिचिवहे रिरिचिमहे
2 रिरिचिथ रिरिचथुः रिरिच	2 रिरिचिषे रिरिचाथे रिरिचिध्वे
3 रिरेच रिरिचतुः रिरिचुः	3 रिरिचे रिरिचाते रिरिचिरे

Conjugate विच् 7. P. A. सिच् 6. P. A., निज् 3. P. A. विज्

3. P. A. भुज् 7. P. A. युज् 7. P. A. शुच् 7. P. A. and

others having इ or उ for their penultimate, similarly; सिच्—सिबेच्, 1 sing. सिबिचिब, dual; सिबेचिय 2 sing &c. क्षुद्—क्षुक्षोद्, 1 sing. क्षुक्षोदिथ 2 sing &c.

प्रच्छ 6. P. 'to ask.'

1 प्रच्छ	प्रच्छिव	प्रच्छिम
2 प्रच्छिथ-प्रच्छ	प्रच्छयुः	प्रच्छ
3 प्रच्छ	प्रच्छतुः	प्रच्छुः

त्यज्, P. 'to abandon.'

1 तत्याज	तत्यजिव	तत्यजिम
तत्यज		
2 तत्यजिथ	तत्यजयुः	तत्यज
तत्यक्थ		
3 तत्याज	तत्यजतुः	तत्यजुः

भञ्ज् 7 P. 'to break' or 'to destroy.'

1 बभञ्ज	बभञ्जिव	बभञ्जिम
2 बभञ्जिथ		
बभञ्क्थ	बभञ्जयुः	बभञ्ज
3 बभञ्ज	बभञ्जतुः	बभञ्जुः

भस्ज् 6. P. A. 'to fry.'

1 बभर्ज	बभर्जिव	बभर्जिम	1 बभर्जे	बभर्जिवहे	बभर्जिमहे
बभर्ज्ज	बभर्ज्जिव	बभर्ज्जि	बभर्ज्जे	बभर्ज्जिवहे	बभर्ज्जिमहे
2 बभर्जिथ	बभर्जयुः	बभर्ज	2 बभर्जिथे	बभर्जाथे	बभर्जिधे
बभर्ज्जिथ	बभर्ज्जयुः	बभर्ज्ज	बभर्ज्जिथे	बभर्जाथे	बभर्ज्जिधे
बभर्जे-बभर्ज्ज					
3 बभर्जे	बभर्जतुः	बभर्जुः	3 बभर्जे	बभर्जाते	बभर्जिरे
बभर्ज्ज	बभर्ज्जतुः	बभर्ज्जुः	बभर्ज्जे	बभर्जाते	बभर्जिरे

सृज् 4. A. 6. P.

1 ससर्ज ससृजिव ससृजिम	1 ससृजे ससृजिवहे ससृजिःहे
2 ससर्जिय ससृजयुः ससृज	2 ससृजिषे ससृजाये ससृजिध्वे
ससृष्ट	
3 ससर्ज ससृजतुः ससृजुः	3 ससृजे ससृजाते ससृजिरे

हृच् 4 P. 'to see.'

Should be conjugated like सृज्; ददर्शिय दद्रष्ट 2 sing.

छिद् 6 P. A. 'to cut.'

1 चिच्छेद् चिच्छिदिव चिच्छिदिम	1 चिच्छिदे चिच्छिदिवहे चिच्छिदिमहे
2 चिच्छेदिय चिच्छिदयुः चिच्छिद	2 चिच्छिदिषे चिच्छिदाये चिच्छिदिध्वे
3 चिच्छेद् चिच्छिदतुः चिच्छिदुः	3 चिच्छिदे चिच्छिदाते चिच्छिदिरे

पद् 4 A. 'to go.'

शब् 1 6 P. 'to decay.'

1 पेदे पेदिवहे पेदिमहे	1 शशाद्-शशाद् शोदिव शोदिम
2 पेदिषे पेदाये पेदिध्वे	2 शोदिय-शशात् शोदयुः शोद
3 पेदे पेदाते पेदिरे	3 शशाद् शोदतुः शोदुः

मन् A. सद् P. तप् P. शप् P. A. वभ् P. रभ् A. लभ् A. नम् P. यम् P. रम् A. दह् P. नह् P. similarly; मन्-मेनिषे 2 sing, सद्-सेदिय-ससत्थ 2.sing, नम्-नेमिय-ननन्थ 2 sing., दह्-देदिय-ददन्थ 2. sing. मह्-मेदिय-ननद्ध, &c,

स्कन्द् 1 P. 'to drop.'

बबन्द् 2 P. 'to bind'.

1 चस्कन्द् चस्कन्दिव चस्कन्दिम	1 बबन्ध बबन्धिव बबन्धिम
2 चस्कन्दिय चस्कन्दयुः चस्कन्द्	2 बबन्धिय बबन्धयुः बबन्ध
चस्कन्त्थ	बबन्द्ध
3 चस्कन्द् चस्कन्दतुः चस्कन्दुः	3 बबन्ध बबन्धतुः बबन्धुः

राष् 4. 5. P. 'to grow, to accomplish.' स्पृष् 6 P. 'to touch'.

1 रराध रराधिव रराधिम	1 पस्पर्श पस्पृशिव पस्पृशिम
----------------------	-----------------------------

2 रराधिय रराधयुः	रराध	2 पस्प्रांशिय पस्प्रांशयुः	पस्प्रांश
3 रराध रराधतुः	रराधुः	3 पस्प्रांश पस्प्रांशतुः	पस्प्रांशुः

सृष्, and कृष् to be similarly conjugated.

(4) Set roots ending in a consonant,

नन्द् 'to be glad.'

वन्द् A. 'to be salute'.

1 ननन्द्	ननन्दिष्व	ननन्दिमहे
2 ननन्दिथ	ननन्दयुः	ननन्दिष्वे
3 ननन्दि	ननन्दिषुः	ननन्दिष्वे

1 ववन्दे	ववन्दिष्वहे	ववन्दिमहे
2 ववन्दिषे	ववन्दाये	ववन्दिष्वे
3 ववन्दे	ववन्दाते	ववन्दिरे

नृत् 4 I. P. 'to dance.'

मुद् 1 A. 'to rejoice.'

1 ननर्त्	ननृतिष्व	ननृतिमहे
2 ननर्त्तिथ	ननृतयुः	ननृतिष्वे
3 ननर्त्	ननृततुः	ननृतिरे

1 मुमुदे	मुमुदिष्वहे	मुमुदिमहे
2 मुमुदिषे	मुमुदाये	मुमुदिष्वे
3 मुमुदे	मुमुदाते	मुमुदिरे

अर्द् 1 P. 'to afflict'.

क्वच्छ 6 P. 'to go'.

1 आनर्द्	आनर्दिष्व	आनर्दिमहे
2 आनर्दिथ	आनर्दयुः	आनर्दिष्वे
3 आनर्द्	आनर्दतुः	आनर्दिरे

1 आनच्छ	आनच्छिष्व	आनच्छिमहे
2 आनच्छिथ	आनच्छयुः	आनच्छिष्वे
3 आनच्छ	आनच्छतुः	आनच्छिरे

अर्च् I. P, A 'to worship'.

1 आनर्च्	आनर्चिष्व	आनर्चिमहे
2 आनर्चिथ	आनर्चयुः	आनर्चिष्वे
3 आनर्च्	आनर्चतुः	आनर्चिरे

1 आनर्च्	आनर्चिष्वहे	आनर्चिमहे
2 आनर्चिषे	आनर्चाये	आनर्चिष्वे
3 आनर्च्	आनर्चाते	आनर्चिरे

वम् P 'to vomit'.

द्व् A 'to give.'

1 ववाम-	ववमिष्व	ववमिमहे
2 ववमिथ	ववमयुः	ववमिष्वे
3 ववाम	ववमतुः	ववमिरे

1 दददे	दददिष्वहे	दददिमहे
2 दददिषे	दददाये	दददिष्वे
3 दददे	दददाते	दददिरे

कुट् 6. P. 'to be crooked,'

स्फुर 6. P. 'to flash forth,'

'to cheat.'

'to throb.'

1 चुक्रोट	चुक्रुदिष्व	चुक्रुदिमहे
-----------	-------------	-------------

1 पुस्फोर	पुस्फुरिष्व	पुस्फुरिमहे
-----------	-------------	-------------

2 चुकुटिथ चुकुट्युः चुकुट	2 पुस्फुरिथ पुस्फुर्युः पुस्फुर
३ चुक्रोट चुक्रुट्युः चुक्रुडः	३ पुस्फोर पुस्फुरतुः पुस्फुरुः

§ 506. Roots taking सम्प्रसारण (regular and irregular)—

यज् I. P. A. 'to worship.'

1 इयाज-इयज ईजिव ईजिम	1 ईजे ईजिवहे ईजिमहे
2 इयजिथ-इयष्ठ ईजयुः ईज	2 ईजिषे ईजाये ईजिध्वे
3 इयाज ईजतुः ईजुः	३ ईजे ईजाते ईजिरे

वच्* 1. 2. P. 'to speak.'

वस् 1. P. 'to dwell.'

1 उवाच ऊचिव ऊचिम उवच	1 उवास ऊषिव ऊषिम उवस
2 उवचिथ ऊचयुः ऊच उवच्य	2 उवसिथ ऊषयुः ऊष उवस्थ
३ उवाच ऊचतुः ऊचुः	३ उवास ऊषतुः ऊषुः

वृप् 1. P. A. 'to sow seed'.

1 उवाप ऊपिव ऊपिम उवप	1 ऊपे ऊपिवहे ऊपिमहे
2 उवपिथ ऊपयुः ऊप उवप्य	2 ऊपिषे ऊपाये ऊपिध्वे
३ उवाप ऊपतुः ऊपुः	३ ऊपे ऊपाते ऊपिरे

वह् 1. P. A. 'to carry.'

1 उवाह ऊहिव ऊहिम उवह	1 ऊहे ऊहिवहे ऊहिमहे
-------------------------	---------------------

* वच् as a substitute for वृ may also be conjugated in the Atm.
e. g. ऊचे, ऊचिवहे, ऊचिमहे 1. Per. &c.

2 उग्रहिथ ऊग्रथुः ऊग्र 2 ऊग्रिषे ऊग्राये ऊग्रिध्वे-ङ्
उग्रोढ*

3 उवाह ऊवतुः ऊवुः 3 ऊवे ऊवाते ऊविरे
वद् 1. P. 'to speak.' (A. in some senses).

1 उवाव ऊविष ऊविम 1 ऊवे ऊविषहे ऊविमहे
उवव

2 उवविथ ऊवथुः ऊव 2 ऊविषे ऊवाये ऊविध्वे
3 उवाव ऊवतुः ऊवुः 3 ऊवे ऊवाते ऊविरे

स्वप् 2 P. 'to sleep'.

उवा 2 P. 'to grow old'.

1 सुप्वाप सुप्पिष सुप्पिम 1 जिड्यौ जिड्यिष जिड्यिम
सुप्वप

2 सुप्वपिथ सुप्पथुः सुप्प 2 जिड्यिथ जिड्यथुः जिड्य
जिड्याथ

3 सुप्वाप सुप्पतुः सुप्पुः 3 जिड्यौ जिड्यतुः जिड्युः

वश्च 2. P. 'to desire'. व्यञ्च 6. P. 'to deceive', 'to surround'.

1 उवाव ऊविष ऊविम 1 विव्याच विविषिष विविषिम
उवव विव्यच

2 उवविथ ऊवथुः ऊव 2 विव्यविथ विविचथुः विविच

3 उवाव ऊवतुः ऊवुः 3 विव्याच विव्यचतुः विविचुः

ग्रह 9 P. A. 'to take'.

1 जग्राह जगृहिष जगृहिम 1 जगृहे जगृहिषहे जगृहिमहे
जग्रह

2 जग्रहिथ जगृथुः जगृह 2 जगृहिषे जगृहाये जगृहिध्वे-ङ्

3 जग्राह जगृहतुः जगृहुः 3 जगृहे जगृहाते जगृहिरे

* When the द् substituted for the ह् of the roots सद् and वद् is dropped the preceding अ is changed to ओ and not to आ; ववद् + थ = उवद् + थ = उवद् + थ by § 415. 3. = उवद् + ठ = उवोढ.

व्यध् 4. P. 'to pierce.'

1 विश्याथ विष्यथ	विविधिव	विविधिम
2 विश्याथिय विष्यद्	विविधयुः	विविध
3 विश्याथ विष्यथ	विविधतुः	विविधुः

श्वि* 1. P. 'to swell.'

1 शिश्वाथ, शुशाथ शिश्वथ शुश्वथ	शिश्विथ शुशुविथ	शिश्विथिम शुशुविम
3 शिश्विथिय शुशुविथिय	शिश्विथयुः शुशुवयुः	शिश्विथ शुशुव
2 शिश्वाथ शुशाथ	शिश्विथतुः शुशुवतुः	शिश्विथुः शुशुवुः

वे† (Regular).

1 ववो	वविथ	वविथिम	1 ववे	वविथहे	वविथहे
2 ववाथ	ववयुः	वव	2 वविथे	ववाथे	वविथे-हे
	वविय				
3 ववो	ववतुः	ववुः	3 ववे	ववाते	वविरे

वे (Irregular).

1 उवाथ	ऊविथ	ऊविथिम	1 ऊथे	ऊविथहे	ऊविथहे
उवथ	ऊविथ	ऊविथिम	ऊथे	ऊविथहे	ऊविथहे
2 उवविथ	ऊवयुः	ऊव	2 ऊविथे	ऊवाथे	ऊविथे-हे
	ऊवयुः	ऊव	ऊविथे	ऊवाथे	ऊविथे-हे

* श्वि is to be optionally considered as शु in the perfect.

† वे optionally assumes the form उवथ् before the strong, and ऊथ् or ऊत् before the weak terminations of the Perfect.

22 S. G.

3 उवाच	ऊवतुः	ऊतुः	3 ऊवे	ऊवाते	ऊविरे
	ऊवतुः	ऊतुः	ऊवे	ऊवाते	ऊविरे

व्ये* P. A.

1 विव्याय	विविव	विविन	1 विव्ये	विविवहे	विविनहे
विव्यय					
2 विव्ययिथ	विव्यथुः	विव्य	2 विव्यिषे	विव्याये	विव्यिषे-इ
3 विव्याय	विव्यतुः	विव्युः	3 विव्ये	विव्याते	विव्यिरे

‘व्ये † 1 P. A. to call’

1. जुहाव	जुहविव	जुहविन	1. जुहवे	जुहविवहे	जुहविनहे
जुहव					
2. जुहविय	जुहवथुः	जुहव	2. जुहविषे	जुहवाये	जुहविषे-इ
जुहोय					
3. जुहाव	जुहवतुः	जुहवुः	3. जुहवे	जुहवाते	जुहविरे

§ 507. Wet roots:—

§ 508. The roots रट्, सू and धू admit इ necessarily before consonantal terminations except थ; रट्-सस्वरिव 1 dual, सस्वरिय, सस्वर्य 2 sing; दुधविय, दुधोय 2 sing of धू, &c.

तञ्च् I. 7. P. ‘to shrink, to contract’. व्रञ्च् 6 P. ‘to cut’.

1 ततञ्च	ततञ्चिव	ततञ्चिन	1 व्रत्रञ्च	व्रत्रञ्चिव	व्रत्रञ्चिन
	ततञ्च्य	ततञ्च्य		व्रत्रञ्च	व्रत्रञ्च
2 ततञ्चिय	ततञ्चथुः	ततञ्च	2 व्रत्रञ्चिय	व्रत्रञ्चथुः	व्रत्रञ्च
ततञ्चय			व्रत्रञ्च		
3 ततञ्च	ततञ्चतुः	ततञ्चुः	3 व्रत्रञ्च	व्रत्रञ्चतुः	व्रत्रञ्चुः

तञ्च् to be similarly conjugated.

* व्ये becomes विव्यप् before strong terminations and विवि before the weak ones in the Perf.

† व्वे is to be considered इ in the Perf.

सृज् 1. 2. P. 'to purify'.

अञ्ज् 7. P. 'to anoint'.

1 ममार्ज मसृजिव मसृजिम
ममार्जिव ममार्जिम
मसृज्व मसृज्म

1 आनञ्ज आनञ्जिव आनञ्जिम
आनञ्ज्व आनञ्ज्म

2 ममार्जिय मसृजयुः मसृज
ममार्हे ममार्जयुः ममार्ज

2 आनञ्जिय आनञ्जयुः आनञ्ज
आनञ्जय

3 ममार्ज मसृजतुः मसृजुः
ममार्जतुः ममार्जुः

3 आनञ्ज आनञ्जतुः आनञ्जुः

क्लिप् 4. P. 'to be wet'.

स्वन्द् 1. A. 'to distil'.

1 चिक्लिव चिक्लिवि चिक्लिविम
चिक्लिव चिक्लिव

1 सस्वन्द्वे सस्वन्दिवहे सस्वन्दिमहे
सस्वन्द्वहे सस्वन्द्वहे

2 चिक्लिविथ चिक्लिविथुः चिक्लिव
चिक्लिविथ

2 सस्वन्दिथे सस्वन्दिथे सस्वन्दिथे
सस्वन्दिसे सस्वन्दिसे

3 चिक्लिव चिक्लिवतुः चिक्लिवुः

3 सस्वन्द्वे सस्वन्दिथे सस्वन्दिथे

रध्* 4. P. 'to destroy'.

सिध् 1. P.

1 ररन्ध ररन्धिव-रेध्व ररन्धिम-रेध्व

1 सिधेथ सिधिविथ सिधिविम
सिधिविथ सिधिविथ

2 ररन्धिय-ररन्ध्व ररन्धयुः ररन्ध

2 सिधेथिथ सिधेथिथ सिधेथिथुः सिधेथिथ

3 ररन्ध ररन्धतुः ररन्धुः

3 सिधेथ सिधेथतुः सिधेथुः

कृप् 1. P. 'to be able.'

तृप् 4. P. 'to be pleased.'

1 चकृपे चकृपिवहे चकृपिमहे
चकृप्पहे चकृप्पहे

1 ततर्प ततर्पिव ततर्पिम
ततर्प्प ततर्प्प

2 चकृपिथे चकृपाथे चकृपिथे
चकृप्पे चकृप्पे

2 ततर्पिथ ततर्पिथ
ततर्प्या ततर्प्या

ततर्प्य

* रध् and तृप् insert a nasal when their final is followed by a vowel. † See 469.

३ चकृपे चकृपाते चकृपिरे ३ तत्तर्प तर्तृपेत्तुः तत्तृपुः
 दृप् to be similarly conjugated.

अप् 1. A. 'to be ashamed'. क्षम् 4. P. 'to forgive'.

1 चपे * चेपिवहे	चेपिमहे	1 चक्षान	चक्षनिव	चक्षमिन्
चेप्सहे	चेप्सहे	चक्षम	चक्षन्वा	चक्षन्म
2 चेपिषे चेपाथे	चेपिध्वे	2 चक्षमिथ	चक्षन्तुः	चक्षम
चेप्ते	चेप्सध्वे	चक्षन्थ		
३ चेपे चेपाते	चेपिरे	३ चक्षाम	चक्षन्तुः	चक्षन्तुः

क्षम् 1. A. 'to forgive'. अङ् 5. A. 'to pervade'.

1 चक्षमे चक्षनिवहे	चक्षनिमहे	1 आनशे आनशिःहे	आनशिर्महे
चक्षन्वहे	चक्षन्महे	आनश्वहे	आनश्महे
2 चक्षमिषे चक्षमाथे	चक्षमिध्वे	2 आनशिषे आनशाथे	आनशिध्वे
चक्षंते	चक्षन्ध्वे	आनक्षे	आनश्ध्वे
३ चक्षमे चक्षनाते	चक्षनिरे	३ आनशे आनशाते	आनशिरे

क्लिष् P. 'to be afflicted'. नश् 4. P. 'to perish'.

1 चिह्लेश चिह्लिशिव	चिह्लिशिम	1 ननाश नेशिव	नेशिम
चिह्लिन्ध	चिह्लिन्म	ननाश नेन्ध	नेन्म
2 चिह्लेशिथ चिह्लेशथुः	चिह्लेश	2 नेशिथ नेशथुः	नेश
चिह्लिष्ठ		ननेष्ठ	
३ चिह्लेश चिह्लिशन्तुः	चिह्लिशुः	३ ननाश नेशन्तुः	नेशुः

अभ् 1. P. 'to occupy'. कृष् with निर् 9. P. 'to tear, to expel'.

1 आनक्ष आनक्षिव	आनक्षिम	1 निश्चुकोष निश्चुकुषिव	निश्चुकुषिम
आनक्षन्	आनक्षन्	निश्चुकुषन्	निश्चुकुषन्

* See. § 512.

† Roots ending in म् change it to न् when followed by म् or व्.

§ See § 476.

2 आनक्षिथ आनक्षथुः आनक्ष
आनष्ट निश्चुकोषिथ निश्चुकुषथुः निश्चुकुष
निश्चुकोष्ट

3 आनक्ष आनक्षतुः आनक्षुः 3 निश्चुकोष निश्चुकुषतुः निश्चुकुषुः
स्वप् and तप् 'to pare' should be similarly conjugated.

गाह् 1. A. 'to enter.'

गृह् 1. A. 'to take.'

1 जगाहे जगाहिषहे जगाहिमहे
जगाह्वहे जगाह्वहे

1 जगृहे जगृहिषहे जगृहिमहे
जगृह्वहे जगृह्वहे

2 जगाहिषे जगाहाथे जगाहिष्वे द्वे
जयाक्षे जयाक्षे

2 जगृहिषे जगृहाथे जगृहिष्वे द्वे
जयृक्षे जयृक्षे

3 जगाहे जगाहाते जगाहिरे

3 जगृहे जगृहाते जगृहिरे

गर्ह् 2. A. is Set and should be conjugated as such. गर्ह् 10 P. A. takes the Periphrastic Peri.

गुह् 1. P. A. 'to conceal'.

1 गुगूह गुगूहिष गुगूहिम
गुगूह्व गुगूह्व

1 गुगुंह गुगुहिषहे गुगुहिमहे
गुगुह्वहे गुगुह्वहे

2 गुगूहिथ गुगूहथुः गुगूह
गुगूह्व

2 गुगुहिषे गुगुहाथे गुगुहिष्वे द्वे
गुगुक्षे गुगुक्षे *

3 गुगूह गुगूहतुः गुगूह्वः

3 गुगुहे गुगुहाते गुगुहिरे

नृह् 6. P. 'to kill'.

नृह् 6. P. 'to kill'.

1 ततर्ह ततर्हिष ततर्हिम
ततर्ह्व ततर्ह्व

1 ततंह ततर्हिष ततर्हिम
ततंह्व ततर्ह्व

2 ततर्हिथ ततर्हथुः ततर्ह
ततर्ह्व

2 ततर्हिथ ततर्हथुः ततर्ह
ततर्ह्व

3 ततर्ह ततर्हतुः ततर्ह्वः

3 ततर्ह ततर्हतुः ततर्ह्वः

* When ह् or र् is dropped the preceding अ, इ or उ is lengthened.

बुह 4. P. 'to bear malice.'

- 1 बुद्रोह बुद्रुहिव बुद्रुहिम
बुद्रुह् बुद्रुम
2 बुद्रोहिथ बुद्रुह्युः बुद्रुह
बुद्रोढ
बुद्रोग्ध*
3 बुद्रोह बुद्रुहतुः बुद्रुहः

स्तुह 6. P. 'to hurt, to kill.'

- 1 तस्तर्ह तस्तुहिव तस्तुहिम
तस्तुह् तस्तुम
2 तस्तर्हिथ तस्तुह्युः तस्तुह
तस्तर्ह
3 तस्तर्ह तस्तुहतुः तस्तुहः

मुह् to be similarly conjugated, वृह् to be similarly conjugated.
मुद्रुहिव 1 dual, मुद्रोहिथ, मुद्रोढ, मुद्रोग्ध. 2 sing. &c. वृद्रुहिव-वृद्रुह् 1 dual,
वृर्हिथ, वृर्ढ 2nd sing.

सिह् 4. P. 'to love'.

- 1 सिष्णेह सिष्णिहिव सिष्णिहिम
सिष्णिह् सिष्णिम
2 सिष्णेहिथ सिष्णिह्युः सिष्णिह
सिष्णेढ
सिष्णेग्ध
3 सिष्णेह सिष्णिहतुः सिष्णिहः

स्तुह् to be similarly conjugated.

IRREGULAR BASES.

§ 509. The roots अन्थ्, मन्थ्, दम्भ्, and स्वञ्ज् drop their nasal optionally before the weak terminations of the Perfect. अन्थ् and दम्भ् obey § 500, even before the strong terminations when their nasal is dropped.

* The final ह् of the roots बुह्, मुह्, सिह्, and स्तुह् is changed to घ् or ङ् when followed by any consonant except nasal or a semivowel or by nothing.

अन्य्

मन्य्

1 अअन्य अअन्यिव अअन्यिम अेय अेयिव अेयिम	1 जमन्य-मेय जमन्यिव जमन्यिम मेयिव मेयिम
2 अअन्यिय अअन्ययुः अअन्य अेयिय अेययुः अेय	2 जमन्यिय जमन्ययुः जमन्य मेयिय मेययुः मेय
3 अअन्य अअन्यतुः अअन्युः अेय अेयतुः अेयुः	3 जमन्य जमन्यतुः जमन्युः मेय मेयतुः मेयुः

इम् P.

स्वञ्ज् A.

1 इइम् इइम्ब इइम्भिम इेभ इेभिव इेभिम	1 सस्वञ्जे सस्वञ्जिवहे सस्वञ्जिमहे सस्वजे सस्वजिवहे सस्वजिमहे
2 इइम्भिय इइम्भयुः इइम्भ इेभिय इेभयुः इेभ	2 सस्वञ्जिधे सस्वञ्जाये सस्वञ्जिध्वे सस्वजिधे सस्वजाये सस्वजिध्वे
3 इइम्भ इइम्भतुः इइम्भुः इेभ इेभतुः इेभुः	3 सस्वञ्जे सस्वञ्जाते सस्वञ्जिरे सस्वजे सस्वजाते सस्वजिरे

§ 510. The अ of the roots गन्, हन्, जन्, खन्, and घस्, is dropped before vowel weak terminations, except those of the 2nd variety of the Aorist, in which case the ह् of हन् is changed to घ् and जन् and घस् become ज्ञ् and झ् respectively.

गन्

हन्

1 अगाम अग्निव अग्निम अगम	1 अवान अग्निव अग्निम अघन
2 अगनिय अगनयुः अग्न अगन्य	2 अवनिय अन्नयुः अन्न अवन्य
3 अगाम अगमतुः अगमुः	3 अवान अन्नतुः अन्नः

जन् A.

घस्

1 जज्ञे जज्ञिवहे जज्ञिनहे

See अह्

2 जज्ञिषे	जज्ञाथे	जज्ञिध्वे
3 जज्ञे	जज्ञाते	जज्ञिरे

खन् P.

1 चखान	चखिनव	चखिनम	1 चखने	चखिनवहे	चखिनमहे
चखन					
2 चखनिथ	चखनथुः	चखन	2 चखनिषे	चखनाथे	चखनिध्वे
3 चखान	चखनतुः	चखनुः	3 चखने	चखनाते	चखिनरे

§ 511. घस् is optionally substituted for अद् in the Perfect.

1 आद-जघास्	आदिव	आदिम
	जक्षिव	जक्षिम
2 आदिय*	आदथुः	आद
जघसिथ	जक्षथुः	जक्ष
3 आद	आदतुः	आदुः
जघास्	जक्षतुः	जक्षुः

§ 512. The roots कृ, फल, भज्, वप, and राध necessarily, and जृ, भ्रम्, वस्, फण्, राज्, भ्राज्, भ्राण्, भ्लाण्, स्वम् and रवन् optionally obey § 500.

कृ 1 P. 'to cross'.

फल 1 P. 'to bear fruit.'

1 ततार	तेरिव	तेरिम
ततर		
2 तेरिय	तेरथुः	तेर
3 ततार	तेरतुः	तेरुः

1 पफाल	फेलिव	फेलिम
पफल		
2 फेलिय	फेलथुः	फेल
3 पफाल	फेलतुः	फेलुः

भज् 1. P. A. 'to serve,' &c.

1 बभाज	भेजिव	भेजिम
बभज		
2 भेजिय	भेजथुः	भेज
बभक्थ		

1 भेजे	भेजिवहे	भेजिमहे
2 भेजिषे	भेजाथे	भेजिध्वे

* Vide § 515.

3 बभाज भेजतुः भेजुः 3 भेजे भेजाते भेजिरे
राध् 5. P. with अप्.

1 अप-रराध	अप-रेधिव	अप-रेधिम
2 अप-रेधिय	अप-रेधयुः	अप-रेध
3 अप-रराध	अप-रेधतुः	अप-रेधुः

जृ 4. P. 'to be old.'

भ्रृ 1. 4 P. 'to wander'.

1 जजार जजरिव जजरिम	1 बभ्रान बभ्रमिव बभ्रमिम
जजर जेरिव जेरिम	बभ्रन भेमिव भेनिम
2 जजरिय जजरयुः जजर-जेर	2 बभ्रमिय बभ्रमयुः बभ्रन
जेरिय जेरयुः	भेमिय भेमयुः भेन
3 जजार जजरतुः जजरुः	3 बभ्राम बभ्रमतुः बभ्रमुः
जेरतुः जेरुः	भेमतुः भेमुः

भाज् 1. A. 'to shine.'

, स्वम्

1 बभाजे बभाजिवहे बभाजिमहे	1 सस्याम सस्वमिव सस्वमिम
भेजे भेजिवहे भेजिमहे	सस्यम स्येमिव स्येमिम
2 बभाजिषे बभाजाथे बभाजिध्वे	2 सस्यमिय सस्यमयुः सस्यम
भेजिषे भेजाथे भेजिध्वे	स्येमिय स्वेमयुः स्वेम
3 बभाजे बभाजाते बभाजिरे	3 सस्वाम सस्वमतुः सस्वमुः
भेजे भेजाते भेजिरे	स्वेमतुः स्वैमुः

भ्लाष्, भ्राष्, राज् to be similarly conjugated.

§ 513. भू forms its base irregularly as बभूवः—

1 बभूव बभूविव बभूविम	1 बभूवे बभूविवहे बभूविमहे
2 बभूविय बभूवयुः बभूव	2 बभूविषे बभूवाथे बभूविध्वे
3 बभूव बभूवतुः बभूवुः	3 बभूवे बभूवाते बभूविरे

§ 514. जि and हि are respectively changed to गि and यि; and चि optionally to कि, after the reduplicative syllable.

जि

हि

1 जिगाव जिग्विव जिग्विन
जिगव

1 जिघाव जिघिव जिघिन
जिघव

2 जिगेथ जिग्वथुः जिग्व
जिग्विथ

2 जिघविथ जिघ्वथुः जिघ्व
जिघेथ

3 जिगाव जिग्वतुः जिग्वुः

3 जिघाव जिघ्वतुः जिघ्वुः

चि

1 चिकाव-चिकव चिक्विव चिक्विन
चिचाव-चिचव चिचिव चिचिन

2 चिकविथ-चिकेथ चिक्वथुः चिक्व
चिचविथ-चिचेथ चिच्वथुः चिच्व

3 चिकाव-चिचाव चिक्वतुः-चिच्वतुः चिक्वुः-चिच्वुः

§ 515. अद्, क् and छे admit इ necessarily before थ.

क्

1 आर आरिव आरिन For अद् and छे see P. P. 341-338

2 आरिथ आरथुः आर

3 आर आरतुः आरुः

मज्

1 ममज् ममज्जिव ममज्जिन

2 ममज्जिथ, ममज्जथुः ममज्ज

3 ममज्ज ममज्जतुः ममज्जुः

† अज् to go.

1 विवाव, विवव विव्विव, आजिव विव्विन, आजिन

2 विवविथ, विवेथ विव्वथुः विव्व

आजिय

* See § 476. † See § 477.

3 विवाच

विच्यतुः

विचुः

§ 516. इ 'to go' lengthens its reduplicative इ before the weak terminations.

1 इवाच, इवच

ईयिच

ईयिच

2 इचिचि, इवेच

ईच्युः

ईच

3 इवाच

ईच्युः

ईचुः

§ 517. The base of इ with अधि 'to study' is अधिजगा.

1 अधिजगे

अधिजगिच

अधिजगिच

2 अधिजगिचे

अधिजगाथे

अधिजगिचे

3 अधिजगे

अधिजगाते

अधिजगिरे

§ 518. ऊर्णु forms its base as ऊर्णुनु. Its vowel is optionally not gunated before a strong termination when it takes इ.

1 ऊर्णुनाच, ऊर्णुनच

ऊर्णुनुविच

ऊर्णुनुविच

2 ऊर्णुनुविच, ऊर्णुनुविचे

ऊर्णुनुव्युः

ऊर्णुनुव

3 ऊर्णुनाच

ऊर्णुनुव्युः

ऊर्णुनुवुः

1 ऊर्णुनुवे

ऊर्णुनुविच

ऊर्णुनुविच

2 ऊर्णुनुविचे

ऊर्णुनुवाथे

ऊर्णुनुविचे

3 ऊर्णुनुवे

ऊर्णुनुवाते

ऊर्णुनुविरे

§ 519. ख्वा and क्वा are optionally substituted for च्च in the Perfect, and necessarily in the other Non-conjugational tenses.

ख्वा and क्वा take both the Padas.

Par.

1 आचख्यो

आचख्यिच

आचख्यिच

आचक्यो

आचक्यिच

आचक्यिच

2 आचख्याथ		
आचख्यथ	आचख्यथुः	आचख
आचकशाथ		
आचकशिथ	आचकशथुः	आचकश
3. आचख्यो	आचख्यतुः	आचख्युः
आचकशो	आचकशतुः	आचकशुः
	Atm.	
1. आचचक्षे	आचचक्षिबहे	आचचक्षिबहे
आचकशे	आचकशिबहे	आचकशिबहे
आचख्ये	आचखिबहे	आचखिबहे
2. आचचक्षिषे	आचचभाथे	आचचक्षिध्वे
आचखिषे	आचख्याथे	आचखिध्वे-हे
आचकशिषे	आचकशाथे	आचक्षिध्वे
3 आचचक्षे	आचचक्षाते	आचचक्षिरे
आचख्ये	आचख्याते	आचखिरे
आचकशे	आचकशाते	आचकशिरे

§ 520. ख् is prefixed to vowel weak terminations in the case of
वी 4. A. 'to obey.'

1 दिनीये	दिनीबिबहे	दिनीबिबहे
2 दिनीयिषे	दिनीयाथे	दिनीयिध्वे-हे
3 दिनीये	दिनीयाते	दिनीयिरे

§ 521. हे 1. A. 'to protect' assumes the form दिगि in the Per-
fect. दिग्ये, दिग्यिबहे, 1 sing. and dual. दिग्यिध्वे-हे. 2 pl.

§ 522. द्युन् after reduplication assume the form दिद्युन् ; दिद्युने,
sing. दिद्युतिषे 2. sing.

§ 523. पी is substituted for प्ये 'to grow fat' in the Perfect and
the frequentative पिप्ये 1 sing. पिप्यिध्वे-हे 2 pl.

§ 524. The root व्यत् takes Samprasāraṇa in the reduplicative syllable in the Perfect; विव्यये 1 & 3 sing. विव्ययिषे 2 sing.

§ 525. For the forms of विज्, कृत्, चृत्, &c. See § § 446, 444. विविज, विविजयुः विविज 2 per ;

PERIPHRASTIC PERFECT.

§ 526. The Periphrastic Perfect is formed by adding भाम् to the root and then adding the forms of the reduplicated Perfect of कृ, भू, or अत् as terminations; when the forms of कृ are added, a Parasmaipadi root takes the Parasmaipadi forms and Atmanepadi one takes the Atmanepadi forms.

§ 527. Before भाम् the final vowel and the penultimate short, except that of विद्, take their Guna substitute.

Paradigms.

ईड् 2 A. 'to praise'.

1 ईडांचक्रे	ईडांचकृवहे	ईडांचकृमहे
ईडानास	ईडानासिव	ईडानासिम
ईडांबभूव	ईडांबभूविव	ईडांबभूविम
2 ईडांचकृषे	ईडांचक्राथे	ईडांचकृष्टे
ईडानासिथ	ईडानासथुः	ईडानास
ईडांबभूविथ	ईडांबभूवथुः	ईडांबभूव
3 ईडांचक्रं	ईडांचक्राते	ईडांचक्रिरे
ईडानास	ईडानासतुः	ईडानासुः
ईडांबभूव	ईडांबभूवतुः	ईडांबभूवुः

इभ्, ईभ्, ऊह्, &c. 'to be' similarly conjugated.

इय् sing.

1 इयांचक्रे	इयानास	इयांबभूव &c.
2 इयांचकृषे	इयानासिथ	इयांबभूविथ &c.
3 इयांचक्रं	इयानास	इयांबभूव &c.

अब्—to be similarly conjugated.

आस्

1 आसांचक्रे	आसांचकृवहे	आसांचकृमहे
2 आसांचकृषे	आसांचक्राये	आसांचकृदे
3 आसांचक्रे	आसांचक्राते	आसांचक्रिरे

also आसानास, आसांबभूव, &c.

कास्—to be similarly conjugated.

उष् 1 P. 'to burn'.

1 उषोष	ऊषिव	ऊषिम
ओषांचकार, &c.	ओषांचकृव, &c.	ओषांचकृम, &c.
2 उषोषिथ	ऊषयुः	ऊष
ओषांचकार्य, &c.	ओषांचक्रयुः, &c.	ओषांचक्र, &c.
3 उषोष	ऊषतुः	ऊषुः
ओषांचकार, &c.	ओषांचक्रतुः, &c.	ओषांचक्रुः, &c.

विद् 2 P. 'to know'.

1 विविद्	विविदिष	विविदिम
विशमास, &c.	विशानासिष, &c.	विशमासिम, &c.
2 विविदिथ	विविदयुः	विविद
विशमासिथ, &c.	विशानासयुः &c.	विशमास &c.
3 विविद	विविदतुः	विविदुः
विशमास, &c.	विशमासतुः &c.	विशमादुः &c.

जाग्

1 जजागार, जजागर	जजागरिव	जजागरिम
जागरामास, &c.	जागरामासिष, &c.	जागरामासिम, &c.
2 जजागरिथ	जजागरयुः	जजागर
जागरामासिथ, &c.	जागरामासयुः, &c.	जागरामास &c.
3 जजागार	जजागरतुः	जजागरुः
जागरामास, &c.	जागरामासतुः &c.	जागरामादुः &c.

कृ—कृगोप, गोपायांचकार, &c. 1 sing. कृगुपिब, कृगुप्य, गोपायांचकृ, &c. 1 dual; कृगोपिथ, कृगोप्य, गोपायांचकृथ &c. 2 sing.

धू—दुधूप, or धूयायांचकार, &c. 1 sing.

विष्—विविष्छ, or विष्छायांचकार, &c. 1 sing.

पन्—पेने or पनायांचकार (पनयांचके, according to Bhopadeva) &c. 1 sing.

पन्—पेने or पनायांचकार, &c. 1 sing.

कृत्—आनर्त or कृत्तीयांचके, &c. 1 sing.

§ 528. When आम् is added to the roots भी, ड्री, वृ and इ they are first reduplicated as in the third conjugation; e. g.

भी 3. P. 'to fear'.

1 बिभाव-बिभव	बिभिव	बिभिव
बिभयांचकार-चकर, &c.	बिभयांचकृ, &c.	बिभयांचकृम, &c.
2 बिभविथ, बिभेय	बिभव्युः	बिभव
बिभयांचकृथ, &c.	बिभयांचकृत्युः &c.	बिभयांचकृ, &c.
3 बिभाव	बिभवतुः	बिभवुः
बिभयांचकार, &c.	बिभयांचकृतुः &c.	बिभयांचकृ &c.
1 जिह्राव, जिह्रव	जिह्रिविथ,	जिह्रियम,
जिह्रयांचकार-चकर, &c.	जिह्रयांचकृ, &c.	जिह्रयांचकृम, &c.
2 जिह्रविथ-जिह्रैथ	जिह्रिव्युः	जिह्रिव
जिह्रयांचकृथ, &c.	जिह्रयांचकृत्युः &c.	जिह्रयांचकृ, &c.
3 जिह्राव	जिह्रिवतुः	जिह्रिवुः
जिह्रयांचकार, &c.	जिह्रयांचकृतुः &c.	जिह्रयांचकृ &c.

वृ—बभार, बभर, बिभरायांचकार-बभूव-आस 1 sing. इ—इहाव, इहवाचकार-बभूव—आस 1 sing.

(5) THE AORIST (लुङ्).

§ 529 There are seven Varieties or Forms of the Aorist. The augment अ is prefixed to the root as in the Imperfect.

First Variety of Form.

§ 530 The terminations of the First Variety are the same as those of the Imperf., except that of the third person plural which is उस्:—

1 अम्	व	म
2 स्	तम्	त
3 न्	तान्	उस्

§ 531 The radical आ is dropped before उस्.

§ 532 इ, स्था, दा, धा, and roots assuming the forms of दा and धा (Vide § 459) पा 'to drink' and भू take this variety.

§ 533 The roots घ्रा, धे, द्यो, सो and छो belong to this Variety optionally. They optionally take the Sixth Form धे takes the Third Form also.

Paradigms.

स्था P.			द्यो P.		
1 अस्थान्	अस्थाव	अस्थान	1 अद्यान्	अद्याव	अद्यान्
2 अस्थाः	अस्थातम्	अस्थात	2 अद्याः	अद्यातम्	अद्यात
3 अस्थान्	अस्थातान्	अस्थुः	3 अद्यान्	अद्यातान्	अद्युः

§ 534 भू takes अन् instead of उस् in the 3rd per. pl. and changes its vowel to ऊव् before the vowel terminations; e. g. अभू-वम्, अभूव, अभून्, 1st per. अभूत्, अभूतान्, अभूवन् 3rd per.

§ 535 गा is substituted for इ in the Aorist; अगाम्, अगाव, अ-

गाम 1st per.; इ with अधि 'to remember' अभ्यगाम्, अभ्यगाव, अभ्यगाम्, &c.

§ 536. This Variety is exclusively Parasmaipadi. हा, धा and स्था take the fourth Variety in the Atm. भू when Atm. takes the fifth; and इ with अधि Atm. the fourth.

Second Variety or Form.

§ 537. In this Variety अ is added on to the root and then the terminations of the Imperf. of the first group of conjugational classes are added, viz:—

Par.			Atm.		
1 अम्	व	म	1 इ	वहि	महि
2 स्	सम्	त	2 थास्	इथाम्	ध्वम्
3 त्	ताम्	अन्	3 त	इताम्	अन्त

§ 538. The preceding अ is dropped before अम्, अन् and अन्त and lengthened before व and म. The radical vowel, except a final ऋ short or long, and the ऋ of वृश्, does not undergo Guṇa or Vṛddhi substitute.

§ 539. This Variety is Parasmaipadi with a few exceptions such as ऋ with सम्, स्था, वच्, and अस् 'to throw,' with परि. The roots लिप्, सिच्, द्वे take this form in the Par. and optionally in the Atm, in which they also take the Fourth Form.

§ 540. The penultimate nasal of a root is dropped; as भृश्—अभ्रसत्, स्कन्-अस्कदत्, &c.

§ 541. The roots अस्, ख्या, पत्, वच्, हास्, श्वि and द्वे become अस्थ्, ख्व, पन्, वोच्, शिष्, श्व, and द्व्. respectively; e. g. आस्थत्, अख्यत्, अवोचत्, अशिषत्, &c. 3rd sing.

§ 542. The roots given in the following couplets (Kārikās) belong to this Variety necessarily:—

23 S. G.

ख्यातीवर्ती ससर्तिर्ह कान्तौ चकनोतिचकवती ।
 उच् मुच् वक्तिः सिचिश्चान्ता लुट्यतिः प्रततिस्तथा ॥ १ ॥
 शान्ताः क्लिप् क्षिप् मदि मियो विन्दतिः चक्षदित्स्विदः ।
 ऋधिकृधी धुधिगृधी रधिः शुध्यतिसिध्यती ॥ २ ॥
 आप् कुपौ गुन्वतिडिपिर्दुप् रूप् लिम्पतिलुम्बती ।
 लुम्पतिः सर्पतिः पान्ताः भुभ्यतिस्तुभ्यतिर्नभिः ॥ ३ ॥
 लुभ्यतिश्च भकारान्ता मान्ताः क्लाम्यतिक्षाम्बती ।
 गमिस्तमिर्हमिभ्रमी क्षाम्यतिः शाम्यतिः सामिः ॥ ४ ॥
 शान्ताः पञ्च कृश्चिन्शी भृश्चिर्भ्रद्यतिवृद्ध्यती ।
 गुष्यतिमृष्यतिदुषः पिनष्टिः पुष्यतिः प्लुषिः ॥ ५ ॥
 रिष्वरूप् वेदेष्टिदुषो व्युषिः सह क्षिन्ष्टिना ।
 शुष्यतिर्हृष्यतिः पान्ताः सान्ता अस्वतिकुस्वती ॥ ६ ॥
 षसिजसि तसिदसौ बस्यतिर्बिस्वतिर्बुसिः ।
 मस्मुसी यस्वसिविसो दुरबतिः शारितरिस्वपि ॥ ७ ॥
 दुह्यमुह्याह्रिस्तुहो लुह्यठविकरणा भवेत् ।
 नवाशीतिश्च धातूनां परस्मैपदिनामिवम् ॥ ८ ॥
 ख्यातिरियर्तिः सम्पूर्वो ह्यतिर्वक्तिसिञ्चती ।
 आत्मनेपदिनः सप्त लिपिः पर्वस्यतिस्तथा ॥ ९ ॥

ख्या P. with सम् A.

1 अख्यम् अख्याव अख्याम	1 अख्ये अख्यावा अख्यामहि
2 अख्यः अख्यतम् अख्यत	2 अख्यथाः अख्येथाम् अख्यध्वम्
3 अख्यन् अख्यताम् अख्यन्	3 अख्यत अख्येताम् अख्यन्त

ऋ 3 P. 'to go' A. with सम्.

1 आरम् आराव आराम	1 समारे समारावहि समारामहि
2 आरः आरतम् आरत	2 समारथाः समारेथाम् समारध्वम्
3 आरन् आरताम् आरन्	3 समारत समारेताम् समारन्त

सृ 3 P. 'to go.'

1 असरम् असराव असराम

2 असरः	असरतम्	असरत्
3 असरन्	असरताम्	असरन्

ह्रस्व 1. P. A.

1 अहम्	अह्नाव	अह्नाम	1 अह्ने	अह्नावहि	अह्नामहि
2 अहुः	अहुतम्	अहुत	2 अहुयाः	अहुयेयाम्	अहुध्वम्
3 अहुन्	अहुताम्	अहुन्	3 अहुत	अहुतेताम्	अहुन्त

वच् 2 P, (also that substituted for ज्ञ Par. and Atm.)

1 अवोचम्	अवोचाव	अवोचाम	1 अवोचे	अवोचावहि	अवोचामहि
2 अवोचः	अवोचतम्	अवोचत	2 अवोचयाः	अवोचेयाम्	अवोचध्वम्
3 अवाचन्	अवोचताम्	अवोचन्	3 अवोचत	अवोचेताम्	अवोचन्त

सिच् 6 P. A.

1 असिचम्	असिचाव	असिचाम	1 असिचे	असिचावहि	असिचामहि
2 असिचः	असिचतम्	असिचत	2 असिचयाः	असिचेयाम्	असिचध्वम्
3 असिचन्	असिचताम्	असिचन्	3 असिचत	असिचेताम्	असिचन्त

लिप्

1 अलिपम्	अलिपाव	अलिपाम	1 अलिपे	अलिपावहि	अलिपामहि
2 अलिपः	अलिपतम्	अलिपत	2 अलिपयाः	अलिपेयाम्	अलिपध्वम्
3 अलिपन्	अलिपताम्	अलिपन्	3 अलिपत*	अलिपेताम्	अलिपन्त

अस् 4. P.

A. with परि

1 आस्थम्	आस्थाव	आस्थाम	1 पर्यास्थे	पर्यास्थावहि	पर्यास्थामहि
2 आस्थः	आस्थतम्	आस्थत	2 पर्यास्थयाः	पर्यास्थेयाम्	पर्यास्थध्वम्
3 आस्थन्	आस्थताम्	आस्थन्	3 पर्यास्थत	पर्यास्थेताम्	पर्यास्थन्त

We give below the 3rd per. sing. of the rest.

Roots.

Roots.

शक्त्वा (5. 4. P. A.) अशकन्

शुभ्—अशुभन्

* लिप्, सिच् and ह्रस्व take also the fourth Variety in Atm. अलिप, असिचत, अह्नास्त.

† शक्त्वा 4. A. takes the Fourth, as well as the Fifth Variety, in the Atm. अशकन्, अशकिष्ट 3rd sing.

उच् 4. P. 'to collect'.—औचत्,
 मुच्—अमुचत्
 लुट् 4. P. 'to wallow'.—अलुटत्
 पत्—अपप्तत्
 क्लिप् 4 P. 'to be wet'.—अक्लिप्तत्
 विद् 4. P. 'to be'.—अविदत्
 मद्—अमदत्
 मिद् 1. A. 4. P. 'to be unctuous,'
 to melt—अमिदत्
 विद्* 6. P. A.—अविदत्
 शद् 1. P. 'to perish,' 'to decay'
 अशदत्

सद्—असदत्
 स्विद्—अस्विदत्
 ऋद् 4, 5. P. 'to prosper'—आर्धत्
 कुध्—अकुधत्
 क्षुध्—अक्षुधत्
 गृध् 4. P. 'to covet'—अगृधत्
 रध् 4. P. 'to hurt'—अरधत्
 शुध्—अशुधत्
 सिध्—असिधत्
 आप्—आपत्
 कृप्—अकृपत्

गुप् 4. P. 'to be confused'—अगुपत्
 डिप् 4. P. 'to throw'—अडिपत्

मुभ्—अमुभत्
 नम् 4. P. 'to kill'—अनभत्
 लुम्—अलुम्भत्
 क्लम्—अक्लम्भत्
 क्षम्—अक्षम्भत्
 यम्—अयम्भत्
 तम्—अतम्भत्
 दम्—अदम्भत्
 भम्—अभम्भत्
 शम्—अशम्भत्
 भम्—अभम्भत्
 सप् 1 P. 'to be confused or agitated,'—असम्भत्
 कृश 4, P. 'to be thin'—अकृशत्
 नश्—अनशत्
 भृश 4. P. 'to fall'—अभृशत्
 भ्रंश्—अभ्रंशत्
 वृश 4. P. 'to choose'—अवृशत्
 तुष्—अतुषत्
 तृष् 4. P. 'to be thirsty'—अतृषत्
 दुष् 4. P. 'to be spoiled,' &c.
 अवृषत्.

पिष्—अपिषत्
 पुष्—अपुषत्

* विद् A. takes the Forth, or Fifth Variety; अविज्, अवोदेह 3rd sing.

डुप्—अडुपत्

रुप्—अरुपत्

लुप्—4. 6. P. A.—अलुपत्

सुप्—असुपत्

विष् 3 P. A. 'to spread through'

अविषत्

बुष्—अबुषत्

शिष्—अशिषत्

शुष् 4 P. 'to be dry'—अशुषत्

हृष्—अहृषत्

कुप् 4. P. 'to embrace'—अकुसत्

घस् —1 P. 'to eat'—अघसत्

जस् 4. P. 'to release'—अजसत्

तस् 4 P. 'to throw away' अवसत्

वस् 4 'to decay,' 'to perish' अवसत्

वल्—4. P. 'to be straight' अवसत्

विस् 4. P. 'to go', 'to direct',

अविसत्

व्युस् 4 P. 'to throw',—अव्युसत्

डुप् 4. P. 'to burn'—अडुपत्

रिप् 4. P. 'to injure, to kill'—

अरिषत्

रुप् 4. P. 'to be angry or vexed.'

अरुपत्

व्युप् 4. P. 'to divide'—अव्युषत्

मस् 4 P. 'to weigh,' 'to change

form अवसत्

मुस् 4 P. 'to cut' अमुसत्

वस् 4. P. 'to strive' अवसत्

वस्—same as वस्

विस्—same as विस्

वु(वु)स्—अवु(वु)सत्

व्यास्—अविषत्

वुह—अवुहत्

वुह—अवुहत्

विह—अविहत्

वुह—अवुहत्

§ 543. The following roots belong to the 2nd Variety optionally; they optionally take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

अथतिर्जीर्यतिमुषी ग्लुषिग्लुषिषिमुषः

रिपन्तिश्च विनन्तिश्च चान्तास्त्वष्टी च शुष्यतिः ॥ १ ॥

अनैन्तिश्च युनन्तिश्च वेवेन्तिस्फोटवी वृतिः ।

* लुप् takes the Fourth Form in the Atm. अलत्.

† विष् Atm. takes the Seventh Variety, अविषत्.

व्युतिज्युती श्रोततिश्च श्रुतिर्होमस्य रुदादयः ॥ २ ॥

श्रुतिश्छिदी छृदिदृशी कुन्वातिश्च भिनत्तिना ।

रुदिस्कन्सौ बोधतिश्च रुणद्धिश्च तपिर्दृषिः ॥ ३ ॥

स्तभ्नाति स्तभ्नोतिदृशिर्वाषीतीभ्यती उहिः ।

तोहतिर्होहतिबृही चत्वारिंशदियं लुङि ॥ ४ ॥

विभाषयाङ्गिकरणा परस्मैपादिनी यदा ।

Roots.	3sing.	Optional forms.	Roots.	3sing.	Optional forms.
धि	अधत्	अधिधिवत्*			अज्योतिष्ट
		अधयीत्	धुत्—अधुतत्		अधोतीत्
जृ	अजरत्	अजारीत्	ज्युत्—अज्युतत्,		अज्योतीत्
मुच्	अमुचत्	अमोचीत्	मुर्—अमुर्त्,		अमोस्तीत्, अमुभ
ग्लुच्	अग्लुचत्	अग्लोचीत्	छिर्—अच्छिदत्,		अच्छैस्तीत्,
ग्लुज्	अग्लुजत्	अग्लुज्जीत्			अच्छित
मुज्	अमुजत्	अमोचीत्	छृर्—अच्छृदत्,		अच्छर्त्ति,
म्लुच्	अम्लुचत्	अम्लोचीत्			अच्छर्दिष्ट
रिच्—	अरिचत्	अरैशीत्, अरिक्त	दृर्—अदृदत्		अतर्त्ति, अतर्दिष्ट
विच्—	अविचत्	अवैशीत्, अविक्त	बुन्—अबुवत्		अबुन्दीत्, अबु-
शुच्—	अशुचत्	अशोचीत्, अशो-			न्दिष्ट
		न्दिष्ट	भिर्—अभिदत्,		अभैस्तीत्,
मिज्—	अमिजत्	अनैशीत्, अनिक्त			अभिक्त
युज्—	अयुजत्	अयौशीत्, अयुक्त	रुर्—अरुदत्		अरोरीत्
विज्—	अविजत्	अवैशात्, अविक्त	स्कन्—अस्कवत्,		अस्कान्स्तीत्
स्फुट्—	अस्फुटत्	अस्फोटीत्	बुध्—अबुधत्,		अबोधीत्, अबो-
चुत्—	अचुतत्	अचोटीत्			चिष्ट
व्युत्—	अव्युतत्,	अव्योतीत्	रुध्—अरुधत्		अरोत्सति, अरुद्ध-
ज्युत्—	अज्युतत्,	अज्योतीत्,	तृप्—अतृपत्,		अताप्सति, अथा-

* धि takes the Third and Fifth Varieties besides the 2nd.

Roots. 3 sing. Optional forms.

	प्सीत्, अतर्पित
कृप्—	अकृपत् अवाप्सीत्, अब्राप्सीत् अवर्पित
स्तम्भ्—	अस्तम्भत्, अस्तम्भीत्
वृक्ष्—	अवृक्षत्, अब्राक्षीत् अधक्षत्, अधोषीत्

Roots. 3sing. Optional forms.

मृष्—	अमृषत्, अमृषित
उह्—	औहत्, औहीत्
तुह्—	अतुहत्, अतोहीत्
बुह्—	अबुहत्, अबोहीत्
वृह्—	अवृहत्, अबर्हीत्

§. 544. The following 25 roots which are all Atmanepadi are conjugated in the Parasmaipada, when they belong to this Variety. In the Atmanepada they take the Fourth or Fifth Variety according as they are Anit or Set.

रुचिषुटिरुटिलुटो लोटत युतिवृत्त्नितः ।

अवेदते वेदते स्वन्द स्वैदते च वृधिः कृधिः ॥ १ ॥

कल्पते क्षुभनुमिनुभः क्षोभते संभते भ्रशिः ।

अंशिर्भ्रंसी भ्रंसिर्भंसी रुचादिः पठ्चर्विद्यतिः ॥ २ ॥

आत्मनेपदिनी निर्य लुङि त्वेवा विभाषया ।

अङ् परस्मैपदिनी भजत्यन्वय सिज्वती ॥ ३ ॥

Roots. 3rd sing. Optional forms.

रुच—	अरुचत्, अरोचिष्ट
घुद—	अघुदत्, अवोटिष्ट
रुद—	अरुदत्, अरोटिष्ट
लुद—	अलुदत्, अलोटिष्ट
लुड्—	अलुडत्, अलोडिष्ट
युत्—	अयुतत्, अयोतिष्ट
वृत्—	अवृत्तत्, अवर्तिष्ट
न्वित्—	अन्वितत्, अन्वेतिष्ट
क्षिबृ—	अक्षिबृत्, अक्षेदिष्ट
मिड्—	अमिडत्, अमेदिष्ट

Roots. 3rd sing. Optional forms

वृध्—	अवृधत्, अवर्धिष्ट
वृध्—	अवृधत्, अवर्धिष्ट
कृप्—	अकृपत्, अकल्पिष्ट अकृत
क्षुम्—	अक्षुमत्, अक्षोमिष्ट
नुम्—	अनुमत्, अतोमिष्ट
नुम्—	अनुमत्, अनोमिष्ट
क्षुम्—	अक्षुमत्, अक्षोमिष्ट
संभ्—	असंभत्, असंमिष्ट
भ्रष्—	अभ्रष्टत्, अभ्रशिष्ट
भ्रष्—	अभ्रष्टत्, अभ्रशिष्ट

स्यन्—अस्यदन्,	अस्वन्दिट्,	ध्वंस्—अध्वसन्,	अध्वंसिट्
	अस्थत्त	भ्रंस्—अभ्रसन्,	अभ्रंसिट्
स्विद्—अस्विदन्,	अस्वेदिट्	संस्—अससन्,	असंसिट्

Third Variety or Form.

545. Terminations:—

The same as those of the 2nd Variety.

546. Roots of the tenth class, causals, some derivatives, the root कृ and the roots भि, वृ, कृ when expressing the agent, take this Variety necessarily, and the roots धे and दि do it optionally.

§ 547. (a) The root is reduplicated before it takes the augment and then the terminations are added as in the 2nd Variety.

(b) Final इ and उ are changed to इष् and उष् before अ and final ओ is dropped.

Paradigms.

भि P. A. 'to go,' &c.

Par.

1. अक्षिभिजम्	अक्षिभिजाव	अक्षिभिजाव
2. अक्षिभिजः	अक्षिभिजतम्	अक्षिभिजत
3. अक्षिभिजन्	अक्षिभिजतान्	अक्षिभिजन्

Atm.

1. अक्षिभिजे	अक्षिभिजावहि	अक्षिभिजानहि
2. अक्षिभिजयाः	अक्षिभिजेयान्	अक्षिभिजयन्
3. अक्षिभिजत	अक्षिभिजेतान्	अक्षिभिजन्त

वृ—अवृवृवत् ३ Sing ; कृ—अकृकृवत् ३ Sing. ; कम्—अचकमत, (अचकमत also, when it takes आङ् see §461 and 548.) ३ sing. वि-
अविनिवत् (see p. 858. foot—note); धे—अदधत्. (धे also takes
1st. and Vith Varieties besides this).

§ 548. Roots of the Tenth Class and Causals:—

(a) The अय् of the base is dropped (the vowel changes taking place before it being retained) and a short vowel substituted for the long one (ए and ऐ being shortened to इ, and ओ and औ to उ).

The base so modified is then reduplicated according to the general rules; भावय् (Cau. B. of भू)=भाव्=भव्=बभव् after reduplication; चेतस् (from चित्)=चेत्=चित्=चिचित्, &c.

(b) इ is substituted for the अ of the reduplicative syllable if the syllable following it be short, and not prosodially long; the इ of the reduplicative syllable is lengthened if not followed by a conjunct consonant; thus बभव्=बिभव्=बीभव्. चिचित्=चीचित्; स्खल्=चस्खल्=चिस्खल्, the इ is not lengthened as it is followed by a conjunct consonant; स्पन्=पस्पन् only, as प is followed by a syllable prosodially long.

(c) Roots having a penultimate ऋ, short or long, optionally preserve it, the long ऋ being changed to the short one; वृत् causal base वर्तय्=वर्त् after dropping अय्, and वृत् by this; वर्त्=ववर्त्; वृत्=ववृत्=विवृत्=वीवृत्; कृत्=कीर्तय्=कीर्त् & कृत् by this; कीर्त्=चिकीर्त्; कृत्=चीकृत्.

(d) To the base so prepared the augment अ is to be prefixed and the terminations added as in the 2nd Variety. अबीभवत्, from भू, अचीचितत्, from चित्, अचिस्खलत्, from स्खल्, अपस्पन्दत्, from स्पन्; अववर्तत्, अवीवृत् from वृत्; अचिकीर्तत्, अचीकृतत् fr. कृत्; अपपर्यत्, अपीपृयत् from पृय्, &c.

§ 549. Bases with initial vowels:—

(a) If a root begins with a vowel and ends in a single consonant the consonant is reduplicated and इ added to it in the redupli

cative syllable ; अद्=अटद्=अटिद्=आटिट् by § 410 (d). आप्=आपिपत्-त्, ऊह्=औजिहत्-त्, &c.

(b) If it end in a conjunct consonant with a nasal, ह् or र् for its first member, the second member of the conjunct is reduplicated ; उन्द्=उन्दह्=उन्दिह् and finally औन्दिहत्-त् 3 sing. ; similarly आहिट् from अह् (for अह्द्) ; आजिहत् from अर्ह्, आर्जिजत् from अर्ज्, &c.

(c) The roots ऊन्, अङ्, अङ्ग, अन्ध, अस्, अर्ध, Atm. and some others substitute अ् for इ in the reduplicative syllable 3 sing. औननत्, आञ्जकत्, आञ्जगत्, आन्धधत्, आंससत्, आर्त्तयत्, &c.

§ 550. Roots in उ, short or long, substitute उ (changeable to ऊ like इ) for इ in the reduplicative syllable, provided it be not (immediately) followed by a labial consonant or a semivowel or ज्, followed by अ or आ; नु—अनूनवत्-त्, कु—अचूकवत्, वृ—अवृहवत्, व्यु—अवृयवत्-त्, &c. But पू—अपीपवत्-त्, भू—अबीभवत्-त्, जु 'to hasten' अजीजवत्, मृ 'to bind'—अमीमवत्, बृ 'to bind' अवीयवत्, रु—अरीरवत्-त्, लृ—अलीलवत्, &c.

(a) The roots लु, श्रु, हु, घृ 'to go,' घृ 'to swim' and च्यु optionally retain the इ; असिसवत् or अलुसवत्, अशिशवत् or अलुशिवत्, अदिद्रवत् or अलुद्रवत्, अपिप्रवत् or अलुप्रवत्, अपिप्लवत् or अलुप्लवत्, अचिच्यवत् or अलुच्यवत्.

§ 551. The roots भ्राज्, भास्, भाष्, क्षीप्, जीव्, मील्, पीड्, कण् 'to moan,' चण् 'to sound,' 'to go,' रण्, 'to sound,' मण्, वण् 'to sound,' अण् 'to give,' लृप्, 6., P. A. 'to cut,' हेद् 'to harass,' हे, लुद्, लुड् and लृप् 4 P., shorten their penultimate optionally; 1. sing:—अविभ्रजम् or अब्रभाजम्, अवीमसम् or अब्रभासम्, अवीमषम् or अब्रभाषम्, अहीक्षिपम् or अदिक्षिपम्, अजीजिवम् or अजिजीवम्, अमीनिलम् or अमिनिलम्, अपीपिडम् or अपिपिडम्, अक्षीकणम् or अचका-

नम्, अचीचनम् or अचचानम्, अररिणम् or अरराणम्, अवीचनम् or अवचानम्, अवीचनम् or अवचानम्, अशिचनम् or अशचानम्, अलूलुपम् or अलुलोपम्, अजीहिङ् or अजिहेङ्, अजुहवम् or अजुहावम् (see § 415. below), अलुलुटम् or अलुलोटम्, अलुलुटम् or अलुलोटम्, &c.

§ 552. The अ of the reduplicative syllable of स्मृ, वृ, स्वर, प्रथ, अर, स्तृ, and स्पृ is not changed to इ; वेष्ट and चेष्ट optionally change their इ to अ; 1 sing. असस्मरम्, अवस्मरम्, अतस्वरम्, अपप्रथम्, अममरम्, अतस्तरम्, अपस्पृशम्; वेष्ट—अविवेष्टम्, अववेष्टम्; चेष्ट—अचिचेष्टम्—अचचेष्टम्.

§ 553. The roots ह्वे and स्वप् take samprasāraṇa; श्वि does it optionally; स्वप्—असृषुपत्; श्वि—अशूशवत्, अशिश्वत्.

§ 554. The roots given under § 399 preserve their vowel unchanged; कथ—अचकथत्, वर—अववरत्, शब्—अशशब्त्, रह—अररहत्, पत्—अपपत्, स्पृह—अपस्पृहत्, सूच्—असूचत्.

§ 555. The roots शास्, एज्, काश्, क्रीड्, क्षीब्, खार्, खेल्, कौक्, ताय्, हाण, वैष्, नाथ, प्रोथ, बाध्, याच्, योध, राध, राज्, लाघ्, लेप्, लोक, लोच, वेप्, वेल्, भ्लाघ्, भ्लोक्, सेक्, सेव्, हेष्, and others less important, do not shorten their penultimate; 3 sing. अशशासत्, ऐजिजत्, अचकाशत्, अचिक्रीडत्, अचिक्षीवत्, अचखाहत्, अचिखेलत्, &c.

§ 556. Roots which form their Causal Aorist irregularly: इ with अधि 'to study'—अध्यापिपत्, अध्यजीगपत् (इ with अधि 'to remember' अध्यजीगमत्).

ईर्ष्य 'to envy'—ऐर्षियत्, ऐर्षियत्

कर्ण्—और्णवत्

गण्—अजगपत्, अजीगपत्

ग्रा—अजिग्रपत्, अजिग्रिपत्

चकास्—अचीचकासत्, अचचकासत्

शृन्—अदिशुतत्

पा 'to drink' अप्रीज्वत् (पा 'to protect' forms its Causal Aorist regularly as अपीषलत्).

स्था—अतिष्ठिषत्

स्फुर्—अपुस्फुरत्, अपुस्फरत्

Paradigms.

कु 'to do.'

Par.

Atm.

- 1 अचीकरम् अचीकराव अचीकराम अचीकरे अचीकरावहि अचीकरामहि
- 2 अचीकरः अचीकरतम् अचीकरत अचीकरथाः अचीकरेथाम् अचीकरध्वम्
- 3 अचीकरत् अचीकरताम् अचीकरन् अचीकरत अचीकरेताम् अचीकरन्त

जप्

Par.

Atm.

- 1 अतिजपम् अतिजपाव अतिजपाम अतिजपे अतिजपावहि अतिजपामहि
- 2 अतिजपः अतिजपतम् अतिजपत अतिजपथाः अतिजपेथाम् अतिजपध्वम्
- 3 अतिजपत् अतिजपताम् अतिजपन् अतिजपत अतिजपेताम् अतिजपन्त

चुर

- 1 अचूचुरम् अचूचुराव अचूचुराम अचूचुरे अचूचुरावहि अचूचुरामहि
- 2 अचूचुरः अचूचुरतम् अचूचुरत अचूचुरथाः अचूचुरेथाम् अचूचुरध्वम्
- 3 अचूचुरत् अचूचुरताम् अचूचुरन् अचूचुरत अचूचुरेताम् अचूचुरन्त

Sixth Variety or Form

(Only Parasmaipadi).

N. B.—The Sixth and the Seventh Varieties are given here before the Fourth and Fifth as it is more convenient to do so.

57. Terminations of the Sixth Form:—

सिषम्

सिष्य

सिष्य

2 स्तीः	सिष्टम्	सिष्ट
2 स्तीन्	सिष्टान्	सिष्टुः

§ 558. Roots ending in आ (including those that change their final to आ) the roots यन्, रन् and नन् take this Variety.

559. The roots ending in आ which are restricted to the First, Second and Third Varieties do not take this Variety.

PARADIGMS.

यम्		
1 अयंसिषम्	अयंसिष्व	अयंसिष्म
2 अयंसीः	अयंसिष्टम्	अयंसिष्ट
3 अयंसीन्	अयंसिष्टान्	अयंसिष्टुः

रन्—अरंसिषम्, अरंसिष्व, अरंसिष्म, &c. नन्—अनंसिषम्, अनंसिष्व, अनंसिष्म, &c.; शो—अशांसिषम्, &c. छो—अच्छांसिषम्, &c. मि—or मी—अमांसिषम्, अमांसिष्व, अमांसिष्म, &c.; ली—अलांसिषम्, अलांसिष्व, अलांसिष्म, &c.

Seventh Variety or Form.

(Parasm. and Atmane.).

§ 560. Terminations:—

Par.			Atm.		
1 सन्	साव	साम	1 सि	सावहि	सामहि
2 सः	सतम्	सत	2 सथाः	साथाम्	सध्वम्
3 सन्	सताम्	सन्	3 सत	साताम्	सन्त

§ 561. Anit roots ending in ण् ष् स् and ह् and having इ, उ, ऋ, or ॠ for their penultimate take this Form. दृष् is an exception; it therefore takes the Fourth Variety.

§ 562. कृष्, मृष्, and स्पृष् optionally belong to this Variety.

§ 563. The roots दुह्, दिह्, लिह् and गुह् when Atmanepadi

drop the initial स or सा of the terminations of the 1st dual, 2nd and 3rd sing. and 2nd pl. optionally.

PARADIGMS.

दिष् P. A.

1 अदिक्षम् अदिक्षाव अदिक्षाम	1 अदिक्षि अदिक्षावहि अदिक्षामहि
2 अदिक्षः अदिक्षतम् अदिक्षत	2 अदिक्षयाः अदिक्षायाम् अदिक्षध्वम्
3 अदिक्षन् अदिक्षताम् अदिक्षन्	3 अदिक्षत अदिक्षाताम् अदिक्षन्त

दिह् P. A.

1 अधिक्षम् अधिक्षाव अधिक्षाम	1 अधिक्षि अधिक्षावहि अधिक्षामहि
अदिह्वहि
2 अधिक्षः अधिक्षतम् अधिक्षत	2 अधिक्षयाः अधिक्षायाम् अधिक्षध्वम्
अदिग्धाः अधिग्ध्वम्
3 अधिक्षन् अधिक्षताम् अधिक्षन्	3 अधिक्षत अधिक्षाताम् अधिक्षन्त
अदिग्ध

दुह् to be similarly conjugated.

लिह्

1 अलिक्षम् अलिक्षाव अलिक्षाम	1 अलिक्षि अलिक्षावहि अलिक्षामहि
अलिह्वहि
2 अलिक्षः अलिक्षतम् अलिक्षत	2 अलिक्षयाः अलिक्षायाम् अलिक्षध्वम्
अलीढाः अलीढ्वम्
3 अलिक्षन् अलिक्षताम् अलिक्षन्	3 अलिक्षत अलिक्षाताम् अलिक्षन्त
अलीढ

गुह्* P. A.

1 अगुक्षम् अगुक्षाव अगुक्षाम	1 अगुक्षि अगुक्षावहि अगुक्षामहि
अगुह्वहि |
|------------------------------|---|

* गुह् being a Wet root optionally takes the Fifth Variety; अगु-
हिषम्, अगुहिषि, &c.

2. अबुक्षः अबुक्षतम् अबुक्षत

2. अबुक्षाः अबुक्षायाम् अबुक्षध्वम्

3. अबुक्षत् अबुक्षताम् अबुक्षन्

3. अबुक्षत अबुक्षाताम् अबुक्षन्त

Roots. 1sing.

रिष्—अरिक्षम्

रुष्—अरुक्षम्

लिष्—अलिक्षम्, अलिक्षि

विष्—अविक्षम्

कुष्—अकुक्षम्

रुष्—अरुक्षम्

क्लिष्*—अक्लिक्षम्, अक्लिषिषम्

कुष् with निर्—निरकुक्षम्, निर-

कोषिषम्

मृष्—अमृक्षि—अमृर्हिषि

स्पृष्—अस्पृक्षम्, अस्पृक्षि

अस्पृक्षम्;

Roots. 1sing.

त्विष्—अत्विक्षम्, अत्विक्षि

द्विष्—अद्विक्षम्, अद्विक्षि

विष्—अविक्षम्

मिष्—अमिक्षम्

निष्—अनिक्षम्

दृष्—अदृक्षम्, अदृर्हिषम्

स्तृष्—अस्तृक्षम्, अस्तृर्हिषम्

वृष्—अवृक्षम्, अवृर्हिषम्

मृष्—अमृक्षम्, अमृर्हिषम्

मृष्—अमृक्षम्, अमार्क्षम्, अम्राक्षम्

कृष्—अकृक्षम्, अकृक्षि, अकार्षम्,

अक्राक्षम् अकृक्षि

Fourth Variety or Form.

§ 564 Terminations:—

Paras.

1. सम् स्व स्म

2. सीः स्तम् स्त

3. सीत् स्तान् स्तुः

Atm.

1. सि स्वहि स्महि

2. स्थाः सायाम् ध्वम्

3. स्त सातान् सत

§ 565. (a) Anit roots not belonging to any of the preceding Varieties take this Form. Anit roots that optionally take any of the preceding Varieties and Wet roots optionally belong to this Variety.

* Wet roots which belong to this Variety, optionally take the Vth.

Exceptions:—

(1) स्तु and सु, when Parasmaipadi, belong to the Fifth Variety.

(2) Roots ending in क् preceded by a conjunct consonant may take Fourth or Fifth Form in the Atmanepada.

(3) अङ् and धू Par. take the Fifth Form only. धू A. may take the Fourth or the Fifth Form.

(4) Of Set roots वृ and those ending in क्, when Atm. belong to either (4th or 5th Variety). स्तु and क्तु when A. belong to the Fourth.

566. (a) In the Parasmaipada the radical vowel takes its Vrddhi substitute; नी-अनैषीत्, कृ-अकार्षीत्, भञ्ज-अभांसीत्, &c.

(b) In the Atmanepada Guna is substituted for final इ or उ, short or long; final क् and the penultimate vowel remain unchanged; final क् is changed to ईर or ऊर in accordance with § 393. चि-अचेष्ट, नि-अनेष्ट, द्यु-अद्योष्ट, सू-असोष्ट, निष्-अनित्त, स्तृ-अस्तीष्ट, वृ-अवूर्ष्ट.

(c) Penultimate क् of Anit roots is optionally changed to र; अक्राक्षीत् or अक्राक्षीत्.

§ 567. After a short vowel, and after consonants, except nasals and र्, the स् of terminations beginning with स्त and स्थ is dropped; ह—अहत् 3 sing. कृ—अकृयाः 2 sing.; क्षिप्—अक्षिप्याः अक्षिप्त, 9^c.

Paradigms.

1. अपाक्षम्	अपाक्ष्व	अपाक्ष्म	अपक्षि	अपक्ष्वहि	अपक्ष्महि
2. अपाक्षीः	अपाक्तम्	अपाक्त	अपक्याः	अपक्षायाम्	अपध्वम्
3. अपाक्षीत्	अपाक्ताम्	अपाक्षुः	अपक्त	अपक्षाताम्	अपक्षत

Conjugate similarly other Anit roots ending in consonants; क्षिप् अक्षैःतम् P. I. sing.; अक्षिप्ति Atm. I. sing.; युज्—अयौक्षम्, अयुक्षि

I. sing. P. & A.; वृज्-अत्राक्षम्* 1 sing. वृश्-अत्राक्षम् समवृक्षि 1 sing.
P. A.; प्रच्छ्-अप्राक्षम् 1 sing अप्राक्षीः अप्राष्टम् अप्राष्ट 2. per. &c.; रुष्-
अरौत्सम् 1 sing.; अरौत्सीः 2 sing अरौद्धम् 2 per. dual, &c.; इह्—
अधाक्षम् 1 sing.; अहाग्धम् 2 dual, &c.

जि P. with वि Atm.

1. अजैषम् अजैष्व अजैष्म व्यजेषि व्यजेष्वहि व्यजेष्महि
2. अजैषीः अजैष्टम् अजैष्ट व्यजेष्टाः व्यजेषायाम् व्यजेद्वम्
3. अजैषीत् अजैष्टान् अजैष्टुः व्यजेष्ट व्यजेषाताम् व्यजेषत

Conjugate similarly चि, नी, ली,† &c.; श्रु, यु 9. P. A. &c.;
चि—अचैषम्, अचेषि 1 sing; ली 9 P. 4. A. अलैषम् 1 sing.
अलेषि, अलासि 1 sing. श्रु—अश्रौषम्, &c.

कृ. P. A.

1. अकार्षम् अकार्ष्व अकार्ष्म अकृषि अकृष्वहि अकृष्महि
2. अकार्षीः अकार्ष्णम् अकार्ष्ण अकृषाः अकृषायाम् अकृद्वम्
3. अकार्षीत् अकार्ष्णान् अकार्ष्णुः अकृत अकृषाताम् अकृषत

स्तृ P. A. to be similarly conjugated. Conjugate कृ A. similarly.

वृ A.

स्तृ A.

1. अवृषि अवृष्वहि अवृष्वहि	1. अस्तीषि अस्तीष्वहि अस्तीष्महि
2. अवृष्टाः अवृषायाम् अवृद्वम्	2. अस्तीष्टाः अस्तीषायाम् अस्तीद्वम्
3. अवृष्टं अवृषाताम् अवृषत	3. अस्तीष्टं अस्तीषाताम् अस्तीषत

धृ

कृष †

1. अधोषि अधोष्वहि अधोष्महि	1. अकार्षम् अकार्ष्व अकार्ष्म
	अक्राक्षम् अक्राक्ष्व अक्राक्षम्

* Vide § 465.

† Also takes the VIth Variety when it substitutes अत् for its final.

‡ कृष्, स्पृग् and मृश् also take the VIIth Variety; वृप् and वृष् take the IIInd and Vth besides this.

2. अधोष्ठाः अधोषायाम् अधोडुम् 2. अकार्षीः अकार्षम् अकार्षे
अक्राक्षीः अक्राक्षम् अक्राक्षे
3. अधोष्ट अधोषाताम् अधोषत 3. अकार्षीत् अकार्षात् अकार्षुः
अक्राक्षीत् अक्राक्षात् अक्राक्षुः
मृज् Atm. अकृषि, &c.

1. अमार्क्षम् अमार्क्ष्व अमार्क्ष्म Conjugate similarly तृप्, वृप्, स्पृष् &c.
2. अमार्क्षीः अमार्क्षम् अमार्क्षे तृप्—अताप्सीत्, अत्राप्सीत्, &c.
3. अमार्क्षीत् अमार्क्षात् अमार्क्षुः स्पृष्—अस्पाप्सीत्, अत्राप्सीत्, &c.
वृष्—अमार्क्षीत्, अत्राप्सीत्, &c.

* वत् 1 P.

1. अवात्सम्	अवात्स्व	अवात्सम्
2. अवात्सीः	अवात्तम्	अवात्त
3. अवात्सीत्	अवात्तात्	अवात्तुः

वह् P. A.

1. अवाक्षम्	अवाक्ष्व	अवाक्ष्म	अवाक्षि	अवाक्ष्वहि	अवाक्षमहि
2. अवाक्षीः	अवोडम्	अवोड	अवोडाः	अवाक्षायाम्	अवोडुम्
3. अवाक्षीत्	अवोडात्	अवाक्षुः	अवोड	अवाक्षाताम्	अवाक्षत
- † गाह् A. क्रम् with प्र.

1. अवाक्षि	अवाक्ष्वहि	अवाक्षमहि	1. प्राकृषि	प्राकृष्वहि	प्राकृषमहि
2. अगाडाः	अवाक्षायाम्	अवाडुम्	2. प्राकृष्याः	प्राकृसायाम्	प्राकृष्वम्
3. अगाड	अवाक्षाताम्	अवाभत	3. प्राकृस्त	प्राकृसाताम्	प्राकृसत
- क्रम् to be similarly conjugated.
अभसि 1 sing. &c.

Irregular Aorists of the Fourth Form.

§ 568. हा, धा, and roots assuming the forms of हा and धा

* वत् A. takes the Vth Variety since it is Set.

† Also take the Vth Variety.

(Vide § 459) and स्या substitute इ for their final vowel in the Atm. This इ does not take its Guṇa substitute. In the Par. these roots take the first Variety (Vide § 582).

§ 569. हन् drops its nasal before the Atm. terminations.

It takes the Fourth Form in the Atm. optionally: but takes the Fifth Form both in the Par. and Atm. in which case वध् is substituted for it.

§ 570. गन्, and वन् with उप 'to marry' optionally drop their nasal, when they take the Atm. terminations. वन् when it means 'to give out' (as the faults of others) necessarily drops its nasal.

§ 571. The third person sing. of पठ् is अपादि. वुध् 4. A. takes the termination इ optionally in the 3rd sing. before which the penultimate उ takes Guṇa.

Paradigms.

हन् A. (with आ).

1 आहसि	आहस्वहि	अहस्महि
2 आहथाः	आहसाथाम्	आहध्वम्
3 आहत	आहसाताम्	आहसत

वन् with उप्

1 उदायसि	उदायस्वहि	उदायस्महि
2 उदायथाः	उदायसाथाम्	उदायध्वम्
3 उदायत	उदायसाताम्	उदायसत

गन् with सम्

1 समगंसि	समगंस्वहि	समगंस्महि
2 समगंस्थाः	समगंसाथाम्	समगन्ध्वम्
3 समगंस्त	समगंसाताम्	समगंसत

1 समगति	समगस्वहि	समगस्महि
2 समगथाः	समगसायाम्	समगध्वम्
3 समगत	समगसाताम्	समगसत

यम् with उप to be similarly conjugated; उपायसि, उपायसि 1 sing.
उपायस्वहि, उपायस्वहि 1 dual; उपायस्थाः, उपायथाः 2 sing &c.

बुध्

1 अभुत्ति	अभुत्स्वहि	अभुत्स्महि
2 अबुद्धाः	अभुत्सायाम्	अभुत्ध्वम्
3 अबुद्ध, अबोधि	अभुत्साताम्	अभुत्सत

पद्

1 अपत्ति	अपत्स्वहि	अपत्स्महि
2 अपत्थाः	अपत्सायाम्	अपत्ध्वम्
3 अपादि	अपत्सायाम्	अपत्सत

इ with अधि*

1 अध्यगीषि	अध्यगीष्वहि	अध्यगीष्महि
2 अध्यगीष्ठाः	अध्यगीषायाम्	अध्यगीङ्गम्
3 अध्यगीष्ट	अध्यगीषाताम्	अध्यगीषत
1 अध्यैषि	अध्यैष्वहि	अध्यैष्महि
2 अध्यैष्ठाः	अध्यैषायाम्	अध्यैङ्गम्
3 अध्यैष्ट	अध्यैषाताम्	अध्यैषत.

स्था—	समस्त्यिषि	1 sing.
रा--	अदिषि	"
धा—	अधिषि	"
मी--	अमासि	"

Fifth Variety or Form.

§ 572. Terminations :—These are obtained by prefixing the

* Vide § 486,

augment इ to the terminations of the Fourth Variety, dropping the ख in the case of the 2nd and 3rd per. sing.; *e. g.*

Par.			Atm.		
1 इषम्	इष्व	इष्म	1 इषि	इष्वहि	इष्महि
2 ईः	इष्टम्	इष्ट	2 इष्टाः	इषायाम्	इष्वन्
3 ईत्	इष्टान्	इष्टुः	3 इष्ट	इषात्तान्	इषत्

§ 573. All roots not restricted to any of the preceding Varieties take this Variety. Consequently it is peculiar to Set roots (Vide § 565).

§ 574. (a) In the Parasmaipada, the final radical vowel and the penultimate अ of roots ending in इ or लृ and that of च्छ् and ज्ञ् take their Vṛddhi substitute necessarily. लृ—अलविषम्, फल्—अफालिषम्, &c.

(b) The penultimate vowel of a root takes its Guṇa substitute ; बुध्—अबोधिषम्, &c.

(c) Vṛddhi is optionally substituted for the penultimate अ not prosodially long of roots having an initial consonant and not ending in इ or लृ; पठ्—अपठिषम्, गृह्—अगृहिषम्—अगृहिषम्.

(d) But the vowel of roots ending in इ, म्, ञ्, and of the roots क्षम्, श्वस्, जागृ, णि, कद, 'to cover, 'to surround,' च्छद्, 'to break, to pierce,' चत्, चद् 'to ask, to beg,' पय्, 'to go or move,' मय् 'to churn,' लग् 'to stick' or 'cling to,' हस् and हृस् 'to sound or to be diminished,' takes its Guṇa substitute.

(e) In the Atmanepada the radical vowel takes its Guṇa substitute. लृ—अलविष्ट.

Paradigms.

स्तु—अस्ताविषम् 1 sing. अस्तावीत्, स्तु—अस्ताविषम् 1 sing. अस्ता-
3 sing. वीत् 3 sing.

सु—असाविषम् 1 sing. असावीत्
3 sing.

अवरिष्वहि, अवरिष्वहि, &c.
अवरिष्ठाः or अवरिष्ठाः

धू—अधाविषम्, अधविषि 1 sing.

2 sing. &c.

रुह—अरुतरिषि 1 sing. अरुतरिष्ट.
3 sing.

सृज्—अमार्जिषम्, 1 sing. अमार्जीत्
3 sing.

वृ and वृ—P. अवारिषम् 1 sing.
अवारीत् 3 sing.

हन्—अवधिषम्, अवधिषि 1 sing.
Par. and Atm.

हृन्—अस्तारिषम्, Par. अस्तारिषि,
अस्तरीषि Atm. 1 sing.

क्रम्—अक्रमिषम् 1 sing. अक्रमीत्
3 sing.

अरुतरिष्ठाः—रीष्ठाः 2 sing.

क्षम्—अक्षमिषिम्, 1 sing. अक्षमिष्ट
3 sing.

वृ* A.—अवरिषि-अवरीषि 1 sing.

For the optional forms of these roots see the preceding Variety.

न्धि—अन्धविषम् 1 sing. अन्धवीत्
3 sing:

गुप्—† अगोपाविषम्, अगोपिषम्
1 sing.

जागृ—अजागरिषम्, 1 sing. अ-
जागरीत् 3 sing.

तृप्—अतर्पिषम् 1 sing. अतर्पित्
3 sing.

अञ्ज्—आञ्जिषम् 1 sing. आ-
ञ्जीत् 3 sing.

स्वन्—अस्वमिषम् 1 sing. अस्वमीत्.
3 sing.

व्रज्—अव्राजिषम् 1 sing, अव्राजीत्
3 sing.

क्षम्—अक्षमिषि 1 sing. अक्षमिष्ट
3 sing.

विज्—§ अविजिषम्. 1 sing.

भप्—अभाणिषम्, अभाणिषम् 1 sing.

लब्ध्—अल्यविषम्, अल्यविषि 1 sing

वद्—अवादिषम् 1 sing. अवादीत्
3 sing.

क्षर—अक्षारिषम् 1 sing.

काल्—अकालिषम् 1 sing.

* See § 475.

† Vide § 461.

§ Vide § 466.

अवस्—अवसिषन् 1 sing, अवसीत् गाह्—अगाहिषि 1 sing. अगाहिह
3 sing. 3 sing.

अह्—अमहीषन्, अमहीषि. 1 sing. गुह्—अगृहिषन्*, अगृहिषि 1 sing
P. A.

Irregular Aorists of the Fifth Form.

§ 575. The roots **हीप्**, **जन्**, **पूर**, **ताह** and **प्याह** optionally substitute **इ** for the **अ** of the third person sing. Atn.

§ 576. Roots of the 8th class ending in **न्** or **न्** drop their nasal and substitute optionally **यास्** and **त्** for the terminations **इष्टाः** and **इष्ट** of the 2nd and 3rd person sing. Atn. **कम्** lengthens its vowel after dropping **न्**.

§ 577. The vowel of **ऊर्णु** takes Vṛddhi optionally in the Parasm. i. e. optionally takes Guna substitute; also it optionally remains unchanged before **इ** (Vide § 462, 518).

§ 578. The **आ** of **हरिद्रा** is optionally dropped in the Aorist and consequently it takes the Sixth and the Fifth Varieties.

Paradigms.

ऊर्णु

Par.

1. और्णुविषन् और्णुविष और्णुविष्म

2 और्णुवीः और्णुविष्टम् और्णुविष्ट

3 और्णुवीत् और्णुविष्टान् और्णुविष्टुः

1 और्णुविषन् और्णुविष और्णुविष्म और्णुविषन् और्णुविष और्णुविष्म

2 और्णुवीः और्णुविष्टम् और्णुविष्ट और्णुवीः और्णुविष्टम् और्णुविष्ट

3 और्णुवीत् और्णुविष्टान् और्णुविष्टुः और्णुवीत् और्णुविष्टान् और्णुविष्टुः

* Vide p. 265. foot-note †. गुह् also takes VIIth Variety.

Atm.

1 और्ण्विषि	और्ण्विष्वहि	और्ण्विष्महि
2 और्ण्विष्ठाः	और्ण्विषायाम्	और्ण्विष्वन्-ङ्
3 और्ण्विट्	और्ण्विषाताम्	और्ण्विषत्
1 और्ण्विषि	और्ण्विष्वहि	और्ण्विष्महि
2 और्ण्विष्ठाः	और्ण्विषायाम्	और्ण्विष्वन्-ङ्
3 और्ण्विट्	और्ण्विषाताम्	और्ण्विषत्

हरिष्ठा—अहरिद्विषम्, अहरिद्वीत्.

जृ—अजनिषि अजानिट्, अजानि.

शीप्—अशीपिषि 1 sing. अशीपिट्,

अशीपि 3 sing.

ताब्—अताचिषि, अताचिट्, अताचि

प्याब्—अप्याचिषि, अप्याचिट्; अ-

प्याचि.

पूर—अपूरिषि, अपूरिट्, अपूरि.

Roots of the 8th Class.

हृण्—आर्ण्विषम् 1 sing. Par.
 आर्ण्विषि 1sing. Atm. आर्ण्वि-
 ष्ठाः, आर्याः; आर्ण्विट्, आर्त 2.
 & 3 sing. Atm.

क्षिण्—अक्षेण्विषम्, 1 sing. Par.
 अक्षेण्विषि 1 sing. Atm.
 अक्षेण्विष्ठाः, अक्षियाः; अक्षेण्विट्
 अक्षित 2 & 3 sing. Atm.

घृण्—अघर्ण्विषम् 1 sing. Par.
 अघर्ण्विषि 1 sing. Atm,
 अघर्ण्विष्ठाः, अघ्याः, अघर्ण्विट्,
 अघृत 2 & 3 sing. Atm.

हृण्—अतर्ण्विषम् 1 sing. Par.
 अतर्ण्विषि 1 sing. Atm.
 अतर्ण्विष्ठाः, अतृयाः; अतर्ण्विट्,
 अतृत्. 2 & 3 sing. Atm.

Roots of the 8th Class.

तन्—अतान्विषम् अतान्विषम्, Par.
 अतान्विषि, Atm. 1 sing. अत-
 निष्ठाः अतयाः, अतान्विट्, अतत
 2 and 3. sing. Atm.

मन्—अमनिषि 1 sing. अमनिष्ठाः,
 अन्याः; अमनिट्, अमत 2 &
 3 sing.

द्वन्—अवान्विषम्, अवनिषम् 1 sing.
 Par. अवनिषि, 1 sing. Atm.
 अवनिष्ठाः, अवयाः अवनिट्
 अवत 2 & 3 sing. Atm.

सन्—असान्विषम्, असनिषम् 1 sing.
 Par. असनिषि, 1 sing. Atm.
 असनिष्ठाः, असायाः; असनिट्
 असात 2 & 3 sing. Atm.

(6) THE BENEDICTIVE (आशीर्लिङ्)

§ 579. The Parasmaipada terminations of this mood may be obtained by prefixing यास् to those of the Imperfect, dropping its final स before the स् and त् of the 2nd and 3rd per. sing.; and the Atmanepada ones by prefixing स् to the terminations of the Atm. Potential and to the त् and श् occurring in them. These therefore are:—

Parasm.			Atmane.		
1 यासम्	यास्व	यास्म	1 सीव	सीवहि	सीमहि
2 याः	यास्तम्	यास्त	2 सीष्ठाः	सीयास्याम्	सीभ्वम्
3 वान्	यास्ताम्	यासुः	3 सीष्ट	सीयास्ताम्	सीरन्

(a) Parasmaipada.

§ 580. The Par. terminations are weak and therefore occasion no Guṇa or Vṛddhi change in the root. All roots reject the augment इ.

§ 581. The final इ or उ is lengthened; final क् short is changed to रि, and final क् changed to ईर and to ऊर when preceded by a labial or व; before the Par. terminations of the Benedictive, and the य of the Passive; जि-जीयान्, स्तु-स्तुयान्; कृ-क्रियान्, कृ-कीर्यान्, पू-पूर्यान्, &c.

§ 582 क् preceded by a conjunct consonant and the root क् are changed to Guṇa under the same circumstances; स्तु-स्मर्यान्, क्-अर्यान्.

§ 583. Roots capable of taking Samprasāraṇa take it: वान् substitutes इ for its vowel.

§ 584. A penultimate nasal is generally dropped. Some of the roots dropping their nasal thus are:—अङ्, अज्,

भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज्, मन्थ्, मन्थ्, उन्ध्, स्त्रन्ध्, स्विन्ध्, इन्ध्, बन्ध्, हन्ध्, स्तम्ध्, दंष्ट्, भंष्ट्, ध्वंस्, घांस्, कंस्, and लृङ्.

§ 585. हा, धा, and roots assuming these forms, मा, स्था गे, पा, 'to drink,' हा, to abandon' and सो change their final to ए. Final आ (also that substituted for ऐ see § 359). if it be preceded by a conjunct consonant, is changed to इ optionally ; हा-देयान्, पा-पेयान्, गे-गेवान्, ग्ले-ग्लेवान् or ग्लावान्, &c. but पा 'to protect' पायान्.

Atmanepada.

§ 586. (a) इ is prefixed to the terminations after Set roots and optionally after Wet ones.

(b) Roots ending in क् preceded by a conjunct consonant, the root वृ and roots ending in क् admit of इ optionally.

§ 587. The Atm. terminations are strong. Before these the radical vowel takes its Guṇa substitute ; but when the intermediate इ is not prefixed to the terminations, the final क् remains unchanged and क् is changed to ईर् or to ऊर् if a labial precedes ; चि--चेपीष्ट, धु-धोपीष्ट, लू--लोपीष्ट, स्तृ-स्तरिपीष्ट or रतीपीष्ट, पृ-परिपीष्ट or पूर्पीष्ट, &c.

Paradigms.

चि

Par.	Atm.
1 चीयास्तम् चीयास्व चीयास्म	1 चेपीब चेपीवहि चेपीमहि
2 चीयाः चीयास्तम् चीयास्त	2 चेपीष्ठाः चेपीयास्त्यान् चेपीडुम्
3 चीयान् चीयास्तान् चीयाडुः	3 चेपीष्ट चेपीबास्तान् चेपीरन्

भू P. A.

1 भूयास्तम् भूयास्व भूयास्म	1 भविषीब भविषीवहि भविषीमहि
-----------------------------	----------------------------

- 2 भूवाः भूवास्तम् भूवास्त 2 भविषीष्ठाः भविषीयास्याम् भविषीष्वम्-ङ्म्
3 भूवान् भूवास्ताम् भूवास्तुः 3 भविषीष्ट भविषीयास्ताम् भविषीरन्

कृ P. A.

- 1 क्रियासम् क्रियास्व क्रियास्म 1 कृषीव कृषीवहि कृषीमहि
2 क्रियाः क्रियास्तम् क्रियास्त 2 कृषीष्ठाः कृषीयास्याम् कृषीङ्म्
3 क्रिवान् क्रियास्ताम् क्रियास्तुः 3 कृषीष्ट कृषीयास्ताम् कृषीरन्

स्तृ Par.

कृ Par.

- 1 स्मर्वासम् स्मर्वास्य स्मर्वासम् 1 अर्वासम् अर्वास्य अर्वासम्
2 स्मर्वाः स्मर्वास्तम् स्मर्वास्त 2 अर्वाः अर्वास्तम् अर्वास्त
3 स्मर्वान् स्मर्वास्ताम् स्मर्वास्तुः 3 अर्वान् अर्वास्ताम् अर्वास्तुः

स्तृ Δ.

- 1 स्तरिषीव स्तरिषीवहि स्तरिषीमहि 1 स्तृषीव स्तृषीवहि स्तृषीमहि
2 स्तरिषीष्ठाः स्तरिषीयास्याम् 2 स्तृषीष्ठाः स्तृषीयास्याम्
स्तरिषीष्वम्-ङ्म् स्तृषीष्वम्-ङ्म्
3 स्तरिषीष्ट स्तरिषीयास्ताम् स्तरिषीरन् 3 स्तृषीष्ट स्तृषीयास्ताम् स्तृषीरन्

Conjugate स्तृ Par. like स्तृ.

स्तृ—स्तर्वासम्, स्तरिषीव, स्तीषीव 1 sing.	बज् इड्यासम्, वक्षीव
वृ—वूर्वासम्, वरिषीव, वूर्पीव	वप् उड्यासम्, वप्सीव
वा—ईवासम्, वासीव	वह उड्यासम्, वक्षीव
धा—धेवासम्, धासीव	वे ऊयासम्, वासीव
घ्रा—घ्रेयासम्, घ्रासीव	व्ये वीवासम्, व्यासीव
वप्—उड्यासम्	हे ह्यासम्, हासीव
स्वप्—सुड्यासम्	मह गृह्यासम्, महीषीव
प्रच्छ्—प्रच्छासम्	प्रश्च् वृश्च्यासम्
भस्ज्—भृज्ज्यासम्, भक्षीव, भर्क्षीव	शास् शिष्यासम्
	शी शथिषीव

Irregular Benedictives.

- § 588. ई 'to go'—ईयासम् but after a preposition इयासम्

Atm. एषयि. ऊह् also when joined with prepositions shortens its ऊ before weak terminations beginning with य्; ससुह्यासन्.

SECTION II.

THE PASSIVE.

§ 589. Every root in every one of the ten conjugational classes may take a Passive form conjugated like an Atmane-padi root of the IVth Class. *

§ 590. There are three kinds of Passive Verbs:—(1) the Passive properly so called (कर्मणि प्र०), as रामेण द्रव्यं शीयते; (2) an Impersonal Passive (भावे प्र०), as गम्यते 'it is gone;' and (3) a Reflexive Passive (कर्मकर्तरि प्र०), as ओदनः पच्यते 'rice is cooked-'

CONJUGATIONAL TENSES.

§ 591. Formation of base :—

* The only difference is in the accent; in the Passive it falls on य् whereas in the primitive verbs of the 4th class Atm. it falls on the radical syllable.

"It might even be suspected, that the occasional assumption of an Intransitive signification and a Parasmai-pada inflexion by a Passive verb, was the cause which gave rise to a 4th class of Primitive verbs as distinct from the Passive. Instances are certainly found of Passive verbs taking Parasmai-pada terminations, and some Passive verbs (e. g. *jáyate*, 'he is born, fr. rt. *jan*; *púryate*, 'he is filled,' fr. *p'r*; and *tapyate*, 'he is heated,' fr. *tap*) are regarded by native grammarians as A'tmane. verbs of cl. 4. Again, many roots appear in class 4 as Intransitive verbs, which also appear in some one of the other nine as Transitive. For example, *yuj*, 'to join,' when used in a Transitive sense, is conjugated either in cl. 7, or in the Causal; when in an Intransitive, in cl. 4. So also *push*, 'to nourish;' *kshubh*, 'to agitate;' *kliś*, 'to vex;' *sídh*, 'to accomplish'.

Monier Williams.

(a) य is added to the root, which is weak (*i. e.* no Guna or Vṛddhi substitute takes place before it); नी—नीय, निद—भिद्य.

(b) Before य roots undergo the same changes as they do before the Par. terminations of the Benedictive; जि—जीय; कृ--क्रिय; स्मृ—स्मर्य; ऋ—अर्य, कृ—कीर्य, पृ—पूर्य, बन्ध्—दध्य, (but नि-न्-निन्द्य); वच्—उच्य, गृह्—गृह्य, &c.

(c) The final आ (original or substituted) of दा 'to give,' दे, दौ, धा, धे, मा, स्था, गै, पा 'to drink' लो and हा 'to abandon,' is changed to ई; in other cases it remains unchanged; दा and दौ—दीय, गै-गीय, हा—हीय, but ज्ञा—ज्ञाय, ध्यै—ध्याय.

§ 592. The Passive base is conjugated like a root of the IVth class in the Atm.; *e. g.*

भू 'to be.'

Present.

1 भूय	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयसे	भूयेये	भूयध्वे
3 भूयते	भूयेते	भूयन्ते

Imperfect.

1 अभूवे	अभूयावहि	अभूयामहि
2 अभूवथाः	अभूयेयाम्	अभूयध्वम्
3 अभूयत	अभूयेताम्	अभूयन्त

Imperative.

1 भूयै	भूयावहे	भूयामहे
2 भूयस्व	भूयेयाम्	भूयध्वम्
3 भूयताम्	भूयेताम्	भूयन्ताम्

Potential.

1 भूयेय	भूयेवहि	भूयेमहि
---------	---------	---------

2 भूयेयाः	भूयेयाथाम्	भूयेष्वम्
3 भूयेत	भूयेयाताम्	भूयेरन्

कुप् Present.

1 कुप्ते	कुप्तावहे	कुप्तामहे
2 कुप्सते	कुप्सेये	कुप्स्ये
3 कुप्सते	कुप्सेते	कुप्सन्ते

Imperfect.

1 भकुप्ते	भकुप्तावहि	भकुप्तामहि
2 भकुप्सयाः	भकुप्सेयाम्	भकुप्स्य्वम्
3 भकुप्सत	भकुप्सेताम्	भकुप्सन्त

Imperative.

1 कुप्ते	कुप्तावहे	कुप्तामहे
2 कुप्सस्व	कुप्सेयाम्	कुप्स्य्वम्
3 कुप्सताम्	कुप्सेताम्	कुप्सन्ताम्

Potential.

1 कुप्सेव	कुप्सेवहि	कुप्सेमहि
2 कुप्सेयाः	कुप्सेयाथाम्	कुप्सेष्वम्
3 कुप्सेत	कुप्सेयाताम्	कुप्सेरन्

§ 593. (a) The roots खन्, जन्, तन्, and सन्, optionally drop their न् and at the same time lengthen their अः खन्-खन्वते, स्थावते, &c.

(b) क्षी 'to lie down' and श्लि form their bases as क्षीव् and श्लव्.

(c) ऊह shortens its ऊ when a preposition is prefixed to it

(d) हरिद्रा, क्षीधी and वेवी drop their final vowel before व्.

(e) ह् and अस् substitute for themselves वच् and भू; घस् also substitutes अह् and अज्, वी.

§ 594. To assist the student, the 3rd sing. pre. of some roots regular as well as irregular, is given below.

Roots.	3 sing.	Roots	3 sing.
आ	प्रायते	धे	धीयते
ज्वा	जीवते	वे	ऊवतं
हा 3 P. A.	हीवते	व्ये	वीवते
हा 1. 2. A.	„	हे	हवते.
धा,	धीवते	गै	गीयते
पा 'to	drink' पीवते	पै	पायते
पा	to protect' पायते	ही	हीवते
मा	मीवते	सी	सीयते
हा P.	हीयतं	वच्	उच्यते
हा A.	हावते	व्रश्	वृश्वते
धि	धीवते	व्यच्	विच्यते
धि	झवते	प्रच्छ्	प्रुच्छयते
मि	मीवते	विच्छ्	विच्छयते, विच्छाटयते
मी	मीवते	भृज्	भृज्यते
शी	शायते	वज्	वज्यते
ऊर्णु	ऊर्णुवते	पण्	पणायते, पण्वते.
ऊ	भयते	ऊन्	ऊरवते, ऊतीवते
कृ	क्रिवते	भह्	भद्यते
जागृ	जागर्थते	वह्	उद्यते
स्वृ	स्मर्यते	इन्ध्	इध्यते
हृ	वृथ्यते	व्यध्	विध्यते
स्वृ	स्तर्यते	बन्ध्	बध्यते
कृ	कीर्यते	रुध्	रुध्यते
स्तृ	स्तीर्यते	लघ्	लायते, लन्वते
हृ	हीवते	जन्	जायते, जन्वते

Roots.	3 sing.	Roots.	3 sing.
तन्	तायते, तन्यते	वस्	उष्यते
पन्	पनाय्यते, पन्यते	वस् 'to dress'	वस्त्र्यते
गुप्	गुप्यते, गोप्यते	अस्	भूयते
वप्	उष्यते	धास्	शिष्यते
स्वप्	सुप्यते	संस्	सस्यते
कम्	कम्यते, काम्यते	बह्	उद्यते
चुर्	चोर्वते	ग्रह्	गृह्यते
दिक्	दीप्यते	कृह् with सम्	समुद्यते
वह्	उदयते	&c.	&c.
&c.	&c.		

NON-CONJUGATIONAL TENSES AND MOODS.

(1) *The Perfect.*

§ 595. (a) The Reduplicated Perfect of a root in the Passive is formed in the ordinary way, every root being considered Atmanepadi; नी—निन्दे; भू—बभूवे; निन्द्= निनिन्दे; अष्ट आनष्टे; गम्—जग्मे, &c.

(b) The Periphrastic Perfect of the Passive does not differ from that of the Active, except in that the Auxiliary verbs take Atmanepadi terminations necessarily; ईज्—ईक्षांचक्रे, ईक्षांबभूवे ईक्षामासे, &c. कथक्षांचक्रे—बभूवे, कथयामासे, &c.

(2, 3) The two Futures, the (4) Conditional and the (5) Benedictive.

§ 596. (a) The forms of the two Futures, Conditional and the Benedictive of the Passive are made up in the same way as those of the Active, every root being supposed Atmanepadi; बुध्—बोधिष्यादि, बोधिष्ये, अबोधिष्ये, बोधिष्याम, 1 sing. बुध्—तोष्यादि, तोष्ये, अत (वं

(b) Roots ending in a vowel * and the roots हन्, म्, and, वृश्, optionally form the two Futures, the Conditional and the Benedictive of the Passive by changing their vowel to Vṛddhi and appending the Atmanepada terminations of those tenses with इ prefixed to them invariably; in the case of roots ending in आ (and in ए, ऐ and ओ changeable to आ), य् is inserted between the root and this इ; दा—दायिताहे, दाताहे; दायिष्ये; दास्ये; अदायिष्ये, अदास्ये; दायिषीय, दासीय; and similarly द्वे—द्वायिताहे, द्वाताहे; &c.; नी—नायिताहे, नेताहे; नायिष्ये, नेष्ये; अनायिष्ये, अनेष्ये; नायिषीय, नेषीय; हन्—घानिताहे, † हन्ताहे; घानिष्ये, हनिष्ये; अघानिष्ये, अहनिष्ये; घानिषीय, वधिषीय 1 sing; म्—माहिताहे, महीताहे; माहीष्ये महिष्ये; अमाहिष्ये, अमहीष्ये; माहिषीय, महीषीय, &c.; वृश्—वर्शिताहे, व्रष्टाहे; वर्शिष्ये, व्रक्ष्ये; अवर्शिष्ये, अव्रक्ष्ये; वर्शिषीय; वृक्षीय, &c.

(6) The Aorist.

§ 597. (a) The Passive of the Aorist of roots belonging to the IVth, Vth and VIth Varieties, is made up similarly by appending the Atmanepada terminations to the base; भू—अभविति; कृ—अकृषि; धा—अधिति, पच—अपक्षि; दिद्य—अदिति, दिद्—अदिक्षि, &c.

(b) Roots belonging to the first, second, third and sixth Varieties take fourth, fifth or seventh Varieties in the Passive, in accordance with general rules; स्था—अस्थिति 1 sing. खदा—अखदासि; जृ—अजरिति; भ्रि—अभ्रयिति; क्षु—अक्षोषि; नम्—अनंसि, &c.

(c) The third per. sing. of the Aorist Passive of all roots formed by adding इ:—

* न् and श् take Vṛddhi in this case though it is usually forbidden with them, see § 33. 1; इश् takes Guṇa only.

† The इ of हन् is changed to घ immediately before न् and before an affix containing a mute य् or ञ् i. e. य of the Passive, &c.

(1) Before this इ the penultimate (prosodially) short takes its Guṇa substitute and penultimate अ except that of जन्, and of set roots ending in अन् except चन् with आ, कम्, and व् and the final vowel take their Vṛddhi substitute; निद्—अनेदि; but निम्—अनिम्दि; तुद्—अतोदि; कृप्—अकृषि; वद्—अवावि; पद्—अपादि; but जन्—अजनि; यन्—अयामि; but इम्—असनि; &c. चन् with आ—आचामि, कम्—अकामि, &c. नी—अनावि स्तू—अस्तावि; लू—अलावि; कृ or कृ—अकारि.

(2) Roots ending in आ original or substituted (i. e. of roots in ए, ऐ, ओ) insert अ् before this इ; ए—असावे,—धे—अधावि, ने—अगावि; द्यौ—अद्यावि, &c.

(3) रध् and रभ् insert a nasal before their final consonant so that their penultimate अ cannot take Guṇa or Vṛddhi substitute; अरन्धि, अजन्धि, अरन्धि.

(4) लभ् without a preposition does the same optionally and with a preposition necessarily; अलन्धि, अलानि; but प्रालन्धि.

(5) भञ्ज् 'to break' forms अभञ्जि or अभञ्जि; and क्षन्—अक्षानि and अक्षानि in the sense of 'to observe.'

(6) वृज् takes Vṛddhi; गुह् lengthens its vowel; अमार्जि, अगृहि.

(7) इ 'to go' has अगावि; with अधि, अध्यावि or अध्वगावि.

(8) हेद् 'to clothe' forms, अहेदि, अहिदि or अहीदि.

(d) the roots at § 461 will have two forms; गुप्—अगोवि, अगोपावि; विच्छ् अविच्छि, अविच्छा. च. &c. कृत्—आर्ति or आर्तवि. 3 sing.

(e) § 598. (b) holds good in the Passive Aorist except in the 3rd sing.; the optional forms must be made up by appending the Atm. terminations of the Vth Variety as the roots

necessarily take इ; हा—अहिषि, अहाविषि; नी—अनेषि—अनाविषि; कृ—अकृषि, अकारिषि; हन्—आहसि, अघानिषि, अवधिषि, 1 sing.—ग्रह—अग्रहीषि, अग्राहिषि 1 sing. &c.

§ 598. Roots of the Tenth Class.

(a) The अच् (i.e. अच् with the final अ dropped) is optionally dropped in the General Tenses, except the Perfect. The Aorist forms, except that of the 3rd sing. are made up by adding the terminations of the Fifth Form; चुर—1 sing. चोर-वाचक्रे—बभूवे, चोरवामासे Perf.; चोरयिताहे, चोरिताहे 1 st. Fu.; चोर-विष्ये, चोरिष्ये 2nd Fu.; अचोरयिषि, अचोरिषि Aor. चोरयिषीय, चोरि-षीय Ben.

(b) Roots which do not lengthen their penultimate अ lengthen it optionally in the general Tenses of the Passive, except in the Perf., when अच् is dropped; कथ्—अकथयिषि, अकथिषि, अकाथि-षि, Aor. 1 sing. &c.

(c) The 3 per. sing. of the Pass. Aorist is formed by dropping अच् necessarily and adding इ; चोरय्—अचोर्=अचोरि; पीड्—अपीडि; पृ—अपारि, &c.; रह्—अरहि, अराहि Aor. 3 sing.; रम्—अरमि, अरामि Aorist 3 sing &c.

Paradigms.

बुध् 1 P. 'to know.'

Perfect.

1st Future.

१ बुबुधे बुबुधिवहे बुबुधिमहे	१ बोधिताहे	बोधितास्वहे	बोधितास्महे
२ बुबुधिषे बुबुधाये बुबुधिष्वे	२ बोधितासे	बोधितासाये	बोधिताध्वे
बुबुधे बुबुधाते बुबुधिरे	३ बोधिता	बोधितारौ	बोधितारः

2nd Future

१ बोधिष्ये बोधिष्यावहे बोधिष्यामहे

2 बोधिष्यते	बोधिष्येथे	बोधिष्यध्वे
3 बोधिष्यते	बोधिष्येते	बोधिष्यन्ते

Conditiona'.

1 अबोधिष्ये	अबोधिष्यावहे	अ बोधिष्यामहि
2 अबोधिष्यथाः	अबोधिष्येथाम्	अबोधिष्यध्वम्
3 अबोधिष्यत	अबोधिष्येताम्	अबोधिष्यन्त

Aorist

1 अबोधिषि	अबोधिष्वहि	अबोधिष्वमहि
2 अबोधिष्ठाः	अबोधिषायाम्	अबोधिष्वम्
3 अबोधि	अबोधिषाताम्	अबोधिषत

Benedictive.

1 बोधिषीथ	बोधिषीवहि	बोधिषीमहि
2 बोधिषीष्ठाः	बोधिषीयास्याम्	बोधिषीध्वम्
3 बोधिषीष्ट	बोधिषीयास्ताम्	बोधिषीरन्

N. B. The Passive forms of roots of the tenth class do not differ from the Passive forms of causals for which see the paradigms of बुध् cau. Pass. given in the next section.

SECTION III.

DERIVATIVE VERBS (प्रत्ययान्तधातवः)

and

THEIR CONJUGATION.

§ 599. The Derivative Verbs are divided into four classes:

(1) Causals or Nijantas (निजन्त); (2) Desideratives or Sannantas (सन्नन्त); (3) Frequentatives or Yañantas (यङन्त); and (4) Denominatives or Nāmadhātus (नामधातवः). The formation and the conjugation of these will be given in the present Section.

I CAUSALS.

§ 600. Every root belonging to any one of the ten Conjugational classes may have a causal form which is conjugated like a root of the Tenth class.

§ 601. The Causal of a root implies that a person or a thing causes or makes another person or thing to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root. It is also employed, sometimes, to convert an intransitive verb into a transitive one.

(a) Formation of the Causal Base.

§ 602. The Causal Base of a root is formed like that of a root of the Tenth class. In the case of roots of the Tenth class the causal form is identical with the primitive. The Causal form takes either pada. Thus from बुध् comes the causal base बोधय, बोधयति 'he causes to know'; क्षुभ्-क्षोभयति 'he shakes or agitates'; गण्-गणयति 'he causes to count'; नी-नाययति 'he makes another lead or carry'; कृ 'to do' and कृ 'to scatter'—कारयति 'he causes to do or scatter'; कृत्—कीर्तयति, &c.

§ 603. Roots ending in अम्, except अम् 'to go', &c. कम् 'to love'. चम् 'to eat', जम् 'when it means to see,' and जम् 'when it does not mean 'to eat', and the roots* marked with an indica-

* These are:—घट्, व्यथ्, प्रथ्, प्रत्, 'to spread', षट्, 'to pound', स्खट्, 1 A. 'to destroy, to cut', क्षट् 1 A. 'to go', दत्, कृत्, 1 A. 'to pity', कण्ड्, कण्ड्, 1 A., त्वर्, ज्वर्, गट्, 1 Par. 'to distil', हेट् 'to surround, वट्, भट्, 'to speak', नट् 'to dance', स्तक् 1. P. 'to resist', चक्, 1. P. 'to shine', कक्, P. 'to laugh', रग् P. 'to doubt', लग् P. 'to cling to', हग्, ह्वग्, सग्, स्तग् all meaning 'to cover', कग्, अक्, अग्, 'to move in a zigzag manner,' कण्, रण्, P. 'to go', चग्, शग्, भष्

tory म् do not change their vowel *i, e*, their vowel takes its Guṇa substitute; गम्-गमवति, क्रम्-क्रमवति, घट्-घटवति, जन्-जमवति, व्यथ्-व्यथवति; जृ-जरवति, अर्-अरवति, जार्-जपवति, &c.; but कम्-कामवति-चम्-चामवति, दाम् 'to see' दामवति; but दामवति in other cases; बम्-बामवति, &c.; बम् 'to eat' has यमवति.

(a) The roots बम्, नम्, वन्, उवल्, ह्वल्, and झन् lengthen their vowel optionally when not preceded by a preposition; नमवति-नामवति, but प्रनमवति, &c.

§ 604. Roots ending in आ (ए, ऐ or औ changeable to ओ; see § 461) and the roots ग् 'to go,' ही 'to be ashamed,' री 'to go,' (9. cl.) 'to flow' (4 cl. A.), and छल् 'to choose,' 'to go' insert the augment प् before अय and their vowel takes Guṇa substitute; वापवति fr. वा, ऐ or हो; धापवति, fr. ध; गापवति fr. गै, &c. ह्-अपेवति; ही-ह्रेपवति, री-रेपवति, छली-छ्लेपवति.

§ 605. (a) मि 'to throw,' मी 'to destroy,' री 'to perish,' जि 'to conquer,' and क्री 'to buy,' also insert प् but after changing their final vowel to आ; मापवति, वापवति, जापवति, क्रापवति.

(b) The Roots क्षे, आ or अ्रे 'to cook,' and ज्ञा, shorten their vowel necessarily, and ग्ले and स्ना optionally, before the inserted प्; क्षपवति, &c., ग्लपवति, ग्लापवति; स्नपवति, स्नापवति.

P. 'to give;' भृ, कृ, कृ, कृ, all P. and meaning 'to injure,' 'to kill', चर्, 'to ki'. वन् P. 'to honour'. उवल् 'to shine', ह्वल्, झल्, 'to shake', 'to m v'. मृ, हृ, 'to fear', नृ 'to guide,' भ्र, to cook, to boil; ज्ञा, to kill, to gra if. to sharpen; चर्, छर्, to live or to be strong (छादयति in other cases); लृ 'to sport,' मर्, to be poor, to re-oice; ध्वन्, स्वन, जन्, नृ वन्, to be crooked, to shine; रड्, रव्, क्रम्, गम्, and पम् l. 1. 'to go.

† See § 605 (1)

§ 606. सो 'to pare, to sharpen,' छो 'to cut,' सी 'to finish,' हु 'to call,' ष्वे 'to cover,' वे 'to weave,' सै 'to waste away' and पा 'to drink' insert व् instead of प्; छाद्यति, साद्यति, वाद्यति, पाद्यति, &c

(a) पा 'to protect,' and शे when it means 'to shake,' insert ल् and ञ् respectively before अच्; पालयति 'he protects,' बाजयति 'he shakes.'

§ 607. The roots जम्, रध्, रभ्, and लम् insert a nasal before their final; जम्भयति-ते, रन्धयति-ते, &c.

§ 608. The roots गुप्, विच्छ्, धूप, पप्, पन् and ऋत् have two forms in the causal; गोपयति-ते, गोपाययति-ते; विच्छयति-ते, विच्छाययति-ते; &c.

§ 609. हीधी, वेदी and हरिद्रा drop their final vowel before अच्; हीधयति-ते, वेदयति-ते, हरिद्रयति-ते.

§ 610. The following roots form their Causal base anomalously:—

इ 'to go'—

गमयति, with अधि 'to remember'—
अधिगमयति,—'to study' अभ्यापयति.
with प्रति-प्रत्याययति.

धन् or धन्व् 'to sound,' &c. धनौपयति 'he causes to sound.'

क्ष्माद्य 'to tremble'

क्ष्मापयति " " " tremble.

गूह 'to conceal'

गूहयति " " " conceal.

चि 5cl. 'to collect,

चापयति-ते, चावयति-ते,, collect.

„ 10 cl. „

चपयति-ते, चवयति-ते,, „

जागृ 'to awake'

जागरयति he rouses

दूष्— 'to sin, to be
unchaste'

दूषयति-ते he causes to sin.

but दूषयति-ते, दोषयति-ते in
the sense of 'he corrupts or
makes depraved.'

धू	'to shake'	धूनयति	he causes to shake.
प्री	'to please'	प्रीणयति	„ „ „ „ please.
भी	'to fear'—	भाययति-ते	frightens with.
		भापयते, भपियते	he inspires fear.

भस्ज्—'to fry'—भर्जयति-ते, भज्जयति-ते he causes to fry.

मृज्—'to wipe'—मार्जयति.

रज्ज्—'to dye'—रज्जयति he dyes or paints; also in the sense of 'he propitiates or satisfies'; cf. 'ब्रह्मापि नरं न रज्जयति' Bh. Nī. S'a. 8. But रज्जयति only, in the sense of 'he hunts deer'; (Vide Ki. VI. 24).

रुह्—'to grow'—रोहयति-ते रोपयति-ते he plants or causes to grow.

ला—'to take' and

ली—'to embrace,' विलालयति, विलापयति; and
'to adhere'

विलानयति, विलापयति in the sense of 'melting an unctuous substance.'

वा 'to blow'—वापयति he causes to blow or move.

वाजयति he shakes.

स्मि 'to smile'—विस्माययति 'he causes a smile by, or astonishes or frightens by,' विस्मापयते; 'he astonishes.'

वी—वापयति. वाययति he causes to conceive;
वाययति-ते in other senses.

क्ष् 'to fall'—क्षातयति he causes to fall, cuts down.
क्षादयति he causes to go.

सिध् 'to be accomplished' साधयति he accomplishes or prepares.
सेधयति he makes perfect, &c with reference to sacred rites or things only; as सेधयति तापसं तपः &c.

स्फाव्- 'to swell'—स्फावयति he causes to swell.

स्फूर्- 'to tremble, to shine forth.'

स्फोरयति-स्फारयति he causes to tremble or shine.

हन् 'to strike or kill'—घातयति he causes to strike, &c.

(b) Conjugation of the Causal Base.

§ 611. The Causal base is conjugated like the base of a root of the 10th or Churâdi class in all the ten Tenses and Moods of the Parasmaipada, the Atmanepada and the Passive. The अव् with the final व् dropped is retained, as remarked before, in the General Tenses, except the Aorist and the Benedictive, and is dropped before the य् of the Passive. The formation of the Aorist of causals has been fully explained along with that of the roots of the Tenth class, at §§ 548-556.

§ 612. Paradigms of all the Tenses and Moods in the Par. Atm. and Pass. of बुध्. Causal base बोधव्.

Special Tenses.

Present.

Par.			Atm.		
1 बोधवानि	बोधयावः	बोधयामः	1 बोधवे बोधवावहे	बोधयामहे	
2 बोधयसि	बोधयथः	बोधयथ	2 बोधयसे बोधयेये	बोधयध्वे	
3 बोधयति	बोधयतः	बोधयन्ति	3 बोधयते बोधयेते	बोधयन्ते	

Imperfect.

1 अबोधयम्	अबोधयाव	अबोधयाम
2 अबोधयः	अबोधयतम्	अबोधयत
3 अबोधयत्	अबोधयताम्	अबोधयन्

- 1 अबोधये अबोधवावहि अबोधवानहि
 2 अबोधयथाः अबोधयेयान् अबोधयध्वम्
 3 अबोधयत अबोधयेताम् अबोधयन्त

Imperative.

- 1 बोधयानि बोधवाव बोधवान् 1 बोधये बोधवावहे बोधवानहे
 2 बोधय बोधयतम् बोधयत 2 बोधयस्व बोधयेयान् बोधयध्वम्
 3 बोधयतु बोधयताम् बोधयन्तु 3 बोधयताम् बोधयेताम् बोधयन्ताम्

Potential.

- 1 बोधयेद्यम् बोधयेव बोधयेम 1 बोधयेव बोधयेवहि बोधयेमहि
 2 बोधयेः बोधयेतम् बोधयेत 2 बोधयेयाः बोधयेयायाम् बोधयेध्वम्
 3 बोधयेत् बोधयेताम् बोधयेदुः 3 बोधयेत बोधयेयाताम् बोधयेरम्

*General Tenses.**Perfect.**Par.*

- 1 बोधवाचकार-चकर* बोधवाचकृव बोधवाचकृम
 2 बोधवाचकार्य, बोधवाचक्रयुः बोधवाचक्र
 3 बोधवाचकार बोधवाचक्रयुः बोधवाचक्रुः

Atm.

- 1 बोधवाचक्रे* बोधवाचकृवहे बोधवाचकृमहे
 2 बोधवाचकृषे बोधवाचक्राये बोधवाचकृदुं
 3 बोधवाचक्रे बोधवाचक्राते बोधवाचक्रिरे

*1st Future.**Par.*

- 1 बोधयितास्मि बोधयितास्वः बोधयितास्मः
 2 बोधयितासि बोधयितास्यः बोधयितास्य
 3 बोधयिता बोधयितारी बोधयितारः

* Also बोधयमास, बोधयामभूव &c.

Atm.

1 बोधयिताहे	बोधयितास्वहे	बोधयितारमहे
2 बोधयितासे	बोधयितासाये	बोधयिताश्चे
3 बोधयिता	बोधयितारौ	बोधयितारः

2 nd Future.

1 बोधयिष्यामि	बोधयिष्यावः	बोधयिष्यामः
2 बोधयिष्यसि	बोधयिष्यथः	बोधयिष्यथ
3 बोधयिष्यति	बोधयिष्यतः	बोधयिष्यन्ति
1 बोधयिष्ये	बोधयिष्यावहे	बोधयिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे	बोधयिष्येथे	बोधयिष्यध्वे
3 बोधयिष्यते	बोधयिष्येते	बोधयिष्यन्ते

Conditional.

Par.

1 अबोधयिष्यन्	अबोधयिष्याव	अबोधयिष्याम, &c.
---------------	-------------	------------------

Atm.

1 अबोधयिष्ये	अबोधयिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि, &c.
--------------	---------------	--------------------

Aorist.

1 अबुबुधन् अबुबुधाव अबुबुधाम	1 अबुबुधे	अबुबुधावहि अबुबुधामहि
2 अबुबुधः अबुबुधतम् अबुबुधत	2 अबुबुधथाः अबुबुधेथाम् अबुबुधध्वम्	
3 अबुबुधन् अबुबुधताम् अबुबुधन्	3 अबुबुधत	अबुबुधेताम् अबुबुधन्त

Benedictive.

1 बोध्यास्तम्	बोध्यास्व	बोध्यास्म
2 बोध्याः	बोध्यास्तम्	बोध्यास्त
3 बोध्यान्	बोध्यास्ताम्	बोध्यातः
1 बोधयिषीव	बोधयिषीवहि	बोधयिषीमहि

2 बोधयिषीष्टाः	बोधयिषीयास्थाम्	बोधयिषीध्वम् द्वम्
3 बोधयिषीष्ट	बोधयिषीयास्तान्	बोधयिषीरन्

Passive.

Present.

Imperfect.

1 बोध्ये बोध्यावहे बोध्यामहे	1 अबोध्ये अबोध्यावहि अबोध्यानहि
2 बोध्यसे बोध्येथे बोध्यध्वे	2 अबोध्यथाः अबोध्येथाम् अबोध्यध्वन्
3 बोध्यते बोध्येते बोध्यन्ते	3 अबोध्यत अबोध्येताम् अबोध्यन्त

Imperative.

Potential.

1 बोध्ये बोध्यावहे बोध्यामहे	1 बोध्येय बोध्येवहि बोध्येमहि
2 बोध्यस्व बोध्येथाम् बोध्यध्वम्	2 बोध्येथाः बोध्येयाथाम् बोध्येध्वम्
3 बोध्यताम् बोध्येताम् बोध्यन्ताम्	3 बोध्येत बोध्येयाताम् बोध्येरन्

Perfect.

1 बोधयांचक्रे-बभूवे बोधयांचकृवहे-बभूविषहे	बोधयांचकृनहे बभूविमहे
बोधयामासे बोधयानासिषहे	बोधयानासिनेहे
2 बोधयांचकृषे-बभूविषे बोधयांचकृथे-बभूनाथे	बोधयांचकृध्वे-बभूविष्वे-द्वे
बोधयामासिषे बोधयामासाथे	बोधयामासिष्वे
3 बोधयांचक्रे-बभूवे बोधयांचक्राते-बभूवाते	बोधयांचक्रिरे-बभूविरे
बोधयामासे बोधयानासाते	बोधयामासिरे

1st Future.

1 बोधयिताहे, बोधिताहे	बोधयिताम्वहे, बोधिताम्वहे	बोधयितास्महे, बोधितास्महे
2 बोधयितासे, बोधितासे	बोधयितासाथे, बोधितासाथे	बोधयिताध्वे, बोधिताध्वे
3 बोधयिता, बोधिता	बोधयितारौ, बोधितारौ	बोधयितारः, बोधितारः

2nd Future.

1 बोधयिष्ये, बोधिष्ये	बोधयिष्यावहे, बोधिष्यावहे	बोधयिष्यामहे, बोधिष्यामहे
2 बोधयिष्यसे, बोधिष्यसे	बोधयिष्येथे, बोधिष्येथे	बोधयिष्यन्वे, बोधिष्यन्वे
3 बोधयिष्यते, बोधिष्यते	बोधयिष्येते बोधिष्येते	बोधयिष्यन्ते, बोधिष्यन्ते

Conditional.

1 अबोधयिष्ये अबोधिष्ये	अबोधयिष्यावहि अबोधिष्यावहि	अबोधयिष्यामहि अबोधिष्यामहि
2 अबोधयिष्यथाः अबोधिष्यथाः	अबोधयिष्येथाम् अबोधिष्येथाम्	अबोधयिष्यन्थम् अबोधिष्यन्थम्
3 अबोधयिष्यत अबोधिष्यत	अबोधयिष्येताम् अबोधिष्येताम्	अबोधयिष्यन्त अबोधिष्यन्त

Benedictive.

1 बोधयिषीय बोधिषीय	बोधयिषीवहि बोधिषीवहि	बोधयिषीमहि बोधिषीमहि
2 बोधयिषीष्टाः बोधिषीष्टाः	बोधयिषीयास्याम् बोधिषीयास्याम्	बोधयिषीध्वम्-ङ् बोधिषीध्वम्
3 बोधयिषीष्ट बोधिषीष्ट	बोधयिषीयास्ताम् बोधिषीयास्ताम्	बोधयिषीरन् बोधिषीरन्

Aorist.

1 अबोधयिषि अबोधिषि	अबोधयिष्वहि अबोधिष्वहि	अबोधयिष्वहि अबोधिष्वहि
2 अबोधयिष्ठाः अबोधिष्ठाः	अबोधयिषायाम् अबोधिषायाम्	अबोधयिष्वम्-ङ् अबोधिष्वम्
3 अबोधि अबोधि	अबोधयिषाताम् अबोधिषाताम्	अबोधयिषन् अबोधयिषन्

For the various irregularities, &c. see the सूत्र, त्प्रति.

II. Desideratives.

§ 613. Any primitive root of the ten classes, as well as any causal base, may optionally* take a Desiderative form, which, like the causal base, is conjugated in all the ten Tenses and Moods of the three voices.

§ 614. The Desiderative expresses the notion that a person or thing wishes (or is about) to perform the action, or to be in the condition, denoted by the root or the desiderative base; **पिपठि-षति** 'he wishes to study' from **पठ्**; **सुसूषति** 'he is about to die;' fr. **सृ**, &c.

§ 615. There are a few primitive roots, which, though they take a Desiderative form, do not convey a desiderative sense (See § 396). As these are looked upon as primitive roots, new Desiderative bases may be derived from them according to the rules given below; as **सुगुप्तिषते** 'he wishes to censure' from **सुगुप्स्**, &c.

* Or the notion of desire may be conveyed by means of a sentence *e. g.* **पिपठिषति** or **पठितुं इच्छति** 'he wishes to read,' &c.

Note:—(1) A root takes a Desiderative form only when the agent of the wish and of the action expressed by the root is the same; so **शिष्याः पठन्तु इति इच्छति गुरुः** and not **पिपठिषति**; also the sense of the root must be the object of the wish; **गमनेन इच्छति** cannot therefore be equal to **जिगमिषति**.

Note:—(2) Though the Desiderative form of a root is not to be found often used in classical language, in its character of a verb, yet nominal and participial derivatives from it are not uncommonly *tr.* with.

(a) Formation of Base.

§ 616. The Desiderative base is formed by reduplicating the root or base according to the general rules of reduplication given at § 448-449 and § 549 (a) (b), and by adding स् (which may be changed to ष according to the rules of Sandhi) to it. The अ to be reduplicative syllable is changed to इ *e. g.* पद्-पपद्-विपद्+स्=विपदिष् by the following.

N. B. The स् of a primitive root is not changed to ष when the characteristic स् is changed to ष; सि-सिसीष्, सिञ्-सिसिञ् (क्+ञ्); स्मि-स्मिन्मिष्; सु-सुसुष्; but स्या-सिद्ध्यस्; सावच् *cau.* of सु-सुषावयिष्, स्तु however forms तुष्टुपाति.

§ 617. To this स् the augment इ is to be prefixed after Set roots, optionally after Wet ones and not after those that are Anit. subject to the following exceptions:—

(1) Roots ending in उ, ऋ and लृ short or long, and the roots गृह् and गुह् do not take इ; नु-नुनूष् *Vide* § 618. b.), भू-भुभूष्, &c.

Exceptions:—गृ 'to go,' कृ 'to scatter,' गृ 'to swallow,' इ A., 'to accept,' धृ 6 A. 'to hold,' and पू A. 'to purify' admit of इ; the intermediate इ is not lengthened in the case of कृ and गृ; चिक-रिष्; &c.

(2) स्मि, भञ्ज, प्रच्छ, अश् take इ necessarily.

(3) वृत्, वृध्, गृध्, खन्द् and कृप् do not admit of इ in the Par. (see § 484). In the Atm. they admit इ; the last two do so optionally; वृत्-विवृत्सति, विवर्तिषते, &c.

(4) Roots ending in ऋ and इद् and the roots वरिष्ठा, भि, जर्णु; वृ, धृ, वृ, स्वृ, ऋध्, 'to prosper,' वम्, भस्ज, जप् (∴ *e.* जप् of

the 10 cl. and optional Cau. Base of ज्ञा) सन् 'to give,' सन्. पन्, कन्, घृन्, छृन्, तृन्, and नृन् (Vide § 485.) take इ optionally.

(5) The roots कम्, गम् and छु take इ in the Par. and reject it in the Atm.

§ 618. The radical vowels undergo the following changes before सः—

(a) The स with इ is strong and without इ weak.

The usual rule as to Guṇa substitute holds good in the one case and does not in the other; वृत्—विवर्तिष, विवृत्स; इ—विहरिष, &c.

(b) The final इ and उ and the penultimate अ of हन् and गम् (substituted for इ 2 Par. 'to go,' and for इ with अधि 'to remember' or 'to study,') are lengthened and final ऋ, short or long, changed to ईर or to ऊर after labials when the स is unangmented; जि—जिगीष; बु—बुदूष; कु—चिकीर्ष, तृ—तितीर्ष, सृ—सुमूर + ष = सुमूर्ष, पृ—पुपूरष, &c.

(c) The roots रुह, विह and मुष do not change their vowel to Guṇa; and the roots ग्रह, स्वप् and प्रच्छ take Samprasāraṇa रुविष, विविदिष, मुमुषिष, जिघृक्ष, छुषुप्स, पिपृच्छिष.

(d) Roots with an initial consonant, and having इ or उ short for their penultimate, and ending in any consonant except ऋ or ॠ, change their vowel to Guṇa optionally when इ is prefixed to स; द्युत्—द्विद्युतिष or द्विद्योतिष; मुह—मुमुदिष or मुमोदिष, &c.

§ 619. The formation of Desiderative bases of causals and of roots of the Tenth class does not differ from that of primitive roots.

Art. § 550 should be attended to in forming Desideratives from Causals and roots of the Tenth class.

§ 620. Roots in their Desiderative forms take the same terminations, Parasm. or Atmane. that they do in the primitive. The roots ज्ञा, श्रु, स्मृ and हृष् take Atm. terminations in the Desiderative.

§ 621. The following roots form their Desiderative bases irregularly:—

Roots.	Desiderative base.	Third per. sing. Pro.
अद् 'to eat'	जिघत्स्	जिघत्सति
आप्	ईप्स्	ईप्सति
इ 'to go'	जिगभिष्	जिगभिषति
इ with अधि 'to study'	अधिजिगांस्	अधिजिगांसते
इ with प्रति 'to be convinced'	प्रतीषिष्	प्रतीषिषति
इष्—	एषिषिष्	एषिषिषति
उ 'to sound'	ऊषिष्	ऊषिषति
ऊर्णु—	ऊर्णुन्ष	ऊर्णुन्षति-ते
	ऊर्णुनुषिष्	ऊर्णुनुषिषति-ते
	ऊर्णुनविष्	ऊर्णुनविषति-ते
ऊ—	अरिषिष्	अरिषिषति
ऊष् 'to prosper'	ईर्त्स	ईर्त्सति
	अर्हिषिष्	अर्हिषिषति
गम्—	जिगभिष्	जिगभिषति
with सम्, A.	संजिगांस्	संजिगांसते
गृ—'to swallow'	जिगरिष्	जिगरिषति
	जिगलिष्	जिगलिषति
घि 'to gather'	घिषीष्	घिषीषति
	घिकीष्	घिकीषति
जि 'to conquer'	जिगीष्	जिगीषति

Roots.	Desiderative base.	Third per. sing. Pre.
ज्ञप् 10cl. & optional Cau. Base of ज्ञा—	ज्ञीप्स्	ज्ञीप्सति
ज्ञाप opt. can. B. of ज्ञा	जिज्ञापयिष्	जिज्ञापयिषति
तन् 'to stretch'	जिज्ञापयिष्	जिज्ञापयिषति
तृह् 'to kill'	तितृस् or तितास् or तितृनिष्	तितृसति, तितांसति तितृनिषति
हन्	तिहृष्	तिहृषति
हन्	तिहृहिष्	तिहृहिषति
हन्	धिप्स्, धीप्स्	धिप्सति, धीप्सति
हरिद्रा	दिहृभिष्	दिहृभिषति
हा 'to give'	दिहृरिद्रास्	दिहृरिद्रासति
हे 'to protect'	दिहृरिद्रिष्	दिहृरिद्रिषति
हो 'to cut'	दिहृस्	दिहृसति
दिष्	"	दिहृसते
धा	"	दिहृसति
धे	दुध्युष्, दिदेविष्	दुध्युषति, दिदेविषति
नष्	धिहृस्	धिहृसति
	"	"
	निनङ्	निनङ्ति
	निनशिष्	निनशिषति
पत्	पिहृस्	पिहृसति
	पिपतिष्	पिपतिषति
पह्	पिहृस्	पिहृसते
पू A,	पिपविष्	पिपविषते
भस्ज्	बिभर्षे	बिभर्षति
"	बिभर्ष	बिभर्षति
"	बिभर्जिष्	बिभर्जिषति
"	बिभर्जिष्	बिभर्जिषति

Roots

Desiderative base. Third person sing Pre.

मस्ज्	मिन्हृक्ष (also मिमज्जिष्) मिमहृक्षि	(मिमज्जिषाक्षि)
मा 'to measure'	मिस्	मिस्सति
नि 'to throw'	"	"
मी 'to destroy'	"	"
मे 'to barter'	"	मिस्सते
मुञ्च्	मुमुञ्च् मोञ्च्	मुमुक्षते 'he desires for liberation'
मृज्	मुमुञ्च् मिमृञ्च्	मुमुक्षति 'he wishes to free'
यु	मिमृञ्च्	मिमृक्षति
रभ्	मिमार्जिष्	मिमार्जिषति
राध् 'to injure, to kill,' 'to propitiate'	यियविष् रिप्स्	यियविषति रिप्सते
लभ्	रिप्स्	रिप्सति
शक्	रिराप्स्	रिराप्सति
सम् 8. P. A. 'to obtain'	लिप्स्	लिप्सते
सिञ्	क्षिभ्	क्षिषति
हन्	सिसनिष्	सिसनिषति
हि 'to throw'	सिषाप्	सिषासति
श्वायच् cau. of श्वि	सुस्थूष्, सिषेविष्	सुस्थूषति, सिषेविषति
स्फारब् " " स्फुर्	जिघांस्	जिघांसति
स्वायच् " " स्वप्	जिघीष्	जिघीषति
	क्षिश्वाययिष्	क्षिश्वाययिषति
	शुशावयिष्	शुशावयिषति
	पुस्फारयिष्	पुस्फारयिषति-ते
	सुश्वापयिष्	सुश्वापयिषति-ते

Roots.	Desiderative base.	Third per. sing. Pre.
रवाइङ् " " स्वङ् *	सिस्वाइविष्	सिस्वाइविषति-ते
स्वेइङ् " " स्विङ् *	सिस्वेइविष्	सिस्वेइविषति-,"
साहङ् " " सङ् *	सिसाहविष्	सिसाहविषति-,"
हायङ् " " हे	शुहायविष्	शुहायविषति-,"

(b) Conjugation of the Desiderative Base.

Conjugational Tenses.

§ 622. अ is added to the base in the conjugational Tenses and then it is conjugated like the special base of the 6th class, in the Active and Passive.

Non-Conjugational Tenses.

§ 623. (a) The Perfect is formed by adding अङ् to the base and appending the Perfect forms of the auxiliary verbs अस्, भू, and कृ (see § 490, 526).

(b) In the Aorist the Desiderative Bases take the terminations of the Vth Variety.

(c) In the Benedictive the Parasmai. terminations are added without इ and the Atm. ones with the intermediate इ.

(d) The remaining tenses have no peculiarities.

§ 624. In the Passive the Aorist 3rd sing. is formed according to § 597. c. The forms of the remaining tenses are made up in the usual way.

Paradigms.

(3rd sing.).

Tenses.	Par.	Atm.	Passive.
Present	बुबोधिषति	बुबोधिषते	बुबोधिष्यते

* These roots do not change their स् to ष्

Imperfect	अबुबोधिसत्	अबुबोधिसथ	अबुबोधिस्यथ
Imperative	बुबोधिष्वतु	बुबोधिष्वताम्	बुबोधिष्वतान्
Potential	बुबोधिषेत्	बुबोधिषेत	बुबोधिष्येत
Perfect	बुबोधिषांचकार बुबोधिषामास बुबोधिषांबभूव	बुबोधिषांचक्रे बुबोधिषामास बुबोधिषांबभूव	बुबोधिषांचक्रे बुबोधिषामासे बुबोधिषांबभूवे
F. Future	बुबोधिषिष्य	बुबोधिषिष्य	बुबोधिषिष्य
Sec. Future	बुबोधिषिष्यति	बुबोधिषिष्यते	बुबोधिषिष्यते
Conditional	अबुबोधिस्यत्	अबुबोधिस्यत	अबुबोधिस्यथ
Aorist	अबुबोधिषीत्	अबुबोधिषीष्ट	अबुबोधिषि
Benedictive	बुबोधिष्यान्	बुबोधिषिषीष्ट	बुबोधिषिषीष्ट

Roots. 3 sing. Pre.

विद्— विद्विषिषति
 बुध्— बुधुषिषति
 स्वप्— सुषुप्सति
 शृण्व्— शिषुषिषति
 कृ— चिकरिषति
 धृ 6.A. दिधरिषते
 धृ 1 P.A. दिधरिषति-ते
 गृह्— गृधुषति
 कृध्— विवर्धिषते
 दृश्— दृष्यतिषते, दिव्योतिषते
 श्रि— शिन्नीषति, शिन्नीषति
 स्तृ— स्तृष्यति, सिस्वरिषति
 कृध्— विवृष्यति, विवर्धिषते

Roots. 3 sing. Pre.

कृन्— चिकर्तिषति, चिकृत्सति
 कृद्— चिकृत्तिषति-ते, चिकृत्स-
 ति-ते
 कृ— तितरिषति, तितरीषति, वि-
 चीर्यति
 कृ— P.A. चितरिषति-ते, चितरीषति-ते,
 कृत्तृषति-ते
 उछ्— उचिषिषति
 स्था— तिष्ठासति
 हृ cau. सिन्नावधिषति-ते, सुन्नावधिष-
 ति-ते
 श्रु " शिन्नावधिषति-ते, श्रुन्नावधिष-
 ति-ते
 श्रु " पिन्नावधिषति-ते, पुन्नावधिषति-ते

इयन्—सिस्वन्सति सिस्वन्सिषते पु. "पिशावयिषति-ते, पुशावयिषति-ते
 सिस्वन्सते चय" चिच्यवावयिषति-ते, चुच्यवावि-
 कृप्—चिकृप्सति, चिकल्पिषते पति-ते
 चिकृप्सते &c. चिच्यवावयिषति-ते &c.

III. FREQUENTATIVES.

§ 625. A Frequentative or Intensive form may be derived from any monosyllabic root of the first nine classes, beginning with a consonant. The Frequentative or Intensive is used to signify the repetition or the intensity of the action denoted by the verb from which it is derived.*

Exceptions:—

§ 626. (a) † A Frequentative may be formed from अद् 'to go' अद् 'to go,' अद् 'to eat' and ऊर्णु 'to conceal,' though these begin with a vowel; and from सूद् cl. 10 'to hint,' सूद् cl. 10 'to string together,' and मूद् cl. 10, though they belong to the 10th cl.

(b) The Frequentative of roots signifying motion conveys the notion of tortuous motion and not of repetition.‡ The Frequentatives of the roots लुप् 'to cut,' सद् 'to sink down,' चर् 'to go,' जप् 'to mutter prayers,' जम् 'to yawn,' बह् 'to burn,' ईष 'to bite,' and गृ 'to swallow,' imply reproach; ¶ लोलुप्यते 'he cuts awkwardly' सासद्यते 'falls down badly;' चक्षूर्यते, &c.

§ 627. There are two kinds of Frequentative bases derived from roots; both are formed by a peculiar reduplication of the root; but in

* धातोरेकाचो हलादेः क्रियासमभिहारे यङ् । Pān. III. 1. 23. फौनः-
 पुण्यं भृशार्थश्च क्रियासमभिहारः तस्मिन्धोत्ये यङ् स्यात् । Sid. Kan.

† सूषिसूषिमूष्यञ्चत्त्यङ्गोतीभ्यो यङ् वाच्यः । Vārt. on the above.

‡ नित्यं कौटिल्ये गतौ । Pān. III. 1. 23.

¶ लुप्तसदचरजपजभदहदङ्गुभ्यो भावगर्हायाम् । Pān. III. 1. 24.

one the affix व (वह्) is added to the root before reduplication takes place, and the base is conjugated in the Atm. alone; in the other the affix व is dropped (वह् लुक्) and the base is conjugated in Par. only (in the Atm. also, according to some grammarians). It will be convenient to call the one the Atm. Frequentative, and the other the Par. Frequentative.

Atmanepada-Frequentatives.

§ 628. The Atm.-Frequentative base is formed by adding व to the root before which it undergoes the same changes as before the व of the Passive; दा—दीव, पि—पीव, नी—नीव भू—भूव, स्मृ—स्मर्व, कृ—अर्व, कृ=कीर्व, धे=धीव, &c. निद=निव, पृ=पूर्व, बन्ध=बध्व, नन्ध=नन्व, &c.

(a) घ्रा and घ्या change their vowel to ई, and क preceded by one radical consonant is changed to री, and not to रि; घ्रा=घ्रीव, घ्या=घ्रीव, कृ=क्रीव.

(b) The roots वृञ्, व्यञ्, स्वञ्, स्वप्, मह्, प्रच्छ्, भ्रञ्ज्, and व्रञ्ज्, take Samprasāraṇa; ज्या and ध्ये substitute ई, and हे, ऊ, for their final vowel; शास् becomes शिष and प्वाव, पी; वृञ्-विच्छ, स्वप्-सृप्, मह्-गृह्य, हे-हृव; ज्या—जीव; शास्-शिष्य, प्वाव्-पीव

(c) § 394 should be observed.

§ 629. The form in व derived as above is reduplicated according to the general rules of reduplication.

(a) If a root begins with a vowel, the following consonant is reduplicated.

(b) The vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their Guna substitute and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; पुनः पुनरतिशयेन वा भवति बोधूयते; पञ्-पापञ्चते &c.

वा-हीव by § 628 दिहीव by reduplication देहीव by § 629 + ते = देहीवते

ज्ञा-ज्ञाय „ जज्ञाय „ जज्ञाय „ + ते = जज्ञायते

धे-धीव „ दिधीव „ देधीव „ „ = देधीवते

भू-भूय „ बभूव „ बोभूव „ „ = बोभूवते

अ-अर्व „ अरर्व by § 629 अ अरर्व „ „ = अरर्वते

कृ-क्रीव „ चिक्रीव by reduplication चेक्रीव „ „ = चेक्रीवते

पृ-पूर्व „ पुपूर्व „ „ पोपूर्व „ „ = पोपूर्वते

अट्-अटथ „ अटटथ by § 629 „ अटाटथ „ „ = अटाटथते

अद्य-अद्यव „ अद्याद्य „ अ अद्याद्य „ „ = अद्याद्यते

व्रज्-व्रज्य „ व्रजज्य by reduplication वाव्रज्य „ „ = वाव्रज्यते.

Similarly ङीक्-ङीङीवते, व्यच्-वेदिव्यते, स्वप्-सोषुप्यते, छप्-छे-
शिष्यते, प्याह्-पेपीवते, &c.; प्रा-प्रीव-जिप्रीव-जेप्प्रीवते, ध्या-देध्मीवते &c.

§ 630. When a root ends in a nasal preceded by अ and the nasal is not dropped, न् (changeable to an Anuswāra or the nasal of the class to which the letter following it belongs) is inserted between the reduplicative अ and the first radical consonant; the अ of the reduplicative syllable remains unchanged (against § 629 b.)

यन्-यन्व-ययन्व = ययन्वते or यय्यन्वते; जन्-जन्व-जजन्व = जजन्व-
ते or जज्जन्वते; but when जन् = जाव, the A. Freq. base is
जाजाव; 3rd sing. जाजावते.

(a) The same rule applies to the roots चर, फल्, जप्, जन्, हृ, हृश्, भृज् and पश्; चर and फल् after inserting न् change the अ of the following syllable to उ; चर् = चर्च-चचर्च = चचुर्च or चउचुर्च = चचूर्चते or चउचूर्चते by § 394. फल् = फल्च = पफल्च = पफूर्चते or पफूर्च्यते; हर् = हर्ह-हहर्ह = हहर्हते or हह्यर्हते, जप्-जजप्चते or जज्जप्चते.

Imperative.	बोबुध्यताम्	देदीवताम्	बोबुध्यताम्	देदीव्यताम्
Potential.	बोबुध्येत	देदीवेत	बोबुध्येत	देदीव्येत
Perfect.	बोबुधांचक्रे, &c.	देदीवांचक्रे, &c.	Like the Active.	
Aorist	अबोबुधिष्ट	अदेदीयिष्ट	अबोबुधि	अदेदीवि
F. Future.	बोबुधिषिता	देदीयिता	Like the Active.	
Sec. Future.	बोबुधिष्यते	देदीयिष्यते	"	
Conditional.	अबोबुधिष्यत	अदेदीयिष्यत	"	
Benedictive.	बोबुधिषीष्ट	देदीयिषीष्ट	"	

N. B. Irregular Atm. Fre. Bases will be given in § 639.

Parasmaipada Frequentatives.

The Parasm. Frequentative is peculiar to the Veda. Its forms are very rarely to be met with in Classical composition.

Formation of the Base.

§ 634. The root is reduplicated according to the general rules of reduplication; the vowels इ and उ of the reduplicative syllable take their guṇa substitute; and the अ of the reduplicative syllable is lengthened; दा—ददा—दादा; भि—भिभि—बेभि, भू—बुभू—बोभू; कृ—चकृ—चाकृ; विष्ट—विविष्ट—वेविष्ट; बुध्—बुबुध्—बोबुध्, &c.

§ 635. The rules given in § 630 *a. b.* apply likewise to the Par. Frequent. Base; यन्—यंयन् or यँयन्; दह्—दँदह् or दन्दह्; वञ्च्—वनीवञ्च्, &c.

§ 636. र or the syllable रि or री is inserted between the अ of the reduplicative syllable and the radical consonant of roots ending in short ऋ or having it for their penultimate; similarly ल or लि or ली is inserted in case of कृर; वृन्=ववृन्—वर्वृन् or वरिवृन् or वरीवृर; कृ—चकृ, चरिकृ or चरीकृ; कृप्—चकृप् or चलिकृप् or चलीकृप्; दृष्ट—दर्वृष्ट, दरिवृष्ट or दरीवृष्ट.

Conjugation of the Par. Freq. Base.

§ 637. In the Conjugational Tenses the Par. Frequentatives follow the conjugation of the special base of a root of the 3rd cl. ई is optionally prefixed to the terminations of the singulars of the Present, of the 2nd and 3rd singulars of the Imperf. and of the 3rd sing. of the Impera; when ई is prefixed to these, a penultimate short vowel does not take Guṇa; दा-दादाति or दादेति; वृन्-वर्वत्ति or वरिवत्ति or वरीवत्ति or वर्वृतीति or वरिवृतीति or वरीवृतीति; कृ-चर्कति or चर्करीति, चरिकर्ति or चरिकरीति, चरीकर्ति or चरीकरीति.

§ 638. As regards the formation of the Non-conjugational tenses grammarians seem to be at variance. The Perfect follows the usual rules for the polysyllabic roots. In the remaining tenses the augment इ is always prefixed except in the Benedictive.

As this form of the Freq. is mostly confined to the Vedas details are not given here.

Paradigms.

बोभू or बोभव् from the. root भू.

Present.

Imperfect.

1 बोभोमि or बोभूयः बोभूमः अबोभवम् अबोभूय अबोभृम
बोभवीमि

2 बोभोषि बोभूयः बोभूथ अबोभोः or अबोभूतम् अबोभूत
or बोभवीषि अबोभवीः

3 बोभोति बोभूतः बोभुवति अबोभोत् or अबोभूताम् अबोभुः
बोभवीति अबोभवीत्

Imperative.

Potential.

1 बोभवानि बोभवाव बोभवाम् 1 बोभूषाम् बोभूषाव बोभूषाम्

2 बोभूहि	बोभूवम्	बोभूव	2 बोभूवाः	बोभूवातम्	बोभूवात
3 बोभोतु or	बोभूतम्	बोभूवतु	3 बोभूवान्	बोभूवातान्	बोभूतुः
बोभवीतु					

Perfect.

1 बोभवांचकार, चकर, &c.	बोभवांचकृव, &c.	बोभवांचकृम. &c.
बोभव ०. बोभाव or बोभूव	बोभुविष बोभूविष	बोभुविम or बोभूविम
2 बोभवांचकथं, &c.	बोभवांचकथुः	बोभवांचक
बोभविष	बोभुवथुः &c.	बोभुव
बोभुविष	बोभूवथुः	बोभूव
3 बोभवांचकार, &c.	बोभवांचकृतुः	बोभवांचकृः
बोभाव	बोभुवतुः	बोभुतुः
	बोभूवतुः	बोभूतुः

Aorist.

1 अबोभूवम्	अबोभूव	अबोभूम
अबोभाविषम्	अबोभाविष्व	अबोभाविष्म
2 अबोभवीः अबोभीः	अबोभूतम्	अबोभूत
अबोभूः or अबोभूवीः		
अबोभावीः	अबोभाविष्टम्	अबोभाविष्ट
3 अबोभवति, अबोभोत्		अबोभूतुः
अबोभूवति, अबोभूत्	अबोभूतान्	अबोभुतुः
अबोभावीत्	अबोभाविष्टान्	अबोभाविषुः

First Future.

1 बोभवितास्मि	बोभवितास्वः	बोभवितास्मः
&c.	&c.	&c.

Second Future.

1 बोभविष्यामि	बोभविष्यावः	बोभविष्यामः
&c.	&c.	&c.

Conditional.

1 अबोधविष्यन् &c.	अबोधविष्याद् &c.	अबोधविष्याम् &c.
----------------------	---------------------	---------------------

Benedictive.

1 बोभूयासन् &c.	बोभूयास्व &c.	बोभूयास्म &c.
--------------------	------------------	------------------

Tenses.	Atmanepada.	Passive
Pre.	बोभूते	बोभूयते
Imperf.	अबोभूत	अबोभूयत
Imp-	बोभूताम्	बोभूयताम्
Pot.	बोभूवीत	बोभूयेत
Perf.	बोभवाचक्रे- <i>&c.</i>	बोभवाचक्रे
1st Fu-	बोभविता	बोभविता or बोभाविता
Ind Fu.	बोभविष्यते	बोभविष्यते or बोभाविष्यते
Con.	अबोभविष्यत	अबोभविष्यत or अबोभाविष्यत
Aor.	अबोभविष्ट	अबोभावि
Bened.	बोभविषीष्ट	बोभविषीष्ट or बोभाविषीष्ट

§ 639. The following roots form their Frequentatives irregularly.

Roots.	Atm. Fre.	Par. Freq.
ऊर्णु to cover	ऊर्णोन्वते	
कु 1 cl. to sound	कोकूयते	
खन् to dig	चङ्खन्वते or चखन्वते or चाखायते	चखनीति or चङ्खन्ति, &c.
गृ to swallow	जेगिल्बते	जागर्ति
चर् to walk	See § 630 a.	चञ्चरीति or चञ्चर्ति

आर्च to worship	चेकीयते	चेकीयति or चेकेति
जन् to be born	See § 630 a.	जज्जनीति or जज्जन्ति, &c.
द्युन् to shine	देद्युत्यते	देद्युतीति or देद्योति
फल् to expand	See § 630 a.	पफुलीति or पफुल्ति, &c.
श्री to lie down	शाशयते	शेशयीति or शेषेति
श्वि to swell	शेषीयते or शोशयते	शेषयीति or शेषेति
सन् to obtain	संसन्वते or सासायते	संसनीति or संसन्ति
हन् to injure	जेघ्रीयते	जङ्घनीति or जङ्घन्ति
in other cases	जवन्वते or जङ्गन्वते	

IV NOMINAL VERBS.

§ 640. Verbs are formed from nominal bases by means of certain affixes. These are not very much in common use and are generally used in the Present Tense. They have various meanings. They sometimes convey the notion of performing, practising, or using, or treating like the thing or quality expressed by the noun and are used transitively; sometimes they express the idea of acting, behaving or becoming like the person or thing expressed by the noun; and at others they yield the sense of desiring or wishing for the thing expressed by the noun. These will be arranged here under four heads, according to the affixes by which they are derived.

(a) By means of the affix च् (क्यच्) and

Conjugated in Parasm.

§ 641. When the sense of wish is to be expressed, a nominal verb may be derived from any *Subanta* or nominal stem by affixing च् to it. The derivative verbal base derived in this manner is conjugated in the Par. only.

§ 642. Before this व्,

(1) final अ and आ are changed to ई; पुत्रं आत्मनः इच्छति—पुत्री चति (पुत्र+व=पुत्री+व+ति) 'he wishes for a son.'

(2) final इ and उ are lengthened; कवि—कवीचति 'he wishes for a poet'.

(3) final क् is changed to री; कर्तुं—कर्त्तरीयति.

(4) final ओ and औ are changed to अव् and आव्; गो—गवचति; नौ—नाव्यति.

(5) a final nasal is dropped and the preceding vowel is changed like an original final vowel; राजन्—राजीयति 'he wishes for a king.'

(6) in other cases the final consonant remains unchanged; वाक्—वाच्यति 'he wishes for words;' दिव्—दिव्यति (दीव्यति according to some) 'he wishes for heaven;' सन्धि—सन्धियति 'he wishes for holy sticks,' &c.

(7) The Tad. affix expressing 'a descendant of' is dropped and then the changes mentioned above take place; गार्ग्यं (the son of गर्ग) आत्मनः इच्छति गार्गीयति (गार्ग्य+य+ति=गार्ग+य+ति=गार्गी+व+ति), &c.

§ 643. The consonant स् and the syllable अस् are inserted between any nominal stem and the affix य; मधु आत्मन इच्छति मधुस्वति or मध्वस्वति 'he wishes for honey;' so दधिस्यति, दध्यस्वति, &c.

(a) अस् is inserted after वृष and अश्व when the sense to be conveyed is that of longing for them, after क्षीर and लवण when the one is desired to be drunk and the other to be licked; वृषस्वति गौः 'the cow longs for the ox,' अश्वस्यति वडवा 'the mare longs for the horse;' क्षीरस्यति बालः 'the child desires to drink milk;' लवण-

स्वति उष्ट्रः 'the camel wishes for licking the salt.' But पुत्रीयति 'he desires to have a bull;' अभीयति 'he wishes for a horse,' क्षीरीयति, लवणीयति.

§ 644. The affix च is not added to nouns ending in न् and to indeclinables; कर्मिच्छति, स्वरिच्छति (he longs for heaven).

§ 645. अशन has अशनायति 'he wishes to eat;' and अशनीयति 'he wishes to possess food;' उदक has उदन्वति; 'he wishes to drink water' and उदकीयति 'he wishes to possess water'; and धन has धनायति 'he wishes to acquire money,' and धनीयति 'he wishes to be wealthy'.

§ 646. This form of the Nominal verb has not always a desiderative meaning.

(a) The affix च is added in the sense of 'treating or considering like;' पुत्रीयति छात्रम् 'he treats the pupil as a son;' विष्णुयति द्विजम् 'he treats the Brâhmaṇa like Viṣṇu'; प्रासादीयति कुट्यं भिक्षुः 'the beggar considers his hut a palace;' कुटीयति प्रासादे राजा 'the king in his palace considers himself to be in a hut;'

(b) It is added to नमस्, वरीवस् and चिन् in the senses of 'adoring', 'serving' and 'striking with wonder' respectively; नमस्वति देवान् 'he adores the gods;' वरीवस्वति गुरुम् 'he serves the preceptor;' चिन्नीयते लोकान् 'he strikes the people with wonder;' it is also added to तपस् in the senses of 'practising;' तपस्वति.

§ 647. In the general tenses the affix च (कचच् and कचक् be given hereafter) is dropped when preceded by a consonant; समिध चकार Perf. 1 sing. समिधिष्यति 1st. and 2nd Fu. 3sing. from समिध्वति, but पुत्रीयाचकार from पुत्रीयति.

(b) By means of the affix काम्ब (काम्बच्) and conjugated in Par.

§ 648. To express the sense of wishing for that which is denoted by the noun, the affix काम्ब is also added like the 'above' and the base so derived conjugated in the Par. as before; पुत्रकाम्यति 'he wishes for a son;' यशस्काम्यति 'he wishes for fame;' सर्पिकाम्यति 'he wishes for *ghee*.'

§ 649. The restriction given at § 639 does not hold good in the case of this affix; किंकाम्यति, स्वकाम्यति.

(c) By means of the affix क्तिप् (o) and conjugated in Par.

§ 650. Nominal bases are formed without the addition of any affix; the characteristic signs of the tenses and moods and the personal terminations being added immediately to the nominal base. The bases thus derived convey the notion of acting or behaving like that which is expressed by the noun, and are conjugated in the Parasma.

§ 651. The penultimate अ. of a noun ending in a nasal is lengthened. The base is treated like a root of the 1st conjugation, its last vowel only taking Guṇa before अ. If the base has a final अ it is dropped before this अ; अ (name of Vishṇu) इव भावरति, भति 'he acts like Vishṇu;' कृष्ण—कृष्णति 'he acts like कृष्ण' (कृष्णानि 1st sing.); कवि—कवयानि 'I act the poet or behave like a poet;' वि—ववति 'he behaves like a bird;' माला—मालाति 'he or it acts like a garland' (Perf. मालाचकार, &c.); पितृ—पितरति 'he acts like a father;' भू—भ्रमति 'acts like the earth' (Perf. भ्रुभाव, &c. as भू is the base); राजन्—राजानति 'he acts like a king;' पथिन्—पथीनति 'it serves as a road,' &c. So इक्षति from इक्षन्, कमुक्षीति from कमुक्षिन् name of In 'ra.

(d) The words अवयल्भ (a bold man), होड (a child) and ह्रीव take the affixes क्वङ् and क्तिप् optionally and are conjugated in the Atmane. अवयल्भते or अवयल्भायते; होडते or होडावते, ह्रीवते or ह्रीवायते.

(d) By means of the affix च (क्वङ्) and conjugated in the Atm.

§ 652. The affix च (क्वङ्) is added in the same sense as above to nominal stems and the nominal verbs so derived are conjugated in the Atm.

§ 653. Before this affix the final अ of a nominal base is lengthened; आ remains unchanged; other final letters undergo the same changes as they do before the other च (क्वङ्). The final स् of a noun is changed to आ optionally and that of अप्सरस् and ओजस् necessarily. कृष्ण इव आचरति, कृष्णावते 'he acts like कृष्ण'; यशस्—यशावते, यशस्वते 'he behaves like one who is famous'; विद्वस्—विद्वावते, विद्वस्वते 'he acts like a learned man,' &c; but ओजस्—ओजावते 'acts like one who is lustrous' (powerful); अप्सरस्—अप्सरायते 'she behaves like an Apsaras.'

(a) A feminine noun not having क for its penultimate drops its fem. term.; कुमारीव आचरति—कुमारायते 'he behaves like a girl'; हरिणीव आचरति हरिणायते 'she acts like a female deer'; युर्वीव गुरुवते 'acts like a stout woman.' But पाचिका इव आचरति पाचिकायते 'she acts like a female cook,' and not पाचकावते.

(b) सपत्नी has सपरनायते, सपत्नीयते and सपत्नीयते 'she acts like a cowife; युवति has युवावते 'she behaves like a young woman.'

§ 654. The affix च is added to a few nouns such as मृष 'much,' मन्द 'slow,' पण्डित 'learned,' सुमनस् 'generous minded,'

उन्मनस् 'agitated,' &c. in the sense of 'becoming what it was not before,' or 'what it was not like to be; before;' भृशः भवति भृशायते 'what was not much now becomes much;' उन्मनायति 'he (who was not agitated before) becomes agitated;' similarly सुमनायते, &c.

§ 655. The following are the different senses in which the affix क्यङ् is used in the particular cases given below.

(a) It is added to सच, कष्ट, कृच्छ्र and गहन in the sense of 'desirous of committing sin'; पापं चिकीर्षति सनायते, कष्टायते, &c.; added to कष्ट it has also the sense of 'prompt in,' कष्टाव क्रमते कष्टायते (पापं कर्तुमुत्सहते इत्यर्थः Sid. Kau.).

(b) to रोमन्थ used objectively; रोमन्यायते 'is ruminating;'

(c) to बाष्प 'tears,' उष्मन् 'heat,' and फेन, in the sense of 'sending forth, vomiting;'; बाष्पायते 'he sheds tears,' उष्मायते 'gives out heat;,' फेनायते 'sends forth foam.'

(d) to सुख and others in the sense of 'experiencing or enjoying;,' सुखं वेदयते सुखायते 'he enjoys happiness' but परस्व दुःखं वेदयते 'he shows the happiness of another.'

(e) to शब्द, वर, कलह, अभ, कण्व 'sin,' सुदिन 'a fair day,' दुर्दिन 'a cloudy day' and नीहार 'fog, heavy dew,' in the sense of 'making or doing;,' शब्दं करोति शब्दायते 'he makes a sound' (also शब्दयति cau.) सुदिनायते, &c.

(e) By means of the affix क्यङ् (ञ) and

Conjugated in Par. and Atm.

§ 656. The affix ङ is added to लोहित and some other words and to words ending in the affix आ (ङाच्) and the nominal base thus formed is conjugated in the Par. and the Atmane.; e. g. लोहित—लोहितावसिते 'becomes red;,' पटपटायते 'utters the sound, Patpat.'

(f) By means of the affix इ (णिङ् and णिच्)

And conjugated in Par. and Atm.

§ 657. Verbal bases are formed from the nouns given below by the addition of the affixes इ (णिङ्), and इ (णिच्) with various senses; those derived by means of णिङ् are conjugated in the Atm. and those by णिच् in the Par.; *e. g.* पुच्छ् with वि, उन्, and परि—उत्पुच्छयते 'raises the tail,' विपुच्छयते, परिपुच्छयते; सम्भाण्डयते 'collects together the vessels,' सञ्जीवरयते भिक्षुः 'the mendicant collects together or wears tattered garments.' मुण्ड—मुण्डयति माणवकम् 'he shaves Mānavaka,' मिश्र-मिश्रयति अन्नम् 'he mixes boiled rice with (curds, curry. &c.);' अलक्ष्ण—अलक्ष्णयति वस्त्रम् 'he weaves cloth of a very thin texture,' लवणयति वज्जनम् mixes salt with condiments,' व्रतयति पयः 'he observes the vow of living upon milk only,' व्रतयति शूद्राश्रमम्, 'he observes the vow of abstaining from eating food at a Shūdra's house,' वस्त्र—संवस्त्रयति 'he clothes with a garment,' हल—हलयति 'he uses a large plough,' कल—कलयति 'he quarrels,' कृत—कृतयति (कृतं गृह्णाति Sid. Kau.) तूस्त 'sin or hair or matted hair,' (तूस्तं केशा इत्येके जटीभूताः केशा इत्यन्ये पापभिरुपरि । Sid. Kau.)—तूस्तयति 'ties into a braid the hair,' &c.

§ 658. इ is changed to आपि when added to सरय, अर्थ, and वेद; सरयं करोति आप्ये वा सरयापयति; अर्थोपयति, वेदोपयति.

§ 659. इ is further added in the following cases;—सेनयति अभियाति अभिवेषयति; लोनानि अनुमर्दि—अनुलोमयति; वीणया उपगायति उपवीणयति; भोक्तैः उपस्तौति उपभोक्तयति; रवचं गृह्णाति रवचयति; वर्णया सनहति संवर्णयति; वर्णं गृह्णाति वर्णयति; चूर्णैः अवध्वंसते अवचूर्णयति; एनीमाचष्टे एतयति (declares her variegated); &c., &c.

The various changes taking place here before the affix इ the student will easily notice as irregularities.

(g) by means of the affix व (वक्).

§ 660. There are several roots * which are also *Prātipadikas*, and which may be regarded as Nominal verbal bases derived from those *Prātipadikas* by means of the affix व (वक्); the more important of these are given below:—

कण्डू-कण्डूयति ते he scratches.

मंतु-मंतुवति he offends against,

he becomes angry; also

मंतुवते according to चन्द्र

वल्गु-वल्गूयति to be handsome,

mild or gentle, to honour.

अह-अहयति-वे(अस्वति) to be

jealous, to envy, &c.

उषस्-उषस्वति it dawns

मेधा-मेधावति he is quick in
understanding.

सुख-सुखयति feels happy

दुःख-दुःखयति feels unhappy

निषज्-निषज्जयति he treats medi-
cally

मही-महीयते is adored, &c.

उरस्-उरस्वयि becomes powerful

CHAPTER XIII

Parasmaipada and Atmanepada.

§ 661. As already remarked there are two *Padas* in Sanskrit; the *Parasmaipada* and the *Atmanepada*. The *Parasm.* denotes that the fruit of the action accrues to some one different from the agent; as पचति 'he cooks for another,' कारयति 'makes another do something for another, &c.' The *Atm.* denotes that the fruit of the action is कर्तृगानि i. e. it accrues

* In the *Kaumudi* these roots are classed separately under the head of 'कण्ठादिगण' or the group of roots beginning with कण्.

to the agent; as पचते 'he cooks for himself,' कारयते 'he makes another do something for himself,* &c.'

(a) If, however, there be a word showing the accrual of the fruit of the action to the agent the *Ātm.* is optionally used; as स्वं यज्ञं यजति or यजति 'he offers his own sacrifice;' स्वं कंठं कुण्ठते or करोति 'he weaves his own mat,' एवं कण्ठं कारयति-ते &c.

(b) When the causal form of a transitive verb is used reflexively, or when the object in the primitive sense becomes the agent in the causal, the *Ātm.* is used except in the sense of 'remembering with eagerness, &c.:' भक्ता भवं पश्यन्ति 'devotees see Bhava;' भवो भक्तान् दर्शयते 'Bhava shows himself to his devotees;' but स्मरयति वनगुल्मः कोकिलः स्मरयति वनगुल्मः उत्कंठापूर्वकस्मृतौ विष-बो भवतीत्यर्थः (Sid. Kau.). Vide Sid. Kau. on Pān. I. 3. 67.

(c) When the agent of the action denoted by a verb cannot be other than an animal, the causal of the verb takes the *Par.* even when the action refers to the agent; as कृष्णः शेते 'Kṛṣṇa sleeps;' गोपी कृष्णं शाययति 'the cowherdess lulls Kṛṣṇa to sleep;' but फलं पतति 'the fruit falls down.' वायुः फलं पतयति 'the wind causes the fruit to fall down;' &c.

(d) In the case of verbs meaning 'to eat,' except अश्, and

* This distinction, however, seems to be very little observed in practice. Even the best Sanskrit writers are found using both the *Padas* promiscuously. It cannot even be supposed that this distinction is meant to be observed where a root admits of both the *Padas*. The *Dashakumāracharita* and the *Kādambari* will afford several instances in which the two *Padas* are used exactly in the same sense.

'to move' their causals take the Par. even when the fruit of the action refers to the agent; निगारयति, आशयति makes another eat; चालयति, कम्पयति 'he shakes.' &c.

Exceptions to (c) and (d):—to (c) हृन्, to pacify,' वृ with आ 'to draw in,' वस् with आ 'to endeavour,' परिमुह् 'to faint,' रुच् 'to shine,' बृह् 'to speak,' वस् 'to dwell' and धे 'to drink;—to (d)—पृ 'to drink,' नृन् 'to dance;' in the case of these roots the usual rule holds good; हमयति, हमयते, हामयति-ने, &c.'

§ 662. When the notion of 'an exchange of duties' is to be implied the Atm. is to be used; ब्राह्मणः सस्त्रानि व्यतिलुनीते 'the Brāhmaṇa reaps corn' (which is the work of a Su'dra); धर्म-व्यतिस्ते 'the religious duty is exchanged' (as when a Su'dra discharges the duties enjoined upon a Vaiśya, &c.).

§ 663. The Causals of the roots बुध्, वृध्, बृध्, जन्, इ with अधि. प्रु. हु. and झु are Parasm. बोधयति पथम्, बोधयति काष्ठानि, नाशयति दुःखम्, जनयति सुखम्, अभ्यापयति, प्रावयति प्रापयतीत्यर्थः (Sid. Kau): द्रावयति विलापयतीत्यर्थः (Sid. Kau). सावयति स्वन्दयतीत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 664. The following is an alphabetical list of the roots that change their proper Pada after certain prepositions under the circumstances given in each case.

अस्—when preceded by a preposition is used in both the Padas; बन्धं निरस्यति चै.

इ with अधि—in the causal takes the Par. अभ्यापयति.

कह्—when preceded by a preposition is conjugated in either Pada; पापं अपोहति 'he destroys his sin;' तदगोहति 'discards it;' समूहति—ते 'he gathers together.'

क्व with सम् is Atm.; समारन्त ममाभीष्टाः Bh. VIII. 16. 'all my desires have come to me i. e. are gratified.'

समुच्छ् with सम्—is Par. when used transitively and Atm. when used intransitively; समुच्छति 'he collects,' समुच्छते 'is collected.'

क्व—without a preposition admits of either Pada. It is Parasm. with अनु and परा^{*}; अनुकरोति भगवतो नारायणस्य । (Kad.); तां हनुमान्पराकुर्वन्, &c. (Bhatti. VIII. 50.); it is Atm. with prepositions in the following senses:—(1) गन्धन† or 'hurting, killing,' as उन्कुहते 'informs against' (with a view to injure); (2) अवक्षेपण or 'censuring, overcoming,' उदाकुहते इयेनो वर्तिकाः 'the hawk reproves the snail;' (3) सेवन or 'serving, attending upon,' as हरिं उपकुहते 'he serves Hari;' (4) साहसिक्य or 'acting violently, outraging,' as परदारान् प्रकुहते 'outrages another's wife;' (5) प्रतियत्न or 'imparting an additional quality' (सतो गुणान्तराधानम् Kâshikâ); as एधः उपकस्य उपकुहते 'fuel imparts heat to water;' (6) प्रकथन or 'reciting,' as गाथाः प्रकुहते 'recites stories from the Vedas,' (7) उपयोय or applying to use,' as; शतं प्रकुहते 'devotes a hundred (Rupees, &c.) to holy purposes;' Cf. also Bhatti. VIII. 18,—with अधि‡ it is Atm. in the sense of 'forgiving or overpowering,' शत्रुं अधिकुहते 'forgives or overpowers his enemy,' but मनुष्यानाधिकरोति शस्त्रं 'the Śāstra authorises men'.

with वि¶ it is Atm. when used transitively with 'sound,' for its object, or when used intransitively; छात्रा विकुर्वन्ते 'pupils study,'

* अनुपराभ्यां कृञः Pan. I. 3. 79.

† गन्धनावक्षेपणसेवनसाहसिक्यप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृञः Pan. I. 3. 32.

‡ अधेः प्रहसने Pan. I. 3. 33.

¶ वेः शब्दकर्मणः । अकर्मकाश्च । Pan. I. 3. 34-35.

स्वरान् विकुरुते गायकः 'the musician varies the tones;' but **विचिन्तयति** कान्तः 'Love affects the mind;' **विकुर्वे** नगरं तस्य Bh. VIII. 21. कृ with उप in the sense of 'helping or doing good to' is used in both the Padas; न हि प्रदीपौ परस्परस्य उपकुरुतः (Shār. Bhā.) 'two strong lights do not indeed help (i. e. serve to intensify) each other;' सा लक्ष्मीरुपकुरुते यया परिधाम् 'that is wealth by means of which one obliges another' (Ki. VII. 28.).

The Causal of कृ is Atm. when मिथ्या is prefixed to it; परं मिथ्याकारयते 'mispronounces the accent on the syllable.'

कृ— 'to scatter' with अप* is Atm. in the sense of 'turning up or scratching with joy,' or 'turning up with the intention of making an abode or for maintenance (by quadrupeds or birds);' in this sense स् is prefixed to कृ; अपस्किरते वृषो हटः 'the bull turns up the ground in joy;' similarly अपस्किरते कुकुटो भक्ष्यार्थी; अपस्किरते खा भक्ष्यार्थी; छायापस्किरमाणवास्किर, &c. (Utt. II. 9.).

When the root has its original sense, the Par. is used and स् is not inserted; कुसुमानि अपस्किरति स्त्री 'the woman scatters flowers;' अपस्किरति गजो धूलिम् ।

क्रम*—when not preceded by a preposition is conjugated in both the Padas. But it is used in the Atm. by itself when the meaning is 'free movement, energy, development or increase,' &c.; अवि क्रते बुद्धिः 'his intellect moves freely in (i. e. proves very power-

* अगच्छतुग्गच्छकृनिश्चालेखने Pan. VI. 3. 142. अणत्किरतेः दुट् स्यात् । कुडपि हर्षादिभ्येव वक्तव्यः Sid. Kau.

† वृत्तिसर्गतायनेषु क्रमः । उदयः । उदयः । उदयः । (उपोदयः इति वाच्यम् । Vart.) वेः पादविहरणे । प्रोपाभात् समर्थम् । अनुसर्गः । Pān. I. 2. 38.-43.

ful in mastering) the *Ēgveda*; 'क्रममाचारिसंसदि' 'moving unobstructed in the assembly of the enemy' (Bh. VIII. 22): अव्ययनाय क्रमते 'shows ability or energy for studying; 'न रञ्जनाय क्रमते जडानाम्', Vikra. I. 16; क्रमन्तेऽस्मिन् शास्त्राणि 'the Shāstras find enlargement in him or are satisfactorily mastered by him.' In the same senses it is *Atm.* when preceded by उप and परा only (*i. e.* is *Par.* if preceded by any other prep.); उपक्रमते, पराक्रमते; cf. इत्युक्त्वा स्य पराकृत्स्त (showed his might); पराभिनुमुपाकृत्स्त (made bold) राक्षसी तस्य विक्रमम् । Bh. VIII. 22, 23; but संक्रामति (शास्त्रेषु बुद्धिः). When preceded by आ it is *Atm.* in the sense of 'the ascending or the rising of a heavenly body'; आक्रमते सूर्यः 'the sun rises;' but आक्रामति धूमो हर्म्यतलात् 'the smoke issues forth from the upper terrace' Also when preceded by वि, in the sense of 'a graceful movement of the feet, or ascending'; साधु विक्रमते वाजी 'the horse moves gracefully;' but विक्रामांत सन्धिः 'the joint splits;'—and by प्र and उप in the sense of 'beginning,' प्रक्रमते, as in वक्तु मियः प्राक्रमतेवमेनम् । Ku III. 2 'thus began to talk with him in private;' but प्रक्रामति 'goes,' उपक्रामांत 'comes near.'

क्री ०— 'to buy' is *Atm.* when the prepositions अव, परि and वि are prefixed to it (with वि it means 'to sell'); अवक्रीणीते, परिक्रीणीते; cf. Bh. VIII. 8. 'कृतेनोपकृतं वाचाः परिक्रीणानमुत्थितम् ।

क्रीड †— 'to play' is *Atm.* after the prepositions अनु, आ, परि, and सम्; अनु-आ-परि-सं-क्रीडते; but माणवकमनुक्रीडति *i. e.* 'plays with Mānavaka.' क्रीड with सम् is *Par.* when it means 'to creak as a wheel' as संक्रीडति चक्रं.

* परिश्रव्येभ्यः कृयः । Pān. I. 3. 18.

† क्रीडोनुसंपरिभ्यश्च Pān. I. 3. 21.

क्षिप ०—'to throw' is Par. when preceded by the prepositions अभि, प्रति and अति: अभिक्षिपति 'throws up,' अतिक्षिपति 'throws out,' प्रतिक्षिपति 'throws back.'

क्षु— with सम् is Atm.; संक्षुते शस्त्रं 'whets or sharpens his weapon;' उत्क्रांदां संक्षुते 'dispels anxiety.'

गम् †— with सम् is Atm. in the sense of 'be proper, unite with,' 'join'; वाक्य संगच्छते; सखिभिः संगच्छते, &c; but ग्रामं संगच्छति 'goes to a village.' In the Causal it takes the Atm. in the sense of 'having patience or waiting,' आगमयस्व तावत् 'have patience first.'

गृध्— 'to be greedy' is Atm. in the Cau. when the sense is 'to deceive,' माणवकं गर्हयति 'he deceives Maṇavaka;' but श्वानं गर्हयति 'he makes the dog greedy.'

गृ ‡— with सम् is Atm. when the meaning is 'to pledge one's word, to promise, to proclaim;' संनिरते शब्दं 'he pledges his word;' क्षतं संगिरते 'he promises 100 (Rupees, &c.),' संगिरते स्वामिनो गुणान् 'proclaims the merits of his master;' but संगिरति घ्रासं 'he swallows down a mouthful.' If it be preceded by अव it is Atm. अवगिरते श्लोकेन पिशाचः 'the fiend drinks blood.'

चर ¶— 'to walk with' उद् is Atm. when used transitively; धर्ममुचरते 'he transgresses his duty,' पानशौण्डाः पयःक्षीवा वृन्दैरुचरन्त च । Bhat. VIII. 31; वाष्पमुचरति 'vapour rises up.' With सम् or समुदा it is Atm. when used with the instrumental of a vehicle; रथेन संचरते 'he moves in a chariot;' (See Bh. VIII. 32); कश्चिस्पया

* अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः । Pān. I. 3. 80.

† समो गम्-च्छिभ्यः । Pān. I. 3. 29.

‡ अवाङ् । समः प्रतिज्ञाने । Pān. I. 3. 51-52.

¶ उदधरः सक्मकात् । समस्तृती । युक्तात् । Pān. I. 3. 54. दाणश्च का चेत्तुर्थे । Pān. I. 3. 55.

संचरति सुराणां Rag. XIII. 19. 'now passes through the path of gods,' रथेव समुदाचरते.

जन्--in the Causal takes the Par. जनयति.

जि*—when preceded by वि and परा in the sense of 'to conquer' and 'to defeat' or 'to find unbearable' respectively, is Atm. विजयते कञ्चुनः पराजयते, अभ्यवयनान् पराजयते 'gets tired of study;' खं पराजयमानोसौ, 'filling up the sky, &c.' तां पराजयमानां स प्रीतिः 'her who was getting disgusted with,' &c. Bhat. VII. 9, 71.

ज्ञा†—'to know' used intransitively by itself is Atm. सर्पिषो जानति (सर्पिषा उपायेन प्रवर्तते Sid. Kau. i. e. 'proceeds to perform a sacrifice having obtained ghee for it); 'with the preposition अप it is Atm. in the sense of 'denying'; as द्यौः अपजानीत 'denies a hundred;' with प्रति in the sense of 'acknowledging or promising,' and with सन् in the sense of 'expecting,' it is also Atm.; द्यौः प्रतिजानीते 'acknowledges a hundred;' हरश्चापारोपणेन कन्वादानं प्रतिजानीते 'promises the hand of his daughter by (i. e. on the condition of) the drawing of Hara's bow;' द्यौः संजानीते 'looks for a hundred' but मातरं मातुर्वा संजानति 'thinks of his mother.' When this is used without a preposition and when the fruit accrues to the agent it takes the Atm. ग्रां जानति; when a preposition is prefixed to it and it is used transitively, it takes the Par. स्वर्गलोकं न प्रजानाति मूर्खः. In the Desiderative this root takes the Atm.

तप्‍†—'to heat' with वि or उद्, when used intransitively, is Atm. उत्तपते or वितपते सूर्यः; when used transitively it is Atm. if it has

* विपराभ्यां जेः । Pan. I. 3. 19.

† अङ्गवे द्यः । अकर्मकाच्च । सम्प्रतिशामनाभ्याने । Pan. I. 3. 44-46.

‡ अङ्गिभ्यां तपः । Pan. I. 3. 27. स्वाङ्गकर्मकाच्चेति वक्तव्यम् ।

a limb of the body of the agent for its object; उत्तपते or वितपते पार्श्वे 'he warms his hand;' but उत्तपति सुवर्णं सुवर्णकारः 'a goldsmith heats gold;' चैत्रो भैरवस्य पाणिमुत्तपति; when it means 'to practise penance' it is Atm. and is conjugated like a root of the fourth class.

According to some तप् with अनु is Atm.; अनुतपते 'repents.'

दा—'to give' (3 cl.) by itself takes either pada; but when preceded by आ it is Atm. in any other sense than opening (the mouth, &c.); धनं आदत्ते 'accepts money;' विद्यां आदत्ते 'acquires knowledge;' नादत्ते भवतां स्नेहेन वा पल्लवं (S'a) 'does not pluck your foliage through affection;' but मुखं व्याददाति 'opens his mouth,' विपादिकां व्याददाति वैद्यः 'the doctor opens the tumour on the foot;' नदीकुलं व्याददाति 'breaks open the bank of a river;' but if the mouth belong to another the exception is removed: व्याददते पतङ्गस्य मुखं पिपीलिकाः 'ants break open the mouth of a moth' (Máh. Bhâ.).

दा—'to give' (1 cl.) when preceded by the preposition सम् singly or coupled with any other preposition takes the Atm. provided the Instrumental used with it has the sense of the Dative; दास्या संवच्छते or संप्रवच्छते 'gives (something) to the maid-servant;' but दात्वा धनं संप्रवच्छति विप्राय 'gives wealth to a Brâhmana through his maid-servant.'

दृष्ट्वा 'to see' preceded by उप and used intransitively takes the Atm; संपश्यते 'sees (thinks) well;' this root takes the Atm. in the Desiderative, विदृक्षते 'wishes to see.'

दु—'to run' is Par. in the Cau.

* ओङ्का दोऽनास्यविवरणे । Pan. I. 3. 20. आस्यग्रहणमविवक्षितम् । Sid. Kau. पराङ्गकर्मकात्र निषेधः । Vart.

नह्—with सन् is Atm. in the sense of 'preparing, being ready for,' बुद्धाव संनह्यते (Mah. Bhâ.) 'prepares for battle;' Cf. छेपु वज्रमणीन् शिरीषकुसुमप्रान्तेन संनह्यते Bha.

नाय्*—"to beg or solicit for any thing" is used in the Par. in the sense of 'to hope for,' 'to wish well to or give blessings to,' it is exclusively Atm. सर्पिषो नायते सर्पिर्मे स्वादिस्वाद्यास्ते इत्यर्थः । Sid. Kau. मोक्षाव नायते मुनिः (Bhop.).

In "नायसे किमु पति न भून्ताम्" Kir. XIII. 59, the root is used in the Atmanepada. But Bhattoji Dikshit supposes that the reading here should be नायसे and not नायसे. Mammata also in his Kâvyaprakâsha finds fault with the Atm. use of this root when criticising the verse रीनस्वामनुनायते कुचयुग्मं पञ्चार्तं न कृपाः &c. and says that नायते should be नायति.

नी † 'to lead or carry' with a preposition or with the prepositions उह्, उप or वि is Atm. in the following senses:—

(1) सम्मानन or 'showing regard for;' शास्त्रे नयते 'gives instruction in the conclusions of the S'âstra' (तेन च शिष्यसम्माननं फलितम् Sid. Kau.); (2) उत्सृज्जन or 'raising up;' दण्डमुज्ज्वले उत्क्षिपतीत्यर्थः; (3) आचार्यकरण or 'initiating into sacred rites,' माणवकं उपनयते विधिना आत्मसमीपं प्रापयतीत्यर्थः । उपनयनपूर्वक्रेणाध्यापनेन हि उपनेतरि आचार्यत्वं क्रियते Sid. Kau ; (4) ज्ञान or 'ascertaining the real nature of;' तत्त्वं नयते निश्चिनोतीत्यर्थः; (5) भूति or 'employing on wages;' कर्मकरानुपनयते 'employs labourers on wages;' (6) विगणन or 'paying off' as a debt, taxes, &c; करं विनयते

* आशिषि नायः । Vārtika.

† सम्माननोत्सृज्जन आचार्यकरणज्ञानभूतिविगणनव्ययेषु नियः । कर्तृस्थे चाक्षरीरे कमेणि । Pān 1. 3. 36-37.

राज्ञे देवं भागं परिशोधयतीत्यर्थः; and (7) ख्यव or 'spending or applying to good use;' शतं विनयते धर्मायै विनिवृत्ते इत्यर्थः (Sid. Kau.). नी with वि when it means 'to appease or pacify anger, is Atm; कोपं विनयते.

शु—with आ* is Atm. आनुते 'he praises.'

प्रच्छ*—with आ is Atm. in the sense of 'taking leave of' "आपृच्छ-
स्व त्रिवसस्त्रममुम्" Meg. 10. 'take leave of this thy dear friend';
also with the preposition सम् when used intransitively; संपृच्छते 'he
ascertains'.

भुञ्जी— is Atm. except in the sense of 'protecting;' ओदनं भुङ्क्ते
'eats food;' बुभुजे पृथिवीपालः पृथिवीमेव केवलम् 'the protector of
the earth enjoyed the earth alone;' वृद्धो जनो दुःखतानि भुङ्क्ते
'old people suffer hundreds of miseries;' but नहीं भुनक्ति 'protects
the world.'

वृष् with परि is Par. परिसृजति 'endures'.

वर्ज्— with आ is Atm. either when used intransitively or has
a limb of the body of the agent for its object; आयच्छते वृक्षः
'the tree spreads;' आयच्छते पाणिम् 'stretches forth the hand';
but आयच्छति कूपाद्रज्जुं 'draws up the rope from the well;' pre-
ceded by सम्, उद्, and आ it is Atm. except when it has a literary
work for its object; वस्त्रं आयच्छते 'puts on a garment; भारमुद्यच्छते
'lifts up a load;' व्रीहीन् संयच्छते 'gathers rice;' but उद्यच्छति वेदम्
'tries hard to learn the Veda.' यम्—with उप is Atm. in the
sense of 'accepting, or espousing a girl;' दानं उपयच्छते 'accepts the

* आङि नृप्रच्छद्योः । Vārtika.

† भुजाऽनवने । Pan. 1. 3. 66.

‡ आङो यमहनः । Pan. I. 3. 28. समुदाभ्यो यमोऽप्रन्ये । Pan. I. 3. 75.
व्यायमः स्वीकरणे Pan. I. 3. 56. विभाषोऽयमने । Pan. I. 2. 16.

gift given;’ उपबध्नुते कन्या ‘marries a girl; in the Aorist this drops its nasal optionally; रामः सीतां उपावत (See Udar. III. 112) उपावस्त; but परस्य भावो उपबध्नुति ‘makes another’s wife his own.

युज्—when preceded by प्र or उप, or generally by a preposition beginning or ending with a vowel, is Atm. प्रयुक्ते, उपयुक्ते; प्रयुज्मानः प्रिया वाचः (Bh. VIII. 39); but यज्ञपात्राणि प्रयुनक्ति ‘arranges the sacrificial vessels;’ य इमां आश्रमधर्मे नियुक्ते (S’a. I.) ‘who appoints her to the duties of the hermitage;’ भन्वयुक्तगुरुमीश्वरः किते: Rag. XI. 62. ‘the lord of the earth asked his preceptor;’ पञ्चबन्धसुखान्गुणानजः षडुपायुक्त्वा ‘Aja employed the six expedients beginning with peace’. Rag. VIII. 21.

युध्—in the Cau. takes the Par.

रम्—‘to sport’ changes its Pada when preceded by the prepositions वि, आ and परि; वस्सेतस्माद्विरम विरम ‘cease, oh child, from this’ (Uttar. I. 33.); रात्रिरेव व्यरंसीत् Ibid. I. 27. आरंभति. विरानोस्त्विति चारभेत् Manu II. 73.; पारिमति; क्षणं पर्वरमन्तस्य दर्शनान् ‘was for a moment delighted with his sight.’ With उप it is Par.; when intransitively used it takes either Pada; उपरमति-ते ‘sports;’ cf. उपारंसीच्च सम्पद्यन्; नाम सीतेस्वुपारंस्त, &c. Bhat. VIII. 54, 55; used transitively it takes the Paras. वज्रवन्त उपरमति रमयतीत्यर्थः Sid. Kau.

ली—‘to melt, to embrace’ is Atm. in the cau. in the sense of ‘adoring, defeating or deceiving;’ जटाभिर्लोपयते ‘is adorable on account of his matted hair;’ वण्डेन लापयते श्वा ‘the dog is defeated

* प्रोपाभ्यां युजेर्युपाभेष्वा । Pan. I. 3. 64.

स्वराद्यन्तेऽसर्गादिति वक्तव्यम् । Vartika.

† वज्रवन्ति-यो रमः । उपाय । विभागाऽकर्मकात् । Pan. I. 3. 83-85.

by means of a stick;’ नौदर्वेण लापवते ब्राह्मणः ‘the Brāhmaṇa is deceived by reason of his folly.’

वञ्च्—in the cau. is Ātm. in the sense of ‘deceiving’; माणवकं वञ्चयते ‘deceives Māṇavaka;’ but अहं वञ्चयति ‘drives away a serpent.’

वद †—‘to speak’ is Ātm. in the following senses:—(1) भासन or ‘showing brightness (proficiency) in;’ शास्त्रे वदते ‘is adept in the S’āstra;’ (2) उपसंभाषा or ‘conciliating or coaxing’ (generally preceded by उप); भृश्वानुपवदते सांस्वयतीत्यर्थः; (3) ज्ञान or ‘knowledge,’ शास्त्रे वदते ‘knows the S’āstra;’ (4) बल्ल or ‘effort, toil;’ क्षेत्रे वदते ‘labours in the field;’ (5) विमति or ‘disagreement, quarrel’ (generally preceded by वि in this sense) विवदन्ते; परस्परं विवदमानानां शास्त्राणाम् of ‘mutually conflicting S’āstras;’ and (6) उपमन्त्रण or ‘coaxing, requesting;’ दातारं उपवदते ‘praises the donor,’ &c.; with संप्र it is Ātm. in the sense of ‘distinct and loud speech’ (as that of men gathered together); संप्रवदन्ते ब्राह्मणाः ‘the Brāhmaṇas are speaking aloud together;’ but संप्रवदन्ति पक्षिणः; वरतनु संप्रवदन्ति कुकुदाः ‘oh beautiful one, the cocks are crowing;’ with अनु it is Ātm. when used intransitively; अनुवदते कठः कलापस्व ‘the Katha Brāhmaṇa imitates (speaks on the side of) the Kalāpa Brāhmaṇa;’ but उक्तं अनुवदति ‘reproduces what is said;’ अनुवदति वीणा ‘the lute imitates the notes (indistinctly);’ with विप्र it is Ātm. in the sense of ‘disagreeing or disputing;’ विप्रवदन्ते वेद्याः; with अप it is Ātm. in the sense of ‘reviling, reproaching, refusing,’ when the fruit of the action refers to the agent; अपवदते धनकानो अन्वार्थं ‘greedy of wealth reviles others unjustly;’ so न्वायमपवदते ‘refuses justice;’ but अपवद-

* युधिवरुच्योः प्रलम्भने । Pān. I. 3. 69.

† भासनोपसंभाषाज्ञानयन्त्रविमत्पुपमन्त्रणेषु वदः । व्यक्तशब्दां समुच्चारणे । अनोर-
कर्मकात् । विभाषा विप्रलापे । Pān. I. 3. 47-50.

ति 'reproaches' (when the result does not refer to the agent); cf. नातार्थपदवेदिमान, Manu. IV. 236.; when the fruit of the action is indicated as referring to the agent the Atm. is optional; स्वपुत्रं अपवदति-ते वा (Sid. Kau. on Pan. I. 3. 77); वद् with उप in the sense of 'advising or speaking stealthily' when used transitively; शिष्यं उपवदते 'gives advise to his pupil'; परदारान् उपवदते speaks stealthily with another's wife,'

वद्—is both Par. and Atm. but with प्र is restricted to the Par.; प्रवदति.

विद् *— 'to know' (2nd cl.) with स्मृ is Atm. when used intransitively in the sense of 'knowing of, being aware of,' and adds ह् to द् optionally in the 3rd per. plural; संविदते or संविदन्ते 'they know well'; cf. के न संविदन्ते वायोर्देनाक्राद्विद्या सखा Bh. VIII. 17. 'who do not know that the mountain Maināka is the friend of Vāyu?; but संवित्तः सहयुधानौ तच्छक्तिं खरदूषणौ Bhatt. V. 37. as it is used transitively. It is also Atm. with स्मृ in the sense of 'recognising'; as संविन्ते.

विश्व †— with नि is Atm. निविशते; क्विक्किन्वात्रि न्यविशतः Bhatt. VIII. 143. Also when अभि is prefixed to नि; अभिनिविशते सम्मार्गं (Sid. Kau.) 'takes to a good path'; see Bh. VIII. 80.

शप् § meaning 'to reproach or to abuse' takes the Atm. even when the fruit of the action does not accrue to the agent; कृष्णाय शपते ।

शिक्ष ‡— takes the Atm. in the sense of 'wishing to study'; धनुषि शिक्षते 'wishes to study archery.'

* विदिप्रच्छिस्वरतीनामुसंख्यानम् Vartika; वेत्तेर्विभाषा Pān. VII. 1. 7.

† नेर्विशः Pan. I. 3. 17.

§ शप उपालम्भे Vartika.

‡ शिक्षेर्जिज्ञासायाम् Vartika.

श्रु* 'to hear' with सम् is Atm. when used intransitively; संशृणुते 'hears well;' संशृणुष्व कृपे (Bhat. VIII. 1.) 'Listen with heed oh monkey;' Cf. हितान्न वः संशृणुते स किंप्रभुः Kir. I. 5. but शब्दं संशृणोति, 'he hears the sound.' This root takes the Atm. in the Desiderative except when आ or प्रति precedes it; शृणुष्वे but आ--प्रति--शृणुषति.

स्था†—with सम्, अव, प्र and वि is Atm.; संतिष्ठते, सुहो परिवचनासात्, संतिष्ठते (Mu. 1. 36.) 'fearing an outrage does not abide by one who is mild;' see Mṛch. 1. 36. (In the sense of 'standing still, &c. it is used in the Par. क्षणं न संतिष्ठति जीवलोकः क्षयोदवा-च, परिवर्तमानः । Hariv.); क्षणमप्यवतिष्ठते श्वसन् (जन्तुः) 'if a being remains breathing though only for a moment;' अनीत्वा पङ्क्तं धूलिमु-दकं नावतिष्ठते । Si. II. 34. प्रतिष्ठते; See Ragh. IV. 6.; Kum. III. 22. वितिष्ठते; पदैर्भुवं व्याप्य वितिष्ठन्नानं Sis. IV. 4.; with आ it is Atm. in the sense of 'laying down a proposition, asserting solemnly;' शब्दं नित्यं आतिष्ठते 'affirms that sound is eternal;' जलं विषं वा तव कारणादास्यास्ये (Mah. Bhā.) 'for thy sake I will drink water or poison;' in the sense of 'observing' it takes the Par. when used transitively; विधिनातिष्ठति 'observes the vow. स्था is Atm. by itself in the sense of 'disclosing one's intention or abiding by' गोपी कृष्णाय तिष्ठते, आशयं प्रकाशयति इत्यर्थः । सं-शय्य कर्णादिषु तिष्ठते यः Kir. III. 14. 'who when in doubt takes recourse to Karṇa and others (as the deciders of the matter in

* अतिशुद्धिभ्यधेति वक्तव्यम् । Vārtika.

† समवंप्रविभ्यः स्थः । Pan. I. 3. 22 आहः प्रतिज्ञायामुपसंख्यानम् Vārtika, प्रकाशनस्थेयाख्ययोश्च । उदोनूर्ध्वकर्मणि । Pan. I. 3. 23. 24. उपान्मन्त्रकरणे । Pan. I. 3. 25. ईशायामेव । Vārtika. उपारेवपूजासङ्गतिकरणमित्रकरण-पयिधिति वाच्यम् । वा लिप्तायाम् Vārtika. अहर्मकाश्च । Pan. I. 3. 26.

hand).’ With उप it is Atm. except in the sense of ‘getting up or getting by right;’ मुक्तामुपतिष्ठते ‘earnestly thinks of (aspires to) absolution;’ (See Kir. XI. 13. and Sis. XIV. 17.); but पीडा-मुपतिष्ठति; ग्रामाच्छतमुपतिष्ठति ‘a hundred is yielded to him by a village (as tax, &c.).’ with उप it is Atm. in the senses of:— (1) ‘worshipping with the recital of holy texts;’ आग्नेवाग्नीध्रमुपतिष्ठते ‘worships the Āgnīdhra fire with the recital of Vedic texts;’ वे सूर्यमुपतिष्ठन्ते मन्त्रैः Bh. VIII. 13.; but नर्तारमुपतिष्ठति वीचनेन (or पतिमुपतिष्ठत नारी Vop.), where the meaning is ‘to approach for intercourse; to serve;’ See Bhatt. V. 68.; (2) ‘waiting upon worshipping (a divine being)’ आदित्यमुपतिष्ठते; (the Atm. use of the root in ‘स्तुत्वं स्तुतिभिर्ऋषीभिरुपतस्ये सरस्वती’ Rag. IV. 6. is to be explained, thinks Bhattoji Dīkṣhita, by the fact that the king is supposed to be a divine being); (4) ‘uniting or joining; गङ्गा वसुनामुपतिष्ठते; (1) ‘forming friendship with’ रथिकानुपतिष्ठते, मित्रीकरोती स्वर्थः Sid. Kan.); and ‘to lead to’ पन्थाः बुध्न उपतिष्ठते ‘this way leads to Srughna.’ When a desire to get something is implied स्या with उप takes either Pada; भिक्षुकः प्रभुमुपतिष्ठति-ते वा ‘a beggar waits on a lord, (with the desire of getting something)’ When it is used intransitively it takes the Atm.; भोजनकाल उपतिष्ठते ‘comes at the dinner time.’

स्व—is Atm. in the Desiderative; स्वसृष्यते.

सु—is Par. in the causal साववति.

स्व—with सम् and आ is Atm.; संस्वरते ‘roars so as to terrify’ हुतं संस्वरिषीष्टास्व Bhatt. IX. 28. आस्वरते ‘utters a loud sound.’

हन् *—with आ when used intransitively or when it has a limb

* आङो यमहनः | Pān. I. 9. 28.

of the body of the agent for its object is Atm.; आहते kills or dashes down; स्वशिर आहवे 'strikes his own head;' but परस्व शिर आहन्ति. (Sid. Kau.).

ह *—with अनु is Atm. in the senses of 'following the habits of, acquiring the natural quality of'; पैतृकमथा अनुहरन्ते 'horses always follow the gait of their progenitors,' so मातरं गावः अनुहरन्ते; in the senses of 'acquiring a new quality by imitation it takes the Par. पितरमनुहरति 'imitates his father.'

हे †—preceded by उप, नि, वि, and सम् and used intransitively is Atm. उप—नि—वि—सं—ह्वते; with आ it is Atm. in the sense of 'challenging'; कृष्णश्चाणूमाह्वते 'Kṛṣṇa challenges Chánura to battle;' अग्रहत चेदिसण्मुरारि Sis. XX. 1.; but पुत्रमाह्वयति.

The following *Kārikā*, extracted from the Akhyātachandrikā, are subjoined here, with some alterations here and there, as a help to the student in remembering much of what is given in the present chapter.

॥ आत्मनेपदपरस्त्रैपदविवेकवर्गे ॥

आवे कर्मणि सर्वस्माद्धातोः स्वादात्मनेपदम् ॥

ङिङ्-भ्यस्तथानुशक्तेभ्यो भूयते प्यायते तु ङिङ् ॥ १ ॥

क्रियाव्यतिहतौ वद्व्यतिस्ते व्यतिषिञ्चते ॥

शब्दार्थहृत्प्रकारादुगतिर्हिसार्थकाच्च सन् ॥ २ ॥

व्यतिभ्यां जल्पति हसत्येव हन्तीत्यमूर्दिषः ॥

नाना संप्रवदन्ते संप्रहरन्ते निषेधवम् ॥ ३ ॥

ङिङ्-भ्यस्तथानुशक्तेभ्यो भूयते प्यायते तु ङिङ् ॥ ४ ॥

अन्योन्यस्य व्यतिलुनन्त्येषा ङिङ् निपरादिष्वेः ॥ ५ ॥

* हरतेर्गतिनाच्छील्ये Vārṭika.

† स्पर्धाग्रमाङ्कः Pām. I. 3. 31.

परिव्यवैभ्यः क्रीणातेज्यतेर्विपरापरात् ॥
 आढो होङ्गविकासस्वारवप्रसरणयोर्न हि ॥ ५ ॥
 गमेः क्षमायां पेराडि उपृच्छयोः क्रीडतेरनोः ॥
 वयाङ्भ्यां च समोऽकूजे जिज्ञासायां शक्रेः सनः ॥ ६ ॥
 अपस्किरतेर्हरतेर्गतताच्छील्य आशिषि ॥
 नाथेः शपेस्तु शपथे स्थौ निर्णीतोः प्रकाशने ॥ ७ ॥
 प्रतिज्ञार्थां चावसंविप्रादुरोऽनुर्ध्वचेष्टने ॥
 देवार्चासंगकरणमैत्रीषु पथिकर्तृके ॥ ८ ॥
 धास्वर्ये मन्त्रकरणेऽकर्मकेचोपपूर्वकात् ॥
 का लिप्सायां समः पुच्छिगामृच्छिष्ठस्त्वनुवेक्षितः ॥ ९ ॥
 दृशोर्तेभाकर्मकेभ्य आङ् पूर्वाभ्यां वमेर्जनः ॥
 उद्भिभ्यां तपदेः स्वाङ्गकर्मकेभ्योप्यथास्वतेः ॥ १० ॥
 ऊहेर्क सोपसर्गाभ्यां षः संनिष्पुपपूर्वकात् ॥
 आङ्स्तु स्पर्धतेस्तृचनावक्षेपणसेवने ॥ ११ ॥
 प्रतियत्नप्रकथनोपयोगे साङ्गसे कृमः ॥
 अधेः प्रसहेने वस्तु शब्दकर्मण्यकर्मकात् ॥ १२ ॥
 पूजाचार्यकृतिज्ञानोत्सङ्गने च भृतौ व्यवसे ॥
 नियो विगणने कर्तृस्थे तु चाभूर्त्तकर्मणि ॥ १३ ॥
 वृत्त्युत्साहस्फीततादृकमेस्तद्वत्परोपयोः ॥
 ऊयोतिरुद्गमने स्वाङो वेः पादाविहृतार्थकात् ॥ १४ ॥
 आरम्भणेर्ये प्रोपाभ्यां विभाष्यमुपसर्गकात् ॥
 अपह्नवेऽकर्मकाश्च ज्ञानाध्याने समः प्रतेः ॥ १५ ॥
 यत्त्रोपसाम्बन्धनज्ञानभासनेषूपमन्त्रणे ॥
 विमतौ चापि वदन्तः सननुभ्यां स्वकर्मकात् ॥ १६ ॥
 व्यक्तवार्चा सहोक्तौ च विप्रलापे विभाषया ॥
 घोऽवात्समः प्रतिज्ञाने चरेरुदि सकर्मकात् ॥ १७ ॥
 समस्तद्वितीययुक्तास्त्वीकरणे तूपयच्छतेः ॥
 द्वितीया चेष्वनुर्ध्व्ये हाणः चित्ति शरेर्वृडः ॥ १८ ॥
 लिङ्गुङोश्च कृमः प्राग्दर्शनीयस्तु प्रयुज्यते ॥

समः श्रुस्सृष्टिज्ञाभ्यो नानाज्ञौ नाह प्रसैः श्रुवः ॥ १९ ॥

अयज्ञपानेषु सुजेरजाद्यन्तोपसर्गतः ॥

समः क्षौसेरनवने भुनक्तैरथ जेरणौ ॥ २० ॥

धत्कर्मणौ सकर्ता चेद्भवेदाभ्यामवर्जिते ॥

यथा रोहयते हस्ती स्वयं वर्धयते नृपः ॥ २१ ॥

भीरुभ्योः प्रयोजकाङ्गीतिस्मयर्वावश्चेत्तैर्गृधेः ॥

प्रलम्भने लिङ्गः पूजान्धकुर्योर्वञ्चनेपि च ॥ २२ ॥

मिथ्याशब्दोपपदेऽतः पौनःपुन्ये कृत्रो णिच् ॥

फले च कर्मणिप्राये स्वरितेतो त्रितो णिच् ॥ २३ ॥

पचते कुरुते मृते घटं कारयते तथा ॥

अपाहवः समाहुद्ग्यो यमेरमन्यगोचरे ॥ २४ ॥

ज्ञाथोपसर्गरहिताच्छब्दान्तरगतौ तु वा ॥

॥ इति भात्मनेपदाधिकारः ॥

॥ अथ परस्मैपदाधिकारः ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्कृत्रोऽप्यनुपरापरात् ॥ २५ ॥

क्षिपोऽभिप्रत्यतिभ्यः प्राह्वहेर्षिवहोः परेः ॥

व्याहपरिभ्यो रम उपाहिभाषा चैवकर्मकः ॥ २६ ॥

आहारचलनार्थाणेरण्यते यद्यकर्मकः ॥

र्षित्तवत्कर्तृको यद्वत्तोषयत्येष पार्थिवः ॥ २७ ॥

शुद्धुजन्मुधुधुङ्क्षिभ्यश्च णिचोय न ॥

इभ्यायमायसपरि सुहो न ईचिवद्वसः ॥ २८ ॥

नृतिधेट्पिबतिभ्यश्च वयसन्ताच्च विभाषया ॥

वा स्युतादेर्लुङि वृद्धः स्वसनोर्लुङि कल्पतैः ॥ २९ ॥

परस्मैपदमन्यस्मात्तथा शिट्प्रयोगतः ॥

CHAPTER XIV.

VERBAL DERIVATIVES

OR

PRIMARY NOMINAL BASES

Derived by means of the Kṛt Affixes.

§ 665. The Kṛt affixes (Vide § 336) are added to roots, or to their modified forms, to form nouns, adjectives, and indeclinables; *e. g.* कृ—कार, कर्तृ, करण, कुर्वन्, करिष्यन्, चकृवन्, कृत्वा, कर्तुम्, &c. These are called Kṛdantas or Primary Nominal Bases as distinguished from the Secondary Derivatives formed with the Taddhita affixes.

§ 666. There is a peculiar class of Kṛt, or primary affixes technically designated by Sanskrit grammarians as *Uṇādi* or those beginning with the affix उन् ; *e.* the affix उ with the mute or indicatory letter ण्, so called from the words कार, वार, &c. in the first Sūtra being derived with this affix. These Uṇādi affixes form primary nouns, like other Kṛt affixes, from verbal roots, but are classed separately because their application is limited, and because the nouns derived from them are either formed irregularly, or the connection between their senses and the meanings of roots from which they are supposed to be derived is not so clearly discernible as in the case of other primary derivatives *e. g.* अद्भुते अध्वानं उवाचोतीति वा अश्वः 'a horse' which is derived either from अह् 'to pervade,' or from अध्वन् 'a road,' and आप् with वि, &c.; कार 'an artisan' from कृ 'to do,' &c.

juice in sacrifice' has the sense of an agent; as द्विषन् *m.* 'an enemy.'
यज्ञे सर्वे सुन्वन्तः 'all are the extractors of Soma juice in a sacrifice'.

(c) When affixed to अर्ह् it has the sense of 'fitness, respect, c.' अर्हन् 'one deserving respect, respectable.'

(d) इ 2 P. and धृ cau. take the affix अन् when the idea of difficulty is not present; अधीयन् 'studying without experiencing any difficulty;' धारयन् 'holding or bearing with ease;' but कृच्छ्रेण अधीते, कृच्छ्रेण धारयति.

§ 668. The declension of the Participles in अन् has been treated of in § 115.

§ 669. The participle of the Present. Atm. is formed by adding आन to the root which undergoes the same changes before it, as before the termination अते or अन्ते of the 3rd pl. pre.; आन is changed to मान, in the case of roots of the 1st, 4th, 6th and 10th classes, and all derived roots, or rather when the base ends in अ, before which the अ of the base remains unchanged; e. g. एध् (1 cl.)-एधमान 'growing,' वन् (1. cl.) वन्मान 'saluting;,' क्षी (2. cl.)-क्षयान 'lying down;,' द्विष् (3. cl.) द्विषाण; हन् with आ (2 cl.) आहान 'killing;,' धा (3. cl.) दधान 'holding;,' हु (3. cl.) जुहान; विद् (4. cl.) दीव्यमान 'playing;,' सु (5. cl.) सुम्वान 'extracting;,' तुव् (6. cl.) तुवमान 'giving pain;,' रुध् (7. cl.) रुन्धान 'obstructing;,' कृ (8. cl.) कुर्वाण 'doing;,' तन् (8. cl.) तन्वान 'stretching;,' क्री (9. cl.) क्रीपान 'buying;,' चुर (10. cl.) चोरयण 'stealing,' &c. बुध् (1 cl.)—cau, बोधयति—बोधयमान 'causing to know;,'—desiderative बुबोधयति—बुबोधयमान 'being desirous to know,' &c.

§ 670. (a) The आ of आन is changed to ई in the case of the root आस् (2. cl.) 'to sit;,' Pre. Ptc. आसीन.

(*b*) **मान** added to the roots पू and वज् forms nouns; *e. g.* **पविमानः** 'that which purifies,' hence the 'wind' (cf. Rag. VIII. 9); also, 'one of the sacred fires;' **वजमानः** 'one who sacrifices.'

§ 671. * The termination **मान** may be added to any root in the sense of 'in the habit of' or to show 'a particular standard of age, or capacity to do a thing;' *e. g.* **भोगं भुञ्जानः** 'one habituated to enjoy pleasures;' **कवचं विभ्राणः** 'of a sufficient age' *i. e.* young enough, to bear armour; **शत्रुं निघ्नानः** 'able to kill the enemy,' &c.

§ 672. The participle of the Pre. Passive is formed by adding **मान** to the Passive base in च; *e. g.* **बुध्यमान** 'who or what is known,' **अद्यमान** 'what is eaten,' **दीयमान** 'who or what is given,' **चीयमान** 'who or what is gathered,' **क्रियमान** 'what is done,' कृ—**कीर्यमान** 'what is scattered,' चोर्यमान 'who or what is stolen,' बुध्—**cau. Pass.** **बोध्यमान** 'who or what is caused to know,' Des. Pass. **बुबोधिष्यमान** 'who or what is desired to know,' &c.

§ 673. The participles formed according to § 669 are declined like nouns ending in *m. f.* and *n.*

(*b*) Participles of the Perfect.

§ 674. The terminations of the Perf., and the Past participles are weak, and therefore the radical vowel does not take its *Guna* substitute before these. The penultimate nasal is generally dropped.

§ 675. The participle of the Perf. Par. and Atm. is formed by adding वस् and **मान** generally to that form of the root which it

assumes before the termination of the 3rd per. plural. If this form consists of one syllable only or when the root ends in आ, वत् has the intermediate इ added to it. इ is optionally prefixed to वत् in the case of the root गम्, हन्, कृष्, विष् and विह (6 cl.). जन् and खन् and गन् and हन् when they do not take इ form this participle from that base which they assume before the 2nd per. sing. termination & g.

PARASMAIPADA.

Root	Perf. Base (3rd pl.)	Perf. Ptc.
इ to go	ईव	ईयिवत् who or what went.
घृ to "	भार	भारिवत् "
नी to carry	निनी	निनीवत् " carried.
पच to cook	पेष	पेषिवत् " cooked.
वच् to speak	ऊच्	ऊचिवत् " spoke.
यज् to sacrifice	ईज्	ईजिवत् " sacrificed.
भञ्ज* to break	भभञ्ज	भभञ्जवत् " broke.
भस् to throw	भास्	भासिवत् " threw.
स्तु to praise	स्तु	स्तुवत् " praised.
कृ to do	चकृ	चकृवत् " did.
निह to split	विनिह	विनिहवत् " split.
दा to give	दद	ददिवत् gave, &c.,
घस् to eat	जभ	जभिवत् " ate.
दृश् to see	दृश् दृशिवत् or दृक्षन्	" saw.
विह to know, &c.	विविह विविहवत् or विविहिवत्	" knew, &c.
विश् to enter	विविश विविशिवत् or विविधत्	" entered.

* In the case of roots beginning with अ, न् is not inserted as it is in the Perfect; अह-आशिवत्.

अन् has अजन्वस्, खन्-चखन्वस्, गन्-जगन्वस् or जगन्वस्, and हन्-जहन्वस् or जघन्वस्.

(a) For the declension of these participles see § 123.

ATMANEPADA.

नी	to carry	निनी	निन्वान
दा	to give	दद	ददान
पच	to cook	पेच्	पेचान
वज्	to sacrifice	ईज्	ईजान
कृ	to do	चकृ	चक्रान
वक्	to speak	ऊच्	ऊचान
स्तु	to praise	शुड	शुडवान
शृ	to hear	शुश्रु	शुश्रुवान
&c.		&c.	&c.

(b) These are declined like nouns ending in अ m. f. n.

§ 376. Roots ending in ऋ (तृ and जृ included) form their Perf. Par. irregularly; वस् is added to the root, which then undergoes the changes mentioned in § 393, and is finally reduplicated; when a root is Atm. it is first reduplicated and आन afterwards added, the final ऋ changing as before: e. g. कृ + वस् = कीर्वस्, by reduplication चिकीर्वस्; कृ—by reduplication चकृ + आन = चक्रिरान; similarly तृ—तितोर्वस्, ततिरान; शृ—शिशोर्वस्, शशिरान; वृ—वृपूर्वस्, वृपूरान, &c.

§ 377. The Perfect participle is not frequently used. The only participles that are most commonly to be met with are those formed from the roots सद, वस्, रथा and श्रु.

§ 378. The participles of the Periphrastic Perfect, Par. and Atm. are formed by the addition of the Perf. Participial forms

of the auxiliary verbs कृ, अस् or भू to the base in आन्; e. g. हस्त-सिवस्, उन्हां-भूवत्; गन्-गणयांचकृवस्, गणयानासिवस्, गणय-चभूवस् &c.

(c) Past Passive Participles.

§ 679. The Past Passive Participle is formed by the addition of the affix त् to the root; e. g. स्ना स्नात 'bathed,' जि-जित 'conquered,' नी-नीत 'carried,' श्रु-श्रुत 'heard,' भू-भूत 'become,' ह-हृत 'taken away,' त्यज्-त्यक्त 'abandoned,' चिन्-चिन्त 'thought or meditated upon,' &c.

§ 680. Roots capable of taking Samprasaraṇa take it the affix त्.

§ 681. The affix त् is weak.

Exceptions:—

(a) The roots क्षी, स्वि 1cl., मिद्, क्षिप्, धृष् and सुष् admit the Guṇa change before त् when इ is prefixed to it; पू I. A. does the same when it takes इ (see § 686 b).

(b) Such of the roots of the 1st class as have इ for their primitive change their vowel to Guṇa optionally, when the affix is added with the intermediate इ, and the P. P. Participle is impersonally, or when it conveys the sense of beginning to perform the action or undergoing the condition expressed by the root, मुद् 'to delight' मुदित, but 'to begin to delight' प्रमुदित or प्रमोदित, प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना; प्रमुदितः or प्रमोदितः साधुः; similarly, प्रव्युत्ति or प्रव्योत्ति &c.

§ 682. The penultimate radical nasal is generally dropped (See § 674).

§ 683. The augment इ is prefixed to this त् in the case of it

certain roots, optionally in the case of some and not at all in the case of others.

§ 684. As a general rule, all roots ending in a vowel, and such as take the *इ* optionally before any termination, and Anit roots ending in consonants generally, do not take *इ*: the rules of Sandhi given in the foregoing chapters that are applicable in particular cases ought to be observed:—

Roots.	P. P. Ptc.
प-पात	protected.
प्र-प्रित	resorted to
ति-नीत	carried
श्रु-श्रुत	heard
भू-भूत	become
कृ-कृत	done
कृ-कर्तु-कर्तुम	covered
व-वित	woven
व-वित	covered
ह-हृत	called, &c.
व-वक्तु	spoken
ह-हृत	concealed
व-वृत्	wiped off, &c.
सिध-सिद्ध	accomplished, &c.
सु-सुप्त	satisfied.
न-नष्ट	perished, &c.
व-वृद्ध	grown

those

Roots.	P. P. Ptc.
व्यज्-व्यक्त	abandoned.
भस्ज्-भृष्ट	fried
यज्-यष्ट	sacrificed
बुध्-बुद्ध	awakened
वध्-विद्ध	pierced
स्वप्-सुप्त	slept
लभ्-लब्ध	obtained
बन्ध्-बद्ध	bound
दृश्-दृष्ट	seen
क्रुञ्-क्रुष्ट	cried out, &c.
दंश्-दष्ट	bitten
द्विष्-द्विष्ट	hated, &c.
शास्-शिष्ट	governed
वह्-वग्ध	burnt
वह्-वह	borne
सह्-सौढ	endured
ध्वस्-ध्वस्त	destroyed.

§ 6 * द्वे substitutes ऊ for its व.
 † Vide § 436.

Atm.

हुत्—हुत्त happened, completed,	लिह्—लीह licked
&c.	भुम्—भुम्भ or भुम्ब fainted
शक्—शक्त able	नह्—नह bound
सिञ्—सिक्त sprinkled	संस—सस्त dropped.
प्रच्छ्—प्रष्ट asked	

Exceptions:—

(a) क्षी, जागृ, स्था and हरिद्रा take इ; the final vowel of the first two takes Guṇa substitute, and the last two drop their final; क्षयित, जागरित, स्थित, हरिद्रित.

(b) पन् takes इ though it admits of इ optionally in the Desiderative; पतित.

(c) The Anit roots वस् and बुध् admit इ before त and स्वा; उचित, बुधित.

§ 685. Set roots (subject to § 684), and all derived roots admit of इ; roots of the Tenth Class and causals reject their final अच्, Par. Frequentatives their final अच्, and Atm. Frequentatives their वः—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
शङ्—शङ्कित 'suspected'.		कथ्—कथित 'told'	
वक्—उचित 'spoken'.		प्रथ्—प्रथित 'spread'.	
एध्—एधित 'increased'.		बोधश्च cau. Base of बुध्, बोधित 'made to know.'	
कम्प्—कम्पित 'shaken'.		चिकीर्ष् des B. of कृ, चिकीर्षित 'desired to do.'	
मुष्—मुषित 'stolen, deceived'.		बोधुश्च Atm. Fre. Base of बुध्, बोधु-धित 'frequently known.'	
गृह्—गृहीत 'taken'.		बोधुश्च Par. Fre. Base of बु. बोधु-धित.	

Exceptions:—इन्ध्, क्त्वि 'to go, to kill,' &c., चित् 'to know, to observe,' &c., जुष्, वृष्, क्षिप्, मृष्, and वृष्; इद्, कट्, चित्त, जुष्ट, मस्त, क्षित्त, मत्त, यत्त.

N. B. There are many Set roots which reject the intermediate इ; but as some of them form their p. p. participle in न् and others irregularly, they will be given in their proper places.

§ 686. The following roots insert इ optionally:—

(a) वृम्, क्षम्, पुर्, वृ, स्पृ, छद्, क्षप्, रुष्, अन्, स्वर, जुष् with सम्, स्वन् with आ, and हृष् 4. 1. Par. when used with लोमन् 'the hair,' or when it means 'to be surprised or disappointed;' हान्त, हानित; (See § 696); हान्त, हानित; पूर्ष (See § 681,), पुरित; वस्त 'wasted, perished,' वासित; स्पष्ट, स्पष्टित; छन्न, छन्नित; क्षत, क्षपित; रुष्ट, रुषित; आन्त (See § 696), आनित; तूर्ण (See § 688,), स्वारित; सजुष्ट, सजुषित; आस्वान्त, आस्वनित; हृष्ट—हृषित—लोमन् 'horripilated with joy,' हृष्टो हृषितो नैमः विस्मितः प्रतिहृतो वा.

(b) क्लिञ् and पू take इ before त् and स्ता; क्लिष्ट, क्लिषित; पूत, पवित.

(c) The following roots admit of इ optionally before त् when the P. P. Participle is used impersonally, or conveys the sense of beginning to perform the action or to undergo the state expressed by the root; तृष्, त्वर्, धृष्, कल्, निद्, मुच्छ्, स्विद्, 1. 4. cl. स्फुच्छ्, स्फुर्ज्, क्षिब् and क्षिब् 1. 4 P. 1. A.; स्विद्—प्रस्वेदितः or प्रस्विन्नः चैत्रः 'Chaitra has begun to perspire;' प्रस्वेदितं or प्रस्विन्न मनन 'he has perspired,' &c. स्विद् 4 cl. has स्विदित also.

N. B. When the participle is not used in the sense given above these roots reject इ; क्षिब्—क्षिब्जः 'perspired, sounded inarticulately,' &c.

§ 687. (a) अञ्ज् in the sense of 'to worship' takes इ; अञ्जितः 29 s. G.

'worshipped;' but अक्त: 'gone' with; सम्—समवन, समवनौ शकुनेः पादौ.

(b) धृष् and दृष् reject इ when they express the idea of immodesty or rudeness; धृष्टः 'rude,' विशिस्तः 'ill-mannered;' but धर्षित 'over-powered, trifled with,' &c., विशिस्त 'tormented or ill-treated.'

§ 688. न is substituted for त when it immediately follows a final इ or उ; this final इ is also changed to न; भिद्—भिन, दृष्ट—दृष्टिर्त्तुर्द्—तुर्न् (See § 697).

Exceptions:—

(a) भिद् has भित्त when it means 'a part, a portion;' भिन in other cases.

(b) विद् 6 P. A. takes ह in the sense of 'fit for enjoyment or famous'; वित्त 'wealth, property,' वित्तः 'famous;' विन्न in other cases.

(c) मङ्, पूर and मुच्छर्द्; मत्त, पूर्त्त 'filled' (also पूर्ण when it means the same as पू) मूर्त्त.

§ 689. Roots ending in आ (ए, ऐ and ओ changeable to आ) and beginning with a conjunct consonant containing a semivowel, also substitute न for त; द्रा 'to run,' 'to sleep,' द्राण; ग्लै 'to fade,' ग्लान; रत्यै-रत्यान 'collected to a mass,' &c.

Exceptions:—ख्या 'to name,' &c., ध्यै 'to contemplate,' ध्ये and ह्ये; ख्यात, ध्यात, &c.

§ 690. The roots given at § 418 and ड्या substitute न for त.

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
री to flow, to move.	रीण	नृ to lead	नीर्ण
ली to melt, &c.	लीन	पृ to fill, to gratify	पूर्य
ल्ली to go, to hold.	ल्लीन	भृ to bear, to nourish	भूर्य
ही to go, to move.	हीन	हृ to hurt, to kill	हूर्य

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
धृ. to shake.	धून	वृ to choose	वूर्ण
धृ to destroy	धून	वृ to tear asunder	वीर्ण
छृ to cut	छून	स्त्रृ to scatter	स्तीर्ण
जृ to go	जीर्ण	ज्या to grow old	जीन
कृ to scatter	कीर्ण		
गृ to utter a sound, to praise, &c.	गीर्ण		
जृ to grow old	जीर्ण		
वृ to tear	वीर्ण		

§ 691. वृ and गृ substitute न for त and lengthen their vowels
वून 'gone' गून.

§ 692. The following roots substitute न for त:—

Roots.	P. P. Participles.	Roots.	P. P. Participles.
डि 4 A. to fly	डीन; डडूनि	धे to dry, to be languid	वान
दृ to torment	दून	व्री 4 A. to move, to cover	व्रीण
धी 'to hold, to accomplish'	धीन	व्वि I. P. to grow, to swell	व्वून
ली 4 A.	लीन	व्व 4. A. to bring forth, to produce	व्वून
मी 4 A. to give pain	मीन		
वी " 'to perish, 'to waste'.	वीन	भञ्ज् to break	भम
री " 'to hurt'	रीण	भुञ्ज् 6. P.	भुम
हा to go	हान	मस्ज् 6. P.	मम
हा to abandon	हीन	रुञ्ज्	रुण
विञ्—	विम उविम	लञ् 6. P.	लम
व्वञ्—	व्वकण	लस्ज् 'to be ashamed'	"
स्फुर्ज् I. P.	स्फूर्ण	स्कन्—with वि	विस्कन
		with परि	परिस्कन-ष्कण
		विद् 4. A.	विम

§ 693. (a) कृ when it means 'to incur debt' substitutes न; ऋण 'debt;' but गत, when it means 'to go'.

(b) क्षि when the P. P. Participle has an active sense substitutes न and lengthens its इ; क्षीण 'reduced, emaciated;' but when a curse is implied, or pity expressed, the change is optional, क्षीणाङ्गः or क्षिताङ्गः भवति. e. 'die;' क्षीणः or क्षितः अयं तपस्वी 'oh, the poor ascetic has grown thin'.

(c) विद् takes न when it does not mean 'to gamble'; व्यून 'a sport in which nothing is staked;' but व्यूत 'gambling'.

(d) वा with निर takes न except when it has वात for its subject; निर्वाणोऽग्निः 'the fire is extinguished;' निर्वाणो मुनिः 'the sage is absolved;' but निर्वातः वातः.

(e) द्ये takes न when the notion of touch is not present; संख्या-नो वृश्चिकः 'a scorpion contracted through cold;' when it means 'to be coagulated or cold' its द् takes संप्रसारण (ई); क्षीनं घृतं, क्षीतं उदकं (and not क्षीनं as the idea of touch is present here); also when preceded by प्रति; प्रतिक्षीनं घृतं, &c.; with अभि and अव the change is optional; अभिद्वयानं or अभिक्षीनं घृतं, अवद्वयानो or अवक्षीनो वृश्चिकः.

§ 694. The roots नुष्, विद्, 6. A. उन्, ज्ञे, घ्रा, and ह्री take न or त; नुज्ज or नुत्त, विज्ज or वित्त, ज्ञाण or ज्ञात, घ्राण or घ्रात and ह्रीण or ह्रीत.

§ 695. प्याब् has पीन when it is used with 'one's own limbs;' पीनं मुखं, and प्यान or पीन in other cases, as प्यानः or पीनः स्वेदः; when it is preceded by a preposition ई is not substituted for its vowels; प्रप्यानः; but when it is used with अन्धु or ऊधस् with the preposition आ, ई is necessarily substituted; आपीनः अन्धुः, आपीनं ऊधः.

§ 696. (a) Roots ending in a nasal lengthen their penultimate

vowel before a weak termination beginning with any consonant, except a nasal or a semivowel, or before the affix क्तिप्; सन्—छान्त, कम्—कान्ति, &c.

(b) Anit roots ending in a nasal, the root सन् and the eight roots of the 8th class beginning with सन् (see p. 376) drop their nasal before a weak termination beginning with any consonant except a nasal or a semivowel:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P- P. Ptc.
मन्, 'to think,' &c.	मत	नम् 'to bow'	नत
हन् 'to strike,'	हत	यम् 'to restrain'	यत
रम् 'to sport,'	रत	वन् I. P. 'to sound,	
गम् 'to go'	गत	to serve,' &c.	वत
		तृष् 'to graze'	तृत
सन्	सत	धृष् 'to shine'	धृत
बन्	बत	बन् 'to beg'	वत
कृष्	कृत		

§ 697. The roots खन्, जन् and सन् drop their nasal and at the same time lengthen their vowel; खात, जात, सात.

§ 698. A radical व् preceding or following a vowel is sometimes changed to ऊ before त or न; when it is preceded by र it is dropped; वृ—ऊर्ष, स्वर—तूर्ष, कुर्व—तूर्ष, सि—स्यूत, विव—यूत or ब्यूत (See § 693. c.).

§ 699. The following roots reject व् in the limited sense attached to each:—

कुम्—कुब्ध 'a churning	लग्—लम् 'attached.'
handle.'	म्लेच्छ—म्लिष्ट 'indistinct.'
स्वन्—स्वान्त 'the mind.'	देम्—दिविब्ध 'a note.'

धन्—ध्वान्त 'darkness.' कण्—काण्टः 'a decoction easily prepared.' (अनायाससाध्यः कषाक-
विशेषः Sid. Kau).

वाह्—वाढ 'much.'

In their usual senses they have अभित, धनित, लगित, स्नेष्टित, विरोधित, फणित, and वाहित.

§ 700. इ 'to give,' and दे, form their P. P. Ptc. as दत्त; the इ of दत्त is dropped after a preposition ending in a vowel; प्रत्त-अवत्त, &c; in this latter case the preceding इ or उ is lengthened; नत्त, सूत्त; &c. इ may optionally be retained also, प्रदत्त, अवदत्त, सुदत्त, * &c.

§ 701. The following roots form their P. P. Participles irregularly:—

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
अह् to eat.	जग्ध	वृह् to be bulky	वृट्
अर्ह् with सम्, नि सम्पूर्ण,	न्यर्ण्,	हृह् or strong.	हृट्
or वि	व्यर्ण्	धा to put.	हित
with अभि in the sense		धाव् to cleanse	धौत or धावित *
of 'being near.'	अभ्यर्ण्	धे to suck.	धीउ
in other cases	अर्हित	पच् to cook.	पक्क
ऊय् 1. A. to weave	ऊत	पा to drink.	पीत
कनूय् to stink	कनूत	पूय् to stink, to putrify	पुत
ह्माय् to shake	ह्मात	फल् to expand.	फुल्ल
छो to split.	छात or छित	मब् to bind.	मुत
उद्यो to instruct	जीत	मा to measure.	मित
हो to cut.	वित	मे to barter.	मे

* अवदत्तं विदत्तञ्च प्रदत्तञ्चादिकर्मणि । सुदत्तममुदत्तञ्च निदत्तमिति वेध्यते ॥

Roots.	P. P. Ptc.	Roots.	P. P. Ptc.
मुह्य् to faint.	मूर्त or मुच्छित	कृत् to be thin.	क्षीव
लाप् with उव्	उल्लाघ 'convalescent.'	गै to sing.	आम
वृह् or वृह् with परि	परिवृढ a master परिवृ- हित or परिवृद्धि- त 'grown, in- creased'.	आ to cook (also अप् cau. of आ) (when it quali- fies क्षीरं or हवि आप्य 'cooked.'	वृत् 'boiled'
क्षो 'to sharpen.'	द्यात or शिव	स्तम् with प्रति and नि	प्रतिस्तब्ध, निस्त- ब्ध (here the स- is not changed to ष).
निव् 'to go, to be- come dry.'	क्षुत	स्फाय् 'to grow.'	स्फीत
ह्लाह् 'to delight.'	ह्वन	स्त्यै with प्र	प्रस्तीत or प्रस्तीम 'sounded,.
अव् to protect.	ऊत	स्ना with नि with नदी	निष्णात 'clever' नदीष्ण, 'skilful experineed, cle- ver.' (lit. one who knows the dangerous spots in a river); but निस्नात, नदीस्नात in other cases.
कष्ट् to be diffi- cult or pain- ful.	कष्ट, as कष्टं व्या- करणम् The study of gram- mar is very diffi- cult, कष्टं वन, &c. but कषितं सुवर्ण- म् 'gold rubbed on the touch- stone.'		
कुश् to be lean.	कुश		
क्षीव् to be intoxi-			

§ 702. (a) The roots सू and यज् take the affix वृ like त in an active sense; सुन्वन् 'one who has extracted Soma juice;' यज्वन् 'one who has offered a sacrifice;' अज् is added to जृ optionally in the same sense; जीर्ण or जरन् 'one who has become old' (also जीर्णवत्).

§ 703. The participles in क् or न् follow the Declension of nouns in अ.

The p. p. participles have not always a passive force:—

§ 704. The affix क् added to roots having the sense of 'sitting or going, or eating' shows the place where the action takes place ईदं मुकुन्दस्य आसितं 'this is the place where Mukunda used to sit;' ईदं यातं रमापते: 'this is the path by which the husband of Ramā used to pass;' अन्तं एतत् अनन्तस्य 'this is the place where Ananta took his food,' &c.

§ 705. The p. p. participles of roots implying motion, or intransitive roots, and of the roots भिष्, गी, स्या, आस्, वस्, 'to dwell,' जन्, रुह्, and अ 4. cl. have an active sense; यतां ई मद्रपुरम् 'I went to Madras;' ग्लानो बालः 'the boy has become languid;' लक्ष्मीमाभिष्टो हरि 'Hari embraced; Lakshmi;' शेषमधिश्रितः 'slept on Ś'eśha,' वैकुण्ठमधिष्ठितः 'dwelt in Vaikuntha,' शिवमुपासितः 'served Shiva,' हरिदिनमुपोषितः 'observed a fast on the day sacred to Hari,' राममनुजातः 'was born after Rāma,' गरुडमारुढः 'sat on Garuda,' विश्वमनुजीर्णः 'grew old after the world.'

§ 706. P. P. Participles have sometimes the sense of nentes; abstract nouns; as जल्पितं 'speech', श्रुतं 'sleep', हसितं 'laughing; similarly स्थितं गतं, &c.; See Bhat VIII. 125.

§ 707. The P. P. Participles of roots meaning 'to think or to wish,' 'to know,' 'to adore,' and of the roots इन्ध्, भी, &c. have the sense of the Present Tense; राज्ञः मतः 'he is honoured by the king'. सतां पूजितः &c. इक्षुः अग्निः 'the fire is killed;' so भीतः &c.

(d) Past Active Participles.

§ 708. Past Active Participles are derived from the Past Passive Participles in क्त or न्त by adding to them the affix वत् e. g.

Root.	P. P. Ptc.	P. Ac. Ptc.
भू to be	भूत	भूतवत् one or that has been
कृ to do	कृत	कृतवत् „ „ done
कृ to scatter	कीर्ण	कीर्णवत् „ „ scattered
छिद् to cut,	छिन्न	छिन्नवत् „ „ cut
&c.	&c.	&c. &c.

(c) Participles of the Future Tense.

§ 709. The Participle of the simple Future, Active as well as Passive, is formed from the third person singular form of the second Future of a root. The Parasm. Ptc. is formed simply by dropping the final इ, and the Atm. and the Passive one by substituting मान for the final ते c. g.

Participles.

Roots.	Par.	Atm.	Passive.
दा—	दास्वत्	दास्यमान	दास्यमान or दायिष्यमाण
भू—	भविष्यत्	भविष्यमाण	भविष्यमाण or भाविष्यमाण
चुर्—	चोरविष्यत्	चोरविष्यमाण	चोरविष्यमाण or चोरिष्यमाण
गम्—	गमिष्यत्	संगमिष्यमाण	गमिष्यमाण
जि—	जेष्यत्	विजेष्यमाण	जेष्यमाण, जायिष्यमाण
कृ—	करिष्यत्	करिष्यमाण	करिष्यमाण, कारिष्यमाण
श्रु—	श्रोष्यत्	संश्रोष्यमाण	श्रोष्यमाण, आशिष्यमाण
एध् A.		एधिष्यमाण	एधिष्यमाण
तुह्—	तोस्वत्	तोस्यमान	तोस्यमान

Similarly पिपठिद् Desi. Base of पठ्—पिपठिष्यत्, पिपठिष्यमाण, &c.
 बोध् Fre. B of भू—बोभविष्यत्, बोभविष्यमाण, &c.

§ 710, These Participles are declined like words ending in त्, and भ्.

(f) Potential Participles (and Verbal Adjectives).

§ 711. The Potential Participle is formed by means of the affixes* तव्य, अनीय, ख and rarely एलिन्, added to a root or derivative verb. This is Passive when the verb is transitive and impersonal when the verb is intransitive. It is also used like an adjective when denoting fitness, &c.

(1) Participles in तव्य and अनीय).

§ 712. The affixes तव्य and अनीय are added to roots or derivative bases in the sense of 'must be, fit to be,' &c. Before these the ending vowel and the penultimate short of a root take their Guṇa substitute. Before तव्य Set roots take इ, Anit roots do not, and Wet roots take it optionally. Before अनीय penultimate ऋ is always changed to अर् and not to (as it sometimes does) *e. g.*

Root.

P. Ptc.

दा—दातव्य, दानीय 'what must or ought to be given.'

दि—धेतव्य, चयनीय what must or ought to be searched into, &c.

नी—नेतव्य, नयनीय " " carried.

श्रु—श्रोतव्य, श्रवणीय " " heard.

भू—भवितव्य, भवनीय " " been

कृ—कर्तव्य, करणीय " " done.

बुध्—बोधितव्य, बोधनीय " " known.

बाद्धव्य.

मुञ्—मोक्तव्य, मोचनीय " " released.

मृज् † मार्ष्टव्य, मार्जनीय " " wiped.

* तव्यत्तव्यानी परः । Pan. III. 1. 96. केलिमर उपसंख्यानम् Vārtika.

† The ऋ of मृज् is changed to अर् against § 712.

Root.	P. Ptc.	
सृज्—सृष्टव्य, सर्जनीय	„ „	created.
भस्ज्—भष्टव्य, भर्जनीय		
भ्रष्टव्य भ्रज्जनीय	„ „	fried.
भिद्—भेत्तव्य, भेदनीय	„ „	split.
निन्द्—निन्दितव्य, निन्दनीय	„ „	censured.
गुह्—गोढव्य, गूहनीय	„ „	concealed.
गूहितव्य *		

§ 713. The final अच् of roots of the tenth class and of causals, the final अच् of Atm. Fre. Bases, when the य् is preceded by a vowel, and the whole य् when it is preceded by a consonant, are dropped, before अनीय. To Desiderative bases it is added without any change. *e. g.*

कथ्— कथनीय 'what must, or ought to be told.

चुर्— चोरणीय „ stolen.

बोधय Can. of बुध्— बोधनीय „ „ made to know.

बोबुध्य Atm.

Fre. Base of „ बोबुधनीय known frequently.

बोभूय— Atm. freq. बोभूयनीय

Base of भू— what must or ought to be frequently.

बुबोधिष् Desi. Base.

of बुध् बुबोधिषणीय „ „ desired to know.

(2) Participles in य् (यत्, क्यप् and ण्यत्).

By means of यत् (य).

§ 714. The affix य् (यत्) † is added on to roots ending in a

* The ङ् of गुह् is lengthened instead of being Guṇated before a strong termination beginning with a vowel.

† अचो यत् | Pān. III. 1, 97,

vowel in the sense of 'fit for, or fit to be, or ought to be.' Before this व the radical vowel undergoes Guṇa substitute and final आ (ए, ऐ and ओ changeable to आ) is changed to ए.

दा— देव	what is fit or ought to be given.
धे— धेव	„ „ sucked
गे— गेय	„ „ sung.
छो— छेव	„ „ cut.
चि— चेव	„ „ collected.
मी— मेव	„ „ led or carried.

§ 715. Roots having अ for their penultimate and ending in a consonant of the palatal class take the affix व; द्यप—द्यव; लम्—लव, रम्—रव, &c.

(a) when लम् is preceded by आ, न् (changed to म्) is inserted between ल and म्; आलम्—आलेम् 'what ought or is fit to be killed;' न् is also inserted when लम् is preceded by उप if the meaning be 'to praise'; उपलम्भ्यः साधुः 'a Sādhu ought to be praised,' but उपलम्भ्यं धनं 'wealth ought to be acquired'.

§ 716. The roots तक् 'to laugh at,' द्यक् 'to kill,' चक् 'to look for, to ask,' यक् 'to strive,' जक्, द्यक् and रुक् take the affix व; तक्वं 'what is fit to be laughed at,' द्यक्वं 'what ought to be killed;' &c.

§ 717. The roots गद्, मद्, चर and यन्, take the affix व when not preceded by a preposition; गद्-मद्य 'what ought to be spoken or told'; so मद्य, चर्य, यम्य, चर with आ may take this affix, if it does not mean 'a preceptor;' in which case it takes the affix ण्यन् (व) आचार्यो देवः 'a country fit to be gone to;' but आचार्यः 'a preceptor.'

§ 718. The roots वद् implying reproach, पण् meaning 'to transact business,' and वृ 9.Atm. not denoting limit or restraint, take

the suffix य; as अवयं पार्थ 'sin is reprehensible or merits condemnation'; but अनुयं (अन् + वृ + क्यप् *i. e.* य) गुरुनाम 'the name of a preceptor ought not to be uttered (out of respect),' पय्या गौः 'a cow is saleable;' but पाण्वः (पण् + प्यन् *i. e.* य) ब्राह्मणः 'a Brāhmaṇa deserving praise;' वयं 'that can be chosen or sought after;' as शतेन वर्या कन्या 'a hundred men (*i. e.* any one) can seek the hand of a girl,' but वृत्वा (वृ + क्यप् *i. e.* य) कन्या 'to be married by a particular man.'

§ 719. The root वह् not denoting an instrument for carrying, and कृ in the sense of 'a master or a Vaishya' take य; वयं 'a carriage or a vehicle;' but वाह्य (वह् + प्यन्) 'what can be borne;' अर्यः 'a master or a Vaishya'; but आर्य (कृ + यन्) 'fit to be approached or adored'.

§ 720. सू with उप in the sense of 'being conceived' takes the affix य; as उपसर्गो गौः गर्भाधानार्थे वृषभेण उपगन्तुं योग्येत्वर्यः (Sid. Kau.); but उपसर्गो (उपस् + प्यन्) काशी प्राप्तव्या इत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 721. जृ takes this affix with the negative particle prefixed to it and forms अजर्यं 'what cannot grow old' but this must qualify संगत 'friendship;' C/तेन संगतमार्थेण रामाजये कुरु बुतन्। Bhatti. VI. 58. In सुगैरजये जरसोपदिष्टमदेहबन्धाय पुनर्बन्ध। Rag. XVIII. 7. the word संगत must be considered as understood. If it does not qualify संगत, it will take the affix ह्: as अजरिता कम्बलः.

§ 722. हन् takes the affix यन् optionally, before which वध् is substituted for it; हन् + य = वध्य = 'what ought to be killed;' it optionally takes प्यन्, in which case घात् is substituted for it; घात्यः.

By means of the affix क्यप् (य).

§ 723. The roots इ 1. 2. P. 'to go,' स्तु, शास्, वृ 5. P. A. ह्, जुष्, and roots having क् short for their penultimate, except कृप्, and चृत्, take the affix क्यप् (य) in the same

sense as यत्. When a root ends in a short vowel, त् is inserted between the final vowel and the affix च; e. g. इ-इत्थः 'worthy of being approached;' स्तुत्य 'deserving praise,' शास्-शिक्ष्यः 'fit to be instructed;' वृ-वृत्त्य; वृ-आवृत्त्य, शुष्-शुष्य 'worthy of being served;' वृत्-वृत्त्य; वृध-वृधय 'fit to be increased as wealth, &c.'; but कल्प्य (कृप्+यत्) 'able;' घृत्-घर्त्स्व (घृत्+प्यत्) 'that ought to be teased or hurt'.

§ 724. According to Vāmana, the roots वृत्, वृह् and शुह् take this affix optionally; वृत्-वृत्त्य 'praiseworthy;' वृह्-वृह्य, शुह्-शुह्य; optionally they take the affix प्यत् (to be given hereafter); वृत्त्य, वृह्य, गोह्य.

§ 725. मुञ् also takes this affix optionally; मुञ्ज्यः 'what is fit or ought to be cleansed;' optionally it takes प्यत् before which the final ज् is changed to ग्; मार्ग्य.

§ 726. (a) भू when it has a Subanta other than a preposition prefixed to it, takes the affix क्यप् impersonally; ब्रह्मणो भावः ब्रह्मभूय 'identity with Brahman.' When no Subanta is used prepositionally with it, it takes the affix यत्; भव्य or प्रभव्य.

(b) वद् under similar circumstances takes either क्यप् or प्यत् in a passive sense or impersonally; ब्रह्मोद्यं or ब्रह्मवद्यं 'expounding the Veda' (ब्रह्म वेदः तस्य वदनं Sid. Kau.).

§ 727. खन् takes this affix; but drops its न् and adds ई to its penultimate vowel; खन्+य=ख+य=ख+ई+य=खेय 'what is fit or ought to be dug or excavated.'

§ 728. भृ 1 cl. takes this affix when the participle so derived does not form a name; भृत्याः 'those who ought to be nourished or maintained, hence servants.' &c.; but भार्याः (भृ+प्यत्) 'a class of Kshatriyas;' when सम् precedes भृ, क्यप् and प्यत् are added optionally संभृत्याः or संभार्याः.

N. B. The word भाव्या meaning 'a wife' ought to be derived from भृ of the 3rd class and the affix ण्यन्.

§ 729. * The following seven words are irregularly formed with the affix क्यप् in the senses given in each case:—राजसूयः (राजन् + सू + क्यप्) राज्ञा सोतव्यः अभिषवद्वारा निष्पादयितव्यः । यद्वा लतात्मकः सोमः राजा स सूयते कण्डयते अत्र इत्याधिकरणे क्यप् । निपात-नादीर्यः; also राजसूयम्; सूयः (सू + क्यप् or सू 6 P. to incite', 'to impel + क्यप्) सरति आकाशे । कर्तरि क्यप्, निपातनादूर्ध्वम् । यद्वा धू प्रेरणे तुषादिः; सूयति कर्मणि लोके प्रेरयति† क्यपी रुद । मृषोद्य 'falsehood' from मृषा + वद् + क्यप्; रोचते इति रुच्यः; कुप्यं (any base metal) fr. गुप् + क्यप्, गुपिरादेः कृत्वं च संज्ञायाम् । सुवर्णरजतभिर्जं धनं कुप्यम् । cf. Ki. I. 35. Manu. VII. 96. गुप् in other cases takes the affix ण्यन्; गोप्यं 'what ought to be concealed'. कृष्टे स्वयमेव पच्यन्ते कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि । शुद्धे तु कर्मणि कृष्णपाक्याः । 'growing in cultivated ground'; न व्यथते अव्यथ्यः 'not feeling pain'.

§ 730. (a) The following two words which are the names of two rivers are derived by means of this affix; भिनत्ति कूलं भिद्यः from भिद् + क्यप्; उडङ्गत्पुर्क उडङ्गः उडङ्ग + क्यप्; See Ragb. XI. 8. in other cases these roots take the affix तु; भेत्ता; उडिङ्गता.

(b) Similarly the words पुष्यः and सिध्यः both the names of the constellation Pushya are derived from पुष् and सिध् respectively with the affix क्यप्; पुष्यन्त्यस्मिन्नर्थाः पुष्यः; सिध्यन्त्यस्मिन् सिध्यः.

§ 731. The roots पू, नी and जी, preceded by वि, take this affix, when they are connected with the words मुञ्ज, कल्प and हल respectively; विपूयो मुञ्जः. 'The Munja grass to be prepared for

* राजसूयसूर्यमृषोद्यरुच्यकुप्यकृष्टपच्याव्यथ्याः Pán. III. 1. 114. Vide Sid. Kau. on the same.

† Cf. मित्रो जनान्यातयति ब्रुवाणो, &c. Rg. III. 59. 1.

weaving into a rope' (मुञ्जादिकरणाव शोधयितव्य इत्यर्थः Sid. Kau.); विनीचः कल्कः 'sin which ought to be destroyed;' जित्वो हलिः 'The plough to be pulled with great force' बलेन कटव्यः; in other cases these take the affix यत्, विपरय, विनेच, जेच.

§ 732. The following words are derived from the root मृह् with the affix क्यप्;—अवगृह्य, प्रगृह्य, परं 'two technical terms in grammar;' गृह्यक्राः 'birds restrained from free motion, such as parrots, &c;'. पञ्जरादिबन्धेन परतन्त्रीकृता इत्यर्थः । Sid. Kau. ग्रामगृह्या सेना 'an army stationed outside a village' आर्वेर्गृह्यते आर्वे-गृह्यः तत्पक्षाभित इत्यर्थः (Sid. Kau.) 'siding with the noble'. See Ragh. II. 83.

§ 733. The roots कृ and वृ take both क्यप् and ण्यत्; कुर्ये, कार्ये; वृष्ये, वर्ये 'what ought to be chosen, best,' &c.

§ 734. युज् in the sense of 'to be harnessed' takes the affix क्यप् and changes its final to ग्; युग्यः गौः 'a bull to be harnessed to the yoke;' in other senses it takes the affix ण्यत्; बोड्य.

By means of the affix ण्यत्.

§ 735. Roots ending in च्, and those ending in a consonant take the affix ण्यत् (य) in the same sense as यत्. Before this affix the ending च् and ज् of a root are changed to क् and ग् respectively and the final vowel and the penultimate अ take Vṛddhi substitute; any other penultimate vowel generally takes Guṇa.

कृ—कार्ये 'what ought to be done,' धृ—धार्ये 'what ought to be worn,' &c; मृह्—मार्ह्यं, रुध्—रुध्-वार्यं 'what ought to be impelled,' &c; वच्—वाक्यं 'what is arranged, a sentence;' पच्—पाक्यं 'what is to be cooked,' मृज्—मार्ग्यं 'what is to be purified,' &c.

§ 736. The root वस् when preceded by अना 'with' takes the affix ण्यत् before which the penultimate अ is optionally changed to

Vṛddhi; अमा सह वसतोऽस्वां चन्द्राकौ अनावस्या or—वास्या 'the day on which the sun and the moon are with each other i. e. are in conjunction.'

(a) सृज् when preceded by पाणि or the preposition समव takes the affix प्यत्; as पाणिभ्यां सृज्यते पाणिसर्ग्या रज्जुः similarly समवसर्ग्या.

§ 737. (a) The roots यज्, याच, रुच्, प्रवच्, त्यज् and पच् do not change their च् or ज् to क् or ग् before प्यत्; याज्यम्, याच्यम्, रोच्यम्, प्रवाच्यम् (ग्रन्थविशेषः), अच्य, त्याज्य, पाच्य.

(b) वच् does not change its च् to क् before प्यत् when the meaning is 'what ought to be spoken, speech'; वाच्य; but वाक्यं a 'sentence'.

(c) वज्च् when it means 'to go' does not change its च् to क्; वज्ज्यम्; when it means 'to bend' the च् is changed to क्; वक्रूपं काष्ठम्.

(d) युज् when it is preceded by प्र and नि takes the affix प्यत् in the sense of 'what is possible or capable of'; and does not change its ज् to ग्; प्रयोक्तुं शक्यः प्रभोज्यः नियोक्तुं शक्यः नियोज्यः भृत्यः ।

(e) भुज् has भोज्यं meaning 'food', and भोग्यं 'what is fit to be enjoyed.'

§ 738. Roots ending in उ short or long take the affix प्यत् in the sense of 'what ought or must necessarily be done'; लू—लाव्यं 'what must necessarily be cut off'; पाव्यं 'what must necessarily be purified'; सू with आ—आसाव्य, यु 'to mix,' याव्य, &c.

(a) The roots वप्, रप्, लप्, भप्, and चम् also do the same; वाप्यं 'what must necessarily be sown'; राप्यम्, 'what must be spoken of distinctly,' लाप्यम्, भाप्यम्, चाप्यम्.

§ 739 The following words are irregularly derived by means of the affix प्यत्; आनाट्यः 'what ought to be brought from the Garhapatya i. e. the Dakshināgni;' (fr. नी with आ) दक्षिणाग्निवक्षेत् 30 s. 6.

एवेष्टम् । सहि गार्हपत्यादानीयतेऽनित्यञ्च सततमप्रज्वलमात् । Sid. Kau.; but अनित्य in other cases; as 'a jar;' प्रपाद्यः (fr. नी with प्र) चोरः प्रीत्यनर्ह इत्यर्थः (Sid. Kau.), 'disgusted with worldly pleasures,' प्रपाद्योन्तेवासी विरक्त इत्यर्थः । but प्रणेत्य in other cases.

§ 740. मीयते अनेन इति मास्यं 'a measure' (fr. मा); सम्बन्धीयते होमार्थमग्निं प्रति इति साम्राज्यं (from नी with सम्) इविर्विशेषः 'a kind of offering' (See Si. XI. 41.); निचीयतेऽस्मिन्धान्यादिकं निकायः निवासः (fr. चि with नि); धीयते अनया समिदिति धाय्या ऋक् (fr. धा): कुण्डेन पीयते (अस्मिन् सोमः) कुण्डपायः क्रतुः; संचीयतेऽग्नौ संचायः (a sacrifice); परिचायः, उपचायः, समूहः (particular places for depositing the sacrificial fire); परिचेयम्, उपचेयम्, संवाह्यम् in other cases; चीयते असौ चित्यः अग्निः; अग्नेः चयनं अग्निचित्या.

§ 741. The roots भू and गै take the affix यत्; वच् and स्या take अनीय; and जन्, घु and पत् take ण्यत्, in an active sense; भवतीति भव्यः (also भव्यमनेन); गायतीति गेयः 'one who sings' (also गेयं साम अनेन); प्रवचनीयः 'one who speaks,' उपस्थानीयः 'one who stands by,' जन्यः, ध्राव्यः, पात्यः.

(3) By means of केलिमर् (एलिम).

§ 742. A few transitive roots take the affix एलिम having the same force as the affix य्; पचेलिम fr. पच्, 'fit to ripen or to be cooked;' as पचेलिमा माषाः; भिदेलिमाः (fr. भिद्) सरलाः ' the fur trees ought to be felled,' &c.

§ 743. The declension of these participles follows that of nouns ending in अं.

II. Indeclinable Participles.

(a) Indeclinable Past Participles.

§ 744. The Indeclinable Past Participles are of the nature of

gerunds. They fall under two heads:— (1) Those derived by affixing **त्वा** to the simple root; and (2) Those derived by means of **ञ** affixed to the root compounded with prepositions or words used prepositionally; **गम्—गत्वा** 'having gone;' **भू** with **अनु—अनुभूय** 'having experienced;' &c.

I. Indeclinable Participles formed with **त्वा**.

§ 745. The indeclinable Past Participle or gerund in **त्वा** is formed of all roots or derivative verbal bases to which no preposition (nor a prepositional word) is prefixed. The affix **त्वा** is of the same nature as the **त्** of the Past Passive Participle, so that all the changes that take place before **त्**, generally also take place before **त्वा**. In other words, form the P. P. Ptc. of a root, separate the **त्** or **न** from it, add **त्वा** instead, and this will be the form of the gerund in **त्वा** *e. g.*

Roots.	P. P. Ptc.	Ind. P. Ptc.
ज्ञा to know	ज्ञात	ज्ञात्वा
दा to give	दत्त	दत्त्वा
स्था to stand	स्थित	स्थित्वा
हा to go	हीन	हात्वा
हा to abandon	हीन	हित्वा
धा to place	हित	हित्वा
जि to conquer	जित	जित्वा
पू to purify	पवित or पूत	पवित्रा or पूत्रा
भू to be	भूत	भूत्वा
कृ to do	कृत	कृत्वा
वृ to cross	तीर्ण	तीर्त्वा
पू to fill	पूर्ण	पूर्या

Roots.	P. P. Ptc.	Ind. P. Ptc.
त्र् to protect	त्रात	त्रात्वा
मुच् to release	मुक्त	मुक्त्वा
अद् to eat	अम्य	अम्या
कम्	कान्त	कान्त्वा
दृश् to see	दृष्ट	दृष्ट्वा
क्षुध * to be hungry	क्षुधित	क्षुधित्वा
वस् * to dwell	उषित	उषित्वा
वच् to speak	उक्त	उक्त्वा
वह् to carry	ऊढ	ऊढ्वा
यज् to sacrifice	इष्ट	इष्ट्वा
गम् to go	गत	गत्वा
बन्ध् to bind	बद्ध	बद्ध्वा
बुध् to know	बुद्ध	बुद्ध्वा
ज्ञास् to rule	शिष्ट	शिष्ट्वा
&c.	&c.	&c.

§ 746. When the intermediate इ is inserted, the preceding vowel takes its Guṇa substitute; शि—शित्वा, कु—कषित्वा, जान्—जागरित्वा, &c.

(a) The roots तृष्, मृष्, कृष् and ऋत् take Guṇa optionally; तृषित्वा or तर्षित्वा, मृषित्वा or मर्षित्वा; कृषित्वा or कर्षित्वा; ऋत्—ऋतित्वा or अर्तित्वा.

(b) But the roots मृद्, मृव्, गुध्, कुष्, मुष्, and क्लिञ्, the roots mentioned at § 463 and विज् 7cl. do not take Guṇa मृद्—मृदित्वा 'having rejoiced'; दृद्—मृदित्वा, गुध्—गुधित्वा 'having covered; कुषित्वा, मुषित्वा, क्लिञ्—क्लिषित्वा or क्लिष्ट्वा; कुद—कुटित्वा, विज्—विजित्वा, &c.

* See p. 418 § 684 (c).

§ 747. Wet roots, except वृश् which takes इ necessarily, and स्तृ, सू and धू which reject इ, the five roots give under § 472 and roots marked with an indicatory उ * admit of इ optionally before स्वा ८. g.

Roots.	Ind. P. Ptc. or Ger.
सृज् to cleanse	सृजित्वा, सृष्ट्वा
गाह् to enter	गाहित्वा, गाह्वा
गुह् to conceal	गुहित्वा, गूहित्वा, गुह्वा
गुप् to protect	गोपायित्वा, गोपित्वा, गुप्त्वा
इष् to desire	एषित्वा or इष्ट्वा
सह् to endure	सहित्वा or सोढ्वा
लुभ् to covet	लोभित्वा or लब्ध्वा

* The following are the more important of the roots marked with उ; अच् 1. P. A., अञ्च् 1. 10. P. A., अस् 4. P. ऋण्, कम् 5. P. 1. A. कुज्, कम् 1. P. कम् 4. P. ऋण् 8. P. A. क्षिण् 8. P. A. क्षिच् 1. 4. P. क्षीच् 1. P. क्षेच् 1. P. खन् 1. P. A. गृध् 4. P. ग्रस् 1. A. गृच् 1. P. ग्लुच् 1. P. ग्लुञ्च् 1. P. घृण् 8. P. A. घृष् 1. P. चञ्च् 1. P. ज्रस् 1. 5. P. कृद् 7. P. A. जम् 1. P. जस् 4. P. 10. P. A. तञ्च् 1. P. तन् 8. P. A. 1. P. A. 10 P. तृण् 8. P. A. दम् 5. P. दम् 4. P. दिच् 4. P. 10. A. धाच् 1. P. A. ध्वस्, 1. A. वृष् 1. P. वृष्ट् 1. P. वस् 4. P. भृश् 4. P. भ्रम् 1. 4. P. भ्रश् 1. A. 4. P. भ्रस् 1. A. मन् 8. A. मृष् 1. P. मुच्, मुञ्च्, म्लुच्, म्लुञ्च् 1. P. यस्, यप्, रुप्, लुप् all of the 4th cl. P. वञ्च् 1. P. A. वन् 8. P. वस् 4. P. विष् 1. P. वृत् 1. 4. A. 10. P. A. वृध् 1. A. 10. P. A. वृष् 1. P. शम् 4. P. A. शस् 1. P. शंस 1. P. शास् 1. P. 2. P. A. शृष् 1. P. A. भ्रम् 1. P. भ्रम् 4. P. भिष् 1. 4. P. क्षिच् 1. P. सन् 1. P. 8. P. A. सिध् 1. 4. P. छिच् 1. 4. P. स्तम्, स्तम् 5. 9. P. स्यन् 1. P. संस् 1. A. सिच् 4. P. and इष् I. P.

Roots.

Ind. P. Ptc. or Ger.

अञ्च् to go, to worship, अङ्क्त्वा 'having gone,' अञ्चित्वा 'having worshipped.'

क्षन् to kill	क्षत्वा or क्षणित्वा
खन् to dig	खनित्वा or खात्वा
तन् to stretch	तनित्वा or तत्वा
हन् to tame	हमित्वा, हान्त्वा
शम् to pacify	शमित्वा, शान्त्वा
क्रन् to go, &c.	क्रमित्वा, क्रान्त्वा, क्रान्त्वा *
वस् 4 P. to be straight, &c.	उचित्वा or उट्टा
वृन् 1 A. to be	वर्तित्वा or वृत्वा &c. &c.

But व्रश्च—व्रश्चित्वा, स्तृ-स्तृत्वा, सू-सूत्वा, धू-धूत्वा.

§ 748. The roots धि, डी, छी, पू and जृ, Set roots ending in consonants, roots of the 10th class and all derivative verbs, admit इ before त्वा; roots of the 10th cl. preserve their अच् before त्वा; धि—धित्वा, डी—डित्वा, जृ—जरित्वा or जरीत्वा, नृन्—नर्तित्वा, ष्वच्—ष्वित्वा, लञ्ज—लजित्वा, जीव्—जीवित्वा, &c. चुर्—चोरित्वा, कय्—कयित्वा; बुध्—can. बोधित्वा; desi. बुबोधित्वा; Atm. fre. बोबुधित्वा, &c.

§ 749. (a) The roots स्कन्ध् and स्यन्ध् do not drop their nasal; स्कन्ध्—स्कन्धत्वा; स्यन्ध्—स्यन्धत्वा, स्यन्धित्वा.

(b) The penultimate nasal of roots ending in य् or फ् and that of वञ्च् 'to roam abroad,' 'to deceive' and लुञ्च् 'to tear out,' are optionally dropped; ग्रन्थ्—ग्रन्थित्वा or ग्रथित्वा; गुम्फित्वा or गुफित्वा; वञ्च्—वञ्चित्वा or वथित्वा or वक्त्वा; लुञ्च्—लुञ्चित्वा, or लुथित्वा.

* The अ is lengthened optionally before त्वा.

(c) Roots ending in ज् such as भञ्ज्, रञ्ज्, सञ्ज्, स्वञ्ज्. &c. and the root तञ्च् optionally reject their nasal before त्वा; भञ्ज्—भंक्त्वा or भक्त्वा, रञ्ज्—रंक्त्वा or रक्त्वा; भञ्ज्—भञ्जित्वा, भङ्क्त्वा or भक्त्वा.

(d) मृञ्ज् and नञ् insert a nasal optionally; मंक्त्वा or मक्त्वा; नश्चित्वा, नंद्वा or नद्वा.

§ 750. Guṇa is optionally substituted for the penultimate इ and उ of roots beginning with any consonant and ending in any except वृ; लिख्—लिखित्वा or लेखित्वा; ह्रिक्—ह्रिकित्वा or ह्लेकित्वा and also ह्रित्वा; लुभ्—6. P. लुभित्वा or लोभित्वा; द्युत्—द्युतित्वा and द्योतित्वा; रिप्—रिपित्वा, रेपित्वा and रिष्टा; so रुप्, &c.

2. Indeclinable Participles formed with य्.

§ 751. When a root is compounded with one or more prepositions or words prefixed to verbs like prepositions, the Indeclinable Participle is formed by affixing य् immediately to it; the य् is changed to त्य after a short radical vowel (even when it combines with the final vowel of a preposition to a long vowel); e. g.

स with आ--आदाय
वि with निस्-निश्चित्य
जि with परा पराजित्य
नी with वि--विनीय
भू with अनु-अनुभूय
इ with अधि-अधीत्य

इ with प्र--प्रेत्य
कृ with सम्-संस्कृत्य
कृ with द्विधा-द्विधाकृत्य
भिद् with निस्-निर्भित्य
पुन् with उन्--उत्पुत्य
&c. &c. &c.

§ 752. The rules given at §§ 393, 394, 459, 502 and 587 apply to the root also in the gerund in यः—

दिक् with प्र--प्रदीय्य
कृ with भव-भवक्रीर्य

वक् with प्र--प्रोच्य.
वस् with प्र--प्रोच्य

प्रपनय्य, प्रकथय्य; प्रवेनिदय्य 'having again and again caused to be broken.'

§ 759. (a) आप् can. may retain its अच् optionally प्राप्य or प्रापय्य.

§ 760 Desiderative bases add च immediately and Fre. bases add it after dropping their च when it is preceded by a vowel; कुप् Des. प्रबुबोधिय्य; Fre. प्रबोबुब्ब; भू Fre. प्रबोभूय्य, &c.

(b) The Adverbial Indeclinable Participle or
The Gerund in अम्.

§ 761. There is another Indeclinable Participle having the same sense as that in स्वा, formed with the affix अम्. Before this the root or the derivative verbal base generally undergoes the same changes which it undergoes before the इ of the Pass. Aorist 3rd. Sing.; नी-नायम् 'having carried or led' दा-दायम् 'having given' भू-भावम्, भि-भेदम्, मह-माहम्, गम्-गमम् or गामम्, &c.

§ 762. This Participle is generally used at the end of compounds; स लोष्टघातं हतः 'he was pelted to death;' बन्दिमाहं गृहीता (Vic. I.) 'She was taken a captive' समूलघातं न्यवधीर्दृश्व (Bhatti. I. 2.) 'He totally exterminated his enemies, &c.'

§ 763. The participles in स्वा and अम् * when repeated yield the sense of repetition of the action or condition expressed by the verb; स्मृत्वा स्मृत्वा or स्मार् स्मार् 'having repeatedly remembered;' पीत्वा पीत्वा or पाय पायम् 'having drunk again;' similarly भुज्-भुक्त्वा भुक्त्वा or भोजम् भोजम्; भु-भुत्वा भुत्वा or आव आवम्; गम्-गत्वा

* आभीक्ष्ये नमुल् | Pân. III. 4. 22.

गत्वा or गाम गमं or गमं गमम्; लम्—लब्ध्वा लब्ध्वा, or लभ्यं लभ्यं or लार्भं लार्भम्, प्रलभ्यं प्रलभ्यम्; जागरं जागरम्, * &c.

§ 764. The Gerund in अम् does not, in many instances, express the notion of repetition.

§ 765. This gerund or the one in स्वा is used with the words अग्ने, प्रयमं and पूर्वे, used as prepositions, although the notion of repetition is not present in these compounds; अग्नेभोजं-भुक्त्वा वा व्रजति 'having first eaten he goes out;' so प्रयमंभोजं or भुक्त्वा, पूर्व-भोजं or भुक्त्वा व्रजति.

§ 766. The gerund in अम् of the root कृ is used †

(a) With the noun governed by it, if it be compounded with it prepositionally when censure is implied; चौरंकारं आक्रोशति (चौरश्चब्दं उच्चार्येत्यर्थः) 'cries out a thief, a thief.' In this case न् is added to the noun governed.

(b) With the words स्वादु, लवण and संपन्न, न् being added to these as before; अस्वादुं स्वादुं कृत्वा भुंक्ते स्वादुं-लवणं-सम्पन्नं-कारं भुंक्ते 'he eats having sweetened or seasoned his food.'

* At the end of compounds this may not be repeated and yet have the sense of repetition; as in.

‘लतानुपातं कुसुमान्यगृह्णात्स नयवस्कन्दमुपास्पृशच्च ।

कुतूहलाचारुशिलोपवेशं काकुत्स्थ ईषत्स्मयमान आस्त ॥ Bhatti. II. 11.

The descendant of Kakutsha, smiling gently, repeatedly bending down the creepers would pluck their flowers, wading through every stream (that he came across) would sip the waters, seating himself on every charming slab would remain there (in admiration of the scenery).

† कर्मण्याक्रोशे कृञः स्वमुञ् । स्वादुमि णमुल् । अन्यथैव ह्यथमित्यनुसिद्धाप्रयोगश्चेत् । अतथयोरस्यप्रतिवचने । Pān. III. 4. 25-28.

(c) With the words अन्यथा, एवं, इत्थं and कथं; provided the root कृ loses its sense; अन्यथाकारं ब्रूते 'he speaks in a different manner,' एवंकारं भुंक्ते 'he eats thus;' similarly इत्थंकारं, कथंकारम्; but शिरोन्यया कृत्वा भुंक्ते.

(d) With the particles यथा and तथा when an angry reply is given; यथाकारं भोक्ष्ये, तथाकारं भोक्ष्ये किं त्वानेन (Sid. Kau.) 'I will eat in that manner, I will eat in this manner;' 'what have you to do with that.'

§ 767. The Gerund of the roots वृष् and विद्* is compounded with their objects and expresses totality, कन्यादर्शो वरयति 'chooses as many girls as he sees i. e. all of them;' ब्राह्मणवेदं भोजयति, यं यं ब्राह्मणं जानाति लभते विचारयति वा तं सर्वं भोजयति इत्यर्थः Sid. Kau. 'he feeds every Brâhmaṇa that he knows, or comes across or remembers i. e. all of them.'

(a) † The gerunds of विद् 'to get' and जीव् 'to live' are joined with यावन् in the same sense; यावदेव भुंक्ते 'eats what he gets'.

(b) § With the words चर्मन् and उदर the gerund of पूर is used; चर्मपरं स्तृणाति; उदरपूरं भुंक्ते 'eats so as to fill his belly.'

§ 768. ‡ This gerund of पिष is used with शुष्क, चूर्ण and रूक्ष; शुष्कपेषं पिनष्टि शुष्कं पिनष्टीत्यर्थः (Sid. Kau.); so चूर्णपेषं पिनष्टि 'he grinds to powder'; रूक्षपेषम्.

§ 769. ¶ With the words समूल, अकृत and जीव are used res-

* कर्मणि इतिविदीः साकल्ये । Pān. III. 4. 29.

† यावति विन्दजीवोः । Pān. III. 4. 30.

§ चर्मोदरयोः पूरेः । Pān. III. 4. 31.

‡ शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः । Pān. II. 4. 35.

¶ समूलाकृतजीविषु हन्तृग्रहः । करणे हनः । जेहने पिषः । हस्ते वर्तिग्रहोः । स्ते पुषः । Pān. III. 4. 36-40.

pectively the gerunds in अम् of the roots हन्, कृ and ग्रह् in a cognate sense; समूलघातं हन्ति 'kills destroying the roots i. e. totally'. अकृतकारं करोति 'does what ought not to have been done'; जीवग्राहं गृह्णाति 'captures him so as to preserve his life i. e. alive'.

(a) The gerund of हन् and पिब् is used with words signifying instruments; पादघातं हन्ति=पादेन हन्ति 'strikes (kicking) with the foot'; उदपेक्षं पिनष्टि; उदकेन पिनष्टि 'grinds with (using) the water.'

(b) Similarly the gerund of वृत् and ग्रह् is used with हस्त and its synonyms, and that of पुष् with स्व; हस्तवर्ते वर्तयति; so करवर्तम् हस्तेन गुलितां करोतीत्यर्थः । Sid. Kau.; हस्तग्राहं गृह्णाति; similarly पाणिग्राहम्, करग्राहम्, &c.

§ 770. * The gerund of बन्ध् is used with words denoting peculiar arrangement, of stanzas, &c.; चक्रबन्धं बध्नाति, क्रौञ्चबन्धं बद्धः, सुरजबन्धं बद्धः, मयूरिकाबन्धम्, अट्टालिकाबन्धम्, &c.

§ 771. † With the words जीव and पुरुष used subjectively the gerund of जग् and वह् are used; जीवनाशं नश्यति, जीवो नश्यतीत्यर्थः; पुरुषवाहं वहति पुरुषो वहतीत्यर्थः.

(a) ‡ The gerunds of क्षुब् and पूर are used with ऊर्ध्व similarly; ऊर्ध्वक्षोर्ध्वं क्षुब्धयति, वृक्षादिऊर्ध्वं एव तिष्ठन् क्षुब्धयतीत्यर्थः । ऊर्ध्वपूरं पूर्यते ऊर्ध्वमुख एव घटादिर्वर्षादक्रादिना पूर्णो भवतीत्यर्थः । Sid. Kau.

(b) ¶ Sometimes the gerund in अम् is used with words denoting a standard of comparison; घृतनिधायं निहितं जलं 'the water

* अधिकरणे बन्धः । संज्ञायाम् Pān. III. 4. 41, 42.

† कर्त्रो जीवपुरुषयोर्न शिवहोः । Pān. III. 4. 43.

‡ ऊर्ध्वं शशिपूतोः । Pān. III. 4. 44.

¶ उपमाने कर्त्रणि च । Pān. III. 4. 45.

was kept with as much care as ghee; अजकनार्चं नष्टः अजक इव नष्ट इत्यर्थः ।

§ 772. ° The gerund in अम् of roots having the sense of हिस् 'to strike', &c. are used with words denoting the instrument, when the object of the gerund and of the principal verb is the same; इण्डोपघातं गाः कालयति *i. e.* इण्डेनोपघातं 'he collects together cows beating (them) with a stick'; इण्डताडम्, but इण्डेन चोरमाहत्य गाः कालयति.

(a) The gerunds of पीड्, रुध् and कर्ष्, with उप, are used with nouns having the sense of the Loc. or the Inst.; पार्श्वोपपीड्येते *i. e.* पार्श्वभ्यां उपपीडन्; ब्रजोपरोधं गाः स्थापयति *i. e.* ब्रजेन ब्रजे उपरोधं वा; पाण्युपकर्षं धानाः संगृह्णाति *i. e.* पाणादुपकर्षं, पक्षिभ्योपकर्षं वा । Sid, Kau.

(b) Similarly केशमार्हं युध्यन्ते *i. e.* केशेषु गृहीत्वा; हस्तमार्हं *i. e.* हस्तेन गृहीत्वा; द्रघङ्गुलोत्कर्षं खण्डिकां छिनत्ति *i. e.* द्रघङ्गुलेन द्रघङ्गुले वा उत्कर्षम् ।

(c) Nouns having the sense of the Ablative and the Accusative are used with this gerund of a root when haste or hurry is intended; दृष्ट्योत्थायं धावति 'runs having quickly got up from the bed; दृष्टिमार्हं युध्यन्ते; लोटमार्हम्, &c.

§ 773. † A root may be used in its gerundive form in अम् with its object prefixed to it if that object be a part of the body which can be severed without fatal effects; भ्रूविक्षेपं कथयति 'narrates

* हिंसार्थानां च समानकर्षकानाम् । सप्तम्यां चोपपीडरुधकर्षः । समाससौ । प्रमाणे च । अप्रादाने परीप्सायाम् । द्वितीयायां च । Pān. III. 4. 48-53.

† स्वाङ्गेऽध्वने । (येन विना न जीवनं तद्भुवम् । Sid Kau) परिक्रियमाने च । Pān. III. 4. 54, 55.

contracting the eyebrows,' but शिर उस्तिष्य not शिरउत्क्षेपम् as the severance of the head would cause death.

(a) Similarly when a part of the body is completely hurt or pressed in the action, the gerund in अम् is used with that part; उरः प्रतिपेष्ं बुध्यन्ते *i. e.* कृत्स्नं उरः पीडयन्तः 'afflicting the whole bosom;' उरोविहारं प्रतिचस्क्रे नखैः ।

§ 774. * The roots विश्, पन्, पद्, and स्कन्द् are used in their gerundive forms in अम् in the sense of 'complete occupation or pervasion or repetition with nouns which if not compounded would have stood in the Acc.; गेहानुप्रवेशमास्ते गेहं गेहमनुप्रवेशम् । गेहमनुप्रवेशमनुप्रवेशम् । so गेहानुप्रपातम्, गेहानुप्रपादम्, गेहानुस्कन्दम्, &c.

§ 775. † The gerunds of अस् and कृष् are used with nouns denoting a period of time intervening between the repetition or performance of the action; दूषहात्वासं or दूषहमत्वासं गाः पाययति 'he makes the cows drink water allowing two days to intervene, *i. e.* every third day' (अद्य पाययित्वा दूषहमतिक्रम्य पुनः पाययतीत्यर्थः। Sid. Kau.); similarly व्यहर्तयेम् or व्यहं तर्षम्.

(b) ‡ Similarly the gerunds of दिग् with आ, and ग्रह are used with नामन् and in the sense of the Acc.; नामादेशमाचष्टे; नामग्राहं नामाह्वयति, &c.

(c) The Infinitive.

§ 776. The Infinitive is formed by the affix तुम् with the same effect as the ता of the Future; *e. g.*

* विशिपतिपदिस्कन्दां व्याप्यमानासेव्यमानयोः । Pân. III. 4. 56. मेहादिद्रव्याणां विश्यादिक्त्रियाभिः साकल्येन संबन्धो व्याप्तिः। पौनःपुन्यमासेषा । Sid. Kau.

† अस्पतिनृषोः क्रियान्तरे कालेषु । Pan. III. 4. 57.

‡ नाम्न्यादिशिप्रहोः । Pân. III. 4. 58.

Roots.	Infinitive.	Roots	Infinitive.
इ to go	एतुम्	पच to cook	पन्तुम्
एध् to grow	एधितुम्	व्रश्	व्रश्चितुम् or व्रष्टुम्
दा to give	दातुम्	गृह् to cover	गृहितुम् or गोदुम्
नी to carry	नेतुम्	सह् to bear	साहितुम् or सोदुम्
कृ to do	कर्तुम्	चुर् to beat	चोरयितुम्
भू to be	भवितुम्	बुध् Cau.	बोधयितुम्
धृ to shake	धवितुम् or धोतुम्	Desi.	बुबोधयितुम्
च to choose	चरितुम् or चरीतुम्	Atm. Freq	बोबुधितुम्
गे to sing	गातुम्	&c. &c.	&c.
गम् to go	गन्तुम्		
मन्य् to compose	मन्यितुम्		

SECTION II.

Verbal Nouns formed by means

of

Various Kṛt Affixes.

§ 777. In the following list are alphabetically arranged almost all the common Kṛt affixes forming nouns (substantive and adjective) with various significations from roots or derivative bases.

अ— (अच्, भण्, भप्, क, कम्, खच्, खण्, खल्, घ, घम्, ट, टक्, ड, ण, and श) :—

अच्—denoting ‘the agent’ is added to—पच् and other roots; पचतीति पचः ‘one who cooks;’ चर—चरः, चुर्—चोरः, भू—भवः नह्—नहः (नही);—to मृ and पच् when the words जार and श्वन् are prefixed to them respectively; जारभरा ‘an adulteress;’ श्वपचः ‘a Chándāla’—to ह् when the noun governed by it is used

prepositionally and when the idea of difficulty is not present or when the whole compound denotes 'age;' अंशं हरतीति अंशहरः 'one entitled to a share, a heir;' but भारहारः 'a load bearer' (भार + हृ + अण्); कवलहरः 'a young child;' also when आ is prefixed to it in the sense of 'in the habit of;' पुष्पाणि हर्तुं शीलमस्व असौ पुष्पहरः;—to the root मृह् when the words शक्ति 'a missile,' लांगल 'a plough,' अंकुश 'an iron hook,' तोमर 'a javelin,' बटि 'a stick,' घट, घटी and धनुष् are prefixed to it; शक्ति गृह्णातीति शक्तिमहः 'one armed with a spear,' &c.' लांगलमहः &c.; also when सूत्र is prefixed to it and the root is used in the sense of 'wearing;' सूत्रमहः 'wearing a sacred thread;' but सूत्रमाहः (सूत्र + मृह + अण्) 'one who takes in his hand a sacred thread;'—to अर्ह when a noun used objectively is prefixed to it; पूजां अर्हतीति पूजार्हः ब्राह्मणः 'a Brâhmaṇa deserving worship;'—to रम् and जप् when the words स्तम्ब and कर्ण in the Loc. are prefixed to them respectively; स्तम्बेरमः 'an elephant,' कर्णेजपः 'on who whispers into the ear, a spy;' to any root when the word शी is prefixed; शंकरः, शंभवः, शंवरः &c.;—to शी when a word showing the place of action precedes; खे शेते ख (खं) शयः 'dwelling in the sky,' so हृच्छयः 'dwelling in the heart' i. e. 'Madana;' also when words like पार्श्व, उदर, पृष्ठ, &c. and उत्तान, &c. precede; पार्श्व-उदर-पृष्ठ-शयः 'sleeping on the sides,' &c.; उत्तानशयः 'lying on the back with the face upwards;' so अवमूर्धशयः (अवनती मूर्धा अस्य तथा शेते) i. e. 'with the face downwards.' When added to roots ending in ह् and to some others it forms abstract nouns; त्रि—चयः 'a collection,' जि—जयः, भी—भयं, वृष-वर्षः 'a shower of rain,' &c.

अण्—is added to roots when the words forming their objects are prefixed to them; कुम्भकारः 'a potter;' भारहारः &c.; when a sabanta is prefixed to हन् with सम्, the न् of this root is changed to

दे optionally; वर्णसंज्ञातः or-टः 'a collection of words.'

अर्—is added to roots ending in उ and क short or long; it sometimes forms abstract nouns, sometimes shows the place or the instrument of action denoted by the root; स्तु—स्तवः praise, यु—यवः barley; पु—पवः, भू—भवः, कृ—करः the instrument of doing anything *i. e.* the hand, गृ—गरः poison-हृ—हरः fear, वृ—वरः a boon, &c. स्तु with वि—विष्टरः a tree or a seat; विस्तरः otherwise; हन् with सम् takes this affix; संयः a collection; गम् also takes it; गमः, भव् preceded by a preposition takes this affix and is changed to वस्: निघसः, प्रघसः, विघसः &c., food or eating; (when no preposition precedes it it takes घम्; घासः); the roots जप् and व्यध् not preceded by a preposition take अय्; जपः muttering prayers, व्यध्: the act of piercing; (but when a preposition precedes, they take घम्; as उपजापः secret whispering into the ear, separation, &c.); the roots स्वन् and हस् by themselves take अर् or घम्; स्वन्—स्वनः or स्वानः sound; हस्—हसः or हासः; with a preposition they take the latter only; प्रस्वानः; प्रहासः &c.; यम् without any preposition or with the preposition उप, नि, वि and सम् takes either अर् or घम्; यत्रः or यात्रः restraint, control, &c. उपयमः or यामः marriage; similarly नियमः or नियामः &c; the roots गद्, नद्, पद् and स्वन्, with नि take अप् or घम्; निगद्: or—गाद्: speech, निनद्: or निनाद्: sound, &c. कर् with or without नि takes अप् or घम्; कवः or क्राणः, निरुणः or—क्राणः the sound of a lute; the root मद् when a word other than a preposition is prefixed to it takes अप्; with a preposition it takes घम्; धनमद्: the pride of wealth, उन्माद्: madness, insanity; but when preceded by प्र or सम् it takes अप् when the meaning is joy; प्रमद्: or संमद्:; in other cases it takes घम्; प्रमाद्:; संमाद्: carelessness,

oversight, a blunder; the affixes अप् and घञ् are added to several other roots too numerous to note here; the difference between these is that घञ् occasions Vrddhi of the preceding vowel, अप् does not.

क— is added to roots having इ, उ, ऋ, or लृ for their penultimate, and to the roots प्रे and कृ and denotes the agent; लिख्-लिखः one who writes, क्षिप-क्षिपः one who throws, बुध्-बुधः &c. प्री-प्रियः one who pleases; कृ-किरः one who scatters; it is also added to roots ending in आ with or without any preposition, the final आ being dropped; ज्ञा-ज्ञः or प्रज्ञः one who knows, wise; ह्वे ह्वः or आह्वः one who calls; also when a subanta is used prepositionally with it; दा-गोदः one who gives cows or cuts the hair; पा-द्विपः (द्वाभ्यां पिबतीति) an elephant; when added to स्था it has various meanings; समस्थः happy; विषमस्थः placed in difficulties; प्रस्थः a measure of corn; &c. This is also added to गृह्—गृहं a house, गृहाः a wife, a house.

कस्— is added to दृश् not meaning 'to see' when a pronoun precedes it; तत् + दृश् + अ = तादृशः like that; also when the words समान and अन्य precede; सदृशः like to, अन्यादृशः like another; स is added similarly; सदृशः &c.

खच् and खञ्—Before these the अ of the noun forming the object of the root with which it is used prepositionally inserts the syllable म् after it; खच् is added to the root वद् after प्रिय and वश; प्रियं वदतीति प्रियंवदः one who speaks sweetly; वशंवदः subject to the influence of, obedient to the will of;—to कृ after the words क्षेम, प्रिय, मद्र and भय; क्षेमं-प्रियं-मद्रं-करः doing good, &c.; भयंकरः causing fear, dreadful, अभयंकरः;—to the root गम् after a subanta; विहङ्गमः passing through the sky, a bird,

to the roots भृ, वृ, जि, धृ, सह, तप् and इम् when the whole is a name; विश्वभरः the god; रयंतरं a portion of the Sāma Veda; पतिवरा a bride who chooses her husband; शकुंजयः an elephant; युगंधरः name of a mountain; परंतपः name of a king; अरिंदमः name of a king;—to यम् after वाच्, वाचंयमः one who restrains his speech for the observation of a vow;—to the roots सह and वृ after the words सर्व and पुर respectively; सर्वसहा the earth: पुरंदरः Indra;—to कष् after the words सर्व, कूल, अन्न and करीष; सर्वकषः all destroying, all powerful; also a rogue; कूलकषा (a river) sweeping away its banks; अन्नकषः dashing against, coming in collision with the clouds as the wind; करीषकषा blowing away dry cowdung, as a strong wind or gale. खश् is added to एञ् cau. as in जनमेजयः making the people tremble with fear; name of a king;—to अज्, धि, तुद् and हा 'to go' after the words वात, शुनी, तिल and शङ्ख flatulence; वातमजः facing the wind, a kind of deer: शुनिधवः a kitten; तिलंतुद्: an oilman; and शङ्खजहाः causing flatulence, a kind of bean;—to घे and ध्मा after the words स्तन and नाडी respectively; स्तनंधयः a baby sucking the breast; नाडि (डी)-धमः a goldsmith;—to तुश् after विधु and अरुहः विधुंतुद्: the afflictor of the moon *i. e.* Rāhu; अरुहंतुद्: (अरुणि मर्माणि तुरतीति) wounding the vital parts, painful;—to पच् after मित and नख-मितं-पच्: one who cooks measured corn, a miser; नखंपच् nails scorching;—पच्चा a kind of poisonous plant; to—दृश् and तर् after the words अदृश्य and ललाट; अदृश्यंपदयाः those who do not see the sun *i. e.* the queens of a king who are shut up in the harem; ललाटंतपः scorching the forehead;—to दृश्, मद् and ध्मा after उग्र, हरद् and पाणि respectively; उग्रंपदयः of a fierce aspect, हरद्-दः lightning, शार्धिधमः a road shrouded in such darkness that one has to make

his way by pushing aside the people with his hands; to मन् meaning 'to consider oneself as;' पण्डितमन्यः a pedant who considers himself a Pandita, गामन्यः one who considers himself a cow i. e. who is very humble; &c.

लृत्—is added to any root with ईषत्, दुर् or सु prefixed to it when the idea of ease or difficulty is present; ईषत्करः done easily; दुष्करः done with difficulty; सुकरः done easily; so दुःसासन, दुर्योधन. &c.

घ—is added in the sense of the place or the instrument of the action, or forms abstract nouns; before this final च् or ज् of a root is changed to क् or ग्; कृ with आ-आकरः a mine; खन् with आ, आखनः a spade; पण् with अ, आपणः a place of traffic, कश्च-निकषः a touch-stone, चर्-गाचरः a pasture ground, संचरः a path, वह-वहः a shoulder, निगमः by what the people are guided, the Veda; before this छद् becomes छद्घः वन्तच्छद्घः the lip.

घञ्—this has almost a universal application and has a variety of senses; before this also, the final च् or ज् are changed to क् or ग्; पश्-पाकः food; कश्-कानः desire; अश्-विश्रावः rest; स्र-सारः strength, substance, with अति-अति- or अती-सारः dysentery; ह-हारः a necklace, पद्-पादः a foot; भू-भावः being, a thing, &c., विश्-वेशः a house, रुज्-रोगः a disease, स्पृश्-स्पर्शः touch, इन्ध्-एधः fuel, अन्ध्-प्रअन्धः laxity; चि-कायः (चोयतेऽस्मिन्ननादिकं) the body, with नि-निकायः a house; &c.;—to रु when preceded by a preposition; विरावः the warbling of birds, (otherwise रवः) the roots स्फुर and स्फुल् change their vowel to आ before this; स्फारः or स्फालः the throbbing of the hand, &c.; रु

and **पु** preceded by **आ** take both **घञ्** and **अप्**; **आरावः** or-**रवः** a loud sound; **आश्लवः**—**श्लवः** a deluge. Sometimes the affixes **घञ्** and **अप्** are used in different senses; **नी-जायः** chief, **प्रणयः** friendship, kindness; **परिणायः** the act of moving a piece at chess, draughts &c.; **परिणयः** a marriage; **इ** with **नि**—**न्यायः** justice, **न्ययः** ruin; **मह्** with **अव्** or **नि**—**अवमाहः** or **निमाहः** impediment, separation; **अवमहः** a grammatical mark; **चोरस्य निमहः** the confinement of a thief; but **अवमाहः**—**महः** drought, want of rain; **चि** after **पुष्प** takes the affix **घञ्** when the whole means 'gathering flowers with the hands,' **पु'पचयः**, but **पुष्पचयः** collecting flowers with a stick' &c.; it is also added to **भुज्** and **उरुज्** with **नि**; **भुजः** the hand; **न्युजः** hump-backed, the Nyagrodha tree.

ट—is added to the root **कृ** preceded by **दिवा**, **भास्**, **यन्**, **त्स्**, **किं**, a numeral, and nouns governed by it; **दिवाकरोतीति दि-वाकरः**. **भास्करः** the sun, **यत्करः** &c;—to **सृ** preceded by **पुरः**, **अमतः**, **अर्धं**, and **पूर्व**; **पुरःसरः**, **अमतःसरः** a leader, &c; and to **चर** preceded by **भिक्षा**, **सेना**, **दाय** and words showing the place of action; **भिक्षाचरः** a beggar, **सेनाचरः** a soldier; &c.

टक्—is affixed to **हन्** preceded by **जाया** or **पति**, **ह** changing to **घ**; **जायाघ्नः** a murderer of his wife, or one bearing a mark on his body indicative of the murder of his wife; **पतिघ्नी** a woman who murders her husband;—this is also added to **हन्** when the agent of the action is not man, **पित्तघ्नं** checking bile, such as ghee, &c;—to **हन्** preceded by **हस्ति** and **कपाट** in the sense of 'having the power to do what is denoted by the root,'; **हस्तिघ्न** 'one able to kill an elephant,' &c;—and preceded by **पाणि** and **वाड** in the sense of 'one having the skill'; **पाणिघः** 'one who beats

time with the hand, also a drummer (beating a drum with the hand);—to पा 'to drink' and गै if not preceded by a preposition; सौमपः 'one who drinks the Soma juice;' साम गायतीति सामगः 'one who chants the Sama Veda;' but सामसंगयः (when a prep. precedes it); पा 'to protect' takes अ; क्षीरपा ब्राह्मणी, &c.

ङ— is affixed to गम् preceded by अन्त, अत्यन्त, अभ्य, दूर, पार, सर्व, अनन्त, सर्वत्र, पत्र 'creeping on the ground,' उरस् and विहायस् and denotes the agent; to गन् preceded by दूर and सु and shows the place of action; before this the final consonant with the preceding vowel or the final vowel of a root is dropped; अन्तं गच्छतीति अन्तगः 'one who goes to the end;' अश्वगः 'a traveller;' पन्नगः, उरोगः 'a serpent,' विहायस् is changed to विह—विडगः 'a bird;' दुर्गः 'a fortress,' &c.;—to हन् when a blessing is implied; तव पुत्रः शत्रुघ्नः भवेत् 'may thy son be the destroyer of his enemies,'—also to हन् with अव after the words क्लेश and तमस्; क्लेशावहः 'removing pain, consoling, a son;' तमोःपहः 'the dispeller of darkness the sun;'—to जन् preceded by a word having the sense of the Loc. or of the Ab. and not denoting a class, or when it is preceded by a preposition and the whole is a name; मंजुजः 'born in a stable;' सरदिजं 'a lotus;' संस्कारजः 'produced after some operation;' अष्टजः &c., प्रजाः, अनुजः 'a younger brother;' the words द्विजः, अजः, ब्राह्मजः &c. are also formed by means of this affix; this is also added to खन् with परि; पारखा 'a ditch'.

ण— is added to roots ending in आ which insert य before it; दा—दायः 'one who receives a share,' धा—धायः 'one who holds, &c.'—to द्य when preceded by अव and प्रति, अवद्यायः 'mist, frost,' प्रतिद्यायः 'a catarrh or cold;—to इ, छ, सो and ह preceded by a preposition; अस्यायः 'violation,'

संभावः 'oozing, trickling;' अवसावः 'end;' अवहारः 'a thief, a beamonster;' —to लिह, भिष, ग्रह, व्याध, भ्रम and भू; लेहः 'a lambative, an electuary;' श्लेषः 'an embrace;' माहः 'an alligator;' व्याधः 'a hunter;' श्वासः 'respiration;' भावः 'a thing;' —to नो and दु not preceded by a preposition; नायः 'a leader;' वायः 'a forest fire;' —to डवल, चल, जल, डल्, 'to be confused,' सल् 'to smell,' हल, पल्, बल्, पुल, कल्, शल्, डल, पन् कथ, पय, मय, वन्, भ्रम, क्षर, सह शर्, कृश, वृध and कस्. (these may also take अच्); डवालः, डवलः 'a flame or blaze,' &c.; —to शील, कन् and मज्, when their objects are prefixed to them; मांसशीलः 'one who keeps flesh;' मांसकामः 'one who wishes for flesh;' मांसभक्षः 'one who eats flesh,' —to ईश्, क्षन् and चर with आ; सुख्यतीक्षः 'one desiring happiness,' बहुक्षन्ः 'forgiving much,' कल्याणाचारः 'good-conducte'; —to ह्ये, वे and मा after their objects; स्वर्गे ह्यते स्वर्गेहायः तन्वायः 'a weaver,' धान्यनायः 'a measure of corn;' —to अद् with नि न्यङ् 'food'.

अ— is added to पा, घ्रा, ध्मा, धे, and वृजः पा—पिबः one who drinks; घ्रा—जिघ्रः one who smells; ध्मा—धमः one who blows wind; धे—धयः one who drinks; वृज—पश्यः one who sees; —to दा and धा 3el; दा—ददः one who gives, धा—दधः one who holds; —to लिप् and विद्; लिपः one who plasters; विन्द्ः 'one who knows;' also when the former is preceded by नि and the latter by गो and other words; निलिम्न a god; गोविन्द्ः name of Vishṇu, अरविन्द् a lotus; —to the Can. of चिन् पु, एज् with उन्, and धृ; चिन्तयः one who thinks or knows; पारयः one who fills; उदेजयः one who makes another tremble; cf. Bhatti. I. 15. धारयः 'one who holds;' added to all roots it forms abstract fem. nouns; कृ—क्रिया an act, इष्-इच्छा a wish;

परिचर—परिचर्या service; मृग—मृगया hunting, अट्ट—अट्टया rambling, जागृ—जागृया wakefulness, &c.

अङ्—forms abstract nouns from derivative bases; कृ—चिकीर्षा a desire to do; पुत्रकाम्या a desire to have a son; &c. also from roots ending in a consonant and having a long vowel for their penultimate; ईह—ईहा desire, ऊह—ऊहा a guess, reasoning, &c.

अङ्—similarly forms abstract nouns; it is added to roots marked with an indicatory ष्, and to निष् and others; जृ—जरा old age; जप—जपा shame; &c. भिष्—भिक्षा distinction, separation; चिन्—चिन्ता contemplation, anxiety; मृज्—मृजा cleansing; &c.—to कृप् which changes its र to ऋ—कृपा mercy; to roots in आ if a preposition or the words अन् and अन्तर precede; दा—प्रदा giving, gift; भा—प्रभा lustre; &c. धा with अन्—भ्रद्धा faith; with अन्तर—अन्तर्ध्या disappearance.

अक—(कुन्, ण्वल्, वुञ्, वुन्, ष्वुन्)—

कुन्—is added to रञ्ज्; रजकः 'a washerman.'

ण्वल्—is affixed to all roots and denotes the agent of the action; कृ—कारकः one who makes, acting, &c; पच्—पाचकः one who cooks; हन्—घातकः, दा—दायकः, धा—धायकः &c.; it is added to दम् and other roots of that group; but in this case the preceding vowel is not lengthened, दम्—दमकः, वध्—वधकः a killer, जनकः a father, &c; added to some roots it forms the names of diseases; मृह्—मृच्छर्विका vomiting; बह्—प्रवाहिका dysentery, diarrhoea; चर्च्—चिचिचिका itch, scab, &c.; sometimes it is added to denote the meanings of roots; आस्—आसिका sitting, शी—शायिका sleeping, &c; sometimes it has the sense of futurity, कृष्णं दर्शको याति he goes desirous of seeing Krishna; सतां पालकः &c.

कुम्—is added to निन्द्, हिंस्, क्लिप्, ख्याद्, नष्ट्, with धि, सिप् with परि, रट्, वट्, घ्ये, भाष् and सृ, in the sense of 'the agent,' or 'in the habit of'; निन्द्—निन्दकः 'one who blames or is in the habit of blaming or censuring others;' हिंस—हिंसकः क्लिप्—क्लेशकः &c.;—to दिव् and कुम् preceded by आ; आदेवकः a 'gambler;' आक्रोशकः 'one who calls out or vociferates, a reviler.'

कुन्—is added to पु, कु and लु in the sense of 'skilful in'; पु—प्रवक् सृ—सरकः, skilful in walking;' लवक्: 'skilful in cutting;' this may be added to any root when the idea of a blessing is to be conveyed; जीवकस्त्वं भूयाः 'mayest thou live for many years;' नन्दकस्त्वं भूवाः mayest thou be the giver of delight.'

कुन्—is added to नृन्, खन्, and रज् in the sense of 'one who knows the art of'; नर्तकः 'one who knows the art of dancing;' खनकः 'a digger, a miner;' रज्जकः a 'dyer.'

अट्—(अधुच्)—वेर्—वेरयुः 'tremor,' धि—धवयुः 'swelling, a tumour;' दु—द्वयुः pain, anxiety; &c.

अन—(ण्युन्, युच्, ल्यु, ल्यट्)—

ण्युन्—is affixed to गै and हा; गायनः 'a singer;' हायनः 'a year' 'a kind of rice.'

चुच्—is affixed to verbs meaning 'to go or to sound'; चल्—चलनः one who moves; रु—रवणः one who makes a sound; so शब्दनः &c.; it is also affixed to verbs meaning 'to ornament, to deck, and to be angry'; भूष्—भूषणः serving as an ornament; मण्ड्—मण्डनः; क्रुध्—क्रोधनः, रुष्—रोषणः angry, irascible;—to जु, सृ, गृध्, डवल, शुच्, लष्, पन्, and पद्; जु—जवनः a swift walker; सृ—सरणः one who goes; गृध्—

गधः a glutton; ज्वलनः 'that which blazes, fire:'—to some other roots ending in a consonant; वृत्—वर्तनः वृध—वर्धनः &c.,—to the freq. of क्रन् and व्रम्: चक्रमणः, रंजयनः 'one who goes again and again;' it also forms fem. abstract nouns with the causals of roots and the verbs अन्थ, घट्, वन्द, विव् and इष् not meaning 'to wish'; कृ—कारणा doing, action; हृ—हारणा, भास्—भासना, अन्थ—अन्थना, घट्—घटना, वन्द वन्दना, विव्—वेवना, इष् with अन्—अन्वेषणा 'searching.'

ल्यु— is affixed to नन्द and other roots; नन्दनः one who delights, a son, मद्—मदनः he who exhilarates, the god of love; साध्—साधनः one who accomplishes, सह्—सहनः one who bears; मध्—मधुसूदनः the killer of Madhu; अर्ह—जनार्दनः the chastiser of the sinful; भी—विभीषणः the terrifier, name of Ravana's brother.

ल्युट्— is added to all nouns to form neu. abstract nouns; सह्—सहः 'endurance, हस्—हसनं laughing; शो—शयनं sleeping, पापानं drinking; रुज्—भोजनं, साध्—साधनं, &c. this is also added in the sense of 'the instrument of an action': व्रश्—व्रश्चनः an instrument of cutting; an axe, &c. दुह—गादोदरी a milk vessel (here it shows the place of action or Adhikaranam).

भाक्—(भाजन्) is affixed to जल्प, भिक्ष, कुह लुट् and वृ in the sense of 'in the habit of'; जल्पाकः (जल्पितुं शीलमस्य) a prattler; भिक्ष—भिक्षाकः a beggar; कुडाकः he who divides or cuts, लुंटाकः a robber.

भाह्—वृ—शराह् destructive, hurtful; वद्—वंदाह् praising, a panegyrist.

भालु— is added to the can. of स्पृह, ग्रह् and पन्, to इय् and to the words निद्रा तन्द्रा and अद्वा; स्पृहालु longing for, desirous of; इयालु: compassionate; निद्रालु: disposed to sleep, तन्द्रालु:, अद्वालु: full of faith.

इ— (इक, इम्, इण्, कि)—

इक—कृष्-कृषिः one who tills the ground; गृ-गिरिः a mountain.

इम्— is added to यप् and other roots; वापिः a well; वासिः a dwelling.

इण्—is added to अज् and other roots of the group; आजिः battle.

कि—is added to the roots क् and घा and others assuming these forms; धा-उपाधिः fraud, condition, &c., निधिः a treasure, संधिः a joint, peace &c.; जलधिः the sea; (here it is used in the sense of अधिकरण).

इन्— (इन्च्) is added to ऋ, लृ, धू, पू, खन्, सह and चर ; ऋ— अरिन् a rudder, helm; an oar. लविन् a sickle; धविन् a fan made of the deer's skin; सविन् cause of generation; खनिन् a spade; सहिन् patience, forbearance; चरिन्.

इन्— (इनि, दिनुण्, णिनि)—

इनि—is affixed to जू with प्र, जि, वृ, क्षि, श्चि with वि, वन, व्यथ with आ, अम् with अभि, भू with परि and सू with प्र; प्रजविन् swift going; जयिन् a conqueror, हरिन् timid, &c.; क्षयिन् wasting away; it is also added to क्री with वि when the noun governed by it is prefixed to it and when the idea of censure or reproach is to be conveyed; तैलविक्रयी, सोमविक्रयी, &c.

दिनुण्—is affixed to यज्, रज्ज्, भज्, वृष्, द्विष्, दुह, दुह, युज्, यम् with आ, यस, क्रीड् and मुष् with आ, हृ, दिव, श्लिप्, रद, वद्, दह, मुह, all with परि; सृज्, पृष्, ज्वर all with सम्; विच् and चर्, with वि; लप्, हृ, मन्थ, वद्, वत् all with प्र; चर with अति and अप, हन् with अभि. रुध् with अनु; and denotes the agent; त्यज्— त्यागिन् one who abandons, रागिन् full of passion, impassioned, a lover, भागिन् one who takes a share, दाषिन् one who blames; similarly हृषिन्, द्रोहिन्, &c.; this is also added to शम् and the other roots of that group but without occasion-

ing any change in the roots; शान्—शानिन् tranquil; मद्—मदिन्; but मद् with उन् or प्र—उन्मादिन् or प्रमादिन्.

णिनि—is added to the roots of the प्रह् group in the sense of 'the agent;' गृह्णातीति ग्राहिन् one who takes; स्था—स्थाविन्, सि with वि—विषयिन् a sensualist; राध् with अय—अयराधिन् one who is guilty; भू with परि—परिभाविन् one who defeats; &c.;—to हन् when preceded by कुमार and शीर्ष; कुतारं हन्तीति कुमारवातिन् one who murders a child. शीर्षवातिन् one who cuts off the head; this is added to any root, when the subanta other than one denoting a class, precedes it, in the sense of 'in the habit of,' 'disposed to'; उष्णभोजिन् (उष्णं भोक्तुं शीलनस्य) one who eats hot things; साधुकारिन् one who acts well; ब्रह्मवादिन् one who expounds the Vedas or the nature of Brahma;—to मन् after any subanta, पण्डितनानिन् one who considers himself a Pandita; हर्षनीयमानिन् one who considers himself handsome, &c; this is added in the sense of the Past Tense to यज् preceded by the name of a sacrifice; सोमयाजिन्, one who has performed the Soma sacrifice; so आग्नेययाजिन्; and to हन् when the noun governed by it is prefixed to it; पितृव्यवातिन् one who has killed his uncle. This is also added to a root when a noun signifying a standard of comparison is prefixed to it; उद्गक्रोशिन् one who utters a sound like that of a camel; श्वांशराविन् one who cries like a crow; this is also added when the observance of a vow is to be indicated; स्थंडिलशायिन् one who observes the vow of sleeping on the altar; also in the sense of 'necessity' or the discharging a debt; अवद्वंभाविन् what takes place of necessity; शतशायिन् one who pays off a debt of Rs. 100.

इष्णु—(इष्णुच्, खिष्णुच्) is added to कृ with अलं and निरा, जन् with प्र, पच्, पन् and मद् all with उन्, इच्, ञच् with अप, वृध्, सह, and चर् in the sense of 'in the habit of, possessed of the properties of' or 'expert in' or acting well; अलंकरिष्णु decorating, skilled in decorations; निराकर्तुं शीलमस्य निराकरिष्णु. See Bhatt. V. 1. repudiating, turning aside; उत्पतिष्णु clever in flying up; वर्तिष्णु, वर्तिष्णु, सहिष्णु, रोचिष्णु, &c.; it is found added to some other roots also by poets; e. g. प्रभविष्णु powerful, भाजिष्णु resplendent, क्षयिष्णु, &c.

खिष्णुच्—and **खुकम्** (उक्) are added to भू with the words आढय सुभग, स्थूल, पलित, नम्र, अर्ध and प्रिय prefixed to it in the sense of अभूततद्भाव 'being what a thing or person was not before;' अनाढयः आढयः संजातः आढयं भाविष्णुः or-भावुकः becoming rich, not being rich originally; (see Bhatt. III. 1.); so आढये करणम्, &c.

उ— (उ, उण् and डु)

उ— is added to Desiderative bases to form nouns; विकीर्तुः desirous of doing; विजिगीषुः desirous of conquering, &c.; and to शंस् with आ, भिम्, विद्, and इष्; आशीषुः desirous, hopeful, भिक्षुः a beggar; विदुः one who knows, knowing; इच्छुः wishing.

डु—is added to भू with वि, प्र, and सम्; विभुः all pervading, mighty, प्रभु able, संभु creating; also to डु—नितडुः that which moves to a measured distance; शतडुः which runs in a hundred streams, name of a river.

उक्— (उक्कम्)—is affixed to लप्, पन्, पठ्, स्था, भु, वृष्, हन्, कम्, गम्, and शृ and denotes the agent; लब्—लायुकः sporting, glittering; पातुकः falling; भू—भावुकः happening, living, हन्—घातुकः; कम्—कायुकः amorous.

खर्—(कुःख्) is affixed to विद्, भिद्, and छिद्; विदुः who knows; knowing, भिदुः breaking, brittle, छिदुः cutting.

कक—(कृक) is added to जागृ and the Fre. Bases of यज्, जप् and दंज्; जागरुक watchful, &c. (Vide Bhatti, II. 22. Rag. XIV. 85, Si. XX. 36) पुनः पुनः अतिशयेन वा यजनशीलः वायजूकः one who performs sacrifices frequently; (see Bhatt. II. 20.) पुनः पुनः अतिशयेन वा जपतीति जंजपूकः one who mutters prayers repeatedly, an ascetic; पुनः पुनः अतिशयेन वा दंशतीति दंशकः biting frequently, a serpent, a demon (Vide Bhatti, I. 26)

किन्, किर and णि - Derivatives are formed with these affixes which are added to roots and then dropped; the difference between the first two is that in the case of the latter, न् is inserted between it and the root if it end in a short vowel.

किन्—is affixed to स्पृश् preceded by a *subanta*; घृतस्पृश् one who touches ghee; मन्त्रस्पृश् one who touches anything after reciting a holy verse, &c.; except when the *subanta* means water; उदकस्पर्शः one who touches water and not उदकस्पृश्. The following words are to be accepted as they are; यज-कृत्विज् (कृतौ कृतौ यजते) sacrificing regularly at every season; a priest who officiates at a sacrifice; धृष-हृष- proud, haughty; सृज्-प्रज् a garland; दिग्—दिग् a direction. स्निह्—उष्णिह् name of a metre; words like प्राचीन् derived from the root अच् and the words युज् and कृच् ought to be considered as derived by means of this affix.

किप्—this is added to a root with or without any preposition prefixed to it; सूते असौ सूः or प्रवूः one who brings forth,

a mother; सद् - द्युसद्: those who sit in heaven; the gods; द्विष्- प्रविष् a powerful enemy; दुज्-अद्दुज् the constellation of stars called 'Aswini; ' नी-सैनानी: the leader of an army; राज्-विराज् the creator; चि-अग्निचित् one who consecrates the sacred fire, a householder; जि-इन्द्रजित् the conqueror of Indra, name of Ravana's son; स्त-देवस्तु he who praises the gods; सु-सोमसुत् the extractor of Soma juice; कृ-कर्णकृत्, भाषाकृत्, टीकाकृत्, &c. This is also added to कृष्, स्पृष् and सृज् when the object governed by them is prefixed to them; सर्वकृष् seeing all; मर्भस्पृष् touching- the vitals; विश्वसृज् the creator of the universe;---to अद् and हन् ; ऋष्याद् a flesh-eater, a demon; ब्रह्महन् the kille of a Brāhmaṇa;---to छाद् changed to छद्; तनुच्छद् a garment. Before this affix roots ending in a nasal lengthen their penultimate; as शान्-प्रशाम् tranquil; तन्-प्रतान् one who stretches, &c. except in the case of the roots गम्, नन्, यम् and तन् which drop their nasal and then obey the general rule; अध्वानं गच्छतीति अध्वगत् a traveller; परि तनोतीति परीतत् stretching on all sides; सुनत् yielding, poor; सं-बन् well restrained, &c.; the आ of शास् is changed to इ before this; निचं शास्तीति नित्रशिष one who giveg advice to his friend, अशिष a blessing; गृ forms गिर speech; the roots भ्रस्, संस्, and ध्वस् drop their nasal and insert त् before their final; वाहभन् dropping down from a vehicle, उखाभन् dropping down from a vessel: पर्णध्वन् falling down from a leaf; before this affix दिव् changes its व् to उ and other roots change their व् to ऊ; अक्षयुन् (अक्षेयीष्यति) a gambler; वे-ऊ; a weaver; भव्-ऊ: a protector;

this forms Vrddhi with a preceding अ; जन्+ऊ=जनोः the protector of the people, ज्वर-जूर feverish, स्वर-सूर swift going; before this affix च् or छ् following र is dropped; मूर्च्छ-मूर swooned; धुर्-धूर hurting, injuring; अक्षधूर what troubles, *i. e.* presses heavily on, the axle of a carriage, hence the cart load; the following words are irregularly derived; वच-वाच् speech; प्रच्छ-प्राच्छ one who asks; मु-कटमूः acting by will; name of Shiva, a kind of worm, a gambler, &c; श्रि-श्री wealth, व्रज-परिव्राज् an ascetic; विद्-विद्युन् lightning, गम्-जगन् the world; ध्वै-धी the intellect.

प्वि- is affixed to भज् which lengthens its अ before it; भञ्-भाज् one who takes a share, प्रभाज् devoted to, worshipping, &c.

ति- (क्तिन्) forms fem. abstract nouns; कृ-कृति an act, &c.; रतु-स्तुति praise, गम्-गति gait, &c. रम्-रति sport; नम्-नति a bow; रथा-स्थिति state, गे-गीति a song, &c. पा-पीति: drinking; पच्-पक्ति: cooking, यज्-इष्टि: a sacrifice; &c. It is added to the roots भ्रु, त्यज्, स्तु and इष् in the sense of 'the instrument of'; श्रुति: the instrument of hearing *i. e.* the ear; &c. To the root पठ् with सम् or वि, क्तिन् or क्तिप् is added; सम्पत्ति: or सम्पत्, prosperity; विपत्ति: or विपद् adversity; नि instead of ति is added to roots ending in क् and to लृ and others; कृ-कीर्ण: scattering. The following words are to be taken as they are:--सो-साति end; हन्-हेति a weapon; कृन्-कीर्ति: fame.

तृ--(तृच्, तृन्) -

तृच्--is affixed to all roots and denotes the agent; कृ-कर्तृ a doer, गम्-गन्तृ, पच्-पन्तृ, सह-सोढ or सहिता, इष्-एष्ट or ए-यितृ, &c. क्रम्-क्रन्द or क्रान्द or क्रमिद one who goes, &c.

च-ङ् is added to दा or दो, नी, दास्, यु, युज्, स्तु, तुह्, सिच्, मिह्, पत्, पद्, नह् and दंश् and shows the instrument of the action denoted by the root; दा or दो—दानं an instrument of cutting, a sickle; नेत्रं the instrument of guidance i. e. the eye; दास्—दास्त्रं a weapon; दास्—दास्त्रं; यु-योत्रं, युज् क्योत्रं the rope by which an animal is tied to the pole of a carriage; स्तु—स्तोत्रं a hymn of praise; तु—तोत्रं a whip, सिच् सेक्त्रं a watering pot, —मिह् मेह्, पत्—पत्रं a vehicle, the wing of a bird, &c. नह्—नह्री a leather-strap; दंश्—दंष्ट्रा the jaw; it is also added to—पू in the senses given:—पोत्रं the snout of a hog; a ploughshare, the thunderbolt, a garment;—पवित्रं an instrument for purifying, a sort of ring of *kusha* grass worn on the fourth finger on religious occasions; and to धे and धा; धात्री a mother, a foster mother, the earth, name of a tree, Emblic myrobalan.

त्रिम- (त्रिभ्रमम्) is added to a few roots; पच्--पक्त्रिमः (पाकेन निर्वृत्तः) ripened, matured. कृत्रिम 'artificial' from कृ, दत्रिम produced by gift; (See Bhatt. I. 10, 13).

यक्--ग--गायकः a singer.

न--(नङ्, नन्)--

नङ्--is added to यज्, याज्, यत्, विच्छ् and प्रच्छ् ; यजः a sacrifice; याज्या beggary; यत्नः an effort, विद्मः going, lustre, प्रश्नः a question.

नन्--स्वप्नः sleep, a dream.

नज्--is added to स्वप्, तृष, and धृष in the sense of 'in the habit of,' स्वप्नज् sleepy, तृष्णज् thirsty, धृष्णज् bold, confident.

नु--(क्रु)--is added to त्रस् गृध्, धृष and क्षिप् in the sense

of 'in the habit of'. चस्तु timid, गृध्नु covetous, greedy; धृष्टु bold, क्षिप्नु throwing, casting.

मर—(कमरच्)—सृ-सृमर going, a kind of deer; घस्-घस्मर and भस्-भस्मर voracious, gluttonous, a glutton.

व—(क्यप्)—is added to व्रज्, यज् and कृ and forms fem. abstract nouns; व्रज्या asceticism, an attack; इज्या a sacrifice, &c.; it is affixed to अज् with सम्, सद् and पन् with नि, मन्, विद्, छ्, क्षी, भृ and इ in the sense of either the place or the instrument of the action denoted by the root; समज्या assembly; निषद्या a couch a market place, the hall where an assembly meets; निपद्या slippery ground; मन्वा the nape of the neck विद्या, सुत्या a sprinkling with the Soma juice; शय्या a bed, भृत्या wages; इत्या a vehicle;—to चर् and घृग; परिचर्या service, &c.; घृगवा hunting, इच्छा is irregularly derived from इष् + क्यप्.

र—is affixed to नम्, कम्प्, स्मि, कम्, हिंस, and क्षीप्; नम्र bowing down, yielding; कम्प shaking, tremulous; स्मेर smiling, कव्य desirous, beautiful; हिंस injurious, murderous; क्षीप् shining. The word अजस्रं adv. is also derived from जन् with न (changed to अ) and र.

ह—is added to दा, धे, सि, सद् and दाद्; दा-दाहः one who gives or eats; धे-धाहः one who drinks; सेहः one who binds; शत्रुः one who goes or destroys; सधुः one who goes or perishes.

वन्—(कनिप्)—पारदृष्टवन् from दृष् one who has seen the other side; राजकुलवन् one who has fought with a king; राजकृत्यवन् one who is made a king; similarly सहकुलवन् and सहकृत्यवन्

वर—(करप्) is affixed to the roots ह, जि, नश् and छ; इत्वर going, cruel; जित्वर victorious, नश्वर perishable, fleeting; it is also added to गम्; गत्वर transient, going.

CHAPTER X.

SYNTAX.

§ 778. Syntax deals with the mode of arranging words in sentences. Of the three divisions of Syntax, Concord, Government and Order, the syntax of Sanskr̥t is mainly concerned with the first two; Syntax in English depends principally upon the last. In Sanskr̥t and other cognate Languages which are rich in inflection, the relation, which one word bears to another in a sentence is determined by its grammatical form, and no change occurs in the meaning of the sentences howsoever the order of words be changed. But in English and other languages, wanting in inflection, 'order' is everything. Change the order of words and there is a corresponding change in the meaning. In Sanskr̥t, therefore, the mere order of words is not of material importance, though a perfect arbitrariness in that respect is not allowable. Sanskr̥t syntax also takes further into account the meaning and use of participles, the various tenses and moods, and particles.* These will be treated of in their proper order.

* As the great bulk of Sanskr̥t literature is thrown in the form of verse, the laws of syntax will be found not to be always observed by the poets. In ordinary prose writings the usual order of words in a sentence is, first the subject with its adjuncts, then the object with its adjuncts, then the adverbs and other indeclinables (extensions of the predicate) and lastly the predicate. The chief characteristics of Sanskr̥t style are, in the words of Prof. Max Müller, 'the predominance of coordination, the use of the locative absolute, a fondness for long compounds and indeclinable participles supplying the place of subordinate clauses, the frequent employment of the Past Participle instead

THE ARTICLE.

§ 779. There are no articles in Sanskrit corresponding to the English Definite and Indefinite articles. The words कश्चित् and एक, however, are often used in the sense of 'a certain' and the pron. तद् m. f. n. as equivalent to 'the'; कश्चित् नरः a certain man; एकः पान्थः a traveller; स राजा the king, &c.

NUMBER.

§ 780. As already remarked (See § 53) there are three numbers in Sanskrit: a singular number, denoting a single individual, a dual number, denoting two, and a plural number denoting more than two. Besides these general senses—

(a) the singular may be used to denote a class; सिंहः आपदराजः the lion is the king of beasts; बुद्धिमत् नरः श्रेष्ठः &c.

(b) the dual sometimes denotes a male and a female of the same class; पितरौ parents; चटकौ a male and a female sparrow.

(1) Note:—Words like द्वय, द्वितय, युग, द्वंद्व, &c. meaning 'a pair, &c. which are dual in sense but singular in form ought to be always used in the singular, except when several pairs are meant.

(11) Note:—Words like हस्तौ, नेत्रे, पादौ, &c. should be always used in the dual in Sanskrit.

(c) the plural, like the singular, may represent a class; ब्राह्मणाः

of the finite verb, a predilection for passive forms, and the absence of the indirect construction and of the subjunctive mood. For the latter reason the use of the tenses and moods is comparatively simple; on the other hand, the use of the cases, being much less definite than in Latin and Greek presents some difficulties.

Grammar for Beginners.

पूज्याः (or ब्राह्मणः पूज्यः) Brahmaṇas (*i. e.* the Brāhmaṇa class) are adorable.

(1) The plural is not unfrequently used as a mark of respect or reverence; इति श्रीशंकराचार्याः so says the venerable Śhankarāchārya; इति आचार्यपादाः this is the opinion of the revered preceptor, &c.

(2) In the first person, great personages and writers sometimes use the plural instead of the singular; वयमपि भवत्यौ किमपि पृच्छामः we (*i. e.* I) too ask you something; इति तु वयं but we (*i. e.* I, the writer) hold this opinion; वयमपि च गिरामीदमहे we rule over speech *i. e.* language.

(3) Words like दाराः, गृहाः, अक्षताः, सिकताः, आपः, प्राणाः, लाजाः &c. are always used in the plural, though some of them are singular in sense.

(4) Names of countries which are really the names of the people inhabiting them, must be used in the plural; स विदेहान् उपययौ he went to Videha; &c.

But in the case of compounds ending in words denoting a country such as देश, विषय, &c. the sing. must be used; अस्ति मगधदेशे पाटलिपुत्रं नाम नगरम् there is a town called Pātālīputra in the country of Magadha.

(5) The plural of proper nouns denotes a family or race as in English; जनक्रानां रघूणां च यत्कृत्स्नं गौत्रमङ्गलम्.

SECTION I.

CONCORD.

§ 781. “ When two connected words are of the same gender, number, person or tense, they are said to agree with one another or to be in concord. Speaking of a man we have

to say he, of a woman she, of a plurality of persons they; these are agreements or concords." *Prof. Bain.*

The concords deserving notice in Sanskrit are three:—(1) Concord of the Verb with the Subject; (2) Concord of the Adjective with the Substantive; and (3) Concord of the Relative with the Antecedent.

CONCORD OF THE VERB WITH THE SUBJECT.

§ 782. The verb must agree with its subject in number and person; आसीत् राजा नलो नाम there was a king, Nala by name; अहं गच्छामि I go; ब्राह्मणौ गच्छतः two Brahmanas go; &c.

§ 783. (a) When two or more subjects differing in number are connected by 'and' the verb must be plural; ततः कुन्ती च राज्ञ च भीष्मश्च सह बन्धुभिः । इदुः आदं तदा पांडोः &c. Mb. sometimes the verb agrees with the nearest subject in number; सा च सत्यवती देवी गान्धारी च यद्यस्मिनी । राजदारैः परिवृता गान्धारी चापि निर्ययी ॥ Mb. अहश्च रात्रिश्च उभे च सन्ध्ये धर्मोपि जानाति नरस्य वृत्तम् ॥

(b) But when they are connected by 'or' and are all sing. the verb will be singular; and when the subjects differ in number the verb will agree with the one nearest to it; रामः गोविंदो वा व्रजतु 'let Rāma or Govinda go'; स वा इमे बालका वा आत्रे गृह्णन्तु let him or these boys take the mango fruit.

§ 784. (a) When a verb agrees with two or more subjects of different persons connected by 'and,' the first person has preference over the second or third, and the second over the third; स्वमहं रामश्चैतत्करिष्यामः Rama, you and I shall do this; त्वं रामश्च पांडूशालां गच्छतम्, &c.

(b) But when the subjects are connected by 'or' the verb agrees with the one nearest to it; स वा वयं वा तत्संपादयामः he or we accomplish that; अहं रामोथवा राजा लक्ष्मणो वा मरिष्यति either I or King Rāma or Lakshmana will perish.

§ 785. The predicate may not always be a finite verb; but a participle, or an adjective or a noun may take its place.

(a) When a participle is used as the predicate it must agree with the subject in number and gender; स तदुक्तवान् he said that सा तदुक्तवती she said that, तेषां बन्धनानि छिन्नानि their bonds were cut off; कार्यं कृतं the work is done; लता छिन्ना the creeper is cut &c.

(b) When an adjective or a noun is used as the predicate, a form of the roots अस् or भू may be used with it or may be omitted; the adjective used predicatively agrees with the subject in number and gender; words like आस्पद, पात्र, भाजन, स्थान, पद retain their gender and number; सुभृत्यः दुर्लभः a good servant is difficult to be obtained; सुपुत्रः पितुः गर्वास्पदम् a good son is the object of his father's pride; सम्पदः पद्मापदां riches are the abode of miseries; स तु तस्याः अभिमानभूमिः &c; in these cases the verb agrees with the subject in number and not with the noun used predicatively; सम्पदः आपदां पदै सन्ति and no. अस्ति, &c.

§ 786. When a substantive or an adjective is used predicatively with verbs of incomplete predication such as 'to grow, to seem, to be, to appear,' &c. the substantive or adjective so used must agree with the subject in case; एष मे निश्चयः this is my resolve. स भूपतिः प्रजागरकृषः लक्ष्यते that King seems emaciated through wakefulness; प्रभुर्बुभुक्षुर्भवनत्रयस्य desirous of being the lord of the three worlds.

(a) The same applies to transitive roots of incomplete predication used passively; तेन मुनिगा स मूषकः विडालः कृतः by that sage the mouse was made (transformed into) a cat, &c. नृपो हि विष्णुः मन्यते a King is thought to be Vishnu.

§ 787. When an indeclinable used with an adjectival force takes the place of the verb, the object governed by it is put in the Nominative case. * विषवृक्षोपि संवर्धये स्वयं च्छेत्तुमसाम्प्रतम् (Ku. II; 55.) it is not fit to cut down even a poisonous tree having first reared it up; here the indeclinable असाम्प्रतम् is equivalent to न द्रुज्यते and the whole sentence to वृक्षं संवर्धये तं च्छेत्तुं असाम्प्रतम् (न द्रुज्यते) योपि विषवृक्षः स्यात् ।

Concord of the Adjective with the Substantive.

§ 788. An adjective, participial or qualitative, must agree with the substantive it qualifies in gender, number and case; रूपवान् पुरुषः a handsome man; रूपवती स्त्री a beautiful woman; महत्संकटम् a great calamity; एते मयूराः; तानि पुस्तकानि; गच्छन्ती नारी, &c.

But numeral adjectives of fixed gender and number remain unchanged; शतं ब्राह्मणाः a hundred Brahmanas; शतं स्त्रियः a hundred women; विंशतिः बालकानि twenty children.

§ 789. When an adjective qualifies two or more substantives it agrees with them in their combined number; when the substantives differ in gender, the adjective will be masculine when the substantives are masculine and feminine, and neuter when they are masculine, feminine and neuter; राजा

* निषलेनाभिहिते कर्नेषु न विभक्तिः परिगणनस्य प्रायिकत्वात् Vaman

राज्ञी च स्तुत्यचरितौ स्तः the king and his queen are of laudable conduct; धर्मे कामश्च हर्षश्च हर्षः क्रोधः सुखं वयः । अर्थो-
इतानि सर्वाणि प्रवर्तन्ते न संशयः fulfilment of duty, satisfaction of desires, pride, joy, anger, happiness and long life; all these proceed undoubtedly from wealth.

(a) Sometimes the adjective takes the gender of the majority of the substantives; वृद्धौ च मातापितरौ साध्वी भार्या सुतः शिशुः । अप्यकार्यशतं कृत्वा भर्तव्या मनुरब्रवीत् ॥ aged parents, a good wife and a young son should be maintained even by doing a hundred foul deeds; so has Manu spoken (laid down).

(b) And sometimes it takes the gender and number of the substantive nearest to it when the particle च is used; उद्वेगः कलहः कण्डूः संव्यमाना च वर्धते, dejection, quarrel and an itching sensation prevail all the more they are attended to; यस्य वीर्येण कृतिनो वयं च भुवनानि च (कृतीनि) by whose valour we have become happy and so have the three worlds.

§ 790. When a past or potential passive participle is used as predicate with a noun in apposition to the subject, the participle agrees with the subject; कृताः शरव्यं हरिणा तशसुराः (S'a. 6.) the demons are made the marks of your arrows by Hari.

Concord of Relative with its Antecedent.

§ 791. The relative agrees with its antecedent in gender, number and person, the cases of the relative and its antecedent being determined by their relation to their respective clauses; यस्यास्ति वित्तं स नरः कुलीनः he who has wealth has a noble family; यस्य बुद्धिर्बलं तस्य; यद्येन युज्यते लोके बुधस्तत्तेन योजयेत् that which is fit to be united with anything a wise man should unite with it; &c.

§ 792. When the relative has for its predicate a noun differing in gender from the antecedent the relative generally takes the gender of the antecedent noun, the demonstrative pronoun following that of the noun it qualifies; परगुणासहिष्णुत्वं हि यस्स दुर्जनानां स्वभावः non endurance of the merits of another is but the nature of the wicked; दैत्यं हि यस्सा प्रकृतिर्जलस्य.

§ 793. The relative pronoun यन् neu. sing. is used like the English 'that' to introduce a clause, the gender of the demonstrative pronoun being the same as that of the antecedent noun; यद्द्वान् अपि नरः अन्यान् विगणयति स धनमद एव it is the pride of wealth that even a learned man slights another; सत्योयं जनप्रवादः वस्सं-पस्तपदमनुबध्नातीति it is a true saying that one good fortune follows another.

Ob:—Sometimes the antecedent noun or pronoun is omitted and has to be inferred from the gender and number of the relative, *i. e.* धनेन किं यो न ददाति याचके *i. e.* तस्य धनेन. *q. c.* what is the use of wealth to him who does not bestow it on mendicants; &c.

SECTION II.

GOVERNMENT.

§ 794. The only portion of Syntax treated separately in Sanskrit grammars is the Kârakaprakaraṇa or the chapter on Government. Kâraka is the name given to the relation subsisting between a noun and a verb in a sentence. There are six Kârakas in Sanskrit belonging to the first seven cases, except the Genetive, which is therefore not a Kâraka case. These are कर्ता, कर्म, करण, संप्रदान, अपादान, and अधिकरण.

§ 795. There are several indeclinables in Sanskrit which also govern cases. Cases governed by indeclinables are called Upa-

padavibhaktis, as distinguished from those governed by verbs which are called Kārakavibhaktis. In cases where both are possible the latter predominates over the former (उपपद्विभक्तेः कारक-विभक्तिर्बलीयसी); as in मुनित्रयं नमस्कृत्य although नमस् alone would govern the Dative.

§ 796. The Nominative, as in English and other languages, is simply the naming case; its office, when used by itself, is to express the crude form of a word, gender, measure and number and nothing more.* When used with a verb it forms its subject.

THE ACCUSATIVE CASE.

797. The Accusative denotes the object *i. e.* the person or thing upon whom or which the effect of an action takes place; हरिं सेवते, he worships Hari; ग्रामं गच्छन् नृणं स्पृशति going to a village he touches grass.†

§ 798. All transitive verbs govern an Accusative; पुष्पाण्यद्विनीति collectes flowers; अप एव ससर्जार्शौ (the creator) created water first, &c. Several transitive verbs govern what is called in English a factitive object besides a direct object; स्वामामनन्ति प्रकृतिं...स्वामेवपुरुषं विदुः Ku. II. 18. they consider thee to be Prakṛti, they know thee to be Puruṣa; कुमारं नेतारं कृत्वा having made Kumāra the leader (of the forces); नाम्ना तमात्मजज्ञानं अजं चकार made his son Aja by name.

§ 799. § Intransitive roots govern the Accusative of nouns

* प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रं प्रथमा Pān II. 3. 46.

† But when the relation of object and verb is expressed by the passive termination the noun forming the object is put in the Nominative case; हरिः सेव्यते.

‡ कालाध्वनोरत्यन्तसेयोगे । Pān, II. 3. 5.

denoting space or country, or duration of time and distance; कुरुन् स्वपिति he sleeps in the country of the Kurus; तत्र कतिपयवान् दिवसान् भवसन् there he dwelt for some days; गोदोहमास्ते; he sits down till a cow is milked; क्रोशं प्रतिष्ठते he walks for a Kos'a; क्रोशं कुटिला नदी the course of the river is winding for a kos'a; but मासस्व द्विरधीति studies twice a month; क्रोशस्वैकदेशे पर्वतः the hill is situated in a part of a kos'a.

§ 800. Roots having the sense of motion, real or metaphorical, govern the Accusative of the place to which it is directed; ग्रामं गच्छति goes to a village; अधिष्ठधन्वा विचचार शवन् with his bow strung he roamed all over the forest; आनन्दस्य परां कोटिमध्वगच्छन् they reached the highest point of joy; मनसा कृष्णमेति goes to Kṛṣṇa (thinks of him) mentally; इति चिन्तयन्नेव स निद्रां ययौ while thus pondering he sank into sleep.

(a) When the motion is real the Dative may also be used; ग्रामाय ग्रामं वा गच्छति; but not of words denoting 'a road,' पन्थानं गच्छति only; but उत्सर्पेण पथे गच्छति he reaches the main road by taking a by-path.

§ 801. The roots * शी; स्था, and आस् with अधि, govern the Accusative of the place where the action takes place; अधि-क्षते अधितिष्ठति अध्यास्ते वा वैकुण्ठं हरिः; शिलापट्टमधिषायाना reclining on a stone-slab; अर्धात्तनं गोत्रभिदोधिनीस्यौ occupied half of Indra's seat; अग्र्यास्त सर्वजुडुखामयोध्याम् lived in Ayodhya delightful in all seasons.

§. 802. विष् with अभिनि governs the Accusative; अभिनि-विशते सन्मार्गम् he pursues the path of goodness; धन्या सा गणि-

* अधि गीहस्थासां कर्म । Pāṇ. I. 4. 46.

† अभिनिवेशश्च Pāṇ. I. 4. 47.

काशरिका यामेव भवन्मनोऽभिनविशते happy is that harlot girl on whom you have fixed your mind; See Bhat. VIII. 80. Rarely this governs the Loc.; अभिनविशते पापे fondly resorts to sin विश् with a preposition governs the Acc. but with उप meaning 'to sit' takes the Loc. आसनेऽस्मिन्नपविश sit on this seat.

§ 803. * The root वस् preceded by the prepositions उप, अनु, अधि and आ governs the Accusative case; उप-अनु-अधि-आ-वसति वैकुण्ठे हरिः Hari dwells in Vaikuntha. शून्यमन्धवसद्गृहं he dwelt in a dreary forest; but वस् with उप meaning 'to abstain from food' is used with the Loc.; उपवसति वने रामः Rāma observes a fast in the forest.

§ 804. † The particles उभयतः, सर्वतः, उपर्युपरि, अधोधः, अध्याधि and धिक्, अभितः, परितः, समवा, निकषा, हा and प्रति meaning 'to' and अन्तरा 'between,' and अन्तरेण 'without,' 'regarding to' govern the Accusative; उभयतः कृष्णं गोपाः the cowherds are on both sides of Kṛṣṇa; सर्वतः प्रासादं जायति ईडधारिणः guards keep vigil on all sides of the palace. उपर्युपरि लोकं हरिः Hari is over all the worlds. अधोधो लोकं पातालः Pātāla is below the world; so अध्याधि लोकम्; धिक्चो जालान् fie upon you rogues; धिक्स्तानुजं कुरुपति fie upon the lord of the Kurus, with all his brothers : (धिक्) is used sometimes with the Nom. and sometimes with the Voc. धिगर्थाः कष्टसंभवाः fie upon a wealth which is attended with troubles : धिक् मूर्खं fie upon thee ; रक्षांसि वेदिं परितो निरास्थवज्रान्यबासीदभितः प्रधानम् (Bhaṭṭ. I. 12.) dispelled the demons from around the altar and offered

* उपान्वध्याङ् वसः Pān. 1. 4. 48.

† उभयसर्वतसोः कार्यो धिगुपन्यादिषु त्रिषु । द्वितीयाभेडितान्तेषु ततोऽन्यत्रापि दृश्यते । अभितः परितः समयानिकषा हा प्रतियोगेपि । Vārtikas on Pān. I. 4. 48. अन्तरान्तरेण युक्ते Pān. II. 3. 4. .

sacrifices to the minor deities arranged round the principal one. अभितस्तं प्रधात्तुः स्नेहेन परितस्तरे Ki. XI. 8. ग्रामं समयो—निकषा व्रज-
ति goer near to the village. Vide Si. I. 68, VI. 73. हा कृष्णामक्तं
woe to him who is not a devotee of Kṛṣṇa; मन्वोरदुःखोऽस्मि नगरग-
यनं प्रति I have but a faint desire to go to the town; अन्तरा त्वां मां
हरिः; हरिमन्तरं न सुखं happiness is not possible without Hari;
देवी वटुमतीमन्तरेण with reference to queen Vasumati.

Some of the indeclinables given above are used with the Genitive; *e. g.* उपर्युपरि सर्वेषामादित्य इव तेजसा (he stood) very high above all by his lustre, like the sun, &c;

§ 805. * The following prepositions are used with the Accusative.

(a) अति 'superior to, higher than,' अनु 'just after, after, by the side of, inferior to,' &c; अभि 'close to' and उप near, inferior to, *e. g.* अति देवान् कृष्णः Kṛṣṇa excels gods in might; अतिरामं गोविन्दः Govinda is superior to Rāma; जपमनु प्रावर्षत् it rained just after the muttering of prayers; सर्वं मामनुते every thing of thee is after mine; अनु पितरं गच्छति सुतः the son imitates his father; न भवान् अनुरामं चेत् if you are not inferior to Rāma; स अनुहरिं सुराः; भक्तो हरि अभि the devotee is close to Hari; उपशूरं न ते वृत्तं your act is not like that of a hero (lit. is inferior to his); उपहरिं सुराः &c.

(b) The prepositions अभि, अनु, परि and प्रति are used with the Accusative when they refer to particular things; गिरि—अभि—अनु—परि—प्रति विद्योतते विद्युत् the lightning flashes to—

* कर्मप्रवचनीययुक्ते द्वितीया Pān. II. 3. 8. Prepositions used themselves and governing nouns are called Karmapravachaniya.

नतीयार्थे । हीने । उयोधिने च । लक्षणेन्यंभूताख्यानभागवीक्षासु । प्रति पश्यन् । अभिरभागे । Pān. I. 4. 85, 86. 87, 90, 91.

wards the mountain; also when they mean 'to every one,' &c. वृक्षं वृक्षमभि—अनु—परि—प्रति सिञ्चति waters each and every tree, so अभि—अनु—परि—प्रति स्त्री स्त्री जातमन्मथः.

(c) अनु, परि and प्रति also govern the Accusative when they imply 'one's own share;' लक्ष्मीः हरिमु—पारं—प्रति Lakshmi is the proper share (property) of Hari.

§ 806. The roots given in the following Kârika govern a double Accusative:—

दुग्धाच्चपचदण्डरुधिप्रच्छिन्विभ्रूशात्रुजिमंथमुषाम् ।

कर्मदुस्स्यादकथितं तथा स्यान्नीहकृष्वहाम् ॥

i. e. the roots दुह् to milk, पच् to cook, दण्ड् to punish, रुध् to obstruct, प्रच्छ् to ask, वि to collect, ब्रू to speak, शास् to instruct, जि to win (as a wager), मन्थ् to churn, and मुष् to steal; as also नी, ह, कृष् and वह्; and the synonyms of these; गां दोग्धि पयः he milks (draws milk from) the cow, बलिं याचते वज्रधां he begs the earth of Bali; तन्दुलानोदनं पचति he cooks rice (into food); similarly गर्गान् शतं दण्डयति, व्रजमवरुणद्धि गां, मानवकं पन्थानं पृच्छति, वृक्षं अवचिनाति फलानि, मानवकं धर्मं श्रुते चास्ति, शतं जयति देवदत्तं, सुधां क्षीरनिधिं मध्नाति, देवदत्तं शतं मुष्णाति ग्राममजां नयति—हरति—कर्षति—वहति वा; So मानवकं धर्मं भाषते—वक्ति वा, बलिं वज्रधां भिक्षते, &c. Vide Bhatti VI. 8.—10.

§ 807. * When these verbs are used in the passive, the secondary object in the case of the first twelve roots and the principal one in that of the last four is put in the Nominative case, the other Accusative remaining as before; धेनुः पयो,

* गौणे कर्मणि दुग्धादेः प्रधाने नीहकृष्वहाम् । * * * * लादयो मताः Sid. Kau. on Pân. VII. 1. 69.

दुह्यते, दशत्यः रामं यथावे कौशिकेन, उदधिः सुधां ममन्ये देवैः &c.
तेन गावः रामं नीयन्ति द्रियन्ते कृष्यन्ते उह्यन्ते वा, &c.

§ 808. * In the case of the causals of roots implying 'motion,' 'knowledge,' 'eating,' roots having some literary work for their object, intransitive roots and the roots दृश् and जल्प्, भाष् with आ and लप् with वि, their subject in the primitive sense is put in the Accusative case.

शत्रून् गमयत्यर्गं देवार्थं स्वानवेदयत् ।

आशब्धश्चासृतं देवान्वेदमध्यापयद्विधिम् ।

आसयत्तलिले पृथ्वीं यः स मे श्रीहरिर्गतिः ॥ Sid. Kau.

That venerable Hari is my refuge who despatched the enemies (of gods) to the next world, explained the meaning of the Vedas to his (followers), made the gods drink nectar, taught Veda to the creator and seated the earth (made it rest) on waters.

दर्शयति हरिं भक्तान् he makes the devotees see Hari; जल्पयति आभाषयति विलापयति देवदत्तं. But when the double causal is used the subject ceases to be the subject of the root in the primitive sense and therefore takes the Instrumental; गमयति देवदत्तः यज्ञ-
दत्तं, गमयति देवदत्तेन यज्ञदत्तं विष्णुभिः

(a) Ob:—दृश् is sometimes found used with the Dative; प्र-
त्यभिज्ञानरत्नं च रामायादर्शयत्कृती Rag. XII. 64. The causals of नी, and वह् when it has for its subject a noun other than one denoting a driver, govern the Instrumental of the primitive subject; † नाययति वाहयति वा भारं भृत्येन he makes his servant carry a load; but वाहयति रथं वाहान् सूतः the charioteer makes the horses draw the chariot.

* गतिबुद्धिप्रत्ययसानार्थेशब्दकर्मकागामिणि कर्ता स णा Pān. I. 4. 52.
जल्पतिप्रभृतीनामुपसंख्यानम् । दशेध । Vārtikas.

† नीवहोर्ने । नियन्तृकर्तृकस्य शहेरनिषेधः । Vārtikas.

(b) * The same holds good in the case of the causal of अद् and खाद्; आदयति खादयति वा अन्नं बटुना he makes the boy eat his food.

(c) † भञ् when it has not the sense of हिंसा or 'injury to a sentient thing' does the same; भक्षयत्यन्नं बटुना; but भक्षयति बलीवर्दान् सस्यन्.

(d) स्मृ and घ्रा which denote a kind of knowledge are construed with th Instrumental, though the former when meaning 'to remember with pain' is sometimes found used with the Accusative also; स्मारयति घ्रापयति वा देवदत्तेनः अथि चन्द्रगु-
प्तदोषा अतिक्रान्तपार्थिवगुणान् स्मारयन्ति प्रकृतीः । Vide also S'i. VI. 56.

(e) ‡ The causal of the denominative शब्दाय also is construed with the Instrumental; शब्दाययति देवदत्तेन he causes Devadatta to make a sound.

Note:—{By intransitive roots is meant such roots as are not capable of governing an object other than one denoting space, time, &c. and not such as, though transitive, may be used without their object being actually expressed, मासं भासयति देवदत्तः but देवदत्तेन पाचयति and not देवदत्तं though the object of पच is not actually expressed.

§ 809. ¶ The primitive subject of the verbs हृ and कृ, of अभिवद्, and दृश् when used in the Atm. is either put in the

* आदिखाद्योर्ने Vārtika.

† भक्षोर्हिंसार्थस्य न Vār.

‡ शब्दायतेर्ने Vār.

§ येषां देशकालादिभिर्न कर्म न संभवति तेनैककर्मकाः । न त्वविवक्षितकर्माणोपि Sid. Kau.

¶ हृकोरन्त्यतरयात् Pân. I. 4. 43. अभिवादिदृशोरात्मनेपदे कृतिवाच्यम् । Vār.
33 s. G.

Accusative or the Instrumental; हारयति कारयति वा भूत्वं भूत्वेन वा कटम् he causes the servant to take or weave a mat; अभिक्क-
दयत्तं दृश्यते देवं भक्तं भक्तेन he makes the devotee bow down to,
or see, God.

§ 810. * When the causal forms are used in the passive, the principal object (*i. e.* the primitive subject) is put in the Nominative case; but in the case of roots implying 'knowledge or eating' and roots having a literary work for their object the principal object is put in the Nominative case and the secondary object in the Accusative or *vice versa*; देवदत्तः कटं करोति Devadatta prepares a mat—देवदत्तं देवदत्तेन वा कटं कारयति: देवदत्तः कटं कार्यते, he makes Devadatta prepare a mat; देवदत्तः ग्रामं गच्छति Dev. goes to a village; देवदत्तं ग्रामं गमयति causes Dev. to go to a village; देवदत्तः ग्रामं गम्यते; Devadatta is made to go, &c. माणवकं धर्मं बोधयति he makes Māṇava-
vaka know his duty, बोध्यते माणवकं धर्मः, माणवको धर्मे इति वा Maṇava-
ka is made to know, &c.; बटुभोजनं भोजयति he makes the child eat food; बटुभोजनं भोज्यते or बटुभोजनो भोज्यते the boy is made, &c.

§ 811. As regards the causal of roots governing two Accusa-
tives the general rules given at § 808 hold good; कौशिकः दशरथं
रामं अयाचतः (देवाः) कौशिकेन दशरथं राममयाचयन्; गोपोऽजां ग्रामं
हरति, (स्वामी) गोपेन अजां ग्रामं हारयति; &c.

THE INSTRUMENTAL CASE.

§ 812. † The Instrumental case primarily expresses either the agent (when the construction is passive) or the instrument or means by which an action is done; तव महिमानं अजानता मया असत्कृ-

* बुद्धिमश्वार्थयोः शब्दकर्मणां च निजेच्छया ।

प्रयोज्यकर्मण्यन्वेषां प्यन्तानां लादयो मताः ॥ Sid. Kau. on Pān. VII. 1. 69.

† कर्तृकरणदीर्घनीया Pān. II. 3. 18.

तीसि thou wert disrespected by me, not knowing thy greatness
 रामेण बाणेन हतो वाली Vāli was killed by Rāma with an arrow (here
 रामेण is the agent; बाणेन the instrument).

(a) * The Instrumental is also used in the following senses.
 प्रकृत्या दर्शनीयः lovely *by nature*; प्रायेण याज्ञिकः he is *almost* a ri-
 tualist; गोत्रेण गार्ग्यः Gārgya *by family name*; सुखेन याति goes with
ease; so समेनेति, विषमेनेति, &c; द्विद्वेणेन धान्यं क्रीणाति, he buys two
droṇas of corn at a time; साहस्रेण पशून् क्रीणाति he buys one thou-
 sand beasts at a time, &c.

In the case of numerals and words expressive of measure the
 Acc. may also be used द्विद्वेणं क्रीणाति धान्यं, शतेन शतेन शतं शतं
 वत्सान् पाययति पयः &c.

(a) Ob:—† The root दिव् 'to play' however governs the Accusative
 or the Instrumental of the instrument used; अक्षैः अक्षान् वा हीन्यति
 he plays at dice.

(b) The root ज्ञा with सम् also governs the Accusative or the
 Instrumental; पित्रा पितरं वा संजानाति he lives in harmony with his
 father.

§ 813. ‡ When the accomplishment of an object is to be
 expressed, the Instrumental of words expressing the length of time
 or space is used; अह्ना क्रौशेन वाऽमुवाक्रोधीतः the section (of the
 Veda) was studied by him in a day or a Kosa (*i. e.* by going
 over it) ; but मासनधीतो नादातः as the accomplishment does not
 take place.

* प्रकृत्यादिभ्य उपसंख्यानम् Vār.

† दिवः कर्म च । Pān. I. 4. 43. संज्ञोन्यतरस्यां कर्मणि । Pān. II.
 3. 22.

‡ अपवर्गे तृतीया । Pān. II. 3. 6.

§ 814. * Words expressing some defect in a limb of the body govern the Instrumental of the defective limb; अक्ष्णा काणः blind of one eye; so पादेन खड्गः &c.

§ 815. † A characteristic attribute expressing the existence of a particular state or condition is put in the Instrumental; जटाभिः तापसः he is an ascetic (which is apparent) from his matted hair (जटाज्ञाप्यतापसत्वविशिष्ट इत्यर्थः Sid. Kau.)

§ 816. The Instrumental is also used to express the cause or motive or the object or purpose of an action as distinguished from the mere instrument of it; पुण्येन दृष्टो हरिः Hari was seen by (virtue of) merit; तेनापराधेन दण्ड्योसि thou art to be punished for that fault; अध्ययनेन वसति dwells for the purpose of studying; also when the object to be accomplished is simply implied; अलं श्रमेण away with your efforts i.e. they will not succeed. श्रमेण सार्धं नास्ति इत्यर्थः (Sid. Kau.).

§ 817. The Instrumental is used with words expressing the idea of

(a) excelling; पूर्वान् महाभाग तयातिशेषे Oh fortunate one you excel your ancestors in that (devotion): धाम्नातिशाययति धाम सहस्रधाम्नः (Mn. 3. 17.) he surpasses, by his lustre, the lustre of the sun; दूरीकृताः खलु गुणैरुद्यानलता वनलताभिः । S'a. I.

(b) resemblance, likeness, equality; स्वरेण पितरमनुहरति resembles his father in voice; देहबन्धेन स्वरेण च रामभद्रमनुहरति (Utt. 4.). अस्य मुखं सीतायाः मुखचंद्रेण संवदति his face resembles

* येनाङ्गविकारः । Pān. II. 3. 20.

† इत्यंभूनलक्षणे । Pān. II. 3. 21.

‡ हेतौ । Pān. II. 3. 23. फलमपि इह हेतुः द्रव्यादिसाधारणं निर्व्यापारसाधारणे च हेतुत्वम् । करणत्वं तु क्रियामात्रविषयं व्यापारनियतं च । Sid. Kau.

the moonlike face of Sitâ; विष्णुना सदृशो वीर्ये equal to Vishṇu in valour.

(c) swearing; भरतेनाश्ना चाहं शपे I swear by Bharata and myself; शापितासि मम जीवितेन I conjure thee by my life.

(d) rejoicing, being pleased भक्त्या गुरो मय्यनुकम्पया च प्रीतास्मि I am pleased with thee by thy devotion to your preceptor and compassion upon me; कापुरुषः स्वल्पक्रेनापि तुष्टयति a low person is satisfied with little.

(e) Motion (the conveyance or the part of the body on which a thing is carried being put in the Instrumental case); रथेन संचरते he moves about in a chariot.

(f) price (real or metaphorical) at which a thing is bought; दत्तेन क्रीतः 'bought for a hundred (Rs. or so);' प्राणव्यथेनापि सुहृदस्यो रक्षणीयाः 'the life of a friend ought to be saved even at the cost of one's life.'

§ 818. The following words also govern the Instrumental case:—

(a) Words expressing the idea of use or need, such as, क्रि, कार्ये, अर्थः. प्रयोजन and the like, and the root कृ with क्रि used in the same sense; धनेन क्रि यः &c. what is the use of his wealth who, &c; दृष्टेन कार्ये भवतीश्वराणाम्—'even the rich sometimes stand in need of grass,' similarly कौर्यः पुत्रेण जातेन यो न विद्वान् धार्मिकः, न स्वामिपादानां मया किमपि प्रयोजनम्; कितया क्रियते धेन्वा &c.

(b) The particles अलं and कृतं meaning 'enough'; अलं रुदितेन 'enough of your weeping (do not weep)'; कृतं अस्यादरेण 'away with overpressing;,' अलं is also used with a gerund अलं अन्यथा संभाव्य 'away with misunderstanding.'

(c) Particles expressing 'accompaniment' such as साकं, साथै

समं, सह, &c.; आस्व साकं मया सौधे (Bh. VII. 70); वनं मया सार्धमसि
प्रपन्नः Rag. XIV. 63; आहो निवर्त्यति समं हरिणंगनाभिः S'a. I. 27. &c.

(d) Words meaning 'having or destitute of'; समावृत्तोप्यर्थः
(परिभवपरं याति कृपणः) 'though possessed of wealth,' &c; अर्थेन हीनः
'destitute of wealth'.

N. B. For the optional use of the Instrumental see the Ab. the
Gen. and the Loc. cases.

THE DATIVE CASE.

§ 819. * The primary sense of the Dative case is Sampra-
dāna (संप्रदानं). The indirect object of the root दा is called Sampra-
dāna; also the person or thing with reference to whom or which
an action is done; विप्राय गां ददाति 'he gives a cow to a Brahmana';
बुद्धाय संनयते 'prepares for battle'; न शूद्राय मतिं दद्यात् 'The S'udra
should not be instructed in the Veda, &c.

But in the case of the root यज् the proper object is put in the
Instrumental case and the indirect object in the Accusative; पशुनो
रुद्रं यजते 'he sacrifices a bull to Rudra.'

Note:—Though the root दा ought to govern the Dat. of the
indirect object, it is sometimes found used with the Gen. or the
Loc.; राज्यं शिबिमां बुद्धं वै ददामि तव खेचर 'Oh sky-wanderer I will
give you the prosperous kingdom of the Shibus,' यस्त्वं रामे पृथिवीं
शतुमिच्छसि 'thou who art thinking of bestowing the earth upon
Rāma,' &c.

§ 820. † The root रुच् and others having the same sense

* चतुर्थी संप्रदानं Pān. 11. 3. 13. कर्मणा यमभिप्रैति स संप्रदानम् Pān. I.
4. 32. क्रियया यमभिप्रैति सांसंप्रदानम् Vārt.

† यजेः कर्मणः करणसंज्ञा संप्रदानस्य च कर्मसंज्ञा Vārt.

‡ रुच्यर्थोऽं प्रीयमाणः Pān. I. 4. 33.

govern the Dative of the person or thing pleased or satisfied; हरये-रोचते भक्तिः 'Hari likes devotion;' अपां हि तृप्ताय न वारिधारा स्वादुः सुगन्धिः स्वस्ते तुषारा 'a stream of sweet water, cool and perfumed, is not liked by one who has already drunk enough of water.'

§ 821. * The roots श्लाप् 'to praise,' ह्नु to hide, स्था to stand, and शप् to swear, govern the Dative of the person to whom some object or feeling is to be conveyed; गोपी स्मरात् कृष्णाय भावते-ह्रते-तिष्ठते-शपते वा 'a cowherdess being incited by love flatters Kṛṣṇa or apparently conceals her feelings from him or waits for him or swears before him;' (Vide Bhaṭṭi. VIII. 73. 4.) but राजानं भावते मन्त्री 'a minister praises his king.'

§ 822. † The creditor (or the person to whom something is due) in the case of the root धृ 'to owe', and the person or the thing desired in the case of स्पृह, are put in the Dative case; वृक्षसेचने द्वे धारयसि मे 'you owe me two sprinklings of trees'; (S'a.) भक्ताय धारयति मोक्षं हरिः (Sid. Kan.) तस्यै स्पृहयमाणसौ 'he longing for her (Bhatt. VIII. 15);' पुष्पेभ्यः स्पृहयति 'he longs for flowers;' but पुष्पाणि स्पृहयति where no longing is implied.

§ 823. ‡ The roots क्रुध्, दुह्, ईर्ष्य and असूय and others having the same sense govern the Dative of the person against whom the feeling of anger, hatred, &c. is directed; हरये क्रुध्यति-दुह्यति-ईर्ष्यति-असूयति वा (Sid. Kau.) 'he is angry with Hari, or bears hatred towards him, or is jealous of him or finds fault with him;'

* आघृह्य इत्याशयां जीष्यमानः Pān. I. 4. 34.

† धोरुरुत्तमर्णः । स्पृहेरीप्सितः Pān. I. 4. 35. 36.

‡ क्रुधदुहेष्योत्थार्यानां यं प्रति कोपः । Pān. 1. 4. 37. क्रोधोऽमर्षः, द्रोहोऽपकारः, ईर्ष्याऽक्षमा, असूया गुणेषु दोषाविष्करणं । दुहादयोपि कोपप्रभवा एव गृह्यन्ते । अतो विशेषणं सामान्येन Sid. Kau.

सीतायै नाक्रुध्यन्नाप्यसूयत (Bhatt. VIII. 75.) 'he did neither get angry with Sita nor find fault with her;' but भार्यामीर्यति 'he keeps a jealous watch over his wife' (that others may not see her मैना-मन्योऽद्राक्षीदिति Sid. Kau.).

(a) * But क्रुध् and हृह preceded by a preposition govern the Accusative case; किं मां संक्रुध्यसि 'why do you get angry with me'; नित्यनस्मच्छरीरमभिद्रोग्धुं यतते (Mu. I.) 'he always endeavours to do harm to my body'.

Ob:—हृह with अभि is also found used with the Dat.; मया पुनरेभ्य एवाभिक्षुग्धमज्ञेन (Utt. VII.).

§ 824. † The roots राध् and ईश् both meaning 'to determine the good or bad fortune of' govern the Dative of the person with reference to whom the inquiry is made: कृष्णाय राध्यति ईशते वा । पृष्टो गर्गः शुभाशुभं पर्यालोचयतीत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 825. ‡ भु with प्रति and आ meaning 'to promise,' govern the Dative of the person to whom a promise is made after solicitation; विप्राय गां प्रतिगृणाति. आगृणाति वा । विप्रेण : ह्यं देहीति प्रवर्तितः प्रतिजानीति इत्यर्थः । Sid. Kau.

§ 826. § The root क्री with परि 'to hire, as a servant,' &c., optionally governs the Dative (and optionally the Inst.) of the price at which he is hired; शतेन शताय वा परिक्रीतः । Sid. Kau.

§ 827. ¶ (a) A noun expressive of the purpose for which any

* कु द्रुहोरुहसृष्टयोः कर्म । Pān I 4. 38.

† राध्क्षिप्योर्धस्य विप्रश्नः Pān. I. 4. 39.

‡ प्रत्याक्रुभ्यां भुक् पूर्वस्य कर्ता Pān. I. 4. 40.

§ परिक्रयणे संप्रदानमन्यतरस्याम् Pān. I. 4. 44. नियतकालभृत्यास्वीकरणे परिक्रयणं । Sid. Kau.

¶ तादर्थ्ये चतुर्थी बौध्या । ह्रुवि संप्रयमाने च । Vārtikas.

thing is done, or of the result to which anything leads or of the effect for which anything exists, is put in the Dative case; मुक्तये हरिं भजति 'worships Hari for final beatitude;' भक्तिर्ज्ञानाय कल्पते, सम्पद्यते, जायते वा 'devotion leads to knowledge;' मूत्राय कल्पते, जायते, सम्पद्यते यवागूः (Mb.) 'water gruel tends to (produces) urine;' कुण्डलाय हिरण्यं (Mb.) 'gold for Kundala, (a kind of ornament); वृषाय शरु wood for a sacrificial post; &c.

N. B. The roots भू or अस् are often omitted after a Dative used in this sense; काव्यं यद्यसे (भवति) 'poetry is for fame.'

(b) ° An evil foreboded by a portentous phenomenon is also put in the Dative case; वाताय कपिला विद्युत् 'the tawny lightning forebodes a storm.'

(c) † The word हित is used with the Dative; ब्राह्मणाय हितं 'good for a Brahman.'

§ 828. ‡ The object governed by an infinitive mood not actually used, is put in the Dative; फलेभ्यो याति i. e. (फलानि आहर्तुं) 'goes for (in order to bring) fruits;' नृसिंहाय नमस्कृर्भः (i. e. नृसिंहमनुकूलयितुं) 'We bow down to Nṛsiṃha (to propitiate him).'

(a) The Dative of an abstract noun formed from a root may be used to express the sense of infinitive of the same root; यागाय याति goes to perform a sacrifice; द्यागाय संभृतार्थानां (Rag. I. 7.) 'who had amassed wealth in order to give it away;' &c.

* उत्पातेन ज्ञापिते च । Vārt. वातायकपिला विद्युदातपायातिलोहिनी । पीतवर्षाय विज्ञेया दुर्भिक्षाय सिता भवेत् Mb.

† हितयोगे च । Vārt.

‡ क्रियार्थोपपदस्य च कर्मणि स्थानिनः । तुमर्थान्भाववचनात् । Pān. II 3. 14 15.

§ 829. * The particles नमः, स्वास्ति, स्वाहा and स्वधा (exclamations used in offering oblations to gods and manes respectively) अङ्गं meaning 'equal to, a match for' and वद् (an exclamation accompanying an oblation to a deity) govern the Dative case; तस्मै नमः शम्भवे bow to that S'ambhu; प्रजाभ्यः स्वस्ति 'may it be well with the subjects;' स्वस्त्यस्तु ते (Rag. V. 17.) 'Farewell to thee;' अदये स्वाहा this offering to Agni; similarly पितृभ्यः स्वधा; दैत्येभ्यो हरिः अलं Hari is a match for the demons; so अलं मल्लो मल्लाय (Mb.) one wrestler is a match for another; (See Rag. II. 39. Bhatti VIII. 93.); इंद्राय वद् this oblation to Indra.

(a) But when कृ is used with नमः, it becomes the principal verb † and therefore governs the Accusative case; नमस्करोति देवान् bows down to gods; (when the sense of an infinitive is suppressed, of course the Dative will be used; see (§ 827).

(b) Words having the sense of अलं, such as प्रभुः, समर्थः, शक्तः &c. and also the verb प्रभू, are used with the Dative (Sid. Kau.); दैत्येभ्यो हरिः प्रभुः, समर्थः शक्तो वा; प्रभुः-समर्थः-शक्तः मल्लो मल्लाय; प्रभवति मल्लो मल्लाय; विधिरपि न येभ्यः प्रभवति (Bh. II. 94.); प्रभु may also be used with the Genitive (Sid. Kau.); प्रभवति निजस्य कन्यका-जनस्य महाराजः (Mal. IV.) the great king has power over his daughter.

(c) Verbs meaning 'to salute' such as प्रणम, प्रीणयन्, &c. may govern the Dative or the Accusative; न प्रणनन्ति देवताभ्यः (Ka.) they do not bow down to deities; तां भक्तिप्रवर्णेन चेतसा प्रणनान् Saluted her with a mind bowed down with devotion; प्रीणयत्यं चुरास्तस्मै शमयित्रे चुरद्विषां (Rag. X. 15.) the gods bowed respectfully to him the annihilator of the enemies of the immortals; ' वागीशं (वाग्भिरर्ध्याभिः) प्रणिपत्य (Ku. II. 3.) having bowed to the lord of speech &c.

* नमःस्वस्तिस्वाहास्वधलं वषट्छो गाच्च । Pân. II. 3. 16.

† उज्जदविभक्तः कारकविभक्तिर्बलीयसी । Vart.

§ 830. With verbs of telling, such as कथ, ख्या, वीस्, चक्ष, निवेद् cau. &c. and of sending such as हि with प्र., स्तृज् with वि, &c. the Dative of the Indirect object is used; रामनिष्पन्नदर्शनोत्सुकं मैथिलाय कथयामिभूव सः (Rag. XI. 37); He told the king of Mithilā that Rāma was eager to see the bow; आख्याहि मे को भवानुमरूपः (Bhaṭ. XI. 31.) Tell me who art thou in this fierce form, &c. उपस्थितां होमवेलां गुरवे निवेद्यामि (Sa. IV.) I will tell my preceptor that it is time to offer the morning oblations; हरिरस्मै सुरांगनां प्रजिघाव (Rag. VIII. 79) Indra sent a heavenly damsel against him (i. e. to disturb his contemplations); रक्षस्तस्मै महोपलं प्रजिघाव (Rag. XV. 21.) भोजनं हुतो रघवे विसृष्टः (Rag. V. 39.) a messenger was sent to Raghu by Bhoja.

§ 831. * The indirect object of the root मन् cl. 4. 'to think' if not an animal, may be put in the Accusative or the Dative case, when contempt is to be shown; न त्वां तृणं मन्ये तृणाय वा I do not consider thee a straw; but न त्वां तृणं मन्ये; when mere comparison is meant, the Accusative also is used; त्वां तृणं मन्ये (Mb.).

§ 832. † The object of roots implying motion (i. e. the place to which the motion is directed), if it be not a road, is put in the Accusative or the Dative, when actual motion is meant; ग्रामं ग्रामाव वा गच्छति goes to a village; but मनसा हरिं व्रजति; पन्थानं गच्छति.

* मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाऽप्राणिषु । Pān. II. 3. 17. on अप्राणिषु Kātyāyana remarks 'अप्राणिषु इत्यपनीय नौकाकाऽत्रशु तश्चालयजोऽस्ति वाच्यम्' i. e. "Instead of 'If not an animal' it should be said, 'If not one of a ship, or food or a crow or a parrot or a jackal,' न त्वां मन्ये नावं अन्नं वा, न त्वां शुने भानं वा मन्ये; in the former case though neither नौ nor अन्न is an animal, the Accusative ought to be used, in the latter though श्वन् is an animal the Dative may be optionally used.

† गत्यर्थकर्मणि द्वितीयाच्चतुर्थ्यौ वेश्यामनध्वनि । Pān. II. 3. 12.

THE ABLATIVE CASE.

§ 833. The principal sense of the Ablative case is अपादान or 'motion away from *;' hence the noun from which the motion, real or conceived, takes place is put in the Ablative case; ग्रामाद्वायाति 'comes from a village;' धावतोऽवास्पतति 'falls down from a running horse.'

(α) † Words having the sense of जुगुप्सा or विराम or 'cessation,' 'pause,' and प्रमाद 'swerving from,' also govern the Ablative case; पापाज्जुगुप्सते he hates sin; न नवः प्रभुराफलोदयास्थिरकर्माविरराम कर्मणः (Bag. VIII. 22); the new monarch, steady in action, did not desist from efforts until they bore their fruit; धर्मात्प्रमाद्यति swerves from duty; स्वाधिकारात्प्रमत्तः (Meg. I.) careless, failing in the discharge of the duties (of his office); so धर्मान्मुह्यति; प्रसनीक्ष्य निवर्तेत सर्वमांसस्य भक्षणात् (Manu S. V. 49), &c.

मद् with प्र in the sense of 'to be careless about' is also used with the Loc.; अतोर्थाज्ञ प्रमाद्यन्ति प्रमदाद् विपश्चितः । (Manu S. II. 213) on this account wise men are not careless about their wives.

§ 834. ‡ In the case of words expressing fear or protection from fear, that from which or whom the fear proceeds is put in the Ablative case; चोरादिभेति is afraid of a thief; भीतो रणे श्वेतवाहान् । I was afraid of the white horsed one *i. e.* Arjuna; स्वल्पमप्यस्य धर्मस्य चायत्ते नहतो भयात् (Bhag. II. 40) and even a little of this (kind of) piety saves one from great fear; कपेरनासिषुर्नाहान् (Bhatt. IX. 11) were afraid of the roar of the monkey.

* अपादाने पञ्चमी । Pân. II. 3. 28. ध्रुवमपाये आदानम् Pân. I. 4. 24.

† जुगुप्साविरामप्रमदाथानामुपसंख्यानम् । Vart.

‡ भीत्रार्थानां भयहेतुः । Pân. I. 4. 25.

(a) * That from which one is kept off is also put in the Ablative; पापजिवारयति wards off from sin; यवेभ्यो गां वारयति keeps off the cow from barley.

§ 835. † In the case of जि with परा the thing unbearable is put in the Ablative case; अध्ययनात्पराजयते finds study unbearable or difficult; तां पराजयमानां स प्रीतिः (Bhatt. VIII. 71) who got disgusted with the love (of Rāvaṇa;) but क्षमन् पराजयते ।

§ 836. ‡ When concealment is to be had recourse to, that whose sight is desired to be avoided is put in the Ablative case; मातुर्निलीयते कृष्णः 'Kṛṣṇa conceals himself from his mother' but चोराश्च विदृक्षते.

§ 837. § (a) The teacher from whom something is learnt regularly is put in the Ablative case; उपाध्यायादधीते learns from the preceptor; but नटस्य गान्धां वृणोति.

(b) Similarly the prime or original cause in the case of जन् to be born, and the source in the case of भू are put in the Ablative; ब्रह्मणः प्रजाः प्रजायन्ते the creation proceeds from Brahman; गोमयादृश्चिको जायते the scorpion is born from cowdung; हिमवतो गङ्गा प्रभवति The Ganges rises from the Himālayas; कामात्क्रोधेभिजायते from desire anger is produced.

Note:—Verbs meaning 'to be born' or 'to be begotten upon' are often used with the Loc.; तस्यां सतानन्द आङ्गिरसोजायत from her was born S'atānanda Angirasa; मेनकायामुत्पन्नां begotten upon Menakā; See Manu S. III. 174, I. 9.

* वारणार्थानामीक्षितः । Pān. I. 4. 27.

† पराजयसोढः । Pān. I. 4. 26.

‡ अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति । Pān. I. 4. 28.

§ आख्यातोपयोगो । Pān. I. 4. 29. अनिकर्तुः प्रकृतिः । भुवः प्रभवः Pān. 4. 30. 31.

§ 838. * When an indeclinable participle is suppressed in a sentence the object governed by that ptc. and the place at or on which the action takes place are put in the Ablative case; प्रासादः प्रेक्षते sees from a palace (प्रासादमारुह्य प्रेक्षते Sid. Kau.); similarly आसनात् प्रेक्षते=आसनमारुह्य प्रेक्षते; अश्वराजिज्ञोति=अश्वरं वीक्ष्य जिज्ञोति, Sid. Kau.

(b) † The place or time from which the distance of another place or point of time is to be expressed is put in the Ablative case; the distance in space being put in the Nominative or the Locative and that in time in the Locative; वनात् ग्रामो योजनं योजने वा (Sid. Kau.) the village is a *yojana* from the forest; गङ्गाधुमतः सांकाश्यं चत्वारि योजनानि चतुर्थं योजनेषु वा (Mb.) कार्तिक्या आमहावशी मासे (Sid. Kau.) the full moonday of Mārgaśīrṣa is a month (at the interval of a month) from that of Kārtika; समुद्रात्पुरी कोशो.

(c) The Ablative is also used in questions and answers; कस्मान् त्वं । नद्याः whence art thou ? from the river; कुतो भवान्—पाटलिपुत्रात् where do you come from ? from Pāt.

§ 839. ‡ The words अन्य, इतर and others having a similar sense, the particles आरात् 'near or distant,' क्वते 'without,' words expressive of direction used with reference to time or space (except when they refer to the limbs of the body) and those derived from the root अञ्च् at the end of compounds, and indeclinables ending in आ and आहि are constructed with the Ablative; अन्या भिन्न इतरो वा कृष्णात् different from Kṛṣṇa; इतो रावगादेव राववानुचरो वदि;

* ल्यब्लोपे कर्मण्यधिकरणे च । Vārt.

† यतश्चाध्वकालनिर्माणं तत्र पञ्चमी । तद्युक्तादध्वनः प्रथमासप्तम्यौ । कालात्सप्तमी च वक्तव्या Vārtikas.

‡ अन्यारादितरैर्तेदिक्कशब्दात्तत्तरादाजिह्वुक्ते । Pān. II. 3. 39.

Bhatti VIII. 105. If he be one other than Rāvaṇa and a follower of Rāma; आराद्धान् near or away from the forest; ऋते क्रौर्यात्समाधानः (Bhatti VIII.) come without (setting aside) his cruelty; ग्रामात्पूर्वं उत्तरो वा to the east or the north of the village; चैत्रात्पूर्वं फाल्गुनः the month of Fālguna is prior to that of Chaitra; but पूर्वं कायस्य the (forepart) of the body; प्राक् प्रत्यग् वा ग्रामान् to the east or to the west of the village; प्राक्प्रभातान् (Bhatti VIII. 106) before the day dawned; दक्षिणा दक्षिणाहि वा ग्रामान् to the south or in the southern direction of the village; उत्तरा समुद्रान् (Bhatt.) in the north of the sea.

Ob:—ऋते is sometimes used with the Accusative; ऋतेपि त्वां न भविष्यन्ति सर्वे (Bhag. XI. 32) even without thee all will die.

(a) Words like प्रभृति, आरभ्य, बहिः, अनन्तरं, ऊर्ध्वं, परं, &c. are used with the Ablative; the first word may also be used with adverbs of time; तस्माद्दिनात्प्रभृति from that day; ततः, तदा—प्रभृति since then; अद्यप्रभृत्यवनताङ्गिः तवास्मि वासः (Ku. V. 86); ततः-तस्माद्दिनादारभ्य, मालत्वाः प्रथमावलीकदिवसादारभ्य; ग्रामाद्बहिः outside the village; पुरगारुत्मतर्गापुराद्बहिः (निरगात्) went out of the emerald-gate of the town. ऊर्ध्वं संवत्सरान् (M. S. IX. 77.) after a year; अत ऊर्ध्वं hence forward; वर्त्मनः परं (Rag. I. 17) beyond the path; भाग्यावत्तमतः परं; पुराणपत्रापगनादनन्तरं (Rag. III, 70.) after the dropping of old leaves; see Bhag. XII. 12.

§ 840. * the Ablative is used with—

(a) The prepositions अप and परि meaning 'away from, with-

* अपगरी वज्रेण । आङ्गमादावचने । Pān. I. 4. 88-89. पञ्चम्यपाङ्गारिभिः । Pān. II. 3. 10. प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः । Pān. I. 4. 92. प्रतिनिधिप्रार्तिदाने च यस्मात् । Pān. II. 3. 11. अकर्तृयुगे पञ्चमी । Pān. II. 4. 25.

out', and आ meaning 'as far as' or 'including, comprehending'; यत्संप्रत्यप लोकेभ्यो लंकायां वसति भयात् (Rām.) Now that he dwells in Lankā, in terror, away from the worlds, अप हरेः संसारः *Samsāra* exists outside Hari; अन त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः it rained every where, except in the country of Trigarta; similarly परि हरेः संसारः, परि त्रिगर्तेभ्यो वृष्टो देवः (Vop.) &c. आमुक्तेः संसारः, आसकलाद् ब्रह्म Brahman pervades every thing; आ परितोषान् विदुषां until the learned are satisfied.

(b) प्रति meaning 'the representative of, in exchange for or giving in return for'; प्रद्युम्नः कृष्णात्प्रति (Sid. Kau.) Pradyumna is the representative of Kṛishṇa; तिलेभ्यः प्रतियच्छति माषान् gives beans in return for sesamum.

§ 841. When a word expressive of 'a debt' is merely intended to be stated as a cause' it is put in the Ablative case; शताद्वयं द्वयं a thing mortgaged for a hundred rupees; ऋणाद्वयं इव tied down as it were by the debt he owes.

§ 842. (a) The Ablative often denotes the cause of an action or condition and may be translated by 'on account of,' 'by reason of,' &c; मौनान्मुखः गण्यते *one is* considered a fool by reason of his silence (if he keeps silence); गोमानुषाणां वधात् (4.) on account of my killing cows and men.

(b) The Ablative is used to make a causative assertion or to advance an argument; पर्वतो वह्निमान् धूमान् । The mountain is fiery (has fire on it); because there is smoke; स्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्ग इति चेन्नान्यस्मृत्यनवकाशदोषप्रसङ्गान् (Ved. Su. II. 1. 1) A disputant says: if you say that our argument is liable to the fault of giving no scope to your smṛtis; then we reply: this your argument will not hold; for in that case other smṛtis will have no scope given to them.

(c) The Ablative is used with comparatives or words having

a comparative sense; भक्तिमार्गात् ज्ञानमार्गः श्रेयान् the way of knowledge is more efficient than that of devotion; अणोरप्यणीयान् smaller than an atom; अश्वमेधसहस्रेभ्यः सखमेवातिरिच्यते truth alone is superior to a thousand horse-sacrifices; चैत्रयादनुने not inferior to Chaitraratha.

§ 843. *The indeclinables पृथक्, विना and नाना govern the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; पृथक् रामात्, रामं, रामेन वा different from or without Rāma; so नाना रामं, &c. नाना नारीं निष्कला लोकयान्ना (Vop.) worldly life is vain without a woman (wife).

§ 844. † The words स्तोत्र 'a little,' अल्प 'a little,' कृच्छ्र 'difficulty,' and कतिपय 'some' when used in an adverbial sense with verb, are used in the Ablative or the Instrumental; स्तोत्रेण स्तोत्राद्वा मुक्तः let off with little; similarly अल्पेन अल्पान्मुक्तः, कृच्छ्रेण कृच्छ्राद्वा कृतः done with difficulty; कतिपयेन कतिपयाद्वा प्रातः; but स्तोत्रेण विषेण हतः killed with a little poison; when used adverbially they take the Accusative also; स्तोत्रं गच्छति goes a little.

(α) दूर and अन्तिक and others having the same sense, are used in the Ablative, the Accusative and the Instrumental cases; ग्रामस्व दूरान् दूरं दूरेण वा away from the village; so अन्तिकान् अन्तिकं अन्तिकेन वा near the village.

THE GENITIVE CASE.

§ 845. † The Genitive, as already remarked, is not a Kāraka

* पृथग्विनानानाभिस्तृतीयान्यतरस्याम् । Pân. II. 3. 32.

† करणे च स्तोकाल्पकृच्छ्रकतिपयस्यासत्त्वचनस्य । दूरान्तिकार्थेभ्यो द्वितीया च । Pân. II. 3. 33. 35.

‡ षष्ठी शेषे Pân. II. 3. 50. कारकप्रातिपादिकार्थे (the sense of the Nominative) व्यतिरिक्तः स्वस्वामिभावादिसम्बन्धः शेषः तत्र षष्ठी स्यात् । कर्मादीनामपि सम्बन्धविश्रयां षष्ठ्येव । Sid. Kau.

34 S. G.

case. It, therefore, expresses simply the relation of one noun to another in a sentence, such as that of a servant and his master (a relation which is other than that expressed by a Kâraka case) राज्ञः पुरुषः, पत्रस्य माता, द्रव्यस्य गुणाः &c.; and even in those cases where the Genitive is used in the sense of other cases it expresses simple relation or सम्बन्ध only, as in सतां गतम्; सर्पिणां जानीते; मातुः स्मरति; एष उक्कस्व उपकुरुते; भजे शंभोश्चरणयोः; फलानां द्रवः &c.

§ 846. * When the word हेतु (cause, object) is used in a sentence, that which is the object and the word हेतु are put in the Genitive case; अन्नस्य हेतोर्वसति dwells (with the object of getting.) for the sake of food; हेतोर्बोधस्य मैथेय्यः प्रास्तावीद्रामसंकयाम् Bhatti VII. 103) he began to give her an account of Râma in order to show her that he (Hanumat) was Râma's messenger.

(a) † When a pronoun is used with the word हेतु the Instrumental and the Genitive may both be used; कस्य हेतोः, केन हेतुना with what object? Why? The Ablative may also be used: तेन हेतुना. तस्माद्धेती, तस्य हेतोः; when a word having the same sense as हेतु such as निमित्त, कारण, &c., is used with a pronoun it may be used in any case in agreement with the pronoun; कस्य निमित्तस्य, कस्य प्रयोजनस्य; केन निमित्तेन, कस्मै निमित्ताय, &c.; but they are generally used in the Accusative used like an adverb; कि-निमित्तं-कारणं-प्रयोजनं-अर्थः, &c.; when a pronoun is not used, any case except the Nominative and the Accusative may be used; ज्ञानम् निमित्तेन, ज्ञानाय निमित्ताय, &c. with the object of acquiring knowledge.

* इष्टी हेतुप्रयोगे Pan. II. 3. 29.

† सर्वे नामाद्दीया च Pan. II. 3. 27. निमित्तप्रयोजनयोः सर्वोतां प्रायदर्शनम्। Sid. Kau.

§ 847. * Words ending in the termination **सम्** and showing direction and others having the same sense, such as **उपरि, उपरिष्ठात्, अधः, अधस्तात्, पुरः, पुरस्तात्, पश्चात्, अग्रे, &c.** are used with the Genitive; **ग्रामस्य दक्षिणतः उत्तरतः &c.** to the south or to the north of the village, &c.; **गन्तुमुपरिष्ठातानां** (S'a. 7) going over the clouds; **तच्छूनावधः** (S'a. I.) under the trees; **तस्य स्थित्वा कथमाप पुरः** (Meg.) standing before him with great difficulty; &c.

(a) † Words ending in **एन** such as **दक्षिणेन, उत्तरेण, &c.** are used with the Genitive or the Accusative; **दक्षिणेन ग्रामं ग्रामस्य वा** to the south of the village; **धनपतिगृहानु तरेण** to the north of the house of Kubera; **निषधस्योत्तरेण तु.**

§ 848. ‡ The words **दूर** and **अन्तिक** and their synonyms govern either the Genitive or the Ablative; **ग्रामात् ग्रामस्य वा घनं दूरं—निकटं—सती** the forest is distant from or near the village. **रामा-दुष्टस्य यो दूरं पापादुःखस्य सोन्तिकं** he who is away from Râma or Shiva is near sin; **प्रत्यासन्नो माधवीमंडपस्य** close to the bower of the **Mādhavi** creeper; **तस्य सकाशां, &c.**

§ 849. ¶ The root **ज्ञा** meaning 'to have an incorrect knowledge of' governs the Genitive; **दैनै सर्पिषो जानीते** supposes oil to be ghee.

(a) Verbs implying to think of, to remember, such as **स्मृ, इ** with **अधि**; 'to be master of' such as **ईश, भू** with **प्र, ई, &c.** and 'to have

* षष्ठ्यतसर्थप्रत्ययेन । Pa'n. II. 3. 30.

† एनवा द्वितीया । Pa'n. II. 3. 31. एनपेति योगविभागात्षष्ठ्यापि । Sid. Kau.

‡ दूरान्तिकार्थेः षष्ठ्यन्यतरस्याम् । Pa'n. II. 3. 34.

¶ शोऽविदर्थस्य करणे । अधिगर्धदेशां कर्माणि । कृञः प्रतियत्ने । Pa'n. II. 3. 51-53.

compassion on ' such as दृष्ट्वा, &c. govern the Genitive of their object; प्रभवति मित्रस्य कन्यकाजनस्य महाराजः (Ma'l. Ma'd. 4.) the great king has mastery over his daughter; यदि तं प्रेक्षमाणा आत्मनः प्रमदित्वानि (Utt.) if after I see him I shall have control over myself; गामाणां अनीचोऽस्मि संवृत्तः (S'a. II.) I have lost all power over my limbs; कथंविहीषा मनसां बभूवुः (Ku. III. 34) with great difficulty they could control their minds; शौचस्तिकर्षं विभवा न तेषां ब्रजन्ति तेषां दृष्ट्वा न कस्मान् (Bhatt. II. 33) why dost thou feel no compassion for those whose wealth does not see the morrow? रामस्य दृष्ट्वा नः (Ibid. VIII. 119) taking pity on Rama; भवत्काः स्मरतात्यर्थं by him remembering thee very much; अभ्येति तव लक्ष्मणः (Bhat. VIII. 119) Lakshmana remembers thee.

(b) कृ meaning to 'impart additional properties' governs the Genitive; एधः उदकस्य उपकुरुते 'fuel imparts heat to water.'

§ 850. * Verbs meaning 'to be afflicted with a disease' govern the Genitive of their object when used impersonally or when they have for their object names of diseases; चौरस्य ज्वरस्य रुजा the thief is afflicted with the pain of fever; पुरुषस्य रुजयस्वत्सिंसारः dysentery inflicts pain on the man; except when ज्वर and संताप are used as subjects; vide Bhatti. VIII. 120; but तं रुजयति ज्वरः or संतापः fever or affliction pains him.

§ 851. † नाय् meaning 'to wish' governs the Genitive when the idea of a benediction is implied; धृत्वा नायस्य wish to have patience; धनस्य नायते desires to have wealth.

* रुजार्थानां भाववचनानामज्वरैः । Pa'n. II. 8, 54. अङ्गरिसंताप्योरिति वाच्यम् । Va'rt.

† आशिषि नाथः Pa'n. II. 8, 56.

§ 852. * The roots मृस्, हृन् with नि or प्र or with both, मृद्, कृप् and विप् govern the Genitive when meaning to injure, to punish, &c; चौरस्योज्जासयति राजा a king punishes a thief; निजो-जसोज्जासयितुं जगद्गुहां (Si. I. 37) to kill the enemies of the world (the demons) by thy power; मन्त्रेरुज्जासयात्मनः kill (drive away) your anger; राक्षसानां निहनिष्यति or प्रहनिष्यति or निप्रहनिष्यति or मनिहनिष्यति रावः Rā'ma will kill the Rā'kshasas; वृषलस्य—उजाय-यति—क्राययति does injury to a Vṛshala; साहसिकस्य पिनष्टि गजः &c.; in other senses they govern the Accusative; धानाः पिनष्टि he grinds fried rice.

§ 853. † The roots व्यवहृ (i. e. हृ with वि and अव) पप् and दिव् when they all mean to transact business, or to stake in gam-bling, govern the Genitive of their object; शतस्य व्यवहरति invests a hundred Rs. in business; प्रणामपण्डितौ he staked your life; भवेदीत् बंधुभोगानां lost his brothers and pleasures in gambling, &c; but when दिव् is preceded by a preposition, the Accusative may also be used; शतस्य शतं वा प्रतिरीड्यति (Sid. Kau.).

§ 854. ‡ Words having the sense of कृत्स्नः i. e. denoting fre- quency of time, such as द्विः, त्रिः, पञ्चकृत्स्वः &c., govern the Genitive of the time in the sense of the Locative; पञ्चकृत्स्वोद्धो भोजनम् taking food five times a day; द्विरुद्धो भुंक्ते, &c.

§ 855. ¶ The Genitive is used subjectively and objectively with Kṛdantas or primary nominal bases derived by means of the

* आग्निप्रहणनाटकाथपिपां हिसायाम् । Pān. II. 3. 56.

† व्यवहृणोः समर्थयोः । दिवस्तदर्थस्य च । विभागेरसर्गे । Pa'n. II. 3. 57—59.

‡ कृत्वर्थप्रयोगे कालेऽधिकरणे । Pa'n. II. 3. 64.

¶ कर्तृत्वर्थाः कृति । Pa'n. II. 3. 65.

Kṛt affixes (*i. e.* is used in the sense of the subject or the object of the action denoted by the Kṛdantas); कृष्णस्य कृतिः an act of Kṛṣṇa *i. e.* of which Kṛṣṇa is the agent; जगतः कर्ता the creator of the world, which is the object of the action denoted by the noun कर्तृ; similarly सतां पालकः the protector of the good; पयसः पानं the drinking of milk; तस्य कवः कविः a work of that poet, &c.

(a) * In the case of verbs governing two Accusatives the secondary object may be put in the Genitive or in the Accusative; नेताऽश्वस्य सुप्तं सुप्तस्य वा (Sid. Kau.) the taker of the horse to Srugha.

(b) † When the agent and the object of the bases derived by means of Kṛt. affixes are used in a sentence, the object is put in the Genitive case and not the agent; आश्वर्यं गवां दूहोऽर्गापेन the milking of cows by one who is not a cowherd is a wonder.

Exception:—This rule does not apply to Kṛt nouns ending in the affixes अक and अ when feminine; विभिरसा भद्रिका वा रुद्रस्य जगतः (Sid. Kau.) the desire of Rudra to split the universe or the splitting of the universe by Rudra. According to some, when the Kṛt. affixes are of feminine gender, and according to others when they are of any gender, and the agent and the object are both used, the agent is put in the Instrumental or Genitive case; विचित्रा जगतः कृतिः हरेर्हरिणा वा wonderful is the creation of the world by Hari; शब्दानामनुशोसनार्थाचार्यिणाचार्यस्य वा (Sid. Kau.); शोभना खलु पाणिनेः (पाणिनिना वा) सूत्रस्य वृत्तिः (Mb.).

* गुणकर्मणि वेष्यते । Va'rt.

† उभयप्रार्ता कर्मणि । Pa'n. II. 3. 66. स्त्रीप्रत्यययोः कर्ता कर्तव्योर्नाम नियमः । शेषे विभाषा । Va'r स्त्रीप्रत्यय इत्येके । कचिदविशेषेण विभाषामिच्छन्ति । Sid. Kau.

§ 856. When past passive participles are used in the sense of the present tense the Genitive is used; राज्ञां मनो दुःखः पूजितो वा respected, known or honoured by kings; यो धर्मः स सर्वा मतः; see Bhatti, VIII, 124.

(a) * Past participles showing the place of an action, as well as those used as abstract nouns are used with the Genitive; मुकुन्दस्यासितमिदमिदं यातं रमापतेः । भुक्तेतदनेतस्येष्टयुग्मोप्यो दिव्यभद्रः ॥ भयूरस्य नृत्तं; कांकिलस्य व्याहृतं, नटस्य भुक्तं, छात्रस्य हसितं, &c. (Mb.).

§ 857 † The Genitive is not used with present participles except that of द्विष्, verbal derivatives ending in उ, उक् except that derived from कृष्, verbal indeclinables, past participles, passive and active, nouns formed with the affix स्वल् (See p. 484) and with such as mean 'in the habit of, or having the properties of or doing any thing well'; कर्म कुर्वन् or कूर्वाणः but मुरं मुरस्य वा द्विषन् हरिः Hari the enemy of Mura; हरिं दि, क्षुः desirous of seeing Hari; हरिं भलं करिष्णुः, दैत्यान् घातुको हरिः Hari is the killer of demons; लक्ष्म्याः कामुकः, जगत्पृष्ठा. दुःखं कर्तुं, &c.; विष्णुना हता दैत्याः; दैत्यान् हतवान्; ईषत्करः मपञ्चो हरिणा worldly life goes easy with Hari; आत्मानं अलं करिष्णुः in the habit of decorating oneself; अन्नं भिक्षुः a habitual beggar; कर्ता कर्तुं one who prepares a mat; ‡ also in the case of nouns derived by means of the terminations अक् showing futurity and इन् showing necessary payment; हरिं दर्शको याति he goes desiring to see Hari शतं दायी one who has to pay a hundred (Rs.).

* कस्य च वर्तमाने Pân. II. 3. 67. अधिकरणवाचिनश्च । Pân. II. 3. 68.

† न लोकाग्रयनिष्ठाखलर्थतन्नाम् । Pân. II. 3. 69. कमेरानिवेधः Vârt.

‡ अकेनोर्ध्वेतिद्वयद्वयार्थयोः । Pan. II. 3. 70.

§ 858. *In the case of potential passive participles the agent of the action is put in the Genitive or in the Instrumental case; मया मम वा सेव्यो हरिः Hari ought to be served by me; राक्षसेन्द्रस्य संरक्ष्यं मया लज्जमिदं वनं (Bhatti VIII. 129) this forest which the lord of the demons ought to preserve must be destroyed by me.

§ 859. †In the case of words denoting equality, likeness such as तुल्य, सदृश, &c. the person or thing with which any object is compared is put in the Genitive case, except in the case of तुला and उपमा; तुल्यः सदृशः समो वा कृष्णस्य कृष्णेन वा equal to or like Kṛṣṇa; कोन्योस्ति सदृशो मम who else is equal to me? but कृष्णस्य तुला उपमा वा नास्ति (Sid. Kau.).

Ob.—The words तुला and उपमा, however, are found used by good authors with the Instrumental against Panini's rule; तुलां वरा-रोहति इतवाससा (Ku. V. 34) which rises to the high position of being compared with your lip; स्फुटोपमं भूतिसितेन शंभुना (Sis. I. 4.) clearly deserving to be compared with S'ambhu white with ashes; see Rag. VIII. 15.

§ 860. ‡The words आयुष्यं, मद्रं, भद्रं, कुशलं, सुखं and अर्थः and words having the same sense when used in a sentence containing a benediction, govern the Dative or the Genitive case; आयुष्यं चिर-जीवितं कृष्णाय कृष्णस्य वा भूयात् (Sid. Kau.); may Kṛṣṇa live long; similarly मद्रं, भद्रं, कुशलं, निरामयं, सुखं, र्शं, अर्थः, प्रयोजनं, हितं, पथं वा भूयात् (Sid. Kau.).

§ 861. The Genitive is used with indeclinables like मध्ये, पारे, कृते, &c; गंगाया मध्ये पारे वा in the middle or on the other side of the Ganges; अ-पीषां प्राणानां कृते for the sake of this life.

* कृत्यानां कर्तरि वा । Pan. II. 3. 71.

† तुल्यार्थैरनुलोपमाभ्यां ततश्चान्यतरस्याम् । Pan. II. 3. 72.

‡ चतुर्थी चक्षिष्यायुष्यमद्रभद्रकुशलसुखार्थैः । Pan. II. 3. 37.

§ 862. With superlatives and words having the sense of superlatives the Genitive is used; नृणां ब्राह्मणः श्रेष्ठः; अमणीर्नन्वकु-
तामृषीणाम् (Rag. V. 4.) the chief of sages, the authors of the
Mantras.

Note.—Words having the sense of comparatives are used with the Ablative and sometimes with the Instrumental; अयमस्माद्वलेन
हीनः or अधिकः this person is superior or inferior to him in
strength; similarly देवदत्तो बह्वदत्तात्पटुः मूर्खो वा; को नु स्वन्तरो
मया who will have a happier end than I? The word अधिक is
used with the Genitive, the Locative and the Instrumental; सुतेहि
तासामधिकोपि सोऽभवत् he was more (dearer) to them than their
sons; तेषामप्यधिका मासाः पञ्च च द्वादश क्षपाः, they passed five
months and twelve nights more than (those years); कुडवेऽधि-
प्रस्थः. A *prastha* is larger than a *Kudava*.

THE LOCATIVE CASE.

§ 863. • The place where an action takes place with re-
ference to the subject or object is called Adhikaraṇa (अधिकरण)
and is put in the Locative case, † कटे आस्ते sits on a mat;
स्थाल्यां ओदनं पचति cooks food in a cooking utensil; कर्णे कथ-
यति tells (something) into the ear; मोक्षे इच्छा अस्ति, &c. The
Locative also denotes the time when an action takes place; तस्मिन्
विप्रकृताः काले... दिवौ क्रुसः (Kum. II. 1) the gods being harass-
ed, &c. at that time, &c; दिनान्ते निलयाय गन्तुं (Rag. II. 15).

(a) ‡ Verbal derivatives in इन् and having the sense of the

* आधारं अधिकरणम् । Pān. I. 4. 45.

† समधिकरणे च । Pān. II. 3. 36.

‡ कर्त्तव्येनैव यस्य कर्मण्युपसंख्यानम् । साध्वसाधु शोणे च । Vārikas.

p. participle govern the Locative of their object; अधीती व्याकरणे one by whom grammar is studied; गृहीती षट्स्वज्ज्ञेयु by whom the six Angas were mastered, &c.

The words साधु and असाधु govern the Locative of that with reference to which they are used; साधुः कृष्णो मातरि well-behaved towards his mother; असाधुर्मातुले ill-behaved towards his maternal uncle.

(b) * The object or purpose for which any thing is done is put in the Locative case when the thing desired is intimately connected with that on which the action takes place; चर्मणि (हृदिपिने हन्ति इन्तर्योर्हान्तर्हस्तर्तनं) केशेषु चर्मरि हन्ति सीमि पुष्कलको हतः † (Mb). (Man) kills the tiger for his skin, the elephant for his tusks, the *Chamari* deer for his hair and the musk deer for his musk. If there be no intimate union the Dative is used.

Ob.—Sometimes the Instrumental is used to denote the object for which any thing is done; यथाहृष्टोसि धात्रा कर्मदु तद्गुरु since you are created by the creator to do duty, fulfil it.

§ 864. † The Locative or the Genitive is used with the words स्वामी a master, ईश्वर, अधिपति a lord, दाय्याद a heir, साक्षि, प्रनिष्ठ a witness, and प्रसूत born for; गवां गोषु वा स्वामी the master of kine; पृथिव्याः or पृथिव्या ईश्वरः the lord of the earth; ग्रामाणां or ग्रामेषु अधिपतिः the lord of villages; similarly पित्र्यंशस्य पित्र्यंशे वा दाय्यादः व्यवहारे व्यवहारस्य वा साक्षी, दर्शने दर्शनस्य वा साक्षी (surety for appearance in a court); गोषु गवां वा प्रसूतः गोपः a cowherd is born for cows.

* निमित्तात्कर्मयोगे । Vart. निमित्तमिह फलम् । योग संयोगः समवायत्मकः । Sid. Kau. समवायः नित्यसंबन्धः (constant, inseparable union) Tark Kau.

† स्वामीधराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूपसूनैश्च Pan. II, 3. 39.

§ 865. * The words **आयुक्त** and **कुशल** meaning 'appointed or charged with,' are construed with the Locative or the Genitive; **आयुक्तः कुशलो वा हरिपूजनं हरिपूजनस्य वा** appointed to worship Hari; **कुशलोन्येषणस्याहमायुक्तो दुर्नकर्मणि ।** (Bhatti VIII. 115.) in other senses they are construed with the Locative; **आयुक्तो गोः शकटे** a bull harnessed to the yoke of a carriage; **कर्मणि कुशलः** expert in the performance of an act.

§ 866. † When an object or an individual is to be distinguished from a whole class, the Locative or the Genitive is used; **नृणां नृषु वा ब्राह्मणः श्रेष्ठः**; (see Manu I. 96); **गोषु गवां वा कृष्णा बहुक्षीराः गच्छन्तां गच्छन्तु वा धान् शीघ्रः**; **छात्राणां छात्रेषु वा मेघः पटुः ।** (Sid. Kan.).

§ 867. ‡ The words **साधु** and **निपुण** when not preceded by the prepositions **अनु**, **परि** and **प्रति** when the sense of adoration is to be conveyed; **मातरि साधुर्निपुणो वा** reverentially disposed towards his mother; but **निपुणः राज्ञः भूयः** a clever servant of the king. When preceded by the prepositions **अनु**, **परि** and **प्रति** these are used with the Accusative; **साधुर्निपुणो वा मातरं प्रति पर्यन्तु वा**.

§ 868. § With the words **प्रसित** and **उत्सुक** the Locative or the Instrumental is used; **प्रसित उत्सुको वा हरिणा हरौ वा** intent upon Hari; **पत्या प्रस्थितेन पत्यौ प्रस्थिते वा योषिदुत्सुका** a woman gets anxious (or restless) when her husband goes out.

§ 869. ¶ When the names of *Nakshatras* are used as showing

* **आयुक्तकुशलाभेतिवाच्यम् ।** Pān. II. 3. 40.

† **यतश्च निर्धारणम् ।** Pān. II. 3. 41. **जातिगुणक्रियासंज्ञाभिः समुदायदेकदेशस्य वृथक्करणं निर्धारणम् ।** Sid. Kan.

‡ **साधुर्निपुणाभ्यामर्चायां सतम्प्रपन्नैः ।** Pān. II. 3. 43. **अप्रवृत्तादिरिति वक्तव्यम् ।** Vārt.

§ **प्रसितोत्सुकाभ्यां तृतीया च ।** Pān. II. 3. 44.

¶ **नक्षत्रे च लुपे ।** Pān. II. 3. 45.

a particular time the Locative or the Instrumental is used; मूलेनाव-
हयेद्वेर्वा भवणेन विसर्जयेत् । मूले भवणे इति वा । (Sid. Kan.).

§ 870. * Words expressive of the interval of time or space are used with the Ablative or the Locative; अद्य भुक्त्वायं द्वयहे त्र्यहारा भोक्ता having dined to-day he will dine again after two or three days; इहस्थोर्यं क्रोशान् क्रोशे वा लक्ष्यं विधेत् standing here he will hit a mark two miles distant.

§ 871. † The prepositions उप in the sense of 'exceeding' and अधि in that of 'the master of' govern the Locative; उपपार्षं हरेर्गुणाः the merits of Hari exceed a Parārdha; अधि भुवि रामः or अधि रामे भूः Rāma is the lord of the earth. In other senses these prepositions are used with the Accusative, for which see § 805.

§ 872. The words दूर and अन्तिक and others having the same senses are used in the Locative also; मासस्य दूरे—दूरे—दूरेण—दूरान् वा; तस्याः समीपि—समीपं—समीपेन—समीपान् गत्वा.

§ 873. Verbs having the sense of 'love, regard for, attachment to' such as स्निह, अनुरंज, अभिलष, रम्, &c. and their derivatives generally govern the Locative; पिता पुत्रे स्निह्यति a father loves his son; अस्ति मे सोदरस्नेहोपि एतेषु (S'a. 1) I have a sisterly affection for them न खलु तापसकन्यकायां ममाभिलाषः I do not indeed love the ascetic's daughter; अशुद्धप्रकृतौ राज्ञि जनता नानुरड्यन्ते people do not love a king whose ministers are corrupt; भ्रातृहृतस्य भार्यायां योनुरड्येत कामतः (Manu S. III. 179). रहसि रमते (Mal. III. 2) takes pleasure in solitude; रवः श्रयसि (Bhatt. I) devoted to his welfare.

Note:—अनुरंज and अभिलष are sometimes used with the Accusative als; सनस्थमनुरड्यन्ति (Rām); मानुषानभिलष्यन्ति (Bhatt IV. 22).

* सप्त त्रिपञ्चमौ कारकमध्ये । Pan. II. 3. 7.

† यस्मादधिकं यस्य चेभ्यश्च । तत्र सन्नि । Pan. II. 3. 9.

§ 874. Verbs of acting, behaving towards, &c. such as वृत्, व्यवहृ, &c. and of throwing, such as अस्, मुञ्च, क्षिप्, &c. govern the Locative; गुरुषु विनयेन वृत्तिः कार्या one should act modestly towards respectable persons; कुरुप्रियसखीवृत्तिं सपरमाजमे (S'a. IV.) ते तस्मिन् शरान् मुमुषुः-चिक्षिपुर्वा; न खलु न खलु बाणः सौरपादयोदर्मस्मिन् मृदुनि रुगशरीरे । (S'a. I.) तस्मिन्नास्यदिषाकास्त्रम् (Rag. XII. 23).

§ 875. The root राध् with अप 'to offend' is generally construed with the Locative and sometimes with the Genitive; कस्मिन्नपि पूजार्हे अपराद्धा शकुन्तला S'akuntalā has offended some one deserving respect; न तु ग्रीष्मन्धैर्व सुभगमपराद्धं युवतिषु (Sis. III. 9). अपराद्धास्मि तन्न भवतः कण्वस्य (S'a. VII.) I have given offence to the venerable Kaṇva.

THE GENITIVE AND THE LOCATIVE ABSOLUTES.

§ 876. "When the participle agrees with a subject different from the subject of the verb, the phrase is said to be in the absolute construction."

In English the Nominative is used as an Absolute case; in Sanskrit the Genitive and the Locative are so used. The English Nominative Absolute ought, therefore, to be translated by the Sanskrit Locative Absolute. When the Absolute construction is to be used, the subject of the participle must be put in the Genitive or the Locative case and the participle made to agree with it in gender and number.

§ 877. *When the action done or suffered by a person or thing, indicates another action i. e. when the time of the happening of the one action which is supposed to be known indicates

* यस्य च भावेन भावलक्षणम् Pan. II. 3. 37. यस्य क्रियया क्रियान्तर् लक्ष्यते ततः सप्तमी रयात् । Sid. Kau.

that of the second action which is not known and which is determined by it the Locative absolute should be used; गोषु दुह्यमानाऽु गतः he went away while the cows were being milked; अवसन्नायां रात्रौ the night being ended; कुतो धर्मक्रियाविघ्नः सतां रक्षितरि त्वन्नि whence can there be obstacles to our religious rites when thou art the protector of the good ?

§ 878. The Locative and Genitive absolute may be used to express the sense of the English particles 'when, while, since, although,' &c. (and may thus supply the place of a pluperfect tense); तस्मिन् गते (Rag. XI.) when he had departed; अभिव्यक्तायां चंद्रिकायां when the moonlight is quite clear; एवं तयोः परस्परं वदतोः while they two were thus talking.

§ 879. *When 'contempt or disregard' is to be shown, the Genitive or the Locative absolute is used; रुदति रुदतो वा पुत्रे पुत्रस्य वा प्रात्राजीन् he turned out a recluse disregarding his weeping son *i. e.* in spite of the weeping of his son. In this sense the Genitive absolute is used more often; नन्दाः पशव इव हताः पश्यतो राक्षसस्य the Nandas were killed like (so many) beasts while Rākshasa was looking on. The Locative or the Genitive absolute may thus have the sense of 'in spite of,' 'notwithstanding,' &c. in English.

(a) The Locative absolute may be made to express the idea of 'as soon as,' 'no sooner than,' 'the moment that' &c. by compounding it with the word एव or मात्र; तस्मिन्...संहितमात्र एव (Rag. XVI. 78) no sooner was the arrow fixed, &c.; अनवसितवचन एव मयि when I had scarcely finished my speech.

* पृष्ठी आनादरे Pān. II. 3. 38.

SECTION III.

Pronouns.

§ 880. The chief peculiarities in the syntax of pronouns have been already noticed in the 2nd Section of the 3rd chapter.

§ 881. The pronouns of the first and second person *viz.* अस्मन् and युष्मन् have no gender. The other pronouns follow the gender of the nouns they refer to. For use of the shorter forms of अस्मन् and युष्मन् see chap. IV.

§ 882. भवन् is used in the second person like 'you' in English as a courteous form of address though it is to be regarded as a pronoun of the third person and ought to be treated as such; भवान् अत्र प्रष्टव्यः you ought to be asked here; भवान् अपि तत्र गच्छतु you may also go there.

(a) When respect is to be shown, अत्र and तत्र or स are prefixed to भवन् according as the person with reference to whom it is used is near, or at a distance or absent, अत्रभवान् काश्यपः. The venerable Kāshyapa (who is near); इदमासनं अलंकरोस्वत्रभवान् may you occupy (lit. ornament) this seat; तत्रभवती इरावती lady Irāvati (who is not present).

§ 883. The pronoun तद् has often the sense of 'well known, renowned', &c.; तौ पार्वतीपरमेश्वरौ those (well known) Pārvatī and Parameshwara; तान्येव वनस्थलानि those well known forest sites.

(a) When repeated, this pronoun has the sense of 'various, several;' तेषु तेषु रम्यतरेषु स्थानेषु in those various highly delightful places; कुतैरपि तैस्तैः प्रयत्नेः notwithstanding several efforts; कामैस्तैस्तर्ह्यज्ञानाः &c. (Bhag. VII. 20).

§ 884. The pronouns एक and अपर or अन्य are used in the plural in the sense of 'some—other;' विधवायाः पनरुद्वाहः सद्याह

इत्येके शास्त्रप्रतिषिद्ध इत्यन्ये कलां निषिद्ध इत्यपरे some think that widow-remarriage is sanctioned by the S'astras, some that it is prohibited by them, while others think that it is not allowed in the Kali age. कावेन् may take the place of एके.

§ 885. The pronouns अस्मन्, युष्मन्, यन् and किम् are often used in combinations with other pronouns; सोहं—रघूनामन्वयं वक्ष्ये that I will describe the race of the Raghus; साहं सर्वाधमा लोके that I am the most degraded of all the people; स खं प्रशस्तं माहिरे दक्षिणे—अग्न्यगारे—वसन् that thou dwelling in my fire sanctuary, &c.; ते वयं सम्यन्त्यर्थे चरामः पृथिवीमिमाम् we of this description roam over the earth for (in search of) Damayanti; sometimes अस्मन् and युष्मन् may be understood; सा क्षिप्रमातिष्ठ रथं गजं वा i. e. सा खं that thou quickly sit in a chariot or mount an elephant; सोऽयं पुत्रस्त्व मद्मुखां वारणानां विजेता this is that son of thine, the subduer of elephants shedding ichor; तथा विनाकुला पुत्रैर्याहतिच्छामि जीवितुम् I who wish to live on still even though deprived of my sons in that manner; &c. &c.

COMPARATIVE AND SUPERLATIVE DEGREES.

§ 886. Adjectives in the Comparative degree govern the Ablative वर्धनाद्रक्षणं श्रेयः protection (of one's subjects) is better than aggrandizement. अर्जुनाद्युधिष्ठिरो जावान् Udhisthira is older than Arjuna.

(a) Sometimes the comparative is used with the Instrumental and the Genitive; प्राणैः प्रियतरः dearer than life; अनयोः देशयोः कः श्रेष्ठतरः of these two countries which is the better; See § 862 Note.

§ 887. The superlative may either be construed with the Genitive or Locative; अयमेतेषां एतेषु वा गरिष्ठः गुरुतमो वा.

§ 888. The sense of the comparative and the superlative may also be expressed by the particular case used; अस्य हृदयं पाषाणात्कठिनं his heart is harder than stone; छात्राणां छात्रेषु वा चैत्रः पटुः Chaitra is the cleverest of all students.

§ 889. The words वर and प्रवर when used in the sense of the superlative govern the Genitive or the Locative; पुत्रः स्पर्शवतां वरः 'a son is the best of things possessed of touch'; चतुष्पदां गौः प्रवरा लोहानां कांचनं वरं 'the cow is the best of quadrupeds and gold of metals'; the neu. sing. of वर is used in the sense of 'better and not or but not'; अकरणात्तन्वत्करणं वरं doing any thing slowly is better than not doing it at all; अजातघ्नतमूर्खाणां वरमाद्यौ न चान्तिमः of (the three kinds of) sons—not born, born and dead, and foolish, the first two are better; वरं प्रापैः वियोगः न तु मानहानिः better death than disgrace.

SECTION IV.

Participles.

§ 890. All declinable participles in Sanskrit partake of the nature of adjectives *i. e.* they agree with the nouns they qualify in gender, number and case. The participles often discharge the functions of verbs. They are largely employed to take the place of the Past and Future tenses and more especially of passive verbs. When so employed they follow the same rules of syntax as are laid down for the roots from which they are derived.

Present Participles.

§ 891. The present participle is to be used when contemporaneity of action is to be indicated. It is often idiomatical-

ly used to express the sense of 'while' or 'whilst' in English; अरण्ये चरन् while wandering in the forest; विवाहकौतुकं विधत्त एव while he yet wore the marriage string.

Vide. 670. b.

§ 892. *The present participle is used to denote the manner in which an action is done or the cause of an action; दशामा भुञ्जन्ते यवनाः the Yavanas dine by lying down; हरिं पश्यन् मुच्यते a man is absolved by (reason of his) seeing Hari; similarly तिष्ठन् मुनयति, गच्छन् भक्षयति (Mb).

§ 893. The roots आस् and स्था are generally used with present participles to show the continuity of the action denoted by them; पशूनां वधं कुर्वन् आस्ते used to kill (always kept on killing) animals; तं प्रतिपालयन् तस्थौ remained waiting for him.

The Perfect Participles.

§ 894. The use of the perfect participles is very limited; it is used in the sense of 'who or what has or has been done;' तं तस्थिवांसं नगरोपक्रण्डे him who had halted in the vicinity of the city; श्रेयांसि सर्वाण्यधिजग्मुषस्ते of thee who hast obtained all good things, स श्रुत्वास्तद्वचनं when he had heard his words; &c.

The Past Participles.

§ 895. The past passive participle is very frequently used to supply the place of a verb, sometimes in conjunction with the auxiliary verbs अस् and भू; the past passive participle agrees adjectively with the object in gender, number and case, the agent being put in the Instrumental, while the past active participle is treated exactly like the verb in the past tense; तेन कार्यं कृतं by him

* लक्षणहेन्वोः त्रियायाः । Pāṇ. III. 2. 126.

the work was done; तेन बन्धनानि छिन्नानि by him the bonds were cut; आदिष्टास्मि देव्या धारिण्या I am commanded by queen Dhāriṇī; स कार्यं कृतवान् he did the work; रामः देव्यान् हतवान् Rāma killed the Rākshasas; कृतवत्यसि नावधीरणां thou didst never despise me, &c.

§ 896. In the case of past passive participles of intransitive roots the agent is put in the Nominative case; तदा प्ररुदितो राजा रक्तसां then the king of demons wept; सत्यं मृतोयं पापः &c.

§ 897. The past passive participles are often used impersonally, the agent being put in the Instrumental case; प्रद्युतितं or प्रद्योतितं सूर्येण it is shone by the sun; मित्रं पुत्रप्रेम्णा victorious (all powerful) is the affection for sons; पण्डितायितं तन्भवता he showed his learning; प्रमुदितं or प्रमोदितं साधुना; &c.

§ 898. The past passive participles of the roots मन्, वञ्च, and पूज and their synonyms are used in the sense of the Present tense and are construed with the Genetive; (See § 856).

For further particulars Vide §§ 705—707.

§ 899. Many past passive participles are used actively in which case they may govern the Accusative case, like a Perfect tense active; आरूढाग्नीन् (Rag. VI. 77) which had ascended the mountains; similarly गगनमध्यमारूढः सन्निता; आपद्मुत्तीर्णः crossed *i. e.* got over the calamity; यमुनाकच्छमवतीर्णः descended to the bank of the Yamunā; &c.

§ 900. The past passive participle is used as a neuter substantive; गतं departure; इत्तं a gift, खातं an excavation, मुक्तं, सुप्तं, &c.

§ 901. The past passive participle, active and passive, may be used with the auxiliaries अस् and भू in any tense the meaning of the participle changing accordingly; गतोस्मि or गतवानस्मि I

have or am gone; गतवानभवं or गतवानासं or गतोभवं I had or was gone; so कृतवानग्निम्; गतोवन् श्वो भवितेति रामः that Rāma is to go to the forest tomorrow; संप्राप्तः कीर्तिमनुलां भविष्यसि thou wilt obtain great glory; &c.

THE FUTURE PARTICIPLES.

§ 902. The future participle denotes that a person or thing is doing, or is about to do the action or to undergo the condition, expressed by the root; करिष्यन् going or about to do; करिष्यमाण about to do or what is about to be done.

§ 903. Besides showing simple futurity the future participle expresses intention or purpose; अनुयास्यन् मुनिसनयाम् wishing to follow the daughter of the sage; दास्यन् wishing to give; वन्धान् विनेष्यन्निव दुष्टसत्त्वान् wishing as it were to tame the wild beasts.

POTENTIAL PASSIVE PARTICIPLES.

§ 904. The Potential passive participle is used in the sense of 'what should or ought to be done;' besides this, this participle yields the sense of 'fitness, obligation, necessity, capacity,' &c the agent being put in the Instrumental case; अस्मिन्नात्मसंदेहे स्वया प्रवृत्तिर्न कर्तव्या you ought not to make this attempt which involves the risk of your life; धर्मः अनुसरणीयः religious duty ought to be followed; स्वया भारो वहनीयः thou art able to bear this burden; हन्तव्योयं द्युतः this rogue deserves to be killed; गन्तव्या ते वसतिरलकानाम यक्षेश्वराणां thou wilt have to go to Alakā, the habitation of the lords of Yakshas; &c.

Ob:—Sometimes the agent is put in the Genitive case मम सेव्यो हरिः Hari is to be served by me; द्विजानीनां भक्ष्यं अन्नं boiled rice to be eaten by Brāhmanas.

§ 905. Occasionally this participle is used impersonally in the

neuter gender and singular number; सन्नभवता तपोवनं गन्तव्यं his honour should go to the penance grove; मया चण्डालैः सह स्थातव्यं I should have to dwell in the company of *chanddals*, &c.

§ 906. The neuter forms भवितव्यं and भाव्यं are used impersonally in the sense of 'being', or 'what must be or in all probability is' the noun or adjective coming after 'be' being in the Instrumental case; अत्र केनापि कारणेन भवितव्यं there must be some cause; अस्य शब्दानुरूपेण पराक्रमेण भवितव्यं or भाव्यम् in all probability his strength must be corresponding to his sound; आर्यया प्रवहण-मारूढया भवितव्यम् the lady must (in all likelihood) be seated in the carriage, &c.

§ 997. This participle is sometimes used as a noun; प्रष्टव्यं पृच्छतस्त्वस्य कथनीयमचीकथन् to him who asked what was to be asked he told all that was to be told; भवितव्यं भवत्येव let what is to happen, happen.

Indeclinable Past Participles or Gerunds.

§ 908. The past indeclinable participle in Sanskrit denotes the prior of two actions done by the same agent and corresponds to the perfect participle or the participle in 'ing' having the sense of the perfect participle in English; इति उक्त्वा विरराम having said this he stopped; सान् पृष्ठमारोप्य जलाशयं नीत्वा भक्षयति having seated them on his back, he carried them to the lake and ate them up.

As the past indeclinable participles or gerunds serve the purpose of carrying on the action of the verb and act as connecting links between sentences, they account for the sparing use made in Sanskrit composition of relative pronouns, conjunctions and connecting particles. When several gerunds are

used in a sentence they should be translated by verbal tenses and copulative conjunctions: प्रवृत्ते प्रदेशसमये चन्द्रापीडः चरणाभ्यामेव राजकुलं गत्वा पित्रः सतीपि रुहते स्थित्वा वृष्टा च विलासवती आगत्य स्वभवनं दायनतलमदिशिये when the evening time approached Chandrapīḍa went to the royal palace on foot, remained in the presence of his father for an hour, saw Vilāsavati, &c.

§ 909. A few gerunds are used prepositionally in Sanskrit: विहाय, सुक्त्वा except, आदाय with, उद्दिश्य, अधिकृत्य, अनुरूपं with reference to, &c.

The Infinitive Mood.

§ 910. The Infinitive in Sanskrit generally expresses the purpose or that for which an action is done and thus corresponds to the infinitive of purpose or gerund in English. The infinitive in Sanskrit thus involves the sense of the Dative and may be replaced by the Dative of the verbal noun derived from the root; पानीयं पातुं यमुनाकच्छं अवततार descended to the bank of the Yamunā to drink water; here पातुं may be replaced by पानाय (पानीयस्य पानाय); राज्यादीन्विषयान् भोक्तुं (Rag. X. 25) where भोक्तुं = भोगाय.

"The infinitive (formed with तुम् *tum*) in Sanskrit" remarks Prof. Monier Williams "cannot be employed with the same latitude as in other languages. Its use is very limited corresponding to that of the Latin supines, as its termination *tum* indicates."

(a) "Let the student, therefore, distinguish between the infinitive of Sanskrit and that of Latin and Greek. In these latter languages we have the infinitive made the subject of a proposition;

or, in other words, standing in the place of Nominative, and an Accusative case often admissible before it. We have it also assuming different forms, to express present, past, or future time, and completeness or incompleteness in the progress the action. The Sanskrit infinitive, on the other hand, can never be made the subject of a verb, admits of no Accusative before it, and can only express indeterminate time and incomplete action. Wherever it occurs, it must be considered as the object, and never the subject of some verb expressed or understood. As the object of the verb, it may be regarded as equivalent to a verbal substantive, in which the force of two cases, an Accusative and Dative, is inherent and which differs from other substantives in its power of governing a case. Its use as a substantive, with the force of the Accusative case, corresponds to our use of the Latin infinitive; thus *सुखं श्रोतुम् इच्छामि* 'I desire to hear all that,' *'id audire cupio.'* where *श्रोतुम्* and *audire* are both equivalent to Accusative cases, themselves also governing an Accusative. Similarly, *रोदिषुं प्रवृत्ता* 'she began to weep,' and *महीं जेतुम् अरिभे* 'he began to conquer the earth,' where *महीजयम् अरिभे*, he began the conquest of the earth, would be equally correct."

(b) "Bopp considers the termination of the infinitive to be the Accusative of the suffix *tu* (458. Obs.), and it is certain that in the Veda other cases of nouns formed with this suffix in the sense of infinitives occur; e. g. a Dative in *tave* or *tavai*, as from *han* comes *hantave* 'to kill;' fr. *anu-i anvetare*, 'to follow;' fr. *man*, *mantavai*, 'to think;' there is also a form in *tos* generally in the sense of an Ablative; e. g. fr. *i*. comes *etos*, 'from going;' fr. *han*, *hantos*, as in *purā hantos*, 'before killing;' and a form in *tvi* corresponding to the indeclinable participle in *tvā* of

the classical language; *e. g.* fr. *han*, *hatvi'* killing; fr. *bhū*, *bhūtri'*, 'being.' Infinitives may also be formed in the Veda by simply adding the usual case-terminations to the root; *e. g.* in the sense of an Accusative, fr. *ā-ruh* may come *āruham*, 'to ascend;' fr. *ā-sat* *āsadam*, 'to sit down:' of a Dative fr. *ā-dhrish*, *ādhrishe*, 'to get at,' 'subdue;' fr. *san-c'aksh*, *sanc'akshe*, 'to survey:' of an Ablative fr. *ava-pad*, *avapadas*, 'from falling down.' Infinitives are also formed by changing the final *ā* of roots ending in this letter to *ai*; *e. g.* fr. *pra-ya*, *prayai*, 'to approach;' or by adding *se* (liable to be changed to *she*) to a root, as fr. *jī* comes *jishe*, 'to conquer;' or by adding *ase*; *e. g.* fr. *jī*, *jīvase*, 'to live;' or *adhyai*, *e. g.* fr. *bhri*, *bharadhyai*, 'to bear;' fr. *yaj*, *yajadhyai*, 'to sacrifice,' &c." Sanskrit Grammar.

§ 911. The infinitive cannot be used as the subject or object of a verb, abstract nouns supplying its place in this case. Where therefore the infinitive occurs in English as the subject or the object in a sentence the abstract noun derived from the root must be used in Sanskrit; स्वधर्माचरणं हितावहं to do one's duty is beneficial; and not स्वधर्ममाचरितुं.

§ 912. * The infinitive is used with verbs and verbal nouns meaning 'to wish or desire' provided the agent of it is the same as that of the verb; अभिविभुमिच्छति (Mu. 1.) wishes to overpower; माधुर्यं मधुबिन्दुना रचयितुं क्षाराम्बधेरीहते; नेतुं वाञ्छति, &c. Bhartṛ II. 6.

§ 913. † The infinitive is also used with—

* समानकर्तृकेषु तुमुन् Pan III. 3. 158.

† शकधृषज्ञाग्लघटभलभक्रमसहार्हस्यर्थेषु तुमुन् Pan. III. 4. 65. Vide Apte's Guide § 176 and note thereon.

(a) verbs meaning to be able, to be bold, to know, to be wearied to strive, to begin, to get, to get about, to bear, to be pleased and to be; न शक्नोति शिशोधरां धारयितुं (Kad.) is not able to support his neck; जानासि कोपं निग्रहीतुं you know how to restrain anger; अंगदेन सनं योजुः पृष्ट (Bhatti XV. 77) he strove to fight with Angada; अस्ति-भवति विद्यते वा भोक्तुमर्ह (Sid. Kau.) there is food to eat, &c.

(b) * Words meaning sufficient or able, proficient or skilled in, &c; पर्याप्तोसि प्रजाः पालुं (Rag. X. 25) thou art able to protect the creation; कः समर्थो देवं अन्यथाकर्तुं who is able to change destiny; भुवमधिपतिर्बालावस्थोप्यलं परिरक्षितुं a king, though a child is able to protect the earth; भोक्तुं प्रवीणः कुशलः पदुर्वा (Sid. Kau.) skilled in eating.

(c) † Words having the sense of 'it is time to do any thing;' कालः समयो वेला अनेहा वा भोक्तुम् (Sid. Kau.) it is time to take food.

§ 914. The Infinitive in Sanskrit has no passive form. In turning, therefore, an active construction involving an infinitive into a passive one the verb should be changed into the passive, the infinitive and the words governed by it remaining unaffected; स मामं गन्तुं इच्छति तेन मामं गन्तुं इष्यते; except where the object of the infinitive and the verb are the same; स मन्यं पठितुं इच्छति, तेन मन्यः पठितुं इष्यते.

§ 915. The root अर्ह 'to deserve' when used in combination with the infinitive expresses 'a request, a respectful entreaty, and is generally equivalent to the English 'I pray, be pleased, &c. ;' न च्चे-

* पर्याप्तवचनेष्वलमर्थेषु Pān. III. 4. 66.

† कालसमयवेलाद्युत्तमुत् Pān. III. 3. 167.

ब्रह्मस्यं प्रविबुधमर्हसि (Kum. V. 49). If you have nothing to conceal from me, please answer me; द्वित्राण्यहान्यर्हसि सोढुर्हन् (Rag. V. 25) pray wait for two or three days, oh respectable one! &c. Sometimes it is equivalent to a gentle command; इमां प्रसादयितुमर्हसि (Rag. I. 86.) you ought to please her; न ते शोचतुमर्हसि you ought not to bewail him.

§ 916. *The infinitive with the final **म्** dropped is joined with the nouns **काम** and **मनस्** to form an adjectival compound meaning 'wishing or having a mind to do any thing,' एतावदुक्त्वा प्रतियातुकामं शिष्यं महर्षेः &c. (Rag. V. 18) the disciple of the great sage who was desirous of returning, &c.; अयं जनः प्रष्टुमनास्तपोधने (Ku. V. 40.) this person has a mind to ask you a question.

SECTION IV.

TENSES AND MOODS,

The Present Tense.

§ 917 The Present tense shows that an action is taking place at the present time; अयमागच्छति तव पुत्रः here comes (is coming) thy son. † The Present progressive, which expresses

* तुक्तं ममनसोरपि ।

† The principal use of the Present Indefinite is to express what is true at all times: 'the sun gives light'; twice two is four * * *. Hence a more suitable name would be the universal tense. It expresses present time only as representing all time. The permanent arrangements and laws of nature, the peculiarities, habits and propensities of living beings and whatever is constant, regular and uniform, have to be represented by the Present Indefinite. * *. It is only by a special adverb or by the context that we can confine this tense to an a present act only. (Higher English Grammar)

the continuance of an action which is begun over sometime and which is, remarks Prof. Bain, a true or strict Present tense. It is only by means of a special adverb or the context that the sense of the Present tense can be limited to that of a present act solely; अधुना स इति पूर्ण अधिवसति now he dwells in his city.

§ 918. Besides the general sense given above the Present tense in Sanskrit has the following senses:—

(a) It is sometimes used in the sense of 'immediate futurity;' कदा गमिष्यति when wilt thou go? एष गच्छानि Here I go (*i. e.* shall go); कथं क्षित्ये हृत्तांदि I shall die an hour after.

(b) It may also be used to denote an action which is recently completed: कदा एवं नगरादगतासि—अथागच्छामि when didst thou come from the city? Here I come (have come just now).

(c) In narrations it is used for the Past tense; गृध्रो ब्रूते कस्मैश्च the vulture says 'who art thou'?

(d) Sometimes it is used to denote a habitual or repeated action; पशुवधेनासो जीवति.

§ 919. When a question is asked and an answer is given to it, the Present is used in the sense of the Past tense when the particle ननु is used; कटं अकार्षीः किम्—ननु करोमि भोः where करोमि is equivalent to अकार्षम; when the particles न and नु are used the Present may be optionally used; कटमकार्षीः किम्—न करोमि or नाकार्षन्—नु करोमि or न्वकार्षम्.

§ 920. With interrogatives the Present is often used in the sense of the Future when thought or desire is implied; किं करामि *i. e.* (करिष्यामि) क्व गच्छामि *i. e.* (गमिष्यामि) What shall I do? Whither shall I go? एतयोः कतरं or एतयोः कतमं भोजयसि (*i. e.* भोजयिष्यसि or भोजयितासि) which of these persons will you feed? १० कं नु पृच्छानि दु खार्ता, &c.

(a) It is also used in the sense of the Future in conditional sentences or such as imply a condition; **योजं ददाति (दाता दास्यति वा) स स्वर्गं याति (याता यास्यति वा)** he who offers (or will offer) food goes (or will go) to heaven *i. e.* if one offers, &c. **देवयेदुर्ध्वं (वार्षिता वार्षिष्यति वा) तर्हि धान्यं वषामः (वषास्मः वषद्यामो वा)** If it will rain we will sow corn.

§ 921. With the word **यावत् तावत्** and others having a similar sense the Present is sometimes used in the sense of the Future Perfect; **यावत्स त्वां न पश्यति तावद्दूरमपसर** before he sees you, more away (before he shall have seen you, &c.

§ 922. The particle **स्म** when used with the present converts it into a Past tense; **कस्मिंश्चिद्विष्टाने मित्रशर्मा नाम ब्राह्मणः प्रतिवसति स्म** in a certain village there dwelt a Brāhmaṇa Mitrasharmā by name; **पौराः क्षतशोभिधावन्ति स्म** the citizens ran in hundreds. The particle **स्म** may not necessarily be joined with it; **त्वं स्म वस्य महाराज वस्माह न विभीषणः, मन्त्रे स्म हितमाचष्टे**, &c.

§ 923. When **जानु** or **अपि** is used in a sentence and condemnation or censure is implied, the Present may be used in the sense of the three tenses **अपि जायां त्यजसि जानु गणिकानादस्ते** where **त्यजसि** and **आदस्ते** may have also the sense of the Past or the Future tense. **जानु तन्नभवान् वृषलान् याजयति** (you will even make a S'udra perform a sacrifice).

IMPERFECT, PERFECT AND AORIST.

§ 924. In Sanskrit there are three tenses denoting a past action, viz. the Imperfect, the Perfect and the Aorist. Originally each of these three tenses had a signification of its own and was used in its proper sense in ancient writings.* After Sanskrit

* For a further explanation of the difference between these three

ceased to be a spoken language the exact senses of these tenses were lost sight of and writers began to use them promiscuously so that now any of these may be used to denote past time with certain limitations. The original senses of these as well as their other peculiarities are noticed below.

IMPERFECT.

§ 925. * The Imperfect according to Pāṇini denotes past action not done to day i. e. done at some time prior to the current day; तानभाषत पौलस्त्यः (Bhatti) Bibhishaṇa spoke to them.

§ 926. † The imperfect is optionally used for the Perfect when the particles ह् and श्चन् are used in a sentence; इति ह् अकारोत् or चकार; श्चन् अकारोत् or चकार.

(a) ‡ It may also be optionally used in asking questions referring to a very recent time; अगच्छन् किं, (Qu.) (Ans.) अगच्छन्; so जगाम किं? जगाम; but when the question refers to a very remote time the Perfect alone ought to be used; कृष्णः कसं जघान किं? जघान.

§ 927. When the particle मा in combination with स्म is used with the Imperfect in the sense of the Imperative, the augment अ is dropped, मा स्म भवः मा स्म करोन् मा स्म प्रवर्तितं युष्मान्.

PERFECT.

§ 928. ¶ The perfect denotes an action done before the current

tenses the student is referred to Dr. Bhāndārkar's preface to 1st Edition of his 2nd Book of Sanskrit.

* अनयतने लङ् Pān. III. 2. 111.

† ह्यश्चत्तोल्लङ् च Pān. III. 2. 116.

‡ प्रभे चासत्रे काले Pān. III. 2. 117.

¶ परोक्षे लिट् Pān. III. 2. 115. दत्तनपुरुषे चित्तविक्षेपादिनाशरोक्ष्यम् (Sid. Kau.); अत्यन्तापह्वे लिङ्गकर्म्यः ।

day and not witnessed by the speaker. It has reference to a very remote time and should, therefore, be used in narrating events of the remote past; तां ताटकाद्यां निजयान रामः Râma killed her whose name was Tatakâ. प्रययाविन्द्रजिस्प्रत्यक्, &c. (Bhatti XIV. 16).

(a) In the 1st person the perfect shows that the speaker was in a distracted state of mind or was unconscious when the event took place, or that he wants utterly to deny some thing that he has done; बहु जगद् पुरस्तात्तस्य मत्तकिलाहम् (S'i. XI. 39) being frenzied I prattled much, I am told, before him; कलिङ्गेष्वसः किम् didst thou dwell in the country of the Kalingas? नाहं कलिङ्गाञ्चगाम I never went to Kalinga. With these exceptions the Perfect should not be used in the 1st person.

AORIST.

§ 929. * The Aorist simply expresses past action indefinitely *i. e.* without reference to any particular time (भूतसामान्ये लङ्); सोऽथैव वेदांस्त्रिदशान्यष्ट पितृनपारीत्समनस्त बन्धून्। व्यजेष्ट षड्गुणैस्त नीतौ समूलयानं न्यवशीर्दश्च (Bhatti 1. 2) 'he studied the Vedas, offered sacrifices to the gods, satisfied his departed ancestors, honoured his relatives, subdued the collection of six (*i. e.* the six passions) took delight in politics and totally annihilated his enemies.' The Aorist, however, properly denotes a recent action or one done during the course of the present day. "It is similar to the English present Perfect," remarks Dr. Bhândarkar† "which the student will remember defines an action as having happened in a portion of time which is not yet expired; it brings a past action in connection with the present time;" अगृह्णतिरय it rained today.

* लङ् Pân. III. 2. 110.

† Second Book of Sanskrit p. 151.

§ 930. * The Aorist ought to be used when the idea of the continuonsness or nearness of an action is to be implied; याव ज्जीव-मन्नमदान् (Sid. Kau.) gave food throughout his life; येय पोषेनास्य-तिक्क्रान्ता तस्यामग्नीनाधीत सोमेनायष्ट (Sid. Kau.) he consecrated the fire on the last Pūrṇimā day (the full-moon (a.)) and offered Soma, &c.

§ 931. † With the particle पुरा not joined with स्म, the Aorist the Imperfect, the Perfect or the Present may be used. वसन्तीह पुरा छात्रा अवस्तुरवसन्तुषुर्वा (Sid. Kau.) here formerly (welt pupils. But when स्म is used with पुरा the . resent alone can be used; यजति स्म पुरा he formerly sacrificed.

§ 932. The Aorist is used with the prohibitive particle मा or मा स्म, with the temporal augment अ cut off, and has then the sense of the Imperative; मा गाः don't go; मा शुचः don't grieve; मैवं कार्षीः पुनः कचिन् never do so again; मास्म प्रतीपं गमः do not go against. Rarely in ancient works the augment is not dropped; मा निषाद प्रति-ह्यं स्वमगमः शान्धतीः समाः may you not live, oh Nishadha, for many years. When a root is preceded by a preposition the अ is some- times not dropped; मा म-युवशमन्वगाः do not submit to sorrow or anger (here the अ is not dropped); sometimes it is dropped; as in मावर्भस्थाः स्वनात्मानं do not despise your soul (conscience).

THE TWO FUTURES.

§ 933. The difference between the Two Futures is the same as that between the Imperfect and the Aorist, the only difference being that the former refer to a future time and the latter to a past

* Pān. III. 3. 135.

† पुरि लृङ् चःस्मे Pān. III. 2. 122. पुराशब्दयोगे भूतानयतने विभाषय लृङ् चाकट न त स्मयोगे Sid. Kau.

one. The First or Periphrastic Future expresses futurity definitely but not of this day. The Second or Simple Future expresses futurity indefinitely as also that of to-day. It is also employed to denote recent and future continuous time; as **अयोध्यां चः प्रयातासि कपे भरतपालिताम्** (Bhatti XXII.) Oh monkey tomorrow you will go to Ayodhyā, governed by Bharata; **आनन्दितारस्त्वां वृष्टा प्रष्टार-
श्चावयोः शिवम् । मातरः सह मैथिल्या तांष्टा च भरतः परम्** (Bhatt. XXII. 14.) they will be delighted on seeing you and will ask you questions about the welfare of us two and Sita; and Bharata also will be greatly pleased; **एते...उन्मुलितारः कपिकेतनेन** Ki. III. 2) they...will be extirpated by the monkey-bannered one (Arjuna); **वास्वत्यस्य स-
कुन्तला...** (S'. IV) S'ākuntalā will go (goes) to day; **मरिष्वामि वि-
जेष्ये वा हताश्वेतनया मम** (Bhatti XVI. 13) If my sons are killed I will die or kill the enemy; &c.

THE FIRST FUTURE OR PERIPHRASTIC FUTURE.

§ 934. *Ob.* * When the continuousness of an action or nearness of time (*i. e.* the non-intervention of the same period between the two points of time referred to) is to be expressed the First Future must not be used; **यावज्जीविमन्नं दास्यति** he will give food throughout his life; and not **दाता; या इयं अमावास्या आगामिनी तस्यां अग्नीनां दास्यति सोमेन च यक्ष्यते** he will consecrate the fires and offer a Some-sacrifice on the coming Amāvāsyā day; and not **आधाता** and **यष्टा**; also when limit of time or space is expressed and the word **अवर** is used in a sentence; **यः अयमध्वा गन्तव्यः आपादलिपुत्रात् तस्य यद्वरं कौशाम्ब्याः तत्र सञ्चून् पास्यामः** and not **पातास्मः**; **चः अवं**

* नानयतनवन्त्रिकप्रपञ्चबन्धमपीपायोः । भविष्यतिमयादावचनेऽवरस्मिन् । काल-
विभागे चानहोरात्राणाम् । परस्मिन्विभाषा । Pān. II. 3. 135-138.

संवत्सरः आगामी तस्य यद्वरं आमहायण्याः तत्र युक्ता अभ्येष्ट्यामहे and not अभ्येस्तामहे; but when the word रात्रि is used the First Future may be used; द्यौर्द्य मासः आगामी तस्य यः अवरः पञ्चदशरात्रः तत्र अभ्येस्तामहे we will study in the earlier fortnight of the coming month. When the period of time meant lies beyond a certain point of time, the First or the Second Future may be used; द्यौर्द्य संवत्सरः आगामी तस्य यत्परमाग्रहायण्यास्तत्राभ्येष्ट्यामहे or अभ्येस्तामहे; &c.

THE SECOND OR SIMPLE FUTURE.

§ 935. * When the close proximity of a future action is intended the Second Future or the Present may be used; कदा गमिष्यसि, when will you go? एष गच्छामि or गमिष्यामि I shall just go.

§ 936. † When there is the idea of hope implied in a conditional form the Aorist, the Present or the Simple Future may be used in both the clauses to denote a future time; देवश्चेदवर्षीत् वर्षति वर्षिष्यति वा धान्यमवाप्स्य वपानः वप्स्यामः (Sid. Kan.)—If it were to rain we should now sow corn.

§ 937. The Simple Future is sometimes used as a courteous way of command; पश्चात्सरं प्रतिगमिष्यसि (Vic. IV.) then you will go (*i. e.* please then go) to the lake, &c.

§ 938. ‡ The Simple Future is alone used when the idea of hope is conveyed by क्षिप्र and words having the sense of क्षिप्र; इष्टि-क्षेत्रिष्वपि आद्यु त्वरितं वायास्यति क्षीघ्रं वप्स्यामः If a shower were to come quickly we will at once sow corn.

§ 939. When the word यत् is not used with roots meaning

* वर्तमानसामीप्ये वर्तमानशब्दा । Pân. III. 3. 131.

† आशंसायां भूतवच । Pân. III. 3. 132.

‡ क्षिप्रवचने लट् । Pân. III. 3. 133.

'to remember,' such as स्मृ, &c. the Second Future is used in the sense of the Imperfect; स्मरसि कृष्ण गोकुले वसस्वामः Kṛṣṇa, do you remember that we dwelt in Gokula ?

§ 940. * When disbelief in or intolerance of an action is intended to be expressed, and especially in the form of a question the Simple Future is used optionally in the sense of the Potential; न संभावयामि or न मर्षये भवान् हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति I never believed, or cannot tolerate it, that you would or should speak ill of Hari; कः or कस्यः or कतमः हरिं निन्देत् or निन्दिष्यति who will speak ill of Hari (I do not believe that any body will, &c.); कं वृषलं भवान् याजयेत् or याजयिष्यति; &c.;† when the word क्रिङ्गुल (a particle showing great anger) and roots having the sense of 'to be' precede, the Simple Future only should be used; न संभावयामि or मर्षये भवान् क्रिङ्गुलं वृषलं याजयिष्यति I do not believe or like that you should make a Sūdra perform a sacrifice; so अस्ति भवति विद्यते वा भवान् वृषलं याजयिष्यति.

§ 941. When the idea of wonder is to be expressed and the words यच्च, यत्र and यदि do not occur in a sentence, the Simple Future should be used; आश्चर्यमन्धो नाम कृष्णं द्रक्ष्यति. It is a wonder that a blind man sees Hari.

(a) The Simple Future is also used when the particles उत्त and अपि expressing a doubt are used; उत्त दण्डः पतिष्यति will the stick fall ? अपि धास्यति द्वारं will he close the door ?

(b) This Future is also used when the particle अलं meaning sure or able is used; अलं कृष्णो हस्तिनं हनिष्यति Kṛṣṇa is sure or able to kill the elephant.

* किवृत्ते लिङ्गद्वयौ । अनवरूप्यमर्षयोरकिंवृत्तेः । Pān. III. 3. 144 145.

† क्रिङ्गुलस्यैषु लट् । Pān. III. 146.

THE MOODS.

The Imperative Mood.

§ 942. * The Imperative Mood does not express merely command but also entreaty, benediction; courteous enquiry, gentle advice, ability, &c.

(a) In the second person this Mood is used to express command, entreaty, gentle advice and benedictions or blessings; गच्छ (खं) कुसुमपुरं go to Kusumapura; परित्रायध्वं परित्रायध्वं help ! help ! क्षमस्वापराधं क्षमस्वापराधं oh God ! forgive my faults, &c; द्युभूषस्व गुरुन् कुरु प्रियसखीवृत्तिं सपत्नीजने (S'. IV) serve your elders and treat your cowives as if they were your friends; एधि कार्यकरस्त्वं मे गत्वा प्रवद राघवं Be thou my messenger, go to Rāghava, and say to him; अनन्वभाजं पतिमाप्नुहीति सा तथ्यमेवाभिहिता हरेण She was addressed the truth by Hara when he said 'do thou obtain a husband not devoted to any other lady.'

(b) In the third person it is often used to express a blessing and sometimes gentle command; विधत्तां सिद्धिं नो...प्रकीर्णः पुष्पाणां हरिचरणयोरञ्जलिरयम् may this handful of flowers scattered on the feet of Hari give us success; पर्जन्यः कालवर्षां भवतु may rain pour down in time; उत्तिष्ठन्तु महाभागाः may the magnanimous persons get up.

(c) In the first person it expresses a question, necessity, ability, &c; किं करवाणि ते what should I do for you ? अधुनाहं गच्छामि I must go now; करवामैतद्वयं देवि प्रियं तव we will (are able to) do this thing, oh queen which is agreeable to you; नहि प्रेष्यवधं घोरं करवाण्यस्तु मे मतिः (Bhatti XX. 6.) Let your thought be 'I must not commit the horrible murder of an ambassador.'

* लोट् च । Pân. III. 3. 162. Vide Pân. III. 3. 161 .

§ 943. The third person singular of the Imperative in the passive voice is often used and sometimes as a courteous form of expression; **आनीयतां रजपुत्रः** the prince should be brought; **भूयन्तं मे पण्डिताः** may you hear, ye Pandits; **एतदासनमास्यतां** take this seat.

§ 944. When 'time after a मुहूर्त (nearly equal to an hour)' is expressed the imperative is used; **मुहूर्ताद्यजतां स्म** offer the sacrifice after an hour.

§ 945. The Imperative with the particle **स्म** is used when a request is courteously expressed; **बालमध्यापय स्म** please teach the child.

§ 946. The Imperative has sometimes the force of the Present when used in combination with the particle **मा**; **मा भवतु** so it is not so, **मा च ते निमतः शत्रून्मन्त्रुर्भवतु पार्थिव ।**

§ 947. In the case of roots having the sense of 'to wish' the Imperative or the Potential may be used; **इच्छामि भवान्भुञ्जीत** or **भुञ्क्तुम्** I wish you should dine.

§ 948. * There is a peculiar use of the Imperative which ought to be noticed. The Imperative second person singular is repeated when frequency of an act is indicated and the whole used with the root in any tense; **याहि याहि इति याति** (Sid. Kau.) he goes every now and then; so **यात यातेति यूयं वाय**; **याहि याहीत्ययासीत**; **अधीष्वाधीष्वेत्यधीते** he studies steadily. The Imperative second person is also used when several acts are described as done by the same person; **सक्तून् पिब, धानाः खादेत्यभ्यवहरति** (Sid. Kan.) he takes his food now eating barley, now eating fried rice; similarly **अन्नं भुङ्क्व सधिकनास्वादयस्वेत्यभ्यवहरति** (Sid. Kau.).

* क्रियासमभिहारे लोट्लोटो हिस्वी वा च तद्धर्मोः । समुच्चयेऽन्यतरस्यान् । यथा-
दिध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् । समुच्चये सामान्यवचनस्य । Pān. III. 4. 2-5.

THE POTENTIAL MOOD.

§ 949. * The Potential Mood expresses the sense of विधि (command, directing a subordinate, &c.), निमन्त्रण (pressing invitation), आमन्त्रण (giving permission), अधीष्ट (telling one to attend to an honorary office or duty); संप्रश्न (courteously asking a person a question), and प्रार्थना prayer; यजेत one should perform a sacrifice; एवं ग्रामे गच्छे: go to the village; इह भवान् भुञ्जीत your honour should take food here; इहासीत भवान् you may sit here; पुत्रमभ्यापयेद्भवान् you may teach my son (as an honorary duty), किं भो वेदमधीयीष उत तर्कम् what, oh! shall I learn-the Veda or logic? भो भोजनं लभेय good Sir, can I get food here? i. e. will you kindly give me food? (All these senses are optionally expressed by the Imperative also).

(a) † In the case of the first two senses viz. विधि and निमन्त्रण and in that of 'proper time,' the potential participle may also be used for the Potential; भवता यष्टव्यम्; &c.

§ 950. ‡ When the words 'after an hour' are used the potential or the potential participle may be used; सुहृतां हृद्वै यजेत यष्टव्यं वा (Sid. Kan.).

§ 951. ¶ The potential is used with the words काल, समय and वेला, when the word यत् is used; कालः समयः वेला वा यदुज्जीत भवान् it is time now that you should dine.

§ 952. § When the idea of fitness is to be expressed the

* विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु लिङ् । Pân. III. 3. 161.

† प्रेषनिर्गमनकालेषु कृताश्च ॥ Pân. III. 3. 163.

‡ लिङ् चोर्ध्वमौर्ध्वके । Pân. III. 3. 164.

¶ लिङ् यदि । Pân. III. 3. 168.

§ अर्हे कृत्यतृचश्च । शक्ति लिङ् च । Pân. III. 3. 169, 172.

potential or the potential participle may be used, and sometimes the noun in द्व also; स्व कन्यां वहे: स्व कन्याया: वोढा or स्वया कन्या वोढव्या you are fit to marry the girl.

(a) The Potential or the Potential participle may also be used when the sense of capability is implied; भारं स्व वहे: or भारस्वया वोढव्य: thou canst (art able to) carry the load.

§ 953. With Interrogative words such as किं, कतर, कसम &c. the potential or the simple Future may be used when censure is implied (See § 936); कः कसरो वा हरिं निन्देत् निन्दिष्यति वा ।

(a) When wonder is implied the simple Future is used in preference to the Potential if the word यदि be not used; आश्चर्यं अन्धो नाम कुण्ठं द्रक्ष्यति it is a wonder that a blind man should see Hari; but आश्चर्यं यदि सो अधीयीत it is a wonder if he study.

§ 954. † When hope is expressed without the use of the word चिन् the potential is generally used; कामो मे भुञ्जीत भवान् it is my desire (I hope) that you will eat; कश्चिज्जीवति I hope he lives.

§ 955. ‡ When the sense of 'I expect' is implied the Potential or the First future may be used provided the word यद् is not used; संभावयामि भुञ्जीत भोक्ष्यते वा भवान् I expect you will eat; but संभावयामि बभुञ्जीयास्वम् (Sid. Kan.).

§ 956. ¶ When in a conditional sentence one thing is expressed as depending upon another as effect on a cause, the

* किंवृत्ते (गर्हायां) लिङ्ङटौ । Pân. III. 3. 144. (चित्राकरणे) स्त्रि लङ्यटौ । Pân. III. 3. 151.

† कामप्रवेदनेऽकश्चि । Pân. III. 153.

‡ विभाषा धातौ संभावनवचनेऽयदि । Pân. III. 3. 155.

¶ हेतुहेतुमतोर्लिङ् । Pân. III. 3. 156.

Potential or the Simple future may be used; कृष्णं नरोच्चेत्सुखं यायाम्
If he will bow to Hari he will attain happiness; so कृष्णं नंस्यति
चेत्सुखं यांस्यति.

§ 957. * When words having the sense of 'wish,' such as
इष्, कम्, &c. are used the Potential or Imperative is used; इच्छामि
सोमं पिबेत्पितुं वा भवान् (Sid. Kan.) I wish your honour will drink
Soma.

(a) But when the agents of both the actions are the same the
Potential alone is used in the sense of the Infinitive; भुञ्जीयेति-
च्छति (Sid. Kan.) i. e. भोक्तुमिच्छति wishes that he will eat (wishes
to eat).

§ 958. Sometimes the Potential is used without a subject
when it is used in the sense of 'a precept or advice,;' आपदर्थे धनं
रक्षेद्वारावक्षेद्धनैरपि । अस्थानं सततं रक्षेद्वारैरपि धनैरपि (one) should save
money for adversity, should save his wife at the cost of his
wealth and should save himself even at the expense of his wife
and wealth; यद्यद्वोचेत् विप्रेभ्यस्तत्तदद्यादमत्सरः (one) should serve
Brahmanas with all that they like, without being jealous.

THE BENEDICTIVE MOOD.

§ 959. The Benedictive Mood is used to confer a blessing
or to express the speaker's wish; चिरं जीव्यान् भवान् may you live
long; वर्धिषीष्टाः स्वजातेषु ब्रह्मास्त्वं रिसंहतिः । भूयास्त्वं गुणिनां मान्य-
स्तेषां स्थेया व्यवस्थितौ ॥ Bhatt. XIX. 26); कृतार्थः भूयासम् may be
successful.

* इच्छार्थेऽपि लिङ् लोटौ । Pān. III. 3 157. लिङ् च । Pān. III.
3. 116.

THE CONDITIONAL.

§ 960. * The Conditional is used in those conditional sentences in which the Potential may be used, when the non-performance of the action is implied or in which the falsity of the antecedent is involved as a matter of fact. It expresses both future and past time. It must be used in both the antecedent and the consequent clauses; सुवृष्टिश्चेदभविष्यन्नरा सुभिक्षमभविष्यन् If there would be plentiful rain then there would be abundance of corn; यदि सुरभिमवाप्स्यस्तन्मुखोच्छ्वासगन्धं तव रतिरभविष्यत्पुंडरीके किमस्मिन् hadst thou obtained (which thou hast not) the sweet fragrance of her breath, would you have had any liking for this lotus ?

Ob. § 961. † When a past action is to be indicated the Conditional may be optionally used in the sense of the Potential; कथं नाम तन्नभवान्धर्ममत्यक्षन् or त्यजेः how could you give up your religion?

(a) Also where the potential is used in conjunction with the particles उत, अपि, जातु &c; अपि तन्न रिपुः सीतां नार्थयिष्यत दुर्मतिः । कूर् र जात्ववादिष्यद्य जात्वरतोष्यच्छ्रियं स्वकाम् ॥ संकल्पं नाकरिष्यद्य तत्रेवं शुद्धमानसा । (मृषा) सत्यामर्षमवाप्स्यस्त्वं राम सीत.निबन्धनम् ॥ (Bhatti. XXI. 3. 4).

(b) When the wonder is to be expressed the Conditional is optionally used where the Potential is used in combination with the particles यद्य, यत्र or यद्दि when the action does not take place; आश्चर्यं यद्य यत्र स्त्री कृच्छ्रेऽवरस्यन्मते तव । नासादस्यां विनष्टायां किंकिमालप्स्यथाः फलम् ॥ (Bhatti XXI. 8)

* लिङ्निमित्ते लङ् क्रियातिपत्तौ ! Pān. III. 3. 139. हेतुहेतुमद्भावादि लिङ्निमित्तं तत्र भविष्यत्यर्थे लङ् स्यात् क्रियायाः अनिष्पत्तौ गम्यमानायाम् । Sid. Kau.

† भूते च । Pān. III. 3. 140.

SECTION V.

Indeclinables.

Adverbs.

§ 962. The neuter singulars of the Nominative and other cases of several nouns are used as adverbs; चिरं or चिरेण or चिराय व्यात्वा having contemplated for a long time; दुःखं or दुःखेन तिष्ठति he is in distress; so सुखं or सुखेन, &c.

(a) The word विधा is used adverbially in combination with several words such as बहु, नाना, &c.; बहुविधं, नानाविधं in various ways. The word पूर्वं is also used adverbially as the latter member of a compound when some action is to be expressed as having happened before; सांस्वपूर्वं having said something by way of consolation; बुद्धिपूर्वं thoughtfully (*i. e.* thought preceding a certain action); अबुद्धिपूर्वं भगवन्धेनुरेषा हता मया oh venerable Sir, I killed this cow unwittingly; क्षपथपूर्वं अकथयन्, &c.

(b) The accusative and other cases of many pronouns are used adverbially; as in यस्माच्च येन च यदा च यथा च यच्च यावच्च यत्र च शुभाशुभमात्मकर्म । तस्माच्च तेन च तदा च तथा च तच्च तावच्च तत्र च त्रिधाद्वयादुपैति ॥

PREPOSITIONS.

§ 963. The use of Prepositions has already been explained at § 364-370. The Prepositions governing cases are already noticed under the various cases.

CONJUNCTIONS.

§ 964. The use of Conjunctions has not many syntactical peculiarities and needs no special notice here. They are used in their proper senses in sentences.

§ 965. The most important of these conjunctions and the

one very frequently used is च. It can never stand first in a sentence; nor can it be used like 'and' in English. It is used with each of the words or assertions it connects and is placed after the last of the words or assertions it joins together; रामश्च लक्ष्मणश्च or रामः लक्ष्मणश्च; कामश्च जृम्भितशुणो नवयौवनं च love with its excellences expanded and fresh youth; कुलेन कान्त्या वयसा नवेन गुणैश्च तैस्तैर्विवनप्रधानैः ।

(a) Sometimes this particle has a disjunctive force; शान्तमिदमाश्रमपदं रफुरति च बाहुः—the hermitage is tranquil and yet my arm throbs.

(b) Rarely this particle is used in the sense of 'if;' जीवितुं चेच्छसे मृड हेतुं मे गदतः शृणु oh fool, if you wish to live, &c.

(c) Sometimes it is used as an expletive; भीमः पार्थस्तथैव च.

(d) Sometimes it is used to connect a subordinate fact with a main one; भिक्षामट गां चानव wander for alms and bring a cow; कुहिनी च शासिता गौपी च निःसारिता कंदर्पकेतुश्च पुरस्कृतः the procuress was chastised, the cowherdess was expelled and Kandarpaketu was honoured.

(e) When the particle is repeated it has sometimes the sense of 'on the one hand,' 'on the other hand,' 'and yet;' क्व च हरिणानां जीवितं चातिलोलं क्व च निशितनिपाता वज्रसाराः शरास्ते where, on the one hand, is the extremely frail life of fawns and where on the other are thy arrows hard like adamant and falling sharply; न सुलभा सकलेन्दुमुखी च सा किमपि चेदमनङ्गविचेष्टितम् । on the one hand the full-moon-faced laly is not easy to obtain and yet there is this unaccountable sport of love.

(f) Sometimes the repetition of च shows the simultaneous or undelayed occurrence of two events; ते च प्राप्नुवन्वन्तं ब्रुधे चादिपुरुषः

they reached the ocean and at the same time the primeval Being also awoke.

§ 966. तथा 'likewise' often supplies the place of च; रामस्तथा लक्ष्मणश्च Rāma and Lakshmaṇa; अनागतविधाता च प्रत्युत्पन्नमतिस्तथा both Anāgatavidhātā and Pratyutpannamatī; तथाहि means 'for instance, to be more plain;' तथाच 'likewise,' both are often used in introducing quotations.

§ 967. तु but, हि for, because, and वा are also excluded from the first place in a sentence. आत्मा पुत्रः सखा भार्या कृच्छ्रं तु दुहिता किल the son is one's own self, the wife his friend, but the daughter a source of anxiety; अप्याज्ञया चासिद्धात्मना वा प्राप्तोसि संभावयितुं व-
नान्मा ॥ कालो ह्यत्र संक्रमितुं द्वितीयं सर्वोपकारक्षममाश्रमं ते । (Rag. V. 10) अस्त्राणि वा शरीरं वा वरय choose either the missiles or your person.

§ 968. यदि and चेत् 'if' are usually used with the Potential or the Conditional; as यदि सोऽत्र सन्निहितो भवेत् तर्हि मम साहाय्यं कुर्यात् if he were here he would assist me; यदि देवदत्तः अत्र अभविष्यन्नूनमेतदक-
रिष्यत् had Devadatta been here he would have undoubtedly done this; but they are also construed with the Present Indicative; यदि जीवति भद्राणि पश्यति If he lives he will see prosperity; यदि मया देवपादानां प्रयोजनमस्ति If your majesty has anything to do with me, &c. चापितासि मम जीवितेन यदि वाचा न कथयसि I conjure thee by my life if you will not tell it in words.

The Particles अथ and इति.

§ 969. * अथ is used in the following senses:—(1) as a sign of auspiciousness †; अयातो ब्रह्मजिज्ञासा now begins the inquiry

* मङ्गलानन्तरारम्भप्रभक्तात्स्वेष्यथो अथ । Amara.

† Properly speaking this is not the sense of अथ. The mere

about Brahmā; cf. the Bhāṣya on this sūtra. (2) marks the beginning or commencement of a work; अयेनारम्भते—प्रथमं तन्त्रम् now is begun the 1st Tantra; so अयं वीरगान्धर्वसत्तमम्, &c.; (3) 'then after that,' &c.; अयं प्रजानामधिपः &c. (Rag. II. 1) After that (i. e. passing of the night) the lord of the earth, &c. (4) asks a question अयं भगवान् लोकानुग्रहाय कुशली काश्यपः Is the venerable Kāśhyapa all right that he may oblige the world; अयं शक्नोषि भोक्तुं are you able to eat; (5), 'and, including' भीमः अयं अर्जुनः Bhīma and also Arjuna; (6) 'If,' अयं मरणमवश्यमेव जन्तोः if death is sure to befall a creature; &c.

§ 970. As अयं marks the beginning, so इति marks the close of a composition. This particle is used in the following senses: (1) to quote the exact words spoken by some one, thus taking the place of the quotation marks and being used generally after the words quoted; * देव काचिच्छंडालकन्यका दुकनाशाय देवं विज्ञापयति ।...देवपाद-
मूलमागताहमिच्छामि देवदर्शनदुःखमनुभवितुमिति । oh lord, a certain chandāla girl requests your majesty (saying).....“I who have come to your majesty's feet wish to enjoy the happiness of the sight of your majesty;” ब्राह्मणा ऊचुः कृतकृत्याः स्म इति the Brāhmaṇas said “we have accomplished our objects;” (2) cause (rendered in English by because, since, &c.) वैदेशिकोऽस्मीति पृच्छामि I ask you because I am a foreigner; पुराणमित्येव न साधु सर्वं every thing is not good simply because it is old; (3) purpose or motive; माभूदाश्रमपडिति

utterance or hearing of this word is considered as auspicious as the word is supposed to have emanated from the throat of Brahmā.

* In Sanskrit there is no indirect construction, so that in translating indirect constructions the actual words of the speaker followed by इति must be used.

परिमेयपुरःसरौ they two took a limited number of servants with them that there should be no disturbance, &c.; () so, thus; as follows; रामानिधानौ हरिरियुवाच; (5) in the capacity of, as regards पितेति स पूज्यः गुरुरिति निन्यः as a father he ought to be respected, as a teacher ought to be censured; (6) to state an opinion इति आश्मरथ्यः this is the opinion of Āśmarathya. It is often used by commentators in the sense of 'according to the rule' इति चक्यर्थे लिङ्; &c. &c.

INTERJECTIONS.

§ 971. The following stanza from the Bhatti Kāvya illustrates the use of some of these interjections:—

आः कष्टं बत ही चित्रं हं मातैर्वसानि धिक् ।
हा पितः कासि हे सुभ्रु बह्वैव विललाप सः ॥

CHAPTER XVI.

PROSODY.*

§ 972. † Poetical composition in Sanskrit may be in the form of 'गद्य' prose, or 'पद्य' verse or metrical composition.

§ 973. Prosody treats of the laws of versification or metrical composition. Sanskrit verse is regulated by quantity, not by accent.

§ 974. A पद्य or stanza consists of four lines each called a

* The earliest writer on Prosody is Pingalāchārya. His work is known as "The Pingalachhandas S'āstra." It is written in Sūtras and is divided into eight books. The Agni Purāṇa also deals with the subject very fully. The present chapter, however, is chiefly based on the Vṛttaratnākara and Chhandomanjarī.

† काव्यं गद्य च पद्य च तद्विवेक व्यवस्थितम् । Dandin. Kav. Pr. I.

pāda or quarter. A pāda is regulated either by the number of syllables (अक्षर) or by the number of syllabic instants (मात्रा).

(a) A syllable is as much of a word as can be uttered distinctly by one effort of the voice *i. e.* a single vowel with or without one or more consonants.

(b) A mātrā (मात्रा) is the measure of time required to pronounce a short vowel.

§ 975. A syllable is लघु 'light', or गुरु 'heavy' according as its vowel is short or long.

(a) The vowels अ, इ, उ, ऋ and ए are short; and the vowels आ, ई, ऊ, ऋ, ए, ऐ ओ, and औ are long. °When a short vowel is followed by an Anuswāra or Visarga or by a conjunct consonant, it is converted into what is called 'a prosodially long vowel'; as गन्धः, अच्छ, &c.

§ 976. The last syllable of a pāda is either heavy or light according as the exigence of the metre requires it, whatever be its natural length;† as in वक्षस्थली रक्षतु सा जगन्ति, &c. (Vicr. I.); तस्याः स्वरन्यासपवित्रपांडुम् (Rag. II. 2.).

§ 977. In the case of metres regulated by syllables each line is divided into groups of three syllables each, called Gaṇas or syllabic feet, named as म, न, भ, य, ज, र, स and तं. The names and the Schemes of these are given in the following stanza:

मस्त्रिगुरुस्त्रिलघुश्च नकारो
भादिगुरुः पुनरादिलघुर्यः ।
जो गुरुमध्यगतो रलमध्यः
सोन्तगुरुः कथितोन्तलघुस्तः ॥

* मानुस्वारश्च दीर्घश्च विसर्गश्च च गुरुर्भवेत् ।

† Vide Vṛttaratnākara. I. 9.

वर्णः संयोगपूर्वश्च तथा पादान्तगोपि वा ॥ Chhandomanjari.

i. *८*. न has all its syllables long; न has all its syllables short; भ has its first syllable long, य has its first syllable short; ज has its middle syllable long; र has its middle syllable short; स has its last syllable long and त has its last syllable short.*

The symbol \cup stands for a short or light syllable; the symbol $—$ denotes a long vowel or a heavy syllable. Symbollically represented these Gaṇas will stand as follows :—

न $— — —$	ज $\cup — \cup$
न $\cup \cup \cup$	र $— \cup —$
भ $— \cup \cup$	स $\cup \cup —$
य $\cup — —$	त $— — \cup$

Similarly the letter ल is used to denote a short syllable and ग a long one at the close of a line.

§ 978. In the case of metres regulated by syllabic instants each line is divided into groups of four mātṛas called the Mātṛa Gaṇas; one मात्रा or instant is allotted to a short vowel and two to a long one. The mātṛa gaṇas are five in number. These may be symbollically represented thus :—

म $— —$
स $\cup \cup —$
ज $\cup — \cup$
भ $— \cup \cup$
न $\cup \cup \cup \cup$

§ 979. A *padya* or stanza may be either a वृत्त or a जाति.

* The following verse is easier to remember than the one given above :

आदिमध्यावसानेषु यरता यान्ति लाघवम् ।
भजसा गौरवं याते मनौ तु गुहलाघवम् ॥

(a) A *Vṛtta* is a stanza the metre of which is regulated by the number and position of syllables in each *pāda* or quarter.

(b) A *Jāti* is a stanza the metre of which is regulated by the number of syllabic instants in each *Pāda* or quarter.

§ 980. * A *Vṛtta* again is of three kinds: (1) *समवृत्त* or that in which all the quarters are similar; (2) *अर्धसमवृत्त* or that in which the alternate quarters are similar; and (3) *विषम* or that in which the quarters are all dissimilar.

§ 981. There are 26 classes of *Samavṛttas* or regular metres generally accepted. This classification rests on the number of syllables in each quarter which may vary from one to twentysix. Each of these classes comprises a variety of metres all differing from one another according to the combination of the various *gaṇas*.

§ 982. *Yati* (यति) is the Sanskrit name for the *cæsura* or pause which may be made in reciting a quarter or verse.

§ 983. Only the metres in common use with their schemes in *Gaṇas* will be given here; all unimportant metres, as well as Vedic and *Prākṛta* metres will be ignored.

SECTION I.

SAMAVṚTTAS.

Metres with 8 syllables to a *Pāda*.

(1) *अनुष्टुप्* or *भौक*.

§ 984. This is the commonest of all Sanskrit metres; it forms the chief metre of the great epics and many of the *Purāṇas*.

* सममर्धसमं वृत्तं विषमं च तथा परम् ॥
अङ्गप्रयो यस्य चत्वारस्तुल्यलक्षणलक्षिताः ।
तच्छन्दःशास्त्रतत्त्वज्ञाः समं वृत्तं प्रचक्षते ॥

There are many varieties of this metre; but that in common use has eight syllables to the Pāda the fifth being short (though occasional variations from these rules occur in the Mahābhārata and the Rāmāyaṇa):—

Ex:—Vide 1st canto of Rag.

(2) गजगति (4. 4)

Def. नभलगा गजगतिः ।

Sch. of G. न भ ल ग

— — — | — — — | — —

Ex. रविमृतापरिसरे विहरती वृक्षि हरेः ।

ब्रजवधूगजगतिर्बुधमलं व्यतनुत ॥

(3) प्रमाणिका (4. 4)

Def. प्रमाणिका जरौ लगौ ।

Sch. of G. ज, र, ल, ग,

— — — | — — — | — —

Ex. पुनातु भक्तिरच्युता सदा च्युतांघ्रिपद्मयोः ।

श्रुतिस्मृतिप्रमाणिका भवांबुराशितारिका ॥

(4) माणवक (4. 4)

Def. भात्तलगा माणवकम् ।

Sch. of G. भ, त, ल, ग,

— — — | — — — | — —

Ex. चंचलचूडं चपलैर्वस्त्रकुलैः केलिपरम् ।

ध्याय सखे स्मेरमुख्यं नन्ददुतं माणवकम् ॥

प्रथमांघ्रिममो यस्य तृतीयभरणो भवेत् ।

द्वितीयस्तुर्यवद्वृत्तं तदर्धसममुच्यते ॥

यस्य पादचतुष्केषु लक्ष्म भिन्नं परस्परम् ।

तदाहुर्विषमं वृत्तं छन्दःशास्त्रविशारदाः ॥

(5) विद्युन्माला (4. 4)

Def. नो नो गो गो विद्युन्माला ।

Sch. G. न, न, ग, ग, — — — । — — — । — — —

Ex. वासोवल्ली विद्युन्माला बर्हेश्रेणी चाक्रथापः ।

वस्मिन्मास्तां तापोच्छिस्त्यै गोमध्यस्थः कृष्णानोदः ॥

(6) समानिका (4. 4)

Def. ग्लौ रजौ समानिका जु ।

Sch. of G. र, ज, ग, ल, — — — । — — — । — — —

Ex. यस्य कृष्णपादपद्ममस्ति हृत्तडागसप्त ।

धीः समानिका परेण नोषिताम मत्सरेण ॥

Metres with 9 Syllables in a quarter.

(बृहती)

(1) भुजगशिशुभृता (7. 2)

Def. भुजगशिशुभृता नो मः ।

Sch. of G. न, न, म.

— — — । — — — । — — — ।

Ex. हृत्तदनिकदक्षौषी भुजगशिशुभृता याऽसीत् ।

मुरारिप्रेक्षिते नागे ब्रजजनेष्वेव सा सोऽभूत् ॥

(2) भुजंगसंगता (3. 6)

Def. सजरेर्भुजंगसंगता ।

Sch. of G. स, ज, र, — — — । — — — । — — —

Ex. सरलतरंगिरंगितैर्यमुना भुजंगसंगता ।

कथमेति वस्सच्चारकश्चपलः सदैव तां हरिः ॥

Def. स्यान्मणिमध्ये चेद्भ्रमसाः ॥

(3) मणिमध्यं (5. 4)

Sch. of G. म, न, स, — — — । — — — । — — —

Ex. कालिधमीगाभोगमस्तन्मणिमध्यस्फीतरुचा ।
चित्रपदाभो नन्दद्वतश्चारु ननर्व स्मेरमुख ॥

Metres with 10 Syllables in a quarter.

(पंक्तिः)

(1) त्वरितगतिः (5. 5)

Def. त्वरितगतिश्च नञनगैः ।

Sch. of G. न, ज, न, ग

— — — — — | — — — — — | — — — — — | — — — — —

Ex. त्वरितगतिर्ब्रजश्रुवतिस्वरणिमुता विपिनगता ।
मुररिपुणा रतिगुरुणा परिरमिता प्रनन्दिता ॥

(2) भक्ता (4. 6)

Def. ज्ञेया भक्ता भवसगच्छा ।

Sch. of G. म, भ, स, ग,

— — — — — | — — — — — | — — — — — | — — — — —

Ex. पीत्वा भक्ता मधु मधुपाली
कार्त्तिकीये तटवनकुञ्जे ।
सङ्गीर्व्यतीर्त्रजजनरामाः
कामासक्ता मधुजिति चक्रे ॥

(3) रुक्मवती (5. 5)

(Also called चंपकमाला)

Def. रुक्मवती सा यत्र भमस्गाः ।

Sch. of G. भ, म, स, ग.

— — — — — | — — — — — | — — — — — | — — — — —

Ex. कायमनोवाक्यैः परिहृष्टै-
र्यस्य सदा कंसद्विषि भक्तिः ।

राज्यपदे हम्बालिरुवारा
रुक्मवती विन्नः खलु तस्ये ॥

Metres with 11 Syllables in a quarter.

(त्रिष्टुभ्)

(1) इन्द्रवज्रा (5. 6)

Def. स्वादिन्द्रवज्रा यदि तौ जगौ गः ।

Sch. of G. त, त, ज, ग, ग

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. गोष्ठे गिरि सन्धकरेण धृत्वा

रुष्टेन्द्रवज्राहतिमुक्तवृष्टौ ।

यो गोकुलं गोपकुलं च सुस्थं

चक्रे स नो रक्षतु चक्रपाणिः ॥

(2) उपेन्द्रवज्रा (5. 6)

Def. उपेन्द्रवज्रा प्रथमे लयो सा ।

Sch. of G. ज, त, ज, ग, ग,

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. उपेन्द्रवज्रादिमणिच्छटाभि-

र्विभूषणानां छुरितं वपुस्ते ।

स्मरामि गोपीभिरुपास्यमानं

सुरदुमूलं मणिमण्डपस्थम् ॥

(3) उपजातिः

Def. अनन्तरोद्गिरितलक्ष्मभाजौ

पादौवरीयावुपजातयस्ताः ।

इत्थं किलान्यास्वपि मिथिताद्व

वदन्ति जातिभिर्वस्मेव नाम ॥

Sche. of G.—A mixture of इन्द्रवज्रा and उपेन्द्रवज्रा gives rise to the metre called उपजाति. It is said to have fourteen different varieties. For examples see Rag. II. &c. Ku. III. Kir. XVII. Bhatti II. &c.

When other two metres are mixed in one stanza the mixture is still called Upajati, as in the following verse from the Śis'upala-vadha which is a combination of वैद्यत्यविल and इन्द्रवज्रा—

इत्थं रथाश्वेभनिषादिनां प्रगे
यजो नृपाणामथ तोरणाद्वहिः।
अस्थानकालक्षमवैद्यकल्पना-
कृतक्षणक्षेपमुदैक्षताच्छ्रुतम् ॥

(4) दीधकम्. (6. 5)

Def. दीधकमिच्छति अभितवाज्ञौ.

Sch. of G. न, न, न, ग, ग.

— — — — —

Ex. देव सहोद कदम्बतलस्य श्रीधर तावक नामपदं ते।

कण्ठतले सुविबिर्गमकाले स्वल्पमपि क्षणमेवैति योगम् ॥

(5) भ्रमरविलसितम् (5. 7)

Def. भ्रमरौ न्नी गः स्याद्भ्रमरविलसितम्।

Sch. of G. न, न, न, ल, ग, — — — — —

Ex. सुग्धे मानं परिहर न क्षियत्तारुण्यं ते सकलयतु हरिः।

कुला वली भ्रमरविलसिताभां शोभां कलयतु किमु ताम् ॥

(5) रथोद्धता (3. 8 or 4. 7)

Def. रथराविह रथोद्धता लगौ.

Sch. of G. र, र, ल, ग, — — — — —

Ex. राधिका इधिविलोडितास्थिता कृष्णवेणुनिनदैरयोद्धता।

बाहुनं तद्विक्रममञ्जसा सा जगाम सलिलाद्वतिच्छलात् ॥

(6) शालिनी (4. 7)

Def. शालिन्युक्ता म्स्तौ तगौ गोविधलोकैः ।

Sch. of G. म त त ग ग., — — — | — — — | — — — | — — —

Def. अहो हन्ति ज्ञानवृद्धिं विधत्ते धर्मं दत्ते काममर्थं च सुते ।

मुक्तिं दत्ते सर्वदोषास्यमाना पुंसां भद्राशालिनी विष्णुभक्तिः ॥

(6) स्वागता (3. 8)

Def. स्वागता रनभगैर्गुरुणा च ।

Sch. of G. र, न, भ, ग, ग., — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यस्व चेत्तसि सदा सुरवैरी बलवीजनविलासविलोलः ।

तस्व नूनममरालवभाजः स्वागतादरकरः सुरराजः ॥

Metres with 12 Syllables in a quarter.

जगती

(1) वंशस्थविल also called वंशस्थ and वंशस्तनित (5. 7)

Def. वदन्ति वंशस्थविलं जतौ जरौ.

Sch. of G. ज, त, ज, र., — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. विलासवंशस्थविलं सुखानिलः प्रपूर्य यः पञ्चमरागमुद्गिरन् ।

अजाङ्गनानामपि गानशालिनां जहार मानं स हरिः पुनातु नः ॥

(2) इन्द्रवंशा

Def. तद्येन्द्रवंशा प्रथमाक्षरे गुरौ i. e. the same as the Vams'asthaviṇa except that its first syllable is long.

Sch. of G. त त ज र.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. दैत्येन्द्रवंशाम्पदीर्णदीधितिः

पीताम्बरोसी जगतां तपोपहः ।

यस्मिन्ममङ्गुः शलभा इव स्वयं
ते कंसचाणूरमुखा मयद्विषः ॥

(३) चन्द्रवर्त्म (४. ८)

Def. चन्द्रवर्त्म निगदितं रनभसेः ।

Sch. of G. र. न. भ. सं

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. चन्द्रवर्त्म पिहितं घनक्तिमिरैः

राजवर्त्म रहितं जनगमनैः ।

इष्टवर्त्म तदलं कुरु सरसे

कुंजवर्त्मनि हरिस्तव कुतुकी ॥

(४) जलधरमाला (४. ८)

Def. नो भस्मौ चेज्जलधरमालाढ्यन्त्यैः ।

Sch. of G. म. न. स. म.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. या भक्तानां कलिदुरितोत्तमानां

तापच्छेदे जलधरमाला नव्या ।

भव्याकारा दिनकरपुष्पिकुले

केलीलोला हरितनुरव्यास्ता वः ॥

(५) जलोद्धतगतिः (६. ६)

Def. जसौ जसयुतौ जलोद्धतगतिः ।

Sch. of G. ज. स. ज. स.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. बहीवहलतो विलोक्य विपदं

कलिन्दतनया जलोद्धतगतिः ।

विलासविपिन विवेश सहसा

क्रपतु कुचलं हरिः स जमताम् ॥

(6) तामरसम् (5. 7)

Def. इह वद तामरसं ननजा यः

Sch. of G. न न ज य

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. १ कुटुम्बमाककरन्दमनोर्ज्ञं

अजललनानिबनानि, निपीतम् ।

तवमुखतामरसं सुरद्यञ्चो

इदवतडागविकाशि ममास्तु ध

(7) तोटकम् (4. 4)

Def. वद तोटकमब्धिसकारद्युतम्

Sch. of G. स स स स — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. यमुनातटमध्युतकेलिकला-

लसद्दधिसरोरुहसङ्ग-रुचिम् ।

मुदितोऽट कलेरपनेतुमर्ष

यदिचेच्छसि जन्म निजं सफलम् ॥

(8) द्रुतविलम्बितम् (4. 8 or 4. 4. 4)

Def. द्रुतविलम्बितमाह नभौ भराँ

Sch. of G. न, भ, भ, र,

— — — | — — — | — — — | — — —

तरणिजापुलिने नवबल्लवी-

परिषदा सह केलिकुतूहलान् ।

द्रुतविलम्बितचारुविहारिणं

हरिमहं हृदयेन सदा वहे ॥

(9) मन्दाकिनी or प्रभा (7. 5)

Def. नन्तरघटिता तु मन्दाकिनी

Sch. of G. न, न, र, र,

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. बलिदमनविधौ बभौ संगता
पद्मजरुहि यस्य मन्दाकिनी ।
सुरनिहितसिताम्बुजसङ्गनिभा
हरतु जगद्धं स पीताम्बरः ॥

(10) प्रमिताक्षरा (5. 7)

Def. प्रमिताक्षरा सजससैः कथिता

Sch. of G. स ज स स

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. असुतस्य शीकरामिवोन्निरती
रश्मौक्तिकांशुलहरीच्छुरिता ।
प्रमिताक्षरा मुररिपीर्भणिति-
र्भ्रजमुभुवामधिजहार मनः ॥

(11) भुजङ्गप्रयातम् (6. 6)

Def. भुजङ्गप्रयातं चतुर्भिर्वकारैः ।

Sch. of G. य, य, ब, ब.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. सवारात्मजज्ञातिभृत्यो विहाय
स्वमेतं हृदं जीवनं लिप्समानः ।
मया क्लेशितः कालियेत्यर्थं कुरु त्वं
भुजङ्ग प्रयातं कुतः सागराय ॥

(12) मणिमाला (6. 6)

Def. त्वौ त्वौ मणिमाला छिन्नाग्रहवक्त्रैः

Sch. of G. ब, य, त, य.

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. प्रह्लादरमौली रत्नोपलङ्घने
ज्ञातप्रतिबिम्बा शोभा मणिमाला ।

गोविन्दपदाब्जे राजी नखराणा-
मास्तां मम चित्ते ध्वान्तं शमयन्ती ॥

(13) मालती (also called यमुना 5. 7)

Def. भवति नञ्जावय मालती जरो

Sch. of G. न, ज, ज, र

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इह कथयाच्युत केलिकानने

मधुरससौरभसारलोलुपः ।

कृष्णकृतस्मितचारुविभ्रमा-

मलिरपि चुम्बति मालतीं मुहुः ॥

(14) वैश्वदेवी (5. 7)

Def. बाष्पाधैरिच्छन्ना वैश्वदेवी ममौ यौ

Sch. of G. म, म, य, य

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. भर्त्तामन्येषां त्वं विहायामराणा-

महैतेनैकं विष्णुमभ्यर्च्य भक्त्या ।

तन्नाशेषात्मन्यर्चिते भाविनी तै

भ्रातः सम्पन्नाराधना वैश्वदेवी ॥

(15) सग्विणी. (6. 6)

Def. कीर्तितैषा चतूरङ्गिका सग्विणी

Sch. of G. र, र, र, र

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. इन्द्रनीलोपलेनेव वा निर्मिता

ज्ञातकुम्भद्रवालकृता शोभते ।

नव्यमेघच्छविः पीतवासा हरे-

भूर्तिरास्तां जयाबोरसि सग्विणी ॥

Metres with 18 Syllables in a quarter.

(अतिजगती)

(1) कलहंसः (also called सिंहनाद and कुटजा 7. 6)

Def. सजसाः सगौ च कथितः कलहंसः

Sch. of G. स, ज, स, स, ग

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. वमुनाविहारकुतुके कलहंसो

व्रजकामिनीकमलिनीकृतकेलिः ।

जनचित्तहारिकलकण्ठनिनादः

प्रमदं तनोतु तव नन्दतनूजः ॥

(2) क्षमा (also called चन्द्रिका and उत्पलिनी 7. 6.)

Def. तुरगरसयतिर्नो ततौ गः क्षमा ।

Sch. of G. न, न, त, त, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. इह दुरधिगमैः किञ्चिदेवागमैः

सततमसुतारं वर्णयस्वन्वन्तरम् ।

असुमतिविपिनं वेद दिग्व्यापिनं

पुरुषमिव परं पश्योनिःपरम् ॥

(4) प्रहर्षिणी (3. 10)

Def. श्याशाभिर्मनजरगाः प्रहर्षिणीयम्

Sch. of G. म, न, ज, र, ग,

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. ते रेखाभ्यञ्जकुलिशातपन्नचिह्नं

सन्नाजश्चरणयुगलं प्रसादलभ्यम् ।

प्रस्थानप्रणतिभिरङ्गुलीषु चक्रु-

र्मौलिसकच्युतमकरन्दरेणुगौरम् ॥

(5) मञ्जुभाषिणी (6. 7)

also called प्रबोधिता and सुनन्दिनी

Def. सञ्जसा जगौ च यद्दि मञ्जुभाषिणी

Sch. of G. स, ज, स, ज, य.

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. भवतोर्मिधीतलकरेण लालब्-

स्तनुकर्पतिरोषितविलोचनो हरे ।

शिवस्य कलानिधिरस्त्रीषि बल्लरी

मुसमच्छते व्वधित मञ्जुभाषिणी ॥

(6) मत्तमयूरी (4. 9)

Def. वेदैरन्ध्रेस्तौ बसशा मत्तमयूरी ।

Sch. of G. म, त, य, स, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. हा तातेति क्रन्दितामकण्ठं विषण्ण-

स्तस्यान्विष्यन्वेतसगुहं प्रभवं सः ।

शल्यप्रोक्तं वीक्ष्य सकुम्भं मुनिपुत्रं

तापादन्तः शल्य इवासीत्क्षितिपीऽपि ॥

(7) रुचिरा (4. 9)

also called प्रभावती

Def. जभौ सजौ गिति रुचिरा चतुर्भेः ।

Sch. of G. ज, भ, स, ज, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. अभूजो विबुधसखः परन्तपः

श्रुतान्वितो दशरथ इत्युदाहृतः ।

गुणैर्वरं भुवनहितच्छलेन वं

क्षनातनः पितरमुपागमत्स्वयम् ॥

(4) मध्यक्षामा (4. 10)

also called हंसद्वेनी or कुटिला

Def. मध्यक्षामा दुग्दक्षविरमा म्भौ न्वे गौ

Sch. of G. म, भ, न, य, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. नीतोच्छ्राव मुहुराक्षिरश्मेरु-
रानीलामैर्विरचितपरभागा रत्नैः ।

उयोस्नाद्यं कानिह वितरति हंसद्वेनी

मध्योऽप्यङ्गः स्फटिकरजतभित्तिच्छाया ॥

(5) वसंततिलका (8. 6)

(Also called वसंतिलकं, उद्धर्षिणी, सिंहोन्नता)

Def. उक्ता वसंततिलका तभजा जगौ गः

Sch. of G. त, भ, ज, ज, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. फुल्लं वसन्ततिलकं तिलकं वनाब्जा
लीलापरं पिककुलं कममत्र रौति ।

वात्येष पुष्पद्वारभिर्नलयात्रिवातो

वातो हरिः स मधुरां विधिना हताः स्तः ॥

(6) वासंती (4. 6. 4)

Def. मात्तो नो मो गौ यदि गदिता वासन्तीयम्

Sch. of G. म, त, न, म, ग, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. ध्रान्यदृङ्गीनिर्भरमधुरालापोद्गीतैः
श्रीखण्डाङ्गेरुतपवनैर्मन्दान्दोला ।

लीलालोलापल्लवविलसद्भस्तोलासैः

कंसारातौ नृत्यति सदृशी वासन्तीयम् ॥

Metres with fifteen syllables in a quarter.

अतिशक्ती [पञ्चदशाक्षरा वृत्तिः]

(1) तूणकम् (4. 4. 4. 3. or 7. 8)

Def. तूणकं समानिकापदद्वयं विनान्तिमम्

Sch. of G. र, ज, र, ज, र,

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. सा सुवर्णकेतकं विकाराद्ये भृङ्गपुरितं
पञ्चबाणबाणजालपूर्णहेतितूणकम् ।
राधिका वितर्क्य माधवाय मासि माधवे
मोहमेति निर्भरं स्वया विना कलानिधे ॥

(2) मालिनी (8. 7)

Def. ननमयययुतेयं मालिनी भोगिलोकैः

Sch of G. न, न, म, य, य,

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. मृगमदकृतचर्चा पीतकौशेयवासा
रुचिरशिखिशिखण्डा बद्धधम्मिल्लपाशा ।
अनृजुनिहितमसे वंशमुत्काणयन्ती
धृतमधुरिपुलीलामालिनी पातु राधा ॥

(3) लीलाखेलः ।

Def. एकन्यूनौ विद्युन्मालापादौ चेक्षीलाखेलः

Sch. of G. म, म, म, म, म.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. पायादौ गोविन्दः कालिन्दीकूलक्षौणीचक्रे
रासोल्लासक्रीडनोपीभिः सार्धं लीलाखेलः ।
मन्दाकिन्यास्तीरोपान्ते स्वैरक्रीडाभिर्लीलो
यद्देवानामाशः स्वर्देश्याभिः खेलन्तीभिः ॥

Ex. विष्णुमारुपाधरौष्ठशोभिषेपुवाद्यहृष्ट-
बल्लवीजनाङ्गःसङ्गजातशुग्धकण्टकाङ्गः ।
त्वां सदैव वासुदेव पुण्यलभ्यपाद देव
वन्यपुष्पाचित्रकेश संस्मरामि गोपवेश ॥

(2) पंचचामरम् (8. 8. or 4. 4. 4. 4.)

Def. प्रमाणिकापदद्वयं वदन्ति पंचचामरम्

Sch. of G. ज, र, ज, र, ज, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. सुरष्टुमूलमण्डपे विचित्ररत्ननिर्मिते
लसद्वितानमूषितैः सलीलविभ्रमालसम् ।
सुरसङ्गनाभबल्लवीकरप्रपञ्चचामर-
स्फुरत्समीरवीजितं सदाञ्जुतं भजामि तम् ॥

(3) वाणिनी

Def. नजभजरैर्यथा भवति वाणिनी गद्युक्तैः

Sch. of G. न, ज, भ, ज, र, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | —

Ex. स्फुरत्तु ममाननेद्य ननु वाणि नीतिरन्व्यं
तव चरणप्रसादपरिपाकतः कविस्त्वम् ।
भवजलराशिपारकरणक्षमं मुकुन्दं
सततमहं स्तवैः स्वचरितैः स्तवामि नित्यम् ॥

Metres with 17 Syllables in a quarter.

(अत्यष्टि)

(1) नर्दटकम् (8. 9)

Def. यदि भवतो नजौ भजजला गुरु नर्दटकम्

38 S. G.

Ex सम्प्रति लब्धजन्म शनकैः कथमपि लघुनि
 क्षीणपयस्यपेवुषि भिदां जलधरपटले ।
 खण्डितविग्रहं बलमिदो धमुरिह विविधाः
 पूरयितुं भवन्ति विभवाः शिखरमणिरुचः ॥
 (5) शिखरिणी (6. 11)

Def. रसैरुद्वेष्टिता वनसभला गः शिखरिणी

Sch. of G. ञ, ञ, न, स, न, ल, न.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. करादस्व भटे ननु शिखरिणी वृश्यति शिखो—
 विंलिनाः स्मः सत्यं नियतमवधेयं तदखिलैः ।
 इति तस्य ह्योपायुचितनिभृतालापजनितं
 स्मितं विभ्रं वयो जगद्वत्तु योवर्धनधरः ॥
 (6) हरिणी (6. 4 7)

Def. नखमसला गः ष्वैर्हैर्हैरिणी मता

Sch. of G. न, स, म, र, स, ल, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — —

Ex. व्यधित स विधिर्नैत्रं नीत्वा ध्रुवं हरिणीगणा—
 वृजसृगवृक्षां संदोहस्योल्लसन्नयनभ्रियम् ।
 यदयमनिशं कूर्वाद्यामे मुरारिकलंवरे
 व्याकिरदधिकं बद्धाकांक्षे विलालविलीचनम् ॥

Metres with 18 syllables in a quarter

धृतिः

(1) चित्रलेखा (4. 7. 7)

Def. मन्दाक्रान्ता नपरलघुवृत्ता कीर्तिता चित्रलेखा

Sch. of G न, म, न, य, ब, ब.

---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

Ex. चक्रेऽमुष्मिञ् जगति मृगदृशां साररूपं वशासी-
संकुप्येदं ब्रजबुवतिसभा वेवसा स्म व्यधावि ।
नैतादृक्चेत्कोयमुदधिसुतामन्तरेणांशुतस्व
प्रीतं तस्यां नयनयुगमभूच्चिन्तेत्याकुताचाम् ॥

(2) नन्दनम् (11. 7)

Def. नजभजरैस्तु रेफसहितैः शिवैर्हवैर्नन्दनम्

Sch. of G. नं, ज, भ, ज, र, र.

---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

Ex. संरणिमुतातरङ्गपवनैः सलीलमान्दोलितं
मधुरिपुपादपङ्कजजरजःसुपुत्रपुंथ्योतलम् ।
पुरुरधिन्नचेदितकलाकलापसंस्मारकं
क्षितितलनन्दनं ब्रज सखे सुखाय कृन्दावनम् ॥

(3) नाराचम् (8. 5. 5)

Def. इह ननरचतुष्कसूटं तु नन्ताचमाचक्षते

Sch. of G. नं, न, र, र, र, र.

---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|

Ex. दिनकरतनयातटीकानने चारु संचारिणी
श्रवणनिकटकूटमेगेषणा कृष्ण राधा स्ववि ।
मनु विकिरति नेत्रनाराचमेघातिहृष्टेवर्नं
तद्विह मवनविभ्रमोद्धान्तचित्तां विधत्स्व द्रुतम् ॥

Metres with 19 Syllables in a quarter.

अतिधृति

मेघविस्फूर्जिता (6. 6. 7)

Def. रसत्वंशैर्मन्तो ररगुरुतौ मेघविस्फूर्जिता स्वात्

Sch. of G. अ, म, न, स, र, र, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. कश्चिन्नोदाहृता विपिनपचनाः केकिनः कान्तकेकाः
विनिद्रा कन्दर्वी विधिदिधि मुदा दुर्दरा कृपनासाः ।
निधानृत्यद्विद्विलसितलसन्मेषविस्फूर्जिता चेत्
प्रियः स्वाधीनोऽसौ हनुज्वलनो राज्यमस्मात्किन्नम्बत् ॥

(2) शार्दूलविक्रीडीतम् (12. 7)

Def. सूर्यान्वैर्यदि यः सज्जैः सवतपाः शार्दूलविक्रीडीतम् ।

Sch. of G. म, स, ज, स, स, स, ग.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. गोविन्दं प्रणमोत्तमाङ्गः स्मरेत् तं धोषबाहर्निधौ
पाप्मी पूजयत्त मनः स्मर पदे तस्यालव्यं यच्छतम् ।
एवं चेत्कुरुसाखिलं मम हितं क्षीर्पादयस्वजुवं
न प्रेक्षे भवतां कुले भवमहाशार्दूलविक्रीडीतम् ॥

(3) सुमधुरा (7. 6. 6)

Def. शौ भौ मो नो गुरुधेइ हवधुतुरसेरुक्ता सुमधुरा

Sch. of G. म, र, भ, न, म, न, अ.

— — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. वेदार्थान्प्राकृतस्त्वं वदसि न च ते जिज्ञा निपतिता
मध्याह्ने वीक्षसेऽर्के न तव सहसा दृष्टिर्विचलिता ।
सीतामौ पाणिमन्तः क्षिपसि स च ते दग्धो भवति नो
चारित्र्याचारुदत्तं चलयसि न ते देहं हरति भूः ॥

Metres with 20 syllables in a quarter.

कृतिः

(1) गीतिका (5. 7. 8)

Def. सजजाभरौ सलग्ना बद्धा कथिता तदा खलु गीतिका

Sch. of G. स, ज, ञ, भ, र, स, ल, गः

— — — | — — — | — — — |
— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. करतालचंचलककुपस्वनमिश्रपन मनोरमा
रमणीयवेपुनिनास्त्रकिमसङ्गमेन सुखावहा ।
बहुलानुरागनिवासराससमुद्भवा तव रागिण
विश्वे हरि खलु बलवीजनचारुचामरगीतिका ॥

(2) सुवदना (7. 7. 6)

Def. शिवां सप्तान्वपङ्क्तिर्मरनमङ्गता म्लौ यः सुवदना

Sch. of G. न, र, न, न, व, म, ल, ग.

— — — | — — — | — — — |
— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. प्ररयाहस्वेन्द्रियाणि त्वदितरविषयाज्ञासाधनबना
त्वां ध्यावन्ती निकुञ्जे परतरुपुरुषं हर्षोत्थपुलका ।
आनन्दाभ्युपुताक्षी वसति सुवदना बौगैकरसिका
कानार्तिं त्यक्तुकामां ननु नरकरिपो राक्ष मम सखी ॥

Metres with 21 syllables in a quarter.

(प्रकृतिः)

(1) सरसी (also called पञ्चकावली, धृतश्रीः)

Def. नजभजजा जरो बहि तदा, गहिता सरसी कवीश्वरेः

Sch. of G. न, ज, भ, ज, ज, ज, र.

— — — | — — — | — — — |
— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. चिकुरकलापचौवलकृतप्रमदाद् ललप्रसोमषु
स्फुटवर्णान्मुजासु विलसद्गुजबालमृणालवह्निषु ।
कुचयुग्मेचक्रवाकनिधुनानुगतासु कलाकुतूहली
व्यरचयद्व्युत्तो व्रजमृगीनयनासरसीषु विभ्रमम् ॥

(2) स्रग्धरा (7. 7. 7)

Def. अम्नैद्यौनो नयेष भिमुनियतिदुता स्रग्धरा कीर्तितेयम्
Sch. of G. म, र, भ, न, य, य, य.

— — — | — — — | — — — |
— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. व्याकीर्षेन्दीवराभा कनककषलसस्पीतवासाः मुहासा
बर्हेरुचन्द्रकान्तैर्वलयितचिकुराचारुकर्णावृतंसा ।
अंसव्यासक्तवंशीध्वनिसुखितजगद्ब्रह्मवीमर्लसन्ती
मूर्तिर्गोपस्य विष्णोरवतु जगति नः स्रग्धरा हारिहरा ॥

Metres with 22 syllables in a quarter.

(आकृति)

(1) मदिरा.

Def. सप्तभकारयुतेकगुरुर्गदितेचमुहारतरा मदिरा
Sch. of G. भ, भ, भ, भ, य, भ, भ, ग.

— — — | — — — | — — — |
— — — | — — — | — — — | — — — |

Ex. माधवमासिपिकस्वरकेसरपुष्पलसन्मदिरामुदितै-
र्भृङ्गकुलैरुपगीतवने वनमालिनमालि कलानिलयम् ।
कुञ्जगृहीद्वरपल्लवकल्पिततल्पमनल्पमनोजरसं
सं भजन्मभ्रमिकासुदुर्नर्तनयामुनवातकृतोपगमा ॥

(2) हंसी (8. 14)

Def. मौ गौ नाश्वत्वारो गो गो वल्लुभुवनवतिरिति भवती हंसी ।

Sch. of G. म, म, त, न, न, न, स, ग.

Ex. सार्धं कान्तेनैकान्तेऽसी विकचकमलमधु सुरभि पिबन्ती
काम क्रीडाकूतस्फीत प्रमदसरसतरमलधु रसन्ती ।
कालिन्दीये पद्मारण्ये पवनपतनपरितरलपरागे
कंसाराते पश्य स्वेच्छं सरमसगतिरिह विलसति हंसी ॥

Metres with 23 syllables in a quarter.

(विकृतिः)

(1) अद्रितनया (also called अश्वललित)

Def. नजभजभा जभौ, लघुगुरु बुधैस्तु गदितेयमद्रितनया

Sch. of G. न, ज, भ, ज, भ, ज, भ, ल, ग.

— — — — —
— — — — —

Ex. स्वरतरङ्गौर्धपावकशिखापतङ्गनिभमद्भृशदनुजो
जलधिमुताविलासवसतिः सतां गतिरशेषमान्धमहिमा ॥
भुवनहितावतारचतुरश्वराचरधरोऽवतीर्ण इह हि
क्षितिवलयेस्ति कंस दमनस्तवेति तमयोचदद्रितनया ॥

Metres with 24, 25, 26, syllables in a *pāda* are omitted as they are very rare.

दण्डक

Metres with 27 syllables or more in each *pāda* are designated by the general name *Dandaka*. Many varieties of this are mentioned (as the number of syllables in each *pāda* may sometimes reach

999), such as चंडवृष्टिप्रवात, प्रचितक, नत्तमार्तगलीलाकर, सिंहवि-
क्रान्त, कुसुमस्तवक, अर्नगक्षेत्र, संग्राम &c. Māl. Mād. V. 23 is an
instance of the species last named, having 54 letters to a *pāḍa*.

SECTION II

अर्धसमवृत्तानि or

Metres with their alternate quarters similar.

(1) अपरवक्त्रम्

(Sometimes called) वैतालीयम्

Def. अद्यजि ननरला गुरुः समे
तदपरवक्त्रमिदं नजा जरो ।

Sch. of G. न, न, र, ल, ग. (odd quarter)

— — — | — — — | — — — | — — —

न, ज, ज, र (even quarter)

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. स्फुटवृमधुरवेणुगीतिभि—
स्तमपरवक्त्रमवस्थ माधवम् ।
सुगयुवतिगणैः समं स्थिता
व्रजवनिता धृतचित्ताविभवा ॥

(2) उपचित्रम्

Def. विषमे षडि सौ सलगा दले
भौ युजि भादगुरुकावुपचित्रम् ।

Sch. of G. स, स, स, ल, ग (odd quarter)

— — — | — — — | — — — | — — —

Ex. त्रिनामम्भमरन्ध्रे दलद्वयविन्द्वे त्रिनाम्बनाविद्यत ।

कुटजे खलु तेनेहा तेनेहा मधुकरेण कथम् ॥

गीतिः

Def. आर्वाप्रथमार्धसमं बस्या परार्धमीरिता गीतिः

i. e. the third and fourth quarters of this metre are respectively similar to the first and second quarters of an Āryā.

Ex. पाटीर तव पटीयान्कः परिपाटीनिमासुरीकः ।

बर्हिषवतामपि नृणां पित्रोपि तनोषि परिमलैः पुष्टिम् ॥

उपगीतिः

Def. आर्वापरार्धतुल्ये दलद्वये प्रादुरुपगीतिम्

i. e. the first and second quarters of this metre are like those of an Āryā while the second and third quarters contain 15 mātras each.

Ex. नवगीपसुम्बरीनां लासीलासे सुरारातिम् ।

अस्मारयदुपगीतिः स्वर्गकुरङ्गीदृशां गीतिः ॥

उद्गीतिः

Def. आर्याशकलद्वितये विपरीते पुनरिहोद्गीतिः

i. e. the first and third quarters of this metre contain 12 syllabic instants respectively.

Ex. नारायणस्य संततमुद्गीतिः संसृतिर्भक्त्या ।

अर्चयामासन्किर्दुस्तरसंसारसागरे तरणिः ॥

आर्यागीतिः

Def. आर्वा प्राद्वलमन्तेऽधिकगुरुतादृग्परार्धमार्वागीतिः ।

i. e. the first and third quarters of this metre, as also the second and the fourth quarters must contain 12 and 20 syllabic instants respectively.

Ex. चारुसमीरणविपिनं हरिकलङ्ककिरणावली सत्रिलासा ।
आबद्धरामनोहा वेलामूले विभावरी पारहीना ॥

(1) वैतालीयम्

Def. चतुर्थमेऽष्टौ समे कलास्ताश्च समे स्फुर्निरन्तराः ।
न समाच्च पराश्रिता कला वैतालीयेन्ते रलौगुरुः ॥

The first and third quarters of this metre should contain fourteen syllabic instants, and the second and fourth sixteen each; of these the last eight mâtṛas should consist of a ṛgaṇa (- -) followed by a short and a long syllable (- -); the syllabic instants in the even quarter should not be at all composed of short syllables or long syllables; and the even syllabic instant in each quarter (i. e. the 2nd 4th and 6th) should not be formed conjointly with the next (i. e. 3rd, 5th and 9th.)

Ex:- कुशलं खलु सुखमेव तत्
वचनं कृष्णवदभ्यधामहम् ।
उपदेशपराः परेष्वपि
स्वविनाशाभिमुखेषु साधवः ॥

(1) औपच्छन्दसिकम्

Def. पर्वन्तेर्बो तथैव शेषमौपच्छन्दसिकं सुधीभिरुक्तम् ।

This is the same as Vaitāliya except that at the end of each quarter there must be a र Gaṇa followed by a च Gaṇa instead of ल and न i. e. it is the same as Vaitāliya with a long syllable added at the end of each quarter.

Ex. आतन्वानं मुरारिकान्ताधौपच्छन्दसिकं हसो विनीतम् ।
कंसं बो निर्जघाम देवो बन्धे तं जगतां स्थितिं दधानम् ॥

APPENDIX.

DHÂTUKOSHA.

Pre. लृट्. Impera. लोट्. Imp. लङ्. Pot. विधिलिङ्. Perf. लिट्. Peri, fut. लुट्. Fut. लृट्. Con. लङ्. Aor. लुङ्. Ben. आशीर्लिङ्. Cau. लिङ्. Des. सत्. P.—Parasmaipada; A.—Atmanepada; U.—Ubhayapada; Pass.—Passive; pp. Past passive participle. Inf.—Infinitive. Ger.—Gerund.

अ—

अंश् 10 U. to distribute, अंशयति—ते pre. अंशयांचकार—चक्रे—
आज-बभूव perf; अंशयिता p. fut.

अंस् 10 U. like the above with the only difference अंश् for अंस्.

अंश्. 10 U. to shine; अंहयति—ते pre. अंहयांचकार—चक्रे, &c. perf.
अंहयिता p. fut. अंहितुं Inf. अंहित pp.

अक् 1 P. to move tortuously; अकृति pre. आक perf. अकृता p. fut.
अकृष्यति fut. आकीत् aor. अकृत pp.

अक्ष् 1 & 5 P. to reach, to pervade, to accumulate; अक्षति—अक्षोति
3 sing. अक्षोषि—अक्षसि 2 sing. अक्षोमि—अक्षामि 1 sing. pre.
आक्षोत्—आक्षत्, आक्ष्याः—आक्षः, आक्षयम्—आक्षम् Imperf. अक्षोतु
अक्षतु, अक्षुहि—अक्ष, अक्षयामि—अक्षामि Impera. अक्षुवात्—अक्षेत्, अ-
क्षुवाः—अक्षेः, अक्षुयाम्—अक्षेयम् pot. आनक्ष perf. अक्षिता—अष्टा p. fut
अक्षिष्यति—अक्षयति—fut. अक्ष्यात् Ben. आक्षिष्यत्—आक्षयत् con. आक्षीत्
aor. (आक्षिताम्—आष्टाम् 3rd dual आक्षिषुः—आक्षुः 3rd pl.) अक्षिषि-
षति—अक्षिषति. Des. Pass.—अक्ष्यते, pre. आक्षि. aor. Cau.—
अक्षयति—ते pre. आक्षित्—त aor. अष्टः pp. अक्षित्वा—अष्टा ger.

* 3 belongs to 1, 5 classes in the conjugational tenses.

अङ् 1 P. to move tortuously; अङ्गति pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गीत् aor.

अञ् 10 P. to go wrong, to sin; अञ्जति pre. अञ्जत् perf. अञ्जिता p. fut. अञ्जिष्यत् aor.

अङ् 1 A. to mark; अङ्कते pre. अङ्कत् perf. अङ्किता p. fut. अङ्क्यते fut. अङ्किषीष्ट ben. अङ्किष्यत् con. अङ्किष्ट aor. अङ्गिकिष्यते des.

अङ् 10 U. to count, to mark or stain, to stigmatise. अङ्कयति—ते pre. अङ्कयाम्भूय—आस—अङ्कयाम्भूय—चक्रे perf. अङ्कयिता p. fut. अङ्कयिष्यति—ते fut. अङ्कयिष्यत् con. अङ्गकत्—त aor. अङ्कयत्—अङ्कयिषीष्ट ben.

अङ् 1 P. to go; अङ्गति pre. अङ्गत् perf. अङ्गिता p. fut. अङ्गितुं Inf.

अञ् 1 A. to go; अञ्जते pre. अङ्गत् perf. अङ्जिता p. fut.] अङ्जिष्ट aor.

अञ् 1 U. to go, to speak indistinctly; अञ्जति—ते pre. अञ्जत् or अञ्जत् perf. अङ्जिता p. fut. अञ्जिष्यत् & अञ्जिष्ट aor. अङ्ग pp.

अञ् 1 P. to go, to worship; अञ्जति pre. अङ्गत् perf. अङ्जिता p. fut. अङ्जिष्यते fut. अञ्ज्यात् (may he go), अञ्ज्यात् (may he worship) * ben. अङ्गीत् aor. अङ्गिष्यत् con. cans. अङ्गयति—ते अङ्गयिष्यति des. अङ्गित, अङ्ग pp. अङ्गित्वा or अङ्गत्वा (when it means to go) ger.

अञ् 10 U. अङ्गयति—त pre. अङ्गयाम्भूय—चक्रे; &c. perf. अङ्गयिता p. fut. अङ्गकत्—त aor.

अञ् 1 P. to go, to run, to censure; अञ्जति pre. विवात् perf. (विवात्, अङ्गित, विवात्, अङ्गित 1st. d. and pl. विवात्, विवेय, अङ्गित 2nd sing). वेत्ता or अङ्गित p. fut. वेत्स्यति—अङ्गिष्यति fut. अङ्ग-

* 'नाञ्जेः पूजायाम्' Pān. अङ् in the sense of to worship does not drop its nasal before weak terminations.

अश्वत्—आश्वित् con. अवैषीत्—आशीत् aor. वीषात् ben. विषीषति.
अश्विषति des. वीत् or अशित pp. वीषा or अशित्वा, संवीय ger.
Cau.:—वावयति—ते pre. अवीयत्—त aor. Pass.:—वीयते pre. वि-
ष्णे perf. वायिता or वेता or अशिता p. fut. वायिष्यते—वेष्यते—अ-
शिष्यते fut. वाविषीष्ट, वेषीष्ट—अविषीष्ट ben. अवायिष्यत—अवेष्यन्—
आशिष्यत con. अवायि aor. (अवायिषाताम्—अवेषाताम्—आशिषा-
ताम् 3rd dual.; अवायिष्यम्—द्वम्—अवेद्वम्—आजिद्वम् 2 pl.

अञ्ज् 7 P. to anoint, to decorate, to go; अनन्ति pre. आनक्-
म् Imperf. अनन्तु (अङ्ति, 2nd sing.) Impera. अञ्ज्यात् pot. आनञ्ज-
perf. अञ्जिता—अङ्क्ता p. fut. अञ्जिष्यति, अङ्क्ष्यति fut. आञ्जि-
ष्यत्—आङ्क्ष्यत् con. आञ्जीत् aor. अञ्ज्यात् ben. अञ्जिषति des.
pass. अञ्जते pre. आञ्जि aor. cau. अञ्जयति—अञ्जयते pre.
अञ्जिजत्—त aor. अक्त pp.

अट् 1 P. to roam or wander; अटति pre. आट perf. अटिता p.
fut. अटिष्यति fut. आटीत् aor. अट्यात् ben. अटिषति des.

अह् 1 A. to transgress, to hurt; अहते pre. आहटे perf
अहिता p. fut. अहिष्यते fut. अहिष्ट aor. अटिषते—अतिहिषते.
अहिषते des. Cau.:—अहयति—ते pre. आहिहत्—त, अहिहत्—त. aor.

अज् 1 P. to sound; अजति pre. आज perf. अजिता p fut.
अजीत् aor. अजिषति des. cau. आजयति—ते pre. आजि-
जत्—ते Aor.

अण् 4 A. to breathe, to live; अण्वते pre. आणे perf. अणि-
ता p. fut. अणिष्यते fut. आणिट aor.

अत् 1 P. to go constantly; अतति pre. आत perf. अतिता p. fut.
अतिष्यति fut. अतिष्यत् con. अस्यात् ben. आतीत् aor. अततिषति
des. Pass. अस्वते pre. आति aor. cau. आवयति pre. अत्त or
अतित pp.

- अद् 2 P. to eat; अस्ति pre. आद् perf. अत्ता p. fut. अत्स्यति fut. अचसत् aor. अचिष्यति des. आत्स्यत् con. अद्यात् ben. Cau:—आद्यते pre. (also आद्यति 'अकर्षमिप्राये') आदित्त्वं aor. Pass:—अद्यते, pre. आदे-जते perf. अद्य-जग्ध p.p. जग्धा Ger.
- अन् 2 P. to breathe, to live; अनिति pre. आन perf. अनिता p. fut. अपनिष्यत् con. आनीत् aor. अपनिषति des. cau. आनयति —ते pre. pass. अन्वते pre. आनि aor.
- अर् 4 A. to live; अन्वते pre. आने perf. अनिता p. fut.
- अभ् 1 P. to go, to wander; अभति pre. आभ perf.
- अम् 1 P. to go, to eat, to sound; अमति pre. आम perf. अमिता p. fut. अमिष्यति fut. आमीत् aor.
- अह् 1 A. to go; अयते; with परा—पलायते pre. आवे perf. अयिता p. fut. आविष्ट aor. अविष्ट ben. अयिष्यते des. pass. अह्यते pre. आयि aor. caus. आवयति —ते pre. आयियत्-t Aor.
- अर्क् 10 U. to heat, to praise; अर्कयति—ते pre. अर्कयांचकार —चक्रे—आस—बभूव perf. अर्कयिता p. fut. आर्कयत् —त aor.
- अर्घ् 1 P. to be worth, to cost; अर्घति pre. आनर्घ perf. अर्घिता p. fut. आर्घीत् aor.
- अर्च् 1 P. to worship; अर्चति pre. आनर्च् perf. अर्चिता p. fut. अर्चिष्यति fut. आर्चीत् aor. अर्च्यात् Ben. अर्चिष्यति des. cau. अर्चयति—ते pre. आर्चिष्यत्—त aor. pass. अर्च्यते pre. आर्चि aor.
- अर्च् 10 U. to worship; अर्चयति—ते pre. अर्चयाम्बभूव—आस—चकार —चक्रे pre. अर्चयिता p. fut. अर्चयेयति—ते fut. अर्च्यात्-अर्चयिष्ट ben. आर्चयेयत्—त con. अर्चयिषति—ते des. आर्चिष्यत्—त. aor.
- अर्ज् 1 P. to procure, to take; अर्जति pre. आनर्ज perf.

अर्जिता p. fut. अर्जिष्यति fu. अर्जीत् aor. अर्ज्यात् ben.
अर्जिजिषति des. cau. अर्जयि—ते pre. अर्जिजत्—त aor.

अर्य 10 A. to request, to sue; अर्ययते pre. अर्ययांबभूव—आस.
—चक्रे perf. अर्ययिता p. fut. अर्तयत aor. अर्ययिषीष्ट ben.

अर्ह 1 P. to ask, to beg; अर्हति pre. आनर्ह perf. अर्हिता p. fut.
आर्ह्यत् con. अर्हित् aor. अर्ह्यात् ben. आर्हियति des. cau.
आर्हयति—ते pre. आर्हिश्व—त aor. pass. अर्हये pre. आर्हि aor

अर्ह 1 P. to worship, to deserve; अर्हति pre. आनर्ह perf.
अर्हिता p. fut. आर्ह्यत् con. अर्हित् aor. अर्ह्यात् ben.
pass. अर्ह्यते pre. आर्हि aor.

अर्ह 10 U. to worship; अर्हयति—ते pre. अर्हयांबभूव—आस-चकार-
चक्रे perf. अर्हयिता p. fut. अर्हिहत्—व Aor. अर्ह्यात्—अर्ह-
यिषीष्ट ben. pass. अर्ह्यते pre.

अल 1 U. to adorn; to prevent; to be competent. अलति—ते pre.
आल—आळे perf. अलिता p. fut. आलीत्—आलिष्ट aor. cau. आलय-
ति—ते pre. आलित् aor. (according to some this root is Atm.)

अव 1 P. to defend, to protect, to do good to, to
please, to know (and a variety of other meanings).
अवति pre. आव perf. अविता p. fut. आवीत् aor. अव्यात्
ben. pass. अव्यते pre. आवि aor.

अश् 5 A. to pervade. अश्नुते pre. आनश्चे perf. अशिता,
अष्टा p. fut. अशिष्यते--अक्षते fut. आशिष्यत, आक्षयत con.
अशिष्ट—आष्ट aor. अशीष्ट— अशिषीष्ट ben. अशिषियते des.
pass. अश्यते pre. आशि aor. अष्ट pp. अशिस्वा, अश्वा Ger.

अश् 9 P. to eat; अश्नानि pre. आश्च perf. अशिता p. fut.
आशीत् aor. अश्वात् ben. अशिषियति des.

अस् 2 P. to be; अस्ति pre; एषि 2nd per. sing. Impera. बभूव * perf.
भविता p. fut. भविष्यति fut. &c.

अप् 4 P. to throw. अस्वति pre. आस perf. असिता p. fut. अस्तिष्यत्
con. आस्यत् aor. अस्वात् ben. अस्तिष्यति des. cau. आस्यति—ते
pre. अस्तिष्यत्—त aor. pass. अस्वते pre. अस्ति aor. अस्त pp.
अस्तिषा or अस्त्वा Ger.

अह् 1 A to go; अहते pre. आमहे perf. आहंस्वते fut. आहिह aor. cau.
अहयति pre. आहिहत् Aor.

आ—

आञ्छ् 1 P. to lengthen; आञ्छति pre. आञ्छ (according to some
आनाञ्छ) perf. आञ्छिता p. fut. आञ्छिष्यति fut. आञ्छिष्यत् con.
आञ्छीत् aor. आञ्छिष्यति des. cau. आञ्छ्यति—ते pre.

आप् 5 P. pervade, to obtain; आमोति, आमोषे, आमोमि 1st, 2nd & 3rd
sing. (आप्नुवः 1st dual, आप्नुवन्ति 3rd. plu.) Imperf.—आमोत् 3rd.
sing. आमवम् 1st sing. आप्नुव. 1st dual आप्नुवन् 3rd plu. Imperat-
आमोतु 3rd sing. आमवानि 1st sing. आप्नुहि 2nd sing आप्नुवन्तु 3rd
plu. आप् perf. आप्ता p. fut. आप्स्यति fut. आप्स्यत् con. आप्त्
aor. cau. आपयति—ते pre. आपिपत्—त aor. आप्ता pp. आप्ता
Ger. आप्नु. Inf.

आस् 2 A. to sit; आस्ते pre. आस्तां चक्रे—बभूव—आस perf. आसित
p. fut. आसिष्यते fut. आसिष्यत con. आसिह aor. आसिषीष्ट ben.
pass. आस्वते pre. Cau. आसयति.

इ—

इ 1 P. to go; इयति pre. आयत् Imperf. इयाव perf. इता p. fut.
इयति fut. इयत् con.

* धू is substituted for अस् in the non-conjugational tenses.

इ 2 P. to go; गति pre. गयाय perf. एता p. fut. एच्यति fut. ऐच्यत् con. अगात् Aor. pass. ईयते pre. अगादि—aor. cau. गनयति—ते pre. अजीवनत्—aor.

इ with अधि 2 A. to study; अधीते pre. अधिजने perf. अभ्येता p. fut. अभ्येच्यते fut. अभ्यगीच्यत-अभ्येच्यत con. अभ्यगीष्ट—अभ्येष्ट aor. अभ्येपीष्ट ben. pass. अधीयते pre. अभ्यगादि-अभ्यायि aor. (3rd dual. अभ्यगादिषाताम्—अभ्यगीषाताम् अभ्याविषाताम् अभ्येषाताम्) अभ्यायिता—अभ्येता p. fut. अभ्याविच्यते—अभ्येच्यते fut. अभ्यगायिच्यत—अभ्यगीच्यत अभ्याविच्यत—अभ्येच्यत con. अभ्याविपीष्ट अभ्येपीष्ट ben. cau. अभ्याययति pre. अधीतः pp.—

इच्छ् 1 P. to go, to move; इच्छति pre. इच्छेत् perf. एक्षिता p. fut.

इङ्ग 1 P. to go, to agitate; इङ्गति pre. इङ्गांचकार—बभूव—भास perf. इङ्गिता p. fut. ऐङ्गीत् aor. इङ्गित pp. also A. see Bhag. VI. 19.

इट् 1 P. to go; एदति pre. इवेष्ट perf. ऐदिता p. fut. ऐदीत् aor.

इव् 1 p. to have superhuman faculties; इव्यति pre. ऐन्वत् Imperf. इन्वञ्चकार—बभूव—भास perf. इन्दिता p. fut. इन्दिच्यति fut. ऐन्दिच्यत् con. ऐन्दीत् aor. इन्द्यात् ben. इन्दित pp.

इन्ध् 7 A. to shine, to kindle; इन्धे pre. इन्धांचके—भास—बभूव (ईधे in Veda) perf. इन्धिता p. fut. इन्धिच्यते fut. ऐधिच्यत con. ऐधिष्ट Aor. इन्धिषते des. इन्धिपीष्ट ben. Pass:-इन्धेत pre. cau. इन्धयति—ते pre. इन्ध. pp.

इष् 6 P. to wish; इच्छति pre.

इष् 4 P. to go, to spread; इच्यति

इष्* 9 P. to repeat an act; इज्याति pre.

इवेष्ट perf. एष्टा or एषि

ता p. fut. एषिच्यति fut.

ऐषिच्यत् con. ऐषीत् aor.

ऐषिषति des. इच्यात् ben. pass:-इच्यते pre. ऐषि aor. Cau:-

एषयति—ते pre. ऐषिषत्—त aor. इष्टा or एषित्वा ger. इष्ट. pp.

* According to some, the forms of the P. fut. and the gerund in स्वा of this root are एषिता and एषित्वा only.

ई—

ई 1 P. to go; गच्छति pre. गच्छाचकार-बभूव-भास perf. गच्छ
p. fut. गच्छति fut. गच्छत् con.

ईक्ष् 1 A. to look at, to see; ईक्षते pre. ईक्षां-चक्रे-बभूव-भास
perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यत् con. ईक्षिषीष्ट ben.
ऐक्षिष्ट aor. Cau—ईक्षयति-ते pre. ऐक्षिष्यत्-त aor. Pass. ईक्ष्यते
pre. ऐक्षि aor. ईक्षित pp. ईक्षित्वा Ger. ईक्षितुम् Inf.

ईज् 1 A. to go, to censure; एजते pre. इयाज perf. ऐजिष्ट
aor. इजित pp.

ईड् 2 A. to praise; ईडे pre. ईडां-चक्रे-बभूव-भास perf. ईडिता
p. fut. ईडिष्यते fut. ऐडिष्यत् con. ऐडिष्ट aor. ईडिषीष्ट ben.
pass. ईड्यते pre. cau. ईडयति-ते pre. ऐडिष्यत्-त aor. ईडित्वा
Ger. ईडितुम् Inf. ईडित pp.

ईर् 1 P. to go, to shake; ईरति pre. ईरित pp.

ईर् 2 A. to go, &c. ईर्ते pre. ईर्तां-चक्रे perf. ईरिता p. fut. ईरिष्यति
fut. ऐरिष्यत् con. ऐरिष्ट aor. ईरिषीष्ट ben. cau. ईरयति-ते pre-
ऐरिष्यत्-त aor. ईर्ण pp.

ईर् 10 U. to move, to throw; ईरयति-ते pre. ईरवां-चकार or
चक्रे perf. ऐरिष्यत्-त aor. ईरयिता p. fut. ईरयिष्यति-ते fut.
ऐरयिष्यत्-त con. ईर्वात्-ईरयिषीष्ट Ben. ईरित pp.

ईर्ष् 1 P. to envy; ईर्ष्यति pre. ईर्ष्यां-चकार-भास-बभूव perf. ईर्ष्यि-
ता p. fut. ईर्ष्यिष्यति fut. ऐर्ष्यिष्यत्-त con. ईर्ष्ययिषति or ईर्ष्यि-
षिषति des. cau. ईर्ष्ययति-ते pre. ऐर्ष्ययत्-त aor.

ईष् 2 A. to command, to rule, to possess; ईष्टे pre. ईशां-चक्रे-
भास-बभूव. Perf. ईक्षिता p. fut. ईक्षिष्यते fut. ऐक्षिष्यत् con.
ईक्षिषीष्ट ben. ऐक्षिष्ट aor. Pass—ईक्ष्यते pre. ऐक्षि aor. Cau—
ईक्षयति ते pre. ऐक्षिष्यत्-त Aor. ईक्षित p.p.

- ईष् 1 A. to go, to kill, to see; ईषते pre. ईषांचके perf. ईषिता p. fut. ईषिष्यते fut. ऐषिष्यत con. ऐषिष्ट aor. ईषिषीष्ट Ben. ईषित pp.
- ईह् 1 A. to aim at; ईहे pre. ईहांचके-आस-बभूव perf. ईहिता p. fut. ईहिष्यते fut. ऐहिष्यत con. ऐहिष्ट aor. ईजिह्वेत des. ईहिषीष्ट Ben. Cau:— ईहवति-ते pre. ऐजिह्वत्-त Aor.

उ--

- उक्ष् 1 P. to sprinkle, to wet; उक्षति pre. उक्षांचकार—बभूव—आस perf. उक्षिता P. fut. उक्षिष्यति fut. ओक्षिष्यत् con. ओक्षीत् aor. उक्ष्यात् Ben. उक्षित pp.
- उल् 1 P. to go, to move; ओलति or उलति pre. ओलत् Imperf. उद्योल् & उल्सांचकार perf. ओलिता p. fut. ओलिष्यति t. ओलिष्यत् con. ओलीत् aor. ओचिष्यति des. उद्व्यात् Ben. pass. उद्व्यते pre. Cau:— ओलवति-ते pre. ओलित or उलित pp.
- उच् 4 P. to collect together; उच्यति pre. उद्योच perf. ओचिता P. fut. ओचिष्यति fut. ओचिष्यत् con. उच्यात् ben. औचत् aor. उचित or उप्त pp.
- उंश् 6 P. to glean; उंश्ति pre. उंश्त pp.
- उञ् 6 P. to bind, to finish, to abandon; उञ्जति pre. उञ्जित pp.
- उज्झ् 6 P. to abandon, to avoid; उज्झति pre. उज्झांचकार—आस-बभूव perf. उज्झिता p fut, उज्झिष्यति fut. औज्झिष्यत् con. औज्झीत् aor. उज्झित pp.
- उद् 1 P. to destroy; ओदति pre. उद्योठ perf. उठिता p. fut. उठिष्यति fut. उठित. p. p.
- उन् 7 P. to wet, to moisten; उनति pre. उन्सांचकार &c. perf. उन्विता p. fut. उन्विष्यति fut. औन्विष्यत् con. औन्दीत् aor. उत or उप्त pp.

उष् 6 P. to confine, to fill with, to cover over; उवति or उवति pre. उवति pp.

उर्व 1 P. to kill; उर्वति pre. उर्वोचकार perf. उर्विता p. fut.

उई 1 A. to measure, to play; उईते pre. उईत्यक्के—बभूव—भास perf. उर्विता P. fut. उईत्यते fut. औईत्यत con. औईत् aor. उईत्यते des. Cau:—उईवति—ते pre. औईत्—त aor.

उड् 1 P. to burn, to punish; ओवति pre. उडोष, ओषांचकार-भास बभूव perf. ओविता p. fut. ओवित्यते fut. ओवित्यत con. उड्यात् Ben. औवीत् aor. ओवित, उवित or उड pp.

उह् 1 P. to hurt, to kill, to destroy; ओहाते pre. उहाह perf. उहित pp.

ऊ—

ऊ 1 A. to weave, to sew; ऊयते pre. ऊवांचक्के—बभूव—भास perf. ऊयिता p. fut. ऊवित्यते fut. औवित्यत con. औवित aor. cau. ऊवति—ते pre. ऊत pp.

ऊर्ज् 10 U. to strengthen, to live; ऊर्जवति—ते pre.

ऊर्णु 2 U. to cover, to hide; ऊर्णोति, ऊर्णोति or ऊर्णुते pre. ऊर्णुनाव-नव or ऊर्णुनुव perf. ऊर्णविता or ऊर्णुविता p. fut. ऊर्णवित्यति—ते or ऊर्णुवित्यति—ते fut. और्णवीत्, और्णावीत्, और्णुवीत्, और्णवित् or और्णुवित् aor. ऊर्णुवात्, ऊर्णविषीट् or ऊर्णुविषीट् ben. Cau:—ऊर्णवति—ते pre. और्णूनवत्—त aor. Pass:—ऊर्णयते pre. ऊर्णुनुव perf. और्णावि aor. ऊर्णविता, ऊर्णविता or ऊर्णुविता p. fut. ऊर्णविषीट्, ऊर्णविषीट् or ऊर्णुविषीट् ben. और्णवित्यत, और्णवित्यत or और्णुवित्यत con.

ऊई 1 A. to sport, to play; ऊईते pre.

ऊष् 1 P. to be diseased or disordered; ऊषति pre. ऊषित pp.

ऊह् 1 A. (sometimes P.) to conjecture, to reason, to infer; ऊहते per. औहत Imperf. ऊहांचक्के &c; perf. ऊहिता p. fut. ऊहित्यते fut. औहित्यत con. औहित aor. ऊहिषीट् ben. Pass.;—ऊहते pre.

गौहि aor. Cau:—कृष्यति—ते pre. गौजिह्व—त aor. कृहित pp.
कृहत्वा Ger.

कृ—

- कृ 1 P. to go, to get; कृच्छति pre. आर्षीत् aor. } आर perf.
कृ 8 P. to go, इवति pre. आरत् aor. } कृत pp. अर्ता p.
fut. अरिष्यति fut. आरिष्यत् con. अर्षीत् ben. pass:—
अर्जते pre. आरि aor. आरे perf. अरिता—अर्ता p. fut. आरिष्यते—
अरिष्यते fut. आरिषीष्ट—कृषीष्ट. Ben. cau. अर्षयति ते. pre. आर्षय-
त्—त aor. आरिष्यति des. कृत्वा Ger.
- कृ 6 P. to praise, to shine; कृचति pre. आर्षित pp.
- कृच्छ् 6 P. to become hard, to fail in faculties; to go.
कृच्छति pre. आच्छत् Imperf. आनच्छं perf. कृच्छिता p. fut.
कृच्छिष्यति fut. कृच्छित pp.
- कृञ् 1 A. to go, to acquire; अर्जते pre. आनृजे perf. अर्जित.
p. fut. अर्जिष्यते fut. आर्जिष्यत् con. अर्जिष्यते des. आर्जि-
षीष्ट ben. pass. कृञ्वते pre. आर्जि aor. Cau. अर्जयति—ते pre-
आर्जिष्ट aor. आर्जिष्वत्—त aor. कृञ्जित pp.
- कृण् 8 U. to go; कृणोति—कृणुते—अर्णोति pre. आनर्ण—आनृजे
perf. अर्णिता p. fut.
- कृप्* to censure, to be compassionate; कृतीयते pre. कृती-
यांचक्रे, &c. or आनर्ते perf. कृतीयिता or अर्णिता p. fut.
कृतीयिष्यते, अर्तिष्यति fut. कृतीविषीष्ट—कृत्वात् ben. आर्तीभिष्ट or
आर्तीत् aor.
- कृष् 4 P. to prosper, to please; कृष्यति pre. आनर्ष्य perf. अर्षिता p.
fut. आर्षीत् aor. कृष् p. p. अर्षित्वा or कृष्ठा ger.

* It is not in the Dhatupatha but it is considered as a root on account of its being given in the Sūtras “कृतेरीयङ्”

वृध् 5 P. to increase, to prosper; वृध्मोति pre. वृध्मिषु aor. For the remaining forms see the root वृध् 4 P.

वृक् 6 P. kill; वृकति or वृकति pre.

वृष् 6 P. to approach, to injure; वृषति pre. वृषन्तं perf. वृषिता p. fut. वृषिष्यति fut. वृषिषु aor. वृष्ट pp.

ऋ—

वृ 9 P. to go, to move; वृजाति pre. वृजोचकार &c. perf. वृजिता or वृजिता p. fut. वृजिष्यति or वृजिष्यति fut. वृजिषु aor. वृजिषु ben. वृजिषु pp.

ए—

वृज् 1 A. to shake, 1 P. to shine; वृजते—ति pre. वृजतु—त Imperf. वृजोचक्रे—चकार perf. वृजिता p. fut. वृजिष्यति—ते fut. वृजिष्यतु—त con. वृजिष्ट—वृजिषु aor. वृजित pp.

वृज् 1 A. to annoy, to resist, वृजते pre. वृजित pp.

वृष् * 1 A. to grow, to prosper. वृषते pre. वृषोचक्रे—वृषुव—वृषाव perf. वृषिता p. fut. वृषिष्यते fut. वृषिष्यत con. वृषिष्ट aor. वृषिष्यते des. वृषिष्यिष्ट Ben. Pass:—वृषते pre. वृषि aor. Cau:—वृषयति—ते pre. वृषिषु—त aor. वृषित pp.

वृष् 1 A. to go; वृषते pre. वृषित pp.

ओ—

वृक्ष् † 1 P. to be dry, to adorn, to refuse; वृक्षति pre. वृक्षोचकार—वृक्षुव—वृक्षाव perf. वृक्षिता p. fut. वृक्षिष्यति fut. वृक्षिष्यत con. वृक्षिषु aor. वृक्षिष्यति des. Cau.—वृक्षयति—ते pre. वृक्षिषु—त aor.

* With वृष=वृषयते.

† With वृष=वृक्षति.

भोज् 10 U. to be strong or able; भोजयति—ते pre. भोजित pp.
 ओळ् 10 U. to throw up. ओळयति—ते pre. ओळण्डित pp.

क—

- कक् 1 A. to wish, to be proud; ककते pre. चकके perf.
 ककिता p. fut. ककिष्यते fut. अककिष्यत् con. अककिष्ट. aor.
- कङ् 1 A. to go; कङ्कते pre. चकङ्के perf. कङ्किता p. fut. अकङ्किष्ट
 कङ्कित pp.
- कख् 1 P. to laugh. कखति pre. चकख perf. कखिता p. fut. कखि-
 ष्यति fut. अकखिष्यत् con. अकखीत् or अकखीत् aor.
- कच् 1 P. to sound; कचति pre. चकच perf. कचिता p. fut. कचिष्य-
 ति fut. अकचिष्यत् con. अकचीत् aor.
- कब् 1 A. to bind; कबते pre. चकबे perf. कबिता p. fut. कबिष्यते
 fut. अकबिष्यत् con. अकबिष्ट aor.
- कट् 1 P. to go; कटति or कटति pre. चकट or चकट perf. कटिता
 or कटिता p. fut. कटिष्यति or कटिष्यति fut. अकटिष्यत् or अकटि-
 ष्यत् con. अकटीत् or अकटीत् aor.
- कण्ड् 1 A. 10 U to miss, to remember with regret; कण्डति, कण्डयति—
 ते pre. चकण्ड, कण्डयांचकार-चक्रे, &c. perf. कण्डिता or कण्डयिता p.
 fut. कण्डिष्यति or कण्डिष्यति—ते fut. अकण्डिष्यत् or अकण्डिष्यत्-त्
 अकण्डीत्, अचिकण्डत् or अचिकण्डत् aor.
- कण्ड् 1 A. to be anxious; कण्डते pre. चकण्डे perf. कण्डिता p. fut. अकं-
 ण्डिष्ट aor.
- कण्ड् 1 U. to be proud; कण्डति—ते pre. चकण्ड or चकण्डे perf.
 कण्डिता p. fut. कण्डिष्यति—ते fut. अकण्डिष्यत्-त् con. अकण्डीत्,
 or अकण्डिष्ट aor.
- कण्ड् 10 U. to protect; कण्डयति—ते pre. कण्डयांचकार-चक्रे, &c.
 perf. कण्डयिता p. fut. कण्डिष्यति—ते fut. अकण्डिष्यत्-त् con.

कञ् 1 P. to sound; कणति pre. चकाञ् perf. कणित्ता p. fut.
कणिष्यति fut. अकणिष्यत् con.

कन्दृश् 1 U. to rub, to scratch; कन्दूवति-ते.

कस्य् 1 A. to praise, to boast; कस्यते pre. चकस्ये perf. कसित्ता p. fut.
कस्यिष्यते fut. अकस्यिष्यत् con. कस्यिषीष्ट ben. अक-
स्यिष्ट aor. कसित्ता pp.

कथ् 10 U. to tell; कथयति-ते pre. कथयांचकार, &c. perf.
कथयिता p. fut. कथयिष्यति-ते fut. अकथयिष्यत्-त con.
अचकथयत् or अचीकथयत् aor. चिकथयिषति-ते des. कथ्यात् or
कथयिषीष्ट ben. pass कथ्यते pre.

कह् 1 P. to grieve; कंहति pre. चकंह perf. कंहिता fut. अ-
कंहीत् aor.

कन् 1 P. to shine; कनति pre. चकान् perf. कनिता p. fut.
अकनीत् aor.

कनच् (denom.) कनयति pre.

कप् 1 A. to shake, to tremble; कपते pre. चकपे perf. कपित्ता p. fut.
कपिष्यते fut. अकपिष्यत् con. कपिषीष्ट ben.
अकपिष्ट aor. pass. कप्यते pre. cau. कपयति pre.

कम् 1 A. to desire; कामयते pre. चकमे or कामयांचकारे &c. perf.
कामयिता or कमिता p. fut. कामयिष्यते or कमिष्यते fut. अ-
कामयिष्यत् or अकमिष्यत् con. कामयिषीष्ट or कमिषीष्ट ben.
अचीकमत् or अचकमत् aor. pass. काम्यते or कम्बते pre. अकमि
aor. cau. कामयति-ते कान्त p. p. कमित्वा-काम्यत्वा ger.

कम् 1 P. to go; कम्बति pre. चकम्ब perf. कम्बिता p. fut.
अकम्बीत् aor.

कर्ण् 10 U. to pierce; कर्णयति-ते pre. कर्णयांचकार-चक्रे perf.
कर्णयिता p. fut. कर्णयिष्यति-ते fut. अकर्णयिष्यत्-त con. अ-
चकर्णयत् aor.

कङ् 1 A. to count, to sound; कङ्कते pre. चकङ्के perf. कङ्कितः p. fut. कङ्कियते fut. अकङ्कितः con. कङ्किष्ये ben. अकङ्कितः aor. कङ्कितः pp.

कञ् 10 U. to go; to count; कञ्जति-ते pre. कञ्जाम्चकार-चक्रे perf. कञ्जिता p. fut. कञ्जिष्यति-ते fut. अकञ्जिष्यत् con. अचकञ्जत्-त aor.

कञ् 1 A. to praise, कवते pre. चकृवे perf. कविता p. fut. कविष्यते fut. अकविष्यत् con. अकविष्ट aor.

कष् 2 A. to punish; कष्टे pre. चकष्टे perf. कक्षिता p. fut. अकक्षिष्ट aor.

कृ 1 P. to test; कषति pre. चकाष perf. कषिता p. fut. कषिष्यति fut. अकषिष्यत् con. अकषीत् or अकषीत् aor. कषितः pp.

कृ 1 P. to go; कसति pre. चकास perf. कसिता p. fut. कसिष्यति fut. अकसिष्यत् con. अकसीत् or अकसीत् aor. चिकसिषति des. can:—कासयति-ते pre. अचीकृतत्-त aor.

कांश् 1 P. to desire, to wish; कांक्षति pre. चकांक्ष perf. कांक्षिता p. fut. कांक्षिष्यति fut. अकांक्षिष्यत् con. अकांक्षीत् aor. कांक्ष्यात् ben. कांक्षितः pp.

काश् 1. 4 A. to shine; काशते or काश्यते pre. चकाशे perf. काशिता p. fut. काशिष्यते fut. अकाशिष्यत् con. काशिष्ये ben. चिकाशिषते des. अकाशिष्ट aor. can. काशयति-ते pre. pass. काशयते pre. काशितः pp. काशिष्वा, प्रकाश्य ger.

कस् 1 A. to cough; कसते pre. कासांचक्रे, &c. perf. कसिता p. fut. कासिष्यते fut. अकासिष्यत् con. अकासिष्ट aor. चिकासिषते des. कासिष्ये ben. कासयति-ते can. अचकसत्-त aor.

- किं 1 P. to care; चिकित्साति pre. चिकित्सांचकार, &c. perf.
चिकित्सिता p. fut. चिकित्सिष्यति fut. अचिकित्सिष्यत् con.
अचिकित्सीत् aor. pass. चिकित्स्यते pre. cau. चिकित्सयति-
ते pre.
- किं 1 P. to desire, to live; केताति pre. चिकेत perf. अके-
लीत् aor.
- किं 6 P. to become white, to sport; किति pre. चिकेत-
perf. केलिता p. fut. केलिष्यति fut. अकेलिष्यत् con. अके-
लीत् aor.
- कील 1 P. to bind; कीलति pre. चिकील perf. कीलिता p. fut.
अकीलीत् aor.
- कु 1 A. to sound; कवे pre. चुकुवे perf. कोता p. fut.
कोष्यते fut. अकोष्यत् con. अकोट् aor.
- कु 2 P. to sound; कौति pre. चुकाव perf. कोता p. fut.
कोष्यति fut. अकोष्यत् con. अकौषीत् aor.
- कु A. to sound; कुवते pre चुकुवे perf. कुता p. fut. अकुत
aor.
- कुक् 1 P. to sound loudly; कोचति pre. चुकोच perf. कोचिता
p. fut. कोचिष्यति fut. अकोचिष्यत् con. अकोचीत् aor.
- कुट् 6 P. to curve, to bend; कुटाति pre. चुकोट् perf. अकुटि-
ष्यत् con. अकुटीत् aor. कुटिता p. fut. कुटिष्यति fut. कोटयति cau.
ते कुटित pp.
- कुण् 6 P. to support; कुणति pre. चुकोण perf. कोणिता p. fut.
अकोणीत् aor. कुणित pp.
- कुत्स् 10 A. to abuse; कुत्सयते pre. कुत्सयांचके perf. अचुकु-
त्सत् aor.
- कुन्थ P. to kill; कुंयति pre. चुकुंथ perf. कुंयिता p. fut.

- कंथिष्यति fut. अकंथिष्यत् con. अकंथीत् aor. अकंथिषति des.
 कंथयति-ते cau. Pass. कंथ्यते pre. कंथ्यत्वा ger. कंथ्यत pp.
 कुप् 4 P. to be angry; कुप्यति pre. अकुप perf. कोपिता p. fut. कोपि-
 ष्यति fut. अकोपिष्यत् con. अकुपत् aor. अकुपिषति des. कुप्यात्-
 ben. कुपित pp.
 कुंश् 10 U. to shine; कुंशयति-ते pre. कुंशयांचकार-चके perf. कुंश-
 यिता p. fut. अकुंशत्-त aor.
 कुब् 9 P. to tear, to expel; कुब्जाते pre. अकुब्ज perf. कोपिता
 p. fut. कोपिष्यति fut. अकोपीत् aor. Pass. कुब्ध्येते pre. अकोषि
 Aor. Cau. कोषयति-ते pre. अकुब्जत्-त Aor.
 कुस् 4 P. to embrace. कुस्यति pre. अकुस perf. कोविता p. fut. को-
 तिष्यति fut. अकोतिष्यत् con. कुस्वात् Ben. अकुसत् aor.
 कुह् 10 A. to be astonished; कुह्यते pre. कुह्यांचके, &c. perf. अचु.
 कुहत् aor.
 कू 6 A. to sound, to cry in distress. कुवते pre. अकुवे perf. कुविता
 p. fut. कुविष्यत् fut. अकुविष्यत् con. अकुविट् aor.
 कूज् 1 P. to make any inarticulate sound, to coo; कूजति pre. अ-
 कूज perf. कूजिता p. fut. कूजिष्यति fut. अकूजिष्यत् con.
 अकूजीत् aor. कूज्यात् Ben. Pass. कूज्यते pre. अकूजि aor. Cau.
 कूजयति-ते pre. कूजित्वा Ger. कूजित pp.
 कूड् 6 P. to be firm; कूडति pre. अकूड perf. कूडिता p. fut. अकूडोत्
 aor.
 कूण् 10 U. to speak, to converse; कूणयति-ते pre. कूणित pp.
 कूण् 10 A. to close; कूणयते pre. कूणित pp.
 कूर् 1 U. to jump, to frolic; कूर्ति-ते pre. कूर्तित pp.
 कूल् 1 P. to cover; कूलति pre. अकूल perf. कूलिता p. fut. कूलिष्यति
 fut. अकूलिष्यत् con. अकूलीत् aor.
 कृ 5 U. to, hurt, to kill; कृजोति-कृजते pre.

- कृ 8 U. to do; कृतेति—कुरुते pre. चकार—चक्रे perf. कर्ता p. fut. करिष्यति—ते fut. अकरिष्यत्—त con. अकर्षीत्—अकृत aor. क्रिषात्—कृषीष्ट Ben. Pass. क्रियते pre. अकारि aor. (3rd dual अकारिषाताम् अकृषाताम्) कारिता—कर्ता p. fut. कारिष्यते—करिष्यते fut. कारिषीष्ट—कृषीष्ट ben. अकारिष्यत्—अकरिष्यत्. con. Cau. कारयति—ते pre. अचीकृतत्—त aor. चिकीर्षति—ते des. कृत pp. कृत्वा Ger. कर्तुम् inf.
- कृ 6 p. to cut, to divide कृन्तति pre. चकर्त pre. कर्तिता p. fut. कर्तिष्यति fut. अकर्तिष्यत् con. अकर्तृत् aor. कृत्वात् Ben. चिकृत्तिषति—चिकृत्सति des. Cau:—कर्तयति ते pre. अचकर्त्—त & अचीकृतत्—त aor. Pass. कृन्वते pre. अकर्ति Aor. कृत pp. कर्तिष्यत् ger. कर्तितुम् Inf.
- कृ 7 p. to surround; कृणोति pre.
- कृ 1. A. to be able; कल्पते pre. चकृषे perf. अकृत aor. कल्पिषीष्ट or कृषीष्ट ben. चिकल्पिषते or चिकृत्सते des. Cau:—कल्पयते pre. कृत pp.
- कृ 4 P. to become lean or thin. कृश्यति pre. चकर्ष perf. कर्षिष्यति fut. अकर्षिष्यत् con. अकृषत् aor.
- कृ 1 P. to draw, to pull, to plough. कर्षति pre. चकर्ष perf. कर्ता or कटा p. fut. कर्ष्यति or कृष्यति fut. अकर्ष्यत्—अकृष्यत् con. अकर्षीत् or अक्राशीत् or अकृषत् aor. चिकृषति des. Cau:—कर्षयति—ते pre. अचीकृतत्—त or अचकर्त्—त aor. कृत pp. कृत्वा Ger. Pass. कृष्यते pre. अकर्षि Aor.
- कृ 6 P. A. to make furrows, to plough. कृषति—ते pre. चकर्ष—चकृषे perf. कर्ता or कटा p. fut. कर्ष्यति—ते or कृष्यति—ते fut. अकर्ष्यत्—त, अकृष्यत्—त con. अकर्षीत्—अक्राशीत्—अकृषत् Atm. अकृत—अकृत aor. कृषात्—कृषीष्ट ben. चिकृषति ते des. कृत pp.
- कृ 6 P. to pour out, scatter. किरति pre. चकार perf. कर्ता or कृषीता p. fut. करिष्यति—कृषिष्यति fut. अकरिष्यत्—अकरीष्यत् con.

अकासीत् aor. कीर्षीत् ben. विक्लिशति des. Pass;—कीर्षिते pre.
Cau:—कायति—ते pre. कीर्ष pp.

क् 9 U. to injure, to kill. कृणाति or कृणाते pre.

कृ 10 U. to name, to glorify. कीर्तयति—ते pre. कीर्तयाम् चकार-चक्रे
perf. कीर्तयिता p. fut. कीर्तयिष्यति—ते fut. अकीर्तयेत्—त con.
कीर्त्यात्-कीर्तयिषीष्ट Ben. अचीकृतत्—त or अविकीर्तत्—त aor.
Pass;—कीर्तते pre. कीर्तित pp.

कृ 1 A. to be fit for. कल्पते pre. चकल्पे perf. कल्पिता p. fut.
अकल्पीत् aor. कृप्त pp.

केप् 1 A. to go केपते pre. चिक्रेपे perf.

केल् 1 P. to shake, to sport. केलति pre. केलित pp.

कै 1 P. to sound; कायति pre. चकौ perf. काता p. fut. कास्यति
fut. अकास्यत् con. कायात् Ben. अकासीत् aor.

कृप् 1 P. to kill; कृयति pre.

कट् 9 U. to sound; कट्णाति—कट्णीति pre.

कट् 1 A. to make a creaking sound; कट्णते pre. अकट्णे perf.
कट्णिता p. fut. कट्णिष्यति fut. अकट्णिष्यत् con. Cau:—कट्णयति—ते
pre. अचुकट्णत्—त aor.

कण् 1 P. to cry, to weep; कण्ति pre. चकण्ति perf. कण्तिता p. fut.
कण्तिष्यति fut. अकण्तिष्यत् con. कण्द्यात् Ben. अकण्णीत् aor. Pass.
कण्द्यते pre. कण्दित pp.

कण् 10 U. to sound or cry out continually; कण्ति—ते pre.
कण्दिता p. fut. कण्दिष्यति—ते fut. अकण्दिष्यत्—त con. कण्दित p. p.

कम् 1 U. & 4 P. to walk; to step. क्रामति—ते & क्राम्यति pre.
चक्राम perf. क्रमिता p. fut. क्रमिष्यति fut. अक्रमिष्यत् con. क्रम्यात्

Ben. अक्रमीत् aor. चिक्रमिषति des. Cau:—कमवति—ते pre.
अचिक्रमत् aor. Pass. क्रम्यते, pre. क्रान्त p.p.

क्रम् with आ—आक्रमते pre. आचक्रमे perf. आक्रन्ता p. fut.
आक्रंस्यते fut. आक्रंस्यत con. आक्रंसाष्टि aor. चिक्रमिषति des.

क्री 9 U. to buy, to purchase; क्रीणाति or क्रीणीते pre. चिक्राव
or चिक्रिये perf. क्रेता p. fut. क्रेष्यति—ते fut. अक्रेष्यत्—त con.
क्रीयात्, क्रेषीष्ट Ben. अक्रेषीत् or अक्रेष्ट aor. चिक्रीषति—ते des.
Pass—क्रीयते; pre. अक्रमिषि aor. क्रीत pp. Caus. कल्पवति—ते pre.

क्रीड् I P. to amuse oneself to play; क्रीडति pre. चिक्रीड perf.
क्रीडिता p. fut. क्रीडिष्यति fut. अक्रीडिष्यत् con. क्रीडयात् Ben.
अक्रीडीत् aor. चिक्रीडिषति des. Pass:—क्रीडयते pre. अक्रीडि
aor. Cau:—क्रीडयति—ते pre. अचिक्रीडत्—त aor. क्रीडित pp.
क्रीडित्वा Ger. क्रीडितुम् inf.

क्रु 4 P. to be angry; क्रुध्यते pre. अक्रुधे pref. क्रोडा p. fut.
क्रोस्स्यति fut. अक्रोस्स्यत् con. क्रुध्यात् Ben. अक्रुधत् aor. क्रुध
pp. Pass. क्रुध्यते pre. अक्रोधि aor. Cau. क्रोधवति pre. अचक्रुधत्
Aor.

कुश 1 P to cry; to lament; क्रोशति pre. अक्रोश perf. क्रोष्टा p.
fut. क्रोक्ष्यति fut. अक्रोक्ष्यत् con. कुश्यात् Ben. अक्रुषत् aor.
Pass:—कुशयते pre. अक्रोशि aor. Cau:—क्रोशवति—ते pre.
अचक्रुशत्—त aor. कुष्ट pp. कुष्टा ger. क्रोष्टुम् inf.

क्रेव् 1 A. to worship; क्रेवते pre. चिक्रेवे perf. क्रेविता p. fut. अक्रेविष्ट
aor.

कृन् 1. P. to call, to lament. कृन्ति pre. चकृन् perf. कृन्तिता p. fut.
अकृन्रीत् aor.

कृव् 4 A. to be confused; कृवते. pre. चकृदे perf. कृविता p. fut.
अकृविष्ट aor.

- कृप्** 10 U. to whisper; कृपयति—ते pre. कृपयांचकार—चक्रे, &c. perf. कृपयिता p. fut. अचिकृपत् aor.
- कम्** 1 & 4 P. to be fatigued or tired क्लमति & क्लाम्यति pre. चक्लम perf. क्लमिता fut. क्लमिष्यति fut. अक्लमिष्यत् con. क्लम्यात् Ben. अक्लमत् aor. क्लान्त pp.
- क्लिच्** 4 P. to become wet; क्लियति pre. चिक्लेइ perf. क्लेहिता or क्लेत्ता p. fut. क्लेदिष्यति or क्लेत्स्यति fut. अक्लेदिष्यत् अक्लेत्स्यत् con. क्लियात् Ben. अक्लिश्त् aor. क्लिप्त pp. Pass. क्लियते pre अक्लेदि aor.
- क्लिन्च्** 1 P. to lament; क्लिन्सति pre. चिक्लिन्इ perf. क्लिन्दिता p. fut. क्लिन्दिष्यति fut. अक्लिन्दिष्यत् con. अक्लिन्दीत् aor.
- क्लिन्च्** 1 A. to lament; क्लिन्दते pre. चिक्लिन्दे perf. क्लिन्दिता p. fut. अक्लिन्दिष्ट aor.
- क्लिश्** 4 A. to be afflicted, to suffer. क्लिश्यते pre. चिक्लिंशे perf. क्लेशिता p. fut. क्लेशिष्यते fut. अक्लेशिष्यत् con. क्लेशिषीष्ट Ben. अक्लेशिष्ट aor. Pass. क्लिश्यते Pre. अक्लेशि aor. क्लिष्ट or क्लिशित pp.
- क्लिष्** 9 P. to torment, to distress. क्लिभाति pre. चिक्लेश perf. क्लेशिता or क्लेशा p. fut. क्लेशिष्यते or क्लेशयति fut. अक्लेशिष्यत् or अक्लेशयत् con. क्लिष्यात् Ben. अक्लेशीत् or अक्लिभत् aor. क्लिशित or क्लिष्ट pp. क्लिशिष्वा or क्लिष्टा Ger.
- क्लीच्** 1 A. to be timid; क्लीबते pre. चिक्लीबे perf. क्लीबिता p. fut. अक्लीबिष्ट aor.
- क्लेश्** 1 A. to speak inarticulately क्लेशते pre. चिक्लेशे perf. क्लेशिता p. fut. क्लेशिष्यते fut. चिक्लेशिष्यते des.
- कज्** 1 P. to hum, to tinkle; कजति pre. चकज्ज perf. कजिता p. fut. कजिष्यति fut. अकजिष्यत् con. कज्यात् Ben. अकजीत् or अक्काणीत् aor. कजित pp. Cau. कजयति—ते pre. अचिकजत् त aor.
- कय्** 1 P. to boil, to digest, कयति pre. चकय्य perf. कयिता

p. fut. कथिष्यति fut. अकथिष्यत् con. कथ्यात् Ben. अकथी-
त् aor.

क्षञ् 1 A. to move, to give. क्षञ्जते pre. चक्षञ्जे perf. क्षञ्जिता p-
fut. अक्षञ्जिष्ट aor. (also 10 U.)

क्षग् (नृ) 8 U. to hurt, to break, to kill, क्षणीति or क्षणुते
pre. क्षणु or क्षणुष्व Impera. 2nd sing. चक्ष्माज or चक्ष्मजे
perf. क्षणिता p. fut. क्षणिष्यति ते fut. अक्षणिष्यत्-त con.
अक्षणीत्, अक्षणिष्ट or अक्षद्ध aor.

क्षप् 1 U. to fast; क्षपति—ते pre. चक्ष्माप or चक्ष्मजे perf क्षपिता p.
fut. क्षपिष्यति-ते fut. अक्षपिष्यत्-त con. अक्षपीत् or अक्षपिष्ट aor.

क्षप् 10 U. to send, to direct; क्षपयति—ते pre. क्षपयांचकार—चक्रे
perf. क्षपयिता p. fut. क्षपयिष्यति-ते fut. अक्षपयिष्यत्-त con.
अचिक्षपत्—त aor.

क्षम् 1 A to allow, to suffer. क्षमते pre. चक्षमे perf. क्षमिता or
क्षन्ता p. fut. क्षमिष्यते, क्षंस्यते fut. अक्षमिष्यत् त con. क्षमिषीष्ट,
क्षंसीष्ट Ben. अक्षमिष्ट or अक्षंस्त aor. चिक्षमिषते or चिक्षंसते des.
Cau:—क्षमयति—ते pre. अचिक्षमत्—त aor. क्षान्त or क्षमित pp.
क्षमिस्वा or क्षान्त्वा ger. Pass. क्षम्यते pre. अक्षमि aor.

क्षम् 4 P. to endure क्षाम्यति pre. चक्षाम perf. क्षमिता or क्षन्ता p. fut.
क्षमिष्यति, क्षंस्यति fut. अक्षमिष्यत् अक्षंस्यत् con. क्षम्यात् Ben. अक्ष-
मत् aor.

क्षर् 1 P. to flow, to distil; क्षरति pre. चक्षार perf. क्षरिता p. fut.
क्षरिष्यति fut. अक्षरिष्यत् con. अक्षारीत् aor. क्षरित pp.

क्षल् 10 U. to wash, to cleanse. &c. क्षालयति—ते pre. क्षालयां-
चकार—चक्रे perf. क्षालयिता p. fut. क्षालयिष्यति ते fut. अक्षालयि-
ष्यत्-त con. क्षाल्यात् क्षालयिषीष्ट Ben. अचिक्षलत्-त aor.

क्षल् 1 P. to shake, to move; क्षलति pre. चक्षाल perf. क्षलिता p fut.
क्षलिष्यति fut. अक्षलिष्यत् con. अक्षालीत् aor.

क्षि 1 P. to decay, क्षयति pre.

क्षि 5 P. to destroy; क्षिणोति pre.

क्षि 9 P. to dwell; क्षिणाति pre.

चिक्षाय perf. क्षेता p.fut.
क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत्
con. क्षीयात् Ben. अक्षै-
षीत् aor. चिक्षीयति des.
क्षित or क्षीण pp. क्षिप्वा
ger. Pass. क्षीयेत Pre.

क्षिण् 8 U. to kill; क्षिणोति or क्षेणोति क्षिणुते or क्षेणुते pre. चिक्षेण
or चिक्षिणे perf. क्षेयिता p. fut. क्षेणयिष्यति. ते fut. अक्षेणयिष्यत्-त
con. अक्षणीत् or अक्षेणिष्ट-अक्षित aor.

क्षिर् 4. P. to throw, to cast; क्षिप्यति pre. चिक्षेप perf. क्षेता p. fut.
क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षिप्वात् Ben. अक्षेप्सीत् aor. Pass.-क्षि-
प्यते pre. अक्षेपि aor. Cau.—क्षेपयति—ते pre. अचिक्षिपत्—त aor.
क्षित pp.

क्षिप् 6 U. to throw; क्षिपति—ते pre. चिक्षेप or चिक्षिपे perf. क्षेता
p. fut. क्षेप्यति-ते fut. अक्षेप्सीत् or अक्षित aor.

क्षि 9 P. to kill; क्षिणाति or क्षीणाति pre. चिक्षाय perf. क्षेता.
p. fut. क्षेप्यति fut. अक्षेप्यत् con. क्षीयात् Ben. अक्षेयीत् aor.

क्षीज् 1 P. to sound inarticulately; क्षीजति pre. चिक्षीज perf.
क्षीजिता p. fut. अचिक्षिजत्-त aor. क्षीजिष्यति fut. अक्षीजिष्यत्
con. क्षीज्यात् Ben. अक्षीजीत् aor. चिक्षीजिषति des. Cau.
क्षीजयति-ते pre.

क्षीब् 1 A. to be intoxicated; क्षीबते pre. चिक्षीबे perf. क्षीबिता
p fut. क्षीबिष्यति fut. अक्षीबीत् aor. Cau. क्षीबयति-ते pre. अचि-
क्षिबत्-त aor.

क्षीव् 1 U. 4 P. to spit; क्षीवति—ते or क्षीप्यति pre. चिक्षीव perf.
क्षीविता p. fut. अक्षीवीत् aor.

- कु 2 P. to cough; क्षौति pre. कुक्षव perf. क्षविता p. fut. क्षविष्यति fut. अक्षविष्यत् con. अक्षवीत् aor. कूयात् ben. कुक्षति des. Pass. कूयते pre.
- कु 7 U. to strike against, to pound; कुञ्चति or कुंते pre. कुक्षोऽ & कुक्षुदे perf. क्षोत्ता p. fut. क्षोत्स्यति-ते fut. अक्षोत्स्यत्-व Ben. अक्षोत्सीत्, अक्षुदत् & अक्षुत्त aor. कुञ्ज pp.
- कु 4 P. to be hungry; कुक्षति pre. कुक्षोध perf. क्षोद्धा p. fut. क्षोत्स्यति fut. अक्षोत्स्यत् con. कुध्यात् Ben. अक्षुधत् aor. Can:—क्षोधयति pre. अक्षुधुदत् aor. क्षुधित pp. क्षोधित्वा or क्षुधित्वा ger. Pass. कुक्ष्यते pre. अक्षोधि aor.
- कु 4 & 9 P. to tremble; कुम्भति & कुम्भाति pre. कुक्षोभ perf. क्षोभिता P. fut. क्षोभिष्यति fut. अक्षोभिष्यत् con. कुम्भात् कुम्भीयात् Ben. अक्षुभत् and अक्षोभीत् aor. कुब्ज, क्षोभित pp.
- कु 1 A. to disturb; क्षोभते pre. कुक्षुमे perf. क्षोभिता p. fut. क्षोभिष्यते. fut. अक्षोभिष्यत् con. क्षोभिषीष्ट Ben. अक्षोभिष्ट aor. pass. कुम्भ्यते pre. अक्षोभि aor.
- कु 6 P. to eat कुरति pre. कुक्षोर perf. क्षोरिता p. fut. अक्षोरीत् aor.
- क्षे 1 p. to waste, क्षायति pre. चक्षौ perf. क्षाता p. fut. क्षास्वति fut. अक्षायत् con. अक्षालीत् aor. Cau. क्षययति pre. क्षाम pp.
- क्षु 2 P. to sharpen; क्षौति pre. कुक्षव perf. क्षविता p. fut. क्षविष्यति fut. अक्षविष्यत् con. अक्षवीत् aor. क्षुत्त pp.
- क्ष्मा 1 A. to shake क्षमायते pre. चक्ष्माये perf. क्षमायिता p. fut. क्षमायिष्यते fut. अक्ष्मायिष्ट aor. Cau:—क्षमापयति pre. अक्षिक्ष्मपत् aor. क्षमायित pp.
- क्ष्वि 1 P. to be wet क्ष्वेडति pre. चिक्ष्वेड perf. क्ष्वेडिता p. fut. क्ष्वेडिष्यति fut. अक्ष्वेडिष्यत् con. अक्ष्वेडीत् aor. क्ष्वेडित or क्ष्वेड pp.

- ह्रिन् 4 P. to hum, to whistle; द्विद्यति pre.
 ह्रिन् 1 P. to sound inarticulately. ह्रेदति pre.
 चिह्वेइ perf. ह्वेदिता p. fut. ह्वेदिष्यति fut. अह्वेदिष्यत् con.
 4 P. अह्विदत् & 1 P. अह्वेदीत् aor. द्विष्ण or ह्वेदित pp.
 द्विन् 1 A. to melt ह्वेदते pre. चिद्विइ perf. ह्वेदिता p. fut.
 अह्वेदिइ aor.
 ह्वेल् 1 P. to tremble ह्वेळति pre. चिह्वेळ perf. ह्वेळिता p. fut.
 अह्वेलीत् aor.

स्व--

- स्वक्स् 1 P. to laugh स्वक्स्वति pre. चक्स्व perf. स्वक्स्वता p. fut. अस्वक्स्वीत् aor.
 स्वच् 1 & 9 P. to give wealth. to purify स्वचति स्वन्नाति pre.
 चस्वाच perf. स्वचिता p. fut. अस्वचीत् or अस्वाचीत् aor.
 स्वज् 1 P. to churn to agitate; स्वजति pre. स्वजित pp.
 स्वञ्ज् 1 P. to limp. to walk lame; स्वञ्जति pre. चस्वञ्ज perf.
 स्वञ्जिता p. fut. स्वञ्जिष्यति fut. अस्वञ्जिष्यत् con. स्वञ्ज्यात् Ben.
 स्वञ्जित p. p.
 स्वद् 1 P. to wash to search स्वदति pre. चस्वाद perf. स्वदिता p. fut. स्वदिष्यति fut. अस्वदिष्यत् con.
 स्वङ् 10 U. to cover स्वङ्गति—ते pre. स्वङ्गारूचकार-चक्रे perf.
 स्वङ् 1 A. to break, to disturb स्वङ्गते pre. स्वङ्गित pp.
 स्वर् 1 P. to be steady, to kill, to eat स्वर्ति pre. चस्वाद perf. स्वदिता p. fut. स्वदिष्यति fut. अस्वदिष्यत् con. स्वद्यात् Ben. अस्वदीत् or अस्वादीत् Pass. स्वयते pre. अस्वादि aor. Can. स्वादयति pre. चिस्वदिषति des. स्वर्तित pp.
 स्वर 1 U. स्वनति—ते pre. चस्वान or चरुने perf. स्वरिता p. fut.

खनिष्यति-ते fut. अखनिष्यत्-त con. अखनीत्, अखानीत् or अख-
निष्ट aor. खन्यात् खायात् खनिषीष्ट Ben. Pass. खन्यते-खायते pre.
अखानि aor. Cau. खानयति-ते pre. अचीखनत्-त aor. विखानि-
षति-ते dea. खात pp. खात्वा or खनिस्वा ger.

खद् 1 P. to go खवाति pre. चखाव perf.

खर्ज् 1 P. to pain, to be uneasy खर्जति pre. चखर्ज perf.

खर्जिता p. fut. खर्जिष्यति fut. अखर्जिष्यत् con. खर्जित pp.

खर्द् 1 P. to bite खर्दति pre. चखर्द perf. खर्दिता p. fut.

खर्व् 1 P. to go. to move खर्वति pre. चखर्व perf. खर्वित pp.

खल् 1 P. to move, to gather खळति pre. चखाळ perf. खलित
pp.

खप् 9 P. to purify खान्नाति pre.

खष् 1 P. to kill खषति pre.

खाद् 1 P. to eat, to devour खादति pre. चखाद perf. खादिता
p. fut. खादिष्यति fut. अखादिष्यत् con. खाद्यात् Ben. खादित pp.

खिद् 6 P. to strike, to afflict खिन्दति pre. चिखेद perf. खेत्ता p.
fut. खेत्स्यति fut. अखेत्स्यत् con. अखेत्सीत् aor. खिन्न pp.

खिद् 4 & 7 A. to be depressed to suffer pain or misery
खिद्यते & खिन्ते pre. चिखिदे perf. खेत्ता p. fut. खेत्स्यते fut.
अखिन्न aor.

खिन् 6 P. to glean खिन्नति pre.

खुज् 1 P. to steal खोजति pre.

खु(खूर्)र्द् 1 A. to sport खु(खूर्)र्दते pre.

खुर् 6 P. to cut खुरति pre.

खेल् 1 P. to shake to move to and fro. खेलति pre. चिखेळ
perf. खेळिता p. fut. खेलिष्यति fut. अखेलिष्यत् con. अखेळीत्
aor.

स्वै 1 P. to strike स्वाति pre.

खोर् 1 P. to tame खोरति pre.

ख्या 2 P. relate, to tell क्थाति pre. चख्यौ or चख्ये perf.
ख्यात pp.

ग--

गञ् 1 P. to roar, to be drunk गजति pre. जगाञ् perf. गजिता
p. fut.

गंञ् 1 P. to sound in a particular way गंजति pre. जगंञ्
perf. गंजिता p. fut.

गड् 1 P. to distil, to draw गडति pre. जगाड् perf. गडिता p. fut

गञ् 10 U. to count, enumerate गणयति—ते pre. गणयाञ्कार-
चक्रे &c. perf. गणयिता p. fut. गणयिष्यति—ते fut. भगगयिष्यत्—त
con. भजीगणत्—त or अजगणत्—त aor. गण्यात् गणयिषीष्ट Ben.
जिगगयिषति—ते des. गणित pp. गणयिष्या विगणय्य ger.
Pass. गण्यते pre.

गद् 1 P. to speak to say गति pre. जगाद् perf. गदिता p. fut.
गदिष्यति fut. अगदिष्यत् con. भगशीत् or अगदिषत् aor. गद्यात्
ben. जिगदिषति des. Cau:- गदयति—ते pre. अजीगद्—त aor.
Pass. गद्यते pre. भगदि aor. गदिष्या ger. गदितुम् inf. गदित pp.

गंञ् 10 A. to injure, to ask, to go गंधयते pre.

गम् 1 P. to go गच्छति pre. जगाम perf. गन्ता p. fut. गमिष्यति
fut. भगमिष्यत् con. भगमत् aor. गम्यात् Ben. जिगमिषति des.
Pass:- गम्यते pre. भगामि aor. Cau:- गमयति—ते pre. भजीगमत्—त
aor. गत pp. गत्या ger. गन्तुम् inf.

गञ् 1 P. to thunder, to roar गर्जति pre. जगर्ज perf. गर्जिता p.
fut. गर्जिष्यति fut. भगर्जिष्यत् con. अगर्जीत् aor. गर्ज्यात् Ben.

गर्द् 1 P. to sound, to roar गर्दति pre. जगर्द् perf.

- गर् 10 U. sound गर्हयति—ते pre. गर्हयांचकार—चक्रे &c. perf.
- गर् 10 U. to wish गर्हयति—ते pre. गर्हयांचकार—चक्रे &c. perf.
- गर्ह 1 P. to go गर्हति pre. जगर्ह perf. गर्हिता p. fut. गर्हिष्यति fut.
- गर्ह 1 P. to be proud गर्हति pre. जगर्ह perf. गर्हिता p. fut.
- गर्ह 1 A. to blame गर्हते pre. जगर्हे pref. गर्हिता p. fut. गर्हिष्यते fut. अगर्हिष्यत con. अगर्हिष्ट aor. गर्हिषीष्ट Ben. cau.—गर्हयति—ते pre. गर्हित pp.
- गर्ह 10 U. to censure to reproach गर्हयति—ते pre. गर्हयांचकार—चक्रे perf. गर्हयिता p. fut. गर्हयिष्यति—ते fut. अजगर्हत्—त aor.
- गल् 1 P. to drop, to fall down, to eat गलति pre. अगाल् perf. गलिता p. fut. गलिष्यति fut. अगलिष्यत् con. अगालीत् aor. Pass.—गल्यते pre. अगालि aor.
- गल् 10 A. to pour out, to filter गलयते pre. गल्यांचक्रे perf. गलित pp.
- गल्भ् 1 A. to be bold गल्भते pre. अगल्भे perf.
- गवे 1 A. to seek गवेषते pre.
- गवे 10 U. to hunt for, to seek, गवेषयति—ते pre. गवेषयांचकार—चक्रे &c. perf. गवेषयिता p. fut. गवेषयिष्यति—ते fut. अगवेषयिष्यत्—त con. अजगवेषत्—त aor. गवेषित pp. गवेषिस्वा ger.
- गह् 10 U. to be thick, to enter deeply into गहयति—ते pre. गहयांचकार—चक्रे, &c. perf.
- गा 3 P. to praise जिगाति pre.
- गा 1 A. to go गाते pre. जगे perf. गाता p. fut. गास्यते fut. अगास्त con. अगास्त aor. गासीष्ट Ben. जिगासते des. cau. गापयति—ते pre. अजीगपत्—त aor. Pass. गायते pre. अगायि aor.
- गाय् 1 A. to stand, to seek गायते pre. जगाये perf. गायिता p. fut. गायिष्यते fut. अगायिष्यत con. अगायिष्ट aor. गायिषीष्ट Ben. Pass. गाभ्यते pre. अगायि aor. जिगायिष्वत् des.

- गाह् 1 A. to dive into, to bathe गाहते pre. जमाहे perf. गाहिता or गाहा p. fut. गाहिष्यते or घाह्यते fut. अगाहिष्यत or अघाह्यत Con. अगाहिष्ट or अगाह aor. गाहिषीष्ट चाक्षीष्ट Ben. Cau:--गाहयति-ते pre. अजीगहत्—त aor. गाह & गाहित pp. गाहिस्वा or गाह्या ger. गाहितुम्, गाहुम् inf.
- गु 6 P. to void by stool गुवति pre. जुगाव perf. गुता p. fut. गुष्यति fut. अगुष्यत् con. अगुषीत् aor. गून pp.
- गु 1 A. to sound indistinctly गवते pre. जुगुवे perf. गोता p. fut. गोष्यते fut. अगोष्यत con. अगोष्ट aor. गाषीष्ट ben. जुगृषते des.
- गुञ् 1 P. to hum, to buzz गुञ्जति or गोञ्जति pre. गुञ्जित or गोञ्जित pp.
- गुह् 10 U. to enclose गुह्यति-ते pre. गुहित pp.
- गुड् 6 P. to protect गुडति pre. जुगोड perf.
- गुण् 10 U. to invite, to advice, to multiply गुणयति-ते pre. गुणयां-चकार—चके perf. गुणयिता p. fut. गुणयिष्यति fut. अगुणयिष्यत् con. अजुगुणत्—त aor.
- गुव् 1 A to play, to sport गोषते pre. जुगुवे perf. गुदित pp.
- गुध् 4 P. to cover गुध्यति pre जुगोध perf.
- गुध् 9 P. to be angry गुध्नाति pre.
- गुश् 1 A. sport गोधते pre. जुगुवे perf. गोधिता p fut.
- गुप् 1 P. to defend, to protect गोपायति pre. जुगोप or गोपायांचकार &c. perf. गोपायिता, गोपिता, गोप्ता p. fut. गोपायिष्यति, गोपिष्यति-गाप्स्यति, fut. अगोपायीत्, अगोपीत् अगोप्सीत् aor. जुगोपायिषति, जुगुपिषति, जुगोपिषति, जुगुप्सवि des. गोपायित, गुप्त pp.
- गुव् 1 A. to censure जुगुप्सते pre. जुगुप्सांचके perf. जुगुप्सिता p. fut. जुगुप्सिष्यते fut. अजुप्सिष्यते con. जुगुप्सिषीष्ट Ben. अजुगुप्सिष्ट aor. Pass:—जुगुप्स्यते pre.
- गुव् 1 A. to conceal गोपते pre. जुगुप. perf.

गु 4 A. to be confused or disturbed गुण्यति pre. कुणोप perf.
गोपिता p. fut. अगोपीत् aor.

गु 10 U. to speak to shine गोपयति—ते pre. गोपयांचकार—चके
perf. गोपयिता p. fut. अङ्गुपत्—त aor.

गु 6 P. to string together गुम्कति pre. अङ्गुम्क perf. गुम्कित
p. fut. अगुम्कीत् aor. गुम्कित pp. गुम्कित्वा or गुम्कित्वा ger.

गु 6 A. to make an effort. गुरते pre. अङ्गुरे perf. गुरिता p. fut.
गुरिष्यते fut. अगुरिष्यत् Con. गुरिषीष्ट Ben. अगुरिष्ट aor. Pass:—
गूर्यते pre. अगोरी aor. Cau:—गारयति—ते pre. अङ्गुरत्—त aor.
गूर्ण pp.

गु 4 A. to kill, to go गुरीते pre. गुर्ण pp.

गु 10 U. to dwell गुर्याति—ते pre. गुर्यांचकार—चके, &c. perf.

गु 1 U. to cover; to keep secret गूहति—ते pre. अङ्गुह or अङ्गुहे
perf. गूहिता or गोडा p. fut. गूहिष्यति—ते or बोद्धयति—ते fut.
अगूहित् or अगूहिष्ट (V) aor. अङ्गुहत्—त or अङ्गुह (VII) aor.
गुह्यात् गूहिषीष्ट or बुद्धीष्ट ben. अङ्गुहति—ते des. Pass:—गूह्यते pre.
अगूहि aor. Cau:—गूहयति—ते pre. अङ्गुहत्—त aor. गूह pp.

गु 4 A. to kill, to go गुरीते pre. अङ्गुरे perf. गुरिता p. fut.
अगुरिष्ट aor. गूर्ण pp.

गु 1 P. to sprinkle, to wet गरति pre.

गु 1 P. to sound, to roar गुञ्जति or गर्जति pre.

गु 4 P. to covet, to desire गुन्धति pre. अङ्गर्ध perf. गर्धिता p.
fut. अङ्गर्धत् aor.

गु 1 A. to take, to seize गर्हते pre. अङ्गुर्ध perf. गर्हिता or गर्हा.
p. fut. गर्हिष्यते or घर्ह्यते fut. अगर्हिष्यत्—अवर्ह्यत् con.
गर्ह्यीष्ट—बुद्धीष्ट Ben. अगर्हिष्ट or अवर्ह्यत् aor.

गृ 6 P. to devour, to swallow, to emit गिराति or गिलति pre. अगार or जगार perf. गरिता, गरीता or गलिता, गलीता p. fut. गरिष्यति गरीष्यति or गलिष्यति; गलीष्यति fut. अगरिष्यत्, अगरीष्यत् or अगलिष्यत्, अगलीष्यत् con. अगारीत् or अगालीत् aor. गीर्यात् ben. जिगरिषति or जिलिषति des. Pass:—गीर्यते pre. अगारि or अगालि aor. गीर्णे pp.

गृ 9 P. to call out, to speak गृयाति pre. जगार perf. गरिता or गरीता p. fut. अगारीत् aor. गीर्णे pp.

गेञ् 1 A. to seek गेञते pre. गेञ्ज pp.

गे 1 P. to sing, to speak in a singing manner गावति pre. जगौ perf. गाता p. fut. गास्यति fut. अगास्यत् con. अगासीत् aor. गेयात् ben. जिगासति des. Pass:—गीयते pre. अगाधि aor. Cau:—गापयति—ते pre. अजीगरत्—त aor. गीत pp. गीत्वा ger. with a preposition प्रगाय.

गोष्ठ 1 A. to assemble गोष्ठते pre.

ग्रथ् 9 P. to tie, to fasten ग्रथाति pre. ग्रथान 2nd sing. of Impera. अग्रन्य perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यति fut. अग्रन्थिष्यत् con. अग्रन्थीत् aor. ग्रथ्यात् ben. Pass:—ग्रथते pre. अग्रन्थि aor. Cau:—ग्रन्थयति—ते pre. अजग्रन्थत्—त aor.

ग्रथ् 1 A. to be crooked ग्रथते pre. अग्रन्ये perf. ग्रन्थिता p. fut. ग्रन्थिष्यते fut. अग्रन्थिष्यत con. अग्रन्थिष्ट aor. Pass:—ग्रन्थते pre.

ग्रथ् 10 U. to string together ग्रन्थयति—ते pre. ग्रंथयांचकार—चक्रे. &c. perf. ग्रंथयिता p. fut. अजग्रन्थत्—त aor. ग्रन्थ्यात्—ग्रंथये-षीष्ट ben.

ग्रत् 1 A. to swallow ग्रसते pre. अग्रसे perf. ग्रसिता p. fut. ग्रसिष्यते fut. अग्रसिष्यत con. अग्रसिष्ट aor. ग्रसिषीष्ट ben. ग्रस्त pp. ग्रसित्वा or ग्रस्त्वा ger.

घस् 1 P. & 10 U. to eat घसति & घासयति -ते pre.

ग्रह् 9 U. to take hold of, to seize गृह्णाति & गृहीते pre. गृह्णाथ
2nd. sing. of Impera. जमाह & जगहे perf. ग्रहीता p. fut.
ग्रहीष्यति ते fut. अग्रहीष्यत् con. अग्रहीत् & अग्रहीष्ट aor. गृह्णात्
& ग्रहीषीष्ट ben. जिवृक्षति—ते des. Pass:—गृह्यते pre. अग्रहि
aor. Cau:—ग्राहयति—ते pre. अजिमहत्—त aor. गृहीत pp.

घुच् 1 P. to rob मोचति pre. जुघोच perf. मोचिता p. fut. अघुक्च
or भघोचीत् aor. घुच्यात् ben.

ग्लत् 1 A. to eat ग्लसते pre: ग्लस्त pp.

ग्लह् 1 P. & 10 U. ग्लहति & ग्लाहयति—ते pre.

ग्लुच् 1 P. to go, to steal ग्लोचति pre. जुग्लोच perf. ग्लोचिता p.
fut. ग्लुक् pp.

ग्लुच् 1 P. to go ग्लुचति pre. जुग्लुच perf. ग्लुचिता p. fut. अग्लुचत्
अग्लुचीत् aor.

ग्लेप् 1 A. to be poor, to tremble ग्लेपते pre.

ग्ले 1 P. to be weary ग्लावति pre. अग्लौ perf. ग्लता p. fut.
ग्लास्यति fut. अग्लास्यत् con. ग्लेयात्, ग्ल्यात् Ben. अग्लासीत् aor.
जिग्लसति des. Pass. ग्लयते pre. अग्लायि aor. Cau. ग्लापयति—ते,
ग्लपयति ते pre. ग्लान pp. ग्लात्वा, संग्लाव ger. ग्लानु inf.

घ—

घच् 1 P. to langh, to mortify घचति pre.

घट् 1 A. to be busy with, to happen घटते pre. अघटे perf.
घटिता p. fut. घटिष्यते fut. अघटिष्यत् con. घटिषीष्ट Ben. अघटिष्ट
aor. Pass:—घट्यते pre. घाटिता or घटिता p. fut. घटिष्यते or
घाटिष्यते fut. अघाटिष्यत् or अघटिष्यत् Con. अघादि or अघटि aor.
Cau:—घटयति—त pre. अजीघटत्—त aor.

बह् 10 U. to kill, to collect together बहवति—ते pre. बहवाचकार
—चक्रे, &c. perf.

बण् 10 U. to speak बण्वति—ते pre.

बह् I A. to shake, to touch बहते pre. बहते perf. बहिता p.
fut. बहिष्यते fut. अभहिष्यत् con. बहिषीष्ट Ben. अभहिष्ट aor.
बहित pp.

बह् 10 U. to stir, to disturb बहवति—ते pre.

बस् * 1 P. to eat बसति pre. बस्ता p. fut. बस्यति fut. अभस्यत्
con. अभसत् aor. बस्त pp.

बिष् 1 P. to take बिभति pre.

बु 1 A. to sound बवते pre. बुत pp.

बुद् 1 A. to return, to exchange बोटते pre. बुदित pp.

बुद् 6 P. to strike against बुदति pre.

बुद् 6 P. to strike बुदति pre.

बुण् 6 P. to roll, to turn round बुणति pre. बुवोण perf. बोणिता
p. fut. बुणित pp.

बुण् 1 A. to roll, to whirl बोणते pre.

बुण् 1 A. to take, to receive बुणते pre. बुवुण्णे perf. बुणिता
p. fut. अबुणिष्ट aor. बुणित pp.

बुर 6 P. to sound, to be frightened बुरति pre. बुरोर perf.
बोरिता p. fut. बोरिष्यति fut. अबोरिष्यत् con. अबोरीत् aor.

बुष् 1 P. to sound, to declare बोषति pre. बुवोष perf. बोषिता
p. fut. बोषिष्यति fut. अबोषिष्यत् con. बुष्मात् con. अबुषत् or
अबोषीत् aor. Can:—बोषवति—ते pre. अबुषत्—त aor. बुषित
or बुष्ट pp.

बुष् 10 U. to proclaim aloud बोषवति—ते pre. बोषवाचकार—

* This is a defective root and is very often used for the root

चक्रे, &c. perf. चोचयिता p. fut. चोचयिष्यति ते fut. मचोचयिष्यत् त
con. मचुचयत् त aor. चुषित छुष्ट pp.

चूर् 6 P. & 1 A. to move to and fro, to whirl घूर्णति & घूर्णते
pre. अघूर्ण & अघूर्णे perf. घूर्णिता p. fut. घूर्णिष्यति-ते fut. अघू-
र्णिष्यत्-त con. अघूर्णीत् & अघूर्णिष्ट aor. अघूर्णिषति-से des.
घूर्णित pp. Pass. घूर्णन्ते pre. अघूर्णि aor. Can. घूर्णयति-ते pre.
अघुघूर्णत्-त aor.

चु 1 P. & 10 U. to sprinkle चरति & चारयति-ते pre. जचार perf.
चरिता and चारयिता p. fut. अचारीत् aor. चरित and चृत pp.
चृण् 8 U. to shine, to burn घृणोति, घर्णोति & घृणते घर्णते pre.
जघर्ण & जघृणे perf. घर्णिता p. fut. अघर्णीत् & अघर्णिष्ट aor.
घृण्य pp.

चृ 1 P. to rub, to brush, to crush चर्षति pre. जचर्ष perf. चर्षित
p. fut. चर्षिष्यति fut. मचर्षिष्यत् con. अचर्षीत् aor. चृष्टात् ben.
जिचर्षिषति des. Pass:—चृष्यते pre. मचर्षि aor. Can:—चर्षयति-ते
pre. अजीचृषत्-त & अजचर्षत्-त aor. चृष्ट pp. चर्षित्वा & चृष्टा ger.

घ्रा 1 P. to smell जिघ्रति pre. जघ्नो perf. घ्राता p. fut. घ्रात्यति
fut. मघ्रात्यत् con. मघ्रात् & मघ्रासीत् aor. घ्रायात् & घ्रेयात् ben.
जिघ्रासति des. Pass: घ्रायते pre. अघ्रायि aor. Can:—घ्राययति-ते
pre. अजिघ्रयत्-त & अजिघ्रिषत्-त aor. घ्राय or घ्राण pp.

ह—

हु 1 A. to sound हवते pre. मुहुवे perf. होता p. fut. महीष्ट
aor. होषीष्ट ben.

च—

चक्ष् 1 U. to be satisfied. चक्षति—ते pre. चचाक & चके perf. चक्षिता

p. fut. अचकीद् & अचाकीद् aor. अचकिष्ट & अचाकिष्ट aor.
चकित pp.

चकाच् 2 U. to shine, to be prosperous चकास्ति स्ते pre. चकासाञ्च-
कार-चक्रे, &c. perf. चकासिता p. fut. चकासिष्यति fut. अचकासि-
ष्यद् con. अचकासीद् & अचकासिष्ट aor. Cau:—चकासयति ते pre.
अचीचकासद्—त & अचचकासद्—त aor. चकासित pp. चकासित्वा
ger. चकासितुम् inf.

चक्ष्* 2 A. to speak, to tell, to say चष्टे pre. चक्षसे, चक्षौ, चक्षे,
चक्षौ & चक्षे perf. कथाता. & कशाता p. fut. अकृष्यद्—त, अकशा-
सीद् अकशास्त aor. कथायाद्, कथेयाद्, कथायाद्, कथेयाद्, कथासीद्
& कशासीद् ben.

चञ् 1 P. to go, to jump चञ्चति pre. चञ्च perf. चञ्चिता p. fut.
अचञ्चीद् aor. चञ्चित pp.

चद् 1 P. to break चदति pre. चचाट perf. चडिता p. fut. अ-
चदीद् aor.

चट् 10 U. to kill, to injure, to break चाटयति—ते pre. चाटयां-
चकार—चक्रे, &c. perf. चदयिष्यति p. fut. चदयिष्यति—ते fut.
अचदयिष्यद्—त con. अचीचदद्—त aor. चदित pp.

चङ् 1 A. to be angry चङते pre. चेडे perf. चेडिता p. fut.
अचङिष्ट aor.

चण् 1 P. to give, चणति pre. चचाण perf. चणिता p. fut. अचणीद्
or अचाणीद् aor.

चश् 1 U. to ask, चक्षति—ते pre. चचाद-चेहे perf.

चन्द् to shine, to be glad, चन्सति pre. चचन्द perf.
चन्दिता p. fut. अचन्दीद् aor.

* This root is defective in the non-conjugational tenses.

when it means "to leave" it does not substitute कथा as समच-
क्षिष्ट aor.

- चम् 1 P. to kill चनति pre. चचाम perf. चनिता p. fut.
अचनीत् अचानीत् aor.
- चप् 8 P. to console चपति pre. चचाम perf. चपिता p. fut.
अचपीत्-अचापीत् aor.
- चप् 10 U. to grind चपयति-ते pre. चमयांचकार-चके perf.
चमयिता p. fut. अचीचयत्-त aor.
- चम्प् 10 U. to go, to move चम्पयति-ते pre. चम्पयांचकार-चके
perf. चम्पयिता p. fut. अचिचम्पत्-त aor.
- चम् 1 P. to drink, to eat चमति pre. चचाम perf. चमिता
p. fut. चिष्यति fut. अचमिष्यत् con. अचनीत् aor. Cau. चामयति
pre. अचीचमत् aor. चिचमिषति des. चान्त pp. चन्वा or चमित्वा ger.
- चङ् 1 A. to go चयते pre. चेवे perf. चयिता p. fut. अचदिष्ट aor.
- चर् 1 P. to walk, to perform, to eat चरति pre. चकार perf.
चरिता p. fut. चरिष्यति fut. अचिष्यत् con. चर्वात् Ben. अचारीत्
aor. चिचरिषति des. Pass:- चर्यते pre. अचरि aor. चरित pp.
- चर्च् 6 P. to abuse, to discuss चर्चति pre. चचर्च perf. चर्चिता
p. fut. चर्चिष्यति fut. अचर्चिष्यत् con. अचर्चीत् aor. चर्चित pp.
- चर्च् 10 U. to read over, to study चर्चयति-ते pre. चर्चयांचकार
चके, &c. perf. चर्चयिता p. fut. अचीचर्चत्-त aor.
- चर्च् 1 P. & 10 U. to eat, to chew चर्चति & चर्चयति ते pre.
चर्च & चर्चयांचकार-चके perf. चर्चिता & चर्चयिता p. fut.
चर्चित pp.
- चल् 1 P. to stir, to shake चलते pre. चचाल perf. चलिता p.
fut. अचाळीत् aor. Cau:- चलयति-ते & चालयति-ते pre.
अचीचळत्-त aor. चलित pp.
- चल् 6 P. to sport, to frolic चळति pre. (see above for the
other forms)

- चल्** 10 U. to foster चालयति—ते pre. चालयांचकार—चक्रे &c. perf.
चप् 1 U. to eat चषति—ते pre. चषाय or चेषे perf.
चर् 1 P. to kill, to injure चषति pre. चषाय perf.
चह 1 P. & 10 U. to be wicked चहति & चहयति—ते pre.
चाच् 1 U. to worship चायति—ते pre. चाचय—चाचावे perf.
 चाचिता p. fut. चाचिष्यति—ते fut. अचायीत्, अचयिष्ट aor. Cau.
 चाययति ते pre. अचचायत्—त aor. विचायिषति—ते des.
चि 5 U. to heap up, to collect चिनोति & चिनुते pre. चिकाय
 चिचय & चिक्य, चिच्चे perf. चेता p. fut. चेद्यति ते fut.
 अचेद्यत्—त con. अचेयीत् & अचेष्ट aor. चीयात् & चेयीष्ट ben.
 चिक्रीषति—ते des. Pass:—चीयते pre. अचाचि aor. चित pp.
 चित्वा ger.
चि 10 U. to gather चववति—ते & चपयति—ते pre. चययांचकार—
 चक्रे & चपयांचकार—चक्रे perf.
चिद् 1 P. & 10 U. to send out चेद्यति & चेदयति—ते pre.
 चिचेद & चेदयांचकार—चक्रे &c. perf. चेदिता & चेदयिता p. fut.
 अचेदीत् & अचीचिदत्—त aor.
चिद् 1 P. to notice, to understand चेतति, pre. चिचेत perf.
 चेतिता p. fut. चेतिष्यति fut. अचेतिष्यत् con. अचेतीत् aor.
 चित्स्यात् ben. चिचेतिषति des. Cau:— चेतयति—ते pre.
 अचीचितत्—त aor. Pass—चित्थते pre. अचंति aor. चित्त pp.
 चितित्वा & चेतित्वा ger.
चिद् 10 U. to think, to consider चितयति—ते pre.
 चितयांचकार—चक्रे, &c. perf. चितयिता p. fut. अचिचितत्—त
 aor. चित्स्यात् & चितयिषीष्ट ben. Pass. चिन्त्यते pre. अचिन्ति
 aor. चितित pp. चितयित्वा ger.

- चिन् 1 P. to think चिन्तति pre. चिन्तित perf. चिन्तिता p. fut.
अचिन्तीत् aor. चिन्तित pp.
- चिन् 6 P. to put on clothes चिन्ति pre. चिन्तेल perf. चेलिता
p. fut. अचेलीत् aor.
- चिन् 1 P. to become loose चिन्ति pre. चिन्ति perf. चिन्तिता
p. fut. अचिन्तीत् aor. चिन्तित pp.
- चीक् 10 U. to suffer चीकयति—ते pre. चीकयांचकार—चके perf.
अचीचिकत्—त aor.
- चीश् 1 A. to praise चीमते pre. चिचीमे perf. चीमिता p. fut.
अचीमिष्ट aor.
- चीव् 1 U. to wear चीवति—ते pre. चिचीव—वे perf. चीविता p.
fut. अचीवीत् & अचीविष्ट aor.
- चुच्य् 1 P. to bathe चुच्यति pre. चुच्योच perf.
- चुट् 6 P. to cut चुटति pre. चुचोट perf. चोटिता p. fut. अचोटीत् aor.
- चुङ् 1 P. to become less चुङति pre. चुचुङ perf. चुङिता p. fut.
अचुङीत् aor.
- चुत् 1 P. to ooze चीतति pre. चुचोत perf. चीतिता p. fut. अचो-
तीत् aor.
- चुट् 10 U. to direct, to throw चोटयति—ते pre. चोटयांचकार—चके
&c. perf. चोटयिता p. fut. चोटयिष्यति—ते fut. अचोटयिष्यत् त
con. अचूचुटत्—त aor. चोटित pp.
- चुप् 1 P. to move slowly चोपति pre. चुचोप perf. चोपिता p. fut.
चुचोपीत् aor.
- चुम्ब् 1 P. to kiss चुम्बति pre. चुचुम्ब perf. चुम्बिता p. fut. अचुम्बीत्
aor. चुम्बित pp.
- चुम्ब् 10 U. to kiss, to touch चुम्बयति—ते pre. चुम्बयांचकार—चके,
&c. perf. चुम्बयिता p. fut. अचूचुम्बत् aor. चुम्बित pp.

छुर् 10 U. to steal or rob, to take चोरयति—ते pre. चोरयांचकार—चक्रे, &c. perf. चोरयिता p. fut. चोरयिष्यति—ते fut. अचोरयिष्यत्—त con. अचूचुरत्—त aor. चोर्वात् & चोरयिषीष्ट ben. चुचोरयिषति—ते des. Pass:—चोर्यते pre. अचोरि aor. चोरित pp. चोरयित्वा ger.

चूर्ण 10 U. to reduce to powder, to crush चूर्णयति—ते pre. चूर्णयांचकार—चक्रे, &c. perf. चूर्णयिता p. fut. चूर्णयिष्यति—ते fut. अचूर्णयिष्यत्—त con. अचुचूर्णत्—त aor. चूर्णित pp.

1 P. to drink, to suck चूषति pre. चुचूष perf. चुषिता p. fut. अचूषीत् aor. चुषित pp.

चृ 6 P. to hurt, to kill चृन्तति pre. चचर्त्त perf. चर्चिता p. fut. अचर्त्तीत् aor. चिचर्त्तिषति or चिचृत्सति des.

चृप् 10 U. to kindle चर्षयति—ते pre. चर्षयांचकार—चक्रे, &c. perf. चर्षयिता p. fut. अचर्षीष्टत्—त, अचर्षत्—त aor.

चेल 1 P. to go चेलति pre. चिचेल perf. चेलिता p. fut. अचेलीत् aor.

चेद् 1 A. to stir, to make effort चेदते pre. चिचेदे perf. चेदिता p. fut. चेदिष्यते fut. अचेदिष्यत् con. अचेदिष्ट aor. चेदिषीष्ट Ben. Pass. चेदयते pre. चेदित pp.

च्यु 1 A. to drop down च्यवते pre. चुच्युवे perf. च्योता p. fut. च्योष्यते fut. अच्योष्यत् con. अच्योष्ट aor. च्योषीष्ट ben. च्युत pp.

च्युत् 1 P. to flow, to drop down च्योतति pre. चुच्योत perf. च्योतिता p. fut. च्योतिष्यति fut. अच्योतिष्यत् con. अच्युतत्, अच्योतीत् aor. च्युत्वात् ben.

छ--

छर् 1 U. to cover छरति—ते pre. चच्छाद् & चच्छेदे perf. छरिता p. fut. अछर्षीत्, अछादीत् & अछर्षिष्ट aor. छज pp.

- छद् 10 U. to conceal छादयति—ते pre. छादयांचकार—चक्रे, &c. perf. छादयिता p. fut. छादित pp.
- छन् 1 P. to eat छनति pre. चञ्छान perf. छनिता p. fut. भञ्छनीद् or भञ्छानीद् aor.
- छर् 10 U. to vomit, छर्द्वति—ते pre. छर्द्वयांचकार—चक्रे perf. छर्द्विता p. fut. भञ्चिच्छर्द्व—त aor. छर्द्वित pp.
- छिद् 7 U. to cut, to mow. छिनत्ति & छिन्ते pre. चिच्छेद् & चिच्छिणे perf. छेत्ता p. fut. छेत्स्यति—ते fut. भञ्छेत्स्यद्—त con. छिद्याद्, छेत्सीद् Ben. अञ्छिडद्, भञ्छेत्सीद् & अञ्छिन्न aor. छिन्न pp.
- छुद् 6 P. to cut छुदति pre. चुच्छोद् perf. छोदिता p. fut. भञ्छोदीद् aor.
- छुप् 6 P. to touch छुपति pre. चुच्छोप perf. छोप्ता p. fut. छोप्स्यति fut. भञ्छोप्स्यद् con. भञ्छोप्सीद् aor.
- छुर 1 P. to divide छोरति pre. चुच्छोर perf. छोरिता p. fut. छोरिष्यति fut. भञ्छोरिष्यद् con. भञ्छोरीद् aor.
- छृ 6 P. to envelop. छुरति pre. (see above.)
- छृद् 1 P. & 10 U. to kindle छर्द्वति & छर्द्वति—ते pre. चञ्छर्द्व छादयांचकार—चक्रे &c. perf. छर्द्विता & छर्द्विता p. fut. छर्द्विष्यति & छर्द्विष्यति—ते fut. भञ्छर्द्विष्यद् & भञ्छर्द्विष्यद्—त con. भञ्छर्द्व & भञ्चिच्छर्द्व—त aor.
- छृद् 6 U. to play, to shine, vomit छृजति & छृन्ते pre. चञ्छर्द्व—चञ्छृदे perf. छर्द्विता p. fut. छर्द्विष्यति or छत्स्यति—ते fut. भञ्छर्द्वि & भञ्छर्द्वि aor. छृद्याद्, छर्द्विषीद् & छृत्सी! ben. चिच्छर्द्विषति—ते and चिच्छृत्सति—ते des.
- छो 4 P. to cut. छयति pre. चञ्छौ perf. छाता p. fut. छत्स्यति fut. भञ्छात्स्यद् con. भञ्छाद् & भञ्छासीद् aor. चिञ्छात्स्य des. छात or छित pp. छात्वा or छित्वा ger. Pass. छायते pre.

ज--

- जस् 2 P. to eat, to consume जक्षिति pre. जजक्ष perf. जक्षिता p. fut. जक्षिष्यति fut. अजक्षिष्यत् con. अजक्षीत् aor. जक्ष्यात् ben. Cau:—जक्षयति pre. अजजक्षत् aor. जक्षित pp.
- जञ् 1 P. to fight, जञ्जति or जञ्जते pre. जञ्जज or जञ्जज perf. जञ्जिता or जञ्जिता p. fut. अजञ्जीत् or अञ्जञ्जीत् aor.
- जट् 1 P. to become twisted जटति pre. जजट perf. जटिता p. fut. अजटीत् aor.
- जन् 4 P. to be born जायते pre. जज्ञे perf. जनिता p. fut. जनिष्यते fut. अजनिष्यत् con. अजनि—अजनिष्ट aor. जनिषीष्ट ben. जिजनियति des. Pass:—जन्यते or जायते pre. अजनि Cau:—जनयति pre. अजीजनत् aor. जनिष्वा aor. ger. जात pp.
- जप् 1 P. to mutter जपति pre. जजाप perf. जपिता p. fut. जपिष्यति fut. अजपिष्यत् con. अजपीत् or अजापीत् aor. जप्स्यात् ben. जिजपिषति des. Pass:—जप्यते pre. अजापि aor. Cau:—जापयति—ते pre. अजीजपत्-त् aor.
- जम् 1 A. to yawn जम्भते pre. अजम्भे perf. जम्भिता p. fut. अजम्भिष्ट aor. जम्भिषीष्ट ben. जिजम्भिषते des. Cau:—जम्भयति pre. अज-जम्भत् aor.
- जप् 1 P. to copulate जनति or जम्भति pre. अजाम, जजम्भ perf. जभिता or जम्भिता p. fut. अजभीत् or अजम्भीत् aor.
- जव् 1 P. to eat जवति pre. अजाम perf. जपिता p. fut. अज-नीत् aor.
- जल्प् 1 P. to murmur, to prattle जल्पति pre. अजल्प perf. जल्पिता p. fut. जल्पिष्यति fut. अजल्पिष्यत् con. अजल्पीत् aor. Pass. जल्प्यते pre. अजल्पि aor. जल्पित pp.
- जङ् 1 U. to hurt, to kill जङ्गति—ते pre. अजाव or अजवे perf.

अविता p. fut. अज्जीवत् & अज्जीवित् aor.

अस् 4 P. to set free अस्यति pre. अजास perf. असित p. fut.
अजसत् or अजासीत् aor.

अस् 10 U. to hurt आसयति—ते pre. आसयांचकार—चके &c pert.
आसयिता p. fut. अजीजसत्—स aor.

आगृ 2 P. to awake आगर्ति pre. अजागार-गर & आगर्तांचकार perf.
आगरिता p. fut. आगरिष्यति fut. अजागरिष्यत् con. अजागरीत्
aor. आगर्तात् ben. अजागरिषति des. Pass:—आगर्षते pre. अजागर्ति
aor. Cau:—आगरयति—ते pre. अगर्तित pp.

*अि 1 P. to conquer जयति pre. जिगाय perf. जेता p. fut:
जेष्यति fut. अजेष्यत् con. अजेषीत् aor. जीयात् ben. जिगीषति
des. Cau:—जाययति—ते pre. अजीजपत्—स aor. जित pp. जित्वा
ger. जेतुम् inf.

†जिरे 5 P. to kill जिरिषाति pre.

जिन् 1 P. to be pleased जिन्वति pre. जिजिन्व perf. जिन्विता
p. fut. अजिन्वीत् aor.

जिञ् 1 P. to sprinkle जेषति pre. जिजेष perf. जेषिता p. fut.
जेषिष्यति fut. अजेषीत् aor.

जीव् 1 P. to live जीवति pre. जिजीव perf. जीविता p. fut. जीवि-
ष्यति fut. अजीविष्यत् con. अजीवीत् aor. Pass. जीव्यते pre. अजीवि
aor. Cau. जीवयति—ते pre. जीवित्वा ger. जावितुम् inf. जीवित pp.

जुर् 6 A. to like जुपते pre. जुजुषे perf. जोषिता p. fut. अजोषित
aor. Pass. जुष्यते pre. अजोषि aor. Cau. जोषयति—ते pre. अजुजुषत्-स
aor. जुष्ट pp.

* It is Atmanepadi when it is preceded by prepositions
वि & परा.

† This root is found only in the Vedas.

ञु 1 P. & 10 U. to think, to examine औषति & औषयति-ते
pre. ञुऔष & औषयांचकार-चक्रे perf. औषिता औषयिता p. fut.
अऔषीत् & अञुऔषत्-त aor. ञुट pp.

ञृम् 1 A. to yawn ञृम्नते pre. अञृम्ने perf. ञृम्निता p. fut.
ञृम्निष्यते fut. अञृम्निष्यत con. अञृम्निष्ट aor. ञृम्नित or ञृम्न pp.

ञ 4 P. to grow old जीर्यति pre. जंजार perf. जरिता or जरीता
p. fut. जरिष्यति, जरीष्यति fut. अजरिष्यत्, अजरीष्यत् con. अजारीत्
or अंजर्त् aor. जीर्यात् ben. जिजरिषति, जिजरीयति or जिजीर्यति
des. Can:—जरयति—ते pre. Pass जीर्यते pre. जीर्ण pp.

ञ 1 & 9 P. to wear out जंरति or जृणति pre. जंजार perf.
जरिता or जरीता p. fut. अजारीत् aor. Can:—जारयति ते pre.

ञ 10 U. to grow old जारयति—ते pre. जारयांचकार-चक्रे, &c. perf.
आरयिता p. fut. अजीजर्त्-त aor.

जे 1 A. to go जेरते pre. जिजेरे perf. जेयिता p. fut. अजेषिष्ट
aor.

जे 1 A. to try जेहेते pre. जिजेहे perf. जेहिता p. fut. अजेहेष्ट aor.

जै 1 P. to decay जायति pre. अजौ perf. जाता p. fut. अजासीत्
aor. जायात् ben. जिजासति des.

ज्ञ 10 U. to know, to cause to know, to see, to please ज्ञप-
यति—ते pre. ज्ञपयांचकार-चक्रे, &c. perf. ज्ञपयिता p. fut. ज्ञप-
यिष्यति—ते fut. अज्ञपयिष्यत्-त con. अजिज्ञपत्-त aor. ज्ञीप्स-
ति—ते or जिज्ञपयिषति—ते des.

ज्ञा 9 U. to know जानाति & जानीते pre. अज्ञौ or अज्ञे perf.
ज्ञाता p. fut. ज्ञास्यति—ते fut. अज्ञास्यत्-त con. अज्ञासीत् or
अज्ञास्त aor. ज्ञायात्, ज्ञेयात् & ज्ञासीष्ट ben. जिज्ञासति—ते des. Cau:-
ज्ञापयति—ते & ज्ञपयति—ते pre. अजिज्ञपत्-त aor. Pass ज्ञाबते
pre. अज्ञायि aor. ज्ञातुम् inf, ज्ञात्वा ger, ज्ञात pp.

ज्ञा 10 U. to direct ज्ञापयति—ते pre. ज्ञापयामाँश्चकार—चक्रे perf.
ज्ञापयिता p. fut. ज्ञापयिष्यति—ते fut. अज्ञापयिष्यत् व con. Pass:—
ज्ञाप्यते pre. ज्ञापित pp.

ज्या 9 P. to become old जिनाति pre. जिज्यौ perf. ज्यता p. fut.
ज्यास्यति fut. अज्यासत् con. अज्यासीत् aor. जीवात् ben.
जिज्यासति des. Pass. जीयते pre. अज्याबि aor. Can. ज्यापयति—
ते pre. जीन pp. जीत्वा ger.

जु 1 A. to go जुवते pre. जुजुवे perf. जुता p. fut. अजुष्ट aor.

जि 1 P. to conquer जयति pre. जिजाय perf. जेता p. fut. अजैरीत् aor.

जि 10 U. to become old जावयति—ते pre. जायमाँश्चकार—चक्रे
&c. perf. जाययिता p. fut. अजिजियत्—त aor.

ज्वर् 1 P. to be hot with fever or passion ज्वरति pre. अज्वार
perf. ज्वरिता p. fut. ज्वरिष्यति fut. अज्वरिष्यत् con. अज्वारीत्
aor. ज्वर्ण pp.

ज्वल् 1 P. to burn, to glow ज्वलति pre. अज्वाल perf. ज्वलिता
p. fut. ज्वलिष्यति fut. अज्वलिष्यत् con. अज्वालीत् aor. ज्वलित pp.

झ—

झर् 1 P. to kill झरति pre. अझाष perf. झयिता p. fut. अझनीत्—
अझाषीत् aor.

झव 1 U. to take, to put on झगति—ते pre. अझाष or अझवे
p. rf. झयिता p. fut. अझनीत्, अझाषीत् or अझाषिट aor.

ट—

टक् 10 U. to blind, to tie टंक गति—ते pre. टंकाँश्चकार—चक्रे,
&c. perf. टंकयिता p. fut. अटटंकत्—त aor. टंकित pp.

टल् 1 P. to be confused टलति pre. टटाल perf. टळिता p.
fut. अटलीत् aor.

६६ 1 A. to go, to move ६६ते pre. ६६टिके perf. ६६किता p. fut.
अ६६किट् aor.

६७ 1 A. to go, to move ६७ते pre. ६७टिके perf. ६७किता p. fut.
अ६७किट् aor.

६८ 10 U. to throw, to send ६८यति—ते pre. ६८यांचकार—चक्रे,
perf. ६८यिता p. fut. अ६८यत्—त aor.

६९ 1 A. to go ६९ते pre.

७--

७० 10 A. to gather, to heap ७०यने pre. ७०यांचकारे perf.
७०यिता p. fut. अ७०यत् aor.

७१ 10 A. to throw, to send ७१ति—ते pre. ७१यांचकार—चक्रे,
perf. ७१यिता p. fut. ७१यिष्यति—ते fut. अ७१यिष्यत्—त con.
अ७१यत्—त

७२ 4 P. to throw ७२ति pre. ७२टि perf. ७२यिता p. fut. अ७२यत् aor.

७३ 10 A. to gather ७३ते pre. ७३यांचकारे perf. ७३यिता p. fut.
अ७३यत् aor.

७४ 10 U. to throw ७४यति—ते pre. ७४यांचकार—चक्रे perf.
७४यिता p. fut. अ७४यिष्यत्—त aor.

७५ 10 U. to heap ७५यति—ते pre. ७५यांचकार—चक्रे perf.

७६ 1 A. to fly, to go ७६ते pre. ७६टि perf. ७६यिता p. fut.
७६यिष्यते fut. अ७६यिष्यत् con. अ७६यिष्ट aor. ७६यिषीष्ट Ben
७६यिष्यते des. ७६यित or ७६यि pp.

७७ 4 A. to fly to go ७७ते pre. ७७टि perf. &c. ७७त. pp.

७८ 10 U. to throw up ७८यति—ते pre. ७८यांचकार—चक्रे
perf. ७८यिता p. fut. अ७८यत्—त aor.

ढ -

ढोक्ते 1 A. to go, to approach ढोकते ढुढोके perf. ढोकिता p. fut.
ढोकिष्यते fut. अढोकिष्यत con. अढोकिष्ट aor. ढोकिषीष्ट Ben.
Cau:—ढाकवाति—ते pre. अढुढोकृत्—त aor. ढोकित pp,

त -

तक् 1 P. to bear, to laugh तक्कति pre. तत्कि perf. तकिता p. fut.
अतक्कीत् aor, तक्ति pp,

तक्ष् 1 P. to cut to wound तक्षति pre. तत्क्ष perf. तक्षिता or तष्ट
p. fut. तक्षिष्यति, तक्षति fut, अतक्षीत् aor. तक्ष्वात् ben, तष्ट pp.
तक्षिष्वा or तष्टा ger.

तक्ष् 5 P. to cut तक्ष्योति pre. (for the other forms, see
the above root)

तंग् 1 P. to go, to shake तंगति pre. ततंग perf. तंगिता p. fut.
अतंगित aor. तंगित pp,

तञ्ज् 1 P. to go तञ्जति pre. ततञ्ज perf. तञ्जिता p. fut. अतञ्जीत् aor.
तञ्ज् 7 P. to contract, to shrink तनक्ति pre. ततञ्ज perf. तञ्ज्ना
तञ्जिता p. fut. तञ्ज्यति, तञ्जिष्यति fut. अतञ्ज्यत्—अतञ्जिष्यत्
con. तञ्जित pp,

तट् 1 P. to grow तटति pre, तताट perf. तटिता p. fut. अतटीत्
& अताटीत् aor,

तड् 10 U. to beat ताडयति—ते pre. ताडयांचकार—चक्रे &c. perf.
ताडयिता p. fut, ताडयिष्यति—ते fut. अताडयिष्यत्—त con. अती-
तडत्—त aor. Pass:—ताड्यते pre. ताडित pp.

तड् 1 A. to beat तडते pre. ततडे perf. तडिता p. fut. अतंडत aor.
तन् 8 U, to spread, to go तनाति & तनुते pre. ततान & तेने perf.

तनिता p. fut. तनिष्यति—ते fut. अतनिष्यत्—त con. अतनीत्, अतानीत् & अतनिष्ट अतत aor. तन्यात् & तनिषीष्ट ben. तितांसति—ते, तितंसति—ते or तितनिषति—ते des. Pass:—तन्यते & तायते pre. अतानि aor. Cau:— तानयति—ते pre, अतीतनत्—त aor. तत pp. तनिष्वा & तस्या ger.

तप् 4 A. to trouble, to be powerful तप्स्यते pre. तेपे perf. तप्ता p. fut. तप्स्यते fut. अतप्स्यत con. तप्सीष्ट ben. अतप्त aor. तप्त pp.

तप् 1 U. to shine, to heat तपति—ते pre. तताप तेपे &c. perf. तप्ता p. fut. अताप्सीत् & अतप्त aor. तप्यात् तप्सीष्ट ben. तितप्सति des, Pass:—तप्यते pre, अतप्त aor. Cau:—तापयति—ते pre. अतीतपत्—त aor. तप्त pp.

तप् 10 U. to heat तापयति—ते pre. तापयांचकार—चक्रे perf. तापयिता p. fut. अतीतपत्—त aor.

तप् 4 P. to be suffocated, to be fatigued ताम्ब्यति pre. तताम् perf. तनिता p. fut. तनिष्यति fut. अतनिष्यत् con. अतनीत् aor. तांत pp. तनिष्वा & तन्या ger.

तप् 1 A. to go, to protest तयते pre. तेये perf. तयिता p. fut. अतयिष्ट aor.

तर्क 10 U. to guess, to suppose, तर्कयति—ते pre. तर्कयांचकार—चक्रे, &c. perf. तर्कयिता p. fut. तर्कयिष्यति—ते fut. अतर्कयिष्यत्—त con. अतर्कयत्—त aor. तर्कित pp. तर्कयिष्वा ger.

तर्ज 1 P. threaten, to censure तर्जति pre. ततर्ज perf. तर्जिता p. fut. तर्जिष्यति fut. अतर्जिष्यत् con. अतर्जीत् aor. तर्जित pp.

तर्ज 10 A. to blame तर्जयते pre. तर्जयांचक्रे perf. तर्जयिता p. fut. अततर्जत aor. तर्जित pp.

तर्ह 1 P. to kill, to hurt तर्हति pre. ततर्ह perf. तर्हिता p. fut. अतर्हीत् aor.

- नंस 1 P. & 10 U. to decorate, to assume तंसति & तंसयति—ते
pre. तंसस & तंसबांचकार—चके perf. तंसिता & तंसयिता p.
fut. अतंसीद् & अतिरंसद्—त aor.
- ताब् 1 A. to spread, to protect तायते pre. तायि perf. तयिता
p. fut. अतायिष्ट, अतायि aor. Cau:—ताययति—ते pre.
अततायद्—त aor.
- तिक् 1 A. to go तेकते pre. तेकिता p. fut. अतेकिट् aor.
- तिक् 5 P. to attack तिक्नाति pre. तितेक् perf. तेकिता p. fut.
अतेकीद् aor.
- तिग् 5 P. to attack तिग्नोति pre. तितेग perf. तेगिता p. fut.
अतेगीद् aor.
- तिष् 5 P. to hurt तिष्नाति pre. तितेष perf. तेषिता p. fut.
अतेषीद् aor.
- तिञ् 1 A. to endure, to suffer with courage तितिष्ठते pre.
तितिक्षांचके perf. तितिष्ठिता p. fut. तितिक्षिष्यते fut. अतितिक्षिष्यत
con. अतितिक्षिष्ट aor. तितिक्षिष्योऽ ben. तितिष्ठते des. Cau:—
तेज्जयति—ते pre.
- तिज् 10 U. to sharpen तेज्जति—ते pre. तेज्जबांचकार—चके perf.
तेज्जयिता p. fut. अतीतिज्जद्—त aor.
- तिप् 1 A. to drop down, to sprinkle तेषते pre. तितिपे perf.
तेप्ता p. fut. तेप्स्यते fut. अतेप्स्यत con. तिप्सीष्ट ben. अतिप्त्त aor.
- तिम् 1 P. to be wet. तेनाति pre. तितेम् perf. तेमिता p. fut.
अतेमीद् aor. तिमिष pp.
- तिम् 4 P. to make wet तिम्यति pre. (see the above root.
for the other forms.)
- तिल् 1 P. to go तेलति pre. तितेल perf. तेलिता p. fut. अतेलीद्
aor.

Digitized by Google

तुष् 1 & 6 P. to kill तोषति & तुषति pre. तुतोष perf. तोषिता p. fut. अतोषीत् aor.

प् 1 P. to kill तुम्पति pre. तुमुम्प perf. तुम्पित्वा p. fut. अतुम्पीत् aor. तुम्बात् ben.

तुम् 4 & 9 P. to hurt, to kill तुम्बति & तुम्नाति pre. तुतोम् perf. तोम्बिता p. fut. अतोम्बीत् aor.

तुम् 8 P. to make haste तुतोर्ति pre. तुतोर perf. तोरित्वा p. fut. अतोरीत् aor.

तुर्ध्व 1 P. to kill, to hurt तुर्ध्वति pre. तुतुर्ध्व perf. तुर्ध्वित्वा p. fut. अतुर्ध्वीत् aor.

तुल् 1 P. & 10 U. to rise, to weigh, to examine तोलति & तोलयति—ते (तुलयति—ते) pre. तुतोल & तोलयांचकार—चक्रे, perf. तोलिता & तोलयिता p. fut. तोलिष्यति, तोलविष्यति—वे fut. अतोलिष्यत्, अतोविष्यत्—त con. तोल्यात् तोलविधीष्ट Ben. अतोलीत् & अतुलत्—त aor. Pass:—तुल्यते & तोल्यते pre. तोलित pp.

तुष् 4 P. to be pleased, or satisfied तुष्यति pre. तुताष perf. तोष्टा p. fut. तोषयति fut. अतोषयत् con. तुष्यात् ben. अतुष्यत् aor. Can:—तोषयति—ते pre. अतुतुषत्—त aor. Pass:—तुष्यते pre. अतोषि aor. तुष्ट pp. तुष्टा ger. तोडुम् inf.

तुस् 1 P. sound तोसति pre. तुतोस perf. तोसिता p. fut. अतोसीत् aor.

तूज् 10 U. to contract. तूजयति—ते pre. तूजयांचकार—चक्रे perf. तूजयिता p. fut. अतुतूजत्—त aor.

तूज् 10 A. to fill up तूजयते pre.

तूह् 4 A. to go hastily तूहते pre. तुतूह perf. तूहिता p. fut. अतूहीत् aor.

- गृह् 1 P. to go गृह्णाति pre. तद्गृह्ण perf. गृह्णिता p. fut. अगृह्णीत् aor. गृह्ण्यात् ben.
- गृण् 8 U. to eat तर्णोति & तर्णुते, तृणोति & तृणुते pre. ततर्ण & ततृणे perf. तर्णिता p. fut. तर्णिष्यति-ते fut. अतर्णिष्यत्-त con. अतर्णित्, अतर्णित, अतर्ण aor.
- गृष् 1 P. & 7 U. to split, to destroy तर्षति & तृणति, तृष्टे pre. ततर्ष & ततृष्टे perf. तर्षिता p. fut. तर्षिष्यति-ते fut. अतर्षिष्यत्-त con. अतृषत्, अतृष्टत् & अतर्षित aor. तृष्यात् & तर्षिषीत् & तृस्तीष्ट ben. तितर्षिषति-ते or तितृस्सति-ते des. तृष्ण pp.
- गृष् 4 P. to become satisfied गृष्णाति, pre. ततर्ष perf. तर्षिता तर्णा, तर्णा p. fut. तर्षिष्यति, तर्ष्यति, तृष्णाति fut. अतर्षिष्यत् अतर्ष्यत्, अतृष्णात् con. अतृषत्, अतर्षित्, अतृष्णीत्, अतृष्णीत् aor. तृष्णात् ben. तितर्षिषति, तितृष्णाति des. तृष्ण pp. तर्षितुम् चतुम्, तर्षुम् inf.
- गृष् 5 P. to be pleased तृप्तेति pre. ततर्ष perf. तर्षिता p. fut. अतर्षीत् aor. तृष्णात् ben. तितर्षिषति or तितृष्णाति des. तर्षित pp. तर्षित्वा ger.
- गृष् 6 P. to be pleased तृप्ति pre. (see above.)
- हृप् 1 P. & 10 U. to light, to kindle, तर्पति & तर्पयति-ते pre. ततर्ष & तर्पयामास-आके, &c. perf. तर्पिता & तर्पयिता p. fut. अतर्पित् & अतर्पयित्-त aor.
- हृष् 4 P. to be thirsty तृष्णाति pre. ततर्ष perf. तर्षिता p. fut. तर्षिष्यति fut. अतर्षिष्यत् con. अतृषत् aor. तृष्यात् ben. Can:—तर्षयति-ते pre. अतृषित्-त & अतर्षयित्-त aor. तृषित pp. तृषित्वा & तर्षित्वा ger.
- हृङ् 7 P. to injure, to kill. हृणोति pre. ततर्ष perf. तर्षिता p. fut. तर्षिष्यति fut. अतर्षिष्यत् con. अतर्षित् aor. तृष्यात् ben.

- तिनुष्मति & तितुंहिगति des. Cau:—तर्ह्यति—ते pre. अस्ततर्ह्य—
अतीनुह्य—त aor. Pass. तृष्यते pre. अतर्हि aor. कृषित pp-
तर्हिष्य ger. तर्हिनु inf.
- तृ 6 P. to kill, to hurt तृष्यति pre. अतर्ह्य perf. तर्हिष्य or तर्ह्य
p. fut. तर्हिष्यति or तर्ह्यति fut. अस्तर्ह्य or अतृष्य aor.
तृष्य pp. तर्हिष्या or तृष्या ger.
- तृ 10 U. to kill. तर्ह्यति—ते pre. तर्ह्यमांश्चकार—चक्रे perf. तर्ह्य-
विष्य p. fut. अस्तर्ह्य—त & अतीनुह्य—त aor.
- तृ 6 P. to kill तृष्यति pre. तर्ह्य perf. तृष्या or तृष्या p. fut.
तृष्यति, तृष्यति fut. अतृष्यन्, अतृष्यन् con. अतृष्य or
अतृष्यी aor. तृष्या ben. तितुष्मते or तितुंहिगति des.
- तृ 1 P. to cross over, to swim तृष्यति pre. तृष्यत् perf. तृष्यत्
तृष्यत् p. fut. तृष्यति, तृष्यति fut. अतृष्यन्, अतृष्यन् con.
अतृष्य aor. तृष्या ben. तृष्यति, तृष्यति, तृष्यति des.
तृष्य pp. तृष्या ger. Pass:—तृष्यते pre. तृष्यते perf. तृष्यत्, तृष्यत्,
तृष्यत् p. fut. अतृष्य aor. तृष्यति, तृष्यति तृष्यति, ben. Cau:—
तृष्यति—ते pre.
- तेज् 1 P. to protect तेज्यति pre. तेज्यत् perf. तेज्यत् p. fut.
अतेज्य aor.
- तेप् 1 A. to drop down, to shake तेप्ये pre. तेप्ये perf. तेप्यत् p.
fut. अतेपिष्ट aor.
- त्यज् 1 P. to abandon त्यज्यति pre. त्यज्यत् perf. त्यज्यत् p. fut.
त्यज्यति fut. अत्यज्यन् con. अत्यज्यी aor. त्यज्या ben. Cau:—
त्याज्यति—ते pre. अत्यज्यन्—त aor. Pass. त्यज्यते pre.
अत्याज्य aor. त्यज्य pp. त्यज्या ger. त्यज्यन् inf.
- यङ् 1 A. to go यङ्गते pre. यङ्गत् perf. यङ्गत् p. fut. यङ्ग-
त् aor.

च(ञ)त् 1 P. to go चत्सति or चत्सति pre. तच्चात् or तच्चात् perf.
चत्सिता or चत्सिता p. fut. अचत्सीत् or अचत्सीत् aor.

चंग् 1 P. to move चंगति pre. तचंग perf. चंगिता p. fut. अचं-
गीत् aor.

चङ् 1 P. to try चङति pre. तचङ perf. चङिता p. fut. अचङीत् aor.

चप् 1 A. to be ashamed चपते pre. चेपे perf. चपिता or चप्ता
p. fut. चपिष्यते, चप्स्यते fut. अचपिष्यत्, अचप्स्यत् con. अचपिष्ट
or अचप्त aor. चपिषीष्ट or चप्सीष्ट ben. Can:—चपयति—ते pre.
अतिचपत्—त aor. चप्त pp. चपित्वा or चप्स्यत् ger. चपितुम्—चप्सुम्
inf.

चस् 1 & 4 P. to tremble, to fear चसति & चस्यति pre. तच्चात्
perf. चसिता p. fut. चसिष्यति fut. अचसिष्यत् con. अचासीत्
or अचसीत् aor. चस्वात् ben. Pass:—चस्यते pre. अचासि aor.
Cau:—चासयति—ते pre. अतिचसत्—त aor. चस्त pp. चसित्वा
ger. चसितुम् inf.

चस् 10 U. to go, to hold, to oppose चसयति—ते pre. चसयांचकार—
चके, &c. perf. चसयिता p. fut. अतिचसत्—त aor.

चिस् 1 P. to go चिस्सति pre. तिचिस्स perf. चिस्सिता p. fut. अ-
चिस्सीत् aor.

चुद् 4 & 6 P. to tear, to break. चुव्यति—चुदति pre. तुचोद
perf. चुदिता p. fut. चुदिष्यति fut. अचुदिष्यत् con. अचुदीत्
aor. चुव्यात् ben. Can:—चोदयति—त pre. अतुचुदत्—त aor. Pass.
चुदयते pre. अचोदि aor. चुदित pp. चुदित्वा ger.

चुद् 10 A. to tear चोदते pre. चोदयांचके perf. चोदयिता p. fut.
अतुचुदत् aor.

कुप् } 1 & 6 P. to kill कोपति, कुपति & कुपति pre.

बै 1 A. to protect चायते pre. तचे perf. चातं p. fut. चास्यते fut. अचाद्यत con. अचास्य aor. चासीष्ट ben. Cau.—चापयति—ते pre. अतिवपत्—त aor. Pass. चायते pre. अचायि aor. चात pp. चानुम् inf.

चौक् 1 A. to go. चोक्ते pre. तुचोक्ते perf. चोकिता p. fut. चोक्स्वते fut. अचोकिष्ट aor.

चक्ष् 1 P. to pare चक्षति pre. तचक्ष perf. चक्षिता or चक्षा p. fut. चक्षिष्यति, चक्षति fut. अचक्षीत्—अचक्षीत् aor. चक्ष्यात् ben.

चङ् 1 P. to go, to shake. चङति pre. तचङ perf. चङिता p. fut. अचङीत् aor.

चव् 6 P. to cover, चवति pre. तचाच perf. चविता p. fut. अचवीत् aor.

चव् 1 P. to go, to move. चवति pre. तचव perf. चविता p. fut. अचवीत् aor. चव्यात् ben.

चव् 1 A. to hurry, to move with speed. चरते pre. तचरे perf. चरिता p. fut. अचरिष्ट aor. चरिषीष्ट ben. तित्वरिषते des. चरित or कूर्ण pp. Cau. चरयति pre. अतचरत् aor.

चिप् 1 U. to shine, to glitter. चेषति—ते pre तित्वेष perf. चेषा p. fut. चेषति—ते fut. अचेषत्—त con. अचिषत्—त aor.

चस् 1 P. to proceed with fraud. चरति pre. तचार perf. चरिता p. fut. अचारीत् aor.

थ--

थुङ् 6 P. to cover, to hide थुङति pre. तुथोङ perf. थोङिता p. fut. अथोङीत् aor.

थुर् 1 P. to injury, to hurt थु (यु) रति pre. तुथूर्व perf. थूर्वित p. fut. अथूर्वीत् aor.

द--

- दृक् 1 P. to bite, to sting दृशति pre. दृशति perf. दृष्टा p. fut.
दृशति fut. अदृशीत् aor. दृष्ट्वा ben. दिदृशति des. दृष्ट pp.
दृष्टुं inf. दृष्ट्वा ger.
- दृक् 1 A. to go in speed, to grow, to hurt दृक्षते pre. दृक्षते perf.
- दृक् 5 P. to kill to protect दृक्षति pre. दृक्षति perf. दृक्षिता p.
fut. अदृक्षीत् aor.
- दृष्ट्वा 10 U. to fine, to punish, दृष्ट्वाति—ते दृष्ट्वाचकार—चक्रे
&c. perf. दृष्ट्वाति p. fut. दृष्ट्वायिष्यति—ते fut. अदृष्ट्वायिष्यत्—त
con. अदृष्ट्वात्—त aor. दृष्ट्वात pp.
- दृक् 1 A. to give दृक्षते pre. दृक्षते perf. दृक्षिता p. fut. दृक्षिते
fut. अदृक्षित con. अदृक्षित aor. दृक्षित ben. दिदृक्षते des.
Can:—दृक्षति—ते pre. अदृक्षत्—त aor.
- दृक् 1 A. to hold, to present दृक्षते pre. दृक्षते perf. दृक्षिता p.
fut. अदृक्षित aor. दृक्षित ben. दिदृक्षते des. Can:—दाधमि
—ते pre. Pass. दृक्षते pre.
- दृक् 10 U. to command, to send दृक्षति—ते & दृक्षयति—ते
pre. दृक्षयाचकार—चक्रे, &c. दृक्षयाचकार—चक्रे &c. perf.
- दृक् 5 P. to hurt, to go, to deceive, दृक्षति pre. दृक्षति perf.
दृक्षिता p. fut. दृक्षयति fut. अदृक्षयत् con. अदृक्षीत् aor.
दिदृक्षति, धीदृक्षति & दिदृक्षति des. दृष्ट्वा pp. दृक्षित—दृष्ट्वा ger.
- दृक् 4 P. to be tamed, to conquer दृक्षति pre. दृक्षति perf.
दृक्षिता p. fut. दृक्षयति fut. अदृक्षयत् con. अदृक्षत् aor.
दृक्षित or दृष्ट्वा pp. दृक्षित or दृष्ट्वा ger.
- दृक् 1 A. to pity, to protect, to love, to go, to give दृक्षते pre.
दृक्षयाचक्रे, &c. perf. दृक्षिता p. fut. दृक्षयते fut. अदृक्षयत् con.
अदृक्षित aor. दृक्षित pp.

- हरिद्रा 2 P. to be poor or needy हरिद्राति pre. हरिद्रांचकार or
हरिद्रौ perf.. हरिद्रिता p. fut. अहरिद्रीत् or अहरिद्रासीत् aor.
हरिद्रयात् ben. हरिद्रिहासति or हरिद्रिष्यति des. हरिद्रित pp.
हल् 1 P. to burst open, to expand हलति pre. हलत् perf.
हलिता p. fut. अहल्लीत् aor. हलित pp. Can:—to eat, to tear
हलति or हलति pre.
हल् 4 P. to perish हलति pre. हलत् perf. हलित p. fut.
अहलीत् aor.
हंस् 10 A. to see, to bite हंसते pre. हंसवांचके perf.
हृ 1 P. to burn, to pain हृति pre. हृत् perf. हृत्वा p.
fut. भक्षति fut. अवहत् con. अभासीत् aor. हृत्वात् ben.
विद्यति des. Can:—हाहयति—ते pre. असीदहृत्—त् aor. Pass.
हृते pre. अहाहि aor. हृत्वा pp. हृत्वा ger. हनुम् inf.
दा 1 P. to give दच्छति pre. दत्तौ perf. दाता p. fut. दास्यति fut.
अदास्वन् con. अदात् aor. देवात् ben. दिस्तति des. Pass:—दीयते
pre. Can:—दायति—ते pre. अदीदपत्—त् aor. दत्त pp. ददात्वा
ger. दानुम् inf.
दा 2 P. to cut. दाति pre. (see above for the other forms)
दा 8 U. to give, to put दक्षति & दत्ते pre. दत्तौ & दत्ते perf. दाता
p. fut. दास्यति—ते fut. अदास्वत्—त् con. अदात् & आदत्त aor.
देवात् & दादीष्ट ben. दिस्तति—ते des. दत्त pp. ददात्वा ger.
दानुम् inf. Pass. दीयते pre. अदाहि aor.
हान् 1 U. to make straight क्षीरांसति—ते pre.
हान् 1 U. to cut, to divide हानति—ते pre.
हास् 1 A. to give हसते pre.
हास् 5 P. to kill, injure हञ्जति pre.
हात् 1 U. to give हासति—ते pre.

दि॒ 4 P. to shine, to throw, to play, to sell, to trifle with,
to rejoice, to be sleepy दी॒यति pre. दि॒दे॒य perf. दे॒यिता p.
fut. अ॒दे॒यीत् aor. दी॒य्यात् ben. दु॒यु॒यति or दि॒शे॒यति des.
Pass:—दी॒यते pre. Cau:—दे॒यति—ते pre. अ॒दी॒यि॒त्—त aor.
यू॒त or यू॒न pp.

दि॒ 1 P. & 10 U. to cause to lament, to vex दे॒यति & दे॒य-
ति—ते pre. दि॒दे॒य & दे॒यमा॑न्कार—च॒क्रे &c. perf.

दि॒ 6 U. to produce, to grant, to allow दि॒शति—ते pre. दि॒दे॒श
& दि॒दे॒शे perf. दे॒श p. fut. दे॒शय॑ति—ते fut. अ॒दे॒शय॑त्—त con.
अ॒दि॒शत्—त aor. दि॒श्यात् & दि॒क्षी॒ष्ट ben. दि॒दि॒शति—ते des. Pass.—
दि॒श्यते pre. अ॒दे॒शि aor. Cau:—दे॒शय॑ति—ते pre. अ॒दी॒दि॒शत्—त
aor. दि॒ष्ट pp. दे॒ष्टुम् inf. दि॒ष्टा ger.

दि॒ 2 U. to anoint, to pollute दी॒य्ति & दि॒ये pre. दि॒दे॒य & दि॒दि॒दे
perf. दी॒या p. fut. दी॒यति—ते fut. अ॒दी॒यय॑त्—त con. अ॒दि॒शत् &
अ॒दि॒शत, अ॒दि॒श aor. दि॒श्यात् & दि॒क्षी॒ष्ट ben. दि॒दि॒शति—ते des.
Pass:—दि॒शते pre. अ॒दी॒दि॒ aor. Cau. दी॒यति—ते pre. अ॒दी॒दि॒शत्—त
aor. दि॒य्य pp. दि॒य्या ger. दी॒युम् inf.

दी॒ 4 A. to perish दी॒यते pre. दि॒दी॒ये perf. दा॒ता p. fut. दा॒स्यते
fut. अ॒दा॒स्यत con. अ॒दा॒स्त aor. दा॒सी॒ष्ट ben. दि॒दी॒यते des. दी॒त pp.

दी॒ 1 A. to invest with a sacred thread, to dedicate oneself
to, to sacrifice दी॒क्षते pre. दि॒दी॒क्षे perf. दी॒क्षित्वा p. fut. अ॒दी॒क्षि॒ष्ट
aor. Pass:—दी॒क्षते pre. अ॒दी॒क्षे aor. Cau:—दी॒क्षय॑ति—ते
pre. अ॒दि॒दी॒क्षत्—त aor. दी॒क्षित pp. दी॒क्षित्वा ger. दी॒क्षे॒तुम् inf.

दी॒ 2 A. to shine, to appear दी॒यीते pre. दी॒याच॑क्रे perf. दी॒यित्वा
p. fut. दी॒यि॒ष्यते fut. अ॒दी॒यि॒ष्यत con.

दी॒ 4 A. to shine, to burn. दी॒यते pre. दि॒दी॒ये perf. दी॒यिता
p. fut. अ॒दी॒यि॒ष्ट & अ॒दी॒यि aor. दी॒यि॒ष्ट ben. दि॒दी॒यि॒ष्यते des.

Cau:—दीपयति—ते pre. अदीपयत्—त & अदीपयत्—त aor. Pass. दीप्यते pre. अदीपि aor. दीपे pp.

गु 1 P. to go, गच्छति pre. (for other forms see the following root.)

गु 5 P. to burn, to distress, to give pain गुहति pre. गुह्यत् perf. होता p. fut. होष्यति fut. अहोष्यत् con. अहोषीत् aor. गुह्यात् ben. गुह्यति des. Pass:—गूयते pre. अग्रावि aor. गूत or गून pp.

हृ 1 P. to kill हृ(हृ)वति pre.

हृ 10 U. to shake to and fro होलयति—ते pre. होलयांचकार—चक्रे perf. होलयिष्या p. fut.

हृ 4 P. to be wrong, to be impure हुष्यति pre. हुष्यत् perf. होष्य p. fut. अहोष्यत् con. होष्यति fut. अहुष्यत् aor. हुष्यात् ben. Pass. हुष्यते pre. अहोषि aor. हुष्ट pp.

हृ 2 U. to milk, to make a profit होग्धि & हुग्धे pre. हुग्धि & हुग्धे perf. होग्धा p. fut. होग्धति—ते fut. अहुग्धत् & अहुग्धत, अहुग्ध aor. हुग्धात् & हुग्धीष्ट ben. हुग्धति—ते des. Pass:—हुग्धते pre. अहोहि aor. Cau. होह्यति ते pre. अहूह्यत्—त aor. हुग्ध pp. हुग्धा ger. होग्धुम् inf.

हृ 4 A. to suffer pain, to be sorry हूयते pre. हूयते perf. ह्यति p. fut. ह्यिष्यते fut. अह्यिष्यत् con. अह्यिष्ट aor. ह्यिषीष्ट ben. हूयते des. Cau:—दाहयति—ते pre. अहूह्यत्—त aor. Pass. हूयते pre. अह्यि aor. हून pp.

हृ 6 A. to worship, to regard ह्रियते pre. ह्रिये perf. ह्यति p. fut. अह्यत् aor. ह्यीष्ट ben. ह्यिरियते des. Pass:—ह्रियते pre. अह्यि aor. Cau:—हरयति ते pre. अदीहरत्—त aor. हृत pp. हृत्वा ger. हर्तुम् inf.

हृ 4 P. to be glad, to be proud हृञ्चति pre. हर्ष्य perf.
 हर्षिता, हर्षा, हृप्ता p. fut. हर्षिष्यति, हृप्स्यति, हृप्स्यति fut.
 अहर्षिष्यत्, अहृप्स्यत्, अहृप्स्यत् con. अहर्षीत्, अहर्षीत्, अहर्षीत्
 अहृपत् aor. हृप्त्वा ben. दिहर्षिषति or दिहृप्सति des. Can:—
 हर्षयति—ते pre. अहीहृपत्—त or अहर्षयत्—त aor. हृप्त् pp.

हृ 1 P. & 10 U. to light, to kindle हर्षति & हर्षयति—ते pre.

दृ 1 P. to see, to visit, to know, पश्यति pre. ददर्श perf.
 दृष्टा p. fut. दृष्यति fut. अदृष्यत् con. अदर्शत् & अदृष्टीत्
 aor. दृष्ट्वा ben. दिदृक्षते des. Can:—दर्शयति—ते pre. अहीदृक्षत्—
 त & अददर्शत्—त aor. Pass. दृष्यते pre. अदर्श aor. दृष्ट pp.
 दृष्ट्वा ger. दृष्टुम् inf.

दृङ् 1 P. to be fixed or firm, to grow दृढति or दृङ्ति pre.
 दृढ्ये or दृङ्ह perf. दृढिता or दृङ्हिता p. fut. अदृढीत् or अदृ-
 ङ्हीत् aor. दृढित, दृढ or दृङ्हित pp.

दृ 4 P. to split open, to tear क्षीयति pre.

दृ 9 P. to tear, to divide क्षणाति pre. ददार perf. क्षरिता, क्षरीता
 p. fut. क्षरिष्यति, क्षरीष्यति fut. अक्षरिष्यत्, अक्षरीष्यत् con.
 अक्षरीत् aor. क्षीर्त्वा ben. दिक्षरिषति दिक्षरीषति, दिक्षीर्षति des.
 Pass. क्षीयते pre. क्षीर्ष pp.

दृ 1 A. to protect, to cherish दयते pre. दिश्ये perf. दाता p.
 fut. अदित aor. दासीट ben. दिस्तते des. Pass:—दीयते pre.
 Can:—दाययति—ते pre. दात pp.

दृ 1 A. to sport, to lament देवते pre. दिदेवे perf. देविता p.
 fut. देविष्यते fut. अदेविष्यत् con. अदेविट aor. Pass. देव्यते pre.

दृ 1 P. to purify, to be purified दाशति pre. ददौ perf. दाता
 p. fut. दास्यति fut. अदास्यत् con. अदासीत् aor. दावात् ben.
 दिदासति des. Pass:—दायते pre. Can:—दाययति ते pre. दात pp.

- को 4 P. to cut, to divide, to move. काति pre. करो perf. कृत p. fut. कर्वात् aor. देवात् ben. हिंसति des. Cau:—कापयति-ते pre. कित pp.
- कु 2 P. to advance towards, to attack. क्योति pre. कुयाव perf. क्योत्त p. fut. क्योष्यति fut. अक्योष्यत् con. अक्योषीत् aor. कुक्यति des. Pass:—कूयते pre. Cau:—कावयति-ते pre. अकू-यवत्-त् aor.
- शु 1 A. to shine. श्योतते pre. दिशुते perf. श्योतिता p. fut. श्योतिष्यते fut. अश्योतिष्यत् con. अश्योतिष्ट & अश्रुतत् aor. श्योति-शीष्ट ben. दिशुते & दिशोतिस्ते des. Cau:—श्योतयति-ते pre. अश्रुतवत्-त् aor. श्रुतित pp.
- क्षे 1 P. to despise क्षायति pre.
- वृष् 1 P. to run. वृनति pre. वृष्टान perf.
- व्रा 2 P. to run, to sleep व्राति pre. व्रौ perf. व्राता p. fut. व्रात्यति fut. अव्रात्यत् con. अव्रासीत् aor.
- व्राप् 1 P. to wish, to sound व्रांक्षति pre.
- व्राच् 1 A. to be able व्राचते pre.
- वृ 1 P. to run, to rush, to melt व्रवति pre. वृष्टाव perf. व्रोता p. fut. व्रोक्ष्यति fut. अव्रोक्ष्यत् con. अवृष्टवत् aor. वृष्टति des. Pass:—वूयते pre. अव्रावि aor. Cau:—व्रावयति pre. अविव्रवत् or अवृष्टवत् aor. वृत pp.
- वृण् 6 P. to kill वृणति pre.
- वृह् 4 P. to bear malice or hatred वृह्यति pre. वृष्टोह perf. व्रोहिता, व्रोह्या, व्रोह्य p. fut. व्रोहिष्यति or ध्रोक्ष्यति fut. अव्रोहिष्यत्, अध्रोक्ष्यत् con. अवृहत्-त् aor. Cau:—व्रोहयति-ते pre. अवृष्टवत्-त् aor. वृह्य or वृह्य pp. व्रोहन्, व्रोहन्ते, व्रोहन् inf.
- वृ 9 U. to kill, to hurt वृणाति & वृणीते pre.

वृक् 1 A. to sound, to grow वृकते pre.

व्रे 1 P. to sleep व्राचति pre.

वृप् 2 U. to hate व्रेष्टि & व्हिष्टे pre विव्रेव & विव्हिवे perf. व्रेष्टा p. fut. व्रेष्टवति-ते fut. अव्रेष्टवत्-त con. अवह्विष्टवत्-त aor. व्हिष्ट्वात् & व्हिष्टीष्ट ben. Pass. व्हिष्ट्यते pre. अवह्विष्टे aor. व्हिष्ट pp. व्रेष्टुम् inf.

वृक् 1 P. to cover, to appoint वृचति pre.

ध--

धक् 10 U. to destroy धक्कयति-ते pre. धक्कयांचकार—चके perf.

धञ् 1 P. to sound धजति pre.

धन् 1 P. to sound, धनति pre.

*धन् 8 P. to produce धंयति pre.

धन् 1 P. to go धन्वति pre.

धा 3 U. to put, to grant, to produce, to bear. दधाति, धत्ते pre. दधौ & दधे perf. धाता p. fut. धात्वाति-ते fut. अधात्वात्-त con. अधान् & अधित aor. धेयान् & धीसीष्ट ben. धित्सति-ते des. Pass:--धीयते pre. अधावि aor. Can:--धावयति-ते pre. अधीचपन्-त aor. हित pp.

धाव् 1 P. to flow, to run धावति pre, धावित pp.

धाव् 1 U. to rub, to wash धावति ते pre. दधव & दधवे perf. धावित्ता p. fut. धाविष्यति-ते fut. अधाविष्यत्-त con. अधावित् & अधाविष्ट aor. धावित--धौष pp. धावित्वा or धौत्वा ger.

धि 6 P. to have, to hold धियति pre.

धिक् 1 A. to kindle, to be fatigued धिक्ते pre.

* This root is found in the vedas.

धिञ् 5 P. to delight, to please विनोति pre. विधिञ् perf. धिन्विता
p. fut. अधिन्वीत् aor. विन्विद् ben. विन्वित pp.

धि 8 P. to sound दिधेष्टि pre. (It is found in the Vedas).

धृ 5 U. to shake, to excite धुनोति & धुनत pre. दुधाव & दुध्वे
perf. धोता p. fut. धोष्यति-ते fut. अधोष्यत्-त con. धूयात्, धूवीष्ट
ben. अधोवीत् & अधोष्ट aor. धृत pp.

धृञ् 1 A. to be kindled, to be weary दुजति pre. दुजते perf. धु-
क्षिता p. fut. अजुक्षिष्ट aor. दुक्षित pp.

धृ 1 & 6 P. to shake धवति & धुवति pre. दुधाव perf. धविता
p. fut. धविष्यति fut. अधविष्यत् con. अधावीत् & अधुवीत् aor.
धूयात् ben. धृत or धून pp.

धृ 5 & 9 U. to shake. धूनोति, धूनुते & धुनति, धुनीते pre. दुधाव
& दुध्वे perf. धोता & धविता p. fut. धोष्यति-ते, धविष्यति-ते
fut. अधोष्यत्-त, अधविष्यत्-त con. अधावीत् & अधविष्ट अधोष्ट
aor. धूत or धून pp. धूत्वा ger.

धृ 10 U. to shake धूनयति-ते pre.

धृष् 1 P. to heat, to be heated धूषायति pre. दुष्प & धूषायां-
कार perf. धूषिता & दूषयिता p. fut. दूषिष्यति, दूषयिष्यति
fut. अधूषिष्यत् अदूषयिष्यत् con. अधूषीत् & अधूषायात् aor.
धूष्यात् & धूषय्यात् ben. धूषयित pp.

धृश् 10 U. to make fragrant, to shine धूपयति-ते pre. दूषयां-
कार---चके, &c. perf. दूषयिता p. fut.

धृ 4 A to kill, to go धूयते pre.

धृ 1 U. 6 A. to be, to exist धवति-ते & धिक्ते pre. दधार &
दध perf. धर्ता p. fut. धरिष्यति-ते fut. अधरिष्यत्-त con.
अधधीत्-अधृत aor. धिक्वात् & ध्वीष्ट ben. धिधीरति-ते des.
धृत pp.

- धृ 10 U. to hold, to bear, to support धारयति-ते pre. धारयाम्-
चकार-चक्रे, &c. perf. धारयिता p. fut.
- धृ (धृ)ञ् 1 P. to go, to move धञति & धृञति pre.
- धृञ् 1 P. to come together, to hurt धर्षति pre. दधर्ष perf. धर्षित pp.
- धृञ् 5 P. to be bold, to be confident, to be proud or brave
धृञोति pre. दधर्ष perf. धर्षिता p. fut. धर्षिष्यति fut. अर्धर्षिष्यत्
con. अवर्षिदि aor. धृष्ट pp.
- धृञ् 1 A. & 10 U. to offend, to insult, to conquer. धर्षति
& धर्षयति-ते pre.
- धृ 9 P. to become old धृणाति pre.
- धृ 1 P to suck, to draw away धयति pre. दधौ perf. धाता
p. fut. अधात्, अधासीत् & अदधन् aor. धेवात् ben. धिस्तति
des. Pass. धीयते pre. अधादि aor. Cau. धापयति ते pre. अधी-
यत्त aor. धीत pp.
- धोर 1 P. to run, to be skilful धोरति pre. दुधोर perf.
- ध्या 1, P. to exhale, to blow, to throw away धयति pre.
दधौ perf. ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्या-
सीत् aor. ध्यावात् or ध्येवात् ben. दिध्यासति des. Pass.—
ध्यायते pre. अध्यादि aor. Cau.—धापयति-ते pre, अधिधपन्-त
aor. ध्यात pp.
- ध्ने 1 P. to think of, to ponder over, ध्यावति pre. दधौ perf.
ध्याता p. fut. ध्यास्यति fut. अध्यास्यत् con. अध्यासीत् aor.
ध्येवात् or ध्यावात् ben. दिध्यासति des. Pass. ध्यायते pre. अध्यादि
aor. Cau.—धापयति-ते pre. अधिधपन्-त aor. ध्यात pp.
ध्यात्वा ger. ध्यातुम् inf.
- धञ् 1 P. to go धञति or धञति pre.
- धञ् 1 P. to sound, to beat a drum धञति pre.

अस् 9 P. to glean अस्ति pre. दधास् perf.

अस् 10 U. to glean अस्तवति-ते pre. अस्तवां चकार—चक्रे perf.

आस् 1 P. to wish, to sound आस्ति pre.

आष् 1 A. to be able आपते pre.

आद् 1 A. to cut, to tear आदते pre.

भिज् 1 P. to go भिजति pre.

धु 1 P. to be firm. धुति pre.

धु

धुद्

धू

6 P. to go, to be firm धुति pre.

भै 1 P. to be pleased. or satisfied भावति pre.

भस् 1 A. to fall down, to perish भंसते pre. दभंसे perf. भंसिता
p. fut. भंसिष्यते fut. अभंसिष्यत con. अभसत् or अभंसिह
aor. भस्त pp.

भज् 1 P. to go भजति & भंजति pre.

भृत् 1 P. to sound, to echo, to thunder भृति pre. दभृत् perf.
भृतिता p. fut. भृतिष्यति fut. अभृतिष्यत् con. अभृतीत् or
अभृतीत् Cau:—to ring a bell भृति or भृतिति pre.
भृति pp.

भृ 1 P. to kill, to praise, to describe भृति pre. दभृत् perf.

न—

नक् 10 U. to perish नक्तति-ते pre.

*नक् 1 P. to go, to move नक्ति pre. नक्त perf.

*नक् 1 P. to go नक्ति pre.

नद् 1 P. to dance, to act नदति pre. ननाट perf. नदिता p. fut.

* These roots are written in the Dhatupatha with an initial न्.

नटिष्यति fut. अनटिष्यत् con. अनटीत् or अनाटीत् aor. Cau:—
नाटयति—ते pre.

नट् 10 U. to fall, to shine. नाटयति—ते pre.

नन्द् 1 P. to be pleased, to thrive नन्दाति pre. नमन्द् perf.
नन्दिता p. fut. अनन्दीत् aor. नन्द्यात् ben. नन्दित pp. Cau:—
नन्दयति—ते pre. Pass. नन्द्यते pre.

*नन् 1 P. to sound, to thunder नवति pre. ननाद् perf. नदिता
p. fut. अनादीत् or अनदीत् aor. Cau:—नादयति—ते pre.

*नट् 10 U. to shine, to tell नावयति—ते pre.

*नम् 1 A. 4 & 9 P. to kill, to hurt नभते, नभ्यति & नभ्नाति pre.

नमू 1 P. to salute, to bend, to sound नमति pre. ननाम perf.
नन्ता p. fut. नन्स्यति fut. अनस्यत् con. अनसीत् aor. नम्यात्
ben. निनंसति des. Cau:—नमयति or नामयति pre. Pass.
नम्यते pre. अनामि aor. नत pp. नत्वा ger. नन्तुम् inf.

नञ्* 1 A. to go, to protect नञते pre.

नर् 1 P. to bellow, to roar, to sound नर्वाति pre. ननर् perf.
नर्विता p. fut. नर्विष्यति fut. अनर्विष्यत् con. अनर्वात् aor. न-
र्वित pp.

*नल् 1 P. to bind, to smell नलति pre.

नल् 10 U. to bind नालयति—ते pre.

नश 4 P. to be lost, to perish नश्वाति pre. ननाश perf
नशिता or नंष्टा p. fut. नशिष्यति—नंश्वाति fut. अनशिष्यत्—अनं-
श्वात् con. अनशत् aor. नश्यात् ben. निनशाति or निनशिषति
des. Cau:—नाशयति—ते pre. अनीनशष्ट—त् aor. नत pp. नष्टा
नंष्टा or नशिस्वा ger. नष्टुम् inf.

* These roots are written in the Dhatupatha with an initial. ज्.

*नङ् 4 U. to tie, to bind नङ्यति ते pre. ननाह & नेहे perf. नञा p. fut. नत्स्यति-ते fut. अनत्स्यत्-त con. अनात्सीत् & अनञ्ज aor. नङ्यात् & नत्सीञ्च ben. निनत्स्यति-ते des. Pass:--नङ्यते pre. अनाहि aor. Cau.—नाहयति—ते pre. अनीनहत्-त aor. नञ् pp. नङ्गवा ger. नङ्गन् inf.

नाथ् 1 P. to ask, to be master, to harass नाथति pre. ननाथ perf. नाथिता p. fut. अनाथीत् aor.

नाय् 1 A. to bless नायते pre. ननाये perf. नायिता p. fut. अनायिष्ट aor. नायित pp.

*निञ् 3 U. to wash, to be purified, to nourish नेनेक्ति & नेनिक्ते pre. निनेज्ज & निनिजे perf. नेक्का p. fut. नेक्ष्यति-ते fut. अनेक्ष्यत्-त con. अनिजत्, अनेक्षीत् & अनिक्त aor. निज्यात्—निक्षीष्ट ben. निनिक्षति-ते des. Pass:—निज्यते pre, अनेजि aor. Cau: नेजयति—ते pre. अनेनिजत्-त aor. निक्त pp. निक्वा ger.

*निन्द् 1 P. to blame, to find fault with, to condemn निन्दति pre. निनिन्द perf. निन्दिता p. fut. अनिन्दीत् aor. निन्द्यात् ben. Cau. निन्दयति—ते pre. अनिनिन्दत्-त aor. निन्वित pp.

निद् 1 P. to blame, to reach नेहति pre. निनेह perf.

*निध् 6 P. to become thick निधति pre. निनेध perf.

*निष् 1 P. to sprinkle; to eat निन्वति pre.

*निष् 1 P. to think नेहति pre.

*निष् 1 P. to sprinkle नेषति pre.

निष्क् 10 A. to weigh, to measure निष्कवते pre.

*नित् 2. A. to kiss निस्ते pre.

* These roots are written in the Dhatupatha with an initial. द्.

- नी 1 U. to lead, to carry off, to marry, to settle नयति-
ते pre. निनाय & निन्ये perf. नेता p. fut. नेष्यति--ते fut. अने-
ष्यत्-त con. अनेषीत् & अनेष्ट aor. नीयात् & नेषीष्ट ben. नि-
नीयति--ते des. Pass:-नीयते pre. अनायि aor. Cau:-नाययति-
ते pre. अनीनयत्-त aor. नीत pp. नीत्वा ger. नेतुम् inf.
- नीत् 1 P. to colour नीलति pre.
- नीद् 1 P. to become fat, to grow नीवति pre.
- नृ 2 P. to praise, to commend नीति pre. नृनाय perf. नवित।
p. fut. नविष्यति fut. अनविष्यत् con. अनावीत् aor. नृनूयति
des. Cau:-नययति--ते pre. नृत pp.
- नुद् 6 U. to put, to incite, to remove, to throw नुदति-ते
pre. नृनाय & नृनुदे perf. नीता p. fut. नोष्यति--ते fut.
अनोष्यत्-त con. अनोषीत् & अनुत्त aor. नृयात् & नृस्तीष्ट
ben. नृनुस्सति--ते des. Cau:-नोदयति--ते pre. अनुनयत्-त
aor. Pass. नृयते pre. अनोदि aor. नृत् or नृत्त pp.
- नृ 6 P. to praise नृवति pre.
- नृद् 4 P. to dance, to represent on the stage. नृवति pre.
ननर्त्त perf. नर्त्तिता p. fut. अनर्त्तीत् aor. नृव्यात् ben. निनर्त्तयति
—निनृस्सति des. Pass:-नृवते pre. अनर्त्ति aor. Cau:-नर्त्तयति
pre. अनर्त्तितत् अननर्त्तत aor. नृत्त pp.
- नृ 1 & 9 P. to carry नरति & नृणाति pre.
- नेद् 1 A. to go, to reach नेवते pre.
- हु 2 A. to take, to hide हृते pre.

५--

वद् 1 P. & 10 U. to take, to accept पधति & पक्षयति--ते pre.

• These roots are written in the Dhatupatha with an initial. नृ.

पक् 1 U. to cook, to bake, to digest पचति—ते pre. पपाच & पेचे perf. पक्ता p. fut. पक्षति—ते fut. अपक्षत्—त con. अपाक्षीत् & अपक्ता aor. पक्ष्यात् & पक्षीष्ट ben. विपक्षति—ते des. Pass:—पच्यते pre. अपाचि aor. Cau:—पाचयति—ते pre. अपीपचत्—त aor. पक्ता pp.

पंच् 10 U. to spread पंचयति—ते pre.

पद् 1 P. to go, to move पटति pre. पपाट perf. पटिता p. fut. पटिष्यति fut. अपटिष्यत् con. अपटीत् or अपाटीत् aor. Can:—पाटयति—ते pre.

पट् 10 U. to clothe, to envelop पटयति—ते pre. पटयांचकार—चक्रे, &c. perf.

पठ् 1 P. to read, to study, to describe पठति pre. पपाठ perf. पठिता p. fut. पठिष्यति fut. अपठिष्यत् con. अपाठीत् or अपाठीत् aor. विपठिष्यति des. Pass:—पठ्यते pre. अपाठि aor. Cant—पाठयति—ते pre. अपीपठत्—त aor. पठित pp. पठित्वा ger. पठितुम् inf.

पंड् 1 A. to go. पंडते pre. पपंड perf. पंडित pp.

पंड् 10. U. to heap together, to collect. पंडयति—ते pre.

पण् 1 A. to bargain, to bet or stake at play. पणते pre. वेजे perf. पणित p. fut. अपणित aor. पणिषीष्ट ben. पणित pp.

पण् 1 A. to praise पणायति pre. पणयांचकार &c. वेजे perf. पणित, पणायिता p. fut. पणायिष्यति, पणिष्यते fut. अपणायीत्, अपणित aor. पणाय्यात्, पणिषीष्ट ben. पणयित pp.

पश् 1 P. to fly, to alight, to fall पतति pre. पपात perf. पतिता p. fut. पतिष्यति fut. अपतिष्यत् con. अपतत् aor. पत्यात् ben. पिस्तति or विपतिष्यति des. Pass:—पत्यते pre. अपतति

aor. Cau.—पातयति—ते pre. अपीपतस् aor. पतित pp. पतिस्त्रा
ger. पतितुम् inf.

पय् 1 P. to go पयति pre. पपाय perf.

पय् 10 U. to go पययति—ते pre.

पय् 10 U. to throw, to send पाययति—ते pre.

पद् 4 A. to go, to attain पद्यते pre. पेदे perf. पत्ता p. fut.
पत्स्यते fut. अपत्स्यत con. अपादि aor. पत्सीष्ट ben. पित्सते
des. Pass:—पद्यते pre. अपादि aor. Cau:—पादयति—ते pre.
अपीपदस्—त aor. पन्न pp. पत्वा ger. पत्तुम् inf.

पद् 1 A. to praise पनायति pre. पेने & पनायाञ्चकार, &c. perf.
पनिता & पनायिता p. fut. पनिष्यते, पनायिष्यति fut. अपानिष्ट
& अपनायिस् aor. पनिषीष्ट & पनाय्यास् ben. पनित &
पनायित pp.

पद् 1 A. to go, to move पद्यते pre. पेये perf.

पर्ण 10 U. to make green पर्णयति—ते pre. पर्णयञ्चकार—चक्रे,
perf. पर्णयिता p. fut.

पर्ण 1 A. to break wind पर्दते pre. पर्दे perf.

पर्ण 1 P. to go पर्णति pre. पर्ण perf.

पर्ण 1 P. to go पर्णति perf. पर्ण perf.

पर्ण 1 P. to kill पर्णति pre.

पद् 1 P. to go, to move पद्यति pre. पपाल perf.

पद् 10 U. to bind पाशयति—ते pre.

पद् 10 U. to go पययति—ते pre.

पद् 10 U. to perish पसयति—ते pre.

पा 1 P. to drink, to absorb पिबति pre. पीते perf. पात्ता p. fut.
पादयति fut. अपाद्यस् con. अपास् aor. पेयास् ben. पिपासति des.
Pass:—पीयते pre. अपादि aor. Cau:—पाययति—ते pre. पीत
pp. पीत्वा ger. पातुम् inf.

पा 2 P. to protect, rule पाति pre. पवौ perf. p. fut. पास्यति
fut. अपास्यत् con. अपासीत् aor. पाबात् ben. पिपासति des.
Pass:—पायते pre. Cau:—पालयति—त pre. अपीपन्त्—त aor.
पात pp.

पार 10 U. to finish, to get through or over पारयति—ते pre.
पारयांचकार—चक्रे perf. पारयिता p. fut. पायिष्यति—ते fut.
अपारयिष्यत्—त con. अपपारत्—त aor. Pass:— पार्यते pre.
पारित pp.

पाल 10 U. to protect पालयति—ते pre. पालयांचकार—चक्रे &c.
perf. पाळयिता p. fut. अपीपलत्—त aor. Pass. पाल्यते pre.
पाळित pp. पालयिष्या ger.

पि 6 P. to go, to shake पिचति pre.

पिञ्च 2 A. to colour, to touch पिन्के pre.

पिञ्च 10 U. to shine, to live, to give, to kill पिञ्चयति—ते
pre. पिञ्चयांचकार—चक्रे, &c. perf.

पिण्ड 1 P. to sound पेठति pre. पिपेठ perf.

पिङ् 1 P. to kill पेठति pre.

पिङ् 1 A. & 10 U. to heap; to join, to roll into a lump,
पिङ्गते & पिङ्गयति—ते pre. पिपिङ्ग & पिङ्गयांचकार—चक्रे perf.
पिङ्गित pp.

पिल् 10 U. to throw, to incite पेळयति—ते pre. पेलयांचकार—
चक्रे, &c. perf. पेलयिता p. fut.

पिन्ध् 1 P. to sprinkle, to serve पिन्धति pre. पिपिन्ध perf.
पिन्धिता p. fut. पिन्धिष्यति fut. अपिपिन्धत् con. अपिन्धीत्
aor. पिन्ध्वात् ben. Pass. पिन्ध्यते pre.

पिण् 6 P. to form, to kindle, to light पिञ्जति pre. पिपेञ्ज perf.
पेजिता p. fut. अपेजीत् aor.

वि३ 7 P. to grind, to hurt विमष्टि pre. विवेच perf. पेष्टा p.
fut. पेक्ष्यति fut. अपेक्ष्यत् con. अपिचत् aor. पिष्ट्यात् ben. Pass:-
पिच्यते pre. अपेचि aor. ॐ:—वेचयति—ते pre. पिष्ट pp
पिष्ट्या ger. पेष्टुम् inf.

विस् 1 P. to go वेसति pre. विवेच perf.

विस् 10 U. to be strong, to dwell, to go, to hurt वेसयति-
ते pre. वेसवाचकार—चक्रे perf.

पी 4 A. to drink पीबते pre. पीत pp.

पीड 10 U. to press, to hurt, to oppose पीडयति—ते pre. पीड
वाचकार—चक्रे perf. पीडयिता p. fut. पीडयिष्यति—ते fut.
अपीडयिष्यत्—त con. अपीडयत्—त or अपिपीडत्—त aor.
पीडित pp.

पीव 1 P. to become fat or strong पीवति pre.

पुस् 10 U. to crush, to punish पुंसयति—ते pre.

पुच्छ 1 P. to ear पुच्छति pre. पुपुच्छ perf.

पुद् 6 U. to embrace पुदति pre. पुषोद perf.

पुद् 10 U. to bind together पुदयति—ते pre.

पुद् 10 U. to reduce to powder, to speak, to shine पोदयति—ते
pre.

पुंद् 1. P. to grind, to rule पुंडति pre.

पुद् 6 P. to leave, to discover पुदति pre.

पुण् 6 P. to be pious पुणति pre.

पुण् 10 U. to be in the prosperous condition पुणयति—ते pre.

पुंय 1 P. to kill, to injure पुंयति pre. पुपुंय perf.

पुय् 10 U. to shine, to speak पोययति—ते pre.

पुर् 6 P. to become a head पुर्ति pre.

पुर् 1 P. to kill, पूरति pre.

पुर्व 10 U. to dwell पुर्वयति—ते pre.

पुष् 1 & 6 P. & 10 U. to grow, to become tall पोषति & पुष्ति & पोषयति—ते pre.

पुष् 4 P. to nourish, to develop, to bear., to show पुष्ति pre. पुषोष perf. पोषा p. fut. पोषयति fut. अपोषयत् con. अपुषत् aor. पुष्यात् ben. पुष्ट pp.

पुष् 1 & 9 P. to nourish, &c. पोषति & पुष्णाति pre. पुषोष perf. पोषिता p. fut. पोषिष्यति fut. अपोषीत् aor. Passa:—पुष्ते pre. अपोषि aor. Can:—पोषयति—ते pre. पुष्ट pp.

पुश् 10 U. to maintain, to promote पोषयति—ते pre. पोषयांचकार—चक्रे perf.

पुष्प 4 P. to open, to blow पुष्पति pre. पुपुष्य perf. पुष्पिता p. fut. पुष्पिष्यति fut. अपुष्पिष्यत् con. अपुष्पीत् aor. Can. पुष्पयति—ते pre. पुष्पित pp.

पुस्त 10 U. to regard, to mortify, to tie पुस्तयति—ते pre.

पू 1 & 4 A. to purify, to winnow, to invent. पवते & पूवते pre. पुपुवे perf. पविता p. fut. अपविष्ट aor. पिपविषते des. Can:—पावयति—ते pre. पूत pp.

पू 9 U. to purify, &c. पुनाति & पुनीते pre. पुषाव & पुपुवे perf. पविता p. fut. पविष्यति—ते fut. अपविष्यत्—त con. अपावीत् & अपविष्ट aor. पूत pp.

पूज् 10 U. to adore, to receive with honour, to present with पूजयति—ते pre. पूजयांचकार—चक्रे. &c. perf. पूजयिता p. fut. पूजयिष्यति—ते fut. अपूजयिष्यत्—त con. अपूपूजत्—त aor. पूजित pp. पूजयिस्वा ger. पूजयितुम् inf.

पूण् 10 U. to heap together पूणयति—ते pre. पूणयांचकार—चक्रे, &c. perf.

पुष् 1 A. to split, to stick पूवते pre. पुपुवे perf. पूविता p. fut.

- अपूरयिष्ट aor. Cau:—पूरयति pre. अपुपूरयत् aor.
- पूर 4 A. to kill, to satisfy. पूर्यते pre. पुपूरे perf. पूरिता p. fut.
अपूरयिष्ट or अपूरि aor. Cau:— पूरयति—ते pre. अपूपूरयत्—त
aor. पूर्ण pp.
- पूर 10 U. to fill, to blow, to cover पूरयति—ते pre. पूरयांच-
कार—चक्रे, perf. पूरयिता p. fut. पूरयिष्यन्ति—ते fut. अपूरयि-
ष्यत्—त con. अपूपूरयत्—त aor. पूरति pp. Pass. पूर्यते pre.
- पूर्ण 10 U. to heap together पूर्णयति—ते pre.
- पूल 1 P. & 10 U. to gather, to collect पूलति & पूलयति—
ते pre.
- पू 1 P. to grow पूयति pre. पुपूष perf.
- पृ 6 A. to be busy, to be active (mostly used with व्या) प्रियते
pre. पप्रे perf. पर्ता p. fut. परिष्वते fut. अपरिष्यत con.
पृषीष्ट ben. अपृत aor. Pass:— प्रियते pre. Cau:—पारयति
—ते pre. अपीपरत्—त aor. पृत pp. पर्तुम् inf.
- पृ 3 P. to bring out of, to protect, to fill विपति pre. पर्ण
pp. प्रियात् ben.
- पृच् 2 A. to come in contact with पृक्ते pre. पपृचे perf. पृचि-
ता p. fut. अपर्चिष्ट aor. पृक्ण pp.
- पृच् 7 P. to unite, to join पृणक्ति pre. पपर्च perf. पृचि
fut. अपर्चीत् aor. पृक्त pp. पृचिस्वा ger. पृचितुम् inf.
- पृच् 1 P. & 10 U. to hinder, to join, पर्चति & पर्चयति—ते
pre.
- पृञ् 2 A. to come in contact with पृक्ते pre. पपृजे perf.
- पृह् 6 P. to be pleased पृहति pre.
- पृण् 6 P. to be satisfied पृणति pre.
- पृथ् 10 U. to throw, to send पर्ययति—ते pre.

पृ 1 P. to sprinkle, to kill, to give pain to पृति pre.

पृ 8 P. to kill, to blow, to refresh विपति pre. पवार perf.

परिता or परीता p. fut. पतिष्यति, परीष्यति fut. अपारीत् aor.

पूर्वात् ben. पुपूर्वति or विपरिवति विपरीयति des. Pass:—पूर्वते pre.

cau. पारयति—ते pre. अपीपरत्—त aor. पूर्ण, पूरित pp. पूर्यो ger.

पू 1 P. to fill पूणाति pre. पवार perf. &c.

पे 1 P. & 10 U. to go, to shake पेलति & पेलयति—ते pre.

पे 1 A. to serve पेयते pre.

पे 1 A. to resolve पेयते pre.

पे 1 P. to go पेयति pre.

पे 1 P. to dry, to wither पायति pre.

पे 1 P. to go, to tell, to embrace पेयति pre.

प्या 1 A. to grow, to swell, to increase प्यायते pre. पिप्ये perf. प्यायिता p. fut. प्यायिष्यते fut. अप्यायिष्यत् con. अप्यायि or अप्यायिष्ठ aor. प्यान or पीन pp.

प्ये 1 A. to grow, &c. प्यायते pre. प्ये perf. प्याता p. fut. प्यायते fut. अप्यायत् con. अप्यास्त aor. पीन pp.

प्रच्छ 6 P. to ask, to seek for पृच्छति pre. प्रपच्छ perf. प्रष्टा p. fut. प्रक्षयति fat. अप्रक्षयत् con. अप्रक्षीत् aor. पृच्छत् ben. विपृच्छति des. Pass:—पृच्छते pre. Cau:—प्रच्छति—ते pre. पृष्ट pp. पृष्ठा ger. प्रदुष् inf.

प्रय 1 A. to become famous, to increase, to rise प्रयते pre. प्रये perf. प्रयिता p. fut. प्रयिष्यते fat. अप्रयिष्यत् con. अप्रयिष्ठ aor. Cau:—प्रयति—ते pre. अप्रयत्—त aor. प्रयित pp.

प्रय 10 U. to become famous प्राययति—ते pre. प्राययां चकार—चक्रे, &c. perf. प्राययिता p. fut. अप्रययत्—त aor.

- प्रा 2 P. to fill प्राति pre. पप्रौ perf. प्राता p. fut. अप्रासीत् aor.
- प्री 4 A. to feel affection, to be satisfied प्रीयते pre. विप्रिये perf. प्रेता p. fut. अप्रीष्ट aor. प्रीष्ट ben. प्रीत pp. प्रीत्वा ger. प्रेतुम् inf.
- प्री 9 U. to please, to take delight in प्रीयति & प्रीणीते pre. विप्राय & विप्रिये perf. प्रेता p. fut. प्रेष्यति-ते fut. अप्रीसीत् & अप्रीष्ट aor. प्रीयात् & प्रीष्ट ben. प्रीत pp.
- पु 1 A. to go, to jump प्रवते pre. पुपुवे perf. प्रोता p. fut. अप्रोष्ट aor. Pass:—पूरते pre. Can:—प्रावयाति-ते pre.
- पुद् 1 P. to rub प्रोटति pre, पुप्रोट perf.
- पुर् 1 P. to burn प्रोषति pre. पुप्रोष perf. प्रहुं pp.
- पुर् 9 P. to become wet, to sprinkle, to fill प्रष्णाति pre.
- प्रेङ्खोल् 10 U. to swing, to shake प्रेङ्खलयति-ते pre.
- प्रेष् 1 P. to go प्रेवति pre.
- प्रोथ् 1 U. to be full, to be equal to प्रोयति-ते pre.
- प्रभ् 1 U. to eat प्रक्षति-ते pre.
- प्रिष् 1 P. to go प्रेहति pre.
- प्री 9 P. to go प्रीनाति pre.
- पु 1 A. to float, to fly, to jump प्रवते pre. पुपुवे perf. प्रोता p. fut. प्रोष्यते fut. अप्रोष्यत con. अप्रोष्ट aor. प्रुत pp.
- पुर् 1 & 4 P. to burn प्रोषति & प्रुष्याति pre. पुप्रोष perf. प्रोषिता p. fut. प्रोषिष्यते fut. अप्रोषिष्यत् con. अप्रुष्यत् aor.
- पुर् 9 P. to sprinkle, to fill, to be wet प्रुष्णाति pre.
- प्ता 2 P. to devour, to eat प्साति pre. पत्सौ perf. प्साता p. fut. प्सास्यति fut. अप्सास्यत् con. अप्सासीत् aor. प्सायात् or

प्सेयात् ben. विप्सासति des. Pass.—प्सायते pre. Cau:—प्साय-
यति pre. अविप्सपत् aor. प्सात pp.

फ-

फक् 1 P. to behave ill, to go softly. फकति pre. पफक् perf.
फकित pp.

फण् 1 P. to go, to produce easily फणति pre. पफाण perf.
फणिता p. fut. अफणीत् or अफाणीत् aor. फण्वात् ben. विक-
मिषति des. Cau:—फणयति—ते pre. अपीफणत्—त aor. फनि-
त pp.

फल् 1 P. to burst open, to split फळति pre. पफाळ perf.
फळिता p. fut. फलिष्यति fut. अफलिष्यत् con. अफालीत् aor.
फल्त, फुळ or फलित pp.

फल् 1 P. to go, to bear fruit, to result, to be successful
फलति pre. &c. फळित pp.

फुक् 1 P. to open, to blow. (as a flower) फुळति pre. पुफुळ
perf. फुळिता p. fut. फुलिष्यति fut. अफुलिष्यत् con. अफुलीत्
aor. फुळित pp.

फेल् 1 P. to go फेलति pre.

ब-

बह् 1 A to grow, to increase बहते pre. बहित pp.

बड् 1 P. to grow बडति pre.

बण् 1 P. to sound बणति pre. बबाण perf.

बव् 10 U. to speak, to know बावति—ते pre.

बभ् 1 A. to loathe, to be disgusted with बीभस्सते pre. बीभस्सां-
बभूय—आस—चक्रे perf. बीभस्सिता p. fut. बीभस्सिष्यते fut.
अबीभस्सिष्यत con. बीभस्सिषीष्ट ben. अबीभस्सिष्ट aor.

बन् 9 P. to bind, to attract, to form बध्नाति pre. बध्न्य perf.
 बन्ता p. fut. भन्स्यति fut. अभन्स्यत् con. अभान्सीत् aor.
 बध्नात् ben. बिभन्सति des. Pass:—बध्यते pre. Cau:—बन्वयति
 -ते pre. अबबन्धत्—त् aor. बद्ध pp. बद्धा ger.

बन्ध् 10 U. to bind बन्धयति—ते pre. बन्धयांचकार—चक्रे, &c.
 perf.

बंह 1 P. to go बंहति pre. बहं perf.

बर्ह 1 P. to go बर्हति pre. बहर्ह perf. बर्हिता p. fut.

बर्ह 1 A. to hurt, to give, to speak बर्हते pre. बहर्हे
 perf.

बळ 1 P. to live, to hoard grain बळति pre. बवाळ perf. बलिता
 p. fut. अबळीत् aor.

बळ् 1 U. to give, to spread, to hurt बळति—ते pre.

बस 4 P. to stop बस्यति pre. बवास perf.

बाह् 10 U. to speak, to shine बाहयति—ते pre. बाहयांचकार—
 चक्रे, perf. बाहयिता p. fut.

बाड् 1 A. to beat, to emerge बाडते pre. बवाडे perf.

बाध् 1 A. to oppress, to torment बाधते pre. बबाधे perf. बा-
 धिता p. fut. बाधिष्यते fut. अबधिष्यत् con. अभायिष्ट aor.
 Cau:—बाधयति—ते pre. अबबाधत्—त् aor. Pass. बाध्यते pre.
 अबधि aor. बाधित pp. बाधित्वा ger. बाधितुम् inf.

बिद् 1 A. to swear, to curse, to shout बेदति pre. बिबेद perf.
 बेदिता p. fut. अबेदीत् aor.

बिद् 1 P. to split, to divide. बिंशति pre. बिबिन्ध perf. बिन्दिता
 p. fut.

बिन् 6 P. to break. बिंशति pre. बिबेक perf. बेलिता p. fut.
 अबेकीत् aor.

बिद् 4. P. to go, to throw, to instigate, बिस्थाति pre. बिबेस perf.

बुक् 1 P. & 10 U. to bark, to speak, बुकति & बुकयति-ते pre.

बुद् 1 U. to see, to understand. बोधति-ते pre. बुबोध or बुबुधे perf.

बुध् 1 U. to know, to mark, to esteem बोधति-ते pre. बुबोध & बुबुधे perf. बोधिता p. fut. बोधिष्यति-ते fut. अबोधिष्यत् -त con. अबुधत्, अबोधीत् & अबोधिष्ट aor. Can:—बोधयति-ते pre. अबुधत्-त aor.

बुद् 4 A. to know, to understand. बुध्यते pre. बुबुधे perf. बोद्धा p. fut. बोध्यते fut. अबोध्यत con. अबुद्ध or अबोधि aor. भुस्तीष्ट ben. बुभुक्षते des, Pass. बुभुक्षते pre, Can. बोधयति-ते pre. बुद्ध pp.

बुद् 10. U. to sink, to plunge बोलयति-ते pre. बोलयांचकार-चक्रे perf. बोलयिता p. fut.

बुद् 4 P. to discharge, to emit बुक्षति pre. बुबोस perf.

बुत् 10 U. to honour, to treat honourably बुक्षयति-ते pre. बुक्षयांचकार-चक्रे perf. बुक्षयिता p. fut.

बृद् 1 P. to grow, to increase वर्धति pre. वर्धते perf. वर्धिता p. fut. वर्धिष्यति fut. अबर्हिष्यत् con.

बृद् 1 A. to shine. ब्रह्मते pre.

बृ 2 U. to speak ब्रवीति, ब्रूये, आह pre. वृषाच, वृषे perf. वृक्त p. fut. वृक्षति-ते fut. अब्रूयत्-त con. अबोचत्-त aor. उच्यत् & वक्षिष्ट ben. Pass:—उच्यते pre. Can:—वाचयति-ते pre. अब्रूयत्-त aor. वृक्त pp. वृक्त्वा ger. वृक्तुम् inf.

बृ 10 U. to kill, to hurt ब्रूयति-ते pre. ब्रूयांचकार-चक्रे. perf. ब्रूयायत् p. fut. अब्रूयत्-त aor.

भ—

भक्ष् 10 U. to eat, to use up, to bite भक्षयति—ते pre. भक्षयां-
चकार—चके—भास-बभूव perf. भक्षयिता p. fut. भक्षयिष्यति—ते
fut. अभभक्षत्—त aor. भक्ष्यात् & भक्षयिषीष्ट ben. Pass. भक्ष्यते
pre. भक्षित pp. भक्षयित्वा ger. भक्षयितुम् inf.

भज् 1 U. to share, to take possession of, to choose, to
honour भजति—ते pre. बभाज & भजे perf. भक्ता p. fut.
भक्ष्यति—ते fut. अभक्षत्—त con. अभक्षीत् & अभक्त aor.
भक्ष्यात् & भक्षीष्ट ben. विभक्षति—ते ben. Pass.—भज्यते pre.
अभाजि aor. Cau.—भाजयति—ते pre. अभीभजत्—त aor. भक्त
pp. भक्त्वा ger. भक्तुम् inf.

भज् 10 U. to cook, to give भाजयति—ते pre. भाजयांचकार—चके
&c. perf. भाजयिता p. fut. अभीभजत्—त aor.

भञ्ज् 10 U. to illumine भञ्जयति—ते pre.

भञ्ज् 7 P. to split, to disappoint भनक्ति pre. बभञ्ज perf.
भङ्क्ता p. fut. भङ्क्ष्यति fut. अभङ्क्षत् con. अभङ्क्षीत् aor.
भङ्क्ष्यात् ben. विभङ्क्षति des. Pass.—भञ्ज्यते pre. अभञ्जि
or अभजि aor. Cau.—भञ्जयति—ते pre. अभभञ्जत्—त aor.
भम pp. भक्त्वा-भङ्क्त्वा ger. भङ्क्तुम् inf.

भृद् 1 P. to receive wages, to nourish भृति pre. बभाट perf.
भृतिता p. fut.

भृद् 10 U. to speak भृषति—ते pre. भृषांचकार—चके perf.
भृषिता p. fut. अभीभृत्—त aor.

भृद् 1 A. to upbraid, to jest भृष्टे pre. बभृष्ट perf. भृष्टिता
p. fut.

भण्ड् 10 U. to make, fortunate, to cheat भण्डवति-ते pre. भण्ड्यांचकार-चक्रे, perf. भण्डयिता p. fut. अभभण्डत्-त aor.

भण् 1 P. to speak, to call भणति pre. बभाण perf. भणित्ता p. fut. भणिष्यति fut. अभणीत् or अभानीत् aor. Pass:—भण्यते pre. अभणि aor. भणित pp. भणिष्ठा ger.

भर्त्स् 10 U. (generally Atm.) to menace, to threaten, to abuse, to deride भर्त्सवति-ते pre. भर्त्स्यांचकार-चक्रे perf. भर्त्सयिता p. fut. अभभर्त्सत्-त aor.

भल् 10 A. to see भालयते pre. भाल्यांचक्रे perf. भालयिता p. fut.

भञ्ज् 1 A. to describe, to wound, to give भञ्जते pre. बभञ्जे perf. भञ्जिता p. fut. अभञ्जत aor. भञ्जित pp.

भव् 1 P. to bark, to rail against भवति pre. बभाष perf. भविता p. fut.

*भस् 3 P. to censure, to blame, to shine बभस्ति pre. बभास perf.

भा 2 P. to shine, to appear, to be भाति pre. बभौ perf. भाता p. fut. अभसीत् aor. Pass:—भायते pre. अभायि aor. Can:—भाषवति-ते pre. अभीमपत्-त aor.

भाज् 10 U. to divide भाजवति-ते pre. भाज्यांचकार-चक्रे perf. भाजयिता p. fut. अभभाजत्-त aor.

भाम् 1 A. to be angry. भामते pre.

भाष् 1 A. to say, to speak about, to call, भाषते pre. बभाषे perf. भाषिता p. fut. अभसिष्ट aor.

* It is used in the Vedas only.

भिद् 1 A. to beg, to obtain, भिक्षति pre. बिभिक्षे perf. भिक्षित
p. fut. भिक्षिष्यति fut. अभिक्षिष्ट aor.

भिद् 1 P. to divide, to cut भिदति pre. बिभिन्द perf.

भिद् 7 U. to separate, to break down भिनक्ति & भिन्ते pre.
बिभेद & बिभिदे perf. भेत्ता p. fut. भेत्स्याति-ते fut. अभेत्स्यत्
-त con. अभिदत् & अभेत्सीत्, अभिक्त aor. बिभिस्तति des.
भिन्न pp.

भी 8 P. to fear, to be anxious about बिभेति pre. बिभाय
or बिभयांचकार perf. भेता p. fut. भेष्यति fut. अभेष्यत्
Con. अभैशीत् aor. भीयात् ben. बिभीषति des. Pass:—भीयते
pre. अभायि aor. Cau:—भाययति. भापयते or भीषयते pre.
भीत pp.

भुज् 6 P. to bend, to curve भुजानि pre. हुभोज perf. भोक्ता p.
fut. अभौक्षीत् aor. भुज pp.

भुज् 7 U. to protect, (A.) to eat, to consume, to enjoy. (P)
to rule, to govern पुनक्ति & भुंक्ते pre. हुभोज & हुभुजे perf.
भोक्ता p. fut. भोक्ष्यति-ते fut. अभोक्ष्यत् त con. अभौक्षीत् & अभुक्त
aor. भुज्यात् & भुक्षीष्ट ben. हुपुक्षति-ते des. Pass:—भुज्यते pre.
अभोजि aor. Cau:—भोजयति-ते pre. अभूभुजत्-त aor.
भुक्त pp.

भू 1 P. (rarely Atm.) to be, to live, to be born भवति-त pre.
बभूव & बभूवे perf. भविता p. fut. भविष्यति-ते fut. अभविष्यत्
-त con. अभूत् & अभविष्ट aor. भूयात् & भविषीष्ट ben. बुभूषति
-ते des. Pass:—भूयते pre. भविता or भाविता p. fut. भविष्ये-
भाविष्ये fut. अभावि aor. भाविषीष्ट or भविषीष्ट ben. Cau:—
भावयति-ते pre. अबीभवत्-त aor. भूत pp.

भू 10 A. to attain, to obtain भावयते pre. भावयांचक्रे perf.
भावयिता p. fut. अबीभवत् aor.

- भू 10 U. to be purified, to consider, to mix, भावयति—ते pre.
भाववांचकार—चके perf. भावयिष्या p. fut. भावीभूत—त aor.
- भूष 1 P. to adorn भूषति pre. भूष्य perf.
- भूष 10 U. to adorn भूषयति—ते, pre. भूषवांचकार—चके, &c. perf. भूष-
यिष्या p. fut. भूषित pp.
- भृ 1 U. to nourish, to fill भरति—ते pre. बभार—बभे perf. भर्ता
p. fut. भरिष्यति—ते fut. अभार्षीत्, अभृत aor. भुभूषति—ते or
विभरिषति—ते des.
- भृ 3 U. to hold, to support विभर्ति & विभृते pre. बभार & बभे
& विभरांचकार—चके, &c. perf. भर्ता p. fut. भरिष्यति—ते fut.
अभार्षीत् & अभृत aor. विभरिषति or भुभूषति des. Pass-भ्रियते pre.
अभारि aor. Caus:-भारयति—ते pre. भावीभरत्—त aor.
- भृज् 1 A. to parch, to fry, भर्जते pre. बभर्जे perf. भर्जिता p.
fut. अभर्जीत् aor.
- भृश् 4 P. to fall down भृश्नति pre. बभर्श perf. भर्शिता p. fut.
- भृ 9 P. to fry, to reproach, to support धृणाति pre. बभार perf.
भूर्ण pp.
- भेष 1 U. to be afraid, भेषति—ते pre.
- भ्रंश् 1 A. & 4 P. to fall, to decline, to escape. भ्रंशते & भ्रंशति
pre. बभ्रंश बभ्रंशे perf. भ्रंशिता p. fut. अभ्रंशत्—त aor. अष्ट pp.
भ्रंशित्वा & अष्टा ger.
- भ्रंस् 1 A. & 4 P. to fall down भ्रंशते & भ्रंशति pre. (same as
भ्रंश् with the change of श् for स्).
- भक्ष 1 U. to eat भक्षति—ते pre. बभक्ष perf. भक्षिता p. fut.
- भञ्ज 1 P. to sound भञ्जति pre. बभ्राज perf. भञ्जिता p. fut.
अभञ्जीत् aor.
- भ्रम् 1 & 4 P. to roam about, to totter, to surround भ्रमति &

अभ्यस्यति, अभ्यस्यति pre. बभ्राम perf. अभिज्ञा p. fut. अभिष्यति fut.
(1 P.) अभ्रमीत् (4 P.) अभ्रमत् aor. आन्त pp. अभित्वा or
आन्तश् ger. Can:—अभयति pre.

अब्रू 6 U. to fry, to parch भृज्जति—ते pre. बभ्रज्ज, बभर्ज & बभर्जे
बभ्रज्जे, perf. भ्रज्ज or भर्ज p. fut. भ्रज्जति—ते or भर्जयति—ते fut.
अभ्राकीत्, अभ्राकीत् & अभ्रष्ट, अभ्रष्ट aor. भृज्यात् & भ्रसीष्ट भर्जीष्ट
ben. बिभ्रसति—ते, बिभर्सति—ते, बिभ्रज्जति—ते or बिभर्जयति—ते
des. Pass:—भृज्जते pre. Can:—भ्रज्जयति—ते or भर्जयति—ते pre.
अब्रज्जत्—त or अबभर्जत्—त aor. भृष्ट pp.

आञ्च 1 A. to shine, to beam आञ्चते pre. बभ्रञ्चे or भ्रञ्चे perf.
आञ्चिता p. fut. आञ्चयते fut. अब्रञ्चिष्ट aor. Can. आञ्चयति—ते
pre. Pass: आञ्चते pre. अब्रञ्चिष्ट aor. आञ्चित pp.

आश 1 & 4 A. to shine आशते & आशयते pre. बभ्राशे or भ्रेशे perf.
आशिता p. fut. अब्रशिष्ट aor.

आस 1 & 4 A. to shine आसते & आसयते pre. बभ्रासे or भ्रसे perf.
आसिता p. fut. अब्रसिष्ट aor.

अभी 9 P. to tear, to protect भीगाति or बिगाति pre.

अभू 6 P. to collect, to cover भृडति pre. बभ्रूड perf.

भूय 10 A. to put confidence in, to wish भूयते pre. भूययां वक्ते
perf.

भ्रञ्ज 1 A. to shine, to glitter भ्रञ्जते pre.

भ्रष्ट 1 U. to go, to be angry भ्रष्टति—ते pre. बिभ्रेश & बिभ्रेशे perf.

भ्रक्ष 1 U. to eat भ्रक्षति—ते pre. बभ्रक्ष & बभ्रक्षे perf.

भ्रक्ष् (see the root भ्रक्ष)

भ्रक्ष् (see " भ्राश्)

भ्रक्ष् (see " भ्रास्)

भ्रक्ष् (see " भ्रेश)

} changing र to ल

म-

- मङ् 1. A. to grow, to grant, to speak, to shine मङ्ते pre. मङ्ते
perf. मङ्गिता p. fut. अमङ्गीत् aor.
- मञ्ज् 1 A. to adorn, to move मञ्जते pre. ममञ्जे perf. मञ्जिता p. fut.
अमञ्जीत् aor.
- मज्ज् 1 A. to go, to move मज्जते pre. ममज्जे perf. अमज्जीत् aor.
- मभ् 1 P. to accumulate, to be angry मभति pre. ममभ perf.
अमभ्जीत् aor.
- मख् 1 P. to go, to creep मखति pre. ममख perf. मखिता p. fut.
अमख्जीत् aor.
- मङ्ख् 1 P. to go मङ्खति pre. ममङ्ख perf. मङ्खिता p. fut. अमङ्ख्जीत्
aor.
- मङ्ग् 1 U. to go, to move मङ्गति—ते pre. ममङ्ग—जे perf. मङ्गिता p.
fut. &c.
- मञ्च् 1 P. to adorn, to decorate मञ्चति pre. ममञ्च perf. मञ्चिता p.
fut. अमञ्चीत् aor.
- मङ्घ् 1 A. to cheat, to begin, to censure, to move quickly, to
start मङ्घते pre. ममङ्घे perf. मङ्घिता p. fut. अमङ्घिष्ट aor.
- मख् 1 A. to cheat, to be wicked, to be proud मखते pre. मेखे
perf. मखिता p. fut. अमखिष्ट aor.
- मञ्च् 1 A. to hold, to grow high, to go, to adore, to shine मञ्चते
pre. ममञ्चे perf. मञ्चिता p. fut. अमञ्चिष्ट aor.
- मञ्ज् 10 U. to wipe off, to sound मञ्जयति—ते pre. मञ्जयांचकार—चके.
&c. perf. मञ्जयिता p. fut. अमिमञ्जत्—त aor.
- मद् 1 P. to dwell, to grind, to go मदति pre. ममाद perf. मदित्ता
p. fut. अमदीत् aor.

- ६ 1 A. to remember with regret, to long for मंडते pre. ममंडे perf. मंडिता p. fut. अमंडिष्ट aor.
- ७ 1 P. to sound, to marmour मणति pre. ममण perf. मणिता p. fut. अमणीत् aor.
- ८ 1 P. to decorate मण्डति pre. ममण्ड perf. मण्डिता p. fut. मण्डिष्यति fut. अमंडीत् aor. मण्डयात् ben.
- ९ 1 A. to surround, to distribute, to dress, मण्डते pre. ममण्डे perf. मण्डिता p. fut. मण्डिष्यते fut. अमण्डिट aor. मण्डिषीष्ट ben. Pass:-मण्डयते pre. Cau:-मण्डयति-ते pre. अममण्डत्-त्त aor.
- १० U. to adorn मण्डयति-ते pre. मण्डयाचकार-चके, &c. perf. मण्डयिता p. fut. अममण्डत्-त्त aor.
- ११ 4 P. to be drunk, to be mad, to be glad माद्यति pre. ममाइ perf. मरिता p. fut. मदिष्यति fut. अमदीत्-अमादीत् aor. Cau:-मादयति pre. मत्त pp.
- १२ 10 A. to please मादयते pre. मादयाचके perf. मादयिता p. fut. अमीमदत्त aor. मद्दित pp.
- १३ 1 P. to be proud, to be poor मशति pre. ममाइ perf. मरिता p. fut. अमदीत् aor.
- १४ 1 P. to be proud, to worship मनति pre. ममान perf. मनिता p. fut. अमनीत् aor.
- १५ 4 A. to know, to think मन्थते pre. मेने perf. मन्ता p. fut. मंथ्यते fut. अमंथ्यत् con. अमंस्त aor. मीमांसते des. Cau:-मानयति-ते pre. मत्त pp. मत्वा ger.
- १६ 8 A. to consider, to esteem मनुते pre. मेने perf. मनिता p. fut. मनिष्यते fut. अमनिष्ट aor.

मन् 10 A. to be proud मानयते pre. मानवाचके perf. मानविता p. fut. अमीमनत aor.

मन् 10 A. to consult, to advice, to speak मन्त्रयते (sometimes मन्त्रयति also.) pre. मन्त्रयाचके perf. मन्त्रयिता p. fut. मन्त्रयिष्यते fut. अममन्त्रत aor. मन्त्रित pp. मन्त्रयित्वा ger.

मन्थ् 1 & 9 P. to churn, to agitate, to crush, to destroy, to tear off मन्थति & मथ्नाति pre. ममन्थ perf. मन्थिता p. fut. मन्थिष्यति fut. अमन्थीत् aor. मथ्यात् ben. मिमन्थिष्यति des. Pass:- मथ्यते pre. Cau:—मन्थयति—ते pre. अममन्थत्—त aor. मन्थित pp. मन्थित्वा—मथित्वा ger.

मय् 1 P. to churn, to stir मयति pre. ममाय perf. मयिता p. fut. मयिष्यति fut. अमयीत् aor. Pass. मय्यते pre. अमयि aor. मयि pp. मयित्वा ger.

मन्द् 1 A. to be drunk, to be glad, to languish, to shine, to loiter, to praise or be praised, to sleep मन्दते pre. मन्दे perf. मन्दिता p. fut. मन्दिष्यते fut. अमन्दिष्ट aor.

मभ् 1 P. to go, to move मभति pre. ममभ perf. मभिता p. fut. अभिषीत् aor.

मब् 1 A. to go, to move मबते pre. ममबे perf. मबिता p. fut. अभयिष्ट aor.

मर्च् 10 U. to take, to sound, to go, to injure मर्चयति—ते pre. मर्चयाचकार—चके, &c. perf. मर्चयिता p. fut. अनिमर्चत्—त aor.

मर् 1 P. to go, to move मर्ति pre. ममर् perf. मर्तिता p. fut. अमर्षीत् aor.

मर् 1 P. to go, to fill मर्वति pre. ममर्व perf. मर्विता p. fut. अमर्वीत् aor. Cau:—to sound मर्वयति—ते pre.

મજ્ઞ 1 A. & 10 U. to hold, to possess મલતે & મલયતિ—તે
pre. મેને & મલયાંચકાર—ચક્રે, perf. મલિતા & મલયિતા p. fut.
અમલિટ & અમીમલત્—તે aor.

મજ્ઞ 1 A. to hold, to possess મલ્લંતે pre.

મજ્ઞ 1 P. to fasten, to bind મવતિ pre. મમાવ perf. મવિતા p.
fut. અમવીત્ aor.

મજ્ઞ 1 P. to buzz, to be angry મમતિ pre. મમામ perf. મમિતા
p. fut. અમમીત્ aor.

મજ્ઞ 1 P. to hurt, to destroy મમતિ pre. મમાવ perf. મવિતા p.
fut. અમવીત્ aor.

મજ્ઞ 4 P. to weigh, to change form મમતિ pre. મમાવ perf.
મમિતા p. fut. અમમીત્ aor.

મજ્ઞ 1 P. to go, to move મમતિ pre. મમસ્ક perf. મમિકતા p.
fut. અમસ્કીત્ aor.

મજ્ઞ 6 P. to bathe, to sink, to purify મમ્મતિ pre. મમમ્મ
perf. મમ્મંત p. fut. મમ્મદયતિ fut. અમામ્મીત્ aor. મમ્મયાત્ ben.
નિમ્મતિ des. Can:—મમ્મતિ—તે pre. અમમમ્મ—ત aor. મમ pp.

મજ્ઞ 1 P. & 10 U. to honour, to delight, to increase મમતિ
& મમયતિ—તે pre. મમામ & મમયાંચકાર—ચક્રે, perf. મમિતા &
મમયિતા p. fut. અમમીત્ & અમીમમ—ત aor. મમિત pp.

મા 2 P. to measure, to limit, to compare with, to form,
to show, &c. માતિ pre. મમૌ perf. માતા p. fut. મામ્મતિ fut.
અમામ્મત્ con. અમામીત્ aor. મેમાત્ ben. નિમ્મતિ des. Pass:-
મીયતે pre. અમાયિ aor. Can:—માપયતિ—તે pre. અમીમાત્
—ત aor. મિત pp. નિમ્મા ger.

મા 3 & 4 A. to measure, &c. મિમીતે & માયતે pre. મમે perf.

माता p. fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. निस्सृजे
des. &c.

मांश्च 1 P. to wish, to desire, मांश्चति pre.

मान् 1 A. to seek, knowledge, मीमांसते pre. मीमांसांश्च भूव-आउ
—चके, perf. मीमांसिता p. fut. अमीमांसिष्ट aor. Pass:—मीमांस्य-
ते pre. मीमांसित pp.

मांश्च 1 P. to hurt, to injure मांश्चति pre.

मार्ग 1 P. to seek, to chase मार्गति pre. ममार्ग perf. मार्गिता p. fut.
अमार्गीत् aor.

मार्ग 10 U. to seek for, to go, to decorate, मार्गयति—ते pre.
मार्गयांश्च स्तर—चके, &c. perf. मार्गयिता p. fut. अममार्गत्—त aor.
मार्गित pp.

मार्ज 10 U. to purify, to wipe मार्जयति—ते pre. मार्जयांश्चकार—चके
perf. मार्जयिता p. fut. अममार्जत्—त aor.

मि 5 U. to throw, to scatter, to bind, to measure, to
establish, to perceive, to fix in the earth मिनोति &
मिनुते pre. मनौ & मिन्धे perf. माता p. fut. मास्यति—ते
fut. अमासीत् & अमास्त aor. मीशात् & मासीष्ट ben. निस्सृजति—ते
des. Pass:—मीयते pre. Cau:—मापयति—ते pre. अमीमपत्—त
aor. मित pp.

मिथ् 1 U. to unite, to hurt, to understand, to seize मेयति
—ते pre. मिनेध & विमिये perf. मेयिता p. fut.

मिद् 1 A. to be unctuous, to melt, to love मेइते pre. मिमिदे
perf. मेदिता p. fut. अमिदत्—अमेदिष्ट aor.

मिद् 4 U. to melt, &c. मेघयति—ते pre. मिमेद् & मिमिदे perf.
मेदिता p. fut. अमिदत्—अमेदिष्ट aor.

मिद् 10 U. to melt, &c. मेदयति—ते pre. मेदयांश्चकार—चके perf.
मेदयिता p. fut. अमीमिदत्—त aor.

मिद् 1 U. (see मिथ्) मेक्षति—ते pre.

मिद् 1 & 10 U. (see मिद् 1 A.) मिदति & मिदयति—ते pre.

मिन्द् 1 P. to sprinkle, to honour मिन्वति pre. मिमिन्व perf.

मिह् 6 U. to join, to be united, to come together मिलति—ते pre. मिमेल—मिमिले perf. मेलिता p. fut. मेक्षिष्यति—ते fut. अमेलिष्यद्—त con. अमेलीद् or अमेलिष्टं aor. Pass:—मित्यते pre. अमेळि aor. Cau:—मेलयति—ते pre. अमीमिलद्—त aor. मिलित pp. मिलित्वा ger.

मिश् 1 P. to make a sound or noise, to be angry मेक्षति pre. मिनेश perf. मेक्षिता p. fut. अमेक्षीद् aor.

मिश् 10 U. to mix, to mingle मिश्रयति—ते pre. मिश्रयांचकार—चक्रे, &c. perf. मिश्रयिता p. fut. अमिमिश्रद्—त aor. मिश्रित pp. मिश्रित्वा ger.

मिश् 6 P. to open the eyes, to look at मिशति pre. मिनेष perf. मेषिता p. fut. अमेषीद् aor.

मिश् 1 P. to wet, to sprinkle मेषति pre. &c.

मिह् 1 P. to make water, to wet मेहति pre. मिनेह perf. मेहा p. fut. मेहयति fut. अमिहद् aor. मिमेक्षति des. Cau:—मेहयति—ते pre. अमीमिहद्—त aor. मीढ pp. मीढ्वा ger. मेढुम् inf.

मी 9 U. to kill. to lessen, to change, to be lost मीनाति & मीनीते pre. ममौ & मिम्ये perf. माता p. fut. अमासीद् & अमास्त aor. मीयाद् & मासीष्ट ben. मिस्तति—ते des. Pass:—मीयते pre. Cau:—मापयति—ते pre. मीत pp. मीत्वा ger.

मी 4 A. to die, to perish मीयते pre,

ग्री 1 P. & 10 U. to go, to understand गच्छति & गच्छति—ते pre.
गच्छे & गच्छाचकार—चक्रे, &c. perf.

मील 1 P. to close (as the eyes), to twinkle, to be closed
or shut (as the eyes or flowers), to meet, to
cause to shut मीलति pre. मीलति perf. मीलित p. fut.
अमीलीत् aor.

मीव 1 P. to go, to move, to grow fat मीवति pre. मीवति
perf. मीविता p. fut. अमीवीत् aor.

मुष् 1 A. to deceive, to cheat मोक्षते pre. मुमुचे perf.

मुष् 6 U. to loose, to set free, to leave, to abandon मुचति—ते
pre. मुमोच & मुमुचे perf. मोक्षता p. fut. मोक्षति—ते fut. अमुचत्
अमुक्त aor. मुच्यत् & मुक्षीष्ट ben. मुमुक्षति des. मुक्त pp. मुक्त्या ger.

मुञ् or मुञ्ज 1 P. & 10 U. to cleanse, to purify, to sound
मे.जति—ते, मुञ्जति—ते & मोञ्जति—ते & मुञ्जति—ते pre. मुमोञ्,
मुमुञ्, मुमुञ्ज मुमुञ्जे, & मोञ्जवाचकार—चक्रे & मुञ्जवाचकार—चक्रे
perf.

मुद् 1 P. to crush, to grind, to kill मोदति pre. मुमोद perf.
मोदित p. fut. अमोदीत् aor.

मुण् 6 P. to promise मुणति pre. मुमोण perf. मोभित p. fut.
अमोणीत् aor.

मुट् 1 P. to crush, to grind मुदति pre. मुमुट् perf. मुदित p.
fut. अमुटीत् aor.

मुट् 1 A. to run away मुटते pre. मुमुटे perf. मुटिता p. fut.
अमुटिष्ट aor.

मुड् 1 P. to shave, to grind मुडति pre. मुमुड perf. मुडित p.
fut. अमुडीत् aor.

- मुंइ 1 A. to sink मुंइते pre. मुंइडे perf. मुंइता p. fut. अमुंइडि
aor.
- मुइ 1 A. to rejoice, to be glad मोइते pre. मुमुइे perf. मोइत
p. fut. मोइइते fut. अमोइडि aor. मोइडीष्ट ben. मुमुइइते or
मुमोइइते des. मुइत pp.
- मुइ 10 U. to mix, to blend, to purify मोइयति-ते pre. मोइयां-
चकार-चक्रे perf. मोइयितां p. fut. अप्रमोइन्-त aor.
- मुंय् 1 P. to go, to move मुंयति pre. मुंय् perf.
- मुई 1 P. to faint, to become senseless, to grow, to prevail,
to be a match for मूछति pre. मुमूछ् perf. मूछिता p.
fut. अमूछति aor.
- मुई 1 P. to bind, to tie मुईति pre. मुमुई perf. मुईता p. fut.
अमुईत् aor.
- मुइ 10 U. to plant मोळयति-ते pre. मोळयांचकार-चक्रे perf.
मोळयिता p. fut. अप्रमोळत्-त aor.
- मुष् 9 P. to steal, to carry off मुष्णाति pre. मुषाण 2nd sing.
Impera. मुमोष perf. मोषिता p. fut. मोषिष्यति fut. अमोषीत्
aor. मुष्यात् ben. मुमुषिषति des. मुषित pp. मुषित्वा, सम्मुष्ण ger.
मोषितुम् inf.
- मुम् 4 P. to cleave, to divide मुस्वति pre. मुमोस्व perf.
- मुस्त् 10 U. to heap up, to gather मुस्तयति-ते pre. मुस्तयांचकार
-चक्रे perf. मुस्तयिता p. fut. अप्रमुस्तत्-त aor.
- मुह् 4 P. to faint, to swoon, to fall, to err, to be foolish,
मुह्यति pre. मुमोह perf. मोहिता, मोह्या or मोहा p. fut. मोहिष्यति
or मोहयति fut. अमोहिष्यत्-अमोह्यत् con. अमुह्य aor. मुह्यात्
ben. मुमोहिगति or मुमुह्यति des. Pass:-मुह्यते pre. अमोहि aor.

Cau:--मोहयति--ते pre. अमूमुहय्-त aor. मुग्ध or मूढ pp. मोहित्वा
मुग्ध्वा मूढ्वा, सम्मुह्य ger. मोहितुम्, मोग्धुम्, मोडुम् inf.

मृ 1 A. to fasten, to tie मृचते pre.

मृत् 1 U. to be firm, to stand fast मृच्छति--ते pre. मृमूत or मृमूते
perf. मृच्छिता p. fut.

मूल 10 U. to plant, to sprout मूलयति--ते pre. मूलयांचकार--
चक्रे perf. मूलयिता p. fut. अमूमूलय्-त aor. मूर्त्तय pp.

मुष् 1 P. to rob, to plunder मूषति pre. मुमुष perf. अपूषीत् aor.
मूषित pp.

मृ 6 A.* to die, to perish म्रियते pre. ममार perf. मर्ता p. fut.
मरिष्यति fut. अमृत aor. मृषीष्ट ben. मुमूर्षन्ति des. Pass:--म्रियते
pre. Cau:--मारयति--ते pre. अमीमरय्-त aor. मृष pp. मर्तुम् inf.
मृत्वा ger.

मृक्ष 1 P. to strike मृक्षति pre. ममर्क्ष perf.

मृग 4 P. to seek, to hunt, to examine. to beg मृगयति pre.
ममर्ग perf. मर्गिता p. fut. मर्गिष्यति fut. अमर्गीत् aor. मृगित
pp.

मृग 10 A. to seek, &c मृगयते pre. मृगयांचक्रे perf. मृगयिता p.
fut. मृगयिष्यते fut. अममृगत aor.

मृज् 1 P. to sound मर्जति pre. ममार्ज perf.

मृज् 2 P. to wipe off, to rule, to carry (as a horse). to
adorn मर्जि pre. ममार्ज perf. मर्जिता or मर्जा p. fut. मर्जि-
ष्यति or मर्ज्यति fut. अमर्जिष्यत्-अमर्ज्यत् con. अमार्जीत् or
अमर्ज्यत् aor. मृज्यात् ben. मिमृक्षति or मिमर्जिषति des. Pass.

* It is Parasmaipadi in the perfect, the two futures and the conditional.

- मृज्जने pre. अमार्जि aor. Cau:--मार्जयति--ते pre. मृष्ट
मार्जित pp.
- मृश् 10 U. to wipe off, &c. मार्जयति--त pre. मार्जयिष्यति--
चक्रे, perf. मार्जयिष्यति p. fut. मार्जयिष्यति--ते fut. अममार्ज्यत्--
त aor.
- मृष्ट 6 & 9 P. to be gracious, to pardon, to be delighted
मृष्टाति and मृष्टनाति pre. ममर्षि perf. मर्षिता p. fut. अममर्षित् aor.
- मृण् 6 P. to kill to destroy मृणति pre. मनर्ष perf.
- मृद् 9 P. to press, to crush, to kill to rub off मृदाति pre.
ममर्ष perf. मर्षिता p. fut. मर्षिष्यति fut. अमर्षिष्यत् con. अमर्षित्
aor. Pass.--मृद्यते pre. Cau:--मर्षयति--ते pre. अमीमृद्यत्--त or
अममर्षित्--त aor. मृदित pp.
- मृध् 1 U. to be moist, to hurt, to kill (in the Vedas) to
disregard मर्धति--ते pre. ममर्ध or ममर्धे perf.
- मृश 6 P. to touch, to shake, to consider मृशति pre. ममर्श
perf. मर्श or मृष्टा p. fut. मर्शयति or मृशयति fut. अममर्शित्
अममर्शित् or अमृशत् aor. निमृशति des. Pass:--मृश्यते pre.
अमर्शि aor. Cau:--मर्शयति--ते pre. अमीमृशत्--त or अममर्शित्
--त aor. मृष्ट pp. मृष्टा ger.
- मृश् 1 P. to sprinkle मर्षति pre. ममर्ष perf. मर्षिता p. fut.
अमर्षित् aor.
- मृश् 1 U. to bear, to sprinkle मर्षति -ते pre. (see the fol-
lowing root for the other forms).
- मृष् 4 U. to suffer, to allow, to pardon मृशति--ते pre. ममर्ष
or मृषे perf. मर्षिता p. fut. मर्षिष्यति--ते fut. अमर्षित् or
अमर्षिष्ट aor. Pass.--मृश्यते pre. can:--मर्षयति--ते pre.
- मृष् 10 U. to suffer, &c. मर्षयति--त pre. मर्षयिष्यति--चक्रे,
perf. मर्षयिता p. fut. अमीमृषत्--त or अममर्षित्--त aor.

मृ 9 P. to hurt, to kill मृणाति pre. ममार perf. मरिता or मरिता
p. fut. मरिष्यति or मरीष्यति fut. अमारीत् aor.

मे 1 A. to exchange, to barter मयते pre. मये perf. माता p.
fut. मास्यते fut. अमास्त aor. मासीष्ट ben. निस्सति des. मित
pp.

मेद् 1 P. to be mad मेदति pre.

मेह् 1 P. to be mad मेहति pre.

मेय् 1 U. to meet, to know, to hurt, to meet one another,
(in the Atm.) मेयति—ते pre. निमेय perf. मेयिता p. fut.
अमेयीत् aor.

मेञ् 1 U. see the above root.

मेव् 1 P. to go, to move मेवते pre. निमेवे perf.

मेव् 1 A. to worship, to attend upon मेवते pre.

मोक्ष् 1 P. & 10 U. to release, to loose, to shed मोक्षति &
मोक्षयति—ते pre. मुनोक्ष & मोक्षयांचकार—चके perf.

म्ना 1 P. to repeat in the mind, to learn, to remember,
to praise (in the Vedās) मनति pre. मन्मी perf. म्नाता p.
fut. म्नास्यति fut. अम्नासीत् aor. म्नायात् or म्नेयात् ben.
निम्नासति des. Cau.:—म्नापयति—ते pre. अभिम्नयत्—त aor.
Pass.--म्नायते pre. म्नात pp.

मक्ष् 1 P. to rule, to collect, to strike मक्षति pre. ममक्ष perf.
मक्षिता p. fut. अम्राक्षीत् aor.

मक्ष् 10 U. to heap, to mix, to anoint, to speak indistinctly
मक्षयति—ते pre. मक्षयांचकार—चके perf. मक्षयिता p. fut.
अममक्षत्—त aor.

मव् 1 A. to pound मवते pre. ममवे perf.

मुञ्च् 1 P. to go मुञ्चति pre. मुञ्चोच perf. अमुञ्चीत् aor.

गुञ्च् 1 P. to go गुञ्चति pre.

मेढ् (इ) 1 P. to be mad मेढ (उ) ति pre.

म्लक्ष् 10 U. to cut, to divide म्लक्षयति--ते pre. म्लक्षयांचकार--
चक्रे perf. म्लक्षयिता p. fut. भ्रमम्लक्षत्--त्त aor.

मुञ्च् 1 P. to go म्लोचति pre. मुञ्चोच perf. म्लोचिता p. fut.
म्लोचिष्यति fut. अमुञ्चत् or अम्लोचीत् aor.

मुञ्च् 1 P. to go मुञ्चति pre. मुमुञ्च perf.

म्लेच्छ or म्लेछ् 1 P. & 10 U. to speak barbarously म्लेच्छति &
म्लेच्छयति--ते pre. निम्लेच्छ & म्लेच्छयांचकार--चक्रे perf. म्लिष्ट
& म्लेच्छित pp.

मेढ् or मेइ 1 P. to be mad मेढति or मेइति pre.

म्लेच् 1 A. to worship, to serve म्लेचते pre, निम्लेचे perf.

म्ले 1 P. to fade, to grow weary; to be sad म्लयति pre. मम्ले
perf. म्लयता p. fut. म्लस्यति fut. अभम्लसीत् aor. म्लयात् or
म्लेयात् ben. Cau:--म्लपयति-ते pre. म्लान pp.

यु--

यक्ष् 1 P. to stir, to move यक्षति pre. ह्यक्ष perf. यक्षि॥ p. fut.
अयक्षीत् aor.

यक्ष् 10 A. to honour, to adore यक्षयते pre. यक्षयांचक्रे perf.
यक्षयिता p. fut. अययक्षत् aor.

यज् 1 U. to sacrifice, to make an oblation to, to give यजति
--ते pre. हवाज or हजे perf. यष्टा p. fut. यक्षयति--ते fut. अयक्षत्--
त्त con. अयाक्षीत् or अयष्ट aor. ह्यज्यात् or यक्षीष्ट ben. यिवक्षति
des. Pass:--ह्यज्यते pre. अयाजि aor. Cau:--याजयति--ते pre.
अयीयजत्--त्त aor. हष्ट pp. हष्टा ger.

यत् 1 A. to attempt, to strive after, to labour, &c. यतते pre.

बेते perf. वतिता p. fut. वतिष्यते fut. अबतिष्ट aor. वतिषीष्ट
ben. विद्यतिष्यते des Pass:--वत्यते pre. अगति aor. Cau:--आवति
--ते pre. अयीवतत्--त aor. वत्त pp. वतिस्वा, आवत्य ger.

बन्ध् 1 U. to restrain, to bind, to force यन्वति--ते pre. अयन्व
perf. बन्विता p. fut. अबन्वीत् aor.

बन्ध् 10 U. to restrain, &c. यन्वयति--ते pre. यन्वयांचकार--चके,
&c. perf. यन्वयिता p. fut. यन्वयिष्यति--ते fut. अबन्धन्वत्--त
aor. Pass:--यन्व्यते pre. बन्वित pp. बन्वित्वा ger.

यम् 1 P. to cohabit यमति pre. यवाम perf. यवश p. fut. यप्स्यति
fut. अवाप्सीत् aor. अयप्स्यत् con.

यप् 1 P. to check, to offer, lift up, to go, to show यच्छति
pre. यवाम perf. यन्ता p. fut. यंस्वति fut. अय्यत् con. अयंसीत्
aor. यय्यात् ben. विजंस्ति des. Cau: - यमयति--ते pre. अवीवमत्
--त aor. Pass:--यन्व्यते pre. यत्त pp. यत्ता ger.

यत् 1 & 4 P. to strike, to endeavour यसति & यस्यति pre.
यवास perf. यसिता p. fut. यसिष्यति fut. अयसत् aor. Cau:--
यासयति--ते pre. यस्त pp. यसिस्वा, यस्त्वा ger. यसितुम् inf.

या 2 P. to go, to invade, to pass away याति pre. ययौ perf.
याता p. fut. यास्यति fut. अयासीत् aor. यायात् ben. विशासति
des. Pass:--यायते pre. Cau:--आपयति--ते pre. अयीवतत् त
aor. यात pp. यासश, प्रयाय ger. यातुम् inf.

याच् 1 P. A. to beg, to demand in marriage याचति--ते pre.
ययाच-ययाचे perf. याचिता p. fut. याचिष्यति--ते fut. अयाचिष्ट
अयाचीत् aor. याचिषीष्ट--याचश्रात् ben. Cau:--याचयति--ते pre.
अवयाचत्--त aor. याचित pp. याचिस्वा ger. याचितुम् inf.

यु 2 P. to join, to combine योति pre. युवाय perf. यविता p.

fut. यविष्यति fut. भयाशीत् aor. ह्यात् ben. कुयति or विविधति
des. Pass.—कृते pre. भवावि aor. Cau:—यावयति—ते pre.
कृत pp.

कु 8 P. to separate कुवति pre. (see above).

कु 9 U. to join, to mix कुनति or कुनीते pre. कुवाव or कुववे
perf. योता p. fut. कोष्यति—ते fut. अकोषीत् or अकोष्ट aor.

कु 10 A. to censure यावयते pre. यावयांचके perf. यावयिता
p. fut.

कुज् 7 U. to unite, to put to, to appoint, to give, to
prepare, &c. कुनक्ति or कुन्ते pre. कुजोञ्ज or कुजुञ्जे perf.
कोक्ता p. fut. कोक्षति—ते fur. अकुञ्जत्, अकोक्षीत् or अकुक्त
aor. Pass:—कुञ्जते pre. Cau:—कोजयति—ते pre. अकुञ्जत्—त
aor. कुक्त pp.

कुज् 1 P. to unite, &c. योजति pre. कुजोञ्ज perf. &c.

कुज् 10 U. to join, &c. योजयति—ते pre. योजयांचकार—चके,
perf. योजयिता p. fut. योजयिष्यति—ते fut. अकुञ्जत्—त
aor.

कुञ् 4 A. to concentrate the mind कुञ्जते pre. कुञ्जुञ्जे perf.
कोक्ता p. fut. कोक्षते fut. अयोक्षत con. अकुञ्ज aor.
कुक्षीष्ट ben.

कुञ् 10 A. to censure योजयते pre.

कुत् 1 A. to shine कोतते pre. कुतते perf.

कुध् 4 A. to fight, to conquer in fight कुधते pre. कुधुधे perf.
कोक्षा p. fut. योत्स्यते fut. अयोत्स्यत con. अकुञ्ज aor. कुत्सीष्ट
ben. Pass:—कुञ्जते pre. अकोधि aor. Cau:—कोधयति—ते pre.
अकुञ्जत्—त aor. कुञ्ज pp.

कुध् 4 P. to blot out, to trouble, to make smooth कुन्वति
pre. कुधोप perf. योपिता p. fut.

घृष् 1 P. to injure, to kill घृषति pre. घृष्ट perf.

वेष् 1 A. to try, to attempt वेषते pre. विषेवे perf.

यौट् (ङ्) 1 P. to join together यौट् (ङ्) ति pre.

इ—

इह् 1 P. to move, to flow इहति pre. इह perf. इहिता p. fut. अरंहीत्
aor. Cau:--इहयति--ते pre.

इक् 10 U. to get, to taste इक्यति--ते pre. इक्यिता p. fut.
इक्यांचकार--चक्रे perf. अरीरक्त्--त aor.

इक्ष् 1 P. to protect, to avoid इक्षति pre. इक्ष perf. इक्षिता
p. fut. इक्षिष्यति fut. अरक्षीत् aor. इक्ष्यात् ben. Pass:--
इक्ष्यते pre. Cau:--इक्षयति--ते pre. अररक्षत्--त aor. इक्षित
pp.

इत्स् 1 P. to go, to move इत्सति pre. इत्स perf.

इण् 1 P. to doubt इणति pre. इण perf.

इण् 1 P. to go, to move इणति pre. इण perf.

इष् 1. U. to go quickly इषति--ते pre. इष--वे perf. इषिता.
p. fut. अरंषीत् अरंषिष्ट aor.

इष् 10 U. to shine, to speak इष्यति--ते pre. इष्यांचकार--चक्रे
perf.

इक् 10 U. to arrange, to make, to write, to adorn, to
direct इक्कति--ते pre. इक्क्यांचकार--चक्रे perf. इक्किता
p. fut. इक्कियति--ते fut. अररक्त्--त aor. इक्कित 1 p.
इक्कित्वा ger.

इङ् 1 & 4 U. to be coloured, to point, to be pleased,
to be devoted to, to be in love with इङ्गति--ते & इङ्गति
--ते pre. इङ्ग or इङ्गे perf. इङ्गता p. fut. इङ्गयति--ते

fut. अरङ्क्ष्यन्-त con. अरंक्षीत् or अरङ्क्ष्न् aor. रङ्ग्यात् or रंक्षीष्ट ben. रिरंक्षति-ते des. Cau:—to dye, &c. रंजयति-ने pre. अररङ्क्षन्-त aor:—to hunt deer रजयति-ते pre. अरीरजन्-त aor. Pass.—रज्यते pre. रन् pp. रङ्क्ष्या, रक्ष्या ger.

रद् 1 P. to shout, to call out, to shout with joy रदति pre. रराट् perf. रदिता p. fut. अरदीत् aor. रदित pp.

रट् 1 P. to speak रटति pre. रराट् perf.

रञ् 1 P. to sound, to go, to rejoice (in the Vedas.). रणति pre. रराग perf. राणिता p. fut. अरणीत् aor. राणित pp.

रङ् 1 P. to split, to gnaw, to dig रङ्गति pre. रराङ् perf. रङ्गिता p. fut. रङ्गिष्यति fut. अरङ्गीत् or अगङ्गीत् aor.

रध् 4 P. to hurt, to destroy, to subdue, to become subject to any one, to die and to be completed (in the Vedas.) रध्यति pre. ररन्ध्र perf. रयिता or रद्धा p. fut. रयिष्यति or रस्स्यति fut. अराध्वन्-अरस्स्यन् con. अरधत् aor. Pass:—रध्यते pre. अरन्धि aor, Caus.—रन्धयति-ते pre. अररन्धन्-त aor. रद्ध pp.

रप् 1 P. to speak distinctly, to praise (in Vedas) रपति pre. रराप perf.

रक् 1 P. to go, to hurt रकति pre. रराक perf.

रश् 1 A. to begin, to embrace, to long for, to act rashly रमते pre. रेमे perf. रङ्गा p. fut. रप्स्यते fut. अरप्स्यन् con. अरङ्ग्य aor. रप्सीष्ट ben. रिप्सते des. Cau:—रम्भयति-ते pre. अररम्भन्-त aor. रङ्ग pp.

रप्* 1 A. to play, to rejoice at, to take rest रमते pre. रेमे

* It is Atm. when it is preceded by वि, आ, परि & उप,

perf. रन्ता p. fut. रंक्ते fut. अरन्त्यत con. अस्त aor. रंसीष्ट
ben. रिरंक्ते des. Pass:—रन्क्ते pre. Cau:—रन्कति—ते pre.
अरीरन्तु—त aor. रव pp. रत्वा आरम्भ, आरम्भ ger.

रम् 1 A. to sound, to bellow, to low (as a cow) रम्ते
pre. रम्भे perf.

रम् 1 A. to go, to move रयते pre. रेवे perf. रयिता p. fut.
अरयीवु aor. रयित pp.

रम् 1 P. to roar, to make a noise, to sing, to praise (in the
Vedas) रसति pre. रासत perf. रसिता p. fut. अरसीवु aor.
रसित pp.

रम् 10 U. to taste, to feel रसयति—ते pre. रसयिष्यति—ते
perf. अरीरसतु—त aor.

रम् 1 P. to quit, to desert रहति pre. राह perf. रहिता p. fut.
रहिष्यति fut. अरहीवु aor.

रम् 10 U. to leave, to abandon रहयति—ते pre. रहयिष्यति—ते
perf. रहयिता p. fut. रहयिष्यति—ते fut. अररहवु—त aor. रहित
pp. रहयित्वा ger.

रा 2 P. to give, to bestow राति pre. रौ perf. राता p. fut.

राख् 1 P. to be dry, to adorn, to be able, to suffice राखति pre.
राख perf.

राख् 1 A. to be able रायते pre. राये perf.

राख् 1 U. to shine, to glitter, to appear, to direct, to be at
the head राजति—ते pre. राज, राजे or रेजे perf. राजिता
p. fut. राजिष्यति—ते fut. अराजीवु or अराजिष्ट aor. राज्यवु
or राजिगीष्ट ben. रिराजिषति—ते des. राजित pp. राजित्वा,
विराज्य ger.

राष् 5 P. to propitiate, to perform, to destroy राष्नोति pre.
 रास्य perf. राक्ष p. fut. रास्त्वति fut. अरास्त्वद् con. राभ्याद् ben.
 अरास्सीद् aor.

राष् 4 P. to be favourable राभ्यति pre. (for the other forms
 see the above root).

राष् 1 A. to cry, to yell, to sound रासते pre. रासे perf.

रि 6 P. to go, to move रियति pre.

रि 5 P. to hurt रिजोति pre.

रि 9 U. to drive out, to expel, to go, to hurt, to emit, to separate,
 (in the Vedas) रिजाति, रिजीते pre.

रिष् or रिग् 1 P. to crawl, to creep, to go slowly रिञ्चति or रिगति
 pre. रिरेत्थ or रिर्गिण perf.

रिष् 7 U. to empty, to clear, to deprive of, to give up रिञ्चि or
 रिङ्क्ते pre. रिरेच or रिर्चि perf. रेक्ता p. fut. रेक्षति—ते fut.
 अरेक्षत्—त con. अरिचत्, अरेक्षीत् or अरिक्त aor. रिच्याद् or
 रिञ्जीष्ट ben. Pass.—रिच्यते pre. अरिचि aor. Cau.—रेचयति—ते
 pre. अरीरिचत्—त aor. रिक्त pp. रिक्त्य ger.

रिष् 1 & 10 P. to divide, to leave रेचति & रेचयति pre. रिरेच &
 रेचयांचकार perf. रेचित pp.

रिष् 1 A. to fry, to parch रेजते pre. रिर्जिजे perf.

रिष् 6 P. to boast, to speak, to give, to fight, to utter a rough
 grating sound रिक्कति pre. रिरेक् perf. रेक्ता p. fut. अरेक्षीद्
 aor. रिक्कित pp.

रिष् 1 A. to crackle, to marmur, to chatter रेक्ते pre. रिर्किजे perf.

रिष् 6 P. to hurt, to kill रिक्कति pre. रिर्किक् perf. रिक्कित p. fut.
 अरिक्कीद् aor.

रिञ् 6 P. to tear, to feed on, to injure रिञ्जति pre. निरिञ्ज perf.

रेष्टा p. fut. रेक्षति fut. अरेक्षन् con. अरिक्षन् aor.

रिष् 1 & 4 P. to kill, to fail, to perish or to be injured in 4th. रेयति & रिष्यति pre. निरेय perf. रेयता or रेटा p. fut. रेयिष्यति fut. अरेयीत् (1st cl.) अरिरेत (the 4th cl.) aor. रिष्ट pp.

रिह् 1 P. to hurt रेहति pre. निरिह perf.

री 4 A. to tickle, to ooze, to flow रीयते pre. निरीये perf.

री 9 U. to go, to injure, to howl रिणति or निनीते pre. रीय pp.

रीङ् 1 U. to take, to cover रीयति—ते pre.

रू 2 P. to cry, to yell, to hum as bees, to sound in general रीति or रयीति pre. रुयिष्य perf. रयिता p. fut. रयिष्यति fut. अरयिष्यत् aor. रुयिष्यत् ben. रुयिष्यति des. Pass:—रुयते pre. Cau:—रययति—ते pre. रुत pp.

रू 1 A. to go, to hurt, to break to pieces (in the Vedas) रुयते pre. रुये perf. रयिता p. fut. अरयिष्यत् aor. Cau:—रययति—ते pre. अरिष्यत्—त aor.

रूच् 1 A. to shine, to look beautiful, to be pleased with (a person) रोचते pre. रुच्ये perf. रोचिता p. fut. रोचिष्यते fut. अरुच्यत् or अरोचिष्यत् aor. रुचिष्यते or रोरुचिष्यत् des. Cau:—रोचयति—ते pre. अरुच्यत्—त aor. रुचित pp.

रूज् 6 P. to break to pieces, to afflict, to pain रुजति pre. रुजिष्य perf. रुजिता p. fut. रुजयति fut. अरुजिष्यत् aor. रुज्य pp. रुक्त्वा {er.

रूज् 10 U. to hurt, to kill रुजयति—ते pre. रुजयिष्यत्—चक्रे perf. रुजयिता p. fut. अरुजयत्—त aor.

रूद् 1 A. to strike down. रोदते pre. रुदते perf.

- इद्** 10 U. to obstruct, to resist, to shine, to speak रोदधति—ते
 pre. रोदधांचकार—चक्रे perf.
- हृ** 1 P. to strike रोहति pre. हरोह perf.
- हृ** 1 A. to resist, to oppose, to torment, to suffer pain रोहते
 pre. हृहे perf.
- हृ** 1 P. to rob, to steal, हंटति pre. हंष्ट perf.
- हृ** 1 P. to go, to steal, to tame, to oppose हंगति pre. हंग
 perf.
- हृ** 2 P. to cry, to weep, to roar रोधिति pre. हरोध perf. रो-
 दिता p. fut. अहृद् or अरोधीत् aor. हृद्यात् ben. हृदिषति des.
 Pass:— हृयते pre. अरोधि aor. Cau:—रोदधति—ते pre. अहृ-
 द्—त aor. हृति pp.
- हृ** 7 U. to oppose, to hold up, to bind, to hide, to oppress
 हृणद्धि or हृन्धे pre. हरोध or हृधे perf. रोद्धा p. fut. रोत्स्यति
 —ते fut. अहृद्, अरोत्सीत् or अहृद् aor. हृयात् or हृसीष्ट
 ben. हृत्सति—ते des. Pass:—हृयते pre. अरोधि aor. Cau:—
 रोदधति—ते pre. अहृद्—त aor. हृ pp.
- हृ** 4 P. to confound, to suffer violent pain (in the Vedas.)
 हृषति pre. हरोष perf. अरोषीत् aor.
- हृ** 6 P. to hurt, to destroy हृषति pre. हरोष perf.
- हृ** 4 P. (rarely A.) to be angry, to be annoyed हृषति pre.
 हरोष perf. रोषिता or रोष्टा p. fut. अहृद् aor. हृ pp.
- हृ** 1 P. to hurt, to vex, to be offended (in the Vedas) रोषति
 pre. अरोषीत् aor. (for the other forms see the above root).
- हृ** 1 P. to grow, to increase, to rise, to reach रोहति pre.
 हरोह perf. रोहा p. fut. रोदधति fut. हृयात् ben. अहृद् aor.
 हृ pp.

रुक्ष् 10 U. to be rough, to be unkind, to make dry (in the Vedas) रुक्षयति—ते pre. रुक्षयांचकार—चक्रे perf. रुक्षयिता p. fut. अरुक्षत्—त aor.

रूप् 10 U. to find out, to form, to consider, to fix, to appoint रूपयति—ते pre. रूपयांचकार—चक्रे perf. रूपयिता p. fut. अरूपत्—त aor.

रुष् 1 P. to adorn, to decorate, to anoint रुषति pre. रुषेय perf. रोषिता p. fut. अरोषीत् aor. रुषिन् pp.

रेक् 1 A. to doubt, to suspect रेकते pre. रिरेके perf.

रेञ्ज् 1 A. to shine, to shake रेञ्जते pre.

रेद् 1 U. to speak, to ask रेदसि—ते pre.

रेप् 1 A. to go रेपते pre.

रेव् (व) 1 A. to go, to jump रेव (व) ते pre.

रेभ् 1 A. to sound, to low रेभते pre.

रेव् 1 A. to roar, to neigh रेवते pre. रिरेवे perf. रेयिता p. fut. अरेयीत् aor. रेयित pp.

रै 1 P. to sound, to bark at रायति pre.

रोड् 1 P. to despise रोडति pre.

रौट् (ट) 1 P. to despise रौट (ट) ति pre.

ल—

लक् 10 U. to taste, to obtain लाकयति—ते pre. लाकयांचकार—चक्रे perf. लाकयिता p. fut. अलीलक्त्—त aor.

लक्ष् 1 A. to perceive, to observe लक्षते pre. ललक्षे perf. लक्षित p. fut. अलक्षिष्ट aor.

लभ् 10 U. to notice, to define, to regard लभयति—ते pre. लभयांचकार—चक्रे, &c. perf. लभयिता p. fut. अललभत्—व aor. लभित pp.

- लब् or लंब् 1 P. to go लङ्गति or लंङ्गति pre.
 लग् 1 P. to attach, oneself to, to touch, to meet, to follow
 closely लगति pre. लगाण perf. लगिता p. fut. अलगीव् aor.
 लग्न pp.
 लग् 10 U. to taste, to obtain लागयति—ते pre. लागवांचकार—
 चक्रे perf. लागविता p. fut. अलीलगव्—त् aor.
 लंग् 1 P. to go, to go lame लंगति pre.
 लङ् 1 U. to spring, to leap, to go, to mount upon, to
 dry, to eat up, to lessen लंचति—ते pre. लङ्च—वे perf. लंचिता
 p. fut. अलंचीव् or अलंचिष्ट aor. लंचित pp.
 लङ् 1 P. to mark लङ्गति pre. ललङ्ग perf.
 लज् 6 A. to be ashamed लज्जते pre. लेजे perf. लजिता p. fut.
 अलजिष्ट aor. लज्ज pp.
 लज् 1 P. to blame लज्जति pre. ललज्ज perf. लजिता p. fut.
 अलजीव् aor.
 लज् 10 P. to seem, to appear, to conceal लज्जयति (लज्जयति
 according to some in the sense of to conceal, to cover)
 pre. लज्जवांचकार perf. लज्जविता p. fut. अलीलज्जव् aor.
 लज्ज 6 A. to be ashamed, to blush लज्जते pre. ललज्जे perf.
 लज्जिता p. fut. अलज्जिष्ट aor. लज्जित pp.
 लङ् 1 P. to censure, to strike, to kill लङ्गति pre. ललङ्ग
 perf.
 लङ् 10 U. to injure, to speak, to give, to be powerful,
 to shine, to dwell लङ्गयति—ते pre. लङ्गवांचकार—चक्रे perf.
 लङ्गविता p. fut.
 लट् 1 P. to act like a child, to prattle, to cry लटति pre.
 ललट perf.
 लट् 1 P. to play, to sport लटति pre.

छड् 1 & 10 P. to throw, to blame, to harass लडति & लडयति
pre. लडाड & छडयांचकार &c. perf.

छड् 10 U. to fondle, to caress, to annoy लाडयति—ते pre.
लाडयांचकार—चके perf.

लड् 1 P. to talk in general, to wail, to whisper, to lament
लडति pre. लडाव perf. लडिता p. fut. अलडीव् or अलडीव्
aor. Cau:—लडयति—ते pre. अलडीव्—त aor. लडित pp.

लभ् 1 A. to get, to take, to have, to be able, &c. लभते
pre. लेभे perf. लब्ध p. fut. लप्स्यते [fut. अलब्ध aor. लिप्सते
des. लब्ध pp.

लड् 1 A. to hang down, to stick to, to sink, &c. लडति pre.
लड्ये perf. लड्यतां p. fut. अलडिडिड aor. Pass.—लड्यते pre.
अलडिड aor. Cau:—लडयति—ते pre. अलड्यव्—त aor. लडित
pp.

लब् 1 A. to go, to move लयते pre. लेये perf. लभिता p. fut.

लर् 1 P. to go, move लरति pre. लर्ये perf.

छड् 1 U. to play, to move about लडति—ते pre. ललाल or लेने
perf. Cau:—छलयति—ते pre. ललित pp.

लल् 10 U. to fondle, to desire लडयति—ते pre. छलयांचकार—चके
perf. ललडिता p. fut. अलीलव्—त aor.

लष् 10 U. to excite any art लाडयति—ते pre. लाडयांचकार—चके
perf.

लव् 1 & 4 U. to wish, to long for लगति—ते & लगति—ते pre.
लव्य or लेये perf. लगिता p. fut. अलगीव्, अलगीव् or अलगीड
aor. लवित pp.

छड् 10 U. to be eager for लाडयति—ते pre.

लस् 1 P. to shine, to play, to appear, to embrace, to sound
लसति pre. ललस perf. लसिता p. fut. अलसीव्—अलसीव्

४०२. Cau:—कातयति—ते pre. अजीरतश्च—त aor. लसति pp.
 लसञ्च 1 A. to be ashamed, to blush लस्यते pre. ललस्ये perf.
 लज्जिता p. fut. अकञ्जिष्ट aor. Passi:—लज्जयते pre. Cau:—
 लज्जयति—ते pre. अलज्जश्च—त aor. लज्ज pp.
 ला 2 P. to take, to obtain लयति pre. लयै perf. लाता p.
 fut.
 लाव् 1 P. to be dry, to adorn, to suffice लावति pre.
 लाय् 1 A. to be equal to लायते pre.
 लाञ्च or लाञ्च 1 P. to blame लाञ्चति or लाञ्जति pre.
 लाङ् 1 P. to mark लाङ्गति pre.
 लिख् 6 P. to write, to rub, to touch, to peck as a bird
 लिखति pre. लिखे perf. लेखिता p. fut. अलेखीश्च aor. लि-
 खिषति or लिखेखिषति des. लिखित pp. लिखित्वा or लेखित्वा ger.
 लिङ् 1 P. to go, to move लिङ्गति pre.
 लिङ् 1 P. to go, to move लिङ्गति pre. लिङ्गिण perf. लिङ्गिता p.
 fut. अलिङ्गिष्च aor. लिङ्गित pp.
 लिङ् 10 U. to paint, to inflict (a noun) लिङ्गयति—ते pre. लिङ्गया-
 चकार—चक्रे &c. perf. लिङ्गयिता p. fut. अलिङ्गिष्च—त aor.
 लिप् 6 U. anoint, to cover, to stain, to kindle लिपति—ते pre.
 लिपे or लिपिषे perf. लेप्ता p. fut. अलिपिष्च or अलिप्ता aor. Cau:—
 लेपयति ते pre. अलीढिष्च—त aor. लिप्ता pp.
 लिष् 6 P. to go, to hurt लिषति pre. लिषे perf..
 लिष् 4 U. to become small लिङ्गति—ते pre.
 लिह् 2 U. to lick, to taste लेढे or लीढे pre. लिहे or लिहिहे
 perf. लेढा p. fut. लेहति—ते fut. अलिहिष्च—त or अलीढ aor.
 लिह्यात् or लिह्येष्ट ben. लिहिसति—ते des. लीढ pp.
 ली 1 P. to melt, to dissolve लयति pre. लिता perf.

- ली 4 A. to stick, to lie on लीयते pre. लिख्ये perf. कृता or कृता p. fut. लेख्यते or लास्यते fut. अलेष्ट or अलस्यत् aor. लेखीष्ट or लासीष्ट ben. लीन pp.
- ली 9 P. to adhere, to melt क्षिणाति pre. क्षिणाय or लली perf. कृता or कृता p. fut. लेपयति or लास्यति fut. अलेषीव् or अलस्यी aor.
- लुञ्ज 1 P. to pluck, to pull, to tear off लुञ्जति pre. लुञ्ज्य perf. लुञ्जिषा p. fut. अलुञ्जीव् aor. लुञ्चिन pp.
- लुट् 1 A. to oppose, to shine, to suffer pain लोटते pre. लुट्टे perf. लोटिता p. fut. अलुट् or अलोडिट aor.
- लुट् 1 P. to roll, to wallow on the ground, to take away लोटति pre. लुट्टे perf. लोटिता p. fut. अलोटीव् aor. लुट्टिषति or लुट्टिषति des. Cau:—लोडयति—ते pre. अलुट्—त or अलुट्टे—त aor.
- लुट् 4 P. to roll, &c. लुञ्जति pre. लुट्टे perf. लोटिता p. fut. अलुट् aor. (see the above for the othe. forms).
- लुट् 10 U. to speak, to shine लोटयति—ते pre. लोटयिषकार—चके &c. perf. लोटयिषा p. fut.
- लुट् 1 P. to strike, to knock down लोटति pre. लुट्टे perf. लोटिता p. fut. अलोटीव् aor. Can:—अलुट्—त or अलुट्टे—त aor.
- लुट् 1 A. to go, to roll on the ground, to oppose लोटते pre. लुट्टे perf. लोटिता p. fut. अलुट्—अलोडिट aor.
- लुट् 6 P. to wallow लुटति pre. लुट्टे perf.
- लुट् 10 U. to rob, to plunder लोटयति—ते pre. लोटयिषकार—चके perf. अलुट्—त aor.
- लुट् 1 P. to stir, to churn लोटति pre. लुट्टे perf. लोटिता p. fut. अलोटीव् aor. Can:—लोडयति—ते pre.

- लुक् 6 P. to cover, to adhere लुङ्गति pre. (see the above root for the other forms.)
 लुङ् 1 P. to go, to rob, to be lazy लुङ्गति pre. लुङ्गत् perf.
 लुङ् 10 A. to rob, to disregard लुङ्गति—ते pre.
 लुङ् 1 P. to go, to be idle, to agitate लुङ्गति pre.
 लुङ् 10 U. to plunder लुङ्गति—ते pre. लुङ्गयांचकार—चक्रे perf.
 लुङ् 1 P. to strike, to kill लुङ्गति pre. लुङ्गत् perf.
 लुङ् 4 P. to confound, to be destroyed, लुङ्गति pre. लुङ्गोप perf.
 लोपिता p. fut. अलोपीत् aor.
 लुप् 6 U. to break, to take away, to seize, to suppress, लुप्ति
 —ते pre. लुप्ते or लुप्ते perf. लोप्ता p. fut. अलुपत् or अलुप्त
 aor. लुप्तात् or लुप्तीष्ट ben. लुप्सति or लोपयिषी des. Pass:—
 लुप्यते pre. अलोपि aor. Cau:—लोपयति—ते pre. अलुपन्—त or
 अलुलोपत्—त aor. लुप्त pp.
 लुम् 6 P. to perplex लुमति pre. लुळोम perf.
 लुम् 4 P. to covet, to be perplexed लुमति pre. लुळोम perf.
 लोभिता, लोभ्या p. fut. अलुम्भन् aor. Cau:—लोभयति—ते pre.
 लुब्ध pp.
 लुन् 1 P. to roll, to shake लोलति pre. लुळोळ perf. लोलिता p. fut.
 अलोलीत् aor. लोलित pp.
 लुङ् 1 P. to adorn, to decorate लेशति pre.
 लुङ् 1 P. to covet, to desire लोहति pre. लुलोह perf.
 लु 9 U. to divide, to cut off लुनाति or लुनीते pre. लुनाय or लुनये
 perf. लुविता p. fut. अलावीत् or अलुवीष्ट aor. लुयात् or लुविषीष्ट
 ben. लुल्लति—ते des. Cau:—लुययति—ते pre. लून pp.
 लुष् 1 P. (see लुष्) लूषति pre. लुल्लष perf.
 लुष् 10 U. to injure, to rob लूषयति—ते pre. लूषयांचकार—चक्रे perf.

लैर् 1 A. to go, to worship लैषति pre.

लैर् 1 P. to go, to send, to embrace लैयति pre.

लोक 1 A. to see, to perceive लोकांसे pre. लुकांसे perf. लोकिता p. fut. अलोकिष्ट aor. लोकिता pp.

लोक 10 U. to behold, to shine, to know, to seek लोकयति—ते pre. लोकयांचकार—चक्रे perf. लोकयिता p. fut. अलुगोक्त—त aor.

लोच 1 A. to see लोचते pre. लुगोचे perf. लोचिता p. fut. अलोचिष्ट aor. लोचित pp.

लोच 10 U. to speak, to shine लोचयति—ते pre. लोचयांचकार—चक्रे—भास बभूव perf. लोचयिता p. fut. अलुगोक्त—त aor.

लोड् 1 P. to be mad or foolish लोदति pre. लुगेष्ट perf.

लोड् 1 A. to heap up लोडते pre. लुगेष्टे perf.

लौड् 1 P. to be mad or foolish लौडति pre.

व—

वक् 1 A. to go, to move वक्ते pre.

वक् 1 P. to grow, to be powerful, to be angry वक्षति pre. ववक्ष perf.

वक् or वक्त् 1 P. to go, to move वक्षति or वक्षते pre.

वक् 1 P. to go वक्षति pre.

वङ् 1 P. to go, to lame वङ्गति pre.

वच् 2 P. to speak, to relate वक्षि pre. उवच् perf. वक्ता p. fut. वक्षति fut. अवोचत् aor. उच्यत् ban. विवक्षति des. Can:—वाचयति—ते pre. अवीवचत्—त aor.

वच् 10 U. to speak, to read वाचयति—ते pre. वाचयांचकार—चक्रे, &c. perf. वाचयिता p. fut. अवीवचत्—त aor. वांचत pp.

- वज् 1 P. to go, to roam about वजति pre. ववाज perf. वजिरा p. fut.
- वज् 10 U. to trim, to go वाजयति—ते pre. वाजयामास, &c perf.
- वच् 1 P. to go, to arrive at वचति pre. ववच perf. वचिता p. fut. अवचीत् aor. वचित pp.
- वच् 10 A. to cheat वचयने pre. वचयामास, &c perf. अववञ्चत aor.
- वट् 1 P. to surround. वटति pre. ववाट perf.
- वट् 10 U. to till, to divide, to surround वटयति—ते pre. वाटयांचकार—चक्रे perf.
- वट् 1 P. to be strong, to be fat वठति pre. ववाठ perf.
- वण् 1 P. to sound वणति pre.
- वट् 1 P. & 10 U. to divide वंदति & वंदयति—ते pre.
- वट् 1 P. to say, to tell, to lay down वयति pre. उवाय perf. वयिता p. fut. अववासीत् aor. विवयिषति des. उवित pp.
- वट् 1 U. to inform वयति—ते pre. उवाय or ऊये perf. अववासीत् or अवविष्ट aor.
- वट् 1 P. to slay, to kill वयति pre. ववाध perf. वयिता p. fut.
- वन 1 P. to honour, to aid, to sound, to be occupied वनति pre. ववान perf.
- वन् 8 U. to beg, to seek for, to conquer वनोति or वनुते pre. ववान or वेने perf.
- वन् 1 P. & 10 U. to favour, to injure, to sound वनति & वानयति—ते pre.
- वन् 1 A. to salute, to adore वन्दते pre. ववन्दे perf. वन्वित् p. fut. अववन्विष्ट aor. वन्वित pp.
- वट् 1 U. to sow, to scatter, to throw, to weave, to shave

वपति—ते pre. उवाच or ऊवे perf. वप्ता p. fut. अवप्सीत् or अवप्त aor. उप्स्यात् or वप्सीष्ट ben. Pass:—उप्स्यते pre.

वञ् 1 P. to go वञ्चति pre.

वृ 1 P. to vomit, to pour out, to throw out, to reject
वमति pre. ववाम perf. वमिता p. fut. अवमनीत् aor. Can:—
वामयति or वमयति pre. अवीवमत् aor. वाम्य pp.

वञ् 1 A. to go वञ्चते pre.

वर 10 U. to ask for, to seek, to get वरयति—ते pre. वरवांचकार—
चक्रे perf. वरयिता p. fut. अवीवरत्—व aor.

वर्च 1 A. to shine, to be bright वर्चते pre. वचर्चे perf.

वर्ण 10 U. to colour, explain, to extol, to send, to grind
वर्णयति—ते pre. वर्णवांचकार—चक्रे—भास—वभूव perf. वर्णयित
p. fut. अववर्णत्—त aor. वर्मित pp.

वर्ध् 10 U. to cut, to fill वर्धयति—ते pre.

वर्ध् 1 P. to go, to kill वर्धति pre.

वल्क 10 U. to speak वल्कयति—ते pre. वल्कवांचकार—चक्रे perf.

वल्ग 1 U. to go, to dance, to be pleased, to eat वल्गयति—ते
pre. ववल्ग or ववल्गे perf. वल्गिता p. fut. अवल्गीत्, अवल्गिट
aor. वल्गय pp.

वल्ह (लृट्) 10 U. to cut off, to purify वल्ह (लृट्) कयति—ते
pre.

वल् 1 A. to go, to cover or be covered वल्ति pre. ववल्ते perf.

वल् 1 A. to be preeminent, to kill, to give, to speak वल्ति
pre. ववल्ते perf.

वल् 10 U. to speak, to shine वल्हयति—ते pre. वल्हवांचकार—चक्रे perf.

वञ् 2 P. to wish, to favour, to shine वञ्ति pre. उवाञ्च perf.
वञ्तिना p. fut. अवञ्चीत् or अवाञ्चीत् aor. उवाञ्च ben. Pass:—
उवाञ्चते pre.

- वध् 1 P. to injure, to kill वधति pre. उवाच perf.
- वस् 1 P. to dwell, to be, to spend (time) वसति pre. उवास perf. वस्ता p. fut. अवासीत् aor. उवाच ben. विवसति des. Pass:—उच्यते pre. Cau:—वासवति—ते pre. अवीवसत्—त aor. उवित pp.
- वस् 2 A. to wear, to put on वस्ते pre. ववसे perf. वसिता p. fut. अवसिष्ट aor. वसित pp.
- वस् 4 P. to be straight, to be firm, to fix वस्यति pre.
- वत् 10 U. to cut, to love, to take, to heat, to scent, to perfume वासवति—ते pre.
- वत्स् 1 A. to go वत्सति pre.
- वत्स् 10 U. to hurt, to kill, to ask, to go वत्सवति—ते pre. वत्स्यांचकार—चक्रे perf.
- वह् 1 U. to cover, to bear along, to fetch, to bear, to marry &c. वहति—जे pre. उवाह or ऊहे perf. वोहा p. fut. वहवति—ते fut. अवासीत् or अवोह aor. उवाह or वसीष्ट ben. विवहति—ते des. Cau:—वाहवति—ते pre. अवीवहत्—त aor. ऊह pp.
- वा 2 P. to blow, to go, to strike, to kill, वाति pre. ववौ perf. वाता p. fut. अवासीत् aor. वावात् ben. Cau:— to cause, to blow वाववति—ते & to shake. वाजवति—ते pre.
- वा 4 P. to be extinguished, to dry वायति pre.
- वा 10 U. to go, to be happy, to worship वापवति—ते pre.
- वांश् 1 P. to wish, to desire, वांशति pre.
- वांछ् 1 P. to wish, to desire, to seek for वांछति pre. ववाञ्छ perf. वाञ्छिता p. fut. अवांछीत् aor.
- वाह् 1 A. to bathe, to dive वाहते pre. ववाहे perf.
- वाश् 4 A. to roar, to hum वाद्यते pre. ववाधे perf. वाधित्वा p. fut. अवासीत् aor. वाशित pp.

वास् 10 U. to scent, to make fragrant वासयति—ते pre. वास-
यांचकार—चक्रे, &c. perf. वासयिता p. fut. अववासद्—व aor.
विष् 8 U. to separate, to distinguish, to deprive of वेवेक्ति
or वेवेक्ते pre. विवेच or विविचे perf. See the following
root.

विष् 7 U. to separate, &c. विनक्ति or विहृक्ते pre. विवेच or
विविचे perf. वेक्ता p. fut. अविचद्, अवेक्षीद् or अविक्त aor.
विष्णाद् or विक्षीष्ट ben. विक्त pp.

विच्छ् 6 P. to go विच्छति or विच्छावति pre. विविच्छ or विच्छयां-
चकार perf. विच्छिता or विच्छाविता p. fut. अविच्छीद् or
अविच्छावीद् aor.

विच्छ् 10 U. to shine, to speak विच्छयति—ते pre. विच्छयांचकार
—चक्रे perf.

विश् 8 U. to separate, to distinguish वेवेक्ति or वेवेक्ते pre. विवेज
or विविजे perf.

विश् 6 A. to shake, to tremble विजते pre. विविजे perf. विजिता
p. fut. अविजिष्ट aor.

विश् 7 P. to shake, to fear विनक्ति pre. विवेज perf. विजिता p.
fut. अविजीद् aor.

विद् 1 P. to sound, to curse, to rail at वेदति pre. विवेद perf.
विद् same as विद्.

विद् 2 P. to know, to regard वेत्ति or वेद pre. विवेद or विदां-
चकार perf. अवेदीद् aor. विद्याद् ben. विदित pp. Cau:—वदयति
—ते pre.

विद् 4 A. to happen, to be विद्यते pre. विविदे perf. वेत्ता p.
fut. अवित्त aor. वित्सीष्ट ben. वित्त pp.

विद् 6 U. to get, to find, to feel विन्दति—ते pre. विवेद or विविदे

perf. वेदिता or वेत्ता p. fut. अवित्त्वा, अवित्त, or अवेदिष्ट aor.
विद्यात्, वेदिषीष्ट or विस्तीष्ट ben.

विन् 7 A. to know, to consider विन्ते pre. विविदे perf. वित्त
or विष् pp.

विश् 10 A. to tell वेदयते pre. वेदयांचक्रे perf. वेदयिता p. fut.

विश्व 6 P. to enter, to fall to the share of विशति pre. विवेश
perf. वेष्टा p. fut. अविश्वत् aor. विद्व्यात् ben.

विश् 8 U. to embrace, to surround, to extend वेदेष्टि or वेदिष्टे
pre. विवेश or विविदे perf. वेष्टा p. fut. अविश्वत् or अविश्वत aor.

विष् 9 P. to separate विष्जाति pre. विवेश perf.

विश् 1 P. to sprinkle, to pour out वेचति pre.

वी 2 P. to pervade, to eat, to obtain, to throw, to conceive,
to be born, to shine, to be beautiful, to desire, to go,
to approach वेति pre. विवाय perf. वेता p. fut. अवेषीत् aor.
वीयात् ben. वीत् pp.

वृ 1 U. to choose, to choose for one (Atm.) to beg, to cover,
to surround, to love, to adore वरति—ते pre. (see the follow-
ing root).

वृ 5 U. to choose, &c. वृणोति or वृणुते pre. ववार or वव्रे perf. वरिता
or वरीता p. fut. अववरीत्, अववरिष्ट, अववरीष्ट or अववृत् aor.
वरिषीष्ट, or वृषीष्ट ben.

वृ 9 U. to choose, &c. वृणोति or वृणीते pre. (same as the
above).

वृक्ष 1 A. to select, to cover वृक्षते pre. वृक्षे perf.

वृक्ष् 7 P. to choose वृक्षन्ति pre.

वृञ् 2 A. to avoid, to shun वृञ्ते pre. वृञ्जे perf.

वृञ् 7 P. to avoid, to choose, to turn away, to move, to hurt
वृञ्जन्ति pre. ववर्जं perf. वर्जिता p. fut. अवर्जित् aor.

- वृज् 1 P. & 10 U. to shun, to abandon, to exclude, &c. वर्जयति & वर्जयति—ते pre. वर्जय & वर्जयामकार—चक्रे perf. वर्जिता & वर्जयिता p. fut. अवर्जयिष्य & अवर्जयिष्यत्—त or अवर्जयिष्यत्—त aor.
- वृण् 8 U. to eat, to consume वृणोति or वृणुते pre.
- वृण् 6 P. to give pleasure वृणति pre.
- वृत्* 1 A. to exist, to happen, to live on, to occupy, &c. वर्तते pre. वर्तते pre. वर्तित p. fut. वर्तिष्यते or वर्त्स्यति fut. अवर्तयत् or अवर्तिष्यत् aor. वर्तिषीष्ट ben. विवर्तिषते or विवर्त्सति des. Cau:—वर्तयति—ते pre. अवर्तिष्यत्—त or अवर्तयत्—त aor. वृत् pp.
- वृत् 4 A. to choose, to divide वृत्त्यते pre.
- वृत् 10 U. to shine वर्तयति—त pre. वर्तयामकार—चक्रे perf.
- वृश् 1 A. to grow वर्धते pre. वृद्धे perf. वर्धिता p. fut. अवर्धयत् aor. अवर्धिष्यत् aor. वर्धिषीष्ट ben. वृश् pp.
- वृष् 4 P. to choose वृष्टयति pre. ववर्ष perf.
- वृष् 1 P. to rain, to pour forth वर्षति pre. वर्षय perf. वर्धिता p. fut. अवर्षयिष्यत् aor. वृष्ट pp.
- वृ 9 U. to choose वृजति or वृणीते pre. ववार or ववरे perf. वरिता or वरीत्त p. fut. अववरीत्, अववरीष्ट or अववरीष्ट अववृष्ट aor. वृर्वात्, वरिषीष्ट or वृर्वाष्ट ben. वृवर्षति—ते, विवरिषति—ते or विवरीषति—ते des.
- वे 1 U. to weave, to cover ववति—ते pre. उवाच, or ऊवे, ऊवे, ववौ or ववे perf. वाता p. fut. अववासीत् or अववास्त aor. ऊवात् or वासीष्ट ben. विवासति—ते des. Cau:—वाववति—ते pre. Pass:—ऊवते pre. उव pp.
- वेय् 1 A. to beg, to solicit वेयते pre. विवेये perf.

* It is also Parasmaipadi in 2nd future, aorist, conditional des.

- वेष् 1 A. to tremble, to quake वेपस्ते pre. विवेपे perf. वेपिता p. fut.
अवेपिष्ट aor. Cau:—वेपयति—ते pre. अविवेपत्—त aor. वेपित pp.
- वेक्ष् 1 P. to go, to be wanton, to shake वेक्षति pre. विवेक्ष perf.
वेलिता p. fut. अवेलीत् aor.
- वेल् 10 U. to count the time वेलयति—ते pre. वेल्वांचकार—चक्रे
perf. वेल्बिता p. fut. अविवेळत्—त aor.
- वेष् 1 P. to go, to shake वेक्षति pre. विवेक्ष perf.
- वेवी 2 A. to go, to obtain, to be pregnant, to pervade, to eat, to
wish, to shine वेवीक्षे pre.
- वेष्ट् 1 A. to surround, to wind round, to dress वेष्टेते pre. विवेष्टे
perf. वेष्टिता p. fut. अवेष्टिष्ट aor. Cau:—वेष्टयति—ते pre.
- वेस् 1 P. to go वेसति pre. विवेस perf.
- वे 1 P. to dry, to be weary वायति pre.
- व्यञ्च् 6 P. to cheat, to surround, to pervade, विञ्चति pre. विञ्चाच
perf. व्यञ्चिता p. fut. अव्यञ्चीत् or अव्यञ्चीत् aor. विञ्चात् ben.
Pass:—विञ्च्यते pre.
- व्यञ्ज् 7 P. to reveal, to indicate व्यनक्ति pre.
- व्यञ्च् 1 A. to be sorry, to be vexed, or afflicted, to tremble, to
lead away व्ययते pre. विव्यये perf. व्ययिता p. fut. अव्ययिष्ट aor.
व्ययित pp.
- व्यञ्च् 4 P. to hurt, to pierce विभ्यति pre. विव्याध perf. व्यञ्जा p.
fut. अव्यञ्चीत् aor. विभ्यात् ben. विव्यस्सति des. Pass:—विभ्यते
pre. Cau:—व्याधयति—ते pre. विञ्ज pp.
- व्यप् 10 U. to throw, to diminish व्यापयति—ते pre. व्यापयांचकार—
चक्रे perf. व्यापयिता p. fut.
- व्यव् 10 U. to go, to expend, to bestow व्यवयति—ते pre. व्यययां-
चकार—चक्रे, &c. perf.

- ध्व 10 U. to drive ध्यावयति—ते pre. ध्यावर्पाचकार—चक्र perf.
- ध्व 1 U. to go ध्रुवति—ते pre.
- ध्वे 1 U. to cover, to sew ध्रुवयति—ते pre. विध्वाव or विध्वे perf. ध्रुवता
p. fut. अध्वासीत् or अध्वास्त aor. धीयात् or ध्यासीष्ट ben. विध्वासति
des. Pass:—धीवते pre. Cau:—ध्वायवति—ते pre. क्त pp.
- ध्र 1 P. to proceed, to pass away (as time) ध्रजति pre. ध्रज्ज
perf. ध्रजिता p. fut. अध्रज्जीत् aor. विध्रजिषति des. ध्रजित pp.
- ध्र 1 P. to sound ध्रजयति pre. ध्रज्ज perf.
- ध्र 1 U. to wound ध्रजयति—ते pre. ध्रज्वाचकार—चक्र perf.
- ध्र 6 P. to cut, to tear, to wound, ध्रयति pre. ध्रज्ज perf. ध्रजिता
or ध्रता p. fut. अध्रज्जीत् or अध्रज्जीत् aor. ध्रयात् ben. विध्रजिषते
or विध्रजति des.
- धी 4 A. to go, धीयते pre. धीज pp.
- धी 9 P. to choose धिजति or धीयति pre.
- धी 4 P. to throw, to be ashamed धीरुयति pre.
- धी 1 P. & 10 U. to injure, to kill, धीसति & धीसयति—ते pre.
- धृ 6 P. to cover, to be gathered, to sink ध्रुति pre.
- धी 9 P. to go, to hold, to select, धिनाति or धीनाति pre. Cau:—
धीयति—ते pre.

श--

- श 1 P. to relate, to suggest, to praise, to hurt शंसति pre.
शंसत् perf. शंसिता p. fut. अशंसीत् aor. शस्वात् ben. Pass:—
शस्वते pre. शस्त pp.
- श 5 P. to be able, to endure, to be powerful शक्नोति pre. शशक्
perf. शक्ता p. fut. अशक्त्वा aor. शक्यात् ben. शिषति des. Pass:—
शक्वते pre. Cau:—शक्वति—ते pre. अशीशक्त्वा—त aor. शक्त्वा pp.

शक् 4 U. to be able, to bear शक्यति—ते pre. शशाक or शेके perf.
शक्विता or शक्ता p. fut. अशक्त्, अशक्त or अशक्ति aor.

शङ् 1 A. to doubt, to be afraid, to believe शङ्कते pre. शङ्के perf.
शङ्किता p. fut. अशङ्किट aor. शङ्कित pp.

शञ् 1 A. to go शञ्चति pre. to speak to tell, शञ्चते pre.

शट् 1 P. to deceive, to hurt or kill, to suffer pain शठति pre.
शयाठ perf. शठिता p. fut. अशठीत् aor.

शट् 10 P. to deceive शठयति pre. शठयांचकार perf. शठयिता p.
fut. अशीशठत् aor.

शद् 1 P. (but Atm. in conjugational tenses) to perish, to decay
शीयते pre. शशाद् perf. शक्ता p. fut. अशक्त् aor. शयात् ben.
शिशत्सति des. Cau:—शावयति—ते pre. शप् pp.

शद् 1 P. to go शयति pre. (generally with आ).

शप् 1 & 4 U. to curse, to swear, to blame शपति—ते & शप्यति—ते
pre. शशाप or शेपे perf. शप्ता p. fut. अशाप्सीद्—अशप्त aor.
शप्त्वा or शप्सीट ben. Pass:—शप्यते pre. Cau:—शापयति—ते
pre. अशीशपत्—त aor. शप्त pp.

शब् 10 U. to sound, to call out, to speak शब्दयति—ते pre.
शब्दयांचकार—चके perf. शब्दयित् p. fut. अशशब्दत्—त aor.
शब्दित pp.

शश् 4 P. to grow calm, to put an end to, to stop, शाम्यति pre.
शशाम perf. शमिता p. fut. अशमत् aor. शाम्वात् ben. Pass:—
शम्यते pre. शान्त pp. Cau:—शमयति—ते or शामयति—ते pre.

शश्व 10 U. to look at, to show, शामयति—ते pre. शामयांचकार
—चके perf. शामयिता p. fut. अशीशमत्—त aor.

शञ् 1 P. to go, शञ्चति pre. शञ्चत् perf.

शर् 1 P. to go, to injure or kill शर्चति pre. शशर्चत् perf.

शर्ष 1 P. (see the above) शर्षति pre.

शल् 1 A. to shake, to agitate, शलते pre. शले perf. शलिता p. fut.

शल 1 P. to go, to run शलति pre. शलाल perf.

शल 10 A. to praise शलयेते pre. शलवांचक्रे perf. शलयिता p. fut.
अश्लीशलत aor.

शल्ल 1 A. to praise, शल्लते pre. शल्लते perf.

शब् 1 P. to go, to approach, to utter शब्ति pre. शब्बाव perf.

शब् 1 P. to leap, to jump शब्ति pre. शब्बाव perf. शब्बिता p. fut.
अशशीद् or अशशीद् aor.

शब् 1 P. to hurt or kill, शब्ति pre. शब्बाव perf.

शत् 1 P. to cut up, to destroy शत्ति pre. शत्ताव perf. शत्तिता p. fut.
अशशीद् or अशशीद् aor. शत्त pp.

शस् 2 P. to sleep, शस्ति pre. (see the above root-)

शात् 1 U. to sharpen, to whet, शीक्षांसति—ते pre.

शार् 10 U. to weaken, to be weak शारयति—ते pre. शारवांचकारं—चक्रे perf.

शाल् 1 A. to tell, to praise, to shine शालते pre. शालाते perf.

शास् 2 P. to teach, to inform, to govern, to correct, to advice, to punish शास्ति pre. शाशाव perf. शासिता p. fut. अशिषद् aor. शिष्याद् ben. शिशाविचति des. Pass.—शिष्यते pre. शिष्ट pp. शासित्वा or शिष्टा ger.

शि 5 U. to whet, to sharpen, to excite, to be attentive शिनोति or शिनुते pre.

शिक्ष 1 A. to learn शिक्षते pre. शिक्षिषे perf. शिक्षिता p. fut. अशि-
क्षिष्ट aor. शिक्षित pp.

शिख् 1 P. to go शिखति pre.

- घ्रिच्** 1 P. to smell घ्रिचति pre. घ्रिचिष्य perf. घ्रिचिता p. fut.
झिच् 2 A. & 10 U. to tinkle, to jingle झिक्ते & झिजयति—ते
 pre.
झिद् 1 P. to disregard झेदति pre. झिदोष्ट perf.
झिष् 1 P. to hurt, to kill झेषति pre. झिषोष perf.
झिश् 1 P. & 10 U. to leave a residue झेषति & झेषयति—ते
 pre. झिषोष & झेषयांचकार—चक्रे perf.
झिष् 7 P. to leave, to distinguish from others झिनष्टि pre.
 झिषोष perf. झेष्टा p. fut. अझिषत् aor. झिष्वात् ben. झिषि-
 षति des. Cau:—झेषयति—ते pre. झिष्ट pp.
झि 2 A. to lie down, to sleep झेते pre. झिद्ये perf. झयिता
 p. fut. अझयिष्ट aor. झयिषीष्ट ben. झिझयिषते des. Pass:—
 झट्यते pre. अझायि aor. Cau:—झाययति—ते pre. झयित pp.
झीच् 1 A. to sprinkle, to move gently झीकते pre. झिझीके perf.
झीच् 1 P. & 10 U. to be angry, to ~~was~~ झीकृति or झीकृयति—ते
 pre. झिझीक & झीकयांचकार—चक्रे perf.
झीन् 1 A. to speak, to communicate झीमते pre. झिझीमे perf.
झील् 1 P. to contemplate, to honour, to worship झीलति pre.
 झिझील perf. झीलिता p. fut. अझीलीत् aor.
झील् 10 U. to honour, to put on, to visit, to study, to
 exercise झीलयति—ते pre. झीलयांचकार—चक्रे perf. झीलयिता p.
 fut. अझिझीलत् aor.
गुच् 1 P. to go, to move गोकृति pre. गुञ्जोक्त perf. गोकृता p.
 fut. अगोक्रीत् aor.
गुच् 1 P. to bewail, to grieve for, to regret. गोचति pre. गु.
 गोच perf. गोचिता p. fut. अगोचीत् aor.
गुच् 4 U. to be afflicted, to be wet गुञ्जयति—ते pre. गुञ्जोच or

बुबुधे perf. क्षोभिता p. fut. अभुबुध्, अभोभीत् or अभोभिह् aor.
बुक्त pp.

बुध्य 1 P. to bathe, to distil, to churn, to press बुध्यति pre.
बुध्यते perf.

बुध् 1 P. to be lame, to resist, to be impeded क्षोभति pre. बुक्षोव्
perf. क्षोदिता p. fut. अभोदीत् aor.

बुद् 10 U. to be idle, to be lazy क्षोद्यति-ते pre. क्षोदवांचकार—चक्रे
perf.

बुंद् 1 P. & 10 U. to purify बुंढति & बुंढयति-ते pre. बुबुंढ & बुंढवांचकार—चक्रे perf.

बुद् 4 P. to be pure, to be favourable, to have the doubts removed बुध्यति pre. बुग्नेष perf. क्षोद्धा p. fut. अभुब्ध् aor.
Pass:--बुध्यते pre. अभोधि aor. Cau:--क्षोध्यति-ते pre. अभूबुध्
-त् aor. बुद्ध pp.

बुद् 6 P. to go, to move बुनति pre. बुद्धोन perf.

बुन्द् 1 & 10 U. to be purified, to clear बुंढति-ते & बुन्धयति-ते
pre. बुबुंढ-बुबुंढे & बुन्धवांचकार—चक्रे perf.

बुम् 1 A. to shine, to suit, to be happy, to be victorious क्षोभते
pre. बुभुमे perf. क्षोभिता p. fut. अभुभम् or अभोभिह् aor.

बुम् 1 P. to shine, to speak, to hurt बुंढति pre. बुबुंढ perf.

बु (बु) र् 4 A. to hurt, to make firm, to faint बुर्धते pre.

बुल्क् 10 U. to gain, to pay, to tell, to forsake बुल्कयति-ते pre.
बुल्कवांचकार—चक्रे perf. अभुबुल्क्-त् aor.

बुल् (ल्) 10 U. to dismiss, to bestow, to measure, to produce
बुल् (ल्) यति-ते pre.

बुष् 4 P. to be dried, to be afflicted, to be anguished बुष्पति pre.

शुचोष perf. शोषा p. fut. अशुचत् aor. Can:--शोषयति--ते pre.
शुष्क pp.

शूर 10 U. to act the hero, to make great exertion शूरयति--ते pre.
शूरयांचकार--चके perf. अशुशूरत्--त aor.

शूर्ध् 10 U. to measure शूर्धयति--ते pre. शूर्धयांचकार--चके perf.

शूल 1 P. to be ill शूलति pre. शूल perf.

शूष 1 P. to produce, to bring forth शूषति pre. शूष perf.

शूत् 1 A. (but it is also Parasmaipadi, in 2 nd future, aorist &
conditional) to break wind downwards शूते pre. शूते perf.
शूयिता p. fut. अशूयिट् aor.

शृ 9 P. to tear to pieces, to hurt, to kill शृणाति pre. शृङ्गार perf.
शृङ्गारिता or शृङ्गीता p. fut. अशृङ्गीत् aor. Pass:--शृङ्गयते pre. शृङ्गी pp.

शैल् 1 P. to go, to tremble शैलति pre. शिशैल perf. शैलिता p.
fut.

शो 4 P. to sharpen, to make thin शयति pre. शौ perf. शान्ता p.
fut. अशान्त् or अशान्सीत् aor. शिशान्ति des. Pass:--शायते pre.
Can:--शाययति--ते pre. शान्त or शित pp.

शोण् 1 P. to go, to become red शोणति pre. शुशोण perf.

शौद् (ड्) 1 P. to be proud or haughty शौड (ड्) ति pre.

शुत् 1 P. to ooze, to trickle श्रोतति pre. शुश्रोत् perf. श्रोतिता p.
fut. अश्रोतीत् or अशुत् aor.

श्रुत् P. to ooze, to scatter श्रोतति pre. शुश्रोत् perf. श्रोतिता p.
fut. अश्रोतीत् or अश्रुत् aor. श्रुत्वा ben.

श्रील् 1 P. to wink, to contract the eyelids श्रीलति pre.

श्वे 1 A. to go, to dry up, to congregate श्वायते pre. शिश्वे perf.
श्वान्ता p. fut. अश्वान्त aor. श्वान, शीन or शीत pp.

श्रम् 1 A. to go, to creep श्रमते pre. श्रमके perf.

अङ् 1 P. to go, to move अङ्गति pre. अङ्गन perf.

अज् 1 P. & 10 U. to give, to bestow अजति & आजवति—ते pre.
इआज & आजवाञ्छकार—चक्रे perf. (generally with वि).

अज् 1 P. to injure, to kill अयति pre. इआय perf.

अज् 1 P. & 10 U. to liberate, to release, to kill अयति & आयवति
—ते pre. इआय & आयवाञ्छकार—चक्रे perf.

अञ् 1 A. to be loose अञ्जते pre. इअञ्जे perf.

अञ् 10 U. to make effort, to gladden अयवति—ते pre. अयवाञ्छकार-
चक्रे perf. अयविता p. fut. अइअयत्—त aor.

अञ् 9 P. to loosen, to delight अझाति pre. इअञ्ज or इआय perf.
अझिता p. fut. अअञ्जीत् aor.

अम् 4 P. to take pains, to mortify, to be fatigued आम्यति
pre. इआम perf. अमिता p. fut. अअमत् aor. आन्त pp. अनित्वा
or आन्त्वा ger.

अप् 1 A. to be careless, to err अंभते pre. इअंभे perf. अमिता
p. fut. अअंभिष्ट aor. अअप् pp.

आ 2 P. to sweat, to cook, to dress आति pre. इआौ perf. आता
p. fut. अआसीत् aor. Can:—अपयति—ते pre. आत or आत pp.

अभि 1 U. to go, to reach to cling to, to depend upon, to dwell, to
honour, to use, to help अबति—ते pre. इआय or इअभिवे perf.
अविता p. fut. अइअभिवत् aor. आयात् or अविषीष्ट ben.
इआविषति—ते des. Pass:—अवीवते pre. अआयि aor. Can:—
आयवति—ते pre. अइअवत्—त aor. अित pp.

अभि 1 P. to burn अेषति pre. इअेष perf. अविता p. fut.

आ 9 U. to cook, to dress, to boil आजाति or आजीते pre. इआय
or इअभिवे perf. अेता p. fut. अआसीत् or अअष्ट aor.

- श्री 1 & 10 to please, to propitiate अवति—ते & आवयति—ते pre.
 शिआय or शिभिदे & अययांचकार—चके, &c. perf.
- शु 1 P. to go, to move अवति pre. शुभाव perf. ओता p. fut.
 अओषीत् aor.
- श्रु 5 P. to hear, to obey शृणोति pre. शुभाव perf. ओता p. fut.
 अओषीत् aor. श्रूयात् ben. श्रुश्रूयते des. Pass:—श्रूयते pre. अश्रावि
 aor. Can:— आवयति—ते pre. अशुश्रवत्—त or अशिअवत्—त
 aor. श्रुत pp.
- श्वै 1. P. to perspire, to cook आयति pre. श्वाशौ p. fut. आता p.
 fut. अश्रावीत् aor.
- श्रोण् P. to collect or be collected योजति pre. शुश्रोण perf.
- श्लंक् 1 A. to go, to move श्लंकते pre. श्श्लंके perf.
- श्लंश् 1 P. to go, to move श्लंगति pre. श्श्लंग perf.
- श्लय् 10 U. to be loose, to be weak, to kill श्लययति—ते pre.
 श्लययांचकार—चके perf.
- श्लस्व् 1 P. to pervade श्लस्वति pre. श्श्लस्व perf.
- श्लश् 1 A. to praise, to flatter, to boast of श्लचते pre. श्श्लचे
 perf. श्लाचिता p. fut. अश्लचिष्ट aor. श्लाचित pp.
- श्लिष् 1 P. to burn श्लेवति pre. श्श्लेष perf. श्लेविता p. fut.
- श्लिष् 4 P. to embrace, to cling to, to join श्लिष्यति pre. श्श्लेष
 perf. श्लेष्टा p. fut. अश्लिषत् or अश्लिष्यत् aor. श्लिष्ट pp.
- श्लोक् 1 A. to compose in verse, to acquire, to abandon श्लोकते
 pre. शुश्लोके perf.
- श्लोण् 1 P. to heap together श्लोणति pre. शुश्लोण perf.
- श्वक् 1 A. to go, to move श्वंकते pre. श्श्वंके perf.
- श्वच् 1 A. to go, to be opened श्वंचते pre. श्श्वंके perf.
- श्वज् 1 A. to go, श्वजते pre.

श्वङ् 10 U. to go, to adorn, to accomplish श्वङयति—ते pre.
to speak ill श्वाङयति—ते or श्वङयते—ति pre.

श्वभ् 10 U. to go, to make a hole, to live in misery श्वभयति—ते
pre. श्वभयांचकार—चक्रे perf.

श्वल् 1 P. to run श्वलति pre. श्वाश्ल perf. श्वलिता p. fut. अश्वलीत्
aor.

श्वल्क् 10 U. to tell श्वल्कयति—ते pre. श्वल्कयांचकार—चक्रे, &c.
perf.

श्वल् 1 P. to run श्वलति pre. श्वाश्ल perf.

श्वस् 2 P. to breathe, to sigh, to hiss श्वसिति pre. श्वासास perf.
श्वसिता p. fut. अश्वसीत् aor.

श्वि 1 P. to swell, to increase, to go श्वयति pre. शुशाव or शिशाव
perf. श्वयिता p. fut. अश्वत्—अश्वयीत् or अशिश्विजत् aor. शूयात्
ben. शिश्वायिषति des. Pass:—शूयते pre. Cau:—श्वाययति—ते
pre. अशिश्वयत्—त or अशूशवत्—त aor.

श्विद् 1 A. to become white श्वेतते pre. शिश्वेते perf. श्वेतिता p.
fut.

श्विद् 1 A. to become wet श्विषते pre. शिश्विदे perf.

ष--

ष्ठि 1 & 4 P. to spit, to sputter ठीवति & ठीयति pre. तिष्ठेव or
दिष्ठेव perf. ठेविता p. fut. अष्ठेवीत् aor. ठीय्यात् ben. तिष्ठेविषति
or तुष्ठयुषति des. Cau:—ठेवयति—ते pre. ठ्यूत pp.

ष्क् 1 A. to go, to move ष्वक्ते pre. ष्वक्ते perf. ष्वकिता p.
fut. अष्वक्किट aor.

ष्क् 1 A. to go, to move ष्वक्ते pre. ष्वक्ते perf. ष्वकिता
p. fut. अष्वक्किट aor.

स--

- सञ्ज् 1 P. to embrace, to cling to, to fasten सञ्जति pre. ससञ्ज् perf. सञ्जता p. fut. असञ्जीत् aor. सञ्ज्यात् ben. Pass:—सञ्जते pre. असञ्जिञ्ज् aor. सञ्ज् pp.
- सह् 10 U. to kill, to be strong, to dwell, to give सहयति—ते pre. सहवाचकार—चक्रे perf. सहविता p. fut. असिहत्—त aor.
- सद 10 U. to finish, to adorn, to go, to leave unfinished सादयति—ते pre. सादवाचकार—चक्रे perf. सादविता p. fut. असीसदत्—त aor.
- सद् 1 P. or 6 P. to sit down, to rest, to sink down, to decay. to be languid, to be helpless सीदति pre. ससाद् perf. सत्ता p, fut. असदत् aor. सद्यात् ben. सिषत्सति des. Pass:—सद्यते pre. Cau:—सादयति—ते pre. असीषदत्—त aor. सद् pp.
- सन् 1 P. & 8 U. to love, to worship, to give सनति & सनोति or सनुते pre. ससान or सेने perf. सनिता p. fut. असानीत्, असनीत्, असनिष्ट or असात् aor. सिसनिषति or सिषासति des. Pass:—सन्द्यते or सायते pre. साव pp.
- सप् 1 P. to connect, to worship सपति pre. ससाप perf. सपिता p. fut. असपीत् aor.
- समाञ् 10 U. to serve, to worship. to gratify समाजयति—ते pre.
- सम् 1 P. to be confused समति pre. ससाम perf.
- सम् 10 U. to be agitated समयति—ते pre. समवाचकार—चक्रे perf. समविता p. fut. असीसमत्—त aor.
- सम् 1 P. to go संबति pre. ससम् perf. संबिता p. fut. असंबीत् aor.
- सम् 10 U. to collect संबयति—ते pre. सम्वाचकार—चक्रे perf.
- सम् 1 A. to go, to move सयते pre. ससये perf.

- सर्ज् 1 P. to gain, to earn by labour सर्जति pre. ससर्ज perf. सर्जित्
p. fut. असर्जीत् aor.
- सर्ज् 1 P. to go, to move सर्जति pre.
- सर्व् 1 P. to hurt, to kill सर्वति pre. ससर्व perf.
- सव् 1 P. to go, to move सवति pre. ससाव perf.
- सव् 2 P. to sleep सवति pre. ससाव perf.
- सत्स् 1 P. to become ready सत्सति pre. ससत्स perf. सज्जिता p.
fut. असज्जीत् aor.
- सह् 1 A. to hear, to suffer, to allow, to forbear, to wait, to
conquer, to stop सहते pre. सेहे perf. सहिता or सोढा p. fut.
असहिष्ट aor. सहिषीष्ट ben. सिसहिषते des. Cau:—साहयति—ते pre.
असीषह्य—त aor. सिसाहयिषति—ते des. सोढ pp.
- सह् 4 P. to be pleased, to endure सह्यति pre. (see above for the
other forms).
- साद् 10 U. to make visible, to show सादयति—ते pre. सादवांचकार
—चक्रे perf. सादयिता p. fut. अससादय्—त aor.
- साध् 5 P. to finish, to accomplish, to conquer साधोति pre.
ससाध perf. साध्या p. fut. सात्स्यति fut. असात्सीत् aor. Cau:—
साधयति—ते pre.
- साध् 4 P. to be accomplished साधति pre. ससाध perf.
- साध् 10 P. to go, to depart साधयति pre. साधवांचकार perf.
- सान्स् 10 U. to appease, to comfort, to soothe सान्त्वयति—ते pre.
सान्त्ववांचकार—चक्रे, &c, perf. सान्त्वयिता p. fut. अससान्त्वय्—त
aor. सान्त्वित pp.
- सि 5 & 9 U. to bind, to lie सिनेति, सिनुते & सिनाति, सिनीते pre.
ऽिनाव or सिन्वे perf. सेता p. fut. असेषीत् or असेष्ट ben. सीषान्
or सेषीष्ट ben. Pass:-सीयते pre. सित or सिन pp.

सिञ् 6 U. to sprinkle, to water, to pour in, to impregnate सिञ्चति
—ते pre. सिञ्चे or सिञ्चि perf. सेक्ता p. fut. सेक्षति—ते fut.
असिञ्चत्, असिञ्चत or असिक्त aor. सिञ्च्यात् or सिञ्चीष्ट ben. सि-
सिञ्चति des. Pass:—सिञ्चते pre. असेचि aor. Cau:—सेचयति—ते
pre. सिक्त pp.

सिद् 1 P. to disregard, to despise सेदति pre. सिबेद perf.

सिध् 1 P. to go, to drive off, to restrain, to interdict, to intrust,
to turn out auspiciously. सेयति pre. सिबेय perf. सेयिता p.
fut. असेधीत् aor. सिध्यात् ben. Cau:—सेधयति—ते pre. असौषिधत्
—त aor.

सिध् 4. P. to reach, to attain one's name, to succeed, to
accomplish, to be established सिध्यति pre. सिबेध perf. सेज्जा p.
fut. अतिधत् aor. सिभिस्सति des. सिद्ध pp.

सिन्व् 1 P. to wet सिन्वति pre. सिबिन्व perf. सिन्विता p. fut.
असिन्वीत् aor.

सिक् 4 P. to sew, to write, to join सीयति pre. सिबेय perf.
सेयिता p. fut. असेयीत् aor. सीय्यात् ben. Pass:—सीयवे pre.
स्त्रूत pp. सेविस्वा or स्त्रूत्वा ger.

सीक् 1 A. to sprinkle, to go, to move सीकते pre. सिपीके perf.
सीक्रिता p. fut. असीकीत् aor.

सीक् 10 U. to touch, to be impatient, to be angry सीकयति—ते
pre. सीकयचकार—चके perf.

सु 1 U. to go, to move सवति—ते pre. सुगव or सुबुवे perf.
सोता p. fut. असावीत् or असाविष्ट & असौपीत् or असौषिष्ट aor.
सुसूयति—ते des.

सू 2 P. to possess power or supremacy सौति pre. सुगव perf.
सोता p. fut. असौपीत् aor.

सु 5 U. to sprinkle, to pour out, to press out juice, to churn, to perform sacrifice, to bathe सुनोति or सुनुवे pre. सुषाव or सुषुवे perf. सोता p. fut. असावीत् or असोष्ट aor. सूयात् or सोषीष्ट ben. सुसृशति—ते des. Pass:—सूयते pre. असावि aor. Cau:—सावयति—ते pre. असूषवत्—त aor.

सु 2 & 4 A. to bring forth, to produce सूने & सूक्ते pre. सुषुवे perf. सोता or सविता p. fut. असोष्ट or असविष्ट aor. सोषीष्ट or सविषीष्ट ben. सूयते des. Pass:—सूयते pre. असावि aor. Cau:—सावयति—ते pre. असूषवत्—त aor. सूत pp.

सूच 10 U. to pierce, to point out, to betray, to indicate by gesture, to trace out सूचयति—ते pre. सूचयांचकार—चक्रे perf. सूचयिता p. fut. असूसूचवत्—त aor. सूचित pp.

सूच 10 U. to string, to write in the form of a concise rule, to plan, to unbind सूचयति—ते pre. सूचयामास perf. सूचयिता p. fut. असूसूचवत्—त aor.

सूक्ष् 1 A. to strike, to pour out, to deposit, to destroy सूक्ष्ते pre. सूक्ष्मे perf. सूक्षिता p. fut. असूक्षिष्ट aor. सुसूक्षिष्टे des. Cau:—सूक्षयति—ते pre. असूक्षुषवत्—त aor.

सूक्ष् 10 U. to incite, to strike, to cook, to dress, to pour out, to promise सूक्षयति—ते pre. सूक्षयांचकार—चक्रे perf. सूक्षयिता p. fut. असूक्षुषवत्—त aor. सूक्षित pp.

सूक्ष् 1 & 4 P. to respect, to disregard सूक्षति & सूक्षयति pre. सूक्ष्म perf. सूक्षिता p. fut.

सूक्ष् 1 P. to bring forth, to beget सूक्षति pre.

सूक्ष् 3 & 1 P. to go, to approach, to run, to blow ससति & सरति pre. ससार perf. सतां p. fut. (3 P.) असारत् aor. (1 P.) असारिष्ट

aor. **सिधात्** ben. **सिसीरति** des. also **धावाते** pre. when it means 'to run' Cau:—**सारयति**--**ते** pre.

सृज् 6 P. to create, to put on, to let loose, to shed **सृजति** pre. **ससर्ज** perf. **अष्टा** p. fut. **सृज्यति** fut. **असाक्षीत्** aor. **सृज्यात्** ben. **सिसृक्षति** des. **सृष्ट** pp.

सृज् 4 A. to let loose, or send forth **सृज्यते** pre.

सृप् 1 P. to creep, to go **सर्पति** pre. **ससर्प** perf. **सर्मा** or **सप्ता** p. fut. **अहृत्** aor. **सृप्ता** ben. **सिसृप्सति** des. Cau:—**सर्पयति**--**ते** pre. **अससात्**--**त** or **असीत्सत्**--**त** aor. **सृप्त** pp.

सृ 1 P. to kill, to injure **सर्भति** or **सृभति** pre. **ससर्भ** or **ससृभ** perf.

सृ 9 P. to hurt, to kill **सृगाति** pre. **ससार** perf.

सेक् 1 A. to go, to move **सेकते** pre. **सिषेके** perf. **सेकिता** p. fut. **असेकिष्ट** aor.

सेक् 1 P. to go, to move **सेकति** pre. **सिसेल** perf. **सेलिता** p. fut. **असेळीत्** aor.

सेव् 1 A. to serve, to pursue, to enjoy, to practice, to perform, to guard, to dwell in **सेवते** pre. **सिषेवे** perf. **सेविता** p. fut. **असेवेष्ट** aor. **सिसेविषते** des. Cau:—**सेवयति**--**ते** pre. **असिषेवद्** --**त** aor. **सेवित** pp.

सै 1 P. to waste away, to decline **सायति** pre.

सो 4 P. to destroy, to bring to an end **स्यति** pre. **ससौ** pre. **साता** p. fut. **असात्** or **असासीत्** aor. **सेयात्** ben. **सिसासति** des. Pass:—**सीयते** pre. Cau:—**साययति**--**ते** pre. **सित** pp.

स्कन् 1 A. to jump, to raise, to pour out **स्कंयते** pre. **अस्कन्दे** perf. **स्कंदिता** p. fut. **अस्कंदिष्ट** aor.

स्कन् 1 P. to jump, to rise, to fall, to burst out, to perish

- स्कन्वति pre. चस्कन्द perf. स्कन्ता p. fut. अस्कान्सीत् aor.
स्कन्धात् ben. चिस्कन्सति des. Pass:—स्कन्धते pre. Cau:—स्कन्ध-
ति—ते pre. अचस्कन्दत्—त aor. स्कन्ध pp.
- स्कन् 10 U. to collect स्कन्धयति—ते pre. स्कन्धयाचकार—चके perf.
स्कन्धिना p. fut. अचस्कन्दत्—व aor.
- स्कन् 10 U. to collect स्कन्धयति—ते pre. स्कन्धयाचकार—चके perf.
- स्कम् 1 A. to create, to stop स्कम्भते pre. चस्कम्भे perf.
- स्कम् 5 P. to create, to hinder, to restrain स्कम्भोति pre.
चस्कम्भ perf. स्कम्भिता p. fut. अस्कम्भत् or अस्कम्भीत् aor. स्कम्भात्
ben. स्कम्भ pp.
- स्कृ 9 P. to create, &c. स्कम्भाति pre. (for the other forms
see above root).
- स्कु 5 & 9 U. to go by leaps, to approach, to cover, to lift
स्कृनोति or स्कृनुते & स्कृनाति or स्कृनीते pre. चुस्काव or चुस्कुदे
perf. स्कोत्ता p. fut. अस्क्रीषीत् or अस्कोष्ट aor.
- स्कृद् 1 A. to jump स्कृदते pre. चुस्कृदे perf.
- स्कृम् 5 & 9 P. to stop स्कृम्भोति & स्कृम्भाति pre.
- स्व 1 A. to cut, to destroy, to kill, to rout, to defend स्वति
pre. चस्वदे perf.
- स्वल् 4 P. to fall down, to totter, to err स्वळति pre. चस्वळ
perf. स्वळिता p. fut. अस्वल्लीत् aor. स्वळित pp.
- स्वुड् 6 P. to cover स्वुडति pre. चुस्वोड perf.
- स्तक् 1 P. to resist, to strike against स्तकति pre. तस्ताक् perf.
स्तकिता p. fut. अस्तकीत् aor.
- स्तन् 1 P. to sound, to thunder, to sigh स्तनन्ति pre. तस्तान perf.
स्तन्विता p. fut. अस्तानीत् or अस्तनीत् aor. तिस्तनिषति des.
Cau:— स्तनयति—ते pre.

स्तन् 10 U. to thunder स्तनयति—ते pre. स्तनयांचकार—चक्रे perf.

स्तम् 1 A. same as स्तम्.

स्तम् 1 P. to be confused स्तमति pre. तस्त्वाम perf.

स्तम् 1 A. to make immoveable, to support, to stop स्तम्भते pre.
तस्तम्भे perf. स्तम्भिता p. fut.

स्तम् 5 & 9 P. to fix firmly, to support स्तम्भोति & स्तम्भति pre.
स्तम्भते perf. स्तम्भिता p. fut. अस्तम्भत् or अस्तम्भीत् aor. स्तम्भ्यात्
ben. तिस्तम्भिषति des. Pass:—स्तम्भ्यते pre. Cau:—स्तम्भयति—ते
pre. स्तम्भ्य pp. स्तम्भिस्वा or स्तम्भ्या ger.

स्तिम् 1 or स्तीम् 4 P. to become wet, to become fixed स्तिम्यति or
स्तीम्यति pre.

स्तु 2 U. to praise, to extol, to worship by hymns स्तोति, स्तवीति
स्तुते or स्तुवीति pre. तुष्टाय or तुष्टुवे perf. स्तोवा p. fut. अस्तवीत्
or अस्तोष्ट aor. स्तूयात् or स्तोवीष्ट ben. तुष्टयति—ते des Pass.
स्तुयते pre. अस्तावि aor. Cau:—स्तानयति—ते pre. अस्तुष्टवत्—व
aor. स्तुत pp.

स्तुम् 1 P. to praise स्तोमति pre. तुस्तोम perf.

स्तुम् 1 A. to stop, to suppress स्तोभते pre.

स्तुम् 5 & 9 P. to stop, to expel, to stupify स्तुम्भोति & स्तुम्भाति pre.
तुस्तुम्भ perf.

स्तूप् 4 P. & 10 U. to heap up, to erect स्तूपयति & स्तूपयति—ते pre.
तुस्तूप & स्तूपयांचकार—चक्रे perf.

स्तृ 5 P. to love, to protect स्तृणोति pre. तस्तार perf.

स्तृ 5 U. to spread about, to scatter, to cover स्तृणोति or स्तृणुते
pre. तस्तार or तस्तरे perf. स्तर्ता p. fut. अस्तार्त्वात् अस्तरीष्ट or
अस्तृत aor. स्तर्त्वात्, स्तृषीष्ट or स्तरिषीष्ट ben. तिस्तीर्षति des. Pass:
—स्तर्षते pre. Cau:—स्तारयति—ते pre.

सुहृ 1 P. to go, to move सुहृति pre.

सुहृ 6 P. to strike, to kill सुहृति pre. तस्तर्हि perf. स्तर्हिता or स्तर्हि p. fut. अस्तर्हिषु or अस्तुषु aor.

सु 9 U. to spread, to cover सुणाति or सुर्णाति pre. तस्तार् or तस्तरे perf. स्तरिता or स्तरीता p. fut. अस्तरीषु, अस्तर्षि, अस्तर्षि or अस्तर्षि aor. स्तीर्षात् स्तरिषीष्ट or स्तीर्षीष्ट ben. Pass:- स्तीर्यते pre.

सुहृ (see सुहृ).

स्तेन 10 U. to steal स्तेनयति—ते pre. स्तेनवांचकार—चके perf.

स्तेषु 1 A. to ooze स्तेपते pre. तिस्तेषु perf. स्तेपिता p. fut. अस्तेषीत् aor.

स्तेषु 10 U. to send, to throw स्तेपयति—ते pre. स्तेपवांचकार—चके perf. स्तेपयिता p. fut.

स्ते 1 P. to put on, to adorn स्तयति pre. तस्तौ perf.

स्थे 1 P. to collect into a heap, to spread about, to sound स्थायति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थासीत् aor. स्थायात् or स्थेयात् ben. तिस्थासति des.

स्थ 1 P. to cover स्थगति pre. तस्याग perf. स्थगिता p. fut. अस्थगीत् aor.

स्थ 1 P. to stand firm स्थलति pre. तस्थाल perf.

स्था 1 P. to stand, to wait, to be, to be at hand, &c. तिष्ठति pre. तस्थौ perf. स्थाता p. fut. अस्थात् aor. स्थेयात् ben. तिष्ठसति des. Pass:—स्थीयते pre. अस्थायि aor. Cau:—स्थापयति—ते pre. अतिष्ठिनत्—त aor. स्थित pp. स्थित्वा ger.

स्थु 1 P. to cover. स्थुति pre. तस्थुष्टि perf.

स्थू 1 (denom.) to become big or stout. स्थूलयति pre.

जस्र् 1 & 4 P. to eject, to inhabit. जस्रति & जस्रायि pre. सज्रास perf.

ज्वा 2 P. to bathe, to perform ablution. ज्वाति pre. सज्वा perf.
ज्वाता p. fut. अज्वासीद् aor. ज्वायाद् or ज्वायाद् ben. सिष्णासति
des. Pass.—जायते pre. अजायि aor. जात pp.

जिह् 4 P. to have affection for, to be kind to जिह्यति pre. सिष्णेह
perf. जेहिता, जेघ्या or जेढा p. fut. अजिहत् aor. जिग्ध pp. जिहित्वा
जेहित्वा, जिग्धा or जिढा ger.

जु 2 P. to distil, to flow. जूति pre. जुष्णाव perf. ज्विता p. fut.
अज्वावीद् aor. ज्वायाद् ben. Pass.—ज्यते pre. Cau:—जावयति - ते
pre. असुष्णवद्—त aor. जृत pp.

जुह् 4 P. to vomit जुह्यति pre. जुग्मोह perf. स्नोहिता, स्नोघ्या or
स्नोढा p. fut. अजुह्व् aor. जुग्ध pp.

स्त्र् 1 P. to dress, to envelop स्त्रायति pre. सस्त्रौ perf.

स्वन् 1 A. to throb, to go स्वग्न्ते pre. पस्वन्ते perf. स्वन्दिता
p. fut. अस्वन्दिद् aor.

स्पर्ध् 1 A. to contend with, to challenge स्पर्धते pre. पस्पर्धे
perf. स्पर्धिता p. fut. अस्पर्धिद् aor.

स्पर्श् 10 A. to take, to touch, to unite, to embrace स्पर्शयते
pre. स्पर्शयाचक्रे perf. स्पर्शयिता p. fut. अस्पर्शत् aor.

स्पर्श् 1 A. to become wet or moist स्पर्शति pre. पस्पर्शे perf.

स्पृश् 1 U. to obstruct, to touch, to spring together, to see
स्पृश्ति—ते pre.

स्पृ 5 U. to gratify, to protect, to live स्पृजोति pre. पस्पार perf.

स्पृश् 6 P. to touch, to come in contact with, to affect, to
wash स्पृशति pre. पस्पृशे perf. स्पर्श or स्पष्टा p. fut. अस्प्राक्षीद्
अस्प्राक्षीद् or अस्पृक्षद् aor. स्पृक्ष्याद् ben. विस्पृशति des. स्पृष्ट
pp. Cau:—स्पर्शयति—ते pre.

स्पृह् 10 U. to envy स्पृहयति—ते pre. स्पृहयांचकार—चक्रे perf.
 स्पृहयिता p. fut. अविस्पृहस्—त aor. Pass:—स्पृह्यते pre. स्पृहित
 pp.

स्पृ 9 P. to hurt, to kill स्पृजाति pre. पस्पार perf.

स्फुट् 1 P. to burst, to expand स्फुटति pre. पस्फाट perf.

स्फुट् 1 P. to burst open स्फुटति pre. पस्फुट perf.

स्फुट् 10 U. to joke with स्फुटयति—ते pre. स्फुटयांचकार—चक्रे
 perf.

स्फुट् 1 P. & 10 U. to jest or joke with स्फुटति & स्फुटयति—
 —ते pre. पस्फुट & स्फुटयांचकार—चक्रे perf.

स्फुल् 1 P. to tremble, to throb स्फुल्यति pre. पस्फाल perf. स्फुलिता
 p. fut. अस्फलीव् aor. Cau:—स्फालयति—ते pre.

स्फाह् 1 A. to increase, to grow fat स्फायते pre. पस्फाये perf.
 स्फायिता p. fut. अस्फाविट् aor. Cau:—स्फाययति—ते pre. अपि-
 स्फयव्—त aor. स्फीत pp.

स्फिह् 10 U. to love, to kill स्फेदयति—ते pre. स्फेदयांचकार—
 चक्रे perf.

स्फिह् (see स्फिह्)

स्फुट् 6 P. to split open, to burst into view स्फुटति pre.
 पुस्फोट perf. स्फुटेता p. fut. अस्फुदीव् aor. Cau:—स्फोटयति—
 ते pre. स्फुटित pp.

स्फुट् 1 U. to split open स्फोटति—ते pre. पुस्फोट or पुस्फुटे perf.

स्फुट् 10 U. to break open स्फुटयति—ते pre.

स्फुट् 10 U. to despise स्फुटयति—ते pre. स्फुटयांचकार—चक्रे perf.

स्फुट् 6 P. to cover स्फुडति pre. पुस्फुड perf.

स्फुट् 1 P. to open स्फुटति pre. पुस्फुट perf.

स्फुट् 10 U. to joke, to laugh at स्फुटयति—ते pre.

स्फुट् 1 P. & 10 U. same as स्फुट्

स्फुर 6 P. to tremble, to throb, to struggle, to flash, to shine

स्फुरति pre. पुस्फोर perf. स्फुरिता p. fut. अस्फुरीत् aor.

स्फुञ्च् 1 P. to spread, to forget स्फुञ्चति pre.

स्फुञ्ज् 1 P. to thunder, to glitter स्फुञ्जति pre. पुस्फुञ्ज् perf.

स्फुञ्जिता p. fut. अस्फुञ्जीत् aor. पुस्फुञ्जिषति des. Cau:—स्फुञ्ज-

यति—ते pre. अपुस्फुञ्जत्—त aor.

स्फुल 6 P. to tremble, to collect, to kill स्फुलति pre. पुस्फोक perf.

स्मि 1 A. to smile, to bloom स्मवते pre. सिषिये perf. स्मेता.

p. fut. अस्मेष्ट aor. सिस्मायिष्ये des. Cau:—स्मावयति—ते or स्माववते pre.

स्मिद् 10 U. to despise, to love, to go स्मेदयति—ते pre. स्मेदयांचकार—चक्रे perf. स्मेदयिता p. fut. अस्मिदत्—त aor.

स्मील् 1 P. to wink, to blink स्मीलति pre. सिस्मील perf.

स्मृ 1 P. to recollect, to think upon स्मरति pre. सस्मार perf.

स्मर्ता p. fut. अस्मार्षीत् aor. सुस्मृते des. Pass:—स्मर्यते pre.

स्मृत pp.

स्मृ 5 P. to live, to please स्मृजोति pre. सस्मार perf. Cau:—

स्मारयति—ते or स्मरयति—ते pre.

स्वग् 1 A. to run, to trickle, to flow out स्वन्दते pre. सस्यन्दे

perf. स्वग्निष्ठा or स्वन्ता p. fut. स्वन्त्स्यति—ते or स्वन्दिष्यते fut.

अस्ववत्, अस्वन्दिष्ट or अस्वन्त aor. स्वन्दिषीष्ट or स्वन्त्सीष्ट ben.

स्वित्स्वत्सति—ते or स्वित्स्वदिवते des. स्वज pp. स्वन्दिष्ठा or स्वन्ता

ger. Cau:—स्वन्दयति—ते pre.

स्वम् 1 P. to sound, to go, to consider स्वमति pre. सस्वाम perf.

स्वमिता p. fut. अस्वमीत् aor. स्वान्त pp. स्वामिष्ठा or स्वान्ता

ger.

- स्वन् 10 U. to sound, &c. स्वनयति-ते pre. स्वनयांचकार-यन्ते, &c. perf. स्वनयिता p. fut. असिस्वनत्-त aor.
- संव् 1 A. to fall down, to sink, to hang down, to go, to be pleased संवते pre. संवसे perf. संसिता p. fut. असंसिड or अससत् aor. संसिषीड ben. Pass:--सस्यते pre. सस्त pp. संसित्वा ger.
- संव् 1 A. to confide, to trust संवते pre. संवसे perf. संसिता p. fut. असंसिड aor.
- संव् 1 A. to entrust, to confide संवते pre. संवसे perf. संमिता p. fut. असंमत् or असंमिड aor. सञ्ज pp. संमित्वा or सञ्जा ger.
- सिद् 1 P. to kill, to hurt सेमति pre. सिक्षेभ perf. सेमिता p. fut.
- सिद् 1 P. to kill, to hurt सिमति pre. सिक्षिभ perf.
- सिद् 4 P. to go, to become dry क्षीयति pre. सिक्षीव perf. क्षूत pp.
- सु 1 P. to flow, to go, to tickle away स्रयति pre. सुखाव perf. सोता p. fut. असुस्रवत् aor. सुयात् ben. Cau:--सावयति-ते pre. असुस्रवत्-त or असिस्रवत्-त aor. क्षूत pp.
- सिक् 1 A. to go सेकते pre.
- सै 1 P. to boil, to sweat सायति pre. ससौ perf.
- स्वन् 1 P. to go, to move स्वगति pre. सस्वंग perf. स्वंगिता p. fut. अस्वंगीत् aor.
- स्वञ् 1 A. to embrace स्वजते pre. सस्वञ्जे or सस्वजे perf. स्वक्ता p. fut. अस्वन्क्त aor. स्वक्षीड ben. सिस्वञ्जते des. Pass:--स्वञ्जते pre. Cau:--स्वञ्जयति-ते pre. स्वन्क्त pp.
- स्वद् 10 U. to finish, to go स्वदयति-ते pre. स्वदयांचकार-यन्ते perf. स्वदयिता p. fut. असिस्वदत्-त aor.

- स्वद् 1 A. to be pleasant to the taste, to please, to eat स्वदते
pre. सस्वदे perf. स्वदिता p. fut. अस्वादिष्ट aor.
- स्वद् 10 U. to sweeten स्वादयति—ते pre. स्वादयांचकार—चक्रे perf.
स्वादिता p. fut. असिश्चद्—त aor.
- स्वन् 1 P. to sound, to make a noise, to sing स्वनति pre. सस्वान
perf. स्विता p. fut. अस्वनीद् or अस्वानीद् aor. स्वनित pp.
- स्वप् 2 P. to sleep, to repose स्वपिति pre. सुस्वाप perf. स्वप्ता
p. fut. अस्वाप्सीद् aor. सुप्याद् ben. सुपुप्सति des. Pass:—
सुप्यते pre. सुप्त pp.
- स्वर् 10 U. to find fault, to blame स्वरयति—ते pre. स्वरयां.
चकार—चक्रे perf. स्वरयिता p. fut.
- स्वर्द् 1 A. to taste स्वर्दते pre. सस्वर्दे perf. स्वर्दिता p. fut. अस्वर्दिष्ट
aor.
- स्वद् 1 P. to go, to move स्वच्छति pre. सस्वाल perf.
- स्वस्क् 1 A. to go स्वस्कते pre. सस्वस्के perf.
- स्वाद् 1 A. see स्वद्. स्वादति pre. सस्वादे perf. अस्वादिष्ट aor.
- स्विद् 4 P. to sweat, to perspire स्विद्यति pre. सिष्वेद् perf. स्वेत्ता
p. fut. अस्विद् aor. स्विदित or स्विन्न pp.
- स्विद् 1 A. to be annointed, to be greasy स्वेदते pre. सिष्विदे
perf. Cau:—स्वेदयति—ते स्वेदित or स्विन्न pp.
- स्वुच्छ् 1 P. to spread, to forget स्वूच्छति pre.
- स्वृ 1 P. to sound, to praise, to go, to be pained स्वरति pre.
सस्वार perf. स्वरिता or स्वर्ता p. fut. अस्वरीद् or अस्वर्षीद्
aor. स्वर्याद् ben. सिस्वारिषति or सुस्वूर्गति des.
- स्वृ 9 P. to hurt, to kill स्वृणाति pre. सस्वार perf.
- स्वेक् 1 A. to go स्वेकते pre. सिष्वेके perf.

ह—

- हृ 1 P. to shine, to be bright हृति pre. अहृत् perf. हृतिता p. fut. अहृदीत् aor. हृति pp.
- हृ 1 P. to leap, to jump, to bind to a post, to oppress हृति pre. अहृत् perf.
- हृ 1 A. to void excrement, to discharge faeces हृते pre. अहृत् perf. हृत्ता p. fut. अहृत्त aor. जिहृसते des. हृत्त pp.
- हृ 2 P. to kill, to beat, to hurt, to conquer, &c. हृति pre. अघान perf. हृन्ता p. fut. अवधीत् aor. वध्यात् ben. जिघांसति des. Pass:--हृन्त्यते pre. अघानि or अवधि aor. Cau:--घातयति pre. अजीघनत्—त् aor. हृत्त pp. हृत्वा ger.
- हृ 1 P. to go, to worship, to sound, to be weary हृति pre. अहृत् perf. हृतिता p. fut. अहृदीत् aor. हृति pp.
- हृ 1 P. to go, to worship, to take हृति pre. अहृत् perf.
- हृ 1 P. to plough हृति pre. अहृत् perf.
- हृ 1 P. to smile, to laugh at, to excel, to bloom, &c. हृति pre. अहृत् perf. हृतिता p. fut. अहृदीत् aor. Pass:--हृन्त्यते pre. Cau:--हृत्तयति—ते pre, अजीहृत्—त् aor. हृति pp.
- हृ 8 A. to go, to attain, to get जिहृते pre. अहृत् perf. हाता p. fut. हासीष्ट or अहास्त aor. जिहासते des. Pass:--हायते pre अहावि aor. हात pp.
- हृ 8 P. to abandon to resign, to let fall, to omit, to remove, to avoid अहाति pre. अहृत् perf. हाता p. fut. अहासीत् aor. हेयात् ben. जिहासति des. Pass:--हीयते pre. Cau- हापयति—ते pre. अजीहृत्—त् aor. हीन pp. हृत्वा ger.
- हि 5 P. to send forth, to shoot, to excise, to promote, to

please, to go हि०ति pre. जिघाय perf. हेता p. fut. अहीषीत् aor. हीयात् ben. जिघिषति des. Cau:--हाययति—ते pre. अजीहयत्—त aor. हित pp.

हि० 1 P. to hit, to injure, to torment, to kill हि०ति pre. जिहि०स perf. हि०सिता p. fut. अहि०सीत् aor. Pass:--हि०स्यते pre. अहि०सि aor. हि०सित pp.

हि० 7 P. to hit, &c. हि०रहि० pre. (see the above root for the other forms.)

हि० 10 U. to hit, &c. हि०सयति—ते pre. हि०सयांचकार—चक्रे—भास—बभूव perf. हि०सयिता p. fut. अजिहि०सत्—त aor.

हिक् 1 U. to make an indistinct sound, to hiccough. हिक्कति—ते pre. जिहिक् or जिहिक्के perf. हिक्किता p. fut. अहिक्कीत् aor. हिक्कित pp.

हिक् 10 A. to hurt, to kill हिक्कयते pre. हिक्कयांचक्रे perf.

हिड् 1 A. to go, to wander, to disregard हिडते pre. जिहिडे perf. हिडिता p. fut. अहिडिष्ट aor. हिडित pp.

हिड् 6 P. to sport amorously. हिडति pre. जिहेड perf.

हु 3 P. to offer, to perform a sacrifice, to eat जुहोति pre. जुहाव or जुहावञ्चकार perf. होता p. fut. अहोषीत् aor. हुयात् ben. जुहुषति des. Cau:--हावयति—ते pre. अजुहयत्—त aor. हुत pp.

हुड् 1 P. to go होडति pre. जुहोड perf.

हुड् 6 P. to dive, to collect हुडति pre. जुहोड perf.

हुड् 1 A. to collect, to choose हुडते pre. जुहुडे perf.

हुड् 1 P. to be crooked, to deceive हुड्डीति pre. जुहुड्डी perf. हुड्डीत p. fut. अहुड्डीत् aor. हुड्डीत or हुड्डी pp.

हुन् 1 P. to go, to cover, to kill होन्ति pre. जुहोन् perf.

हृ 1 A. to go हृडते pre. अहृडे perf.

ह 1 U. to take, to lead, to draw to a distance, to deprive of, to win, to obtain, &c. हरति—ते pre. अहार & अहे perf. हर्ता p. fut. अहर्षीत् or अहृत aor. हियात् or हृषीट ben. जिहीर्षति—ते des. Pass:—अजीहरत्—त aor. हत pp.

हृ 4 P. to be delighted, to stand erect, to lie हृष्यति pre. अहर्ष्य perf. हर्षिता p. fut. अहृषत् aor. हषित or हट pp.

हृ 1 P. to be delighted &c. हर्षति pre. अहर्ष्य perf.

हेह 1 P. to be wicked, to strike, to be born, to purify हेहति pre.

हेह 1 A. to disregard हेहते pre.

हेह 1 P. to surround, to attire हेहति pre.

हेह 1 A. to disregard हेहते pre.

हेह 1 A. to neigh, to roar हेहते pre. जिहेह्ये perf. हेहिता p. fut. अहेषीत् aor. हेषित pp.

होह 1 A. to disregard होहते pre. अहोहे perf.

होह 1 P. to go होहति pre. अहोह perf.

होह 1 P. to disregard, to go होहति pre.

हु 2 A. to take away, to conceal हुते pre. अहुवे perf. होता p. fut. हृषीट ben. अहोष्ट aor. हुत pp.

ह्य 1 P. to go, to shake ह्यति pre. अह्याल perf.

ह्य 1 P. to hide, to cover ह्यति pre. अह्याग perf.

ह्य 10 P. to speak, to sound. ह्यति pre. ह्ययांचकार perf. ह्यतिता p. fut. अजिह्यत्—त aor.

ह्य 1 P. to sound, to disappear, to lessen ह्यति pre. अह्यास perf. ह्यतिता p. fut. अह्यसीत् or अह्यासीत् aor. ह्यित pp.

ह्य 1 A. to sound, to roar ह्यते pre. अह्ये perf. ह्यतिता p. fut. अह्यविष्ट aor.

ह्य 8 P. to blush, to be ashamed जिहेति pre. जिहयांचकार or जिह्या

perf. हेता p. fut. अहेतीत् aor. हीयात् ben. जिहीषति des. Pass:—
हीयते pre. Cau:—हेषयति—ते pre. अजिहिषत्—त aor. हीत or हीण
pp.

ही 8 P. to see ही. हीच्छति pre.

हु or हू 1. P. to go, to contract होति or हूति pre.

हे 1 A. to go, हेषते pre. जि, पे perf. हेषिता p. fut.

हे 1 A. to neigh, to go हेषते pre जिहेवे perf.

हो 1 P. to go होति pre.

हृ 1 P. to cover हृगति pre. अहृग perf. हृगिता p. fut. अहृ-
गीत् aor.

हृ 10 P. to sound हृषयति pre. हृषयांचकार perf.

हृ 1 P. to sound हृसति pre. अहृस perf.

हृ 1 A. to be glad, to sound. हृवते pre. अहृवे perf. हृषिता p.
fat. अहृषिष्ट aor. Cau:—हृषयति—ते pre. हृषित or हृष pp.

हृ 1 P. to go, to shake हृलति pre. अहृल perf. हृलिता p. fut.
अहृलीत् aor.

हृ 1 P. to be crooked, to deceive, to be afflicted हृरति pre. अहृर-
perf. हृर्ता p. fut. अहृर्णीत् aor. हृर्यात् ben. अहृषति des. Cau:—
हृरयति—ते pre. हृत pp.

हृ 1 U. to call by name, to invoke, to call upon, to ask,
to vie with हृयति—ते pre. जुहाव or जुहुवे perf. हाता p. fut.
अहृत्—त or अहृस्त aor. हृयात् or हृसीष्ट ben. जुहृषति des. Pass:
—हृवते pre. अहृषि aor. Cau:—हृषयति—त pre. अहृषत्—त
aor. हृत pp. हृत्वा ger.

Bombay: Printed at "Gopāl Nārāyaṇ & Co's Printing Press"
for the Proprietor Vināyeka Nārāyaṇ, by R. C. Pingē,

p. 578 Bihati meter

JUL 5 1938

